

Anatolijs Kriviņš

KORUPCIJAS NOVĒRŠANA UN APKAROŠANA PUBLISKO IEPIRKUMU JOMĀ

Promocijas darbs
tiesību doktora zinātniskā grāda iegūšanai

Specialitāte – krimināltiesības

Darba zinātniskais vadītājs:
Dr. iur., profesors **Andrejs Vilks**

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Promocijas darbs izstrādāts ar ESF līdzfinansēta projekta “Atbalsts doktorantiem studiju programmas apguvei un zinātniskā grāda ieguvei Rīgas Stradiņa universitātē”, vienošanās Nr. 2009/0147/1DP/1.1.2.1.2/09/IPIA/VIAA/009, atbalstu.

Rīga, 2014

ANOTĀCIJA

Promocijas darba mērķis ir izziņāt korupcijas novēršanas un apkarošanas problēmu publisko iepirkumu sfērā, apzinot tās izplatības līmeni, nosakošos un veicinošos faktorus, kā arī prevencijas iespējas Latvijā.

Pirmajā nodaļā autors ir izanalizējis korupcijas un publisko iepirkumu izpratnes teorētisko aspektu, īpaši akcentējot korupcijas definēšanas problēmu, korupcijas būtību, cēloņus un sekas. Atsevišķa apakšnodaļa ir veltīta publisko iepirkumu jēdzienam, mehānismam un tiesiskajam regulējumam. Promocijas darba pirmajā nodaļā ir prezentēta korupcijas publisko iepirkumu jomā izziņas metodika, balstoties uz kuru autors ir veicis korupcijas stāvokļa analīzi Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos.

Promocijas darba otrajā nodaļā ir analizēta Korupcijas problēma publisko iepirkumu jomā, tajā skaitā korupcijas publisko iepirkumu jomā veidošanās vēsturiskie aspekti, korupcijas publisko iepirkumu jomā tipoloģizācija un korupcijā iesaistīto subjektu klasifikācija, korupcijas riska elementi publiskajos iepirkumos un to identifikācija. Otrās nodaļas izstrādes gaitā tika plaši izmantota autora praktiskā darba pieredze saistībā ar publisko iepirkumu veikšanu.

Trešajā un ceturtajā nodaļā ir aplūkoti jautājumi, kas saistīti ar korupcijas novēršanu un apkarošanu publisko iepirkumu jomā, proti minēto darbību jēdziens, principi, metodes un paņēmieni, subjekti Latvijā, kā arī tiek analizēta ārvalstu pieredze korupcijas novēršanā un apkarošanā.

Promocijas darba piektā nodaļā ir veltīta Korupcijas novēršanas un apkarošanas perspektīvām un to vērtējumam. Nodaļas ietvaros autors ir veicis korupcijas novēršanas un korupcijas apkarošanas efektivitātes vērtējumu Latvijas Republikā, kā arī Latvijas Republikas publisko iepirkumu veikšanas tiesiskā regulējuma pretkoruptīvās attīstības pakāpes novērtējumu.

Nobeigumā ir apkopoti pētījuma rezultāti: prezentēti promocijas darba secinājumi un priekšlikumi korupcijas mazināšanai Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos.

Promocijas darba pamatteksts ir izklāstīts uz 204 lappusēm un ilustrēts ar 17 tabulām. Izmantotās literatūras sarakstā ir iekļauti 546 avoti.

ANNOTATION

Goal of the thesis is to explore corruption prevention and combating issues in public procurement sphere, to identify the prevalence rates, determinants and contributing factors and prevention opportunities in Latvia.

In the first chapter the author analyzes theoretical aspects of understanding corruption in public procurement, with particular emphasis on corruption definition problem, its nature, causes and consequences.

A separate section is dedicated to the public procurement concept, mechanism and legal framework.

In the first part of this work the author presents cognitive methodology of corruption in public procurement field, based on which the author has carried out an analysis of corruption situation in public procurement in Republic of Latvia.

In the second chapter of the thesis the author analyzes the problem of corruption in public procurement, including its historical aspects, typology and classification of corruption subjects involved, corruption risk elements in public procurement and their identification.

During the development of the second chapter author's practical experience in public procurements was widely used.

The third and fourth chapter deals with issues related to the prevention and combating corruption in public procurement, namely the operation of the concept, principles, methods and techniques, subjects in Republic of Latvia, as well as an analysis of foreign experience in preventing and combating corruption.

The fifth chapter is devoted to the corruption prevention and combating perspectives and their assessment. In this chapter the author has made the evaluation of corruption prevention and combating measures efficiency in Republic of Latvia, assessment of anti-corruption legislation development stage in public procurement field in Latvia.

At the end the author summarizes the results of the study: presents conclusions of the thesis and proposals to reduce corruption in public procurement in Republic of Latvia.

The main text is laid out on 204 pages, illustrated with 17 tables. In the literature review there are 546 sources.

SATURS

Darbā lietotie saīsinājumi	5
Ievads	6
1. Korupcijas un publisko iepirkumu izpratnes teorētiskais aspekts	12
1.1. Korupcijas jēdziens, būtība, cēloņi un sekas	12
1.2. Publisko iepirkumu jēdziens, mehānisms un tiesiskais regulējums	30
1.3. Korupcijas publisko iepirkumu jomā izziņas metodika	39
1.4. Korupcijas stāvokļa analīze Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos mūsdienās (intervijas ar ekspertiem, sabiedrības un uzņēmēju aptauja).43	
2. Korupcija publisko iepirkumu jomā (vēsturiskie un mūsdienu aspekti)	71
2.1. Korupcijas publisko iepirkumu jomā veidošanās vēsturiskie aspekti	71
2.2. Korupcijas publisko iepirkumu jomā tipoloģizācija un korupcijā iesaistīto subjektu klasifikācija.....	81
2.3. Korupcijas riska elementi publiskajos iepirkumos un to identifikācija	91
3. Korupcijas novēršana publisko iepirkumu jomā	96
3.1. Korupcijas novēršanas jēdziens	96
3.2. Korupcijas novēršanas principi, metodes un paņēmieni	102
3.3. Korupcijas novēršanas subjekti Latvijas Republikā	118
3.4. Ārvalstu pieredze korupcijas novēršanā	123
4. Korupcijas apkarošana publisko iepirkumu jomā	136
4.1. Korupcijas apkarošanas jēdziens	136
4.2. Korupcijas apkarošanas principi, metodes un paņēmieni	143
4.3. Korupcijas apkarošanas subjekti Latvijas Republikā	151
4.4. Ārvalstu pieredze korupcijas apkarošanā	163
5. Korupcijas novēršanas un apkarošanas perspektīvas un to vērtējums	173
Nobeigums	194
Izmatotā literatūra	204
Pielikumi (1.-15.).....	225

DARBĀ LIETOTIE SAĪSINĀJUMI

ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija

ASV – Amerikas Savienotās Valstis

BPI – Kukuļdevēju indekss (*Bribe Payers Index*)

CPI – Korupcijas uztveres indekss (*Corruption Perceptions Index*)

CSP – Centrālā statistikas pārvalde

ES – Eiropas Savienība

FCPA – Ārvalstu kukuļdošanas likums (*Foreign Corrupt Practices Act*)

GBP – Lielbritānijas mārciņa (*Great British Pound*)

GCB – Globālais Korupcijas barometrs (*Global Corruption Barometer*)

GCR – Globālais Korupcijas pārskats (*Global Corruption Report*)

GIR – Globālā godaprāta ziņojums (*Global Integrity Report*)

ICRG – Starptautisko valsts risku vadība (*International Country Risk Guide*)

IKP – iekšzemes kopprodukts

IUB – Iepirkumu uzraudzības birojs

KNAB – Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs

MK – Ministru Kabinets

NATO – Ziemeļatlantijas Līguma organizācija

NIS – Valsts godaprāta sistēmas novērtējums (*National Integrity System assessments*)

OECD – Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija

PIL – Publisko iepirkumu likums

IEVADS

Ikgadējā ziņojumā par cilvēktiesību situāciju pasaulē (*Human Rights Reports*) ASV Valsts departaments atzinis, ka 2012.gadā tieši korupcija ir bijusi visnopietnākā problēma Latvijā.¹ Sabiedriskās domas aptauja „Attieksme pret korupciju Latvijā”, kas tika veikta 2012.gada novembrī, liecina, ka 58,9% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka pašreizējā valsts birokrātijas sistēma spiež dot kukuļus. Par korupcijas gadījumiem nav gatavi ziņot, atklāti vai anonīmi (42,1%) aptaujāto Latvijas iedzīvotāju.² Atbilstoši organizācijas „*Transparency International*” 2013.gada pētījuma datiem, 55% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka pēdējo divu gadu laikā korupcijas līmenis valstī nav mainījies, bet 68% Latvijas respondentu pauda nostāju, ka politiskās partijas Latvijā ir korupcijas ietekmētas.³

Publiskā un privātā sektora intereses saskaras vairākās jomās, bet īpašu aktualitāti ir guvusi publiskā un privātā sektora nelikumīga sadarbība publisko iepirkumu jomā un to rezultātu ietekmēšanā. Atbilstoši Iepirkumu uzraudzības biroja (turpmāk – IUB) statistikai, publikācijās norādītās kopējās līgumcenas 2012.gadā sastādīja 2 407 892 993 Ls bez PVN.⁴ Tas liecina par iepirkumu sistēmās apgrozāmo līdzekļu ievērojamiem apjomiem un, secīgi, pretendentu palielināto interesi to apgūšanai.

Korupcijas publisko iepirkumu jomā negatīvo ietekmi detalizēti un daudzpusīgi ir analizējis Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (turpmāk – KNAB), norādot, ka korupcijas radītās pievienotās vērtības dēļ valsts budžetam var tikt nodarīti ievērojami zaudējumi, jo tiek paaugstinātas cenas, nepaaugstinoties pakalpojumu kvalitātei. Korupcija degradē uzņēmējdarbības vidi, izslēdzot vai izkropļojot konkurenci, jo tiesības sniegt pakalpojumus publiskajam sektoram iegūst nevis labākais, izdevīgākais un konkurētspējīgākais, bet tas, kuram ir sakari un zināma ietekme uz lēmumu pieņemēju. Tādejādi tiek apdraudēta publisko lēmumu leģitimitāte, jo tiek pieļauts, ka vieni iegūst neproporcionālu labumu uz citu rēķina.⁵

Atbilstoši promocijas darba ietvaros veiktās Latvijas iedzīvotāju aptaujas (2012.gada dati) rezultātiem, korupciju kā augstu vai ļoti augstu valsts iepirkumos vērtē

¹ Country Reports on Human Rights Practices for 2012 // <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/> (sk.20.12.2013.)

² Attieksme pret korupciju Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja. 2012.gada novembris // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/attieksme_pret_korupciju_2012.pdf (sk.20.12.2013.)

³ <http://www.transparency.org/gcb2013/country?country=latvia>

⁴ Kopējais publicēto paziņojumu skaits un publikācijās norādītās kopējās līgumcenas 2012.gadā. http://www.iub.gov.lv/files/upload/Aktuala_publicaciju_statistika_2012.pdf (sk.20.12.2013.)

⁵ KNAB norāda uz korupcijas riska paaugstināšanos saistībā ar Publisko iepirkumu likuma grozījumiem // <http://www.knab.gov.lv/lv/knab/press/article.php?id=150389> (sk.20.12.2013.)

69,1% respondentu, savukārt, korupciju pašvaldības iepirkumos – 67% respondentu. Amatpersonas uzticamības pakāpe kuru nosaka saikne ar sabiedrības interesēm, pretstatā privātā labuma interesēm⁶, arvien mazinās.

Šādā komplicētajā situācijā Latvijas Republikas publiskajā telpā regulāri parādās informācija, kuru var traktēt kā aizdomas par iespējamo korupciju publisko iepirkumu sfērā (publikācijas vietējā presē, KNAB aktualitātes, Valsts kontroles atzinumi,). Jāatzīmē, ka minētās informācijas apstrādes un izvērtēšanas process attiecīgajās iestādēs notiek gadiem ilgi. Bez tam, par kukuļņemšanu pārsvarā tiek tiesāti policisti, muitnieki, zemesgrāmatas tiesneši, t.i. personas, kas piedalās zemā līmeņa primitīvajā korupcijā. Turpretī publisko iepirkumu sektors, kurā darījumu vērtība ir daudz iespaidīgāka, dažādu apstākļu dēļ paliek praktiski neskarts.

Neskatoties uz jautājuma nozīmīgumu, šī problēma nav tikusi pienācīgi analizēta zinātniskajos pētījumos: Latvijas Republikā par šo tēmu pārsvarā ir tikai publikācijas, bet monogrāfiskās literatūras praktiski nav. Analīze ir nepieciešama korupcijas novēršanas un apkarošanas mehānisma pilnveidošanai, kā arī publisko iepirkumu mehānisma pretkoruptīvajai pilnveidošanai. Izklāstītais liecina par problēmām gan tiesību, gan arī citās jomās. Šo problēmu risināšanai ir neapšaubāma zinātniska un praktiska nozīme, kas liecina par pētījuma tēmas aktualitāti.

Efektīvu formu un metožu izstrādāšana korupcijas novēršanai un apkarošanai publisko iepirkumu jomā rada nepieciešamību detalizēti izziņāt un izpētīt gan iepirkumu mehānisma modernizēšanas problēmas, gan arī korupcijas novēršanas un apkarošanas praksi, nepieciešamības gadījumā pilnveidojot materiālo un procesuālo tiesību normas.

Promocijas darba mērķis – korupcijas novēršanas un apkarošanas problēmu kompleksa izziņāšana publisko iepirkumu sfērā, apzinot korupcijas izplatības līmeni, nosakošos un veicinošos faktorus, kā arī prevencijas iespējas Latvijā.

Promocijas darba uzdevumi –

1. Izpētīt korupcijas būtību, cēloņus un sekas.
2. Izpētīt publisko iepirkumu specifiku un mehānismu, iepazīties ar ārvalstu pieredzi publisko iepirkumu veikšanā.
3. Apzināt korupcijas stāvokli mūsdienu Latvijā publisko iepirkumu jomā.

⁶ Noonan, J. T. Bribes. Berkeley: University of California Press, 1984, p.704.

4. Izzināt korupcijas formas un veidus publisko iepirkumu jomā, pievēršot uzmanību korupcijas veidošanas vēsturiskajiem aspektiem, tās tipoloģijai un iespējamajiem riska faktoriem.
5. Noskaidrot korupcijas novēršanas un apkarošanas jēdzienu, principus, metodes un paņēmienus Latvijas Republikā un ārvalstīs.
6. Izvērtēt korupcijas novēršanas un apkarošanas efektivitāti publisko iepirkumu jomā.
7. Noteikt Latvijas Republikas publisko iepirkumu veikšanas tiesiskā regulējuma pretkoruptīvās attīstības pakāpi un izvirzīt priekšlikumus publisko iepirkumu veikšanas tiesiskā regulējuma turpmākai pretkoruptīvajai attīstībai.
8. Sagatavot vispārsociālo priekšlikumu apkopojumu korupcijas mazināšanai Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos.
9. Apkopot un izanalizēt informāciju par konstatētajiem korupcijas gadījumiem publisko iepirkumu jomā, par valsts un pašvaldību iestāžu praksi korupcijas novēršanā, un atklātus korupcijas gadījumus, kā arī izstrādāt priekšlikumus konstatēto trūkumu novēršanai.
10. Izanalizēt normatīvos aktus, normatīvo aktu projektus, sagatavot priekšlikumus tiesiskā regulējuma pilnveidošanai.

Promocijas darba pētnieciskie jautājumi: 1) vispusēji izzināt korupcijas izplatības līmeni mūsdienu Latvijas publisko iepirkumu sfērā; 2) noteikt korupciju publisko iepirkumu jomā nosakošos faktorus un to prevencijas iespējas; 3) piedāvāt iespējamus risinājumus korupcijas novēršanai un apkarošanai

Promocijas darba izpētes objekts – korupcija kā krimināltiesiskā parādība publisko iepirkumu jomā.

Promocijas darba priekšmets: korupcijas publisko iepirkumu jomā novēršanas un apkarošanas stāvoklis, korupcijas izplatības līmenis un tās attīstības perspektīvas.

Promocijas darba metodes:

Promocijas darba izstrādes gaitā tika izmantotas klasiskās pētniecības metodes – analītiskā pētniecības metode, vēsturiskā pētniecības metode, salīdzinošā pētniecības metode, teorētiskās modelēšanas pētniecības metode.

Nolūkā iegūt informāciju pētījuma veikšanai, tika veikta zinātniskās literatūras un normatīvo aktu analīze, starptautiskās pieredzes analīze un modelēšana.

Salīdzinošā pētniecības metode ir izmantota, aplūkojot korupcijas novēršanas un apkarošanas aspektus citu valstu publisko iepirkumu sistēmās un krimināltiesību

sistēmās, lai sniegtu priekšlikumus Latvijas Republikas normatīvā regulējuma pilnveidošanai.

Ar vēsturiskās pētniecības metodi tika apzināta korupcijas veidošanās un attīstība publisko iepirkumu jomā, kas bija nepieciešama, lai piedāvātu efektīvākus risinājumus korupcijas novēršanai un apkarošanai mūsdienā Latvijas publiskajos iepirkumos.

Papildus tam, promocijas darba ietvaros tika realizēti trīs empīriskie pētījumi, izmantojot gan kvantitatīvās pētījumu metodes (anketēšana, aptauja), gan kvalitatīvās pētījumu metodes (strukturētās intervijas, kontentanalīze).

Secinājumu un ieteikumu izstrādē ir pielietotas analīzes un sintēzes metodes.

Promocijas darba novitāte: Promocijas darbs ir Latvijā pirmais zinātniskais pētījums, kas konceptuāli analizē korupcijas problēmu Latvijas Republikas publisko iepirkumu sfērā, kā arī piedāvā risinājumus korupcijas efektīvākai novēršanai un apkarošanai. Ar korupcijas novēršanu un apkarošanu saistītie jautājumi vienmēr ir bijuši Latvijas juridiskās zinātnes uzmanības redzeslokā, tomēr, korupcija publisko iepirkumu jomā netika uztverta kā kompleksās vispārināšanas objekts. Iepriekšējie pētījumi ir bijuši fragmentāri. Piemēram, Valta Kalniņa pētījumā „Korupcijas novēršanas politika Latvijā: problēmas un izredzes” (2001.gads) korupcijai publisko iepirkumu jomā ir veltīta atsevišķa nodaļa „Publiskais iepirkums”.

Ņemot vērā eksistējošo teorētisko un normatīvi-tiesisko materiālu, un kritiski analizējot korupcijas novēršanas un apkarošanas sistēmu publisko iepirkumu jomā, promocijas darba autors izceļ šīs sistēmas atsevišķus elementus, nosakot to attīstības līmeni un lietderīguma perspektīvas.

Uz promocijas darba novitāti norāda arī tas, ka smalki niansēto publisko iepirkumu mehānismu (pretkorupcijas skatījumā) autors analizē ne tikai teorētiskajā plāksnē, bet arī izmantojot 8 gadu praktisko darba pieredzi Daugavpils pilsētas pašvaldībā saistībā ar publiskajiem iepirkumiem – Eiropas Savienības fondu projektu iepirkumu organizēšanā un uzraudzībā, publisko iepirkumu atbilstības normatīvajiem aktiem kontrolē; pašvaldības interešu pārstāvēšanā Iepirkumu uzraudzības birojā un tiesā. Promocijas darba autors kā iepirkumu komisijas loceklis piedalījās vairāk kā 300 publiskos iepirkumos. Iepriekš minēto publisko iepirkumu rezultātā tika noslēgti iepirkuma līgumi par kopējo summu, kas pārsniedz 32 miljonus latu.

Datu iegūšanas un apstrādes (analīzes) metodes – lai izpildītu promocijas darba uzdevumus un sasniegtu pētījuma mērķi, autors izpētīja vispārteorētisko un speciālo literatūru korupcijas novēršanas un apkarošanas jomā, kā arī publisko iepirkumu

problēmu sfērā. Promocijas darba izstrādē tika izmantotas šādas datu iegūšanas metodes:

- 1) analīze un sintēze – tiesu statistika, preses apskats, diskursa analīze, korupcijas starptautiskie indikatori – tādi ar korupcijas problēmu saistīti avoti kā *Corruption Perceptions Index* (CPI) – Korupcijas uztveres indekss; *Global Corruption Barometer* (GCB) – Globālais Korupcijas barometrs; *Bribe Payers Index* (BPI) – Kukuļdevēju indekss; *Global Corruption Report* (GCR) – Globālais Korupcijas pārskats; *National Integrity System assessments* (NIS) – Valsts godaprāta sistēmas novērtējums; *Ease of doing business index* – Uzņēmējdarbības vides indekss; *Global Integrity Report* – Globālā godaprāta ziņojums; *Enterprise Surveys* – uzņēmumu aptaujas; *Global Competitiveness Report* – Konkurētspējas ziņojums; *International Country Risk Guide* (ICRG) – Starptautisko valsts risku vadība. Papildus uzmanība ir pievērsta indeksiem *Worldwide Governance Indicators: Control of Corruption* un *Worldwide Corruption Index by Gallup*, kā arī indeksiem, kuriem ir pastarpināta saikne ar korupcijas līmeņa noteikšanas problēmu: *Press Freedom Index*; *Economic Freedom Index*; *Open Budget Index*; *Failed States Index*; *Worldwide Governance Indicators: Voice and Accountability*; *Foreign Direct Investment, Net Inflows (as% of GDP)*; *Legatum Prosperity Index (Economic Competitiveness)*; 2) aptauja (intervijas, personīgas sarunas, izteiktie viedokļi, ekspertu vērtējumi); 3) juridiskās literatūras analīze; 4) modelēšana (situāciju teorētiskā modelēšana); 5) novērošana (ikdienas darbā gūtie novērojumi).

Promocijas darba rezultātu aprobācija. Kopumā par pētījuma tēmu ir publicētas 35 autora zinātniskas publikācijas, tajā skaitā ASV, Lielbritānijā, Vācijā, Polijā, Lietuvā un Latvijā. Daļa no publicētajiem rakstiem ir iekļauta zinātniskajās datubāzēs, piemēram, *EBSCO Publishing, Inc.*, *International Index Copernicus*, *C.E.E.O.L.*, *ULRICH'S*, *Scopus*, *Gesis*. Pētījuma rezultāti ir iekļauti arī vietējo un ārvalstu bibliotēku (tajā skaitā *Central and Eastern European Online Library*, *Deutsche national bibliothek*) reģistros. Autora publikāciju saraksts ir pievienots promocijas darba pielikumā Nr.1.

Promocijas darba rezultāti ir prezentēti 38 zinātniskajās konferencēs – Parīzē (Francija), Romā (Itālija), Vīnē (Austrija), Minhenē un Štutgartā (Vācija), Nalenčovā (Polija), Rīgā, Daugavpilī un Rēzeknē (Latvija), no kurām 33 ir starptautiskās konferences (saraksts – promocijas darba pielikumā Nr.2). Promocijas darbs ir apspriests Rīgas Stradiņa universitātes promocijas padomes sēdē.

Promocijas darba struktūra. Darbs sastāv no ievada, 5 nodaļām, kopsavilkuma, anotācijām, izmantotās literatūras saraksta un pielikumiem.

Literatūras un tiesību avotu apraksts. Promocijas darba tapšanā ir plaši izmantota monogrāfiskā literatūra, zinātniskie raksti, socioloģiskie pētījumi. Kopā darbā ir izmantoti 546 avoti, tajā skaitā normatīvie akti, prakses materiāli, tiesu nolēmumi, Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas lēmumi. Promocijas darbā ir izmantoti pasaules atzīto korupcijas teorētiķu Roberta Klitgārda (*Robert Klitgaard*), Sjuzanas Rozes-Akermanas (*Susan Rose-Ackerman*), Maikla Džonstona (*Michael Johnston*), Paolo Moro (*Paolo Mauro*), Edvina Saterlenda (*Edwin Sutherland*) monogrāfijas un raksti, kā arī citi avoti, piemēram, Andrasa Sajo (*András Sajó*), profesora Vitalija Nomokonova (*Номоконов В.А.*), profesora Borisa Volženkina (*Волженкин Б.В.*), profesora Viktora Luņejeva (*Лунеев В.В.*), profesores Nataļjas Lopašenko (*Лопашенко Н.А.*), profesora Pavela Kabanova (*Кабанов П.А.*) profesora Andreja Vilka, korupcijas pētnieka Valta Kalniņa u.c. zinātnieku darbi.

Pētījuma teorētiskā un praktiskā nozīme. Pētījumam ir zinātniskā un sociāli-ekonomiskā nozīme, jo tikai mazinot korupcijas līmeni publisko iepirkumu sfērā un izveidojot efektīvu pretkorupcijas sistēmu, izdosies mazināt valsts un pašvaldību budžetu koruptīvu apdraudējumu, kas ir saistīts ar negodprātīgi veiktajiem publiskajiem iepirkumiem, kā arī ierobežot iespējas ļaunprātīgi izmantot uzticēto publisko resursu privātajās interesēs.

1. KORUPCIJAS UN PUBLISKO IEPIRKUMU IZPRATNES TEORĒTISKAIS ASPEKTS

1.1. Korupcijas jēdziens, būtība, cēloņi un sekas

Terminu „korupcija” attiecībā uz politiskajiem procesiem ir izmantojuši jau Senās Grieķijas domātāji Aristotelis un Platons, tomēr līdz pat šim brīdim termins „korupcija” nav universāli definēts. Tas ir saistīts, pirmkārt, ar korupcijas daudzpusību, bet otrkārt – ar vairāku valstu atšķirībām (piemēram, ar atšķirībām dažādu valstu sociālajās sistēmās)⁷.

Korupcijas jēdziens. Korupcijas vienotas kanoniskās definīcijas trūkums izraisa terminoloģisku polisēmiju. Lai arī pastāv viedoklis, ka korupciju vispār nav iespējams definēt – Stenfordas filozofijas enciklopēdijā (*Stanford Encyclopedia of Philosophy*) ir norādīts, ka sakarā ar koruptīvo darbību plašo diapazonu un korupcijas jēdziena dabu, maz ticams, ka precīza korupcijas definīcija ir iespējama⁸, – tomēr korupcijas jēdziena noteikšana ir vitāli nepieciešama, lai to nodalītu no citām amorālām darbībām, it īpaši korumpētajās iestādēs⁹. Korupcijas definīcija ir atskaites punkts korupcijas novēršanā un apkarošanā, jo nenodefinējot parādību, ar kuru vēlas cīnīties, nevar sasniegt arī ticamus un pārbaudāmus rezultātus¹⁰.

Termina „korupcija” etimoloģija. Termins „korupcija” ir cēlies no latīņu valodas vārda „*corruptio*”, kam piemīt vairākās nozīmes: 1) pavedināšana, uzpirkšana; 2) bojāšana, pagrimums, korupcija; 3) izvirtība, negaidīts nepatīkams pavērsiens; 4) traucējums, izkustināšana (izļodzīšana), sliktais stāvoklis¹¹. Bieži vien korupcijas pētnieki vārda „*corruptio*” etimoloģiju saista tikai ar uzpirkšanu vai varas trūdēšanu trešās personas iedarbības rezultātā¹², lai arī precīzāku secinājumu attiecībā uz termina semantisko nozīmi var izdarīt, sadalot vārdu „*corruptio*” divās daļās: „*cor*” (sirds, dvēsele, gars, prāts) un „*ruptio*” (ievainojums, sakropļojums). Tādā veidā, šajā interpretācijā, priekšplānā izvirzās dvēseles sakropļojums, garīgā degradācija.

⁷ Holmes L. The end of Communist Power. Anti-corruption Campaigns and legitimization Crisis. – New York: Oxford University Press, 1993. – Pp.63 – 65.

⁸ Stanford Encyclopedia of Philosophy // <http://plato.stanford.edu/entries/corruption> (sk.20.12.2013).

⁹ Miller S. The Moral Foundations of Social Institutions: A Philosophical Study. – New York: Cambridge University Press, 2010. – p.371.

¹⁰ ЗаблOCKая А.Г. Значение точного определения понятия коррупции для борьбы с ней // Организованная преступность, терроризм, коррупция в их проявлениях и борьба с ним. – М.: Российская криминологическая ассоциация, 2005. – с.166-168.

¹¹ Vocablarivm latinorvssicvm magnvm // <http://linguaeterna.com/vocabula> (sk.20.12.2013).

¹² Лопашенко Н.А. Противодействие российской коррупции: обоснованность и достаточность уголовно-правовых мер // [http://sartraccs.ru/print.php?print_file=Pub/lopashenko\(18-03\).htm](http://sartraccs.ru/print.php?print_file=Pub/lopashenko(18-03).htm) (sk.20.12.2013); Криминология / Под ред. А.И. Долговой. – М.: ИНФРА-М, 1997; Кузнецова Н.Ф. Коррупция в системе уголовных преступлений // Вестник Московского университета, 1993; 11 (1): 21.

Arī mūsdienīgajā angļu valodā (*Oxford Dictionaries Online*) vārdam „corruption” ir vairākās nozīmes: 1a) negodīgā vai krāpnieciskā vara (parasti iesaistot kukuļus); 1b) kaut kā morāli netiklīga izveides darbība vai izveides efekts; 2) process, ar kuru vārds vai izteiciens ir pārveidoti no tā izejas stāvokļa līdz citam stāvoklim, kuru vērtē kā kļūdainu vai ar pazeminātu kvalitāti; 3) arhaiskā nozīmē: pagrimuma process; trūdēšana¹³.

Belentina juridiskā vārdnīca (*Ballentine's Law Dictionary*) terminu „korumpēts” traktē kā „valsts orgānu galamērķa sagrozošs mantiskā labuma iegūšanas nolūkā, tiesas spriešanas procesu kavējošs”¹⁴. Bleka juridiskā vārdnīca (*Black's Law Dictionary*) definē korupciju sekojoši: 1) nodarījums, kas tiek darīts ar nolūku piešķirt kādu priekšroku, kas nav savietojama ar amatpersonas oficiāliem pienākumiem un citu personu tiesībām; 2) amatpersonas nodarījums, kas nelikumīgi un prettiesīgi izmanto savu stāvokli vai statusu kādas priekšrokas iegūšanai sev vai citām personām, tādos nolūkos, kas ir pretrunā ar pienākumiem un citu personu tiesībām¹⁵. Termina „korumpēts” līdzīgus traktējumus sniedz Angļu valodas amerikāņu mantojuma vārdnīca (*The American Heritage Dictionary of the English Language*): 1) ar netiklību, netikumību un sagrozību apzīmēts, netikumīgs; 2) uzpērkams, negodīgs; 3) kļūdas vai grozījumus saturošs; 4) arhaisks: sabojāts, sapuvīš¹⁶.

Iepriekš minētais ieskats termina „korupcija” semantikā, apliecina, ka latīņu valodā vārdam „korupcija” ir bijušas vairākās nozīmes, kuru uzskaitījums nav aprobežojams tikai un vienīgi ar uzpirkšanas procesu.

Korupcijas doktrinālās definīcijas. Korupcijas termina definēšanas problēma ilgu laiku ir bijusi un arī paliek sociālo zinātņu pārstāvju interešu lokā. Par zinātniskā diskursa pirmsākumiem korupcijas definēšanas jautājumā ārvalstu publiskajā telpā var uzskatīt H.Forda (*Ford H.J.*) 1904.gada publikāciju par politisko korupciju¹⁷, kā arī R.Bruksa (*Brooks R.C.*) 1910.gada monogrāfiju „Korupcija Amerikas politikā un dzīvē”¹⁸. 1913.gadā termins „korupcija” ir parādījies arī Krievijas impērijas juridiskajā literatūrā¹⁹. Korupcijas jēdziena definējuma nepieciešamība 20.gadsimta sākumā bija saistīta,

¹³ Oxford Dictionaries Online (World English) // <http://oxforddictionaries.com> (sk.20.12.2013).

¹⁴ Ballentine, James A. *Ballentine's Law Dictionary*, with Pronunciations. 3rd ed., edited by William S. Anderson. Rochester. – New York: Lawyers Co-operative Pub. Co., 1969.

¹⁵ Black's Law Dictionary, Sixth Edition. – St. Paul, MN: West Publishing Co., 1990.

¹⁶ The American Heritage Dictionary of the English Language, Fourth Edition. – Boston: Houghton Mifflin, 2000.

¹⁷ Ford H.J. Municipal corruption // *Political Science Quarterly*, 1904; 19 (4): 673-686.

¹⁸ Brooks R.C. *Corruption in American politics and life*. – New York: Dodd, Mead and Co, 1910.

¹⁹ Эстрин А.Я. Взяточничество // Труды кружка уголовного права при Санкт-Петербургском университете. СПб., 1913. — с. 4.

galvenokārt, ar saimniecības procesu attīstību, un līdz ar to ar jēdziena „kukuļošana” nepietiekamību, lai aprakstītu procesus, kas notiek valsts pārvaldes aparātos.

Tomēr, turpmākajā posmā (20.gadsimta 20.–50.gados) zinātniskajā pasaulē korupcijas izziņas problēmai nebija veltīta īpaša uzmanība. Kā vienu no izņēmumiem var minēt ASV kriminologa Edvina Saterlenda (*Edwin Sutherland*) vairākus pētījumus, kas ir saistīti ar „balto apkaklīšu” korupciju.²⁰

Sešdesmitajos gados ASV pētnieki (*Abueva J.V., Bayley D.H., Leff N.H., Leyes C.*) galvenokārt traktēja korupciju kā trešās pasaules valstu slimību, kas ir saistīta ar nepabeigto modernizāciju un nabadzību²¹. PSRS zinātniekiem 20.gadsimta 20.–60.gados bija raksturīga korupcijas parādības pētīšana attiecībā uz citām valstīm, nevis uz savu valsti. Piemēram, 20.gadsimta 30.gados uzmanība tika pievērsta korupcijai Vācijā²², bet 60.gados – korupcijai ASV²³.

Sešdesmito gadu beigās pasaules zinātnē sākās pakāpeniska ekonomiskās korupcijas izpēte, kad Dž.S.Najs (*Nye J.S.*) realizēja pētījumu par korupciju no peļņas un izdevumu viedokļa²⁴, piedāvājot šādu korupcijas definīciju: korupcija ir varas ļaunprātīga izmantošana, kuru izdara amatpersona privātajam labumam („*Corruption is the abuse of power by a public official for private gain*”).

1970.gados, kad morālā, eksistenciālā, politiskā un juridiskā pieeja korupcijas definēšanai tika integrēta ar ekonomisko pieeju, korupcija tika definēta galvenokārt kā sociālās apmaiņas forma, bet koruptīvie maksājumi šajā shēmā tika traktēti kā transakcionālo izdevumu daļa (*Rose-Ackerman S.*)²⁵. Neapšaubāmi, paralēli eksistēja arī citas pieejas korupcijas definēšanai, piemēram, K.Fridrihs (*Friedrich C.J.*) definēja korupciju kā uzvedību, kurai piemīt novirze no politiskajā sfērā valdošām normām, un kuru izraisa motivācija iegūt personisko labumu uz sabiedriskā rēķina²⁶.

²⁰ Sk.piem. *Criminology*. — Chicago: University of Chicago Press, 1924; Sutherland, Edwin H., Sellin, Thorsten. *Prisons of Tomorrow*. — Philadelphia, 1931; *Principles of Criminology*. — Chicago; Philadelphia: J.B. Lippincott Company, 1934; *Development of the Theory*, 1942 // Karl Schuessler (ed.) Edwin H. Sutherland: *On Analyzing Crime*. — Chicago: University of Chicago Press, 1973. — P. 13-29.; Is "White Collar Crime" Crime? // *American Sociological Review*. — 1945. — Issue 10. — P. 132—139.; *White Collar Crime*. — New York: Dryden Press, 1949.

²¹ Abueva J.V. The Contribution of Nepotism, Spoils and Graft to Political Development // *East-West Center Review*, 1966; (3): 45-54.; Bayley D.H. The Effects of Corruption in a Developing Nation // *Western Political Quarterly*, 1966; 19 (4): 719-732.; Leff N.H. Economic Development through Bureaucratic Corruption // *American Behavioral Scientist*, 1964; 8 (3): 8-14.; Leys C. What is the Problem About Corruption? // *Journal of Modern African Studies*, 1965; 3 (2): 215-230.

²² Коррупция в фашистской Германии // *Проблемы уголовной политики*, 1937; (3): 142-186.

²³ Раковский Ф. Коррупция и преступность в государстве "всеобщего благоденствия". (Признания американской печати) // *Социалистическая законность*, 1963, (1): 90-93.

²⁴ Nye J.S. Corruption and political development – Cost-benefit analysis // *American Political Science Review*, 1967; 61 (2): 417-427.

²⁵ Rose-Ackerman S. *Corruption: A Study in Political Economy*. — New York: Academic Press, 1978.

²⁶ Friedrich C.J. *The Pathology of Politics: Violence, Betrayal, Corruption, Secrecy, and Propaganda*. — New York: Harper & Row, 1972.

Gan 70., gan arī 80.gados PSRS zinātnieki ir turpinājuši pētīt korupciju ārvalstīs, pievēršot uzmanību ASV un Āfrikai²⁷; 80.gados – Japānai un citām kapitālistiskajām valstīm²⁸. 20.gadsimta 80.gados atsevišķi ASV pētnieki definēja korupciju kā politisko darboņu, valsts aparāta darbinieku, uzņēmēju un citu personu izvairīšanās no savu oficiālo pienākumu un valsts funkciju pildīšanas, lai sasniegtu personiskus, ģimenes vai grupas intereses mantkārīgos nolūkos un ar mērķi paaugstināt savu sociālo statusu²⁹. Savukārt, D.Saimons un D.Eictens (*Simon D., Eitzen D.*) traktēja korupciju ka elišu deviācijas formu³⁰. 20.gadsimta 90.gados pasaules zinātnē ekonomiskajai pieejai korupcijas definēšanā (*Mauro P., Easterly W., Levine R., Shleifer A., Vishny R.W.*) bija joprojām liela loma³¹.

Tieši 20.gadsimta 90.gados Krievijas Federācijā ir parādījušies plaši korupcijas problēmas pētījumi zinātnieku vidū. PSRS eksistēšanas laikā padomju zinātnieku uzmanība bija pievērsta nevis korupcijas, bet kukuļņemšanas definīcijām, tādā veidā, acīmredzot, noliedzot problēmas sistēmisko raksturu sociālistiskajās valstīs³². 20.gadsimta 90.gados Krievijas zinātnieki bija pievērsušies korupcijas problēmas teorētiskai izziņai kā tādai, tajā skaitā nenoliedzot korupcijas eksistenci arī savas valsts teritorijā.

Profesors J.Antonjans (*Антонян Ю.М.*) korupcijas definīcijas meklējumos norādīja, ka korupcija visplašākajā nozīmē izpaužas sekojoši: persona, kurai, atbilstoši savam dienesta stāvoklim ir nepieciešamās iespējas, izdara kādas darbības par labu tai personai, kura šādas darbības ir apmaksājusi. Pie tam pašas darbības var būt pietiekoši likumīgas³³. Profesors G.Borzenkovs (*Борзенков Г.Н.*) definēja korupciju kā pārvaldes

²⁷ Серегин Н. Коррупция в США // Социалистическая законность, 1974; (8): 72-73.; Лихачев В.А. Некоторые вопросы уголовно-правовой борьбы с коррупцией в независимых странах Африки // Проблемы государства и права на современном этапе. Труды научных сотрудников и аспирантов. – М., 1973; (6): 252-268.

²⁸ Лобов Ю. Япония в тисках коррупции // Хозяйство и право, 1980; (10): 73-75.; Бельсон Я.М. Коррупция и злоупотребление властью в полицейских службах буржуазных государств // Правоведение, 1986; (6): 40-44.

²⁹ Михайлов Л.В. Борьба с коррупцией в США (80-е годы) // Вопросы истории, 1994; (5): 149-158.

³⁰ Simon D., Eitzen D. *Elite Deviance*. 3rd ed. – Boston: Allyn and Bacon, 1990. – Pp.1-367.

³¹ Mauro P. Corruption and growth // Quarterly Journal of Economics, 1995; 110 (3): 681-712.; Easterly W., Levine R. Africa's growth tragedy: Policies and ethnic divisions // Quarterly Journal of Economics, 1997; 112 (4): 1203-1250.; Shleifer A., Vishny R.W. Corruption // Quarterly Journal of Economics, 1993; 108 (3): 599-617.

³² Дурманов Н. Уголовная ответственность за взяточничество по действующему советскому законодательству // Проблемы социалистического права, 1937; (2): 20-47.; Кучерявый Н.П. Ответственность за взяточничество по советскому уголовному праву. Автореф. дис. канд. юрид. наук. – М., 1954.; Соловьев В. Ответственность за взяточничество // Советская юстиция, 1965; (10): 23-25.; Волженкин Б. Вопросы ответственности за взяточничество // Советская юстиция, 1967; (7): 9-10.; Кирпичников А.И. Об ответственности за взяточничество // Проблемы борьбы с преступностью. Материалы четвертой научной конференции аспирантов и соискателей. – М., 1971. – С.110-112.; Мельникова В.Е. Спорные вопросы квалификации взяточничества // Сборник научных трудов ВЮЗИ. Вопросы теории и практики применения уголовно-правовых норм. – М.: РИО ВЮЗИ, 1980. – С. 71-88.; Васецов А. Субъекты взяточничества // Советская юстиция, 1984; (18): 9-11.

³³ Антонян Ю.М. Типология коррупции и коррупционного поведения // Социология коррупции. Материалы научно-практической конференции. – М., 2003. – С.37.

aparāta trūdēšanu, kas ir balstīta uz ierēdņu sava dienesta stāvokļa izmantošanu mantkārīgos nolūkos³⁴.

Profesore A.Dolgova (*Долгова А.И.*) uzskatīja, ka korupcija ir „sociālā parādība, kas ir raksturojama ar valsts un citu kalpotāju pārkamību-pārdodamību un uz šī pamata savu oficiālo dienesta pilnvaru, ar to saistītu autoritātes un iespēju, mantkārīgu izmantošanu personiskajās vai šauru grupu, korporatīvās interesēs”³⁵. Profesors P.Kabanovs (*Кабанов П.А.*) definēja korupciju kā sociālu parādību, kad valsts varas un pārvaldes orgānu amatpersona mantkārīgi izmanto savu dienesta stāvokli personiskas bagātības pieaugumam³⁶.

Profesors V.Komissarovs (*Комиссаров В.С.*) atzina, ka korupcija ir „pārvaldes subjekta savu varas pilnvaru izmantošana pretrunā ar dienesta interesēm sakarā ar personisku ieinteresētību”³⁷. Profesore N.Kuzņecova (*Кузнецова Н.Ф.*) bija atzīmējusi, ka korupcija ir „sabiedriski bīstama parādība, kas izpaužas valsts aparāta un nevalstisko struktūru kalpotāju uzpirkšanā”³⁸.

Profesore N.Lopašenko (*Лопашенко Н.А.*) saistīja korupcijas būtību ar uzpirkšanu: „tieši uzpirkšana ... raksturo korupcijas saturu”³⁹. Profesors V.Luņejevs (*Лунеев В.В.*) norādīja, ka korupcija ir parādība, kas ir „plašāka par kukuļošanu. Tā aptver amatpersonu jebkuras ļaunprātīgās darbības, kas ir izdarītas savtīgā nolūkā”⁴⁰.

Profesors S.Maksimovs (*Максимов С.В.*) uzskatīja, ka korupcija ir „valsts vai citu publisko kalpotāju (ieskaitot deputātus un tiesnešus) vai komercorganizāciju vai citu organizāciju (tajā skaitā starptautisko) kalpotāju, sava statusa izmantošana, lai nelikumīgi iegūtu īpašumu, tiesības uz to, pakalpojumus vai atlaides (arī nemantiskā rakstura) vai tādu īpašumu, tiesību uz to, pakalpojumu vai atlaižu (arī nemantiskā rakstura) piestādīšana nosauktajām personām”⁴¹.

³⁴ Борзенков Г.Н. Уголовно-правовые меры борьбы с коррупцией. // Вестник Московского университета, 1993; 11 (1): 30.

³⁵ Криминология / Под ред. А.И. Долговой. – М.: ИНФРА-М, 1997.

³⁶ Кабанов П.А. Коррупция и взяточничество в России: исторические, криминологические и уголовно-правовые аспекты. – Нижнекамск: Гузель, 1995.

³⁷ Комиссаров В.С. Уголовно-правовые аспекты борьбы с коррупцией. // Вестник Московского университета, 1993; 11 (1): 28.

³⁸ Кузнецова Н.Ф. Коррупция в системе уголовных преступлений // Вестник Московского университета, 1993; 11 (1): 21.

³⁹ Лопашенко Н.А. Противодействие российской коррупции: обоснованность и достаточность уголовно-правовых мер // [http://sartraccs.ru/print.php?print_file=Pub/lopashenko\(18-03\).htm](http://sartraccs.ru/print.php?print_file=Pub/lopashenko(18-03).htm) (sk.20.12.2013).

⁴⁰ Политическая коррупция в России (материалы круглого стола) // Государство и право, 2003; (3): 105.

⁴¹ Максимов С.В. Коррупция. Закон. Ответственность. – М.: АО "Центр ЮрИнфоР", 2000. – с. 9.

Profesors V.Ovčinskis (*Овчинский В.С.*) traktēja korupciju kā valsts amata nelikumīgu izmantošanu personisku labumu gūšanai.⁴² Profesors B.Volženkins (*Волженкин Б.В.*) definēja korupciju kā sociālu parādību, varas trūdēšanu, kad valsts (pašvaldību) kalpotāji un citas personas, kas ir pilnvarotas valsts pārvaldes funkciju veikšanai, izmanto savu dienesta stāvokli, statusu, ieņemamā amata autoritāti mantkārīgos nolūkos, personiskās bagātības pieaugumam vai grupas interesēs⁴³.

21.gadsimta sākumā ASV korupcijas pētnieki (*Robert Klitgaard, Ronald Maclean-Abaroa, H. Lindsey Parris*) definēja korupciju kā dienesta ļaunprātīgu izmantošanu personiskajam labumam (*misuse of office for personal gain*)⁴⁴, savukārt Krievijas Federācijas profesors J.Goliks (*Голик Ю.В.*) un profesors V.Karasejovs (*Карасев В.И.*) definēja korupciju šādi: „valsts kalpotāju vai pašas valsts deviantās uzvedības forma (kā reakcija uz sociālās dzīvotdarbības fundamentālo parametru pārmaiņām)”⁴⁵.

Latvijas sociālo zinātņu pārstāvji bija pievērsušies korupcijas problēmas izpētei, un līdz ar to arī korupcijas definēšanai, 20.gadsimta 90.gadu sākumā, pēc valsts neatkarības atjaunošanas. Kā pamatoti norāda korupcijas pētnieks Valts Kalniņš, „nedz tiesību zinātnē, nedz sociālajās zinātnēs nav panākta vienošanās par precīzu un visaptverošu korupcijas definīciju.”⁴⁶ Tiešām, zinātnieku viedokļi attiecība uz korupcijas fenomena definēšanu būtiski atšķiras. Piemēram, prof. Rasma Kārkliņa pētījumā „Postkomunistisko valstu korupcijas tipoloģija” izmanto starptautiskās organizācijas „*Transparency International*” korupcijas definīciju – „ļaunprātīga publiskās varas izmantošana privātam labumam” papildinot to ar vārdiem „uz sabiedriskā labuma rēķina”⁴⁷, savukārt, pētījumā „Korupcija postkomunisma valstīs” izmanto definīciju „publiskas varas ļaunprātīga izmantošana privāta labuma gūšanai”.⁴⁸

Mācību grāmata „Kriminoloģija” satur divas korupcijas definīcijas: pirmkārt, politiskajā enciklopēdijā izmantoto definīciju „Par korupciju (latīniski *corruptio* – bojāšana un uzpirkšana) uzskata noziedzīgus nodarījumus, kas izpaužas, amatpersonai

⁴² Основы борьбы с организованной преступностью: Монография / Под ред. В.С. Овчинского. – М.: ИНФРА-М, 1997.

⁴³ Волженкин Б.В. Коррупция. Серия ”Современные стандарты в уголовном праве и в уголовном процессе”. – СПб.: Санкт-Петербургский институт Генеральной прокуратуры РФ, 1998. – с. 8.

⁴⁴ Klitgaard R., Maclean-Abaroa R., Parris H. L. *Corrupt Cities: A Practical Guide to Cure and Prevention*. – Oakland, CA: ICS Press, 2000.

⁴⁵ Голик Ю.В., Карасев В.И. Коррупция как механизм социальной деградации. – СПб: Юридический центр Пресс, 2005. – с.298-300

⁴⁶ Kalniņš V. Tiesu vara un korupcija. – Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, Sorosa fonds, 2001. -9.lpp.

⁴⁷ Kārkliņa R. Postkomunistisko valstu korupcijas tipoloģija // <http://politika.lv/article/postkomunistisko-valstu-korupcijas-tipologija> (sk.20.12.2013).

⁴⁸ Kārkliņa R. Korupcija postkomunisma valstīs. – Rīga: Valters un Rapa, 2005. – 11.lpp.

izmantojot tai piešķirtās dienesta tiesības un veicot zināmas darbības iedzīvošanās nolūkā”⁴⁹ un, otrkārt, sniedzot kriminoloģisko jēdzienu skaidrojumu: „Korupcija – valsts amatpersonu statusa vai ar to saistītu iespēju izmantošana likumā neatļautā veidā, lai iegūtu materiālus vai cita veida labumus vai priekšrocības, kā arī nelikumīga šo līdzekļu un priekšrocību nodošana fiziskām un juridiskām personām”⁵⁰.

Izdevumā „Mēs demokrātijā” korupcija tiek traktēta kā „uzticētās varas ļaunprātīga izmantošana privāta labuma gūšanai”⁵¹. Pētījumā „Korupcijas o^C Pārskats par korupciju un pretkorupcijas politiku Latvijā Nr.10 2009.gada otrais pusgads” ir norādīts, ka „korupcija ir noziegums, kura pamatā gandrīz vienmēr ir vēlme gūt materiālu labumu negodīgā ceļā”⁵².

Korupcijas jēdziens starptautiski-tiesiskajā izpratnē. Mēģinājumi definēt korupciju starptautiskajā līmenī ir bijuši vairakkārt.

Analīzei autors izmantoja šādus starptautiskus aktus: ANO Ģenerālās asamblejas 1975.gada 15.decembra rezolūcija 3514 (XXX), ANO Ģenerālās Asamblejas 1979.gada 17.decembra rezolūcija 34/169, ANO astotā Kongresa par noziegumu novēršanu un apiešanos ar tiesībpārkāpējiem, materiāli (27.08.–07.09.1990), Eiropas Padomes Pretkorupcijas starpvalstu grupas 1.sessija (22.–24.02.1995), Starpamerikas valstu pretkorupcijas Konvencija (29.03.1996), ANO Deklarācija pret korupciju un kukuļošanu starptautiskos tirdzniecības darījumos (ANO Ģenerālās asamblejas 1996. gada 16. decembra rezolūcija 51/191); Konvencija par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas, kas izstrādāta, pamatojoties uz līguma par Eiropas Savienību k.3 panta 2.punkta „C” apakšpunktu (26.05.1997); Konvencija cīņai pret ārvalstu amatpersonu kukuļošanas apkarošanu starptautiskajos biznesa darījumos (21.11.1997), Konvencija cīņai pret korupciju Eiropas Kopienas amatpersonu vai Eiropas Savienības valstu amatpersonu darbībā (1998); Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas Konvencija (27.01.1999.); Eiropas Padomes Civiltiesību pretkorupcijas Konvencija, 04.11.1999.); Āfrikas Savienības Konvencija par korupcijas novēršanu un apkarošanu (12.07.2003); Apvienoto Nāciju

⁴⁹ Mācību grāmata. Kriminoloģija. Papildināts izdevums. Zinātniskie redaktori mag.iur.Kristīne Ķipēna un dr.iur.Andrejs Vilks. – Rīga: Nordik, 2004. – 307.lpp.

⁵⁰ Mācību grāmata. Kriminoloģija. Papildināts izdevums. Zinātniskie redaktori mag.iur.Kristīne Ķipēna un dr.iur.Andrejs Vilks. – Rīga: Nordik, 2004. – 510.lpp.

⁵¹ Stafecka L. Mēs demokrātijā. 2.izdevums. – Rīga: Delna, 2010. – 6 lpp.

⁵² Sabiedriskās politikas centrs Providus. Korupcijas o^C. Pārskats par korupciju un pretkorupcijas politiku Latvijā Nr.10 (2009.gada otrais pusgads)” // <http://www.providus.lv/public/27236.html> (sk.20.12.2013).

Organizācijas Pretkorupcijas konvencija (ANO Ģenerālās asamblejas 2003. gada 31. oktobra Rezolūcija 58/4).

Analīzes rezultātā ir secināts, ka starptautiskie normatīvie akti bieži vien vispār nesatur konkrētu korupcijas definīciju. Piemēram, ANO Ģenerālās asamblejas 1975.gada 15.decembra rezolūcija 3514 (XXX) nedefinējot korupciju kā tādu, nosodija visu veidu korupciju, tajā skaitā kukuļošanu.

Uzsverot, ka korupcija apdraud likumību, demokrātiju un cilvēktiesības, mazina normālas pārvaldes iespējas, godīgumu un sociālo taisnīgumu, deformē konkurenci, traucē ekonomiskajai attīstībai un apdraud demokrātisko institūciju stabilitāti un sabiedrības morālos pamatus, Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija (*Criminal Law Convention On Corruption*)⁵³ arī nedod skaidru korupcijas definīciju. Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvencija⁵⁴, nesatur korupcijas definīciju, bet gan norāda, ka „...korupcija nav vairs tikai vietēja problēma, bet starptautiska parādība, kas skar visu valstu sabiedrības un ekonomikas...”.

Daži starptautiskie dokumenti piedāvā nevis korupcijas definīciju, bet atsevišķās pazīmes. Piemēram, 1979.gada 17.decembrī, ar ANO Ģenerālās Asamblejas rezolūciju 34/169 pieņemtais „Tiesību sargāšanas amatpersonu uzvedības kodekss”⁵⁵ nosaka, ka tiesību sargāšanas amatpersonas nedrīkst pakļauties korupcijai. Viņām arī stingri jāpretojas un jāapkaro tā. Kodeksa 7.panta komentārs satur vairākas atziņas, kas pastarpināti skar korupcijas definēšanu, un proti: (a) Jebkurš korupcijas akts, tāpat kā jebkura cita ļaunprātīga varas izmantošana, nav savienojams ar tiesību sargāšanas amatpersonu profesiju. Likums jāīsteno pilnībā pret jebkuru tiesību sargāšanas amatpersonu, kura pakļaujas korupcijai, jo Valdības nevar cerēt, ka likums tiks īstenots tās pilsoņu vidū, ja tās nevar vai nevarēs īstenot likumu pret pašu ierēdņiem un pašu iestādēs. (b) Tā kā korupcijas noteikšana jāpakļauj nacionālajam likumam, tad tā jāsaprot kā likuma darbība vai bezdarbība, pildot vai saistībā ar saviem pienākumiem, atbildē uz dāvanām, solījumiem vai stimuliem, kurus pieprasa vai pieņem prettiesiski darbības vai bezdarbības gadījumā. (c) Augstāk minētais termins „korupcijas akts” jāsaprot kā tāds, kas ietver korupcijas mēģinājumu.

⁵³ The Criminal Law Convention on Corruption of the Council of Europe, adopted 27 January 1999.

⁵⁴ Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvencija (31.10.2003.)

⁵⁵ Code of Conduct for Law Enforcement Officials. Adopted by General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979. <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/LawEnforcementOfficials.aspx>

Apvienoto Nāciju Organizācijas astotajā Kongresā par noziegumu novēršanu un apiešanos ar tiesībpārkāpējiem (1990.gada 27.augustā – 7.septembrī), tika izvirzītas šādas korupcijas pazīmes 1) korupcionālā pārkāpuma subjekts izmanto savu dienesta stāvokli pretlikumīgi; 2) koruptīviem pārkāpumiem ir daudznozaru raksturs; 3) korupcijas noziegumu subjekti ir valsts amatpersonas; 4) dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana ar vai bez valsts vai sabiedriskā īpašuma piesavināšanās.

Jāatzīst, ka starptautiskajā praksē ir bijuši arī daži mēģinājumi vienoties par korupcijas definīciju. Eiropas Padomes Pretkorupcijas starpvalstu grupas 1.sesijā (1995.gada 22.–24.februārī, Strasbūrā) definēja korupciju kā uzpirkšanu (kukuli), kā arī jebkuru citu uzvedību attiecībā uz personām, kas ir apveltītas ar valsts vai privātā sektora pilnvarām, kas pārkāpj pienākumus, kas izriet no šī amatpersonas statusa, personas, kas strādā privātajā sektorā statusa, neatkarīgā aģenta, vai arī citas tāda veida attiecības, kuru mērķis ir nepienākošos priekšrocību saņemšana sev vai citām personām.

Konvencija par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas, kas izstrādāta, pamatojoties uz līguma par Eiropas Savienību k.3 panta 2.punkta „C” apakšpunktu (26.05.1997), dalot korupciju divos veidos, definē korupciju šādi: par pasīvo korupciju šīs Konvencijas izpratnē ir uzskatāma tīša darbība, ar kuru jebkura amatpersona tieši vai ar starpniecības palīdzību pieprasa vai saņem jebkāda veida labumus sev vai trešajai personai, vai akceptē šādu labumu piedāvājumu, par to, lai šī amatpersona veiktu savas funkcijas vai pienākumus vai atturētos no savu funkciju vai pienākumu veikšanas, pārkāpjot savus amata pienākumus. Savukārt, par aktīvo korupciju šīs Konvencijas izpratnē ir uzskatāma tīša rīcība, ar kuru jebkura persona sola vai dod, tieši vai ar starpniecības palīdzību, amatpersonai jebkāda veida labumus, kas domāti šai amatpersonai vai trešajai pusei, par to, lai šī amatpersona veiktu savas funkcijas vai pienākumus vai atturētos no savu funkciju vai pienākumu veikšanas, pārkāpjot savus amata pienākumus.

Eiropas Padomes Civiltiesību pretkorupcijas Konvencijas (1999) 2.pants nosaka, ka šīs Konvencijas izpratnē „Korupcija” nozīmē kukuļa vai jebkādas citas nepienākošās priekšrocības vai tās perspektīvas tiešu vai netiešu pieprasīšanu, piedāvāšanu, došanu vai ņemšanu, kas izkropļo jebkāda pienākuma vai darbības pareizu izpildi, kas jāveic kukuļa, nepienākošās priekšrocības vai tās perspektīvas saņēmējam.

Jāpievērš uzmanība, ka iepriekš minētie mēģinājumi definēt korupciju ir domāti vairāk katra konkrētā starptautiskā dokumenta darbības nodrošināšanai, nevis korupcijas definēšanas problēmas risināšanai kā tādai. Bieži vien, starptautiskajos dokumentos ir uzsvērts, ka korupcijas jēdzienam ir jābūt konkretizētam saskaņā ar iekšējo nacionālo likumu.

Korupcijas definīcijas atsevišķu valstu normatīvajos aktos. Atbilstoši Konvencijai par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas, kas izstrādāta, pamatojoties uz līguma par Eiropas Savienību k.3 panta 2.punkta „C” apakšpunktu, katra dalībvalsts veic nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka pasīvā korupcija un aktīvā korupcija tiktu kvalificēta kā noziedzīgie nodarījumi. Realizējot krimināltiesisku politiku, katra valsts var noteikt atšķirīgus noziedzīgu nodarījumu veidus, kuru kopīgas iezīmes ir koruptīvās darbības.

ANO rokasgrāmatas 29.p. nosaka, ka Dalībvalstis var izmantot tādas definīcijas, kas ir plašākas vai ietver vairāk informācijas nekā 2. pantā iekļautās definīcijas. Savukārt, 30.p. paredz: „Jāuzsver, ka dalībvalstīm savos tiesību aktos nav obligāti jāiekļauj konvencijā lietotās definīcijas. Ja pastāv vairāki reģionāli un citi pret korupciju vērsti dokumenti (kā arī tādi, kas vērsti pret starptautisko noziedzību un terorismu), dalībvalstis tiek aicinātas ņemt vērā arī tos un nodrošināt savu tiesību aktu saderību ar tiem”.

Piemēram, Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija (*Criminal Law Convention On Corruption*) nosaka, ka ikviena puse veic tādus likumdošanas un cita veida pasākumus, kādi nepieciešami, lai saskaņā ar tās likumiem kvalificētu kā noziedzīgu nodarījumu tāda veida apzināti veiktu darbību, ar kuru jebkura persona sola, piedāvā vai dod, tieši vai netieši, jebkurai šīs valsts amatpersonai jebkuru tai nepienākošos priekšrocību, kas domāta gan šai amatpersonai, gan jebkurai citai personai, par to, lai šī amatpersona veiktu savas funkcijas vai arī atturētos no savu funkciju veikšanas.

Ukrainas Republikas likums „Par cīņu pret korupciju”⁵⁶ definēja korupciju šādi: „Korupcija – valsts funkciju izpildei pilnvaroto personu darbība, kas ir vērsta uz viņiem piešķirto pilnvaru prettiesisku izmantošanu, materiālo labumu, pakalpojumu, atlaižu vai citu priekšrocību saņemšanai”. Dažās valstīs korupcija tiek traktēta kā atsevišķs noziedzīgs nodarījums, ar tā iekļaušanu Krimināllikumā vai Kriminālkodeksā. Piemēram, Kirgīzijas Republikas Kriminālkodeksa 303.pants nosaka: „Korupcija ir tīšie nodarījumi,

⁵⁶ Закон Украины ”О борьбе с коррупцией” (№ 356/95-ВР, 05.10.1995) // zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-вр (sk.20.12.2013); Закон Украины ”О принципах предупреждения и противодействия коррупции” (№ 3206-VI, 07.04.2011) // http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T113206.html (sk.20.12.2013).

kas sastāv no vienas vai vairāku personu, kam ir varas pilnvaras, prettiesisku noturīgu sakaru nodibināšanu ar atsevišķām personām vai grupējumiem nolūkā iegūt materiālu, jebkuru citu labumu un priekšrocību saņemšanai, kā arī ja viņi piestāda šādus labumus un priekšrocības fiziskām un juridiskām personām, kas izraisa sabiedrības vai valsts interešu apdraudējumu”⁵⁷. Uzbekistānas Republikas Kriminālkodeksā korupcija ir definēta kā dienesta stāvokļa ļaunprātīgā izmantošana un labuma saņemšana⁵⁸.

Valstīs, kurās korupcijas jēdziens ir iestrādāts normatīvajos aktos (piemēram, Japāna, Krievija, Lielbritānija, Vācija, Igaunijā, Baltkrievijā) korupcijas definīcijas nav pietiekoši loģiskas, pilnas, skaidras un kodolīgas. Piemēram, Baltkrievijas Republikas likuma „Par cīņu pret korupciju” (krievu valodas redakcijā) 1.pants satur korupcijas definīciju, kas sastāv no 102 (simts diviem) vārdiem un neapšaubāmi nevar tikt izmantota kā īsas un kodolīgas korupcijas definīcijas paraugs⁵⁹.

Risinot jautājumu par jēdziena „korupcija” iekļaušanu normatīvajos aktos, jāņem vērā ka korupcija var izpausties gan kā noziedzīgs nodarījums, gan kā administratīvais pārkāpums, gan kā disciplinārais pārkāpums, gan kā civiltiesiskais delikts, gan arī kā morāles pārkāpums.

Nav šaubu, ka publiskā sektora personu darbībām un uzvedībai ir jāatbilst arī morāles normām. Vairākās valstīs šīs morāles normas ir paredzētas speciālajos likumos, piemēram, Lielbritānijā – *The Civil Service order in Council, The Civil Service Pat and Conditions Code, General Principles of Conduct*; ASV – *Principles of Ethical Conduct for Government officers and employees, The Ethics in Government Act*.

Vienlaicīgi, jāņem vērā, ka jēdziena „korupcija” valodnieciskais un juridiskais konstrukts var nesakrist. Piemēram, korupcijas definīcija, kas ir ietverta Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā, nesakrīt ar latviešu valodas vārdnīcā prezentēto skaidrojumu: „Dienesta stāvokļa izmantošana savtīgos nolūkos; amatpersonu, politisko un sabiedrisko darbinieku pērkamība”⁶⁰. Korupcijas termina nozīme, kuru likumdevējs izmanto ASV un Lielbritānijas normatīvajos aktos, nesakrīt ar tādiem autoritatīviem

⁵⁷ The Criminal Code of the Kyrgyz Republic. No. 68 of 01/10/1997 // <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (sk.20.12.2013).

⁵⁸ Criminal Code of the Republic of Uzbekistan (No. 2012-XII of 22/09/1994 // <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (sk.20.12.2013).

⁵⁹ Закон Республики Беларусь от 20 июля 2006 г. N 165-З "О борьбе с коррупцией" (с изменениями и дополнениями // www.bsuir.by/m/12_100229_1_56880.doc (sk.20.12.2013).

⁶⁰ Latviešu valodas vārdnīca. – Rīga: Avots, 2006. – 538.lpp.

avotiem kā *Stroud's Judicial Dictionary*, kurā ietverts jēdziens „*corrupt practices*”⁶¹ un *Bouvier's Law Dictionary*, kas satur jēdzienu „*corruption*”⁶².

Korupcijas būtība. Ar korupcijas būtību autors saprot korupcijas galvenās, svarīgākās īpatnības. Pētot korupcijas fenomenu, pasaules zinātne ir uzkrājusi ievērojamu datu masīvu, kuru var apkopot atsevišķās teorijās un koncepcijās. Pirms prezentēt autora redzējumu jautājumā par korupcijas būtību, īsumā aplūkosim galvenās pieejas korupcijas pētīšanai.

Institucionālās pieejas pamatā (*Rose-Ackerman S*) ir tādi elementi kā kontrakti, īpašuma tiesības un transakcionālie izdevumi. Šīs pieejas ietvaros korupcija tiek traktēta kā kontraktētā mijiedarbība starp ekonomiskajiem aģentiem, nolūkā ļaunprātīgi izmantot pozīciju privāto labumu gūšanai. Izdevumi tiek dalīti „*ex ante*” grupā (izdevumi, lai noteiktu darījuma dalībniekus, lai noteiktu kukuļa lielumu un formu, kā arī darījuma veikšanas noteikumus), kā arī „*ex post*” grupā – vienošanās ievērošana, uzticības nodrošināšana, adaptācija un domstarpību noregulēšana⁶³.

Uzvedības, kas ir orientēta uz renti, teorija (*theory of rent-seeking*) traktē korupciju kā indivīdu mēģinājumus gūt personisko peļņu, negatīvi ietekmējot sabiedrības bagātības lielumu. Minētais nozīmē, ka resursu daļa tiek novirzīta nevis ražošanas mērķiem, bet īpašumtiesību struktūras izmaiņām, nolūkā iegūt pārpalikumu rentes veidā (*Tullock G., Krueger A., Chowdhury F.L.*).⁶⁴

Modelī „principāls – aģents” (*Banfield E.C., Hillman L., Katz E., Basil K., Bhailacharya S., Mishra A.*), aģenta korupcionālā uzvedība izpaužas savstarpēji noslēgtā līguma pārkāpšanā no aģenta puses; principāla interešu nodevībā; principāla resursu zādzībā vai neefektīvā izmantošanā⁶⁵.

Oportunistiskās uzvedības teorijas ietvaros (*Williamson O.E.*)⁶⁶ korupcija tiek skatīta kā oportunistiskās uzvedības paveids (centieni sasniegt personīgās intereses ar viltību). Šāds uzvedības tips iekļauj sevī tādas maldināšanas formas, kā nepilnīgās vai

⁶¹ Stroud F. *The Judicial Dictionary of Words and Phrases Judicially Interpreted*. – London: Sweet & Maxwell, Limited, 1890. – cxvi, p.916.

⁶² Bouvier's Law Dictionary. Revised 6th Ed. // <http://www.scribd.com/doc/102591101/Bouviere-Law-Dictionary-Revised-Sixth-Edition-1856> (sk.20.12.2013).

⁶³ Rose-Ackerman S. *Corruption: A Study in Political Economy*. – New York: Academic Press, 1978.

⁶⁴ Tullock G. *The Welfare Costs of Tariffs, Monopolies, and Theft* // *Western Economic Journal*, 1967; 5 (3): 224-32.; Krueger A. *The Political Economy of the Rent-Seeking Society* // *American Economic Review*, 1974; (64): 291-303.; Chowdhury F.L. *Corrupt Bureaucracy and Privatization of Tax Enforcement*. Pathak Shamabesh, Dhaka, 2006.

⁶⁵ Banfield E.C. *Corruption as a Feature of Governmental Organization* // *Journal of Law and Economics*, 1975 18 (3): 587-605.; Hillman L., Katz E. *Hierarchical Structure and The Social Costs Of Bribes And Transfers* // *Journal of Public Economics*, 1987; (34): 129-142.; Basil K., Bhailacharya S., Mishra A. *Notes on Bribery and the Control of Corruption* // *Journal of Public Economics*, 1992 (48): 349-359.

⁶⁶ Williamson O.E. *The economic institutions of capitalism: firms, markets, relational contracting*. – New York: Free Press; London: Collier Macmillan, 1985.

sagrozītās informācijas iesniegšana, īpaši centieni maldināt, izkropļot, padarīt neskaidru, citādi sajaukt, melojot, zогot un krāpјot.

Racionālās izvēlēs modelis (*Becker G., Rose-Ackerman S.*)⁶⁷ paredz, ka indivīds racionāli izvērtē iespējamās koruptīvās darbības plusus un mīnus un iesaistās korupcijā, ja tas ir izdevīgāk, nekā palikt godīgam. Šajā ziņā korupcija tiek traktēta kā viens no noziedzīgas darbības veidiem.

Klasiskā liberālisma koncepcija (plašāk – *Mises L.*) traktē korupciju kā valsts izgāšanos (*government failures*) un tirgus izgāšanos (*market failures*), kā sabiedrisko antilabumu, kas nodara kaitējumu visiem sabiedrības locekļiem (negatīvas eksternālījas). Minētās koncepcijas piekritēji norāda, ka valdības iejaukšanās ekonomikā neizbēgami novedīs pie valsts izgāšanās⁶⁸. Filozofiskā pieeja korupcijas būtības problēmai (*Nye J., Friedrich C.J., Simon D., Eitzen D.*)⁶⁹ izvirza tēzi, ka korupcija ir deviantas uzvedības forma, kuru izraisa motivācija gūt privātus labumus uz sabiedrības rēķina.

Apkopojot galvenās pieejas, var secināt, ka katras koncepcijas pamatā ir viena vai otra korupcijas definīcija, kura lielā mērā ir primārais aspekts korupcijas būtības noskaidrošanā. Balstoties un definējamā fenomena pazīmēm, struktūru un loģiskumu, promocijas darba ietvaros autors traktē korupciju kā uzticētā publiskā resursa ļaunprātīgu izmantošanu privātās interesēs. Tādā veidā, pēc autora domām, korupcija nevar tikt realizēta bez šādiem elementiem: A) publiskais resurss; B) persona, kurai šis publiskais resurss ir uzticēts; C) faktiskās iespējas pārvaldīt uzticēto resursu negodprātīgi; D) personas ļaunprātīga darbība vai bezdarbība ar publisko resursu privātās interesēs.

Mūsdienīgie korupcijas veidi – banālā uzpirkšana, neatļautā ierēdņu uzņēmējdarbība, neatļauta dāvanu pieņemšana, publisko resursu izšķērdēšana, interešu konflikti, nepotisms, patronāža, kleptokrātija utml. – iekļauj visus četrus iepriekš uzskaitītos elementus. Ņemot vērā minēto, korupcijas formu daudzveidība nemaina korupcijas būtību, kas ir uzticēto publisko interešu nodevība apmaiņā pret privāto interesi.

Korupcijas cēloņi. Korupcijas cēlonis ir parādība, kas izraisa korupciju. Korupcijas cēloņi var tikt analizēti gan kopumā, gan atsevišķajos līmeņos – faktori, kuri

⁶⁷ Becker G. Crime and punishment: an economic approach // The journal of Political Economy, 1968; 76 (2): 169-217.; Rose-Ackerman S. Corruption: A Study in Political Economy. – New York: Academic Press, 1978.

⁶⁸ Mises L. Liberalism: In The Classical Tradition. Irvington-on-Hudson, – New York: Foundation for Economic Education – San Francisco: Cobden Press, 1985.

⁶⁹ Nye J. (1967) Corruption and political development: a cost-benefit analysis // American Political Science, 1967; 12 (61): 417.; Friedrich C.J. The Pathology of Politics: Violence, Betrayal, Corruption, Secrecy, and Propaganda. – New York: Harper & Row, 1972.; Simon D., Eitzen D. Elite Deviance. 3rd ed. – Boston: Allyn and Bacon, 1990. – Pp.1-367.

kopumā nosaka prettiesisku uzvedību sabiedrībā; faktori, kuri nosaka speciālus deliktus; faktori, kuri nosaka individuālās koruptīvas izpausmes.

Zinot, ka cīņa pret korupciju nebūs sekmīga, ja tā neskars korupcijas rašanās cēloņus, sabiedrība vienmēr bija un ir ieinteresēta šī jautājuma risināšanā. Zinātniskajā pasaulē pastāv cēloņu uzskaitījums, kurus ievērojama pētnieku daļa bieži vien prezentē kā korupcijas cēloņus jeb kā faktorus, kuri izraisa korupciju:

1. korupcijas fundamentālie cēloņi (nepilnības valsts politikā, pilsoniskās sabiedrības zems attīstības līmenis, tiesu sistēmas neefektivitāte utml.);
2. korupcijas tiesiskie cēloņi (likuma vājība, likumdošanas bāzes nenoteiktība, pārāk bieži grozījumi likumā, starptautisko tiesību normu neievērošana, neadekvāta atbildība par korupciju, iespēja ietekmēt tiesu lēmumus, tiesību normu traktējumu daudzveidība u.c.);
3. korupcijas organizatoriski-ekonomiskie cēloņi (piemēram: relatīvi zema ierēdņu alga, vāja kontrole resursu pārdales jomā, neefektīva birokrātija, ārvalstnieku diskriminācija);
4. korupcijas informatīvie cēloņi (piemēram: valsts pārvaldes mehānisma necaurspīdīgums, informatīvā asimetrija, vārda brīvības ierobežošana, ofšoru zonu esamība, korupcijas problēmas pētījumu neesamība);
5. korupcijas sociālie cēloņi (klanu struktūra, nepotisma tradīcijas, draudzīgi sakari, blata sistēma, kukuļu un dāvanu pasniegšanas tradīcija, zems izglītības līmenis utml.);
6. korupcijas kultūrvēsturiskie cēloņi (nostiprinājusies birokrātiskā sistēma, masu kultūra ar pretimnākošo pieeju korupcijai, vēsturiskās attīstības īpatnības, maza nozīme godīgumam u.c.).

Pēc autora domām, minētais uzskaitījums (kurā ir iespējamās variācijas), ir nepamatoti kļuvis par zināmo *locus communis*. Autors piekrīt, ka iepriekš uzskaitītie faktori ietekmē korupcijas izplatības līmeni, dziļumu un attīstības pakāpi katrā konkrētajā valstī, bet katrā ziņā šie faktori neatklāj indivīda korumpētās darbības vai bezdarbības cēloņus. Pieņemums, ka indivīda gatavību piedalīties korupcijā izraisa a) indivīda darbības objektīvie apstākļi konkrētajā darba vietā un b) konkrētā indivīda personības subjektīvās īpašības, būtu uzskatāms par loģisku tikai *prima facie*.

Risinot jautājumu par korupcijas pamatcēloņa noteikšanu, autors balstās uz diviem apsvērumiem: 1) korupciju realizē indivīdi sabiedrības ietvaros; 2) jebkura parādība cilvēku sabiedrībā sākas no domām, kas rodas indivīda apziņā.

Minētie apsvērumi ļauj uzskatīt, ka iesaistīšanās koruptīvajās darbībās būs atkarīga tikai no indivīda apziņas, t.i. no iekšējiem, nevis no ārējiem stimuliem (faktoriem). Šo secinājumu pastarpināti pierāda Franka Bjorna (*Frank Bjorn*) un profesora Gjuntera Šulce (*Gunther G. Schulze*) kopīgi veiktais pētījums „*Does economics make citizens corrupt?*”, kura mērķis bija noteikt vai indivīda noslieci uz korumpētību ietekmē profesija un vecums. Pētījuma rezultātā noskaidrots, ka vislielākā korumpētība ir studentu-ekonomistu vidū⁷⁰. Empīriskie pētījumi (*Swamy A., Knack S., Lee Y.*)⁷¹ apliecina, ka salīdzinājumā ar vīriešiem, sievietes ievērojami retāk dod un saņem kukuļus.

Korumpējamības līmeņa atšķirības atkarībā no indivīda dzimuma, apliecina, ka korupcijas veicinošo ārējo faktoru iedarbības sekmīgums būs atkarīgs nevis no pašu faktoru kvalitātes vai intensitātes, bet gan no indivīda personiskajām īpašībām, no indivīda apziņas. Būtu kļūdaini uzskatīt, ka indivīds, kas ir saistīts ar publiskā resursa ļaunprātīgu pārdali, ņem kukuļus tāpēc, ka lēmumu pieņemšanas mehānisms nav caurspīdīgs. Tik pat aplama būtu tēze, ka ceļu policists ņem kukuļus tāpēc, ka tā ir ceļu policistu tradicionālā uzvedība. Minētie paraugpiemēri norāda tikai uz problēmjautājumiem, tikai uz faktoriem, kas varētu *veicināt*, nevis *izraisīt* korupciju.

Korupcija eksistē un realizējas valstiski strukturētā sabiedrībā. Korupcijas realizācija vienmēr un nepārprotami ir saistīta ar publisko resursu, t.i. valsts resursu. Šie apstākļi ļauj izvirzīt pieņēmumu, ka korupcijas cēlonis ir *konflikts starp publisko un privāto, t.i. konflikts starp kolektīvo un individuālo*.⁷² Minētā konflikta pamatā var būt viens vai vairāki apakškonflikti: *mērķu konflikts* (kad sabiedrībai un indivīdam ir pretējas vai dažādas vēlmes attiecībā uz sadarbības galarezultātu), *uzskatu konflikts* (kad indivīda un sabiedrības galamērķis sakrīt, bet indivīds proponē citus risinājumus un mērķa sasniegšanas paņēmienus vai termiņus), *emocionālie konflikti*, kuru pamatā ir psiholoģiskās deviācijas. Balstoties uz šo konstrukciju, autors izdala mērķtiecīgus (mantkārīgus) korumpantus, idejiskus korumpantus un vājus (ietekmējamus) korumpantus.

Indivīdu un sabiedrības domstarpību apspiešanas funkcijas vēsturiski ir uzņēmusies valsts, kas šī mērķa sasniegšanai izmanto normatīvo regulējumu un represīvo

⁷⁰ Frank B., Schulze G.G. Does economics make citizens corrupt? // Journal of Economic Behavior & Organization, 2000; 43 (1): 101-113.

⁷¹ Swamy A., Knack S., Lee Y. Gender and Corruption // J. of Development Economics, 2001; 64 (1): 25—55.

⁷² Šumers (Shumer S.) norāda, ka korumpētā valstī cilvēku vērtības saistās tikai ar privāto sfēru. Plašāk: Shumer S.M. Machiavelli: Republican Politics and Its Corruption. Political Theory 7, Feb., 1979, no.1, p.9.

aparātu. Atkarībā no valsts politikas, normatīvā regulējuma attīstības pakāpes, birokrātijas kvalitātes un atklātības, sabiedrības kultūras⁷³, korupcijas līmenis valstī var būt relatīvi augstāks vai zemāks. Minēto faktoru attiecīgā transformācija var ietekmēt vienīgi korupcijas līmeni, nevis korupcijas esamības faktu. Šajā ziņā korupcija, pēc būtības, ir valsts pastāvēšanas blakusefekts. Tieši tāpēc korupciju nav iespējams izskaust pilnībā, bet gan tikai minimizēt. Korupcijas pilnīgai izskaušanai, sabiedrībai nāktos pilnībā atteikties no valsts esamības.

Korupcijas sekas. Pievēršoties jautājumam par korupcijas sekām, jāņem vērā, ka katra sabiedrība ir heterogēns veidojums, līdz ar ko, dažādas sabiedrības grupas (piemēram sociālās) atšķirīgi uztver korupciju. Pēc profesora Meni (*Meny Y.*) domām, tas, vai sabiedrība uzskata vienu vai otru darbību par koruptīvu, ir atkarīgs no sabiedrības tolerances līmeņa (no skaitliskiem un simboliskiem efektiem), kā arī no kontroles līmeņa.⁷⁴ Līdzīgi, arī jautājumā par korupcijas sekām, sabiedrībā var būt vērojama uzskatu daudzveidība.

Sociālajā jomā korupcija veicina sociālo nevienlīdzību, pastiprina organizēto noziedzību, izraisa sociālo spriedzi, morālās normas zaudē savu nozīmi. Politikas jomā šīs negatīvās sekas izpaužas kā likumības principa pārkāpumi (korupcija izkropļo likumu un pārvaldes formālo sitēmu⁷⁵), oligarhisko grupējumu pastiprināšanās, reālās politiskās konkurences izzušana, valsts prestiža graušana, valsts nespēja nodrošināt demokrātijas pamatprincipu ievērošanu, tiesu iestāžu neefektivitāte, uzticības mazināšanās valsts varai. Pols Heivuds (*Heywood P.*) norāda, ka korupcija ārdā demokrātijas pamatprincipus, kā arī veicina valdības deleģitimizāciju⁷⁶.

Tomēr, atsevišķie zinātnieki izvirzīja tēzi, ka korupciju var uzskatīt par lietderīgu aizvietotāju vāji attīstītajai likuma varai (*Leff N.H., Huntington S.*)⁷⁷, kā arī akceptēja pieņēmumu, ka vairāki koruptīvās darbības veidi aizstāj neeksistējošus vai neveiksmīgus likumus (*Houston D.A.*)⁷⁸.

Daži sabiedrības pārstāvji var vērtēt korupciju pozitīvi, piemēram, uzskatot, ka korupcija paātrina un atvieglo uzņēmējdarbības procesu, mazina birokrātiju. Ievērojama

⁷³ Maikls Džonstons (Johnston M.) atzīmē, ka kultūras normām ir liela loma korupcijas sociālās nozīmības definēšanā. Plašāk: Johnston M. Corruption as a Process. In: Punch, M. Et al (ed.). *Coping with Corruption in a Borderless World*. Deventer: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1993, p.52.

⁷⁴ Meny Y. Corruption "fin de si u cle": Changement, crise et transformation des valeurs // *Revue internationale des sciences sociales*, 1996; (149): 363.

⁷⁵ Scott J.C. *Comparative Political Corruption*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1972, p.2.

⁷⁶ Heywood P. Political Corruption: Problems and Perspectives. *Political Studies* 45 (special issue), 1997, p.420.–421.

⁷⁷ Leff N.H. Economic Development through Bureaucratic Corruption // *American Behavioral Scientist*, 1964; 8 (3): 8-14.; Huntington S. *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press, 1968.

⁷⁸ Houston D.A. Can Corruption Ever Improve an Economy // *Cato Journal*, 2007; 27 (3): 325-342.

zinātnieku grupa norādīja, ka korupciju nevajadzētu vērtēt tikai un vienīgi negatīvajā nozīmē, jo korupcija var palīdzēt integrēt, attīstīt un modernizēt „trešās pasaules” valstu sabiedrības (Leff N.H., Leyes C., Abueva J.V., Bayley D.H.)⁷⁹.

Atsevišķas pozitīvas korupcijas sekas saskata arī profesore Roze-Akkermana (Susan Rose-Ackerman), norādot, ka korupcija var būt par pretsvaru pārmērīgai birokratizācijai, kas ļauj paātrināt pārvaldes lēmumu pieņemšanas procesus un veicināt efektīvāku saimniekošanu⁸⁰. Šāds priekšstats lielā mērā balstās uz apsvērumu, ka realizējot vienu no korupcijas pamatformām – kukuļošanu, kukuļdevējs brīvprātīgi piedāvā amatpersonai labumus, iepriekš analizējot iespējamo izdevīgumu. Papildus arguments iecietībai korupcijas jautājumā var būt fakts, ka korupcijas līmeņa mazināšanai ir nepieciešami ārkārtīgi lieli materiālie resursi (Klitgaard R.)⁸¹. Šeit jāatzīmē, ka visticamāk korupcija būs izdevīga gan kukuļņēmējam, gan arī kukuļdevējam (t.i. indivīdu līmenī korupcija ir izdevīga personām, kuras ir iesaistītas korupcijā), tomēr primāri ir noskaidrot, vai korupcija var būt izdevīga sabiedrībai kopumā.

Korupcijas komplicētās sekas ir pētījuši vairāki ekonomisti. Profesors Shang-Jin Wei atzīmē, ka pastāv daži kanāli, caur kuriem korupcija bremzē ekonomisko attīstību. Tie iekļauj iekšējo investīciju samazinājumu, ārvalstu tiešo investīciju samazinājumu, pārmērīgi uzpūstus valsts pārvaldes izdevumus, valsts pārvaldes izdevumu izkropļoto sastāvu, kas attālinās no izglītības, veselības un infrastruktūras apkalpošanas jomām, citu, mazāk efektīvu projektu virzienā, kuriem ir plašākas iespējas manipulācijām un kukuļošanai⁸². Starptautiskā valūtas fonda ziņojumos ir norāde, ka korupcija negatīvi ietekmē iekšzemes kopprodukta apjoma pieaugumu rēķinot uz vienu iedzīvotāju (Tanzi V., Davoodi H., Leite C., Weidmann J., Abed G.T.)⁸³.

Korupcijas ekonomiskie efekti var izpausties daudzveidīgi. Piemēram, Erlihs un Ljui (Ehrlich I., Lui F.) secina, ka korupcija ietekmē iekšzemes kopprodukta (IKP)

⁷⁹ Leff N.H. Economic Development through Bureaucratic Corruption // American Behavioral Scientist, 1964; 8 (3): 8-14.; Huntington S. Political Order in Changing Societies. New Haven: Yale University Press, 1968.; Leyes C. What is the Problem About Corruption? // Journal of Modern African Studies, 1965; 3 (2): 215-230.; Abueva J.V. The Contribution of Nepotism, Spoils and Graft to Political Development // East-West Center Review, 1966; (3): 45-54.; Bayley D.H. The Effects of Corruption in a Developing Nation // Western Political Quarterly, 1966; 19 (4): 719-732.

⁸⁰ Rose-Ackerman S. Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

⁸¹ Klitgaard R. Controlling Corruption. Berkeley: University of California Press, 1988.

⁸² Shang-Jin W. Corruption in Economic Development: Beneficial Grease, Minor Annoyance, or Major Obstacle? // Harvard University and National Bureau of Economic Research, 1999.

⁸³ Tanzi V., Davoodi H. Corruption, Public Investment, and Growth. – Washington: International Monetary Fund, IMF Working Paper No. 139, 1997.; Leite C., Weidmann J. Does Mother Nature Corrupt? Natural Resources, Corruption, and Economic Growth. – Washington: International Monetary Fund. № 85, 1999.; Abed G.T., Davoodi H.R. Corruption, Structural Reforms, and Economic Performance in Transition Economies. – Washington: International Monetary Fund, 2000.

līmeni, nevis ekonomisko izaugsmi⁸⁴. Sepulveda un Mendes (*Sepulveda F., Mendez F.*) uzskata, ka „nebrīvās” valstīs saikne starp korupciju un ekonomisko izaugsmi nav statistiski nozīmīga. „Brīvākās” valstīs saikne starp korupciju un ekonomisko izaugsmi ir negatīva⁸⁵. Mušfiks as Svalehens un Dins Stensels (*Mushfiq us Swaleheen, Stansel D.*) atzīmē, ka valstīs ar ekonomiskās brīvības augsto līmeni korupcijas mēroga pieaugums neved pie ekonomiskās izaugsmes tempu mazināšanas⁸⁶.

Moro (Mauro P.) pētījums apliecina, ka korupcija negatīvi ietekmē iekšzemes kopprodukta un investīciju korelāciju⁸⁷. Kaufmans, Kraajs un Zojdo-Lobatons (*Kaufmann D., Kraay A., Zoido-Lobaton P.*) norāda, ka korupcija negatīvi ietekmē ekonomisko izaugsmi, pie tam, negatīvais efekts pastiprinās, ja valstī ir zema pārvaldes kvalitāte⁸⁸. Meons un Sekkats (*Meon P., Sekkat K.*) uzskata, ka saiknei starp korupciju un izaugsmes tempiem ir inversionālais un lineārais raksturs⁸⁹. Daļa zinātnieku (*Сатаров Г., Тимофеев С.*) atbalsta tēzi, ka korupcija palielina inflācijas līmeni⁹⁰.

Ekonomists Devids Osterfelds (*Osterfeld D.*) dala korupcionālo darbību divās kategorijās: korupciju, kura ierobežo ekonomiskās iespējas un korupciju, kura paplašina ekonomiskās iespējas. Atbilstoši viņa secinājumiem, valstīs, kurās cilvēkiem nav augstas ekonomiskās brīvības, korupcijas apspiešana palielinās iekšzemes kopprodukta izaugsmes tempus. Tomēr, ja ekonomiskās brīvības līmenis ir salīdzinoši augsts, korupcijas izplatības samazināšana vedīs pie izaugsmes samazināšanas⁹¹.

Ārvalstu pētījumi pierāda, ka pieaugot valsts korumpētībai, mazinās valsts izdevumu efektivitāte, kas apstiprina tēzi, ka tiešo ārvalstu investīciju īpatsvars korumpētajās valstīs ir zemāks, nekā nekorumpētajos; apstiprina pozitīvo empīrisko saikni starp korupciju un ēnas sektora daļu ekonomikā⁹².

Minētais liecina, ka korupcijas sekas pētnieku uztverē var būt gan negatīvas, gan arī nosacīti pozitīvas. Tomēr, pēc autora domām, korupcija, izraisot publisko resursu

⁸⁴ Ehrlich I., Lui, F. Bureaucratic Corruption and Endogenous Economic Growth // The Journal of Political Economy, 1999; 107 (6): 270-293.

⁸⁵ Sepulveda F., Mendez F. Corruption, growth and political regimes: Cross country evidence // European Journal of Political Economy, 2006; 22 (1): 82-98.

⁸⁶ Mushfiq us Swaleheen, Stansel D. Economic Freedom, Corruption and Growth // Cato Journal, 2007; 27 (3): 353.

⁸⁷ Mauro P. Corruption and growth // Quarterly Journal of Economics, 1995; 110 (3): 681-712.

⁸⁸ Kaufmann D., Kraay A., Zoido-Lobaton P. Governance Matters // World Bank Working Paper, 1999; (2196): 15.

⁸⁹ Meon P., Sekkat K. Does corruption grease or sand the wheels of growth? // Public Choice, Springer, 2005; 122 (1): 69-97.

⁹⁰ Сатаров Г. Коррупция как причина инфляции // Журнал Большой Бизнес, 2008; 3 (49).; Тимофеев, С. Коррупция – причина аномальной инфляции // http://www.allrus.info/main.php?ID=454178&arc_new=1 (sk.20.12.2013)

⁹¹ Osterfeld D. Prosperity versus Planning: How Government Stifles Economic Growth. – New York: Oxford University Press, 1992.

⁹² Cavill S., Sohail M. Accountability Arrangements to Combat Corruption: Literature Review. – UK: WEDC, Loughborough University, 2007. – p.12-44.

neefektīvu pārvaldību un sadalījumu, uzliekot papildus slogu uzņēmējdarbībai, veicinot finansiālo un komerciālo risku pieaugumu, preču un pakalpojumu sadārdzinājumu⁹³ un konkurences mazināšanu, pasliktinot investīciju klimatu un atbalstot ēnas ekonomiku, nodara ievērojamu kaitējumu jebkuras valsts interesēm, neatkarīgi no valsts pārvaldes vai iekārtas formām. Attiecībā uz minēto, zinātniskajā pasaulē ir izvirzīts pieņēmums (Houston D.A.), ka valstīs ar stabilāku situāciju korupcijas negatīvās sekas pārsniedz pozitīvās sekas 50-100 reizēs⁹⁴.

Promocijas darba 1.1.apakšnodaļas rezumējums

Korupcijas definīcija ir ietverta vairāku valstu normatīvajos aktos, pie tam gan krimināllikumos, gan arī citos normatīvajos aktos. Piemēram, Latvijas Republikā korupcijas definīcija ir ietverta Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā, kur korupcija ir traktēta kā kukuļošana vai jebkura cita valsts amatpersonas rīcība, kas vērsta uz to, lai, izmantojot dienesta stāvokli, savas pilnvaras vai pārsniedzot tās, iegūtu nepelnītu labumu sev vai citām personām.

Promocijas darba kontekstā autors traktē korupciju kā uzticētā publiskā resursa ļaunprātīgu izmantošanu privātajās interesēs. Nebūtu atbalstāma korupcijas „šaurā” definīcija, kas saista šo parādību tikai un vienīgi ar trešās personas iedarbību uz amatpersonu, to uzpērkot. Termina „korupcija” semantika un vēsturiskā izcelsme apliecina, ka varas trūdēšana var notikt arī pati par sevi, publiskā sektora kalpotāju degradācijas rezultātā.

Korupcijas būtība publisko iepirkumu jomā ir uzticēto publisko interešu apmaiņa pret privāto interesi. Pēc autora domām, korupcijas pamatcēlonis ir konflikts starp publisko un privāto, t.i. konflikts starp kolektīvo un individuālo. Savukārt, korupcijas veicinošo ārējo faktoru iedarbības sekmīgums ir atkarīgs nevis no šo faktoru kvalitātes vai intensitātes, bet gan no indivīda personiskajām īpašībām, no indivīda apziņas.

Korupcijas negatīvās sekas ievērojami pārsniedz iespējamās pozitīvās sekas.

1.2. Publisko iepirkumu jēdziens, mehānisms un tiesiskais regulējums

Publisko iepirkumu jēdziens. Publiskais iepirkums, kā jebkuras tiesiskās attiecības, sastāv no trim pamatelementiem, proti objekta, subjekta un satura. Ņemot vērā

⁹³ Saskaņā ar Pasaules Bankas pētījumu, Polijā iepirkumu procedūru neievērošana var izraisīt preču un pakalpojumu sadārdzinājumu 2-3 reizes. Plašāk: Open Society Institute. Monitoring the EU Accession Process: Corruption and Anti-corruption Policy. Budapest, 2002, p.120.

⁹⁴ Houston D.A. Can Corruption Ever Improve an Economy // Cato Journal, 2007; 27 (3): 325-342.

šo apsvērumu, gan autors, gan arī ievērojama daļa publisko iepirkumu teorētiķu⁹⁵ definē publisko iepirkumu kā preču, pakalpojumu vai būvdarbu iegādes procesu no trešajām personām, kuru veic publiskais sektors vai tā pilnvarota persona, izmantojot valsts naudu. Angļu valodā šo procesu parasti apzīmē ar terminiem *public tendering*, *public procurement* *government procurement*.

Šajā definīcijā subjekta, objekta un satura elementi ir savstarpēji saistīti un vienlīdz svarīgi. Kaut viena elementa neesamība neļaus atzīt iepirkumu par publisko. Piemēram, ja privātpersona izlieto savu personisko naudu, tad šis iepirkums būs privāts, neatkarīgi no tā mērķiem un līdzekļu izlietojuma paņēmieniem (privātā persona var pat organizēt konkursu lai izvēlēties visizdevīgāko piedāvājumu).

Publisko sektoru var uzskatīt par publisko iepirkumu subjektu vienīgi tad, ja tas vienlaicīgi atbilst šādiem pamatelementiem: 1) specifiskās politiskās publiskās varas esamība, ar attiecīgu pārvaldes un piespiešanas aparātu; 2) publiskās varas teritoriālais organizācijas princips; 3) valsts nauda un nodokļi; 4) publiskās varas monopoltiesības tiesību jaunradei un spēka legālām pielietojumam. Šie četri elementi savā kopapjomā faktiski sakrīt ar valsts pazīmēm. Minētais apliecina, ka publiskā iepirkuma subjekts obligāti ir vai nu valsts, vai arī valsts elementi (sastāvdaļas).

Šeit ir jāpievērš uzmanība, ka publiskā iepirkuma jēdziens un valsts iepirkuma jēdziens ir cieši saistīti, bet nav identiski. Jēdziena „*publiskais iepirkums*” nominālais apjoms mūsdienās ir plašāks par jēdzienu „*valsts iepirkums*”, jo paredz arī pašvaldību pasūtījumus vai arī subjektu, kuriem valsts ir daļēji deleģējusi savas funkcijas, pasūtījumus. Vienlaicīgi, ņemot vērā to, ka jebkurš publiskais iepirkums pēc savas būtības ir valsts pasūtījums, autors turpmākajā tekstā lietos šos jēdzienus kā sinonīmus.

Publisko iepirkumu mehānisms. Ar publiskā iepirkuma mehānismu autors saprot secīgu procesa elementu kopumu, kas ir nepieciešams, lai publiskais sektors vai tā pilnvarotā persona par valsts naudu varētu iegādāties trešo personu preces, pakalpojumus vai būvdarbus. Publiskā iepirkuma mehānisms tiek izmantots kā līdzeklis, lai nodrošinātu publisko tiesību subjektus ar būvdarbu realizāciju, produkcijas piegādi vai pakalpojumu sniegšanu no privātā sektora puses.

⁹⁵ Sk.piem. Antoci A, Sacco P.L. A Public Contracting Evolutionary Game with Corruption, Journal of Economics (Zeitschrift-fur-Nationalokonomie), 1995; 61 (2): 89-122; Arrowsmith S., Linarelli J., Wallace D. Regulating Public Procurement: National and International Perspectives, 2000. The Hague: Kluwer Law International; Bovis C. The European Public Procurement Rules and their Interplay with International Trade”, Journal of World Trade, 1997; 31 (3), June: 63-91.

Publiskā iepirkuma mehānisms, atšķirībā no privātā iepirkuma mehānisma, satur īpašus nosacījumus, kas izriet no pienākuma pēc iespējas lietderīgāk tērēt nodokļu maksātāju naudu. Piemēram, Latvijas Republikā likuma „Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums”⁹⁶ 3.panta 1.punkts nosaka, ka publiska persona, kā arī kapitālsabiedrība rīkojas ar finanšu līdzekļiem un mantu lietderīgi, tas ir: rīcībai jābūt tādai, lai mērķi sasniegtu ar mazāko finanšu līdzekļu un mantas izlietojumu. Savukārt, likuma 3.panta 3.punkts paredz, ka manta iegūstama īpašumā vai lietošanā par iespējami zemāku cenu.

Iepriekš minētie apsvērumi izraisa nepieciešamību veidot publisko iepirkumu mehānismu balstoties uz vienlīdzības, nediskriminācijas, taisnīguma, atklātības, samērīguma un citiem tiesību pamatprincipiem. Klasiskie iepirkumu mehānismi (*UNICTRAL*, ES direktīvas), paredz vismaz šādu principu ievērošanu: taisnīgās attieksmes princips; atklātības princips; iepirkuma procesa ekonomiskums; finanšu līdzekļu efektīvā izmantošana; atskaitamības princips un stiprā kontrole.

Plašākā skatījumā, tieši vispārīgo tiesību principu kopums ir publiskā iepirkuma mehānisma galvenais balsts. Piemēram, privātpersona, tērējot savu personīgo naudu, ir tiesīga vadīties pēc sava ieskata un atbilstoši savai vēlmei, balstoties tikai uz savu sapratni par viena vai otrā pirkuma nepieciešamību kā tādu, un prasībām attiecībā uz iepērkamo priekšmetu. Faktiski, privātpersona ir tiesīga veikt arī nelietderīgus, nevajadzīgus un pārmērīgi dārgus pirkumus. Savukārt, nodokļu maksātāju naudas pārvaldītājiem un rīkotājiem vajadzētu veikt šos tēriņus ar vislielāko rūpību, kā kārtīgām saimniekam. Neapšaubāmi, efektīvi izmantot naudas līdzekļus nebūt nenozīmē pirkt nekvalitatīvu preci. Publiskajam sektoram ir jānoslēdz labākais darījums plānotā finansējuma ietvaros, t.i. jāatrod kompromiss starp cenu un kvalitāti. Minētā kompromisa sasniegšanai katra valsts ar normatīvo regulējumu nosaka nepieciešamas prasības attiecībā uz publiskā sektora rīcību publisko iepirkumu veikšanā.

Procesu kopumu, kas ir nepieciešams preču, pakalpojumu vai būvdarbu iegādei, nosacīti var sadalīt trijās pamatgrupās: darbības līdz iepirkuma līguma noslēgšanai; iepirkuma līguma noslēgšana; darbības pēc iepirkuma līguma noslēgšanas.

Pirmā grupa iekļauj sevī tādus procesus, kā lēmuma pieņemšana par nepieciešamību iegādāties preces, pakalpojumus vai būvdarbus; tirgus izpēte; publiskā

⁹⁶ Latvijas Republikas likums „Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums” (Likuma nosaukums 01.11.2012. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 01.01.2013.) // 19.07.1995. likums. LV, 114 (397), 02.08.1995., Ziņotājs, 17, 07.09.1995.

iepirkuma veicēju nozīmēšana (iepirkuma komisijas izveide); nosacījumu izstrāde (nolikums, tehniskā specifikācija, iepirkuma līguma projekts utml.); iespējamo piegādātāju informēšana par tiesībām piedalīties konkrētajā publiskajā iepirkumā; pieejamības nodrošināšana publiskā iepirkuma dokumentiem; atbildes uz piegādātāju jautājumiem; publiskā iepirkuma nosacījumu pārsūdzēšana; piedāvājumu iesniegšana; iesniegto piedāvājumu atvēršana; iesniegto piedāvājumu vērtēšana; lēmuma pieņemšana par publiskajā iepirkumā izraudzīto pretendentu; pieņemtā lēmuma pārsūdzēšana.

Otrā grupā autors iekļauj darbības, kas ir saistītas ar iepirkuma līguma noslēgšanu, uzsverot, ka noslēgtā iepirkuma līguma nosacījumi (tajā skaitā līgumcena, līguma darbības laiks, soda sankciju apmērs u tml.) nevar atšķirties no iepirkuma līguma projekta nosacījumiem. Savukārt trešā grupa, kas seko iepirkuma līguma parakstīšanai, iekļauj sevī parakstīta iepirkuma līguma administrēšanas pasākumus, tajā skaitā tāds kā iepirkuma līguma izpildes kontrole (kvalitātes kontrole, kvantitātes kontrole, maksājumu veikšanas kontrole utml.). Autora piedāvātais publisko iepirkumu procesu sadalījums lielā mērā ir balstīts uz apsvēruma, ka publiskajam iepirkumam ir duāls raksturs: pirmajā pakāpē tiek pieņemts publiski tiesisks lēmums par pasūtījuma piešķiršanu, bet otrajā pakāpē notiek šī lēmuma īstenošana privāttiesiskā ceļā.

Īsumā aplūkosim dažas iepirkuma veikšanas formas, kas, atbilstoši vairāku valstu kopīgai praksei, būtu iespējamas publiskā iepirkuma mehānisma ietvaros.

1.2. tabula

Iepirkumu veikšanas formas un to raksturojums

Iepirkumu veikšanas forma	Iepirkumu veikšanas formas raksturojums
<u>Atklāts konkurss</u>	iepirkuma procedūra, kurā visi ieinteresētie piegādātāji ir tiesīgi iesniegt piedāvājumus.
<u>Slēgts konkurss</u>	iepirkuma procedūra, kurā visi ieinteresētie piegādātāji var pieprasīt tiesības piedalīties, bet piedāvājumus var iesniegt tikai tie kandidāti, kurus pasūtītājs uzaicina. Konkursiem var būt arī vairāki posmi. Piemēram, pirmajā posmā publisko iepirkumu dalībnieki iesniedz pieteikumu, kurā norāda ziņas par savu kvalifikāciju, tehnisko piedāvājumu ar piedāvātā iepirkuma priekšmeta raksturojumu un aprakstu, kā arī iespējamiem piegādes nosacījumiem, nenorādot piedāvāto līgumcenu. Otrajā posmā tie piegādātāji, kuri nebija noraidīti pirmajā posmā, iesniedz pilnīgu informāciju ieskaitot piedāvāto līgumcenu.
<u>Metu konkurss</u>	iepirkuma procedūra, kas pasūtītājam dod iespēju iegūt metu (plānu vai projektu), ko žūrijas komisija atzinusi par labāko konkursā ar godalgu piešķiršanu vai bez tās. Metu konkursa dokumentos var paredzēt nosacījumu, ka godalgu ieguvējiem ir tiesības uz papildu līgumu slēgšanu, atbilstoši sarunu procedūras mērķiem.

<u>Konkursa dialogs</u>	iepirkuma procedūra, tiesības piedalīties kurā var pieprasīt visi ieinteresētie piegādātāji. Pasūtītājs apspriežas ar atlasītajiem kandidātiem nolūkā izstrādāt vienu vai vairākus pasūtītāja prasībām atbilstošus alternatīvus risinājumus, uz kuru pamata atlasītos kandidātus uzaicina iesniegt piedāvājumus.
<u>Sarunu procedūra</u>	iepirkuma procedūra, kurā pasūtītājs apspriežas ar paša izraudzītajiem piegādātājiem un ar vienu vai vairākiem no viņiem rīko sarunas par līguma noteikumiem.
<u>Rakstiskā tirgus izpēte ar publiskā iepirkuma līguma slēgšanu</u>	darbību kopums, kad pasūtītājs iegūst un izskata informāciju par attiecīgās dienas tirgus cenām un izvēlas ekonomiski lietderīgāko piedāvājumu (parasti piedāvājumu ar viszemāko cenu). Realizējot šo publiskā iepirkuma formu, teorētiski būtu pietiekami nosūtīt lūgumus izsniegt cenas vismaz trim piegādātājiem un saņemt piedāvājumu vismaz no viena pretendenta.
<u>Vienīgā piegādātāja piedāvājuma izskatīšana.</u>	Ja pasūtītājam ir īpaši pamatojumi (likumā atrunātie izņēmumi), pasūtītājs ir tiesīgs lūgt iesniegt piedāvājumu tikai vienu piegādātāju.

Kā tika konstatēts iepriekš, publisko iepirkumu mehānisms balstās uz vispārīgiem tiesību principiem. Atkarībā no publiskā iepirkuma veikšanas formas (atklāts konkurss, slēgts konkurss, rakstiskā tirgus izpēte, vienīgā piegādātāja piedāvājuma izskatīšana) var mainīties viena vai otrā principa piemērošanas robežas, principa saturiskā izpausme. Piemēram, iespējamo piegādātāju informēšana atklātā konkursa gadījumā ir daudz plašāka, nekā veicot rakstisku tirgus izpēti. Plašākā skatījumā, tieši atklātām konkursam vajadzētu būt jebkura publiskā iepirkuma mehānisma pamatformai. Pareizi veikts atklāts konkurss veicina piegādātāju brīvu konkurenci un neapšaubāmi mazina korupcijas riskus. Atklāts konkurss teorētiski nodrošina vislielāko konkurenci, jo pasūtītājs nav tiesīgs ierobežot pretendentu skaitu. Tieši atklāts konkurss ļauj visplašāk realizēt arī efektivitātes principu – sasniegt maksimāli efektīvu rezultātu saistībā ar pretendenta izvēli, preču iegādi, pakalpojuma saņemšanu vai būvdarbu realizāciju.

Tomēr, atklāts konkurss nav viena vienīgā forma, kurā publiskajam sektoram ir atļauts veikt publiskos iepirkumus. Atklāts konkurss prasa ne tikai ievērojamu laiku (Eiropas Savienībā, atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvai 2004/18/EK (2004. gada 31. marts) par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru⁹⁷, ja procedūra ir atklāta, tad minimālais termiņš, kas jāatvēl piedāvājumu saņemšanai, ir 52 dienas no līguma paziņojuma nosūtīšanas datuma), bet arī ievērojamus cilvēkresursus un

⁹⁷ Eiropas Parlamenta Un Padomes Direktīva 2004/18/EK (2004. gada 31. marts) par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru // Oficiālais Vēstnesis L 134, 30/04/2004 Lpp. 0114 – 0240.

materiālus izdevumus. Savukārt, ekonomijas princips paredz, ka ir jāminimizē izdevumi, kas ir saistīti ar publiskā iepirkuma veikšanas administrēšanu.

Publiskie iepirkumi var atšķirties gan pēc paredzamās līgumcenas, gan pēc steidzamības pakāpes, gan pēc iespējamo pretendentu loka, gan arī pēc citiem parametriem. Piemēram, nebūtu efektīvi realizēt naudas ziņā maznozīmīgu iepirkumu, izmantojot pārāk sarežģītu iepirkšanas mehānismu, un otrādi, nebūtu lietderīgi nozīmīgiem iepirkumiem piemērot iepirkuma mehānismu ar zemu atklātības vai uzraudzības pakāpi. Minētās atšķirības izraisa nepieciešamību katrā iepirkuma mehānismā paredzēt vairākās šī mehānisma realizācijas formas, jeb dažādus publisko iepirkumu veidus.

Publisko iepirkumu mehānisma tiesisks regulējums. Jebkurai rīcībai ar publiskā sektora finanšu līdzekļiem (t.i. nodokļu maksātāju naudu) ir jābūt likumīgai, proti, šādai rīcībai jāatbilst normatīvajā regulējumā noteiktajiem mērķiem un kārtībai. Normatīvajā regulējumā nosaka arī iespējamus publisko iepirkumu veidus. Turpinājumā autors analizēs publisko iepirkumu mehānisma tiesisko regulējumu uz Eiropas Savienības piemēra.

Eiropas Savienībā publiskie iepirkumi tiek reglamentēti trijos likumdošanas līmeņos: starptautiskajā līmenī, Savienības līmenī un nacionālajā līmenī. Starptautiskajā līmenī Eiropas Savienība ir Pasaules tirdzniecības organizācijas dalībniece, kura ir pievienojusies Nolīgumam par valsts līgumiem (*Agreement on Government Procurement*⁹⁸). Šī dokumenta mērķi ir starptautiskās tirdzniecības attīstība, likumdošanas un piemērojamo iepirkumu procedūru caurspīdīguma nodrošināšana. Visām valstīm, kuras ir izteikušas vēlmi pievienoties Nolīgumam par valsts līgumiem, ir stingri jāievēro Nolīguma prasības, kas izraisa zināmas problēmas⁹⁹.

Apvienoto Nāciju organizācija bija izstrādājusi starptautisko tirdzniecības likumu (*United Nations Commission on International Trade Law – U.N.C.I.T.R.A.L.*)¹⁰⁰. Likuma preambula satur norādi uz nepieciešamību nodrošināt iepirkumu maksimālo ekonomiskumu un efektivitāti, paplašināt un stimulēt piegādātāju dalību iepirkumos (neatkarīgi no valstiskās piederības), tādā veidā veicinot starptautisku tirdzniecību; attīstīt konkurenci starp piegādātājiem; nodrošināt taisnīgumu un objektivitāti attiecībā uz

⁹⁸ Agreement on Government Procurement, 1994 // http://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/gpa_overview_e.htm

⁹⁹ Wang P. Coverage of the WTO's Agreement on Government Procurement: Challenges of Integrating China and other Countries with a Large State Sector into the Global Trading System // *Journal of International Economic Law*, 2007; 10 (4): 887-920.

¹⁰⁰ United Nations Commission on International Trade Law – U.N.C.I.T.R.A.L. // <http://www.uncitral.org/uncitral/en/index.html>

visiem piegādātājiem; sekmēt iepirkumu procesa objektivitāti; nodrošināt iepirkumu procedūru atklātumu. Likumu rekomendē piemērot visos gadījumos, kad runa iet par publiskajiem iepirkumiem, izņemot publiskus iepirkumus, kuri nodrošina nacionālo aizsardzību un drošību¹⁰¹.

Savienības līmenī Eiropas Savienība ir izveidojusi vienotu sistēmu, kuras prasības ir jāievēro nacionālajā līmenī. Savienības līmenī Eiropas Savienībā publisko iepirkumu jomā darbojas vairākās regulas un direktīvas, tajā skaitā: (1) Padomes 1992.gada 18.jūnija direktīva 92/50/EEK par procedūru koordinēšanu valsts pakalpojumu līgumu piešķiršanai¹⁰²; (2) Padomes 1993.gada 14.jūnija direktīva 93/36/EEK ar ko koordinē piegāžu valsts līgumu piešķiršanas procedūras¹⁰³; (3) Padomes 1993.gada 14.jūnija direktīva 93/37/EEK par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu piešķiršanu¹⁰⁴; (4) Eiropas Parlamenta un Padomes 1997.gada 13.oktobra direktīva 97/52/EC, kas groza Direktīvu 92/50/EEK, Direktīvu 93/36/EEK un Direktīvu 93/37/EEK par to, kā koordinēt procedūras, ar ko piešķir attiecīgi pakalpojumu valsts līgumus, piegāžu valsts līgumus un būvniecības valsts līgumus¹⁰⁵; (5) Komisijas 2001.gada 13.septembra direktīva 2001/78/EK, ar ko groza IV pielikumu Padomes Direktīvā 93/36/EEK, IV, V un VI pielikumu Padomes Direktīvā 93/37/EEK, III un IV pielikumu Padomes Direktīvā 92/50/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/52/EK, un XII līdz XV, XVII un XVIII pielikumu Padomes Direktīvā 93/38/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 98/4/EK¹⁰⁶; (6) Eiropas Parlamenta un Padomes 2004.gada 31.marta direktīva 2004/18/EK par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru¹⁰⁷; (7) Komisijas 2005.gada 7.septembra direktīva 2005/51/EK, ar ko groza Eiropas Parlamenta un

¹⁰¹ Arrowsmith S. Public Procurement Regulation in the 21st Century: Reform of the UNCITRAL Model Law on Procurement. – West: Eagan, 2009.

¹⁰² Padomes Direktīva 92/50/EEK (1992. gada 18. jūnijs) par procedūru koordinēšanu valsts pakalpojumu līgumu piešķiršanai // Oficiālais Vēstnesis L 209 , 24/07/1992 Lpp. 0001 – 0024.

¹⁰³ Padomes Direktīva 93/36/EEK (1993. gada 14. jūnijs), ar ko koordinē piegāžu valsts līgumu piešķiršanas procedūras // Oficiālais Vēstnesis L 199 , 09/08/1993 Lpp. 0001 – 0053.

¹⁰⁴ Padomes Direktīva 93/37/EEK (1993. gada 14. jūnijs) par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu piešķiršanas procedūras // Oficiālais Vēstnesis L 199 , 09/08/1993 Lpp. 0054 – 0083.

¹⁰⁵ Eiropas Parlamenta Un Padomes Direktīva 97/52/EK (1997. gada 13. oktobris), kas groza Direktīvu 92/50/EEK, Direktīvu 93/36/EEK un Direktīvu 93/37/EEK par to, kā koordinēt procedūras, ar ko piešķir attiecīgi pakalpojumu valsts līgumus, piegāžu valsts līgumus un būvniecības valsts līgumus // Oficiālais Vēstnesis L 328, 28/11/1997 Lpp. 0001 – 0059.

¹⁰⁶ Komisijas Direktīva 2001/78/EK (2001. gada 13. septembris), ar ko groza IV pielikumu Padomes Direktīvā 93/36/EEK, IV, V un VI pielikumu Padomes Direktīvā 93/37/EEK, III un IV pielikumu Padomes Direktīvā 92/50/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/52/EK, un XII līdz XV, XVII un XVIII pielikumu Padomes Direktīvā 93/38/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 98/4/EK // Oficiālais Vēstnesis L 285/1, 29/10/2001, Lpp. 0001-0162.

¹⁰⁷ Eiropas Parlamenta Un Padomes Direktīva 2004/18/EK (2004. gada 31. marts) par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru // Oficiālais Vēstnesis L 134, 30/04/2004, Lpp. 0114 – 0240.

Padomes Direktīvas 2004/17/EK XX pielikumu un Direktīvas 2004/18/EK VIII pielikumu par iepirkumu¹⁰⁸; (8) Eiropas Parlamenta un Padomes 2004.gada 31.marta direktīva 2004/17/EK¹⁰⁹, ar ko koordinē iepirkuma procedūras, kuras piemēro subjekti, kas darbojas ūdensapgādes, enerģētikas, transporta un pasta pakalpojumu nozarēs; (9) Regulas, kas nosaka iepirkumu līgumcenu robežvērtības; (10) Regulas, kas nosaka iepirkumos izmantojamo klasifikāciju; (11) Regulas, kas nosaka iepirkumu paziņojumu publicēšanai Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī izmantojamās veidlapas; (12) Regulas, kas nosaka Eiropas Savienības budžeta līdzekļu izlietojumu.

Atkarībā no katras ES dalībvalsts politikas, nacionālajā līmenī notiek starptautisko aktu konkretizācija nacionālajā likumdošanā. Piemēram Francijā, normas, kas regulē publisko iepirkumu veikšanu, ir apkopotas Publisko iepirkumu kodeksā (*Le code des marchés publics*), Aizsardzības ministrijas dekrētā par īpašiem kontraktiem (*Le décret applicable aux marchés spécifiques du ministère de la Défense*), ordonansē par valsts vai privātiem uzņēmumiem, uz kuriem neattiecas Publisko iepirkumu kodekss (*L'ordonnance du 6 juin 2005 applicable à certaines entreprises publiques ou privées non soumises au CMP*), kā arī tiesu judikatūrā.

Veicot publiskos iepirkumus Latvijas Republikas teritorijā, ir jāņem vērā vismaz šādi avoti: Latvijas Republikas normatīvie akti, kuriem ir likuma spēks; Latvijas Republikas normatīvie akti, kuriem ir Ministru kabineta noteikumu rangs; Eiropas Savienības direktīvas un Eiropas Savienības regulas; vispārīgie tiesību principi; Latvijas Republikai saistošie tiesību akti (starptautiskie nolīgumi, Eiropas Komisijas lēmumi, Eiropas Komisijas paziņojumi, Eiropas Komisijas Zaļā grāmata u.c.); Eiropas Kopienas tiesas spriedumi; kā arī Iepirkumu uzraudzības biroja metodiskie ieteikumi, skaidrojumi, vadlīnijas un Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisiju lēmumi, kam piemīt tikai rekomendāciju spēks. Salīdzinājumam: Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotajā Karalistē ar publisko iepirkumu jomu ir saistīti šādi nacionālā līmeņa normatīvie akti: *Statutory instrument 2006 № 5 „The Public Contracts Regulations” № 5 2006*¹¹⁰; *Statutory Instrument 2006 No. 6 „The Utilities Contracts Regulations”*¹¹¹; *Sale of*

¹⁰⁸ Komisijas Direktīva 2005/51/EK (2005. gada 7. septembris), ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2004/17/EK XX pielikumu un Direktīvas 2004/18/EK VIII pielikumu par iepirkumu // Oficiālais Vēstnesis L 257, 01/10/2005, Lpp. 0127 – 0128.

¹⁰⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2004/17/EK (2004. gada 31. marts), ar ko koordinē iepirkuma procedūras, kuras piemēro subjekti, kas darbojas ūdensapgādes, enerģētikas, transporta un pasta pakalpojumu nozarēs // Oficiālais Vēstnesis L 134, 30/04/2004 Lpp. 0001 – 0113.

¹¹⁰ Statutory instrument 2006 № 5 „The Public Contracts Regulations” № 5 2006 // <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2006/5/contents/made>

¹¹¹ Statutory Instrument 2006 No. 6 „The Utilities Contracts Regulations” // <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2006/6/contents/made>

*Goods Act 1979*¹¹²; *Supply of Goods and Services Act 1982*¹¹³; *The Sale and Supply of Goods Act 1994*¹¹⁴; *Data Protection Act 1998*¹¹⁵; *Fair Trading Act 1973*¹¹⁶; *Competition Act 1980*¹¹⁷; *Unfair Contract Terms Act 1977*¹¹⁸; *Health and Safety at Work etc. Act 1974*¹¹⁹.

Atkarībā no katras atsevišķās valsts vēsturiskās un praktiskās pieredzes, publiskos iepirkumus regulējošie normatīvie akti var saturēt normas, kas ir paredzētas specifisku, šajā valstī aktuālo problēmu novēršanai vai risināšanai. Vienlaicīgi, visām valstīm būtu jāpievērš uzmanība dotā normatīvā regulējuma pretkoruptīvajai analīzei, zinātniskajā līmenī pārbaudot, vai publisko iepirkumu mehānisms ir spējīgs mazināt korupcijas riskus.

Publisko iepirkumu veikšanas teorētiskie un metodoloģiskie pamati.

Iepirkumu teorijas jēdzienā autors iekļauj šādas komponentes: empīrisku bāzi (faktus, novērojumus, eksperimentus); teorētisko pamatu (tajā skaitā postulātus un aksiomas); teorijas loģiku; secinājumus un to pierādījumus. Terminu „Publisko iepirkumu metodoloģija” autors traktē kā noteikumu izstrādi (t.sk. metodiku izstrādi), to izpildes nodrošināšanu (kontroli), kā arī profesionālo iepirkumu veicēju sagatavošanu.

Publisko iepirkumu veikšanas metodoloģijas aspekti ietver sevī pasākumu kompleksu, tai skaitā metodisko palīdzību; konsultācijas; mācības publisko iepirkumu procesa dalībniekiem; iepirkuma procedūru organizēšanas metodisko ieteikumu, skaidrojumu un vadlīniju izstrādi; normatīvo aktu piemērošanas prakses analīzi; normatīvo aktu projektu sagatavošanu; ārvalstu prakses un tendenču iepirkumu jomā analīzi; priekšlikumu par jaunāko atziņu ieviešanu iepirkumu sistēmas pilnveidošanai sagatavošanu; citus uzdevumus.

Atbilstoši Ministru kabineta 2004.gada 26.oktobra noteikumu Nr.893 „Iepirkumu uzraudzības biroja nolikums”¹²⁰ 4.2.punktam, sniegt metodisko atbalstu iepirkuma procedūru organizēšanā ir viena no Iepirkumu uzraudzības biroja funkcijām. Saskaņā ar IUB 2012.gada 1.oktobra reglamenta 29.punktu, šo funkciju realizē IUB Metodoloģijas departaments¹²¹.

¹¹² Sale of Goods Act 1979 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1979/54>

¹¹³ Supply of Goods and Services Act 1982 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1982/29>

¹¹⁴ The Sale and Supply of Goods Act 1994 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/35/contents>

¹¹⁵ Data Protection Act 1998 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/29/contents>

¹¹⁶ Fair Trading Act 1973 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1973/41>

¹¹⁷ Competition Act 1980 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/21>

¹¹⁸ Unfair Contract Terms Act 1977 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1977/50>

¹¹⁹ Health and Safety at Work etc. Act 1974 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/37>

¹²⁰ Latvijas Republikas Ministru kabineta 26.10.2004. noteikumi Nr.893 “Iepirkumu uzraudzības biroja nolikums”.

¹²¹ Iepirkumu uzraudzības biroja reglaments. Rīgā 2012.gada 1.oktobrī (Nr.1-1/17) // <http://www.iub.gov.lv/node/33>

Apkopojot iepriekš minēto, var secināt, ka normatīvie akti nosaka institūciju, kas veido metodoloģisko pamatu publisko iepirkumu veikšanai Latvijas Republikā. Minētās institūcijas finansējums un kapacitāte uztur metodoloģijas līmeni zināmās robežās, tomēr neļauj sagaidīt ievērojamus rezultātus, kas būtu izmantojami publisko iepirkumu teorijas attīstībai. Publisko iepirkumu veikšanas teorētiskie pamati Latvijas Republikā ir maz izpētīti. Minētais izraisa izglītotu iepirkumu veicēju trūkumu, kas zināmā mērā pastiprina korupcijas riskus nozarē. Fundamentālie zinātniskie pētījumi šajā jomā, varētu sekmēt ne tikai publisko iepirkumu teorijas attīstību, bet arī iepirkumu veicēju izglītošanu, kā arī korupcijas mazināšanos publisko iepirkumu sfērā.

Promocijas darba 1.2.apakšnodaļas rezumējums.

Autors definē publisko iepirkumu kā preču, pakalpojumu vai būvdarbu iegādes procesu no trešajām personām, kuru veic publiskais sektors vai tā pilnvarota persona, izmantojot valsts naudu.

Publisko iepirkumu mehānismu, jeb procesu kopumu, kas ir nepieciešams preču, pakalpojumu iegādei vai būvdarbu veikšanai, nosacīti var sadalīt trijās pamatgrupās: darbības līdz iepirkuma līguma noslēgšanai; iepirkuma līguma noslēgšana; darbības pēc iepirkuma līguma noslēgšanas.

Efektivitātes principa ievērošana izraisa nepieciešamību katrā iepirkuma mehānismā paredzēt vairākās šī mehānisma realizācijas formas, jeb dažādus publisko iepirkumu veidus. Publisko iepirkumu mehānismam ir ne tikai jāatbilst vispārīgiem tiesību principiem, bet jābūt pietiekoši izturīgam pret korupcijas izaicinājumiem.

Zinātniskie pētījumi publisko iepirkumu metodoloģijas jomā, varētu sekmēt ne tikai publisko iepirkumu teorijas attīstību, bet arī iepirkumu veicēju izglītošanu, kā arī korupcijas mazināšanos publisko iepirkumu sfērā.

1.3. Korupcijas publisko iepirkumu jomā izziņas metodika

Korupcija ir latentā, līdz ar to, grūti izmērāma parādība. Korupcijas reālā stāvokļa noteikšanā ārkārtīgi svarīgs ir izpētes metodoloģijas jautājums.

Pasaulē neeksistē metodika, kas ļautu objektīvi un simtprocentīgi precīzi noteikt korupcijas līmeni vienā vai otrā valstī. Nolūkā aplēst, cik lielā mērā ir izplatīta korupcija mūsdienu Latvijā publisko iepirkumu jomā, autors izmanto šādas metodes: 1) Tiesu statistika; 2) Socioloģiskās aptaujas; 3) Korupcijas starptautiskie indikatori – pētījumā ir analizēti tādi ar korupcijas problēmu saistīti avoti kā *Corruption Perceptions Index* (CPI) – Korupcijas uztveres indekss; *Global Corruption Barometer* (GCB) – Globālais

Korupcijas barometrs; *Bribe Payers Index* (BPI) – Kukuļdevēju indekss; *Global Corruption Report* (GCR) – Globālais Korupcijas pārskats; *National Integrity System assessments* (NIS) – Valsts godaprāta sistēmas novērtējums; *Ease of doing business index* – Uzņēmējdarbības vides indekss; *Global Integrity Report* (GIR) – Globālā godaprāta ziņojums; *Enterprise Surveys* – uzņēmumu aptaujas; *Global Competitiveness Report* – Konkurētspējas ziņojums; *International Country Risk Guide* (ICRG) – Starptautisko valsts risku vadība. Papildus uzmanība ir pievērsta indeksiem *Worldwide Governance Indicators: Control of Corruption* un *Worldwide Corruption Index by Gallup*, kā arī indeksiem, kuriem ir pastarpināta saikne ar korupcijas līmeņa noteikšanas problēmu: *Press Freedom Index*; *Economic Freedom Index*; *Open Budget Index*; *Failed States Index*; *Worldwide Governance Indicators: Voice and Accountability*; *Foreign Direct Investment, Net Inflows (as% of GDP)*; *Legatum Prosperity Index (Economic Competitiveness)*; 4) Preses apskats; 5) Diskursa analīze; 6) citas metodes.

Katrai no iepriekš minētām metodēm ir plusi un mīnusi:

1.3. tabula

Korupcijas publisko iepirkumu jomā izziņas metožu plusi un mīnusi

Nr. p/k.	Metode	Metodes plusi	Metodes mīnusi
1.	Tiesu statistikas datu analīze	Viegli pieejams un ticams instruments gadījumā, ja valstī tiek realizēta secīga un konsekventa statistiskā uzskaitē. Ļauj iegūt visaptverošu statistisku informāciju, tajā skaitā vēsturisku.	Oficiālā tiesu statistika ir instruments, kas nosaka koruptīvo nodarījumu minimālo, zemāko līmeni, jo reālais korupcijas izplatības līmenis var izrādīties daudz lielāks par atklāto un pierādīto noziedzīgo nodarījumu skaitu.
2.	Intervijas ar ekspertiem	Elastīgākais aptaujas veids ar atgriezenisko saiti, kas ļauj pievērst uzmanību problēmas definēšanai un šauriem aspektiem, kā arī ļauj sasniegt informācijas pilnīgāku apjomu un dziļumu.	Intervētajam tiek prasīta speciālā sagatavotība intervēšanai dažādās situācijās. Intervētājs var neapzināti vai apzināti ietekmēt respondenta atbildes. Respondenti nav anonīmi, kas var mazināt viņu atklātību. Intervijas rezultātus var ietekmēt arī aptaujāto ekspertu demogrāfiskie rādītāji. Iegūta informācija bieži vien ir grūti analizējama un salīdzināma.
3.	Mērķa grupu (uzņēmēju) aptaujas	Ļauj pētīt šauru korupcijas jomu (piemēram, tiesas, prokuratūru, vai publisko iepirkumu veikšanu), nevis korupcijas izplatību vairākās dzīves jomās vienlaicīgi. Ļauj iegūt datus par korupcijas pieredzi konkrētajā grupā.	Mērķa grupas aptaujas mīnusi ir atkarīgi no izvēlētas aptaujas formas – personīga vai anonīma, rakstiska vai elektroniska utml.

4.	Socioloģiskās aptaujas	Plašie socioloģiskie pētījumi ļauj ar lielāku ticamības pakāpi identificēt korupcijas izplatību konkrētajā jomā. Reprezentatīvās socioloģiskās aptaujas ir nozīmīgs datu avots, kas liecina par korupcijas uztveri un pieredzi konkrētu valstu iedzīvotāju vidū. ¹²² Iedzīvotāju anketēšana ļauj respondentiem saglabāt anonimitāti, iegūtie rezultāti ir viegli salīdzināmi un analizējami.	Respondentu atbilžu patiesums (atsevišķas personas var atbildēt uz jautājumiem nepatiesi); nepieciešamība ieguldīt lielus cilvēkresursus pētījuma veikšanā; lokālā pētījuma datu nesalīdzināmības problēma starptautiskajā kontekstā. Iedzīvotāju anketēšanā nav iespējama laba atgriezeniskā saite, tā nedod iespēju iegūt pilnu kopskatu par problēmu, kā arī pastāv risks, ka jautājumu neprecīzs formulējums ietekmēs respondentu atbildes.
5.	Korupcijas vērtējuma starptautiskie indikatori	Instrumenta pieejamība un plašums (parasti starptautiskie indikatori aptver vairākās valstis, kas dod iespēju savstarpēji salīdzināt rādītājus).	Jebkurš korupcijas starptautiskais indikators satur tikai aptuvenus datus, pie kam, atsevišķajos gadījumos, tas var būt pakļauts politizācijas riskam.
6.	Preses apskats	Materiāli ir saistīti gan ar konkrētiem koruptīvajiem gadījumiem, gan arī ar valsts izstāžu pozīciju.	Bieži vien publikācijām ir zema ticamības pakāpe, it īpaši gadījumos, kad tās balstās uz pieņēmumiem.
7.	Diskursa analīze	Pētot sarunas koncepta vispārinājumu attiecībā uz visām modalitātēm un kontekstiem, ir iespējams noteikt kā konkrētā sabiedrība uztver korupcijas problēmu.	Diskurss nav lokāli izolēts, kas izraisa iegūto datu ticamības problēmu.
8.	Dokumentu analīze	Eiropas Savienības izvērtējuma ziņojumi un Eiropas Padomes pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) ekspertu izstrādātie ziņojumi, analīze.	

Pievēršoties metožu plaša spektra izmantošanai, autors ir realizējis trīs pētījumus, kas ir saistīti ar korupcijas līmeņa identificēšanu mūsdienu Latvijā publisko iepirkumu jomā:

A) Tika veiktas strukturētas intervijas ar ekspertiem. Strukturēto interviju mērķis bija iegūt informāciju par specifisku grupu pieredzi, t.i. noskaidrot dažādu subjektu, kam ir saikne ar publiskajiem iepirkumiem (pasūtītāji, Iepirkumu uzraudzības birojs, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs, Valsts policija, uzņēmēji, korupcijas pētnieki, Valsts kontrole, likumdevēji, iepirkumu veicēji) viedokli attiecībā uz

¹²² Kārklīņa R. Korupcija postkomunisma valstīs. – Rīga: Valters un Rapa, 2005. – 19.lpp.

korupcijas problemātiku šajā segmentā. 10 ekspertiem tika uzdoti vienādi jautājumi, kas skar pētījuma problemātiku.

- B) Latvijas Republikas iedzīvotāju anketēšana (504 respondenti). Atbilstoši anketēšanas rezultātiem, Latvijas iedzīvotāji uzskata, ka korupcijas līmenis Latvijas valsts iepirkumos un pašvaldības iepirkumos ir lielāks nekā vidējais korupcijas līmenis deviņās analizējamajās jomās (korupcija ceļu policijā, korupcija prokuratūrā, korupcija tiesās, korupcija valsts iepirkumos, korupcija pašvaldības iepirkumos, korupcija ārstniecības iestādēs, korupcija augstskolās, korupcija vispārējā izglītībā, korupcija ieņēmumu dienestā).
- C) Tika izstrādāta speciāla aptaujas anketa uzņēmējiem. Pētījuma izlasi veidoja uzņēmēji (N=100), kuri ir piedalījušies Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos pēdējo divu gadu laikā (2011.gads un 2012.gads). Izpētes un kontroles grupa bija veidota izmantojot brīvi pieejamo informāciju Iepirkumu uzraudzības biroja mājas lapā internetā un pasūtītāju mājas lapās internetā. Uzņēmēju anketēšana ir ļāvusi pārliecinoši noskaidrot vājās vietas publisko iepirkumu mehānismā un piedāvāt attiecīgus pretkoruptīvus risinājumus.

Promocijas darba 1.3.apakšnodaļas rezumējums.

Korupcijas reālā stāvokļa noteikšanā ārkārtīgi svarīgs ir izpētes metodoloģijas jautājums. Pasaulē neeksistē metodika, kas ļautu objektīvi un simtprocentīgi precīzi noteikt korupcijas līmeni vienā vai otrā valstī, tātad, cik lielā mērā ir izplatīta korupcija mūsdienu Latvijā publisko iepirkumu jomā, var tikai aplēst.

Ņemot vērā to, ka gan tiesu statistikai, gan starptautiskajiem indeksiem, gan arī socioloģiskajiem pētījumiem ir promocijas darbā definētie plusi un mīnusi, korupcijas vairāk ticama līmeņa noteikšanai publisko iepirkumu jomā, būtu lietderīga visu šo metožu un avotu vienlaicīga izmantošana.

Korupcijas līmeņa vairāk ticama līmeņa noteikšanai publisko iepirkumu jomā autors ir izstrādājis un realizējis tādus pētījumus, ka strukturētās klātienes intervijas ar ekspertiem pretkorupcijas un publisko iepirkumu jautājumos; Latvijas Republikas iedzīvotāju socioloģiskā aptauja; uzņēmēju, kuri ir piedalījušies publiskajos iepirkumos, anketēšana (mērķtiecīga izlase).

1.4. Korupcijas stāvokļa analīze Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos mūsdienās

Tiesu statistika. Analizējot pārskatus par notiesāto personu skaitu attiecībā uz visplašāk izplatīto koruptīvo noziedzīgo nodarījumu – kukuļņemšanu (Krimināllikuma 320.pants)¹²³, autors secina, ka oficiāli pierādīto un sodīto noziedzīgo nodarījumu skaits ir nosacīti zems un stabils: 2005.gadā notiesāto personu skaits – 25 (t.sk. sodīti ar nosacīto brīvības atņemšanu – 21)¹²⁴; 2006.gadā notiesāto personu skaits – 26 (t.sk. sodīti ar nosacīto brīvības atņemšanu – 18)¹²⁵; 2007.gadā notiesāto personu skaits – 22 (t.sk. sodīti ar nosacīto brīvības atņemšanu – 15)¹²⁶; 2008.gadā notiesāto personu skaits – 28 (t.sk. sodīti ar nosacīto brīvības atņemšanu – 16)¹²⁷; 2009.gadā notiesāto personu skaits – 21 (t.sk. sodīti ar nosacīto brīvības atņemšanu – 13)¹²⁸; 2010.gadā notiesāto personu skaits – 4 (t.sk. sodīti ar nosacīto brīvības atņemšanu – 2)¹²⁹; 2011.gadā notiesāto personu skaits – 23 (t.sk. sodīti ar nosacīto brīvības atņemšanu – 14)¹³⁰; 2012.gadā notiesāto personu skaits – 13 (t.sk. sodīti ar nosacīto brīvības atņemšanu – 9)¹³¹. Jāatzīmē, ka pirmkārt, minētie dati attiecas uz visām kukuļņemšanas jomām, piemēram policija, tiesas utml., t.i. statistika atsevišķi neizdala kukuļņemšanu, kas ir saistīta tieši ar publiskajiem iepirkumiem. Otrkārt, tiesu statistika liecina tikai par atklātajiem noziedzīgiem nodarījumiem, pie tam tikai par tādiem, kuri ir pierādīti un notiesājošs spriedums ir stājies spēkā.

Promocijas darba sagatavošanas laikā, attiecībā uz korupciju Latvijas Republikas publisko iepirkumu jomā bija pieejams tikai viens tiesas spriedums, kas ir stājies spēkā. Proti, 2012.gada septembrī Augstākās tiesas Senāts atstāja negrozītu spriedumu, ar kuru bijušajam Aizsardzības īpašumu valsts aģentūras direktoram V.P. par kukuļņemšanu un

¹²³ Latvijas Republikas likums “Krimināllikums” // „Latvijas Vēstnesis”, 199/200 (1260/1261), 08.07.1998., „Zinotājs”, 15, 04.08.1998.

¹²⁴ Pārskats par notiesāto personu skaitu 2005.gadā // <http://www.ta.gov.lv/UserFiles/notiesatie05.xls> (sk.20.12.2013).

¹²⁵ Pārskats par notiesāto personu skaitu 2006.gadā // <http://www.ta.gov.lv/UserFiles/notiesatie06.xls> (sk.20.12.2013).

¹²⁶ Statistikas pārskats par notiesāto personu skaitu 2007.gadā // <http://www.ta.gov.lv/UserFiles/notiesatie07.xls> (sk.20.12.2013).

¹²⁷ Statistikas pārskats par notiesāto personu skaitu 2008.gadā // http://www.ta.gov.lv/UserFiles/noties_2008.xls (sk.20.12.2013).

¹²⁸ Statistikas pārskats par notiesāto personu skaitu pēc noziedzīgu nodarījumu veidiem 2009.gadā // http://www.ta.gov.lv/UserFiles/noties_2009.xls (sk.20.12.2013).

¹²⁹ Tiesu informācijas sistēmas statistika. Notiesāto personu skaits (2010.gads) // https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=81D1FA12D14AA8AAE884D57A6CBB9462 (sk.20.12.2013).

¹³⁰ Tiesu informācijas sistēmas statistika. Notiesāto personu skaits (2011.gads) // https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=81D1FA12D14AA8AAE884D57A6CBB9462 (sk.20.12.2013).

¹³¹ Tiesu informācijas sistēmas statistika. Notiesāto personu skaits (2012.gads) // https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=81D1FA12D14AA8AAE884D57A6CBB9462 (sk.20.12.2013).

dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, kas saistīta ar iepirkumiem valsts vajadzībām, piespriesti pieci gadi un seši mēneši cietumā, mantas konfiskācija un divu gadu liegums ieņemt atbildīgus amatus valsts dienestā. Augstākās tiesas Senāta lēmums nav pārsūdzams.¹³²

Ņemot vērā principu *Quivis praesumitur bonus donec probetur contrarium* (ikviens tiek uzskatīts par krietnu, kamēr nav pierādīts pretējais), zināmai sabiedrības daļai var rasties priekšstats, ka korupcijas līmenis nevar pārsniegt oficiāli pierādīto noziedzīgo nodarījumu skaitu šajā jomā. Tiešām, nevainīguma prezumpcija ir nostiprināta Latvijas tiesību sistēmā, pie tam divējādi – Satversmes 92. pantā¹³³ kā viena no cilvēka pamattiesībām un Kriminālprocesa likuma 19.pantā¹³⁴ kā kriminālprocesa pamatprincips¹³⁵.

Satversmes 92. panta otrais teikums noteic, ka ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nevainīguma prezumpcija pasargā personu, attiecībā uz kuru izteikts kāds pieņēmums vai apgalvojums par tās iespējami izdarītu noziedzīgu nodarījumu, no atzīšanas par vainīgu, pirms tas nav pierādīts likumā noteiktajā kārtībā un noteikts ar spēkā stājušos nolēmumu krimināllietā. Visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kas ir apsūdzēta. Nereabilitējoša nolēmuma (*arī notiesājoša sprieduma*) pamatā jābūt likumā noteiktajā kārtībā konstatētiem pierādījumiem, nevis pieņēmumiem¹³⁶.

Tomēr, korupcijas līmeņa noteikšana, pamatojoties tikai un vienīgi uz tiesu statistiku, būtu aplama vismaz tādēļ, ka korupcija ir latentā parādība. Koruptīvus pārkāpumus nevar pielīdzināt, piemēram, ceļu satiksmes negadījumiem, kuru lielākā daļa tiek oficiāli reģistrēta. Kā norāda korupcijas pētnieks Dr.iur.V.Nomokonovs (*Nomokonov V.*), relatīvi nelielais tiesā izskatīto korupcijas lietu skaits vedina uz domām, ka korupcijas sērga ir apsēdusi arī noziedzības apkarošanas iestādes¹³⁷. Turpretī liels korupciju skaits tiesās parasti liecina par to, ka valstī notiek aktīvā cīņa ar korupciju.

Promocijas darba autors uzskata, ka oficiāla tiesu statistika ir instruments, kas nosaka koruptīvo nodarījumu minimālo, zemāko līmeni. Tātad reālais korupcijas

¹³² AT negroza spriedumu bijušajam aizsardzības īpašumu direktoram Pavliņam par kukulņemšanu // <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/at-negroza-spridumu-bijusajam-aizsardzibas-ipasumu-direktoram-pavlinam-par-kukulnemsanu.d?id=42679748> (sk.20.12.2013).

¹³³ Latvijas Republikas Satversme // „Latvijas Vēstnesis”, 43, 01.07.1993.

¹³⁴ Latvijas Republikas likums “Kriminālprocesa likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 74 (3232), 11.05.2005., ”Ziņotājs”, 11, 09.06.2005.

¹³⁵ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 23.02.2006. spriedums lietā Nr.2005-22-01.

¹³⁶ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 23.02.2006. spriedums lietā Nr.2005-22-01.

¹³⁷ Nomokonov V. On Strategies for Combating Corruption in Russia // *Demokratizatsiya*, 2000; 8 (1): 124.

izplatības līmenis var izrādīties daudz lielāks par atklāto un pierādīto noziedzīgo nodarījumu skaitu.

Korupcijas starptautiskie indikatori (indeksi). Promocijas darba ietvaros ar terminu „indekss” autors saprot rādītāju, kas izsaka pētāmās parādības vietu noteiktajā sistēmā un pētāmās parādības izmaiņas virzienu (trendu).

Ir zināms, ka korupcijas līmeņa noteikšanas problēma ir plaši pētāma gan atsevišķajās valstīs, gan arī pasaules mērogā. Tas ir saistīts gan ar korupcijas draudu novēršanu, gan arī ar utilitāriem uzdevumiem, piemēram investīcijām. Nav šaubu, ka korupcijas līmeņa rādītāji ir ļoti svarīgi investoriem un parasti, pirms ieguldīt naudu, investori vāc visu nepieciešamo informāciju par iespējamo darījuma partneri (arī valsti). Ņemot vērā pieprasījumu pēc korupcijas līmeņa noteikšanas atsevišķajās valstīs, mūsdienās ir pieejami vairāki indeksi, kas ir saistīti ar korupcijas problemātiku. Turpinājumā autors īsumā analizēs dažus no populārākiem pasaules mēroga indeksiem.

Corruption Perceptions Index (CPI) – Korupcijas uztveres indekss

Indeksu, kopš 1995.gada, administrē 1993.gadā dibināta nevalstiskā starptautiskā organizācija *Transparency International*, kuras specializācija ir pretkorupcijas tēma. Kā skaidro pati organizācija, Korupcijas uztveres indekss sarindo valstis/teritorijas, pamatojoties uz to, kā tiek uztverta šo valstu valsts sektora korumpētība. Tas ir komplekss indekss, aptauju kombinācija, izmantojot ar korupciju saistītus datus, kas ir savākti no dažādām cienījamām institūcijām. Korupcijas uztveres indekss atspoguļo novērotāju no visas pasaules viedokļus, tostarp arī konkrētajā valstī/teritorijā dzīvojošajiem un strādājošajiem ekspertiem.¹³⁸ CPI aplūkojamo valstu skaits pakāpeniski palielinās: ja 1995.gadā analizējamo valstu skaits bija 41, tad 2012.gadā šo valstu skaits ir sasniedzis 174. Vismazāk korumpēto valstu desmitniekā parasti atrodas Dānija, Somija, Zviedrija, Norvēģija, Singapūra, Jaunzēlande. Visvairāk korumpēto valstu sarakstā parasti ir dažas Āfrikas un Āzijas valstis.

Korupcijas uztveres indeksa metodoloģijas apraksts. CPI metodoloģija ir pakļauta izmaiņām. Piemēram, ja 1995.gadā indekss bija sagatavots, izmantojot septiņus pētījumus, tostarp arī trīs no *the World Competitive Report from the Institute for Management Development in Lausanne (1992-1994)*, trīs no *the Political & Economic Risk Consultancy Ltd, Hong Kong (1992-1994)* un 1980.gada aptauju no *Business International, New York*, tad 2011.gadā indekss bija balstīts uz 17 avotiem: *African*

¹³⁸ <http://www.transparency.org/research/cpi/overview> (sk.20.12.2013).

Development Bank Governance Ratings 2010; Asian Development Bank Country Performance Assessment 2010; Bertelsmann Foundation Sustainable Governance Indicators; Bertelsmann Foundation Transformation Index; Economist Intelligence Unit Country Risk Assessment; Freedom House Nations In Transit; Global Insight Country Risk Ratings; IMD World Competitiveness Year Book 2010; IMD World Competitiveness Yearbook 2011; Political and Economic Risk Consultancy Asian Intelligence 2010; Political and Economic Risk Consultancy Asian Intelligence 2011; Political Risk Services International Country Risk Guide; Transparency International Bribe Payers Survey; World Bank – Country Performance and Institutional Assessment; World Economic Forum Executive Opinion Survey (EOS) 2010; World Economic Forum Executive Opinion Survey (EOS) 2011; World Justice Project Rule of Law Index¹³⁹.

CPI aprēķinā tiek ņemti vērā vairāki faktori, piemēram, tādi kā birokrātijas līmenis konkrētajā valstī, politiskā korupcija, korupcija likumdošanas sfērā, noziedzības līmenis, korupcija valsts orgānos un tiesu sistēmā, naudas atmazgāšana, korupcija priekšvēlēšanu kampaņās, pretkorupcijas politikas ieviešanas līmenis, tiesiskās garantijas utml. Indekss izmanto atsevišķo datu eklektisko savienojumu, cenšoties noteikt korupcijas uztveres līmeni, lūdzot respondentus (ekspertus) atbildēt uz dažādiem jautājumiem, piemēram „Vai jūs uzskatāt korupciju par nopietnu problēmu jūsu valstī?”

Pārskatāmībai autors ir apkopojis ne tikai datus par Latvijas Republiku pēdējo 13 gadu laikā, bet arī datus par Lietuvas Republiku un Igaunijas Republiku, kur 10 punktus piešķir par viszemāko korupcijas uztveres līmeni:

1.4.1. tabula

Korupcijas uztveres indeksa dati (*Corruption Perceptions Index*)

Valsts / gads	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 *	2013 *
Latvija	3,4	3,7	3,8	4,0	4,2	4,7	4,8	5,0	4,5	4,3	4,2	49*	53*
Lietuva	4,8	4,8	4,7	4,6	4,8	4,8	4,8	4,6	4,9	5,0	4,8	54*	57*
Igaunija	5,6	5,6	5,5	6,0	6,4	6,7	6,5	6,6	6,6	6,5	6,4	64*	68*

*2012.gada un 2013.gada indeksa sagatavošanai ir izmantota cita metodoloģija

¹³⁹ Ar pilnu metodoloģijas aprakstu 2011.gada indeksam var iepazīties tīmekļa vietnē http://cpi.transparency.org/cpi2011/in_detail/ (sk.20.12.2013).

Korupcijas uztveres indeksa ticamības vērtējums. Korupcijas uztveres indekss tika kritizēts kopš tā izveides laika, ieskaitot aicinājumu atteikties no indeksa kā tāda¹⁴⁰. Indeksa precizitātes kritika balstās uz *Transparency International* metodikas subjektivitāti, lūdzot ekspertus un uzņēmējus novērtēt viņu valsts pārvaldes aparāta korumpētību. Pastāv šaubas, vai tika veiktas aptaujas atsevišķajās valstīs, kur notiek karadarbības, vai kuras atrodas mafijas kontrolē. Paliek diskutabls arī jautājums par aptaujāto respondentu lojalitāti; nav atrisināta problēma ar termina „korupcija” robežu iezīmēšanu, kas izraisa problēmas socioloģijas līmenī; ir grūti salīdzināt dažādu cilvēku vērtējumus, kas ir izdarīti dažādām valstīm.

Autors uzskata, ka starp korupcijas uztveri un reāliem koruptīviem notikumiem var rasties liela starpība, ko pastarpināti pierāda arī Latvijas Republikas piemērs. Korupcijas līmeni kā viszemāko iedzīvotāji bija uztvēruši 2006-2008 gados, kad bija pieaudzis viņu pašu labklājības līmenis. Tomēr jautājums, vai reālais korupcijas līmenis 2006-2008.gados Latvijas Republikā ir bijis mazāks kā 2005.gadā, vai 2009.gadā, joprojām paliek neatrisināts.

Prof. Derlugjans (*Georgi Derlugian*) pamato CPI datu nedrošumu ar Islandes piemēru, kad atbilstoši CPI indeksi Islandei bija pirmās vietas indeksā, kamēr sabiedrība neuzzināja, ka bankas kontaktēja ar valdības ģimenēm un divām vadošām politiskajām partijām¹⁴¹. Būtiski atzīmēt, ka tiek kritizēta ne tikai indeksa precizitāte, bet arī fundamentālā lietderība. Pastāv viedoklis, ka pati organizācija *Transparency International* ir korumpēta un izmanto savus indeksus, lai ietekmētu atsevišķo valstu valdības. Pastāv aizdomas, ka CPI grafiks atspoguļo nevis reālo iekšējo situāciju valstī, bet gan attieksmi pret šo valstu valdību no ārējo novērotāju puses (Gruzijas, Krievijas, Ukrainas piemērs). Bez tam, ir izteikt pieņēmums, ka CPI rādītājs pats par sevi ietekmē sabiedrības viedokli, jo tiek citēts masu informācijas līdzekļos. Atsevišķie pētnieki (*Warren D.E., Laufer W.S.*) uzskata CPI par pašpiepildāmo pārrēģojumu (*self-fulfilling prophecy*)¹⁴². Jautājumu, vai Korupcijas uztveres indekss (CPI) ir vajadzīga informācija korupcijas līmeņa noteikšanai, vai arī kārtējais spekulatīvais viedoklis, katrs no korupcijas pētniekiem ir tiesīgs izlemt patstāvīgi.

¹⁴⁰ Galtung F. Measuring the Immeasurable: Boundaries and Functions of (Macro) Corruption Indices. Measuring Corruption. – Ashgate: Publishing Limited, 2006; p.101-130.; Sik E. The Bad, the Worse and the Worst: Guesstimating the Level of Corruption. Political Corruption in Transition: A Skeptic's Handbook // Stephen Kotkin and Andras Sajó, Eds. – Budapest, 2002; p.91-113.; OECD. „The Uses and Abuses of Governance Indicators” // http://www.oecd.org/document/25/0,2340,en_2649_33935_37081881_1_1_1_1,00.html. (sk.20.12.2013).

¹⁴¹ Дерлугян Г. Коррупция-2010 // Вашингтон: Голос Америки; 26.10.2010.

¹⁴² Warren D.E., Laufer W.S. Are Corruption Indices a Self-Fulfilling Prophecy? A Social Labeling Perspective of Corruption // Journal of Business Ethics, 2009; 88: 841-849.

Neskatoties uz to, ka piemērojot identisku metodiku vairāku gadu garumā, var pareizi noteikt parādības trendu, CPI, diemžēl, nerisina datu nesalīdzināmības problēmu. Indeksa metodoloģijā notiek izmaiņas, t.i. ikgadējie pētījumi kopš 1995.gada līdz 2011.gadam nav veikti uz vienotās metodoloģijas bāzes, kas neļauj droši salīdzināt katras konkrētās valsts progresu. 2008.gadā CPI autori ir paziņojuši, ka ikgadējās izmaiņas atsevišķu valstu punktu skaitā var būt saistītas vai nu ar izmaiņām valsts darbības uztverē, vai nu ar izmaiņām CPI metodoloģijā¹⁴³. No otras puses, korupcijas mērīšanas metodikas, kurus uzskata par precīzākiem lokālajā līmenī, arī nav piemērojamas starpvalstu salīdzinājumiem. Viena no CPI priekšrocībām tomēr ir tā, ka *Transparency International* šo darbu veic pasaules valstu vairākumā, vairāku gadu garumā.

Global Corruption Barometer (GCB) – Globālais Korupcijas barometrs

Globālais Korupcijas barometrs ir viens no indeksiem, kuru aprēķina organizācija *Transparency International*. Organizācija prezentē šo indeksu kā reprezentatīvu, vairāk kā 70 000 mājsaimniecību aptauju vairāk kā 90 valstīs par cilvēku korupcijas uztveri un korupcijas pieredzi. *Transparency International* Globālais Korupcijas barometrs tiek prezentēts kā vienīgā vispasaules sabiedriskās domas aptauja par viedokļiem un pieredzi korupcijā. 2010.gada Globālais Korupcijas barometrs (7.izdevums) atspoguļo 91781 cilvēku atbildes no 86 valstīm¹⁴⁴.

Indeksa pamatā ir iedzīvotāju aptaujas – tiek uzdoti jautājumi, kas skar gan gadījumus, kad respondentam pašam nācās sastapties ar korupciju, gan arī jautājumi par respondentu priekšstatiem attiecībā uz korupcijas līmeni atsevišķās dzīves sfērās.

Globālā Korupcijas barometra dati par Latvijas Republiku. Atbilstoši Korupcijas globālā barometra 2010.gada rezultātiem, atbildot uz jautājumu „Kā ir mainījies korupcijas līmenis jūsu valstī pēdējo 3 gadu laikā?”, atbildi „samazinājies” izvēlējās 9%, atbildi „palicis bez izmaiņām” – 36% un atbildes variantu „palielinājās” izvēlējās 55% respondentu. Uz jautājumu „Kā Jūs uztverat korupcijas apjomu atsevišķajās nozarēs (1- korupcija nepastāv; 5 –visaugstākais korupcijas līmenis)?” Latvijā respondenti atbildēja šādi: politiskās partijas – 4,0; parlaments – 3,7; policija – 3,3; uzņēmēji – 3,0; masu informācijas līdzekļi – 2,5; valsts amatpersonas – 3,6; tiesneši – 3,2; NGO – 2,1; reliģiskās organizācijas – 1,8; armija – 2,3; izglītība – 2,6. Atbildot uz jautājumu „Kā jūs

¹⁴³ http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2008/faq#interpreting4 (sk.20.12.2013).

¹⁴⁴ http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/gcb/2010/in_detail (sk.20.12.2013).

vērtējat jūsu valdības rīcību cīņā pret korupciju?” atbildes bija šādas: neefektīvā – 73%; nekāda – 15%; efektīvā – 11%¹⁴⁵.

Lai arī Globālais Korupcijas barometrs sniedz precīzus datus par sabiedrības viedokli attiecībā uz jautājumiem, kas ir saistīti ar korupciju, arī tas nedod informāciju par korupcijas izplatības reālo līmeni.

Bribe Payers Index (BPI) – Kukuļdevēju indekss

Kukuļdevēju indekss ir vadošo eksportētājvalstu reitings, kur tās sarindotas saskaņā ar iespējamību, ka to firmas ārvalstīs maksā kukuļus. Tas ir balstīts uz izpildvaras pārstāvju aptauju par ārvalstu firmām, kas darbojas viņu valstīs. Kukuļdevēju indeksa metodoloģiju ir izstrādājusi starptautiskā organizācija *Transparency International*. Indekss tiek aprēķināts pamatojoties uz vadošo menedžeru atbildēm uz jautājumu „Cik liela ir varbūtība, ka kādu konkrēto valstu uzņēmumi maksās vai piedāvās kukuļus nolūkā veikt uzņēmējdarbību konkrētajā valstī”. Indekss tiek aprēķināts ik pēc diviem gadiem.

2011.gadā indekss analizēja 28 pasaules lielākās ekonomikas. 2011.gada indeksa rezultāti balstās uz 3016 uzņēmumu vadītāju aptauju 30 valstīs visā pasaulē par viņu viedokli jautājumā cik liela ir iespējamība, ka uzņēmumi no valstīm, ar kuriem respondentam ir biznesa darījumi, iesaistītos kukuļdošanā, veicot darījumus savā valstī¹⁴⁶.

Dati par Latvijas Republiku nav iegūti. Vērtējot Kukuļdevēju indeksa lietderību, atsevišķie zinātnieki uzskata, ka CPI un BPI rādītāju savstarpēja salīdzināšana ļauj diezgan reālistiski noteikt korupcijas līmeni konkrētajā valstī, tomēr autors vērs uzmanību, ka arī šī metodoloģija ir balstīta uz ekspertu subjektīvo viedokli.

Global Corruption Report (GCR) – Globālais Korupcijas pārskats

Globālais Korupcijas pārskats ir *Transparency International* tematisks ziņojums, kas pēta korupciju kādā specifiskā sektorā vai jomā. Ziņojums sniedz ekspertu un analītiķu vērtējumus un secinājumus, kā arī gadījumu analīzi, analizē korupcijas līmeni vairākās pasaules valstīs. *Transparency International* gatavo ziņojumus kopš 2001.gada. Pašlaik ir pieejami 2001., 2002., 2003., 2004., 2005., 2006., 2007., 2008. un 2009.gada ziņojumi, kā arī *Global Corruption Report: Climate Change* (Globālais Korupcijas pārskats: klimata izmaiņas). 2009.gada ziņojumā Latvija netika analizēta. Attiecībā uz

¹⁴⁵ http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/gcb/2010/results (sk.20.12.2013).

¹⁴⁶ Ar pilnu metodoloģijas aprakstu var iepazīties interneta vietnē: http://bpi.transparency.org/in_detail/ (sk.20.12.2013).

Lietuvu tika iekļautas šādas analīzes sadaļas: Corruption Perceptions Index 2008; konvenciju saraksts; juridiskās un institucionālās izmaiņas; privātā sektora pārskatāmība un biznesa ētikas iniciatīvas; masu informācijas līdzekļi; Farmācijas nozare; papildus informācija¹⁴⁷.

National Integrity System assessments (NIS) – Valsts godaprāta sistēmas novērtējums

Valsts godaprāta sistēmas novērtējums ir organizācijas *Transparency International* dažādās valstīs veiktie pētījumi, kas sniedz vispusīgu novērtējumu par valsts galveno institūciju stiprajām un vājajām pusēm, kas sekmē labu pārvaldību un tiesiskumu valstī (izpildvaras, likumdevējvaras, tiesu varas, pretkorupcijas aģentūras un citās jomās).

Novērtējumos parasti tiek analizētas šādas komponentes: korupcijas koncepcija un korupcijas stāvoklis; pretkorupcijas stratēģija; korupcijas novēršanas juridiskais pamats; likumi, kas regulē interešu konfliktus un nelikumīgu ienākumu saņemšanu; kriminālās un administratīvās atbildība par korupciju saistībā ar noziegumiem un pārkāpumiem; institūcijas, kas veic korupcijas novēršanu; ētikas komisijas; tiesībsarga birojs; valsts kontrole; pretkorupcijas ierosinājumi; situācija publisko iepirkumu jomā; tiesībaizsardzības institūcijas (policija, prokuratūra, tiesas); pilsoniskās sabiedrības veidošana); „ceturtās varas” ieguldījums korupcijas novēršanā; korupcijas novēršanas rezultāti.

2012.gada martā tika prezentēts Latvijas Valstiskā godaprāta sistēmas novērtējums, ko sagatavojusi biedrība „Sabiedrība par atklātību – Delna”. Tas ir vispusīgs 13 jomu pētījums, sniedzot ieskatu to spējā pretoties korupcijai un iesaistīties tās mazināšanā. No pētījumā iekļautajām jomām augstāko vērtējumu 100 punktu skalā saņēmušas: Valsts kontrole – 92, Centrālā vēlēšanu komisija – 89. Vismazāko novērtējumu saņēmuši: tiesībsargs – 54, valsts pārvalde – 61 un business – 62. Pārējās vērtētās jomas: parlaments, tiesu sistēma, tiesībaizsardzības iestādes, KNAB, partijas, mediji, NVO. Vairumam kritiskāk vērtēto pīlāru kopīga iezīme ir sakārtots juridiskais ietvars, bet vāja noteikto tiesību īstenošana praksē.¹⁴⁸

¹⁴⁷ National Integrity // Systems Country Study Report / Lithuania 2001. http://www.transparency.org/policy_research/nis/nis_reports_by_country (sk.20.12.2013).

¹⁴⁸<http://delna.lv/2012/03/09/zinojums-valstiska-godaprata-sistemas-novertejums-2012/#more-6959> (sk.20.12.2013).

Ease of doing business index – Uzņēmējdarbības vides indekss

Uzņēmējdarbības vides indekss ir starptautisks uzņēmējdarbības vides reitings, ko veido Pasaules banka. Kopš projekta sākuma 2001 gada novembrī, indekss ir balstīts uz pētījumu par likumiem un noteikumiem, ko veic vairāk nekā 8000 valsts amatpersonas, juristi, biznesa konsultanti, grāmatveži un citi profesionāļi. Indekss ir savdabīgs novērtējums, cik viegli ir nodarboties ar uzņēmējdarbību katrā konkrētajā valstī. Ar korupcijas problēmu šim indeksam ir iespējama nepastarpināta saikne: jo vairāk ir ierobežojumu uzņēmējiem, jo vieglāk ir korumpētajiem ierēdņiem pieprasīt nelikumīgus maksājumus¹⁴⁹. Uzņēmējdarbības vides indeksa dati par Latvijas Republiku¹⁵⁰:

1.4.2. tabula

Uzņēmējdarbības vides indeksa dati (*Ease of doing business index*)

Ranžējuma tēma	<i>Topic Rankings</i>	2012.gada ranžējums	2011.gada ranžējums	Izmaiņas ranžējumā
Uzņēmējdarbības uzsākšana	<i>Starting a Business</i>	51	52	+ 1
Darbības ar celtniecības atļaujām	<i>Dealing with Construction Permits</i>	112	103	-9
Elektroenerģijas veidošana	<i>Getting Electricity</i>	84	115	+ 31
Īpašuma reģistrācija	<i>Registering Property</i>	32	56	+24
Kredīta saņemšana	<i>Getting Credit</i>	4	4	Bez izmaiņām
Investoru aizsardzība	<i>Protecting Investors</i>	65	60	-5
Nodokļu maksāšana	<i>Paying Taxes</i>	67	64	-3
Pārrobežu tirdzniecība	<i>Trading Across Borders</i>	15	15	Bez izmaiņām
Līgumu izpilde	<i>Enforcing Contracts</i>	17	14	-3
Maksātnespējas situācijas atrisināšana	<i>Resolving Insolvency</i>	32	86	+ 54

Global Integrity Report (GIR) – Globālā godaprāta ziņojums

Globālā godaprāta ziņojums, kuru gatavo nevalstiskā organizācija *Global Integrity*, vērtē gan pretkorupcijas tiesisko regulējumu, gan to praktisko īstenošanu un izpildi; ļauj rūpīgi izvērtēt, vai iedzīvotāji var efektīvi piekļūt pretkorupcijas garantijām un izmantot tās. Ziņojums ir prezentēts kā būtisks ceļvedis pretkorupcijas iestāžu un mehānismu visā pasaulē, lai palīdzētu politikas veidotājiem, advokātiem, žurnālistiem un

¹⁴⁹ Uzņēmējdarbības vides indeksa metodoloģija ir precīzi aprakstīta Interneta vietnē <http://www.doingbusiness.org/methodology> (sk.20.12.2013).

¹⁵⁰ <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/latvia/> (sk.20.12.2013).

iedzīvotājiem identificēt un prognozēt jomas, kurās korupcija var notikt ar lielu varbūtību¹⁵¹.

Katru valsts novērtējumu, kas ir ietverts ziņojumā, veido divi pamatelementi: kvalitatīvais *Reporter's Notebook* un kvantitatīvais *Integrity Indicators scorecard*, kurš, balstoties uz 320 reāliem rādītājiem, novērtē iedzīvotāju piekļuvi galvenajiem pārvaldības un pretkorupcijas mehānismiem.

Pirmais rādītājs „formālā likumdošana” vērtē tiesību lauka kvalitāti un nepieciešamo likumu esamību. Minētais rādītājs nosaka, cik lielā mērā valsts likumi atbilst caurspīdīguma un atskaitamības prasībām. Otrais rādītājs „tiesību piemērošanas prakse” vērtē, kā tiek piemēroti eksistējošie likumi, kā tiek realizētas juridisko un fizisko personu tiesības (kas ir nostiprinātas normatīvajos aktos), vērtē neformālo institūtu esamība utml.

Liela starpība šo divu rādītāju salīdzināšanā (implementācijas šķirba) pēc *Global Integrity* ekspertu viedokļa ļauj runāt par valsts ekonomikas korumpētību¹⁵².

2011.gada ziņojumā tika pētīta 31 valsts – caurskatāmība valsts iepirkumu procesā, plašsaziņas līdzekļu brīvība, informācijas pieejamību, interešu konfliktu jautājumi un citas tēmas. Ziņojumu sagatavoja vietējie pētnieki, žurnālisti un zinātnieki, izmantojot dubultas slēptas recenzēšanas procesu.

Globālā godaprāta ziņojuma dati par Latvijas Republiku. Pēdējais pieejamais Globālā godaprāta ziņojums, kas analizēja Latvijas Republiku, bija sagatavots 2007.gadā.

Atbilstoši ziņojumam, 2007.gadā Latvijas Republikai bija piešķirti 84 punkti no 100 iespējamajiem. Par tiesisko regulējumu (*Legal framework*) bija piešķirti 93 punkti un par tiesiskā regulējuma faktisko izpildi jeb aktuālo ieviešanu (*Actual implementation*) bija piešķirti 76 punkti.

Tādā veidā, implementācijas šķirba (*Implamentation gap*) Latvijas Republikā, atbilstoši 2007.gada rezultātiem sastādīja 17 punktus:

¹⁵¹ <http://www.globalintegrity.org/report> (sk.20.12.2013).

¹⁵² Katrs no ekspertiem piešķir no “0” punktiem (viszemākā tiesību lauka kvalitāte pretkorupcijas skatījumā) līdz 100 punktiem – vislabākā kārtība pretkorupcionālajos mehānismos un praksēs). Global Integrity indikatori ir sagrupēti 6 galvenajās kategorijās: 1) nevalstiskās organizācijas, informācija par valsts varas orgānu un masu informācijas līdzekļu darbību; 2) vēlēšanas; 3) interešu konflikts valsts pārvaldes orgānos, svaru un pretsvaru sistēma; 4) valsts civildienests un profesionalitāte; 5) valsts pārvaldes orgānu darbības uzraudzība un kontrole; 6) tiesību lauks cīņai pret korupciju, tiesu varas neatkarība, piespiešana likumu izpildei un to personu, kas ar šo nodarbojas, profesionalitāte. Vērtējot pretkorupcionālos mehānismus katrā konkrētajā valstī *Global Integrity* izmanto arī *Transparency International* datus.

Globālā godaprāta ziņojums (*Global Integrity Report*)

Kategorijas vai apakškategorijas numurs	Kategorijas vai apakškategorijas nosaukums	Punktu skaits	vērtējums
I kategorija	Pilsoniskā sabiedrība, publiskā informācija un plašsaziņas līdzekļi (Civil Society, Public Information and Media)	80	Vidēji
II kategorija	Vēlēšanas (Elections)	91	Ļoti spēcīgi
III kategorija	Valdības atbildība (Government Accountability)	85	Spēcīgi
IV kategorija	Pārvalde un civildienests (Administration and Civil Service)	85	Spēcīgi
IV-1 apakškategorija	Noteikumi civildienestam (Civil Service Regulations)	88	Spēcīgi
IV-2 apakškategorija	Pasākumi (Whistle-blowing Measures)	81	Spēcīgi
IV-3 apakškategorija	Iepirkumi (Procurement)	88	Spēcīgi
IV-4 apakškategorija	Privatizācija (Privatization)	84	Spēcīgi
V kategorija	Uzraudzība un regulācija (Oversight and Regulation)	80	Vidēji
VI kategorija	Pretkorupcija un tiesiskums (Anti-Corruption and Rule of Law)	85	Spēcīgi
Kopējais rezultāts:	Godaprāta indikators (Integrity Indicators Scorecard)	84	Spēcīgi

Autors pievērš uzmanību, ka korupcijas problemātikas skatījumā, *Global Integrity* vērtē nevis korupcijas izplatības līmeni, bet gan pretējo parādību – valsts valdības pieejamību valsts iedzīvotājiem un uzņēmējiem, šo grupu spējas veikt valsts varas orgānu darbības monitoringu. Ņemot vērā minēto, var secināt, ka ar korupcijas problēmu šim indeksam ir tikai pastarpināta saikne.

Enterprise Surveys – uzņēmumu aptaujas

Uzņēmumu aptauju, kuras veic Pasaules banka, indikatori aptver kukuļošanas dažādu veidu izplatību 125 pasaules valstīs. Attiecībā uz Latviju, pēdējais pieejamais pētījums tika veikts 2008.gada septembrī-novembrī, kad tika aptaujāta 271 firma.

Uzņēmumu aptaujas (Enterprise Surveys)

Indikators	Latvija	Austrum-eiropa un Centrālā Āzija	Pasaule
Uzņēmumu, kas paredzēja dot dāvanas valsts amatpersonām, „lai lietas tiktu izdarītas”, procents. <i>(Percent of firms expected to give gifts to public officials „To get things done”)</i> .	13,4	24,9	25,7
Uzņēmumu, kas paredzēja dot dāvanas valsts amatpersonām, lai saņemtu darbības licenci, procents. <i>(Percent of firms expected to give gifts to get an operating license)</i> .	0	14,3	15,2
Uzņēmumu, kas paredzēja dot dāvanas valsts amatpersonām, lai saņemtu importa licenci, procents. <i>(Percent of firms expected to give gifts to get an import license)</i> .	0	16,7	14,4
Uzņēmumu, kas paredzēja dot dāvanas valsts amatpersonām, lai saņemtu būvatļauju, procents. <i>(Percent of firms expected to give gifts to get a construction permit)</i> .	13,2	25,3	23,1
Uzņēmumu, kas paredzēja dot dāvanas valsts amatpersonām, lai saņemtu elektrības savienojumu, procents. <i>(Percent of firms expected to give gifts to get an electrical connection)</i> .	4,4	13,0	16,0
Uzņēmumu, kas paredzēja dot dāvanas valsts amatpersonām, lai iegūtu ūdens pieslēgumu, procents. <i>(Percent of firms expected to give gifts to get a water connection)</i> .	4,2	10,5	15,4
Uzņēmumu, kas paredzēja dot dāvanas tiekoties ar nodokļu valsts amatpersonām, procents. <i>(Percent of firms expected to give gifts in meetings with tax officials)</i> .	4,4	14,2	15,7
Uzņēmumu, kas identificē tiesu sistēmu kā nopietnu ierobežojumu, procents. <i>(Percent of firms identifying the courts system as a major constraint)</i> .	21,3	20,6	19,1
Kukuļošanas indekss (dāvinājumu vai neformālo maksājumu pieprasījumu procents valsts darījumos). <i>Bribery index (% of gift or informal payment requests during public transactions)</i> .	5,0	14,9	15,1
Uzņēmumu, kas paredzēja dot dāvanas, lai būtu pārliecinātam valsts līguma iegūšanā. <i>(Percent of firms expected to give gifts to secure government contract)</i>.	45,5	18,0	23,9
Dāvanu vērtība, kas bija paredzēta, lai būtu pārliecinātam valsts līguma iegūšanā (% no līguma summas). <i>Value of gift expected to secure a government contract (% of contract value)</i>	4,2	1,5	2,3
Uzņēmumu, kas identificē korupciju kā nopietnu ierobežojumu, procents. <i>(Percent of firms identifying corruption as a major constraint)</i> .	33,9	34,5	36,1

¹⁵³ [http://www.enterprisesurveys.org/data/exploreTopics/Corruption 2008](http://www.enterprisesurveys.org/data/exploreTopics/Corruption%202008) (sk.20.12.2013).

Global Competitiveness Report – Konkurētspējas ziņojums

Konkurētspējas ziņojumu gatavo struktūra *The World Economic Forum's Centre for Global Competitiveness and Performance*. Ziņojumā ir pamatoti norādīts, ka konkurētspējai ir ļoti svarīga valdības attieksme pret tirgu un brīvībām, gan arī valdības darbības efektivitāte: pārmērīga birokrātija un administratīvais slogs, pārmērīga reglamentācija, korupcija, negodīgums sakarā ar publiskajiem līgumiem, pārskatāmības un uzticamības trūkums, politiskā atkarība var rādīt ievērojamās izmaksas uzņēmējiem un palēnināt ekonomiskās attīstības procesu¹⁵⁴. Konkurētspējas ziņojuma sagatavošanas metodoloģija ir pieejama interneta vietnē <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>. Konkurētspējas ziņojuma (2011-2012) dati par Latvijas Republiku¹⁵⁵:

1.4.5. tabula

Konkurētspējas ziņojums (*Global Competitiveness Report*)

Sadaļas nosaukums latviešu valodā	Sadaļas oriģinālnosaukums	%
Visvairāk problemātiskie faktori uzņēmējdarbības veikšanai	<i>The most problematic factors for doing business</i>	21,1
Finansējuma pieejamība	<i>Access to financing</i>	18,0
Korupcija	<i>Corruption</i>	12,2
Neefektīvā pārvaldes birokrātija	<i>Inefficient government bureaucracy</i>	9,5
Politiskā nestabilitāte	<i>Policy instability</i>	8,4
Nodokļu noteikumi	<i>Tax regulations</i>	5,9
Valdības nestabilitāte/apvērsumi	<i>Government instability /coups</i>	5,3
Inflācija	<i>Inflation</i>	4,3
Nepietiekami izglītots darbaspēks	<i>Inadequately educated workforce</i>	3,9
Vāja darba ētika nacionālajā darbaspēkā	<i>Poor work ethic in national labor force</i>	2,5
Neatbilstošā piegādes infrastruktūra	<i>Inadequate supply of infrastructure</i>	2,3
Ārvalstu valūtas noteikumi	<i>Foreign currency regulations</i>	2,1
Noziedzība un zagšana	<i>Crime and theft</i>	1,8
Ierobežojošie darba noteikumi	<i>Restrictive labor regulations</i>	1,6
Vāja veselības aprūpe	<i>Poor public health</i>	1,2

International Country Risk Guide (ICRG) – Starptautisko valsts risku vadība

Kopš 1980.gada *International Country Risk Guide* veic ikmēneša novērtējumu politiskajiem, ekonomiskajiem un finansiālajiem riskiem valstīs, kas ir svarīgas starptautiskajam biznesam. Pašlaik analizējamo valstu skaits ir 140. ICRG risku reitings

¹⁵⁴ Schwab K. The Competitiveness Report 2011-2012. World Economic Forum. – Geneva, 2012; p.19.

¹⁵⁵ Schwab K. The Competitiveness Report 2011-2012. World Economic Forum. – Geneva, 2012; p.247.

bija ņemts vērā tāda līmeņa publikācijās kā *Barron's*, *The Economist*, *The Wall Street Journal*, *IMF white papers*¹⁵⁶.

ICRG vērtējumu veido trīs riska apakškategorijas: politiskais, finansiālais un ekonomiskais risks. Katrai no apakškategorijām tiek veidots atsevišķs indekss. Politiskā riskā pamatā ir 100 punkti, finanšu riskam – 50 punkti, ekonomiskajam riskam – 50 punkti. Kopējie punkti no trim rādītājiem tiek dalīti ar divi, lai iegūtu salikto valsts riska punktu skaitu. Kompleksie rādītāji tiek sarindoti no „0” līdz „100” punktiem, pie tam ļoti zema riska grupa ir no 80 līdz 100 punktiem, bet ļoti augsta riska grupa ir no 0 līdz 49,9 punktiem.

Korupcijas risks ir ierindots politisko risku apakšgrupā kā viens no komponentiem un tā īpatsvars sastāda 6% (6 punkti no 100). Detalizētā metodoloģija ir pieejama interneta vietnē: <http://www.prsgroup.com/ICRG.aspx>. Indeksa dati nav brīvā apgrozībā, bet gan ir pieejamas elektroniski par samaksu¹⁵⁷. Piemēram, iegūt pieeju datiem par 140 valstīm sākot no 1984.gada, kā arī saņemt ikmēneša atjaunojumus un prognozes maksā USD 3625,00. ICRG ir zināmi plusi: analīzei tiek piedāvāts visgarākais posms risku vērtēšanā (atsevišķajām valstīm kopš 1980.gada); datus var ērti savienot ar valsts iekšējiem pētījumiem.

Socioloģiskie pētījumi. Attiecībā uz socioloģiskajiem pētījumiem korupcijas sfērā, pastāv divi pretējie uzskati: 1) korupcijas socioloģiskie pētījumi nevar būt sekmīgi 2) šādus pētījumus var realizēt, iegūstot zinātniski vērtīgus rezultātus. Pirmo uzskatu atbalsta korupcijas teorētiķis R.Klitgārds (*Klitgaard R.*), kurš norāda, ka korupcijas jautājumos amatpersonas aptaujāt nav iespējams, bet aptaujāt korupcijas upurus – bezjēdzīgi. Otrā uzskata piekritēji norāda, ka socioloģija veiksmīgi pēta tādas sensitīvas problēmas kā devianta uzvedība, prostitūcija, narkomānija, līdz ar ko nepastāv problēmu arī korupcijas pētīšanai ar socioloģisko metožu palīdzību. Autors uzskata, ka korupcijas pētīšana ar plašu socioloģisko metožu spektru ir iespējama, tomēr jāatceras, ka gan kukuļņemšana, gan kukuļdošana ir noziedzīgs nodarījums, līdz ar ko rezultātu ticamība būs nodrošināta vienīgi tad, ja respondenti sniegs atbildes anonīmi. Pasaules praksē eksistē veiksmīgi realizētie korupcijas pētījumi. Piemēram, ar anketēšanas palīdzību sociologs G.Satarovs (*Сатаров Г.*) noskaidroja tādus parametrus, kā korupcijas

¹⁵⁶ <http://www.prsgroup.com/ICRG.aspx> (sk.20.12.2013).

¹⁵⁷ http://www.prsgroup.com/prsgroup_shoppingcart/pc-66-4-countrydata.aspx (sk.20.12.2013).

izplatība, korupcijas risks, korupcijas pieprasījums, korupcijas intensitāte, kukuļa vidējais lielums, vidējās iemaksas gadā, korupcijas tirgus gada apjoms¹⁵⁸.

Latvijas Republikā ir pietiekoši daudz tādu pētījumu, kā piemērus var minēt: „Iedzīvotāju attieksme pret korupciju” (2001.g.)¹⁵⁹; „Kā likvidēt sūci sistēmā: veselības aprūpes sektors Latvijā” (2002.g.)¹⁶⁰; „Pieredze saskarsmē ar korupcijas problēmām” (2005.g.)¹⁶¹; *Korupcijas °C pārskats* (kopš 2005.g.)¹⁶²; „Valsts amatpersonu zināšanas un izpratne par korupcijas novēršanas un apkarošanas jautājumiem” (2006.g.)¹⁶³; „Iedzīvotāju attieksme pret Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroju” (2007.g.)¹⁶⁴; „Iedzīvotāju attieksme pret korupciju” (2007.g.)¹⁶⁵; „Attieksme pret korupciju Latvijā” (2009.g.)¹⁶⁶; „Uzņēmēju attieksme pret korupcijas jautājumiem” (2011.g.)¹⁶⁷ – aptaujas rezultāti atspoguļo Latvijas uzņēmēju uzskatus par korupcijas izplatību komercdarbības vidē, kā arī pieredzi gan jautājumu kārtošanā dažādās valsts un pašvaldību institūcijās, gan saskarsmē ar korupcijas problēmām un viņu iespējamā rīcība koruptīvās situācijās¹⁶⁸.

Autors uzskata, ka korupcijas reālā līmeņa noteikšanai, mērķa socioloģiskie pētījumi ir lietderīgāki, nekā tiesu statistika vai starptautiskie indeksi. Pirmkārt, tie ļauj pētīt šauru korupcijas jomu (piemēram tiesas, prokuratūru, policiju, medicīnas iestādes vai publisko iepirkumu veikšanu), nevis korupcijas izplatību vairākās dzīves jomās vienlaicīgi. Otrkārt, šādu pētījumu dati tiek iegūti īsā laika periodā, kas ļauj augsti vērtēt datu aktualitāti. Treškārt, plašie socioloģiskie pētījumi (vismaz 500 respondenti) ļauj ar lielāku ticamības pakāpi identificēt korupcijas izplatību konkrētajā jomā. Vienlaicīgi, jāatzīst, ka socioloģiskajiem pētījumiem ir arī trūkumi, piemēram respondentu atbilžu patiesums (atsevišķas personas var atbildēt uz jautājumiem negodīgi, atsevišķas personas var apzināti sagrozīt savas atbildes); nepieciešamība ieguldīt lielus cilvēkresursus pētījuma veikšanai; aktuāla paliek arī lokālā pētījuma datu nesalīdzināmības problēma starptautiskajā kontekstā.

¹⁵⁸ Сатаров Г. Измерение бытовой коррупции в массовых социологических опросах // Вестник общественного мнения, 2006; 3 (83): 25-32.

¹⁵⁹ „Iedzīvotāju attieksme pret korupciju” // Latvijas iedzīvotāju aptauja / SKDS aptauja 2001.gada martā.

¹⁶⁰ „Kā likvidēt sūci sistēmā: veselības aprūpes sektors Latvijā” // CIET International 2002.gadā veiktais pētījums.

¹⁶¹ „Pieredze saskarsmē ar korupcijas problēmām” // Latvijas iedzīvotāju aptauja / SKDS aptauja 2005. gada janvārī.

¹⁶² <http://korupcijas-c.wikidot.com/par-korupcijas-c> 2012 (sk.20.12.2013).

¹⁶³ „Valsts amatpersonu zināšanas un izpratne par korupcijas novēršanas un apkarošanas jautājumiem” // valsts amatpersonu aptauja / Socioloģisko pētījumu institūts, 2006.gada aprīlis – maijs.

¹⁶⁴ „Iedzīvotāju attieksme pret Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroju” // Latvijas iedzīvotāju aptauja / SKDS aptauja 2007. gada janvārī.

¹⁶⁵ „Iedzīvotāju attieksme pret korupciju” // Latvijas iedzīvotāju aptauja / SKDS aptauja 2007. gada novembrī un decembrī.

¹⁶⁶ „Attieksme pret korupciju Latvijā” // Latvijas iedzīvotāju aptauja / SKDS aptauja 2009.gada novembrī.

¹⁶⁷ „Uzņēmēju attieksme pret korupcijas jautājumiem” // Latvijas uzņēmēju aptauja / SKDS aptauja 2011.gada novembrī.

¹⁶⁸ <http://knab.gov.lv/lv/education/research/> (sk.20.12.2013).

Strukturēto interviju ar ekspertiem rezultāti

Viena no metodēm, kas promocijas darba ietvaros tika izmantota korupcijas līmeņa noteikšanai publisko iepirkumu sfērā, bija kvalitatīvā pētniecības metode – padziļinātas strukturētas intervijas ar ekspertiem.

Strukturēto interviju mērķis bija iegūt informāciju par specifisku grupu pieredzi, t.i. noskaidrot dažādu subjektu, kam ir saikne ar publiskajiem iepirkumiem (pasūtītāji, Iepirkumu uzraudzības birojs, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs, Valsts policija, uzņēmēji, korupcijas pētnieki, Valsts kontrole, likumdevēji, iepirkumu veicēji) viedokli attiecībā uz korupcijas problemātiku šajā segmentā.

10 ekspertiem tika uzdoti vienādi jautājumi (forma ekspertu aptaujai – promocijas darba pielikumā Nr.3) , kas skar pētījuma problemātiku, nepieciešamības gadījumā arī papildus jautājumi, rūpīgi piefiksējot sniegtās atbildes. Intervijas tika veiktas 12 mēnešu laikā – no 2011.gada februāra līdz 2012.gada janvārim.

Ekspertu izvēles pamatojums. Intervijās bija iesaistīti pieredzējušie eksperti (pieredze no 7 līdz 20 gadiem), kuri ir augsti kvalificēti speciālisti savās jomās (plašākā informācija – promocijas darba pielikumā Nr.4.).

Ekspertu vērtējumi. Jāsecina, ka absolūti visi eksperti ir atzinuši, ka korupcijas problēma Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir būtiska. Otrkārt, absolūti visi eksperti norāda, ka Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir sastopami pārkāpumi. Interviju ar ekspertiem saturs ir prezentēts promocijas darba pielikumā Nr.5.

Jautājumā par iepirkumu veikšanas tiesisko regulāciju, 7 eksperti uzskata, ka pašreizējā tiesiskā regulācija (Latvijas publisko iepirkumu veikšanai) nav pietiekoša, lai efektīvi novērstu korupcijas riskus; 2 eksperti uzskata, ka minētā regulācija ir pietiekoša; 1 eksperts nav sniedzis konkrētu atbildi:

Ekspertu vērtējumi attiecībā uz korupcijas problēmas nozīmīgumu, pārkāpumu izplatību un tiesisko regulāciju publisko iepirkumu veikšanai

Eksperta darbības joma:	(Uzņēmēji)	(Pasūtītāji)	(Likumdevēji)	(Iepirkumu uzraudzības birojs)	(Latvijas būvnieku asociācija)	(Korupcijas pētīkss)	(Valsts kontrole)	(Valsts policija)	(Iepirkumu veicēji)	(Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs)
Eksperta tematiskā pieredze (gados)	10	20	7	10	20	12	10	14	8	10
Vai Jūs uzskatāt, ka korupcijas problēma Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir būtiska?	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā
Vai, Jūsaprāt, Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir sastopami pārkāpumi?	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā
Vai pašreizējā tiesiskā regulācija (Latvijas publisko iepirkumu veikšanai) ir pietiekoša, lai efektīvi novērstu korupcijas riskus?	Nē	Nē	Nē	Nē	Nē	Jā	N/a	Nē	Nē	Jā

Vērtējot, kādi pārkāpumi un cik bieži ir sastopami publiskajos iepirkumos, kā arī kādas sekas tie izraisa, eksperti ir akcentējoši sekojošo:

Uzņēmējs uzskata, ka tīši un netīši pārkāpumi publiskajos iepirkumos notiek katru dienu. Rezultātā godīgie uzņēmēji negūst cerēto peļņu, mazinās šo uzņēmēju uzticība valstij.

Pašvaldības priekšsēdētājs izdala ļaunprātīgus pārkāpumus un pārkāpumus neuzmanības dēļ. Norāda, ka pārkāpumu gadījumā pasūtītājs var nesaņemt labāko piedāvājumu un nenoslēgt izdevīgāko līgumu.

Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas loceklis, bijušais KNAB priekšnieks norāda, ka pārkāpumi publiskajos iepirkumos (tajā skaitā iepirkuma dokumentācijas izstrāde konkrētā pretendenta interesēs, informācijas noplūdināšana) ir diezgan izplatīti. Pārkāpumu rezultātā, pēc eksperta viedokļa, tiek pārmaksāti budžeta līdzekļi, tiek grauta uzņēmēju uzticēšanas valstij un apdraudēta godīgā konkurence.

Iepirkumu uzraudzības biroja vadītājs norāda, ka par pārkāpumu biežumu publiskajos iepirkumos liecina Iepirkumu uzraudzības biroja saņemto sūdzību skaits. Parasti tas ir saistīts ar diskriminējošās iepirkumu dokumentācijas izstrādi. Iepirkumu uzraudzības biroja apmierinātā sūdzība par iepirkuma procedūras dokumentāciju izraisa nepieciešamību pārtraukt izsludināto procedūru un novērst pārkāpumus. Gadījumā, ja pārkāpumi ir pieļauti piedāvājumu vērtēšanā, pasūtītājam uzliek pienākumu atkārtoti vērtēt iesniegtus piedāvājumus.

Latvijas būvnieku asociācijas priekšsēdētājs atzīmē, ka nekvalitatīvi sagatavota iepirkumu dokumentācija noved pie nodokļu maksātāju zaudējumiem.

Korupcijas pētnieks akcentē procedurālus pārkāpumus, kas sašaurina pretendentu loku. Sakarā ar minēto pieaug pasūtītāja izmaksas, pasliktinās iepirkuma priekšmeta kvalitāte, pasūtītājs nenodrošina nepieciešamo kontroli par līguma izpildes kvalitāti.

Valsts kontrole revīzijās nereti secina, ka resursi nav izlietoti atbilstoši mērķiem, rīcība ar tiem nav bijusi iespējami efektīva un racionāla, nav noteikti rādītāji sasniegto rezultātu novērtēšanai.

Valsts policijas priekšnieka vietniece kā pamatproblēmu atzīmē iepirkuma dokumentācijas sagatavošanu par labu konkrētām uzņēmējām; uzskata, ka pārkāpumi ir sastopami aptuveni 30% gadījumos. Kā rezultātā notiek sadārdzinājums un nekonkurētspējīgu produktu iegāde.

Iepirkumu speciāliste uzskata, ka iepriekšējās vienošanās par publiskā iepirkuma rezultātiem notiek aptuveni 90% gadījumos, līdz ar ko iepirkuma rezultāti ir nekvalitatīvi un rodas problēmas iepirkuma līguma izpildes gaitā.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieka vietnieks izdala koruptīvus un nekoruptīvus pārkāpumus un norāda, ka neatkarīgi no pārkāpumu veida tie kropļo tirgu, mazina konkurenci un sadārdzina iepirkuma priekšmetu.

Papildus tam, koruptīvie pārkāpumi ir saistīti ar nelikumīgo ienākumu gūšanu un naudas atmazgāšanu.

Atbildot uz jautājumu, kādās publisko iepirkumu jomās pārkāpumi varētu būt sastopami visbiežāk, ekspertiem ir samērā vienots viedoklis, ka tās ir jomas, kurās ir grūti pārbaudīt izcenojumu pamatotību, vai arī pārbaudīt reāli sasniegto rezultātu, proti: būvniecība (8 eksperti), IT –informācijas tehnoloģijas (5 eksperti), pakalpojumu iepirkumi, apsardzes pakalpojumi, nestandarta aprīkojums, sakaru komunikācijas tehnoloģijas, novērošanas sistēmas, sabiedriskais transports, konsultācijas, pakalpojumi sabiedrisko attiecību nodrošināšanai.

Jautājumā „Kā Jūs vērtētu korupcijas izplatību Latvijas publiskajos iepirkumos?” eksperti pārsvarā nesniedza konkrētas atbildes. Grūtības sniegt konkrētas atbildes eksperti parasti saistīja ar statistikas neesamību, vai arī zinātnisko pētījumu trūkumu šajā jomā.

Divi eksperti, kuri ir snieguši korupcijas līmeņa procentuālo redzējumu, attiecīgi uzskata, ka korupcijas līmenis nozarē ir 35% un „vairāk kā 50%”.

Vērtējumā, vai korupciju publiskajos iepirkumos parasti veido atsevišķo personu darbības vai grupveida darbības?”, ekspertu viedokli dalījās, proti 5 eksperti uzskata, ka biežāk notiek grupveida darbības; 2 eksperti – ka biežāk notiek atsevišķo personu darbības, 1 eksperts izteica viedokli tikai par mazajiem iepirkumiem (atsevišķo personu darbības); 1 eksperts izteica viedokli tikai par lielajiem iepirkumiem (grupveida darbības), 1 eksperts nav sniedzis atbildi:

Ekspertu atbildes uz intervijas 5., 6. un 7. jautājumu

Vai korupciju publiskajos iepirkumos parasti veido atsevišķo personu darbības vai grupveida darbības?	Kā Jūs vērtētu korupcijas izplatību Latvijas publiskajos iepirkumos?	Kādās publisko iepirkumu jomās pārkāpumi varētu būt sastopami visbiežāk?	Eksperta darbības joma:
Mazajos iepirkumos – atsevišķo personu darbības	Ieinteresētība ir salīdzinoši liela	Būvniecība, IT	(Uzņēmēji)
Drīzāk atsevišķo personu darbības	n/a	Pakalpojumu iepirkumi	(Pasūtītāji)
Biežāk grupveida darbības	Korupcija ir izplatīta	Būvniecība	(Likumdevēji)
Parasti atsevišķo personu darbības	Korupcijas gadījumi ir	Būvniecība, IT, apsardzes pakalpojumi	(Iepirkumu uzraudzības birojs)
Grupveida darbības	35%	Būvniecība	(Latvijas būvnieku asociācija)
Mazajos – nav zināms, lielajos – grupveida darbības	n/a	būvniecība	(Korupcijas pētnieks)
N/a	N/a	N/a	(Valsts kontrole)
Grupveida darbības	n/a	Būvniecība, IT, nestandarta aprīkojums	(Valsts policija)
Grupveida darbības	Vairāk kā 50%	Būvniecība, IT, sakaru komunikācijas tehnoloģijas, novērošanas sistēmas, sabiedriskais transports	(Iepirkumu veicēji)
Pārsvarā – grupveida darbības	ir vajadzīgi plašākie pētījumi	Būvniecība, IT, konsultācijas, pakalpojumi sabiedrisko attiecību nodrošināšanai	(Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs)

Apspiežot amatpersonu motivāciju veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos, eksperti pārsvarā ir pievērsuši uzmanību amatpersonu mantkārībai, vēlmei iegūt papildus ienākumus, naudu, materiālus vai personīgus labumus. 3 eksperti kā vienu no motīviem ir minējuši politisko atkarību. Visplašāko amatpersonu motivācijas analīzi ir sniedzis korupcijas pētnieks, atzīmējot, ka amatpersonas iesaistīšanās korupcijā var notikt ne tikai mantkārības dēļ, bet arī varas saglabāšanai, partiju finansēšanai, lai nodemonstrētu paklausību priekšniekam, lai apmierinātu citas kaislības.

Jautājumā, kāds ir komersantu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos, ekspertiem bija diezgan vienots viedoklis: lai saņemtu lielāko peļņu. Daži eksperti atzīmēja, ka komersanti iesaistās korupcijā, lai iegūtu privilēģētu stāvokli un attīstītu savu biznesu; lai iegūtu pasūtījumu – peļņai vai izdzīvošanai; lai dabūtu darbu un izdzīvot krīzes laikos; lai izvairītos no bankrota.

Ekspertu viedoklis jautājumā, kurš parasti visvairāk ietekmē lēmumus attiecībā uz iepirkuma uzvarētāju (iepirkuma komisija, pasūtītāja vadība vai komersanti), bija atšķirīgs: 4 eksperti akcentēja pasūtītāja vadības lomu; 2 eksperti norādīja, ka lēmumu ietekmē visi trīs subjekti vienlaicīgi; 1 eksperts pievērta uzmanību faktam, ka atbilstoši Publisko iepirkumu likuma normām (turpmāk – PIL), lēmumu par iepirkuma procedūras uzvarētājiem pieņem iepirkumu komisija; 1 eksperts atzīmēja komersantu ietekmi; 1 eksperts uzskata, ka prettiesiskus lēmumus visvairāk ietekmē pasūtītāja vadība un komersanti; 1 eksperts nav sniedzis vērtējumu.

Sniedzot atbildes uz jautājumu, kāda atbildība būtu nosakāma iepirkumu komisiju locekļiem par pārkāpumiem (kas nav saistīti ar kukuļņemšanu) publisko iepirkumu jomā, eksperti pārsvarā piedāvāja piemērot administratīvo vai disciplināro atbildību, dažreiz piedāvājot pastiprināt vienu vai otru soda veidu ar finansiālām sankcijām; viens no ekspertiem izvirzīja priekšlikumu arī par šādiem pārkāpumiem piemērot kriminālatbildību, ja iepirkuma apjoms bija liels.

Ļoti zīmīgi, ka atbilstoši divu ekspertu paustajam viedoklim, iepirkumu komisiju locekļu reālā sodīšana vedīs pie tā, ka pasūtītājs nebūs spējīgs nokomplektēt iepirkuma komisijas (pasūtītāja darbinieki nevēlēsies strādāt iepirkumu komisijās).

Ekspertu vērtējumu kopsavilkums. Absolūti visu pētāmo grupu (pasūtītāji, Iepirkumu uzraudzības birojs, KNAB, Valsts policija, uzņēmēji, korupcijas pētnieki, Valsts kontrole, likumdevēji, iepirkumu veicēji) pārstāvji norāda, ka korupcijas problēma Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir būtiska. Eksperti uzskata, ka pārkāpumi visbiežāk satopami šādās publisko iepirkumu jomās: būvniecība, IT –informācijas

tehnoloģijas, pakalpojumu iepirkumi, apsardzes pakalpojumi, nestandarta aprīkojums, sakaru komunikācijas tehnoloģijas, novērošanas sistēmas, sabiedriskais transports, konsultācijas, pakalpojumi sabiedrisko attiecību nodrošināšanai. Apspriežot jautājumu „Kā Jūs vērtētu korupcijas izplatību Latvijas publiskajos iepirkumos?” ekspertu lielākā daļa atzīst, ka lai precīzi atbildētu uz šo jautājumu, ir jābūt pieejamiem statistikas datiem un attiecīgiem zinātniskiem pētījumiem, kuru pašlaik trūkst. Ekspertu vairākums (7 no 10) uzskata, ka pašreizējā tiesiskā regulācija Latvijas publisko iepirkumu veikšanai nav pietiekoša, lai efektīvi novērstu korupcijas riskus. Visi desmit eksperti ir izvirzījuši priekšlikumus korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā (ekspertu ieteikumu saturs – promocijas darba pielikumā Nr.5).

Latvijas Republikas iedzīvotāju aptaujas rezultāti. Promocijas darba ietvaros tika veikta Latvijas Republikas iedzīvotāju anketēšana (504 respondenti), kuri ir snieguši vērtējumu attiecībā uz korupcijas līmeni valstī (forma iedzīvotāju aptaujai – promocijas darba pielikumā Nr.7; tehniskā informācija par veikto aptauju – pielikumā Nr.8).

1.4.8. tabula

**Respondentu atbildes uz jautājumu Nr.1:
Kāds, pēc Jūsu domām, ir korupcijas līmenis Latvijā šajās jomās?**

Nr. p/k	Joma / respondentu skaits procentos	Korupcija					Kopā
		Nav	Ir zema	Ir vidēja	Ir augsta	Ir ļoti augsta	
1.1.	Korupcija ceļu policijā:	1,2	6,3	28,2	43,9	20,4	100
1.2.	Korupcija prokuratūrā:	4,4	27,4	36,1	25,2	6,9	100
1.3.	Korupcija tiesās:	5,2	26	34,1	24,4	10,3	100
1.4.	Korupcija valsts iepirkumos:	1,6	6,7	22,6	41,1	28	100
1.5.	Korupcija pašvaldības iepirkumos:	3,4	5,8	23,8	41,3	25,7	100
1.6.	Korupcija ārstniecības iestādēs:	1,2	10,1	26	41,9	20,8	100
1.7.	Korupcija augstskolās:	5,4	32,3	34,1	21,8	6,4	100
1.8.	Korupcija vispārējā izglītībā:	18,7	34,5	30,1	13,9	2,8	100
1.9.	Korupcija ieņēmumu dienestā:	7,3	22,4	30,8	28,4	11,1	100
	Vidējais procents deviņās jomās:	5,4	19	29,6	31,3	14,7	100

**Respondentu atbildes uz jautājumu Nr.2:
Kā ir izveidojies Jūsu priekšstats par korupcijas līmeni šajās nozarēs?**

Nr. p/k	Joma / respondentu skaits procentos	Saskaros pats	Runājot ar paziņām	No masu informācijas līdzekļiem	Cits	Kopā
1.1.	Korupcija ceļu policijā:	42,3	34,1	20	3,6	100
1.2.	Korupcija prokuratūrā:	11,9	23,8	54,8	9,5	100
1.3.	Korupcija tiesās:	13,1	26,8	52,2	7,9	100
1.4.	Korupcija valsts iepirkumos:	9,5	24,4	61,9	4,2	100
1.5.	Korupcija pašvaldības iepirkumos:	10,3	33,1	51	5,6	100
1.6.	Korupcija ārstniecības iestādēs:	29,6	36,1	31,1	3,2	100
1.7.	Korupcija augstskolās:	11,3	39,3	39,9	9,5	100
1.8.	Korupcija vispārējā izglītībā:	8,7	28,2	46,6	16,5	100
1.9.	Korupcija ieņēmumu dienestā:	13,7	15,7	55,9	14,7	100
	Vidējais procents deviņās jomās:	16,7	29,1	45,9	8,3	100

**Respondentu atbildes uz jautājumu Nr.3:
Cik nopietna, Jūsaprāt, ir korupcijas problēma Latvijas Republikā?**

Atbilde / respondentu skaits procentos	Kopā	Rīga	Vidzeme	Kurzeme	Zemgale	Latgale
Tāda problēma nepastāv	0	0	0	0	0	0
Mazsvarīga problēma	2,6	2	5,3	2,6	2,6	1,3
Vidēji svarīga problēma	9,9	7	10,5	13,2	13,2	10,7
Svarīga problēma	23,2	23,9	21,1	21,1	23,7	25,3
Ļoti nopietna problēma	26,8	26,8	26,3	23,7	28,9	28
Viena no valsts būtiskām problēmām	36,3	40,3	36,8	36,8	29	32
Grūti vērtēt	1,2	0	0	2,6	2,6	2,7
Kopā:	100	100	100	100	100	100

Latvijas Republikas iedzīvotāju aptaujas rezultāti ļauj izdarīt šādus būtiskus secinājumus:

1. Pēc Latvijas Republikas iedzīvotāju domām, korupcijas līmenis Latvijas valsts iepirkumos un pašvaldības iepirkumos ir lielāks nekā vidējais korupcijas līmenis deviņās analizējamās jomās (korupcija ceļu policijā, korupcija prokuratūrā, korupcija tiesās, korupcija valsts iepirkumos, korupcija pašvaldības iepirkumos, korupcija ārstniecības iestādēs, korupcija augstskolās, korupcija vispārējā izglītībā, korupcija ieņēmumu dienestā).

2. Vērtējot korupcijas līmeni tieši valsts iepirkumos un pašvaldības iepirkumos, iedzīvotāji biežāk, nekā citās jomās, izvēlējās atbildi „korupcija ir augsta” un „korupcija ir ļoti augsta”. Proti, korupciju kā augstu vai ļoti augstu valsts iepirkumos vērtē 69,1% respondentu; korupciju pašvaldības iepirkumos 67%; korupciju ceļu policijā 64,3%; korupciju ārstniecības iestādēs 62,7%; korupciju ieņēmumu dienestā 39,5%; korupciju tiesās 34,7%; korupciju prokuratūrā 32,1%; korupciju augstskolās 28,2%, bet korupciju vispārējā izglītība, attiecīgi, 16,7%.
3. Nav konstatētas statistiski nozīmīgas atšķirības starp respondentu uztveri attiecībā uz korupcijas līmeni valsts vai pašvaldības iepirkumos.
4. Atbildot uz jautājumu „Kā ir izveidojies Jūsu priekšstats par korupcijas līmeni šajās nozarēs?”, respondentiem bija iespēja izvēlēties tikai vienu no variantiem: „saskāros pats”, „runājot ar paziņām”, „no masu informācijas līdzekļiem”, „cits”. Minētā pieeja norobežoja reālās korupcijas izpausmes no varbūtīgajām (atbilde „saskāros pats” un pārējās atbildes). Kā bija prognozēts pirms aptaujas veikšanas, lielākie personiskās saskarsmes ar korupciju rādītāji ir jomās, kurās respondenti biežāk saskaras ar publisko sektoru, proti, ceļu policija (42,3%) un ārstniecības iestādes (29,6%). Attiecīgi valsts iepirkumos šis rādītājs sastāda 9,5%, bet pašvaldības iepirkumos 10,3%. Atbildes variantu „priekšstats par korupciju ir izveidojies runājot ar paziņām” vidēji izvēlējās 29,1% respondentu (valsts iepirkumi – 24,4% un pašvaldības iepirkumi – 33,1%).
5. Galvenais faktors, kas ietekmēja respondentu priekšstatu par korupcijas līmeni valsts iepirkumu jomā un pašvaldības iepirkumu jomā bija informācija no masu saziņas līdzekļiem (uz to norāda attiecīgi 61,9% un 51% respondentu).
6. Korupciju kā svarīgu, ļoti nopietnu problēmu vai arī kā vienu no valsts būtiskām problēmām definē 86,3% respondentu, kas norāda uz to, ka sabiedrība uztver korupcijas problēmu un apzinās problēmas nopietnību. Rādītājs būtiski neatšķiras visos Latvijas reģionos (Vidzeme – 84,2%, Kurzeme – 81,6%, Zemgale – 81,6%, Latgale – 85,3%), tomēr šādu respondentu skaits Rīgā – 91%.
7. Neviens no 504 respondentiem neuzskata, ka korupcijas problēma Latvijas Republikā nepastāv.

Uzņēmēju anketēšanas rezultāti.

Materiāls un metodes. Pētījuma izlasi veidoja uzņēmēji (N=100), kuri ir piedalījušies Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos pēdējo divu gadu laikā.

Uzņēmēju anketēšanas tehniskā informācija:

Mērķa grupa	Uzņēmēji, kuri ir piedalījušies Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos pēdējo divu gadu laikā
Plānotās izlases apjoms	100 respondenti
Sasniegtās izlases apjoms	100 respondenti
Izlases metode	Nejaušā stratificētā izlase
Aptaujas veikšanas metode	Elektroniskā <i>on-line</i> anketēšana
Ģeogrāfiskais pārklājums	Visa Latvijas teritorija
Aptaujas veikšanas laiks	2012.gada jūlijs – decembris

Izpētes un kontroles grupa tika veidota izmantojot brīvi pieejamo informāciju Iepirkumu uzraudzības biroja mājas lapā internetā un pasūtītāju mājas lapās internetā. Tika izstrādāta speciāla aptaujas anketa uzņēmējiem, kuri ir piedalījušies publiskajos iepirkumos. Pētījumā apkopotas 100 anketas, kuras uzņēmēji aizpildīja anonīmi (elektroniski). No Iepirkumu uzraudzības biroja mājas lapas internetā un no pasūtītāju mājas lapām internetā tika apzinātas firmas, kas ir piedalījušās publiskajos iepirkumos (gan uzvarētāji, gan dalībnieki, kuri nav vinnējuši iepirkumos, bet ir iesnieguši piedāvājumus iepirkumam). Dati tika analizēti ar *PASW Statistics 18.0.2 Windows XP* sistēmu. Kvalitatīvo datu apstrādei bija izmantota programma informācijas strukturēšanai un darbību plānošanai *Mindjet MindManager 2012 Pro v10.0.445 EN*.

Uzņēmēju viedokļa noskaidrošanai izmantota viena no mūsdienīgākajām pētījuma veikšanas tehnoloģijām – *on-line* (tiešsaistes režīmā) anketēšana. Elektroniskās *on-line* anketēšanas izvēle nodrošināja šādas priekšrocības: ērti sasniegta pētījumam nepieciešamā mērķauditorija – uzņēmēji visā Latvijas Republikas teritorijā; nodrošināta nepieciešamā anonimitāte (datu bāzē reģistrēts tikai un vienīgi anketa aizpildīšanas datums un laiks, nevis respondentu IP adreses); anketa ir viegli un ērti aizpildāma respondentam izdevīgā laikā, tā ļaujot rūpīgi pārdomāt savas atbildes.

Kopumā ir panāktas godīgākas atbildes un atvieglota rezultātu apstrāde (atbildes tika automātiski saglabātas datubāzē, kura neprasa pēcāpstrādi rezultātu analīzei; nav vajadzīga rokraksta dešifrēšana atvērtajos jautājumos (piemēram, „Ko Jūs ieteiktu korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu jomā?”).

Elektroniskā atsauce uz aptauju nebija brīvi pieejama internetā un šo anketu varēja aizpildīt tikai īpaši uzaicināti dalībnieki. Izmantojot elektronisko pastu, sūtījumi tika nosūtīti izvēlētai un skaitliski zināmai uzņēmēju kopai. Piesaiste dalībai aptaujā tika

nodrošināta nosūtot e-pastu ar īsu pētījuma aprakstu un elektronisko atsauci <https://docs.google.com/spreadsheets/viewform?fromEmail=true&formkey=dEhlTXFyWnVaUUQ5M0pCYzhTbkxTMWc6MQ>.

E-pasta adreses personalizācija (uzņēmēja oficiālā e-pasta adrese, vai atbildīgās personas e-pasta adrese) nodrošināja, ka visas atbildes ir iegūtas fokusa grupas ietvaros. Pētījuma datu vākšana bija veikta sinhroni. Ņemot vērā to, ka informāciju par publiskajiem iepirkumiem uzņēmēji var iegūt tikai ar interneta starpniecību (publisko iepirkumu izzināšana notiek vortālā www.iub.gov.lv, bet iepirkumu dokumentācija tiek publicēta pasūtītāju mājas lapās internetā), dotajā gadījumā interneta lietotāji ir pētījuma mērķa auditorija, kura sniegusi reprezentatīvu informāciju. Elektroniskās anketas aizpildīšana bija maksimāli atvieglota: anketas aizpildīšana testa režīmā aizņēma aptuveni 5 minūtes.

Šajā konkrētajā pētījumā nebija aktuāli iespējamie elektroniskās anketēšanas trūkumi: iegūto datu vispārināšana (pētījuma tēma ir aktuāla visām uzņēmēju grupām, kuri ir piedalījušies publiskajos iepirkumos); datu uzticamība; respondentu prasme izmantot internetu; interneta pieejamība respondentiem. Kā pamattrūkumu var minēt, neapšaubāmi, e-pasta ar ielūgumu piedalīties pētījumā ignorēšanu – piemēram, aizņemtības dēļ. Forma uzņēmēju aptaujai ir pievienota promocijas darba pielikumā Nr.9.

Anketēšanā piedalījās uzņēmēji, no kuriem lielākā daļa publiskajos iepirkumos piedalās regulāri: 80% no aptaujātiem respondentiem piedalās publiskajos iepirkumos gandrīz vai katru mēnesi; 9% – aptuveni reizi ceturksnī; 8% procenti – pāris reizes gadā, un tikai 3% no aptaujātiem respondentiem piedalās publiskajos iepirkumos retāk kā vienu reizi gadā.

41% respondentu pasūtītājiem galvenokārt piedāvā pakalpojumus; 34% – preces un 25% – būvdarbus. Minētā proporcija atbilst patreizējai situācijas Latvijas Republikas publisko iepirkumu tirgū. Respondentu sadalījums atbilstoši juridiskai formai (SIA – 87%; AS – 10%; individuālais uzņēmējs – 2%; cits – 1%). Respondentu uzņēmuma reģistrācijas teritorija: Rīga – 59%; Vidzeme – 13%; Kurzeme – 9%; Zemgale – 14%; Latgale – 5%. Darbinieku skaits respondentu uzņēmumos: 1 = 1%; 2-5 = 8%; 6-15 = 26%; 16-50 = 32%; 51-100 = 9%; vairāk kā 100 darbinieki = 23%.

Atbilstoši rādītājam „cik ilgu laiku Jūsu uzņēmums darbojas tirgū?”, vairāk kā 10 gadi – 65% respondentu; 4-10 gadi – 28%; 2-3 gadi – 5%; mazāk kā 1 gadu – 2% respondentu. 43% uzņēmēju uzskata, ka korupcija Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos ir augsta vai ļoti augsta (attiecīgi 29% un 14%); 33% uzskata, ka korupcija ir

vidēja; 16% domā, ka korupcija publisko iepirkumu jomā ir zema; 8% uzskata, ka korupcija šajā sektorā nepastāv.

Atbildot uz jautājumu, vai pasūtītāji, veicot publiskus iepirkumus, vienmēr ievēro vienlīdzības principu attiecībā uz visiem pretendentiem, respondentu atbildes sadalījās šādi: vienmēr ievēro – 5%; biežāk ievēro – 27%; ievēro aptuveni pusē gadījumu – 34%; biežāk neievēro – 27%; nekad neievēro 7%. No minētiem datiem var secināt, ka pasūtītāji, veicot publiskos iepirkumus, visticamāk, ievēro vienlīdzības principu attiecībā uz pretendentiem tikai aptuveni pusē gadījumos. Par minēto liecina gan tas, ka šāds viedoklis ir guvis vislielāko atbalstu respondentu vidū (34%), gan arī tas, ka procentuāli līdzīgi ir citi, galējie viedokļi (vienmēr ievēro un nekad neievēro; biežāk ievēro un biežāk neievēro). Nevienai no šīm galējībām aptaujātie respondenti nedod priekšroku.

Tikai 9% no respondentiem, piedaloties publiskajos iepirkumos, nekad nav bijis iespāids, ka pasūtītāju, iespējams, ir ietekmējis cits pretendents. Ļoti reti šāds iespāids veidojās 11% respondentu; dažreiz – 39%; bieži – 27%, bet gandrīz vienmēr – 14%. Minētie dati liecina, ka 81% uzņēmēju ir bijis iespāids, ka cits pretendents ir ietekmējis pasūtītāju. Lai arī 44% respondentu ir norādījuši, ka pasūtītāja rīcība, veicot publisko iepirkumu nekad nevedināja uz domām, ka pasūtītāja pārstāvji mēģina izspiest kukuli, tomēr 56% respondentu šāds iespāids ir bijis (tajā skaitā: ļoti reti – 29%; dažreiz – 19%; bieži – 7%; gandrīz vienmēr – 1%).

Tikai 45% uzņēmēju nav gatavi piedāvāt pasūtītājam zināmus labumus, ja šāda rīcība ļautu Jūsu uzņēmumam vinnēt publiskajā iepirkumā. Viennozīmīgi pozitīvu atbildi ir snieguši 4% respondentu; atbildi „vairāk jā nekā nē” – 5%; atbildi „Vairāk nē nekā jā” – 9%; 14% ir gatavi to darīt atkarībā no iepirkuma nozīmīguma, bet 23% – atkarībā no situācijas vai citiem apstākļiem. Vērtējot pasūtītāja pārstāvju gatavību pieņemt atsevišķus labumus, 32% respondentu uzskata, ka šādi labumi tiktu pieņemti atkarībā no situācijas vai citiem apstākļiem; 23% uzskata, ka labumi tiktu pieņemti dažreiz; 18% – ka bieži; 12% respondentu uzskata, ka pasūtītāja pārstāvji nekad nepieņemtu labumus; 8% uzskata, ka pieņemtu gandrīz vienmēr; 7% uzskata, ka pieņemtu ļoti reti.

Atbildot uz jautājumu, vai Iepirkumu uzraudzības biroja iesniegumu izskatīšanas komisija, izskatot pretendentu sūdzības, ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un vienmēr pieņem pamatotus lēmumus, 39% respondentu atbildēja „jā”; 30% respondentu atbildēja „nē” un 31% respondentu atzīmēja, ka viņiem nebija saskarsmes ar šo komisiju.

Tikai 4% respondentu uzskata, ka eksistējošais publisko iepirkumu veikšanas tiesiskais regulējums neļauj pasūtītājiem īstenot koruptīvās shēmas. 59% respondentu

uzskata, ka pasūtītājiem, izmantojot eksistējošo publisko iepirkumu veikšanas tiesisko regulējumu ir iespēja īstenot koruptīvās shēmas. Atbildi „Grūti vērtēt” ir izvēlējušies 37% respondentu.

96% respondentu norāda uz politisko ietekmi Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos: atbildot uz jautājumu „Vai, Jūsaprāt, Latvijas Republikas publiskie iepirkumi ir politiski ietekmēti?” atbildi „Jā” ir izvēlējušies 21% respondentu; „Vairāk jā nekā nē” – 30%; „Atkarībā no iepirkuma nozīmīguma” – 33%; „Vairāk nē nekā jā” – 12% un tikai 4% respondentu uzskata, ka Latvijas Republikas publiskie iepirkumi nav politiski ietekmēti. Vērā ņemamus rezultātus ir izdevies iegūt apkopojot respondentu atbildes uz jautājumu „Cik daudz (procentuāli) Latvijas Republikas publisko iepirkumu, Jūsaprāt tiek veikti negodprātīgi?”. Vidēji svērtais vērtējums norāda, ka negodprātīgi tiek veikti 41% publisko iepirkumu.

Ko Jūs ieteiktu korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā?

Ieteikumus ir devuši 73 respondenti no 100, kas ir labs rādītājs un pierādījums uzņēmēju ieinteresētībai šādos pētījumos. Atlikušie 27 respondenti nav snieguši ieteikumus (tajā skaitā nekomentējot atbildes nesniegšanu – 12 respondenti; sniedzot komentārus „*grūti spriest, grūti komentēt, nezinu, neesmu domājis*” – 9 respondenti; 4 respondenti nevēlas iesaistīties problēmas risināšanā: „*manam ieteikumam nav jēgas*”, „*tas nav mans darbs*”, „*viss jau sen ir pateikts, bet nekas tāpat nemainās*”; 1 respondents ir izteicis pateicību par pētījuma tapšanā ieguldīto darbu). Uzņēmēju anketēšanas rezultāti plašāk ir prezentēti promocijas darba pielikumā Nr.10; uzņēmēju priekšlikumi un ierosinājumi – promocijas darba pielikumā Nr.11.

Promocijas darba 1.4.apakšnodaļas rezumējums

Vairāku pieejamo avotu analīze, kā arī darba autora veiktie pētījumi (intervijas ar ekspertiem, iedzīvotāju anketēšana, uzņēmēju aptauja) ļauj izdarīt šādus secinājumus:

- Korupcijas problēma Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir būtiska. Korupcijas līmenis Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos mūsdienās ir augsts.
- Korupciju kā augstu vai ļoti augstu valsts iepirkumos vērtē 69,1% respondentu; korupciju pašvaldības iepirkumos 67% respondentu (n=504 Latvijas iedzīvotāji).
- Korupcijas līmenis Latvijas valsts iepirkumos un pašvaldības iepirkumos ir lielāks nekā vidējais korupcijas līmenis valstī.
- Sabiedrība uztver korupcijas problēmu un apzinās problēmas nopietnību.

2. KORUPCIJA PUBLISKO IEPIRKUMU JOMĀ (VĒSTURISKIE UN MŪSDIENU ASPEKTI)

2.1. Korupcijas publisko iepirkumu jomā veidošanās vēsturiskie aspekti

Korupcijas fenomens iepirkumu veikšanas jomā pasaules vēsturē ir pazīstams vairākus gadsimtus. Jau 320.gadā p.m.ē. Ēģiptes pārvaldnieks Kleomens izmantoja savu dienesta stāvokli, lai manipulētu ar graudu piegādēm no Ēģiptes uz Grieķiju, nolūkā gūt personisku mantisko labumu¹⁶⁹. Korupcija (tajā skaitā publisko iepirkumu jomā) pastāv arī mūsdienās un ir cieši saistīta ar konkrētajā teritorijā notiekošajiem procesiem. Korupcijas izpausmes vēsturiskajā griezumā autors saista ar to, cik lielā mērā valstī pastāvošais režīms ir oligarhisks. Ar oligarhiju autors definē valsts iekārtu, kur augstākā valsts vara ar likumu pieder nelielai bagātāko pilsoņu grupai, kas valsti pārvalda savās, nevis sabiedrības interesēs. Saikni starp koprupciju un oligarhiju akcentē vairāki pētnieki. Atsevišķi zinātnieki uzskata, ka korupcija ir oligarhijas veidošanas pamats¹⁷⁰

Kā norāda ekonomisko zinātņu kandidāts J.Kuzovkovs (*Кузовков Ю.В.*), korupcijas pieauguma galvenais cēlonis bija ātrs, un, parasti, nelikumīgs un netaisnīgs oligarhijas bagātības pieaugums, kas visbiežāk notika globalizācijas un intensīvās ārējās tirdzniecības apstākļos, bet atsevišķos gadījumos tas bija saistīts arī ar citiem faktoriem – iekarojumiem, laupīšanu, valsts valdnieku uzpirkšanu no ārvalstu puses¹⁷¹.

Latvijas mūsdienīgās teritorijas vēsturiskās attīstības apskats. Lai arī mūsdienīgās Latvijas Republikas teritorijā cilvēku apmetnes parādījās Baltijas jūras piekrastē jau aptuveni 8500.—7600. g. p.m.ē.¹⁷², politiskās struktūras izveide sākās tikai m.ē.12.gs. beigās, kad vācu misionāri uzsāka katolicisma sludināšanu Daugavas lībiešu zemēs. 13.gs. Baltijas tautību pakļaušanas un pašu vāciešu iekšējās politiskās cīņas rezultātā izveidojās Livonijas politiskā struktūra, kas pamatos saglabājās līdz pat 16. gs. otrajai pusei¹⁷³.

Livonijas tirdzniecības apskats. Balstoties uz vēsturnieka Valda Klišāna pētījumiem, var secināt, ka Livonijas valstu konfederācijas (1237.g.–1561.g.) pilsētas aktīvi piedalījās starpvalstu tirdzniecībā: austrumos Rīgas un citu Latvijas pilsētu tirgotāji

¹⁶⁹ Tarn W, Griffith G. Hellenistic Civilization. – London: Arnold, 1952. – 559.p.

¹⁷⁰ Sk.piem. Eigen P. Combating Corruption around the World // Journal of Democracy, 1996, 7 (1): 158-168.

¹⁷¹ Кузовков Ю.В. Мировая история коррупции. – М.: Издательство Аним-Пресс, 2010. – с.1.

¹⁷² Zagorska I. Vēlā paleolīta beigas 8500.–7600.g.pr.Kr. // Latvijas senākā vēsture 9. g. t. pr. Kr. – 1200. g. – Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2001. – 22-39.lpp.

¹⁷³ Klišāns V. Livonija XIII–XVI gs. – Rīga: Mācību apgāds, 1996. – 82.lpp.

bija saistīti ar Daugavas augšteces baseina un tam pieguļošo zemju tirgotājiem polockiešiem, vitebskiešiem, smolenskiešiem un lietuviešiem. Daugavai bija milzīga nozīme reģiona tirdznieciskajā konjunktūrā. No austrumiem uz Rietumeiropu cauri Rīgai galvenokārt tika eksportēts vasks un zvērādas. Savukārt no Rietumeiropas cauri Rīgai uz Livoniju, lietuviešu un slāvu zemēm nāca dārgie Flandrijas audumi, bet kopš 15.gs. arī vienkāršā Nīderlandes, Anglijas un Vācijas vadmala, Dienvidfrancijas un Spānijas sāls, Skones piekrastē (Dienvidzvidrijā) un Ziemeļjūrā zvejojās siļķes, kā arī metāli, dārgakmeņi, vīni un vācu alus.¹⁷⁴ Minētais apskats apliecina, ka Livonija, un, primāri, Rīga, bija cieši integrēta ārējās tirdzniecības procesos, sniedzot gan tranzītpakalpojumus, gan arī veicot eksportu un importu pašpatēriņam.

Livonijas feodālisma raksturojums. Skaitliski lielākā Livonijas iedzīvotāju daļa bija zemnieki. Zemniecību veidoja vietējās, 13.gs. pakļautās Baltijas tautības igauņi, latgaļi, lībieši, sēļi, zemgaļi un kurši. Aptuveni trīs gadsimtus ilgā laika posmā Livonijas zemnieki pakāpeniski zaudēja savu personisko brīvību, nonākot zemes kungu un muižnieku atkarībā, ko veicināja sociāli-ekonomiskie procesi Livonijā, Eiropā un visā pasaulē. Kopumā feodālo attiecību veidošanās Livonijā notika vēlāk kā Rietumeiropas zemēs. Laikā, kad Austrumeiropā, tai skaitā Livonijā, ieviesās dzimtbūšana, Rietumeiropas zemēs, gluži pretēji, tā gāja bojā¹⁷⁵.

Lai izvirzītu hipotēzi par korupcijas līmeni Livonijas laikā, svarīgi būtu noskaidrot, vai šajā teritorijā pastāvošais feodālisms bija „zemniekus saudzējošais feodālisms”, vai, tieši otrādi, „zemniekus aplaupošais feodālisms”. Atsaucoties uz 11.gadsimta Anglijas piemēru (Anglijā 11.gadsimtā vietējiem baroniem nebija jēgas atņemt no vietējiem iedzīvotājiem vairāk, nekā bija vajadzīgs baronu pašpatēriņam. Iedzīvotājiem bija tikai preces, kas tika iegūtas pašu spēkiem: graudi, gaļa, piens, vilna, zvērādas, bet lielos daudzumos šīs preces nevarēja apmainīt pret kaut ko vērtīgāku, jo ārēja tirdzniecība nebija attīstīta, bet tirdzniecības apjomi iekšējā tirgū bija mazi), pētnieks J.Kuzovkovs pamatoti secina, ka klasiskā feodālisma gadījumā korupcija vienmēr bija ievērojami mazāka, jo oligarhijas vietā valsti pārvaldīja zemes aristokrātija. Savukārt „aplaupošā” feodālisma raksturīgā iezīme – intensīvā ārējā tirdzniecība, parasti ar labāk attīstītajām valstīm – vienmēr sekmēja neparasti stipras oligarhijas izveidošanu.

¹⁷⁴ Klišāns V. Livonija XIII XVI gs. – Rīga: Mācību apgāds, 1996. – 82.lpp.

¹⁷⁵ Klišāns V. Livonija XIII XVI gs. – Rīga: Mācību apgāds, 1996. – 82.lpp.

Aplaupošā feodālisma eksistences vēsturiskie piemēri ir saistīti ar ļoti augstu korupcijas līmeni¹⁷⁶.

Risinot šo problēmu, autors, pirmkārt, pievērš uzmanību faktam, ka feodālo attiecību nostiprināšanās Livonijā bija saistīta, galvenokārt, ar Lielo ģeogrāfisko atklājumu laikmeta sākumu 15.gadsimtā, kad jūras ceļu pārkārtojums pasaules mērogā radīja ļoti izdevīgu tirgus konjunktūru Livonijas saimniecībai¹⁷⁷. Tieši šajā laikā Livonijas muižnieki un tirgotāji sāka organizēt labības, mežu preču, linu, kaņepāju u. c. eksportu. Attiecīgi, 15.gadsimtā zemes kungi un muižnieki bija ieinteresēti zemnieku piesaistīt pie zemes, liedzot viņam brīvas pārvietošanās tiesības, lai tādejādi tiktu nodrošināti maksājumi, klaudas un varētu paplašināt vai pat veidot jaunas muižas, izvēršot plašu agrāro kolonizāciju. Tieši 15.–16. gadsimtā Livonijas konfederācijas valstīs izveidojās dzimtbūšana. Latvijā par dzimtbūšanu pirmo reizi ziņas atrodamas no 1494. gada, kad Rīgas arhibīskaps Mihaels Hildebrands noslēdza līgumu ar saviem vasaļiem par bēgļu izdošanu¹⁷⁸. Izdevīgā tirgus konjunktūra un ilgstoši miera apstākļi veicināja ne tikai ārējo tirdzniecību, bet arī pilsētu uzplaukumu¹⁷⁹.

Otrkārt, autors secina, ka Livonijā pastāvēja iedzīvotāju grupa, kuru varētu uzskatīt par oligarhiem. Piemēram, rīdziniekiem jau kopš 13. gs. pirmajiem gadu desmitiem bija sava vadība. 1210. g. minēti Rīgas vecākie (*seniores*), kas aizstāvēja un reprezentēja pilsētu. Pēc atbrīvošanās no senjoru bīskapa Alberta un Dānijas karaļa Valdemāra II varas rīdzinieki ieguva sev pašvaldības orgānu rāti (*consilium civitatis, Stadtrat*). Sākumā rātē tika ievēlēti 12 locekļi, kurus sauca par konsuliem vai rātskungiem. Visi Rīgas pilsoņi nebija materiāli un tiesiski vienlīdzīgi. Līdz ar rātes norobežošanas izvirzījās atsevišķas dzimtas, kas kļuva par t. s. patriciju ģimenēm jeb patriciātu. Šīs ģimenes veidoja tikai vācu tautības pilsētnieki¹⁸⁰.

Vadoties no iepriekš minētiem apsvērumiem, var secināt, ka kopējais korupcijas līmenis Livonijā 15.–16.gadsimtos bija augstāks, nekā 13.–14.gadsimtos.

Laika posmā no 1554. līdz 1721. gadam notika daudzi bruņotie konflikti starp vairāku valstu karaspēkiem par virskundzību Baltijas jūras zemēs (latīniski: *dominium maris Baltici*)¹⁸¹. 16.gadsimtā Krievijai aktualizējās jautājums par izeju pie Baltijas jūras.

¹⁷⁶ Кузовков Ю.В. Мировая история коррупции. – М.: Издательство Аним-Пресс, 2010. – с.1.

¹⁷⁷ Klišāns V. Livonija XIII XVI gs. – Rīga: Mācību apgāds, 1996. – 82.lpp.

¹⁷⁸ Dunsdorfs E. Arnolds Spekke. Latvijas vēsture 1500-1600. – Stokholma: Daugava, 1964. – p.406.

¹⁷⁹ Klišāns V. Livonija XIII XVI gs. – Rīga: Mācību apgāds, 1996. – 82.lpp.

¹⁸⁰ Klišāns V. Livonija XIII XVI gs. – Rīga: Mācību apgāds, 1996. – 82.lpp.

¹⁸¹ Frost R.I. The Northern Wars – War, State and Society in Northeastern Europe, 1558–1721. – London: Longman, 2000. – p.12.

Livonijas kara (1558–1583) rezultātā Livonija beidza pastāvēt jau 1561.gadā. Tās teritorija tika sadalīta starp Žečpospolitu un Zviedriju: pēc kara izveidotās Pārdaugavas hercogiste un Kurzemes un Zemgales hercogiste kļuva atkarīga no Žečpospolitas. Polijas-Zviedrijas kara laikā (1600–1629) zviedri ieguva Rīgu un lielāko daļu Pārdaugavas hercogistes. Latgale palika poļiem un tika nosaukta par Inflantiju¹⁸².

Zviedru Vidzeme (1629–1721). Pēc Polijas-Zviedrijas kara (1600–1629) Vidzeme un Rīga nonāca Zviedrijas pakļautībā. Jauniegtajās zemēs zviedri sāka īstenot vairākus pasākumus, kuru mērķis bija tuvināt Vidzemi Zviedrijas kārtībai, sekmēt karaļa un valsts labklājību, izmantojot jaunās provinces ekonomiku un ģeogrāfisko stāvokli. Īsā laikā Vidzeme kļuva par nozīmīgu Zviedrijas ienākumu avotu, kas valsts kasei deva 30% no kopējiem ienākumiem.

Lai gan pašā Zviedrijā dzimtbūšana nepastāvēja, tomēr dzimtbūšana Vidzemē netika atcelta. Saimnieciskā ziņā dzimtbūšana tika pastiprināta. Izšķiroša nozīme zemniecības iesaistīšanā dzimtbūšanā bija Vidzemes ģenerālgubernatora Tota izdotajiem "Zemes likumiem" (1668) un „Ekonomijas reglamentam” (1696), saskaņā ar kuru zemnieka mājas bija kroņa īpašums.

Vidzemes ekonomiskā bāze bija muižas, bet galvenais ražotājs tāpat kā agrāk – zemnieku saimniecības. Zemniekiem bija jādod nodevas un jāpilda klaušas. Pilsētās galvenā nodarbošanās bija amatniecība un vietējās nozīmes tirdzniecība. Lielā Ziemeļu kara laikā Krievijas impērijas karaspēks 1710.gadā ieņēma Rīgu. Juridiski Zviedrija tiesības uz Vidzemi zaudēja 1721. gadā, kad tā, saskaņā ar Nīstades miera līgumu, tika iekļauta Krievijas impērijā kā Vidzemes guberņa¹⁸³.

Inflantijas vaivadija (1629–1772). Pēc Altmarkas pamiera (1629) daļa Pārdaugavas hercogistes palika Žečpospolitas valdījumā. Attiecībās ar muižu zemniekiem bija jāpilda feodālās saistības. To apjomu noteica gaitas jeb „*Službas*”. Latgale bija nozīmīgs Žečpospolitas ienākumu avots. Tā piegādāja ne tikai lauksaimniecības preces, bet maksāja arī skaidru naudu kā daļu no ienākumiem par kroņa zemēm. Pilsētas, līdz ar to arī amatniecība, Latgalē bija vāji attīstītas. Tirdzniecība bija orientēta uz Rīgu, kur pārdeva lielāko daļu Latgalē saražoto lauksaimniecības produktu. Pēc Pirmās Polijas-Lietuvas dalīšanas 1772. gadā Inflantijas vaivadiju anektēja Krievijas impērija pievienojot to Pleskavas guberņai¹⁸⁴.

¹⁸² <http://www.letonika.lv/> (sk.20.12.2013).

¹⁸³ <http://www.letonika.lv/> (sk.20.12.2013).

¹⁸⁴ <http://www.letonika.lv/> (sk.20.12.2013).

Vērtējot korupcijas izplatību Inflantijas vaivadijā, ir jāpievērš uzmanība korupcijas līmenim visā Polijā kopumā. Anglijas vēsturnieks Ljuitters norādīja, ka politiskā sistēma, kas bija izveidojusies Polijā 17.gadsimtā, bija pārtapusi par oligarhisku¹⁸⁵. Minētai sistēmai bija raksturīgs augsts korupcijas līmenis, kas bija skāris poļu sabiedrību visās dzīves jomās. Par minēto liecina gan poļu karaļu korumpētās vēlēšanas¹⁸⁶, gan ārvalstu politisko partiju veidošana Polijas teritorijā kukuļošanas ceļā, gan arī muitas nodevu faktiskā aizstāšana ar kukuļiem muitas ierēdņiem¹⁸⁷. Korupcijas fenomens ietekmēja pat Polijas dalīšanas procesus¹⁸⁸.

Kurzemes un Zemgales hercogistes (1562–1795) teritorijā ietilpa bijušā Livonijas ordeņa piederošās zemes Zemgalē un lielākā daļa Kurzemes. Pievēršot uzmanību hercogistes saimnieciskajai attīstībai, jāatzīmē, ka 1617. gadā tika izdoti Kurzemes statūti, kuru 50-63 panti bija veltīti dzimtbūšanai¹⁸⁹. Hercogs Jēkabs, savas valdīšanas laikā (1642.–1682.gados) steidzās dibināt arvien jaunus uzņēmumus, kuru ražojumus līdz ar lauksaimniecības precēm varēja izdevīgi pārdot Rietumeiropā. Arvien lielāku nozīmi sāka iegūt manufaktūras, attīstījās tirdzniecība un amatniecība, uzplauka pilsētas. Ventspilī izauga nozīmīga osta, darbojās kuģu būvētava. Bija vērojami arī globalizācijas procesi: lai izdevīgāk iegūtu dārgās aizjūras preces, hercogs Jēkabs bija nopircis Andreja salu, vēlāk Tobago salu. Kurzemes hercogistei bija divas kolonijas: Tobago un Gambija. 17.gs. Polijas – Zviedrijas karš, 18.gs. Ziemeļu karš un Lielais mēris izpostīja Kurzemes un Zemgales hercogistes saimnieciskos sasniegumus. Pēc Žečpospolitas sabrukuma hercogiste beidza pastāvēt: iekšējo nemieru un Krievijas politiskā spiediena dēļ hercogs Bīrons atteicās no troņa un 1795.gadā hercogiste tika pievienota Krievijai un izveidota Kurzemes guberņa¹⁹⁰.

Latvijas Republikas mūsdienīgā teritorija Krievijas impērijas sastāvā. 18.gadsimtā mūsdienīgās Latvijas Republikas teritorijā tika pakāpeniski pievienota Krievijas impērijai: 1721. gadā Krievijas impērijas sastāvā tika inkorporēta Vidzemes guberņas teritorija; 1772.gadā Inflantijas vaivadiju pievienoja Pleskavas guberņai; 1795.gadā, pēc tam, kad Kurzemes un Zemgales hercogiste un Piltenes apgabals tika inkorporēti

¹⁸⁵ Lindsay J. O. The New Cambridge Modern History Volume 7: The Old Regime, 1713–1763. – Cambridge: Cambridge University Press, 1957. – p.365.

¹⁸⁶ Ключевский В. О. Курс русской истории. Лекция LXXVI // http://statehistory.ru/books/Vasiliy-Klyuchevskiy_Kurs-russkoj-istorii/76 (sk.20.12.2013).

¹⁸⁷ Кузовков Ю.В. Мировая история коррупции. – М.: Издательство Анима-Пресс, 2010. – с.1.

¹⁸⁸ Грабеньский В. История польского народа. – Минск: МФЦП, 2006. – с.496.

¹⁸⁹ Dunsdorf E. Latvijas vēsture 1600-1700. – Stokholma: Daugava, 1962. – 222.lpp.

¹⁹⁰ <http://www.letonika.lv/> (sk.20.12.2013).

Krievijas impērijas sastāvā pēc Polijas-Lietuvas kopvalsts trešās dalīšanas, tika izveidota Kurzemes guberņa.

Jāatzīmē, ka laikā, kad Latvijas teritorija atradās Krievijas sastāvā, vietējā vara bija galvenokārt vācu muižnieku rokās. 18.gadsimta 1.pusē Vidzemes muižniecība atguva savas zviedru laikos zaudētās privilēģijas un reducētos īpašumus un centās ar juridiskiem aktiem nostiprināt atgūtās tiesības un dzimtbūšanas kārtību (Rozena 1739.gada deklarācija)¹⁹¹.

Tomēr, 18.gs. 2.pusē sākās krīze, jo vecā dzimtbūnieciskās saimniecības sistēma, kas liedza pastāvēt un attīstīties brīvam darba roku tirgum, vairs nespēja apmierināt ne muižniecību, ne zemniecību. 18.gadsimta vidū arī latvieši aktīvi iesaistījās ekonomikā. Rīga joprojām bija nozīmīga tranzītosta. Pakāpeniski tās saimniecībā pieauga Krievijas loma, sevišķi tirdzniecībā. Lielā skaitā parādījās krievu tirgotāji, amatnieki un uzņēmēji. 19.gadsimtā tika atcelta dzimtbūšana (Kurzēmē dzimtbūšanu atcēla 1818. gadā; Vidzemē – 1819. gadā, bet Latgalē –1861.gadā), kas veicināja kapitālisma attīstību. Brīvlaistajiem zemniekiem savu īpašumu nebija, zemi viņi nomāja no muižniekiem, maksājot īri vai strādājot muižnieka saimniecībā (gāja klaušās). Reāli zemnieku stāvoklis neuzlabojās, dažviet pat pasliktinājās. Tomēr laika gaitā arvien vairāk bija zemnieku, kas varēja sakrāt naudu un nopirkt savu zemi¹⁹².

Jāņem vērā, ka atrodoties Krievijas impērijas sastāvā, mūsdienīgās Latvijas Republikas teritorija bija pakļauta ārkārtīgi lielai Krievijas korupcijas izpausmēm. 18.gadsimtā korupcija Krievijas impērijā bija masu parādība. Lai arī Pēteris Pirmais nežēlīgi cīnījās pret to, cīņa nebija sekmīga. Romanovu dinastijas valdīšanas laikā korupcija bija lielu ienākumu avots sīkiem valsts ierēdņiem un kalpotājiem. Carisma laikā korupcija saistījās ar favorītismu¹⁹³. Jau kopš Pētera Pirmā laikiem kukuļņemšana Krievijā nesaraucami savienojās un saauga ar visu pārvaldes un politiskās dzīves iekārtu¹⁹⁴.

Latvijas Republika pēc 1918. gada. Kā norāda prof.A.Vilks un V.Ķīpēna, korupcija par problēmu kļuva jau pēc Latvijas pirmās brīvvalsts nodibināšanas, kad valstī valdīja diezgan liels sajukums, ko varēja izmantot personīgā labuma iegūšanai¹⁹⁵.

¹⁹¹ Dunsdorfs E. Latvijas vēsture 1710-1800. – Stokholma: Daugava, 1973. – 62.p.

¹⁹² <http://www.letonika.lv/> (sk.20.12.2013).

¹⁹³ Vilks A., Ķīpēna K. Korupcija. Mācību grāmata juridiskajām augstskolām un fakultātēm. – Rīga: Lietišķās informācijas dienests, 2000. – 16.lpp.

¹⁹⁴ Берлин П. Русское взяточничество как социально-историческое явление// Современный мир, 1910; (8): 45-49.

¹⁹⁵ Vilks A., Ķīpēna K. Korupcija. Mācību grāmata juridiskajām augstskolām un fakultātēm. – Rīga: Lietišķās informācijas dienests, 2000. – 17.lpp.

1919.un 1920.gads bija liela apmēra šaubīgu finansiālo darījumu un korupcijas laiks, kā rezultātā valsts cieta vairāk nekā 20 miljonus latu lielus finansiālus zaudējumus. Izmantojot to, ka valsts tikai veidojas, veikli darboņi tika pie bagātības¹⁹⁶.

Uz minētā fona sākusi attīstīties Latvijas Republikas publisko iepirkumu sistēma – 1927.gadā tika pieņemts likums „Par darbiem un piegādēm valsts vajadzībām”. Ziņojot šo jautājumu 1927.gada Latvijas Republikas II Saeimas V sesijas 6.sēdē, referents J.Hāns bija atzīmējis, ka šim likumprojektam ir ļoti liela saimnieciska nozīme: „*dzelzceļu virsvalde vienā pašā 1925.gadā nodeva pasūtījums par 23 000 000 latu. Intendantūra ir nodevusi pasūtījumus par apmēram 6 miljoniem latu*”. Ņemot vērā to, ka publiskie iepirkumi ir segments, kas ir ārkārtīgi jūtīgs korupcijas izaicinājumiem, var izvirzīt hipotēzi, ka iemantojot Krievijas impērijas kukuļņemšanas tradīcijas un izmantojot situāciju, kas bija saistīta ar jaunās valsts veidošanu, vietējie ierēdņi ir veicinājuši korupciju Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos 1918.–1940.gados. Kā pašreiz norāda Iepirkumu uzraudzības birojs, padomju periodā valsts iepirkumi jeb valsts piegādes kļuva par līdzekli plāna ekonomikas uzdevumu izpildei, kur nebija vietas uzņēmēju brīvai konkurencei. Latvijai atgūstot neatkarību un orientējot savu saimniecību uz tirgus ekonomiku, bija nepieciešams izstrādāt atbilstošus valsts iepirkumu normatīvos aktus. 1990.gada 26.novembrī Latvijas Republikas Ministru Padome ar lēmumu Nr.207 „Par darbiem un piegādēm valsts vajadzībām” apstiprināja „Pagaidnolikumu par darbiem un piegādēm valsts vajadzībām (valsts pasūtījumu) Latvijas Republikā”¹⁹⁷.

Latvijas Republika pēc 1991.gada. Saskaņā ar nepieciešamību nodrošināt direktīvas 93/38/EEK¹⁹⁸ ieviešanu nacionālajā likumdošanā, 2001.gada 5.jūlijā Saeimā tika pieņemts likums „Par iepirkumu valsts vai pašvaldību vajadzībām”¹⁹⁹ (stājās spēkā 2002.gada 1.janvārī), un spēku zaudēja likums „Par valsts un pašvaldību pasūtījumu”²⁰⁰.

2006.gada 1.maijā spēku zaudēja likums „Par iepirkumu valsts vai pašvaldību vajadzībām” un spēkā stājās Publisko iepirkumu likums²⁰¹, ar kuru pārņemtas Eiropas

¹⁹⁶ Birkavs V. Korupcija Latvijā – no ierēdņa līdz politiķim: Situācija, problēmas un to risinājumi // Latvijas inteliģences XXX konference / 1999.gada 30.oktobrī. – Rīga: Latvijas inteliģences apvienība, 1999. – 12.lpp.

¹⁹⁷ <http://www.iub.gov.lv/> (sk.20.12.2013).

¹⁹⁸ Padomes Direktīva 93/38/EEK (1993. gada 14. jūnijs), ar ko koordinē līgumu piešķiršanas procedūras, kuras piemēro subjekti, kas darbojas ūdensapgādes, enerģētikas, transporta un telekomunikāciju nozarē // Oficiālais Vēstnesis L 199, 09/08/1993 Lpp. 0084 – 0138.

¹⁹⁹ Latvijas Republikas likums “Par iepirkumu valsts vai pašvaldību vajadzībām” // „Latvijas Vēstnesis”, 110 (2497), 20.07.2001., ”Ziņotājs”, 16, 23.08.2001.

²⁰⁰ Latvijas Republikas likums „Par valsts un pašvaldību pasūtījumu” // „Latvijas Vēstnesis”, 192 (677), 13.11.1996., ”Ziņotājs”, 23, 12.12.1996.

²⁰¹ Latvijas Republikas likums “Publisko iepirkumu likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 65 (3433), 25.04.2006., ”Ziņotājs”, 9, 11.05.2006.

Parlamenta un Padomes 2004. gada 31. marta direktīvas 2004/18/EK²⁰² normas. Autora pētījumi attiecībā uz korupcijas līmeni liecina, ka Latvijas Republikas publisko iepirkumu jomu neapšaubāmi ietekmē globalizācijas realitātes, tajā skaitā korupcijas gadījumi ārvalstīs. Lai sniegtu ieskatu mūsdienu pasaules koruptīvajā praksē publisko iepirkumu jomā, promocijas darba autors ir apkopojis ārvalstīs realizētus koruptīvās rīcības piemērus:

Siemens Aktiengesellschaft (Siemens AG). Vācijas tehnoloģiju kompānija Siemens AG, atbilstoši ASV Vērtspapīru un biržu komisijas sūdzības materiāliem²⁰³, no 2001. gada līdz 2007. gadam izmantoja slepenus kontus, lai, dodot kukuļus konkursu izsludinātājiem ārzemēs, iegūtu apjomīgus kontraktus. Minētās darbības Siemens AG veica vismaz 20 valstīs. Kopējais kukuļu apjoms – aptuveni 1,3 miljardi eiro. Kukuļu līgumu slēgšanas gadījumos palīdzēja izkonkurēt citus tirgus dalībniekus, kā arī nodrošināja ļoti izdevīgus nosacījumus līgumu slēgšanas gadījumā. 2008. gada decembrī ASV tiesā Siemens AG atzina vainu korupcijā un piekrita maksāt 800 milj. ASV dolāru, lai izvairītos no lietas tālākas izskatīšanas. Vācijas tiesas nolēmumā teikts, ka kompānijai par korupcijas apsūdzībām jāmaksā 395 miljoni eiro²⁰⁴.

Albert Jackson Stanley. Alberts Stenlijs ir vadījis 180 miljonu ASV dolāru apjomīgu kukuļošanas shēmu²⁰⁵, lai iegūt darba apjomus KBR un trīs partneriem Nigērijā. 2008. gadā viņš atzina sevi par vainīgu²⁰⁶ nelikumīgā vienošanās, lai pārkāptu Ārvalstu kukuļdošanas likumu (FCPA). KBR bijušais menedžeris Lielbritānijā Voicehs Čodens (*Wojciech J. Chodan*) atzina sevi par vainīgu nelikumīgā vienošanās, lai pārkāptu FCPA²⁰⁷. KBR un tā partneru Nigērijā starpnieks Džefrijs Teslers (*Jeffrey Tesler*) ir atzinis sevi par vainīgu FCPA pārkāpšanā. Džefrijs Teslers ir piekritis atmaksāt²⁰⁸ 149 milj. ASV dolāru no kontiem, kurus viņš pārvaldīja.

²⁰² Eiropas Parlamenta Un Padomes Direktīva 2004/18/EK (2004. gada 31. marts) par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru // Oficiālais Vēstnesis L 134, 30/04/2004 Lpp. 0114 – 0240.

²⁰³ The Securities and Exchange Commission's complaint // Plaintiff – U.S. Securities and Exchange Commission; Defendant – Siemens Aktiengesellschaft / 2008.

²⁰⁴ The Department of Justice's criminal information (Siemens Aktiengesellschaft). // http://www.mayerbrown.com/public_docs/Siemens_Criminal_Information.pdf. (sk.20.12.2013).

²⁰⁵ U.S. District Court SOUTHERN DISTRICT OF TEXAS (Houston) CRIMINAL DOCKET FOR CASE #: 4:08-cr-00597 All Defendants USA v. Stanley; U.S. v. Albert Jackson Stanley Stan // United States District Court, Houston / Case No.: 4:08-cr-00597.

²⁰⁶ The plea agreement // Plaintiff – UNITED STATES OF AMERICA; Defendant – *Albert Jackson Stanley*. 2008. / Criminal No. H-08-597.

²⁰⁷ The plea agreement // Plaintiff – UNITED STATES OF AMERICA; Defendant – *Wojciech J. Chodan*. 2010. / Criminal No. H-09-098.

²⁰⁸ The plea agreement // Plaintiff – UNITED STATES OF AMERICA; Defendant – *Jeffrey Tesler*. 2011. / Criminal No. H-09-098.

Johnson & Johnson. Higiēnas preču ražotājs Johnson&Johnson (turpmāk – J&J) ir samaksājis 70 milj. ASV dolāru, lai noregulētu izvirzīto apsūdzību par dalību ilggadīgā Eiropas ārstu un slimnīcu administratoru uzpirkšanas shēmā, kā arī par mahinācijām ANO programmā „Nafta apmaiņā pret pārtiku” (*United Nations Oil for Food Program*)²⁰⁹. J&J filiāles ir maksājušas kukuļus Grieķijas ārstiem, kuri izvēlējās J&J ķirurģiskās inovācijas, un ārstiem Polijā, kuri ir izvēlējušies J&J piedāvājumu tenderos, kā arī Rumānijā, lai parakstītu kontraktus par farmaceitiskiem produktiem, apmaiņā pret kontraktiem un piekrišanu izrakstīt pacientiem J&J zāles. J&J filiāles samaksāja kukuļus Irākai, lai iegūtu 19 kontraktus Apvienoto Nāciju programmā „Nafta apmaiņā pret pārtiku” – norāda ASV Vērtspapīru un biržu komisija²¹⁰. J&J atgriezta 48,6 milj. ASV dolāru, kā arī samaksāja 21,4 milj. ASV dolāru naudas sodu, izpildot atliktās vienošanās daļu par kriminālvajāšanu ar ASV Tieslietu ministriju (*US Department of Justice*). Kompānija piekritusi samaksāt 4,83 milj. GBP saistībā ar Lielbritānijas Lielo finanšu mahināciju izmeklēšanas pārvaldes (*U.K. Serious Fraud Office*) ierosināto lietu. ASV Vērtspapīru un biržu komisija apgalvo, ka koruptīvās darbības J&J veica vismaz no 1998. gada²¹¹. Neatzīstot un nenoraidot apsūdzības, J&J ir piekritis tiesas lēmuma, kurā ir priekšraksts apmaksāt 38 227 826 ASV dolāru un 10 438 490 ASV dolāru, ieviešanai.

Alstom. 2010. gada 24. martā, sakarā ar aizdomām par kukuļošanu un korupciju attiecībā uz ārvalstu kontraktiem, tika arestēti Alstom Lielbritānijas valdes locekļi²¹². Ir izvirzīts pieņēmums, ka Alstom samaksāja 6,8 milj. ASV dolāru lielus kukuļus Brazīlijā, lai vinnētu 45 milj. ASV dolāru vērtīgu kontraktu par San-Paulu metro tīkla paplašināšanu. Auditoru atskaitē ir minēts, ka vēl 7,74 milj. eiro tika samaksāti no kontiem Honkongā, Bahreinā, Taizemē, Singapūrā, ASV, Šveicē un Lihtenšteinā, lai kukuļotu personas Venecuēlā, Ķīnā, Taizemē un Singapūrā²¹³. Alstom nav reģistrēts ASV fondu biržā (*US Stock Exchange*) un bija nerasniedzams ASV Tieslietu ministrijai.

INNOSPEC INC. Neliela Lielbritānijas kompānija „Innospec INC” atzinusi sevi par vainīgu kukuļošanā Indonēzijā, mahinācijās attiecībā uz pārtikas programmu Irākā (*UN's Oil for Food Programme to Iraq*), FCPA pārkāpumā, kā arī ASV embargo

²⁰⁹ Palazzolo J. Johnson & Johnson Pays \$70 Million In Foreign Bribery Case // The Wall Street Journal, 2011; 08.04.2011.

²¹⁰ Deferred prosecution agreement // U.S. between Johnson&Johnson and Department of Justice, Criminal division, Fraud section / 2011.

²¹¹ U.S. Securities and Exchange Commission Charges Johnson & Johnson With Foreign Bribery J&J to Pay \$70 Million to Settle Cases Brought by SEC and Criminal Authorities FOR IMMEDIATE RELEASE 2011-87. // <http://www.sec.gov/news/press/2011/2011-87.htm> (sk.20.12.2013).

²¹² (*Corruption Watch*, 2010a)

²¹³ Alstom // <http://www.corruptionwatch-uk.org/cases/alstom/index.html> (sk.20.12.2013).

pārkāpšanā attiecībā uz Kubu, par ko „Innospec INC” tika sodīta ar naudas sodu 14,1 milj. ASV dolāru no ASV Tieslietu ministrijas puses un ar naudas sodu 11,2 milj. ASV dolāru no ASV Vērtspapīru un biržu komisijas puses²¹⁴. Lielbritānijā „Innospec INC” vajadzētu būt sodītam ar naudas sodu 12,7 milj. ASV dolāru apmērā sakarā ar koruptīviem maksājumiem Indonēzijā. Maksa par pilnīgu noregulējumu veido 40,2 milj. ASV dolāru. „Innospec INC” bija viena no pēdējām kompānijām, kura ražoja degvielas piedevas produktu „*Tetraethyl Lead*”, kas bija aizliegts ASV, ES un lielākajā pasaules daļā, sakarā ar to ietekmi uz veselību un apkārtējo vidi. „Innospec INC” samaksāja kukuļus, lai noslēgtu kontraktus valstīs, kur šis produkts nebija aizliegts. Lielbritānijā „Innospec INC” ir atzinis sevi par vainīgu kukuļdošanā (par summu 11,7 milj. ASV dolāru), lai nopelnītu 170 milj. ASV dolāru, pārdodot „*Tetraethyl Lead*” Indonēzijai laika posmā no 2002. gada līdz 2006. gadam²¹⁵.

Mabey and Johnson. Mabey and Johnson kļuva par pirmo kompāniju, kura Lielbritānijas teritorijā tika atzīta par vainīgu ārvalstu korupcijā 2009. gada septembrī. 2009. gada 25. septembrī Mabey and Johnson atzina sevi par vainīgu kukuļdošanā Ganā un Jamaikā²¹⁶. Maksāt kukuļus, lai iegūtu kontraktus, bija ierasta kompānijas prakse. Tika maksāts arī ministriem Angolā, Bangladešā, Madagaskarā un Mozambikā. Kompānija tika sodīta ar naudas sodu 6,6 milj. GBP apmērā²¹⁷.

Alcatel-Lucent. Tehnoloģiskā kompānija Alcatel-Lucent vienojas ar ASV Tieslietu ministriju un ASV Vērtspapīru un biržu komisiju, ka samaksās 137 milj. ASV dolāru, lai noregulētu krimināllietas un civilīetas, kas ir saistītas ar kompānijas kukuļdošanu Kostarikā, Taizemē un Kenijā²¹⁸.

BAE. 2010. gada februārī BAE piekrita samaksāt naudas sodu par kopējo summu gandrīz 450 milj. ASV dolāru, lai noregulētu apsūdzību, ka kompānija veica nelikumīgus maksājumus dažādu valstu ierēdņiem, lai iegūtu kontraktus²¹⁹.

Minētais apskats apliecina tēzi, ka pasaules valstu uzmanība arvien vairāk koncentrēties uz to, kā novērst iespējamu valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu

²¹⁴ Department's sentencing memorandum // Plaintiff – UNITED STATES OF AMERICA; Defendant – INNOSPEC INC. 2010 / Criminal No. 10-0061 (ESH).

²¹⁵ Innospec: Latest bribery case raises key questions for SFO's plea bargain approach to corruption // <http://www.corruptionwatch-uk.org/cases/innospec/index.html> (sk.20.12.2013).

²¹⁶ Press Release. Serious Fraud Office, Mabey & Johnson Ltd Sentencing. 25.09.2009. // <http://www.sfo.gov.uk/press-room/latest-press-releases/press-releases-2009/mabey--johnsonltd-sentencing-.aspx> (sk.20.12.2013).

²¹⁷ Mabey and Johnson // <http://www.corruptionwatch-uk.org/cases/mabey-and-johnson/index.html> (sk.20.12.2013).

²¹⁸ Archive for the „Alcatel-Lucent” Category // <http://www.fcpaprofessor.com/category/alcatel-lucent>. <http://www.fcpaprofessor.com/category/alcatel-lucent> (sk.20.12.2013).

²¹⁹ Archive for the „BAE” Category // <http://www.fcpaprofessor.com/category/bae> (sk.20.12.2013).

nepamatotu izlietošanu, un mazināt korupcijas riskus valsts budžeta līdzekļu izmantošanā.

Promocijas darba 2.1.apakšnodeļas rezumējums

Pētot dažādus vēsturiskus posmus, attiecībā uz kuriem nav pieejama pietiekoša statistika (ierēdņu-kukuļņēmēju skaits, piespiesto sodu dinamika), kā arī socioloģisko pētījumu dati, var operēt vienīgi teorētiskās modelēšanas laukā, pievienojoties vienai vai otrai hipotēzei. Autors kopumā piekrīt pieņemumam, ka korupcijas pieauguma galvenais cēlonis ir oligarhijas bagātības pieaugums²²⁰, kas pamatā ir saistīts ar globalizācijas procesiem un ārējās tirdzniecības intensifikāciju.

Atzīstot, ka publiskie iepirkumi Latvijas Republikas teritorijā bija radušies jau Livonijas laikos (1237.g.–1561.g.), kopīgi ar politiski-valstiskās struktūras izveidi, autors uzskata, ka gan kopējais korupcijas līmenis, gan arī korupcijas līmenis publiskajos iepirkumos Livonijā 15.–16.gadsimtos bija augstāks, nekā 13.–14.gadsimtos.

Publisko iepirkumu mehānisma attīstība pēclivonijas laikos bija cieši saistīta ar konkrētās teritorijas likumiem, paražām, praksi un specifiku, kuru pamatā determinēja teritorijas pārvaldnieki (attiecīgi – Vācija, Zviedrija, Polija un Krievija). Secīgi, korupcijas izplatības problēma Latvijas teritorijā pēclivonijas laikā nevar tikt skatīta atsevišķi no iepriekš minēto pārvaldītāju valstu iekšējās korumpētības.

Korupciju Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos 1918.–1940.gados veicināja ierēdņu iemantotas Krievijas impērijas kukuļņemšanas tradīcijas un situācija, kas bija saistīta ar jaunās valsts veidošanu. Mūsdienās Latvijas Republikas publisko iepirkumu jomu ietekmē globalizācijas realitātes, tajā skaitā korupcijas gadījumi ārvalstīs.

2.2. Korupcijas publisko iepirkumu jomā tipoloģizācija un korupcijā iesaistīto subjektu klasifikācija

Tipoloģija ir priekšmetu vai parādību klasifikācija pēc noteiktām kopējām (tipa) pazīmēm. Tipoloģizācija ir viena no metodēm zinātniskās patiesības noskaidrošanai, kas ļauj identificēt korupcijas tipus. Korupcijas tipoloģija ir nepieciešama, lai diferencētu iespējamās pieejas korupcijas novēršanai un apkarošanai, lai nodrošinātu to optimālāko atbilstību objektam un priekšmetam. Nolūkā izpētīt teorētiskas atziņas, kas ir saistītas ar

²²⁰ Oligarhija parasti veic arī „valsts sagrābšanu”, liekot šķēršļus politiskajām un institucionālajām reformām. Plašāk: Goudie A.W., Stasavage D. A Framework for the Analysis of Corruption. Crime, Law and Social Change 29, 1998, pp.113-159, p.114.

korupcijas tipoloģizācijas problēmu, autors ir apkopojis ievērojamāko zinātnieku un korupcijas pētnieku viedokļus. Zinātniskās literatūras analīze ļauj secināt, ka korupcijas tipoloģija ir diskutabls jautājums, risinot kuru, ir iespējamas dažādas pieejas.

M.Džonstons (*Johnston M.*) izdala vairākus korupcijas tipus: ierēdņu kukuļņemšana tirdzniecības sfērā (par nelegāli ražoto preču pārdošanu, par preču kvalitātes līmeņa nepamatoto paaugstināšanu u.tml.); patronāža attiecības, tai skaitā vadības labvēlīga attieksme sakarā ar radniecības, teritoriālām, partijas saiknēm); draudzība; krīzes korupcija – kad uzņēmējiem ir jāstrādā īpašā riska apstākļos, kad varas orgānu lēmumi var izraisīt biznesam nelabvēlīgās pārmaiņas, un tāpēc šie lēmumi kļūst par tirdzniecības priekšmetu²²¹.

A.Haidenhaimers (*Heidenheimer A.*) dala korupciju uz balto, pelēko un melno. Baltā korupcija apvieno darbības, attiecībā uz kurām sabiedrībā pastāv kopējais uzskats, ka šīs darbības nav nosodāmas. Tie, pēc būtības, ir integrēti sabiedrības kultūrā un netiek uztverti kā problēma. Melnā korupcija paredz darbības, kuras nosoda visi sabiedrības slāņi. Pelēkā korupcija satur darbības, attiecībā uz kurām nepastāv konsensuss. Pēc A.Haidenhaimera domām, tieši pelēkās korupcijas sfērā rodas skandāli²²².

Iļinoisas universitātes Čikāgā politikas zinātnes profesore R.Kārkliņa, pētījumā „Postkomunistisko valstu korupcijas tipoloģija” ir tipoloģizējusi postkomunistisko korupciju trijās grupās: (1) zema līmeņa pārvaldes korupcija (kukuļošana, lai apietu likumu; pārregulēšana, slēpšana un dezorganizācija; licencēšanas un inspekcijas pilnvaru nelietīga izmantošana); (2) amatpersonu iedzīvošanās (valsts resursu novirzīšana; nepareiza valsts īpašumu pārvalde un to piesavināšanās; iedzīvošanās no privatizācijas; manipulācijas ar publiskiem iepirkumiem; nepotisms, sakaru izmantošana un amatu „pārdošana”); (3) korupcijas tīklu realizēta „valsts sagrābšana” (institūciju pārņemšana *de facto*; slepeni tīklu izveide; vēlēšanu graušana; likumdošanas varas ļaunprātīga izmantošana; tiesas sistēmas korupcija; pārraudzības nelietīga veikšana; kompromats; mediju korupcija)²²³.

Prof.Antonjans (*Антонян Ю.М.*), tipoloģizējot Krievijas korupciju, izdala šādus korupcijas tipus: augstākās varas korupcija centrā un perifērijā; sīkie kukuļi (tai skaitā no autovadītājiem, uzņēmējiem); korupcija tiesībsargājošajos orgānos; komerciālā uzpirkšana komercfirmās; korupcija šoubiznesā; korupcija citās sfērās: masu

²²¹ Johnston M. Political Corruption and Public Policy in America. – Monterey, CA: Brooks/Cole Publishing Co, 1982.

²²² Heidenheimer A., Johnston M., Levine V. (dir. publ.). Political Corruption: A Handbook. – New Brunswick: Transaction Publishers, 1989.

²²³ Karklins R. Typology of Post-Communist Corruption // Problems of Post-Communism, 2002; 49 (4): 22–32.

informācijas līdzekļi, izglītības iestādes u.tml²²⁴. Prof.Ožiganovs (Ожиганов Э.Н.) norāda, ka korupcija var būt birokrātiska un politiska; piespiedu un saskaņota; centralizēta un decentralizēta²²⁵. J.Kuzminovs (Кузьминов Я.) nošķir korupciju plašā nozīmē (kad amatpersona pārkāpj savus dienesta pienākumus, lai saņemtu materiālo atlīdzību) un šaurā nozīmē (kukuļošana un ierēdņu uzņēmējdarbība)²²⁶. Atsevišķie zinātnieki izdala kriminālo (pārsvarā ekonomiskā rakstura) korupciju un politisko korupciju, kura, savukārt, dalās deviantā uzvedībā un noziedzīgā uzvedībā²²⁷.

Apkopojot minēto, jāatzīmē, ka klasificējot korupcijas veidus, ir svarīgi noteikt korupcijas tipoloģijas kritērijus.

Piemēram, ja korupcijas tipoloģijas kritērijs ir subjekts, kas ļaunprātīgi izmanto dienesta stāvokli, tad korupcijas veidi varētu būt: valstiska (valsts ierēdņu korupcija), komerciāla (firmu menedžeru korupcija) un politiska (politikas darboņu korupcija). Klasificējot korupciju pēc subjektu veidiem, ir iespējams arī cits sadalījums: sadzīves korupcija (pilsoņu un ierēdņu nelikumīgā sadarbība – dāvanas, pakalpojumu sniegšana amatpersonai vai viņa ģimenes locekļiem; nepotisms); darījuma korupcija (rodas sadarbojoties varai un biznesam); augstākās varas korupcija (attiecībā uz politisko vadību un augstākām tiesām demokrātiskajās sistēmās).

Publisko iepirkumu skatījumā var izdalīt zema līmeņa ierēdņu korupciju (iepirkumu komisiju locekļi, speciālisti, eksperti), augsta līmeņa korupciju (pasūtītāja vadība) un augstākā līmeņa korupciju (uzraugošās institūcijas – Iepirkumu uzraudzības birojs, KNAB, tiesa).

Analizējot koruptīvo attiecību izplatības līmeni, var izdalīt apakšierindas korupciju (zemākā un vidējā varas ešelonos), virsotnes korupciju (varas virsotnē stāvošo ierēdņu un politiķu vidū) un starptautisku korupciju (starpvalstu un pasaules mēroga saimniecisko attiecību sfērā). Nav noslēpums, ka korupcija publisko iepirkumu jomā pasaules ekonomiskās globalizācijas apstākļos ir kļuvusi par starptautisku. Kā piemēru var minēt „Mercedess lietu”,²²⁸ kad 2010.gada sākumā ASV Tieslietu ministrija un finanšu regulators (*US Securities and Exchange Commission*) izvirzīja *Mercedes-Benz*

²²⁴ Антонян Ю.М. Типология коррупции и коррупционного поведения // Социология и коррупция. Научно-практическая конференция / 20 марта 2003 г., г. Москва. – М.: РНОПЭ, 2003. – с. 37.–41. .

²²⁵ Ожиганов Э.Н. Понятие и структура коррупции: Сравнительный уровень коррупции в Российской Федерации // Социология власти, 1999; (1): 60-66.

²²⁶ Кузьминов Я. Говорим — власть, подразумеваем — коррупция // Московские новости, 1999; (45): 10.

²²⁷ Катаев Н.А., Сердюк Л.В. Коррупция (уголовно-правовой и криминалогический аспект) : учеб. пособие. – Уфа: : ВЭГУ и УВШ МВД РФ, 1995. – с.13.–14.

²²⁸ Deferred prosecution agreement // Plaintiff – UNITED STATES OF AMERICA; Defendant – DAIMLER AG. 2010. / Case 1:10-cr-00063-RJL.

automašīnu ražotājam *Daimler AG* apsūdzības kukuļdošanā. 2010.gada 1.aprīlī apsūdzības puse vienojās ar *Daimler* par izlīgumu. *Daimler* atzina apsūdzības korupcijā un samaksāja 185 miljonus dolāru lielu soda naudu, kā arī piekrita stingrākai uzņēmuma uzraudzībai. Izmeklētāji bija noskaidrojuši, ka laika posmā starp 1998. un 2008.gadu *Daimler* bija pārskaitījis 56 miljonus ASV dolāru koruptīvos maksājumus vairāk kā 22 valstu, tajā skaitā arī Latvijas, valsts amatpersonām, kas *Daimler* palīdzēja iegūt izdevīgus pasūtījumus. Apsūdzības puse atzina, ka kukuļdošana ir bijusi daļa no *Daimler* uzņēmuma kultūras²²⁹.

Ja situācija tiek vērtēta no koruptīvu attiecību centralizācijas pakāpes skata punkta, tad jāizdala precedenti, kad katrs kukuļdevējs rīkojas pēc paša iniciatīvas – decentralizēta korupcija; precedenti, kad pakļautie ierēdņi, kuri regulāri ievāc kukuļus, dalās tajos ar augstākstāvošiem ierēdņiem – centralizēta korupcija „no apakšas uz augšu”; kā arī precedenti, kad kukuļi, ko regulāri ievāc augstākstāvošie ierēdņi, daļēji tiek nodoti padotiem ierēdņiem – centralizēta korupcija „no augšas uz apakšu”.

Ir pamats uzskatīt, ka publiskajos iepirkumos visvairāk varētu būt izplatīta decentralizēta korupcija, kura nodrošina nepieciešamu slepenības pakāpi, jo ļauj abiem nelikumīgā darījuma dalībniekiem vienoties nepastarpināti, neprasa līdzekļu novirzīšanu citiem subjektiem, atmaskošanas gadījumā nav atbildību pastiprinošo apstākļu, jo netika veidota grupa. Vienlaicīgi, decentralizētai korupcijai ir arī trūkumi: šaurākas iespējas ņemt kukuļus, jo subjekti, kas nav iesaistīti koruptīvās attiecībās, nav ieinteresēti sniegt palīdzību nepieciešamo nelikumīgo darbību veikšanā.

Viens no svarīgiem korupcijas aspektiem ir koruptīvu attiecību regularitātes līmenis. Pamatojoties uz šo kritēriju parasti izdala epizodisku korupciju, sistemātisku (institucionālu) korupciju un kleptokrātiju – kad korupcija ir kļuvusi par varas attiecību neatņemamu sastāvdaļu.

Epizodiskā korupcija publiskajos iepirkumos ir iespējama, bet koruptīvās domāšanas psiholoģija diez vai ļaus amatpersonai atteikties arī no turpmākiem kukuļiem, ja tādi tiks piedāvāti. Mūsdienās, kad vara, nauda un īpašumi ir galvenie panākumu apliecināšanas veidi, tieksme pēc panākumiem var izpausties gan leģitīmi (vēlme iegūt izglītību, profesiju un līdz ar to materiālus ienākumus, vēlme kļūt par augstas klases profesionālu konkrētajā jomā), gan arī neleģitīmi. No psiholoģijas aspekta raugoties, korumpētai amatpersonai ir raksturīga gatavība pārkāpt likumu, savtīgums, garīgais

²²⁹ <http://www.kandidatiuzdelnas.lv/notikumi-2006-2010/lielakie-korupcijas-skandali/daimler-korupcijas-lieta> // (sk.20.12.2013).

elastīgums, individuālisms, patērētāja psiholoģija²³⁰. Minētais liecina par to, ka persona, kura nodarbojas ar publiskajiem iepirkumiem un kurai ir neapmierinātas ambīcijas, bet nav nepieciešamo iemaņu, dotību, spēju vai kompetences, būs tendēta uz sistemātisku, nevis epizodisku korupciju.

Korupcijas mērķi kukuļdevēja skatījumā tipoloģizēs korupciju uz paātrinošu, palēninošu un preventīvo. Paātrinošs kukulis parasti tiek dots, lai kukuļa saņēmējs ātrāk pildītu to, kas viņam jāpilda saskaņā ar dienesta pienākumiem. Palēninošs kukulis ir izmantojams gadījumos, lai kukuļa saņēmējs neizpildītu savus dienesta pienākumus vai neizpildītu tos savlaicīgi. Savukārt preventīvais kukulis, jeb „labas attieksmes” kukulis tiek izmantots, lai kukuļa saņēmējs neizvirzītu kukuļdevējam uzspīlētas prasības.

Paātrinošā korupcija publiskajos iepirkumos ir izmantojama iepirkumu dokumentācijas sagatavošanas stadijā (t.sk. specifikācijas sagatavošanas gaitā), lai iepirkums vispār tiktu izsludināts un tiktu izsludināts pēc iespējas ātrāk. Uzņēmējs var mēģināt ieinteresēt amatpersonas lēmumu pieņemšanas stadijā – ne tikai attiecībā uz lēmuma pieņemšanas termiņu, bet arī attiecībā uz konkrētā uzvarētāja noteikšanu.

Kukuļi naudas izteiksmē un pakalpojumu maiņas darījums (patronāža, nepotisms) ir korupcijas klasifikācija pēc labuma formas. Atkarībā no tā, kas ir kukuļdevējs, korupcija var tikt dalīta uz individuālajiem kukuļiem (no vienas personas puses), uzņēmējkukuļiem (no legālās firmas puses) un krimināluzpirkumu (no krimināluzņēmēju puses – piemēram, narkomafijas).

Korupcija var tikt dalīta arī uz izspiešanu vai uzpirkšanu, atkarībā no tā, kas ir koruptīvo attiecību iniciators. Publiskajos iepirkumos koruptīvo attiecību iniciators parasti ir uzņēmējs, kurš ir ieinteresēts savas peļņas palielināšanā. Tomēr, atsevišķos gadījumos ir iespējama arī kukuļa izspiešana – tas ir atkarīgs no amatpersonas psiholoģijas, izglītības līmeņa, ieņemamā amata, negatīvo piemēru absorbcijas pakāpes un pat no amatpersonas sadzīves apstākļiem.

Korupcijas publisko iepirkumu jomā subjekti. Korupcijas subjektu noteikšanas problēmas risinājumam, kā vienam no faktoriem, kas optimizē cīņas procesu pret korupciju publisko iepirkumu sfērā, ir neapšaubāma teorētiskā un praktiskā nozīme. Jautājumi, kas skar korupcijas subjektu noteikšanu, bija un arī paliek vairāku pētnieku

²³⁰ Sk.piem. Алексеев С.В. Социальные основания коррупции: мотивационно-ценностный аспект // Гуманитарные и социально-экономические науки, 2007; (4): 82-86.; Алексеев С.В. Психология коррупции и причины девиации // Гуманитарные и социально-экономические науки, 2007; (5): 139-143.

interesu redzeslokā²³¹. Neskatoties uz augstu pētniecisku aktivitāti, speciālistiem nav vienota viedokļa par to, ko var uzskatīt par korupcijas subjektu.

Korupcijas subjekta neviennozīmīga izpratne no tiesību piemērotāju puses, bieži vien neļauj izlemt jautājumu par to, vai konkrētā persona ir korupcijas subjekts un, attiecīgi, vai tā persona ir atbildīga par koruptīvajām darbībām. Jāatzīmē, ka tāda atbildība ne vienmēr būs krimināla, jo termins „korupcijas subjekts” ir daudz plašāks par terminu „koruptīvā noziedzīgā nodarījuma subjekts”.

Autors uzskata, ka diskusijas starp tiesību zinātniekiem un tiesību piemērotājiem attiecībā uz piedāvāto problemātiku lielā mērā ir saistītas ar to, ka jēdziens „korupcijas subjekts” ir tieši saistīts ar jēdzienu „korupcija”, kam, savukārt, nav tiešas un precīzas definīcijas. Korupcijas parādība ir daudzveidīga, kas, bez šaubām, apgrūtina termina „korupcijas subjekts” piepildīšanu ar tiesisko saturu.

Korupcijas publiskajos iepirkumos obligātais subjekts. Korupcijas obligātais subjekts – tas ir subjekts, bez kura dalības korupcija nevar notikt. Pēc autora domām, korupcijas obligātais subjekts ir jebkura persona, kura izmanto uzticēto publisko resursu privātajās interesēs. Grūti nepiekrīst tēzei, ka lai ļaunprātīgi izmantotu varu, ir jābūt apveltītam ar šo varu. Piemēram, personai ir jābūt iespējai izstrādāt atlases prasības publisko iepirkumu dalībniekiem, piedalīties tehnisko specifikāciju izstrādē, noteikt tendera uzvarētāju, vai arī jābūt iespējai institucionāli (kā normatīvi, tā arī koercitīvi) ietekmēt iepirkuma komisijas locekļus. Secīgi, visas personas no iepirkuma komisijas locekļiem līdz valsts vai pašvaldību iestāžu vadītājiem var būt par korupcijas publiskajos iepirkumos obligātajiem subjektiem.

Atsevišķie pētnieki ierobežo šo sarakstu tikai ar amatpersonām²³². Tāda pieeja nav uzskatāma par atbalstāmu dažādu apsvērumu dēļ. Būtu kļūdaini uzskatīt, ka publisko

²³¹ Лупенков А.В. К вопросу о субъекте коррупции // Субъекты современных правоотношений: теория, законодательство, практика / материалы Всероссийской научно-практической конференции. – Невинномысск: НГГТИ, 2010. – с. 250-253.; Кузнецова Н.Ф. Коррупция в системе уголовных преступлений // Вестник Московского университета, 1993; 11 (1): 21.; Овчинский В.С., Овчинский С.С. Борьба с мафией в России. Пособие в вопросах и ответах для сотрудников органов внутренних дел. – М.: Изд-во МВД России, 1993. – с. 72.; Пономарев П.Г. Уголовно-правовые проблемы противостояния коррупции // Актуальные проблемы теории и практики борьбы с организованной преступностью в России / Материалы научно-практической конференции (17 – 18 мая 1994 г.). – М.: НИИРПО Моск. ин-та МВД России, 1994. – Вып. 3. – с. 9-13.; Панченко П.Н. Уголовно-правовая характеристика коррупции // Актуальные проблемы борьбы с коррупцией и организованной преступностью в сфере экономики / Материалы научно-практической конференции (18 – 19 апреля 1995 г.). – М.: НИИРПО Моск. ин-та МВД России, 1995. – Вып. 1. – С. 135-144.; Лопашенко Н.А. Противодействие российской коррупции: обоснованность и достаточность уголовно-правовых мер // [http://sartaccs.ru/print.php?print_file=Pub/lopashenko\(18-03\).htm](http://sartaccs.ru/print.php?print_file=Pub/lopashenko(18-03).htm) 2004 (sk.20.12.2013).; Корчагин А.Г., Иванов А.М. Сравнительное исследование коррупционных и служебных преступлений. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2001. – 228 с.; Лунеев В. В. Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции. Предисловие академика Российской академии наук В. Н. Кудрявцева – М.: Издательство НОРМА, 1997. – 525 с.

iepirkumu jomā ar uzticēto publisko resursu ir apveltītas tikai un vienīgi amatpersonas. Piemēram, iepirkumu komisijas sekretārs, kurš nav amatpersona un kurš nav apveltīts ar publisko varu, balstoties uz kaut kādu interesi, var izplatīt neizpaužamo informāciju un tādā veidā nodrošināt priekšrocības vienam no pretendentiem.

Analogs koruptīvais potenciāls piemīt arī eksperta iespējamām darbībām. Eksperts var tikt pieaicināts iepirkumu procedūras iesniegto piedāvājumu vērtēšanai. Šajos gadījumos gan iepirkumu komisijas sekretārs, gan arī eksperts, nebūdami amatpersonas, var tikt uzskatīti par korupcijas subjektiem.

Veicot elektroniskās konkursa izsoles, kas ir plaši piemērojamas ASV un atsevišķās ES valstīs, ievērojama loma ir programmētājiem un datortehnikas speciālistiem. Šādu izsoļu specifika (dalība elektroniskajā izsolē *online* režīmā, apmaiņa ar elektroniskajiem dokumentiem, rezultātu elektroniskā apstrāde) parasti prasa starpnieku – elektronisko konkursu platformu – dalību. Konkursu platformu darbinieki uz noteikto laiku saņem publisko resursu, kuru viņi var izmantot privātajās interesēs – izmainot programmatūru, pārkāpjot informācijas drošības nosacījumus, vai arī veicot citas manipulācijas.

Pamatots ir apgalvojums, ka „kaitējuma pakāpe, ko ar koruptīvām darbībām nodara, piemēram, sekretārs, tulks vai programmētājs, var pārsniegt amatpersonas nodarītā kaitējuma līmeni. Tātad, par korupcijas subjektu var būt jebkura persona, kurai ir iespēja nelikumīgi izmantot savu amatu vai stāvokli vienā vai otrā valsts varas resorā, valsts iestādē vai uzņēmumā, sabiedriskajā apvienībā, lai saņemtu labumus personiskajos savtīgajos nolūkos vai trešo personu (grupu) nolūkos²³³. Valsts kalpotājus bez amatpersonas statusa pie korupcijas subjektiem pieskaita profesore N.Kuzņecova (*Кузнецова Н.Ф.*)²³⁴. Šo viedokli atbalsta profesore N.Lopašenko (*Лопашенко Н.А.*)²³⁵, kura norāda, ka ierindas kalpotāju iekļaušana korupcijas subjektu lokā ir nepieciešama un loģiska. Jāatzīmē, ka korupcijas obligātā subjekta svarīgākā pazīme ir nevis amatpersonas statusa esamība, bet tas, vai šādam subjektam ir uzticēts publiskais resurss (pie tam, ne tikai publiskās varas formā). Promocijas darba autors uzskata, ka publisko

²³² Панченко П.Н. Уголовно-правовая характеристика коррупции // Актуальные проблемы борьбы с коррупцией и организованной преступностью в сфере экономики / Материалы научно-практической конференции (18 – 19 апреля 1995 г.). – М.: НИИРПО Моск. ин-та МВД России, 1995. – Вып. 1. – с. 135-144.

²³³ Понятие коррупции. Формы проявления в сфере государственного управления // pravo.vuzlib.net/book_z2175_page_4.html (sk.20.12.2013).

²³⁴ Кузнецова Н.Ф. Коррупция в системе уголовных преступлений // Вестник Московского университета, 1993; 11 (1), с.21. Par būtisku kaitējumu noziedzīga nodarījuma rezultātā: Hamkova D., Liholaja V. Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Jurista Vārds, 10.01.2012., Nr.2.

²³⁵ Лопашенко Н.А. Противодействие российской коррупции: обоснованность и достаточность уголовно-правовых мер // [http://sartracc.ru/print.php?print_file=Pub/lopashenko\(18-03\).htm](http://sartracc.ru/print.php?print_file=Pub/lopashenko(18-03).htm) 2004 (sk.20.12.2013).

iepirkumu korupcijas obligātais subjekts ir ne tikai amatpersona, bet arī jebkura persona, kurai ir saikne ar publisko resursu tādā mērā, lai to būtu iespējams izmantot privātajās interesēs.

Uzpērkošā puse. Pētījums apstiprina to, ka pie korupcijas subjektiem būtu obligāti pieskaitāmas personas, kurām ir uzticēts publiskais resurss. Tomēr, diskutabls paliek jautājums par to, vai pie korupcijas obligātajiem subjektiem būtu pieskaitāma cita personu grupa, kura nepastarpināti mijiedarbojas ar publiskās varas resursa nesēju. Trešās personas ieinteresētību koruptīvajās shēmās akcentē vairāki pētnieki. Piemēram, K.Benfields (*Banfield E.C.*) norāda, ka „korupcija kļūst iespējama, kad eksistē trīs ekonomisko aģentu tipi: pilnvarnieks, pilnvarotājs un trešā persona, kuras ienākumi un zaudējumi ir atkarīgi no pilnvarnieka”²³⁶.

Profesore N.Lopašenko (*Лопашенко Н.А.*) uzskata, ka līdztekus subjektiem-korumpantiem, kurus raksturo uzpērkamība, eksistē arī „vēl viena, visplašākā pēc iespējamo personu loka (personu grupu, organizāciju) korupcijas subjektu kategorija. Tā ir prettiesiska darījuma otra puse – personas, personu grupas, organizācijas, kas uzpirkšanas veidā veido subjektu-korumpantu uzvedību. Viņi ir korupcijas audzēšanas substrāts, kā arī bieži ir korupcijas iniciatori. To darbības ir neatņemamā korupcijas sastāvdaļa”²³⁷.

Ir jāatzīst, ka uzpērkošā amatpersona – komerciālās vai finanšu struktūras, to pārstāvji, gribēdami iegūt nelikumīgo labumu vai noteikta veida atvieglojumus personīgajās vai grupas interesēs, ir diezgan aktīvs koruptīvo attiecību subjekts publisko iepirkumu sfērā. Tomēr, pēc autora domām, uzpērkošā puse ir korupcijas fakultatīvais, neobligātais subjekts. Autors neuzskata par iespējamo piekrist zinātniekiem, kas apgalvo, ka uzpērkamās un uzpērkošās personas ir korupcijas subjekti, bez kuriem korupcija vispār nevar notikt²³⁸. Korupcija ir daudzsejaina, to „nevar reducēt līdz primitīvajai kukuļošanai”²³⁹. Izpētot termina „korupcija” etimoloģiju, var secināt, ka uzpirkšana ir

²³⁶ Banfield E.C. Corruption as a feature of governmental organization // Social of Law & Economics, 1975; 18 (3): 587-605.

²³⁷ Лопашенко Н.А. Противодействие российской коррупции: обоснованность и достаточность уголовно-правовых мер // [http://sartraccc.ru/print.php?print_file=Pub/lopashenko\(18-03\).htm](http://sartraccc.ru/print.php?print_file=Pub/lopashenko(18-03).htm) 2004 (sk.20.12.2013).

²³⁸ Пономарев П.Г. Уголовно-правовые проблемы противостояния коррупции // Актуальные проблемы теории и практики борьбы с организованной преступностью в России / Материалы научно-практической конференции (17 – 18 мая 1994 г.). – М.: НИИРПО Моск. ин-та МВД России, 1994. – Вып. 3. – с. 9-13.; Лопашенко Н.А. Противодействие российской коррупции: обоснованность и достаточность уголовно-правовых мер // [http://sartraccc.ru/print.php?print_file=Pub/lopashenko\(18-03\).htm](http://sartraccc.ru/print.php?print_file=Pub/lopashenko(18-03).htm) 2004 (sk.20.12.2013).

²³⁹ Лунеев В. В. Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции. Предисловие академика Российской академии наук В. Н. Кудрявцева – М.: Издательство НОРМА, 1997. – с. 269.

tikai viena no vairākām šī termina nozīmēm. Piemēram, latīņu valodas vārdnīca traktē vārdu „*corruptio*” arī kā bojāšanu, pagrimumu, kropļojumu un traucējumu²⁴⁰.

Šeit ir jāpievērš uzmanība tam, ka bojāšana, pagrimums, kropļojums, traucējums var rasties arī bez pavedinošā, uzpērkošā subjekta ietekmes. Nevar piekrist profesorei A.Dolgovai, kura noraida korupcijas subjekta pašsapuvuma iespējamību, uzskatot, ka attiecībā uz korupciju ir iespējama tikai bojāšana, kuru izraisa otrais subjekts. Savu domu A.Dolgova argumentē ar latīņu izteicienu „*corruptio optimi pessima*” tulkojumu. Profesores secinājumi lielā mērā balstās uz „pavedināšanas” akcentēšanu, ignorējot ne mazāk svarīgus vārda „korupcija” traktējumus, tādus kā „pagrimums”, „traucējums”, „netiklība”, „netikumība” utml. Vēl jo vairāk, izteiciens „*corruptio optimi pessima*” radās Romas impērijas krīzes laikos, kas, atbilstoši zinātnieka M.Rostovceva (*Rostovtzeff M.*) teorijai, lielā mērā bija saistīts ar elišu krīzi, ar elites jauno paaudžu trūdēšanu²⁴¹.

Kā antīkas, tā arī mūsdienu pasaulē korupciju bieži vien izraisa ne tik uzpērkošās puses ietekme, bet uzpērkamās personas iekšējā motivācija. Gadījumā, ja korupcijas akts ir noticis ar uzpērkošās puses dalību, tā būs tikai par katalizatoru, par morāles degradācijas paātrinātāju, nevis par korupcijas nepastarpināto cēloni. Indivīds ar veselu garu, nevarēs akceptēt uzpērkošās puses piedāvājumu un korupcijas akts nenotiks. Turpretī, uzpērkamais, kura personība ir pašsapuvusi, ne tikai piekritīs pieņemt kukuli, bet arī mēģinās vairot savu bagātību patstāvīgi, negaidot, kamēr viņu kāds uzpirks.

Kā vienu no šādu mēģinājumu piemēriem attiecībā uz publisko iepirkumu sfēru, var uzskatīt situācijas, kad persona, kurai ir iespēja ietekmēt publiskā iepirkuma gaitu un rezultātus, savlaicīgi organizē savu firmu, kura vai nu kļūst par iepirkuma uzvarētāju, vai nu atrodas sazvērētībā ar citiem iepirkuma dalībniekiem. Neiedziļinoties šāda pasākuma organizatoriskajos jautājumos, jāatzīmē, ka šādas shēmas ir iespējamās ne tikai teorijā, bet arī praksē²⁴². Ņemot vērā to, ka korupcija var tikt realizēta gan divu subjektu (uzpērkamais un uzpērkošais) mijiedarbības rezultātā, gan darbojoties tikai vienai personai-korumpantam (plašāk – *Корчагин А.Г., Иванов А.М.*)²⁴³, uzpērkošās personas ir pieskaitāmas pie fakultatīviem, neobligātiem korupcijas subjektiem.

²⁴⁰ Vocabularium latinorvssicvm magnvm // <http://linguaeterna.com/vocabula> (sk.20.12.2013).

²⁴¹ Rostovtzeff M. Social and Economic History of the Roman Empire. – Oxford: Biblo & Tannen Publishers, 1926.

²⁴² Piemēram, Krievijas galvaspilsētas – Maskavas – atbildīgas amatpersonas paralēli bija daudzu uzņēmumu valdēs, kas slēdza darījumus ar Maskavas pilsētu. Plašāk: Kramer J.M. The Politics of Corruption. Current History 97. Oct., 1998, no.621, p.330.

²⁴³ Корчагин А.Г., Иванов А.М. Сравнительное исследование коррупционных и служебных преступлений. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2001. – 228 с.

Korupcijas publisko iepirkumu jomā fakultatīvie subjekti. Līdztekus uzpērkošajām personām, noteiktu nišu koruptīvo attiecību sfērā ieņem korupciju veicinošās personas. Piemēram, uzkūdītājs pierunāšanas, uzpirkšanas vai draudu ceļā pamudina citu personu koruptīvu darbību veikšanai. Īpaša loma dienesta noziegumos, kas ir saistīti ar publiskajiem iepirkumiem, ir atbalstītājiem, kuri veicina korupcijas darbības ar ieteikumiem, norādījumiem, vai ar informācijas nodošanu (piemēram, ar tādu informāciju par iepirkuma procedūru, kura var dod priekšrocības uzpērkošajai personai).

Korupcijas subjektu loka paplašināšanas nepieciešamību ar līdzdalībniekiem atbalsta daži pētnieki, tajā skaitā A.Jepihins un O.Mozohins (*Епихин А.Ю., Мазохин О.Б.*), kuri norāda, ka pie nemazāk nozīmīgiem korupcijas subjektiem ir pieskaitāmas fiziskas un juridiskas personas, kuras veicina korupciju līdzdarbojoties²⁴⁴.

Lai īstenotu koruptīvās darbības publisko iepirkumu sfērā pēc iespējas plašāk, kā arī, lai minimizētu riskus būt sauktam pie atbildības, var būt izmantots augstākstāvošu valsts amatpersonu – iestādes vadītāju, kontrolējošo orgānu pārstāvju, drošības un tiesībsargājošo struktūru amatpersonu – atbalsts. Tādējādi, iepriekšminēto personu iekļaušana koruptīvo attiecību subjektu sastāvā ir pamatota un pareiza.

Promocijas darba 2.2. apakšnodaļas rezumējums

Loģiski strukturēta un pārdomāta korupcijas tipoloģija sekmē praktisko problēmu risināšanu. Tipoloģizējot korupciju publiskajos iepirkumos, ir nepieciešams izmantot jauktus kritērijus.

Korupcijas subjektus publiskajos iepirkumos autors iedala divās grupās: obligātais subjekts (bez kura korupcija nevar notikt) un fakultatīvie subjekti. Ņemot vērā to, ka korupcija var tikt realizēta gan divu subjektu (uzpērkamais un uzpērkošais) mijiedarbības rezultātā, gan darbojoties tikai vienai personai, uzpērkošās personas ir pieskaitāmas pie fakultatīviem, neobligātiem korupcijas subjektiem.

Publisko iepirkumu korupcijas obligātais subjekts ir ne tikai amatpersona, bet arī jebkura persona, kurai ir saikne ar publisko resursu tādā mērā, lai to būtu iespējams izmantot privātajās interesēs.

Korupcijas subjektu sastāvs publisko iepirkumu sfērā būtu jāapskata pēc iespējas plašāk, iekļaujot tajā ne tikai amatpersonas un citas personas, kurām ir uzticēts publiskais resurss, ne tikai uzpērkošās personas un līdzdalībnieki, bet arī tādi subjekti kā „piesegšanas grupa” un koruptīvo tīklu aizsardzības grupas.

²⁴⁴ Епихин А.Ю., Мазохин О.Б. ВЧК-ОГПУ в борьбе с коррупцией в годы новой экономической политики (1921 – 1928): Монография. – М.: Кучково поле, 2007. – 528 с.

2.3. Korupcijas riska elementi un to identifikācija

Pirms meklēt efektīvus risinājumus cīņai pret korupciju publisko iepirkumu sfērā, būtu svarīgi izanalizēt korumpēto publisko iepirkumu pazīmes un izprast šo pazīmju rašanas loģiku. Sakarā ar to, ka korupciju publisko iepirkumu jomā, pamatā izraisa mantiskā interese (gan uzņēmējam, gan publiskā sektora pārstāvjiem), šīs mantiskas intereses radīšanai ir jāsameklē atbilstīgie resursi²⁴⁵. Piemēram, ja uzņēmējs vēlas iegūt tiesības slēgt iepirkuma līgumu un piedāvā kukuli publiskā sektora pārstāvim, tad kukuļa summa neapšaubāmi tiks ierēķināta uzņēmēja izdevumos. Savus papildus izdevumus uzņēmējs var segt divējādi: iekļaujot šo starpību finanšu piedāvājumā publiskajam iepirkumam (t.i. palielinot iepirkuma līguma izpildes summu), vai arī samazināt iepirkuma līguma izpildes kvalitāti.

Balstoties uz minētiem apsvērumiem, autors izdala divas koruptīvās pamatshēmas publisko iepirkumu sfērā. Pirmā pamatshēma ir dārgākā (saimnieciski neizdevīgākā) piedāvājuma akceptēšana, izslēdzot „nevajadzīgus” pretendentes un otrā pamatshēma ir lētākā piedāvājuma akceptēšana, veicot pretlikumīgas darbības līguma izpildes stadijā.

„Dārgākā piedāvājuma shēma” parasti ir saistīta ar pretendentu loka sašaurināšanu, izstrādājot iepirkuma procedūras dokumentāciju (piemēram, iekļaujot grūti izpildāmas prasības nolikumā un nolikuma pielikumos – tehniskajā specifikācijā, līguma projektā), kā arī, nepieciešamības gadījumā, „nevajadzīgu” pretendentu izslēgšanu no vērtēšanas, balstoties uz formāliem un mazsvarīgiem motīviem. „Nevajadzīgo” pretendentu izslēgšana var tikt īstenota arī izmantojot citus paņēmienus, piemēram, vispār neveicot iepirkuma procedūras: lai apietu atklātu iepirkumu procesu, paplašināti traktē likumā paredzētos izņēmumus, kā arī apzināti sadala paredzamo līgumcenu vairākās daļās nolūkā izvairīties no iepirkuma procedūras piemērošanas.

„Lētākā piedāvājuma shēma” autora ieskatā teorētiski ir saistīta ar neadekvātiem līguma nosacījumiem (piemēram, sankciju neesamība par līguma izpildes termiņa neievērošanu no izpildītāja puses; izpildītāja iespēja prasīt samaksu par neparedzētiem izdevumiem; soda sankcijas pasūtītājam par līguma laušanu, u.tml. pasūtītāja tiesību ierobežojumi), ar iepirkuma līguma grozījumiem pasūtījuma izpildes procesā, ar nesekošanu līguma izpildes kvalitātei, kā arī ar iepriekš neplānotiem papildus līgumiem par papildus samaksu.

²⁴⁵ Plašāk: Becker G. Crime and Punishment: An Economic Approach // Journal of Political Economy, 1968; (76): 169-217.; Rose-Ackerman S. The Economics of Corruption // Journal of Political Economy, 1975 (4): 187-203.; Shleifer A., Vishny R.W. Corruption // Quarterly Journal of Economics, 1993; 108 (3): 599-617.

Grozījumi iepirkumu līgumā pasūtījuma izpildes procesā izpaužas vairākās formās: tiek pagarināts iepirkuma līguma izpildes termiņš; tiek pazemināta piedāvāto būvdarbu, preču vai pakalpojumu kvalitāte (piemēram, pasūtītājs var pieļaut lētākus materiālus vai atkāpes no sākotnējām kvalitātes prasībām); tiek paaugstināta līgumcena. Nesekošana līguma izpildei var izpausties kā iepirkuma dokumentos un iepirkuma līgumā izvirzīto prasību neievērošana – netiek iepirkta nepieciešamās preces atbilstošā daudzumā vai kvalitātē; netiek veikts finanšu piedāvājumā norādīto cenu salīdzinājums ar cenām, kuras pasūtītājs reāli apmaksā.

Tādā veidā korupcijas rezultātā publisko iepirkumu mehānisma pamatjēga – izvēlēties piedāvājumu, kas nodrošina publiskā sektora līdzekļu efektīvu izmantošanu, maksimāli samazinot pasūtītāja risku – tiek mākslīgi transformēta. Korupcijas gadījumā, publiskais sektors izmantos līdzekļus nelietderīgi (izvēloties dārgāko, saimnieciski neizdevīgāko piedāvājumu, vai arī piedāvājumu, kas izraisa būtiskus riskus). Minētā transformācija, kuras pamatā ir koruptīvie stimuli, parasti ir saistīta ar kāda vispārīga principa vai principu pārkāpšanu – piemēram, netiek nodrošināts iepirkuma procedūras atklātums vai piegādātāju brīva konkurence, netiek ievērots vienlīdzības princips attiecībā uz visiem pretendentiem utml.

Promocijas darba autors ir izveidojis šo iespējamo pārkāpumu, kuri var norādīt uz publiskā iepirkuma korumpētību, uzskaitījumu:

Publiskā iepirkuma plānošanas posms

1. Principiāli nevajadzīgu iepirkumu veikšana (ja plānotais iepirkums neatbilst pasūtītāja funkcijām).
2. Konceptuāli nevajadzīgu iepirkumu veikšana (piemēram, ja plānotais iepirkums dublē pasūtītāja štata darbinieku funkcijas).
3. Nesamērīgi dārgu iepirkumu veikšana (ja plānoto tēriņu apmērs ir nesamērīgs ar mērķa sasniegšanai nepieciešamajiem līdzekļiem).
4. Paredzamās līgumcenā mākslīga samazināšana.
5. Izvairīšanās no publiskā iepirkuma, nepamatoti piemērojot likumā noteiktos izņēmumus.
6. Izvairīšanās no atklātās iepirkumu procedūras (sarunu procedūras nepamatota piemērošana; konkursa dialoga nepamatota piemērošana, slēgtā konkursa nepamatota piemērošana).
7. Metu konkursu piemērošana, lai izvairītos no projektēšanas iepirkuma.
8. Izvairīšanās no iepirkuma procedūras ar invalīdu fiktīvo nodarbināšanu.

9. Pasūtītājam vēlama pretendenta iesaistīšana iepriekšējos iepirkuma posmos.
10. Savlaicīga neinformēšana par plānotām iepirkuma procedūrām (netiek publicēti iepriekšējie informatīvie paziņojumi, iepirkumi tiek sludināti pēkšņi un steidzamības kārtā).
11. Konfidencialās informācijas izpaušana (piemēram par pasūtītājam pieejamo finansējuma apmēru kādam konkrētam publiskam iepirkumam).
12. Fiktīvā iepirkuma veikšana (bez reālās līguma izpildes).

Publiskā iepirkuma veikšanā iesaistītā personāla izvēles posms

13. Nekompetentas iepirkumu komisijas izveide.
14. Iepirkuma komisijas locekļu nemotivēta nomaiņa iepirkuma procedūras gaitā.
15. Iepirkuma komisijas priekšsēdētāja vai komisijas locekļu ietekmēšana.
16. Iepirkuma komisiju locekļu interešu konflikta pieļaušana.
17. Iepirkuma komisijas locekļu iesaistīšana pretendentu piedāvājumu sagatavošanā.
18. Ekspertu ietekmēšana.

Iepirkuma procedūras dokumentācijas izstrādes posms

19. Tehniskās specifikācijas izstrāde par labu konkrētām ražotājam.
20. Apzināti nevajadzīgu papildpriekšmetu iekļaušana tehniskajā specifikācijā.
21. Neizpildāmu vai grūti izpildāmu nosacījumu iekļaušana tehniskajā specifikācijā.
22. Citu reģionu uzņēmēju ierobežošana.
23. „Mīkstās” specifikācijas izstrāde.
24. Jēdziena „ekvivalenti” paplašināta traktēšana.
25. Apzināta nepieprasīšana, lai uzvarējusī apvienība izveidojas atbilstoši noteiktam juridiskam statusam.
26. „Miglainu” piedāvājumu izvēles kritēriju noteikšana.
27. Iepirkuma līguma projekta drakoniski nosacījumi.
28. Iepirkuma priekšmetam neadekvāti īsi piedāvājumu sagatavošanas termiņi.
29. Pretendentu kvalifikācijas prasību izstrāde par labu konkrētam pretendentam.

Publiskā iepirkuma veikšanas posms

30. Nepilnīgu paziņojumu par publiskā iepirkuma uzsākšanu sastādīšana un izziņošana.
31. Apzināti nepamatotu grozījumu veikšana iepirkuma procedūras dokumentācijā.
32. Ierobežotā pieeja iepirkuma procedūras dokumentiem.
33. Neprecīza, nepilnīga, nesavlaicīga papildu informācijas sniegšana.
34. Papildu informācijas pieprasījuma ignorēšana.

35. Uzaicinājumu nosūtīšana (sarunu procedūrā, konkursa dialogā, slēgtajā konkursā) tikai ar pasūtītāju saistītiem pretendentiem.
 36. Iepirkuma procedūras pavisā dokumentēšana.
 37. Iesniegto dokumentu pirmstermiņa atvēršana.
 38. Atļauja izlabot pretendenta iesniegtos dokumentus.
 39. Iepirkumu dokumentācijas glabāšanas noteikumu pārkāpšana.
 40. Pretendentu tendencioza atlase.
 41. Piedāvājumu izslēgšana par formāliem un nebūtiskiem trūkumiem.
 42. Iepirkuma procedūras nepamatota pārtraukšana.
 43. Atbilstošo pretendentu nepamatota izslēgšana.
 44. Neatbilstošo piedāvājumu nepamatota akceptēšana.
 45. Pārmērīgu prasību izvirzīšana pretendentu kvalifikācijai.
 46. Mahinācijas ar elektroniskām izsolēm.
 47. Nepamatoti lēta piedāvājuma akceptēšana.
 48. Piedāvājuma pretlikumīga atzīšana par nepamatoti lētu.
 49. Piedāvājuma nodrošinājuma nepamatota nepiemērošana.
 50. Piedāvājuma nodrošinājuma nepamatota piemērošana.
 51. Pārkāpumi piedāvājumu atvēršanas procesā (apzināti nepatiesas summas izziņošana).
 52. Mahinācijas ar jēdzienu „aritmētiskās kļūdas”.
 53. Iepirkuma procedūras uzvarētāja piespiešana atteikties slēgt iepirkuma līgumu.
 54. Nepilnīga paziņojuma par rezultātiem sagatavošana un izziņošana.
 55. Pretendentu neinformēšana par iepirkuma procedūras rezultātiem.
 56. Iepirkuma līguma noslēgšana, nesagaidot pārsūdzēšanas rezultātus.
 57. Iepirkumu līguma nosacījumu maiņa pasūtītājam par labu pirms līguma parakstīšanas.
 58. Iepirkumu līguma nosacījumu maiņa uzņēmējam par labu pirms līguma parakstīšanas.
- Iepirkuma līguma izpildes posms**
59. Līguma izpildē iesaistītā personāla nepamatota maiņa iepirkuma līguma izpildes posmā.
 60. Iepriekš neparedzēto apakšuzņēmēju iesaistīšana iepirkuma līguma izpildes posmā.
 61. Iepriekš paredzētā līgumsoda nepiemērošana iepirkuma līguma izpildes posmā.

62. Līguma būtiskie grozījumi līguma izpildes posmā (līgumcena, līguma izpildes termiņi, līgumsodi).
63. Papildus būvdarbu, preču vai pakalpojumu nepamatota akceptēšana.
64. Līguma izpildes kvalitātes nekontrolēšana vai nekvalitatīvas izpildes akceptēšana.
65. Atteikums pieņemt kvalitatīvi izpildītus būvdarbus, preces vai pakalpojumus.

Promocijas darba 2.3. apakšnodaļas rezumējums

Koruptīvie pārkāpumi ir iespējami jebkurā no publiskā iepirkuma stadijām (t.sk. publiskā iepirkuma plānošanas posms, publiskā iepirkuma veikšanā iesaistītā personāla izvēles posms, iepirkuma procedūras dokumentācijas izstrādes posms, publiskā iepirkuma veikšanas posms, iepirkuma līguma izpildes posms) [*plašāk: Krivinsh A. Potential features of the corrupted public procurements // Scientific enquiry in the contemporary world: theoretical basics and innovative approach. – FL, USA, L&L Publishing, 2012. – Pp. 65-68.*].

Teorētiskās modelēšanas metode ļauj identificēt konkrētas darbības, kas varētu liecināt, ka konkrētais publiskais iepirkums ir korumpēts.

3. KORUPCIJAS NOVĒRŠANA PUBLISKO IEPIRKUMU JOMĀ

3.1. Korupcijas novēršanas jēdziens

Publiskais iepirkums cieši saistīts ar plašu korupcijas risku spektru (kukuļa pieprasīšana un pieņemšana, neatļauta dāvanu pieņemšana, amatpersonai pieejamās informācijas neatļauta izmantošana, amatpersonu rīcība interešu konflikta situācijā, pārkāpjot ar likumu noteiktos ierobežojumus un aizliegumus, pienākumu apzināta neveikšana vai nolaidīga veikšana savās vai citas personas interesēs, iepirkumu komisiju locekļu ietekmēšana nolūkā panākt nelikumīgā lēmuma pieņemšanu). Pēc autora domām, daudz lietderīgāk ir mazināt korupcijas riskus – t.i. novērst korupciju, nekā cīnīties ar korupcijas sekām iepirkumu jomā.

Analizējot jēdziena „korupcijas novēršana” apjomu attiecībā uz Latvijas Republikas publisko iepirkumu sfēru, ir jāņem vērā, ka vienu un to pašu jēdzienu var definēt dažādi, piemēram, atkarībā no tās lietotāju priekšzināšanām, atkarībā no izpētes mērķa utml. Definējot korupcijas novēršanu, parasti izdala doktrinālās jeb substantiālās definīcijas, kā arī funkcionālās jeb pragmatiskās definīcijas. 2002.gada 25.aprīlī Saeimā pieņemtais likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”²⁴⁶, kas aizstāja 1995.gada 21.septembra likumu „Korupcijas novēršanas likums”²⁴⁷ nedod pietiekamu skaidrību, kas, pēc likumdevēja domām, ir definējams ar jēdzienu „korupcijas novēršana”. Autors norāda, ka būtu kļūdaini uztvert korupcijas novēršanas jēdzienu pārāk plaši vai otrādi – pārāk šauri – vienīgi kā valsts amatpersonu darbības atklātuma nodrošināšanu, valsts amatpersonu neiekļūšanu nelikumīgā ietekmējamā stāvoklī un valsts amatpersonu interešu realizēšanas interešu konflikta apstākļos nepieļaušanu.

No vienas puses, jēdziens ir domāšanas forma, kas atspoguļo priekšmetus vai parādības pēc to būtiskajām pazīmēm (pazīmes, kas ir nepieciešamas un savā kopumā arī pietiekamas priekšmeta kvalitātes raksturošanai), savukārt jēdziena definēšana ļauj atklāt jēdziena saturu, norādot jēdziena būtiskās pazīmes (gan vispārējās pazīmes, kuras pieder vairākiem priekšmetiem, gan arī īpatnējās pazīmes – ar kurām atsevišķs priekšmets atšķiras no visiem pārējiem). No otrās puses, definēšanas iespēja ir parādības īstuma pārbaudes metode, savukārt definēt jēdzienu nozīmē iezīmēt izpētes mērķi un aspektu, no kura tiek aplūkota problēma, fokusēt uzmanību šajā aspektā.

²⁴⁶ Latvijas Republikas likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” // „Latvijas Vēstnesis”, 69 (2644), 09.05.2002., ”Ziņotājs”, 11, 13.06.2002.

²⁴⁷ Latvijas Republikas likums „Korupcijas novēršanas likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 156 (439), 11.10.1995., ”Ziņotājs”, 22, 23.11.1995.

Vārds „novērst” (tēmas kontekstā) nozīmē panākt, būt par cēloni, ka kas nevēlams nenotiek, nerodas, neizraisās, vai arī panākt, ka kas nevēlams tiek izlabots²⁴⁸. Autors uzskata, ka definējot korupcijas novēršanas jēdzienu publisko iepirkumu jomā, primāri būtu analizēt jautājumu par to, kas tieši ir nevēlams un kas tieši ir jāizlabo. Šim nolūkam var izmantot arī KNAB izstrādātās Vadlīnijas korupcijas un interešu konflikta risku mazināšanai, veicot mazos iepirkumus. Vadlīnijās ietvertie ietiekumi un skaidrojumi ir izmantojami korupcijas risku novēršanas pasākumu plānošanai gan mazajos iepirkumos, gan Publisko iepirkumu likumā noteikto iepirkuma procedūru organizēšanas procesā. Vadlīnijās ir pilnīgi pamatoti norādīts, ka korupcijas riskus mazajos iepirkumos ietekmē tādi apstākļi kā pārlietu liela pašaušanās uz kolēģiem; rīcības brīvība, ja nav izveidota komisija vai notiek pašaušanās uz kolēģiem; kontroles trūkums – gan iekšēji, gan no ārpuses; likumā paredzētā konfidencialitāte iepirkumu procesā; resursu trūkums; tirgus konkurences saasināšanās²⁴⁹. Pēc autora domām, minēto problēmu risināšanai var izdalīt trīs pakāpes – iekšējo, ārējo un kolektīvo korupcijas novēršanu.

Korupcijas iekšējo novēršanu var raksturot kā pasākumu kopumu, kura rezultātā korupcija mazinās pateicoties paša vadības aparāta pūlēm. Iekšējā kontrole, kas bija pretkorupcijas cīņas pamatveids absolūtisma periodā²⁵⁰ arī līdz mūsdienām ir saglabājusi augsto efektivitāti. Nolūkā nodrošināt iekšējo uzraudzību, parasti veido atsevišķas pārvaldes, kuras funkcionē autonomi. Šādu uzraudzību ir iespējams īstenot, izmantojot iekšējus mehānismus un stimulus, kuri eksistē birokrātiskajā aparātā, tai skaitā nosakot skaidrus standartus amatpersonu veicamiem pienākumiem, nodrošinot veicamo pienākumu izpildes kontroli un realizējot stingru uzraudzība attiecībā uz katru amatpersonu, kura nodarbojas ar publiskajiem iepirkumiem.

Daži iestāžu vadītāji korupcijas novēršanas nolūkā cenšas ievērojami palielināt algas atbildīgākiem darbiniekiem un vienlaicīgi mēģina pastiprināt atbildību par dienesta stāvokļa ļaunprātīgo izmantošanu. Tomēr vairākumā gadījumu valsts atalgojuma lielums nevar konkurēt ar potenciālo kukuļdevēju iespējām. Pienācīgs atalgojums ir nepieciešams, bet nepietiekošs priekšnosacījums korupcijas novēršanai. Bez šaubām, ierēdņa sociālā apgāde palielina amatpersonas zaudējumus gadījumā, ja tiks konstatēts, ka persona ir iesaistīta korupcijā. Tomēr, jāatzīst, ka atalgojumu palielināšanas

²⁴⁸ Latviešu valodas vārdnīca. – Rīga: Avots, 2006. – 736.lpp.

²⁴⁹ Vadlīnijas korupcijas un interešu konflikta risku mazināšanai, veicot mazos iepirkumus // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/vadlinijas_mazie_iepirkumi_2009.pdf (sk.20.12.2013).

²⁵⁰ Демидова Н.Ф. Бюрократизация государственного аппарата абсолютизма в XVU-XVID вв. Абсолютизм в России XVII-XVIII вв. – М.: Просвещение, 1964. – 12.lpp.

paņēmiens nedos ātru un pārskatāmo rezultātu attiecībā uz korupcijas novēršanu, bet vienīgi paaugstinās birokrātijas kvalitāti. Tādēļ dažās valstīs atlīdzības palielināšana bieži vien tiek papildināta vai pat aizstāta ar psiholoģisko barjeru veidošanu ierēdņiem (piemēram, morāles līmeņa paaugstināšana ar apmācību mehānisma palīdzību).

Korupcijas ārējā novēršanā izmanto mehānismus, kuriem piemīt lielākā neatkarības pakāpe no izpildvaras. Piemēram, korupcijas potenciālo pievilcību strauji mazina neatkarīgā tiesu sistēma (kad amatpersona, kura ir pārkāpusi likumu, var tikt efektīvi atzīta par vainīgu). Viens no efektīvākajiem korupcijas ārējās kontroles instrumentiem ir vārdu brīvība un masu informācijas līdzekļi²⁵¹. Savdabīgs ārējās kontroles paveids ir vēlēšanu sistēma. Demokrātiskās valstīs korumpēto personu sodīšanas pamatveids ir to atstumšana no varas nākošajās vēlēšanās. Sakarā ar to, ka mažoritārā vēlēšanu sistēma nodrošina lielāku individuālo atskaitāmību, korupcija ir izrādījusies daudz zemāka tieši tajās valstīs, kuras pēc mažoritārās vēlēšanu sistēmas katrā apgabalā ievēl dažus pārstāvjus. Ņemot vērā minēto, prasmīgi izmantojot vēlēšanas sistēmu, tiesisko valsti, neatkarīgo tiesu, varas dalīšanu, kā arī „noturēšanas un pretsvara” sistēmu, ir iespējams efektīvi novērst koruptīvo darījumu veikšanu²⁵².

Pēc autora domām, korupcijas novēršana nav iespējama, neiesaistot pretkorupcijas procesos pilsonisko sabiedrību, t.i. neizmantojot kolektīvo novēršanu.

Sabiedrības informatīva nodrošināšana ir domāta tam, lai skaidri, lakoniski un saprotami izklāstīt sabiedrībai tās tiesības un pienākumus; izskaidrot sekas, kādas varētu būt par koruptīvā rakstura pārkāpumiem; izskaidrot, kā notiek tiesas prāvas. Zinot to visu, pilsoņi kļūs drošāki, nokļūstot aci pret aci ar amatpersonu, kura izspiež kukuļus. Arī pati iestāde var uzturēt ciešus sakarus ar klientiem, pieņemot sūdzības no iedzīvotājiem un uzņēmējiem, kas ir ļoti svarīgs amatpersonu kontroles instruments.

Lai atvieglotu iedzīvotājiem ziņojumu iesniegšanu par korupcijas gadījumiem un sakarā ar ievērojamo ikdienā saņemamo ziņojumu skaitu, no 2003.gada augusta KNAB izveidots Ziņojumu centrs, kur iedzīvotāji var iesniegt informāciju personīgi, pa pastu, uzticības tālruni, faksu un elektronisko pastu. Ziņojumu centrs tika izveidots ar mērķi radīt maksimāli labvēlīgus apstākļus iedzīvotāju saskarsmei ar Biroju, iesaistot ikvienu kopīgajā cīņā pret korupciju. Ziņojumu centra darbinieki pieņem, reģistrē un izvērtē gan

²⁵¹ Патеева Г.Х. Роль СМИ в формировании общественного мнения по проблеме коррупции при назначении наказания. // Право. Законодательство. Личность, 2009; № 3 (7): 105-111.

²⁵² Вешняков А.А. Свободные и демократические выборы как преграда политической коррупции. Организованная преступность, терроризм и коррупция // Криминологический ежеквартальный альманах, 2003; (1): 73-76.

fizisko, gan juridisko personu iesniegumus par izdarītajiem vai uzsāktajiem valsts amatpersonu koruptīvajiem noziedzīgiem nodarījumiem un interešu konfliktiem, kā arī politisko partiju finansēšanas noteikumu pārkāpumiem.

Viens no korupcijas kolektīvās novēršanas stūrakmeņiem ir atklātība valsts un pašvaldību iestādēs²⁵³. Vispirms, sabiedrībai ir jāzina, kā notiek resoru iekšoperācijas. Šis uzdevums var būt realizēts caur publicitāti un atklāto iekšresoru dokumentu apspriešanu. Tomēr, jāņem vērā, ka minētie mehānismi ir ierobežoti attiecībā uz komercnoslēpumiem, pilsoņu personīgo datu aizsardzību un slepenām ziņām militārās organizācijās. Jāpiekrīt viedoklim, ka Latvijas Republikā „... trūkst iestrādes, kā mazināt korupciju, daudz aktīvāk iesaistot sabiedrību un tos cilvēkus, kuri maksā augsto korupcijas cenu – tie ir vai nu godīgi uzņēmēji, kuri neiegūst kādu līgumu negodīgas iepirkumu procedūras dēļ, vai arī nodokļu maksātāji. Būtu jāapsver, kā piesaistīt šos korupcijas „upurus” novēršanas darbā, piemēram, veidojot īpašas sabiedriskas padomes, kas atsevišķās pašvaldībās vai institūcijās pārrauga iepirkumu godīgumu”²⁵⁴.

Kā komplekso pretdarbību korupcijai (korupcijas novēršana un apkarošana, kā arī izglītošana pretkorupcijas jautājumos), KNAB ir izstrādājis vidēja termiņa attīstības plānošanas dokumentu, kas nosaka rīcības virzienus, galvenos uzdevumus un sasniedzamos rezultātus korupcijas novēršanas un apkarošanas jomas attīstībā – Korupcijas novēršanas un apkarošanas programmu 2009.–2013.gadam. Šī Programma turpina iepriekšējā plānošanas periodā (Korupcijas novēršanas un apkarošanas programma 2004.–2008.gadam) iesākto darbību.

Programma izstrādāta, ņemot vērā Eiropas Padomes pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) II un III kārtas novērtējuma ziņojumu rekomendācijas, kā arī citos dokumentos noteikto, piemēram, „Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja darbības stratēģija 2008.–2010.gadam”²⁵⁵; „Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007. – 2013.gadam”²⁵⁶; „Valsts pārvaldes politikas attīstības pamatnostādnes 2008.–2013.gadam”²⁵⁷; Konceptija „Lobēšanas tiesiskās reglamentācijas nepieciešamība

²⁵³ Полякова Т.А. Информационная открытость как один из факторов в борьбе с коррупцией при построении информационного общества // Юридический мир. Общероссийский научно-практический правовой журнал, 2008; 1 (133): 18-22.

²⁵⁴ Kārklīņa R. Programma pret simptomiem, nevis cēloņiem. Recenzija Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programmai 2004.–2008.gadam // http://www.politika.lv/en/temas/tiesiska_valsts_un_korupcija/4407 (sk.20.12.2013).

²⁵⁵ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2008.gada 14.novembra rīkojums Nr. 717 „Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja darbības stratēģiju 2008.–2010.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 180 (3964), 20.11.2008.

²⁵⁶ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2006.gada 4.jūlija noteikumi Nr.564 „Noteikumi par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007.–2013.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 108 (3476), 11.07.2006.

²⁵⁷ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2008.gada 3.jūnija rīkojums Nr.305 „Par Valsts pārvaldes politikas attīstības pamatnostādņēm 2008.–2013.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 87 (3871), 05.06.2008.

Latvijā”²⁵⁸; „Organizētās noziedzības novēršanas, apkarošanas un samazināšanas valsts programmas 2006.–2010.gadam”²⁵⁹.

Programmas mērķis ir noteikt uzdevumus, plānot to izpildi un finansējumu Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts pamatnostādņu 2009.–2013. gadam īstenošanai, lai nodrošinātu korupcijas novēršanas un apkarošanas politikas mērķa sasniegšanu. Programmas apakšmērķi ir nodrošināt lietderīgu un likumīgu rīcību ar valsts un pašvaldību mantu, tai skaitā Eiropas Savienības un citu starptautisko organizāciju, kā arī ārvalstu piešķirtā finansējuma izlietošanu; ierobežot valsts amatpersonu rīcību interešu konflikta situācijās, kā arī ierobežot valsts amatpersonu iespējas legalizēt nelikumīgi iegūtos ienākumus; pilnveidot iekšējās pretkorupcijas sistēmas un stiprināt ētiskumu valsts un pašvaldību iestādēs, pilnveidot valsts amatpersonu zināšanas par korupcijas novēršanas prasībām; mazināt iedzīvotāju toleranci pret korupciju, nostiprināt izpratni par korupcijas nepieļaujamību un tās negatīvajām sekām; pilnveidot noziedzīgu nodarījumu valsts institūciju dienestā apkarošanas iespējas,

Publisko iepirkumu jomā ir paredzēts (Korupcijas novēršanas un apkarošanas programmas 2009.–2013.gadam 4.sadaļa) veikt analīzi, attiecībā uz kādiem iepirkuma procedūru izņēmumiem nepieciešams izstrādāt vadlīnijas un izstrādāt tās, lai veicinātu atklātības, brīvas konkurences un vienlīdzības principa ievērošanu (atbildīgā institūcija – KNAB, Finanšu ministrija, Iepirkumu uzraudzības birojs). Uzdevuma izpildes termiņš – 31.09.2011. Kā darbības rezultāts ir paredzēts izstrādāt vadlīnijas atbilstoši analīzes rezultātiem.

Jau Pamatnostādnēs „Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts stratēģija 2004. – 2008.gadam”²⁶⁰ tika deklarēts, ka valdības korupcijas novēršanas un apkarošanas politika tiek veidota, pamatojoties uz šādiem principiem: 1) likumības ievērošana; 2) politiskā neitralitāte; 3) sistēmiska un kompleksa pieeja cīņai pret korupciju; 4) valsts amatpersonu un uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) atbildīgo darbinieku atbildības nenovēršamība.

Nelietderīgas, neefektīvas un nelikumīgas valsts un pašvaldības mantas izlietošanas novēršanai un apkarošanai bija paredzēti šādi rīcības virzieni: trūkumu

²⁵⁸ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2008.gada 28.jūlija rīkojums Nr.435 „Par koncepciju „Lobēšanas tiesiskās reglamentācijas nepieciešamība Latvijā”” // „Latvijas Vēstnesis”, 117 (3901), 31.07.2008.

²⁵⁹ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2006.gada 31.maija rīkojums Nr.390 „Par Organizētās noziedzības novēršanas, apkarošanas un samazināšanas valsts programmu 2006.–2010.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 86 (3454), 02.06.2006.

²⁶⁰ (Ministru kabineta 2004.gada 9.marta rīkojums Nr.153 Pamatnostādnes „Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts stratēģija 2004. – 2008.gadam” (informatīvā daļa))

novēršana tiesiskajā regulējumā, kas attiecas uz jautājumu par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu; valsts un pašvaldības mantas izlietojuma kontroles pastiprināšana; valsts un pašvaldību iepirkumu kontroles uzlabošana un pārkāpēju atbildības nodrošināšana; pietiekamā apjomā nodrošināt valsts un pašvaldības līdzekļu izmantošanas revīziju veikšanu; valsts un pašvaldību budžeta atklātības nodrošināšana.

Iekšējās pretkorupcijas sistēmas nodrošināšanai un uzlabošanai valsts un pašvaldības institūcijās bija deklarēti šādi rīcības virzieni: valsts amatpersonu interešu konflikta novēršana attiecīgajās valsts un pašvaldības institūcijās; stingrāku kritēriju ieviešana personāla atlases jomā valsts un pašvaldību institūcijās korupcijas riska samazināšanai; efektīvi iekšējās kontroles mehānismi valsts un pašvaldību institūcijās, īpašu uzmanību vēršot uz tiesu, prokuratūras un policijas darbību; ētiskuma nostiprināšana valsts un pašvaldību institūcijās.

Tiesiskās apziņas celšanai valsts amatpersonu un citu sabiedrības locekļu vidū jautājumos, kas saistīti ar korupciju, bija plānoti šādi paņēmieni: valsts amatpersonu, kā arī privātā sektora pārstāvju izglītošana korupcijas novēršanas un apkarošanas jomā; sabiedrības iesaistīšana godīgas politikas veidošanas un lēmumu pieņemšanas procesā; sabiedrības informēšana par korupcijas problēmām, iedzīvotāju tiesībām un pienākumiem, interešu konfliktu novēršanas prasībām, ētikas ievērošanu iestādēs; pētījumu un aptauju veikšana par korupcijas izplatību un izpausmēm²⁶¹.

Politikas zinātnes doktore Rasma Kārcliņa, recenzējot Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programmu 2004.–2008.gadam ir norādījusi: „Tas ir labas korupcijas novēršanas stratēģijas mērķis – uzrunāt kompleksās korupcijas izpausmes un novērst parādības, kas ir būtisks to cēlonis. Pastāvošo likumu nepilnības nav cēlonis, bet gan drīzāk symptoms. Valsts pretkorupcijas programma cenšas mazināt simptomus, bet tikpat kā nemaz neuzrunā cēloņus... Nevis regulējumu esamība, bet gan to reālā ieviešana dzīvē ir būtiskais klupšanas akmens korupcijas novēršanā, un to programma uzrunā tikai garāmejojot.”²⁶² Neskatoties uz norādi 2002.gadā Eiropas Savienības uzdevumā veiktajā izvērtējumā par korupcijas mazināšanu jaunās dalībvalstīs, ka formālie regulējumi jau tad bija samērā labi sakārtoti²⁶³, autors uzskata, ka efektīvu korupcijas novēršanu var sagaidīt

²⁶¹ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2004.gada 9.marta rīkojums Nr.153 „Par pamatnostādnēm „Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts stratēģija 2004.–2008.gadam”” // „Latvijas Vēstnesis”, 39 (2987), 11.03.2004.

²⁶² Kārcliņa R. Programma pret simptomiem, nevis cēloņiem. Recenzija Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programmai 2004.–2008.gadam // http://www.politika.lv/en/temas/tiesiska_valsts_un_korupcija/4407 (sk.20.12.2013).

²⁶³ Open Society Institute // Monitoring the EU Accession Process / Corruption and Anti-corruption Policy. – Budapest, New York : Open Society Institute, 2002; p.331.

tikai tad, kad formālie regulējumi būs nevis „samērā labi sakārtoti”, bet gan būs objektīvie, adekvātie, praktiski izpildāmie un piemērojamie attiecībā uz visiem korumpantiem.

Minētā sakarā paliek virkne diskutablu un neatrisināto jautājumu, piemēram, jautājums par to, vai iepirkumu komisijai ir tiesiskās iespējas nepiešķirt iepirkuma līguma slēgšanas tiesības pretendenta, attiecībā uz kuru pastāv aizdomas par iesaistīšanos korupcijā. Lai arī sabiedrība par atklātību „Delna” uzskata, ka pašreizējais normatīvais regulējums ļauj iepirkumu konkursa nolikumā ietvert pretkorupcijas kritēriju, kā arī prasību par veiksmīgu iepriekšējo sadarbību, tādējādi izvairoties no pretendentiem, pret kuru veiktajiem pakalpojumiem iepriekšējiem pasūtītājiem ir bijuši iebildumi vai arī kuri ir iesaistīti vērienīgos korupcijas skandālos²⁶⁴, normatīvo aktu analīze liecina, ka pašreizējais normatīvais regulējums neļauj izslēgt no konkursa pretendentu, par kura veiktajām darbībām tiesībsargājošajām institūcijām ir radušās pamatotas aizdomas, ja to vaina vēl nav pierādīta ar notiesājošu spriedumu.

2013.gadā KNAB ir uzsācis Korupcijas novēršanas un apkarošanas programmas 2014.–2020.gadam izstrādi (promocijas darba sagatavošanas brīdī programma nebija publiski pieejama).

Promocijas darba 3.1. apakšnodeļas rezumējums

Autors uzskata, ka viens no risinājumiem, kas vienlaicīgi nodrošina pretkorupcijas prevenciju efektivitāti un atbilst demokrātijas pamatprincipiem, varētu būt grozījums likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 2.pantā, papildinot to ar otro teikumu šādā redakcijā: „Korupcijas novēršanas pasākumi iekļauj iekšēju, ārēju un kolektīvu korupcijas novēršanu atbilstoši valsts politikas plānošanas dokumentiem”.

3.2. Korupcijas novēršanas principi, metodes un paņēmieni mūsdienu Latvijā

Korupcijas novēršana, kā viens no pamatelementiem cīņā pret korupciju, prasa attiecīgu teorētisko bāzi, respektīvi, korupcijas novēršanas principu, metožu un paņēmieni sistematizāciju. Šāda sistematizācija ļaus auditēt mūsdienu Latvijā pašlaik piemērojamo pasākumu klāstu un noteikt iespējamus attīstības virzienus korupcijas novēršanai.

²⁶⁴ <http://www.delna.lv/lat/news/95/> (sk.20.12.2013); <http://delna.lv/kategorijas/darbibas-jomas/publiska-iepirkuma-uzraudziba/> (sk.20.12.2013).

Jau 2003.gadā Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts stratēģijas projektā²⁶⁵ bija postulēts, ka cīņā pret korupciju ir realizējamie sekojoši principi: likumības ievērošanas princips; atklātības princips; atbildības princips; valstiska griba cīnīties pret korupciju un sadarbība vienota mērķa sasniegšanā; kompleksa pieeja cīņā pret korupciju (korupcijas apkarošana, korupcijas novēršana, sabiedrības izglītošana). Mūsdienu Latvijā spēkā esošo normatīvo aktu analīze ļauj secināt, ka šie principi nav zaudējuši savu aktualitāti un joprojām ir akceptējami no valsts puses.

Korupcijas novēršanas metožu pamatā ir korupcijas novēršanas principi. Metode šajā ziņā ir paņēmieni vispārināts modelis, kuras pamatā ir viena dominējošā ideja. Korupcijas novēršanas skatījumā paņēmieni ir elementārā darbība, kas ir vērsta uz konkrētas problēmas risināšanu. Viena no pieejām korupcijas novēršanas metožu un paņēmieni struktūrēšanai ir koncepts „Korupcijas iekšējā novēršana – Korupcijas ārējā novēršana – Korupcijas kolektīvā novēršana”.

Ņemot vērā to, ka korupcijas iekšējā novēršana ir pasākumu kopums, kura rezultātā korupcija mazinās pateicoties paša vadības aparāta pūlēm²⁶⁶, var izdalīt vismaz šādus rīcības virzienus: 1) nolūkā nodrošināt iekšējo uzraudzību – veidot atsevišķas pārvaldes, kuras funkcionē autonomi²⁶⁷. Tas ir viens no pārvaldes instrumentiem, kas var novērst korupciju organizācijas iekšpusē. Šo mērķi var sasniegt vispirms analizējot riskus (piemēram, veicot iestādes iekšējo aktu inventarizāciju), otrkārt, izstrādājot pretdarbības metodes, treškārt, piemērojot tās; 2) nolūkā sagaidīt amatpersonu profesionālo pienākumu pienācīgu pildīšanu – noteikt skaidrus standartus amatpersonu veicamiem pienākumiem. Šo mērķi var sasniegt izstrādājot un akceptējot ētikas (uzvedības) kodeksus, kas ne tikai izskaidro amatpersonai tās uzvedības standartus, bet arī izskaidro sabiedrībai, kāda uzvedība ir jāgaida no amatpersonas²⁶⁸; 3) lai savlaicīgi konstatētu iespējamo vai plānoto koruptīvo darījumu – nodrošināt amatpersonas veicamo pienākumu izpildes kontroli, realizējot stingru uzraudzību attiecībā uz katru

²⁶⁵ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2004.gada 9.marta rīkojums Nr.153 „Par pamatnostādņēm „Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts stratēģija 2004.–2008.gadam”” // „Latvijas Vēstnesis”, 39 (2987), 11.03.2004.

²⁶⁶ Демидова Н.Ф. Бюрократизация государственного аппарата абсолютизма в XVU-XVID вв. Абсолютизм в России XVII-XVIII вв. – М.: Просвещение, 1964. – 12.лpp.

²⁶⁷ Качановский Д.Е. Порядок создания службы внутреннего аудита и организация ее работы // Государство и право, 2004; (2): 105-107.; Кочаненко Е.П. Некоторые аспекты организации деятельности государственных (муниципальных) учреждений в сфере размещения заказов и внутреннего финансового контроля (аудита) // Законодательство и экономика, 2011; (3): 14-25.

²⁶⁸ Plašāk: Куракин А.В. Государственным служащим необходим кодекс поведения, или реформирования государственной службы – антикоррупционную направленность // Закон и право, 2003; (8): 22-27.; Малиновский А.А. Кодекс профессиональной этики: понятие и юридическое значение // Журнал российского права, 2008; (49): 39-44.; Краснова Е.А. Роль профессиональной этики в профилактике коррупции // Материалы XLIX Международной научной студенческой конференции ”Студент и научно-технический прогресс” / 16-20 апреля 2011 г. Государство и право. – Новосибирск: СибАГС, 2011. – с. 184

amatpersonu; 4) izmantot atalgojuma palielināšanas paņēmieni kā faktoru, kas motivē amatpersonu neiesaistīties koruptīvajos darījumos.

Korupcijas ārējās novēršanas laukā, korupcijas potenciālo pievilcību strauji mazina vismaz šādas metodes un paņēmieni: 1) neatkarīgās tiesu sistēmas izveide – kad amatpersona, kura ir pārkāpusi likumu, var tikt efektīvi atzīta par vainīgu²⁶⁹; 2) vārdu brīvības veicināšana un masu informācijas līdzekļu lomas palielināšana (atsevišķie zinātnieki²⁷⁰ uzskata, ka vārdu brīvība un masu informācijas līdzekļi ir viens no efektīvākajiem korupcijas ārējās kontroles instrumentiem); 3) vēlēšanu sistēmas pilnveidošana – demokrātiskās valstīs korumpēto personu sodīšanas pamatveids ir to atstumšana no varas nākošajās vēlēšanās – minētā pieeja balstās uz atziņām, ka korupcija ir zemāka tajās valstīs, kuras pēc mažoritārās vēlēšanu sistēmas katrā apgabalā ievēl dažus pārstāvjus²⁷¹.

Korupcijas kolektīvās novēršanas segmentā: 1) sabiedrības informatīvā nodrošināšana (skaidri, lakoniski un saprotami izklāstīt sabiedrībai tās tiesības un pienākumus; izskaidrot sekas, kādas varētu būt par koruptīvā rakstura pārkāpumiem; izskaidrot, kā notiek tiesas prāvas); 2) pašas iestādes centieni uzturēt ciešus sakarus ar klientiem, pieņemot sūdzības no iedzīvotājiem un uzņēmējiem, kas ir ļoti svarīgs amatpersonu kontroles instruments; 3) atklātība valsts un pašvaldību iestādēs (daži zinātnieki²⁷² norāda, ka tas ir viens no korupcijas kolektīvās novēršanas stūrakmeņiem).

Pastāv arī citas pieejas korupcijas metožu un paņēmieni grupēšanai. Piemēram, sistematizācija četrās apakšgrupās A) Integrācija un kooperācija – šīs metodes un paņēmieni paredz kooperēt sabiedrību, masu informācijas līdzekļus, nevalstiskās iestādes, izglītības iestādes, politiķus, uzņēmējus, pašvaldības, tiesībsargājošās iestādes un tiesu sistēmu; B) Caurskatāmība un pārraudzība – ieskaitot šādus paņēmienus kā

²⁶⁹Combating corruption in Juridical systems Advocacy Toolkit // http://siteresources.worldbank.org/INTLAWJUSTINST/Resources/Judiciary_Advocacy_ToolKit.pdf (sk.20.12.2013).; Богмацера Э.В. Роль судебной практики в процессе повышения эффективности борьбы с коррупцией // Актуальные проблемы противодействия коррупции: материалы международной научно-практической конференции, 14 октября 2010 г. – Белгород: ООНИ и РИД БелЮИ МВД России, 2010. – с. 170-174.

²⁷⁰ Патеева Г.Х. Роль СМИ в формировании общественного мнения по проблеме коррупции при назначении наказания // Право. Законодательство. Личность, 2009; 3 (7):105-111.

²⁷¹ Щур Л.В. Мажоритарная и пропорциональная избирательные системы: достоинства и недостатки // Правовое обеспечение социально-экономического развития Дальневосточного региона / Материалы межвузовской научно-практической конференции курсантов, слушателей и студентов, 24 мая 2006 г. – Хабаровск: Изд-во Дальневост. юрид. ин-та МВД РФ, 2006. – с. 87-90.

²⁷² Полякова Т.А. Информационная открытость как один из факторов в борьбе с коррупцией при построении информационного общества // Юридический мир. Общероссийский научно-практический правовой журнал, 2008; 1 (133): 18-22.

informācijas pieejamība un ētikas kodeksi²⁷³; C) Risku un iespēju mazināšana – piemēram, nulles deklarācijas, ārējo normatīvo aktu pilnveidošana, striktākie iekšējie regulējumi, „četrū acu” princips, amatpersonu rotācija²⁷⁴. D) Kontrole – piemēram, kontrole par amatpersonu darbību (sistēmiskais audits – plānotais un iepriekš neplānotais), ārējo un iekšējo normatīvo aktu izpildes monitorings, iekšējā audita dienesta izveide, sabiedriskā kontrole²⁷⁵, amatpersonu izdevumu kontrole – amatpersonu un ģimenes locekļu ienākumu pārskatāmība²⁷⁶.

Trešā pieeja sistematizācijai ņem vērā konkrētu objektu, kuriem ir svarīga loma korupcijas problēmas risināšanā (ierēdnis, ierēdņa iestāde, valsts iestādes, sabiedrība).

- 1) Apakšgrupā „ierēdnis” ir apkopojamās metodes uz paņēmieni, kas skar katru konkrētu amatpersonu: personāla stingra atlase (stingrāku kritēriju ieviešana personāla atlases jomā valsts un pašvaldību institūcijās); personāla rotācija²⁷⁷; personāla funkciju sadale (piemēram, korupcijas novēršanai publisko iepirkumu jomā, tas varētu būt dalījums iepirkuma nepieciešamības posma izdalīšana, iepirkuma specifikācijas sagatavošanas posms, lēmuma pieņemšanas posms un sūdzību izskatīšanas iestādes iekšpusē posms). Šajā metožu un paņēmienu apakšgrupā ietilpst arī „četrū acu” princips, kontroles pastiprināšana, atklātības nodrošināšana, amatpersonu pienācīgais atalgojums, ierēdņu atestācija, personāla apmācības.
- 2) Apakšgrupā „ierēdņa iestāde” ietilpst: kadru jautājums pieņemot valsts dienestā, amata pienākumu izpildes uzraudzība, risku identificēšana – vērtējot veicamās funkcijas nozīmību, caurspīdīgumu un kontrolējamību un personiskos aspektus (darbinieki, klienti, personiskās intereses); funkciju un atbildības dalīšana, vadītāju īpašie pienākumi; informēšana, komunikācija (iekšēja / ārēja) utml.

²⁷³ Prevention of Corruption in State Administration: France by Pierre-Christian Soccoja. Conference on Public Integrity and Anticorruption in the Public Service. Bucharest, 29-30 May 2007 // <http://www.oecd.org/dataoecd/18/34/39303834.pdf> (sk.20.12.2013).

²⁷⁴ Норкин Т.И. Ротация государственных служащих как фактор обеспечения безопасности федеральной государственной службы // Вестник Московского университета МВД России, 2007; (7): 25-27.

²⁷⁵ Дербан Г.В. Коррупция: система контроля со стороны институтов гражданского общества за деятельностью государственных и муниципальных служащих // Меры противодействия коррупции: проблемы разработки и реализации: материалы научно-практического семинара с приложением международных правовых актов и проектов федеральных законов. – Барнаул: ООО "Издательский дом "Барнаул", 2009. – с. 313-318

²⁷⁶ Трошев Д.Б. Контроль расходов государственных и муниципальных служащих как мера противодействия коррупции // Актуальные проблемы противодействия коррупции: материалы международной научно-практической конференции, 14 октября 2010 г. – Белгород: ООНИ и РИД БелЮИ МВД России, 2010. – с. 35-39.; Овчинский В.С. Расходы – Доходы = Коррупция // Следователь, 2011; 9 (161): 37-38.; Абрамов О.А. Противодействие легализации преступных доходов как одна из важных составляющих повышения эффективности борьбы с коррупцией // Вестник Волгоградской академии МВД России, 2011; 3 (18): 99-104.

²⁷⁷ Joerges J. Prevention of Corruption The United Nations Convention Approach. Regional Seminar on Good Practices in Corruption Prevention 25 –26 March 2009, Macao // <http://www.oecd.org/site/adboecdanti-corruptioninitiative/meetingsandconferences/42882805.pdf> (sk.20.12.2013).

- 3) Valsts iestādes: risku identificēšana, piemēram vērtējot tiesisko regulējumu (īpaši amatpersonu rīcības brīvību); trūkumu novēršana tiesiskajā regulējumā, kas mazinātu koruptīvu situāciju rašanas iespējas – likumi, kuri nav plaši traktējami, pretkoruptīvo pasākumu plānošana; pārkāpēju atbildības efektīvā noteikšana un izpilde; sabiedrības uzmanības saasināšana; amatpersonu kontrole un pēcpārbaude (regulāra/izlases); valsts amatpersonu interešu konflikta novēršana; efektīvu iekšējās kontroles mehānismu izstrāde; politiskā griba, pieņemto normatīvo aktu pienācīga piemērošana un izpilde, korupcijas profilakse²⁷⁸, neatkarīgā un efektīvā tiesu sistēma, demokrātija, ekonomiskā un sociālā attīstība, neatkarīgās korupcijas izmeklēšanas iestādes²⁷⁹.
- 4) Sabiedrība – atklātības nodrošināšana (piemēram, sabiedriskā kontrole²⁸⁰, plašā masu informācijas līdzekļu kampaņa ētiskuma nostiprināšanai, valsts iedzīvotāju ziņošana par korupcijas gadījumiem utml.

Ceturrtā pieeja konkrēto metožu un paņēmieni grupēšanā balstās uz to piemērošanas sekām ierēdniecībai (ierēdniecību apgrūtinošās metodes un paņēmieni; ierēdniecību motivējošās metodes un paņēmieni; ierēdniecībai neitrālās metodes un paņēmieni). Piemēram, pie ierēdniecību apgrūtinošām metodēm un paņēmieniem ir pieskaitāma: personāla rotācija, kontroles pastiprināšana, atklātības nodrošināšana, ierēdņu atestācija, amata pienākumu izpildes uzraudzība, pārkāpēju atbildības efektīvā noteikšana un izpilde²⁸¹ u.c. Ierēdniecību motivējošās metodes un paņēmieni ir (ne tikai, bet arī): personāla apmācības, amatpersonu pienācīgais atalgojums, pieredzes apmaiņa, funkciju un atbildības dalīšana, trūkumu novēršana tiesiskajā regulējumā. Ierēdniecībai neitrālās metodes un paņēmieni: sabiedrības izglītošana²⁸², personāla funkciju sadale,

²⁷⁸ Preventing Corruption in Public Contracting: Capacity building and networking for civil society and local governments in Asia // http://archive.transparency.org/regional_pages/asia_pacific/current_projects/preventing_corruption_in_public_contracting (sk.20.12.2013); Тищенко Е.В., Яшкина Е.В. Профилактика коррупции в сфере государственных закупок // Противодействие коррупции: уголовно-правовые, уголовно-исполнительные и криминологические аспекты / Сборник материалов XXXVII студенческой конференции "Неделя науки" (22 апреля 2009 года). – Ростов-на-Дону, 2009. – с. 114-120.; Клейменов М.П., Пустовит Р.В. Профилактика коррупции // Актуальные проблемы экономики и права, 2010; 4 (16): 83-89.

²⁷⁹ Specialised Anti-Corruption Institutions review of models Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia // <http://www.oecd.org/corruption/acn/library/39971975.pdf> (sk.20.12.2013).

²⁸⁰ Матвейчук Е.Ф. Общественный контроль служебного поведения государственных служащих в целях обеспечения эффективной борьбы с коррупцией // Следователь, 2011; 6 (158): 31-35.

²⁸¹ Саенко Л.В. Коррупция как социальное явление: вопросы повышения ответственности гражданских служащих в современных условиях // Актуальные проблемы современной юридической науки и практики: Межвузовский сборник научных трудов, 2010, (4): 193-196.

²⁸² Сироткин А.Г. Повышение правовой грамотности населения как мера противодействия коррупции // Конституционные и международно-правовые основы противодействия коррупции в Российской Федерации: новое законодательство и проблемы его применения / Сборник материалов VII Всероссийской научно-практической конференции (11 декабря 2009 г.). – Кострома: КГУ им. Н.А. Некрасова, 2010. – с. 85-89.

„četrus acu” princips, risku identificēšana, sabiedrības uzmanības saasināšana; efektīvu iekšējās kontroles mehānismu izstrāde utml.

Piektā katalogizācijas pieeja ir pēc metožu un paņēmieni klasiskuma. Neatkārtojot standarta risinājumus, kas bija izklāstīti augstāk, autors pievērš uzmanību dažiem nestandarta risinājumiem korupcijas novēršanas jomā. Par nestandarta risinājumiem mūsdienā Latvijā var uzskatīt tādas priekšlikumus kā 1) vēlētie amatpersonu amati; 2) ikgadēja ierēdņu skaita mazināšana; 3) katras amatpersonas fiziskā kontrole: foto, video novērošana; 4) birokrātiskās sarakstes elektronizācija ar bezmaksas sabiedrisko pieeju šai datubāzei; 5) atbildības nastas pārņemšana no ierindas darbiniekiem uz iestādes vadītāju u.c. Daži no šiem priekšlikumiem, piemēram pēdējais, var tikt analizēti un nepieciešamības gadījumā ņemti vērā. Ja iestādes vadītājs būs personiski atbildīgs par visām korupcijas izpausmēm savā iestādē, tad tas, pirmkārt, motivēs vadītāju novērst korupcijas gadījumus, izstrādāt efektīvu pretkorupcijas stratēģiju un pienācīgi kontrolēt savus darbiniekus, un, otrkārt, demotivēs iestādes vadītāju iejaukties amatpersonu likumīgajās darbībās, nolūkā panākt sev vēlamo rezultātu. Ierindas amatpersonas atbilstoši šai pieejai tiktu sauktas tikai pie kriminālatbildības, ja paši būtu izdarījuši krimināli sodāmus noziedzīgus nodarījumus (piemēram kukuļņemšanu). Savukārt iestādes vadītājs, ja viņa darbinieki ir pieļāvuši pārkāpumus, kas nav saistīti ar kriminalizētiem nodarījumiem, tiktu saukts pie administratīvās vai civiltiesiskās atbildības.

Pie korupcijas novēršanas principiem publisko iepirkumu sfērā var pieskaitīt vispārējo tiesību principu stingru ievērošanu, kas ir viens no korupciju mazinošiem faktoriem. Publisko iepirkumu sfērā ir obligāti ievērojami vismaz šādi vispārējie tiesību principi: 1) iepirkuma procedūras atklātuma princips, piegādātāju brīvās konkurences princips, vienlīdzīgas un taisnīgas attieksmes pret piegādātājiem princips, valsts un pašvaldību līdzekļu efektīvās izmantošanas princips, pasūtītāja riska samazināšanas princips; 2) privātpersonas tiesību ievērošanas princips; vienlīdzības princips; tiesiskuma princips; tiesību normu saprātīgas piemērošanas princips; patvaļas aizlieguma princips; tiesiskās palāvēšanas princips; likuma atrunas princips; demokrātiskās iekārtas princips; samērīguma princips; likuma prioritātes princips; procesuālā taisnīguma princips; 3) vienādu iespēju nodrošināšana, nediskriminācija, savstarpēja atzīšana, proporcionalitāte un atklātība. 4) vispārējie tiesību principi, kuri atklāti, atvasināti vai attīstīti iestāžu praksē vai tiesu judikatūrā, kā arī tiesību zinātnē.

Iepirkuma procedūras atklātuma princips nozīmē, ka publiskajos iepirkumos veicamajām darbībām ir jānotiek cik vien iespējams atklāti, lai uzlabotu lēmumu pieņemšanas procesa pārredzamību un uzlabotu sabiedrības piekļuvi informācijai, kas savukārt apstiprina iestāžu demokrātisko būtību un sabiedrības uzticību pārvaldei. Atklātības jeb caurspīdīguma princips ir īstenojams, nodrošinot informācijas publisko pieejamību (iepirkumu paziņojumi, konkursu nolikumi, tehniskās specifikācijas, iepirkuma procedūras ziņojums, iepirkuma līgums (likumā noteiktajā apjomā), veicot publisko piedāvājumu atvēršanu (konkursos), sniedzot papildu informāciju vienādā apjomā visiem pretendentiem. Viena no atklātības principa izpausmēm ir informācijas par iepirkumu publiskošana likumā noteiktajā kārtībā²⁸³, piemēram, iepirkuma procedūras dokumentos nosakot precīzu punktu piešķiršanas metodoloģiju katrā piedāvājuma vērtēšanas kritērijā. Šādas metodoloģijas nenoteikšana iepirkuma procedūras dokumentos ir pretrunā ar Publisko iepirkumu likuma 2.panta 1.punktā noteikto atklātības principu, kas paredz prasību noteikšanu pretendentiem pirms iepirkuma procedūras izsludināšanas.²⁸⁴ *Principa pretkorupcionālā nozīme.* Atklātības princips ir pozitivizēts Publisko iepirkumu likumā, lielā mērā, lai novērstu iespējamo korupciju. Valsts pretimnākošā attieksme, nodrošinot maksimāli brīvu pieeju tās rīcībā esošajiem dokumentiem, ir viens no būtiskākajiem argumentiem zema korupcijas izplatības līmenim Skandināvijas valstīs. Padarot pieejamu informāciju par lēmumu pieņemšanas procesu un noslēgtajiem darījumiem, informācijas atklātība ierobežo ierēdņu iespējas iesaistīties negodīgos darījumos, rada ievērojamus šķēršļus valsts iestāžu darbiniekiem iesaistīties pretlikumīgos darījumos un iedzīvoties, piesavinoties vai nevajadzīgi izšķērdējot valsts īpašumu.²⁸⁵

Brīvās konkurences princips – iepirkuma procedūrā izvirzītās prasības vienlīdz attiecas uz visiem piegādātājiem un nevar subjektīvi diskriminēt, vai otrādi, rādīt īpašu labvēlību, konkrētam piegādātājam vai piegādātāju kopai, t.i. pasūtītājs nedrīkst izvirzīt pretendentiem jebkādas prasības, kas ierobežo konkurenci. Piemēram, Publisko iepirkumu likums neierobežo iesniegt piedāvājumu jebkurai personai, kas atbilst konkrētajā iepirkuma procedūrā izvirzītajām prasībām, līdz ar to, ievērojot Publisko iepirkumu likuma 2.pantā 2.punktā noteikto piegādātāju brīvas konkurences principu, iepirkuma procedūrā izvirzītās prasības vienlīdz attiecas uz visiem piegādātājiem

²⁸³ Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2010.gada 23.marta lēmums Nr.4-1.2/10-67.

²⁸⁴ Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2010.gada 24.maija lēmums Nr.4-1.2/10-123.

²⁸⁵ Informācijas pieejamība valsts un pašvaldību iestādēs // <http://www.politika.lv/temas/5477/> (sk.20.12.2013).

neatkarīgi no tā, vai piegādātājs ir juridiska vai fiziska persona.²⁸⁶ Par darbību, kas nav savietojama ar brīvas un taisnīgas konkurences principiem būtu uzskatāma arī pretendenta, kurš iesniedzis nepamatoti lētu piedāvājumu, atzīšana par uzvarētāju iepirkumā, jo tādējādi tiek pieļauta situācija, kad iepirkuma līguma slēgšanas tiesības iepirkumā iegūst piegādātājs, kurš savus pakalpojumus vai preces piedāvā par cenu, par kuru nav iespējams (faktiski un tiesiski) izpildīt līguma nosacījumus, piedāvātajā cenā neiekļaujot visas nepieciešamās izmaksas, t.sk. visus obligātos maksājumus saskaņā ar normatīvo aktu prasībām.²⁸⁷ Brīvās konkurences princips lielā mērā ir saistīts ar Eiropas Kopienų dibināšanas līgumā garantētām pamatbrīvībām (brīva preču kustība, pakalpojumu sniegšanas brīvība, uzņēmējdarbības brīvība, pārvietošanās brīvība)²⁸⁸. Brīvu konkurenci var veicināt tas, ka amatpersonas, kas ir atbildīgas par iepirkumu, pēc iespējas samazina piedāvājuma iesniegšanas izmaksas, nosaka tādas prasības dalībai, kas nepamatoti neierobežo konkurenci, ļauj konkursā piedalīties uzņēmumiem no citiem reģioniem un valstīm vai izstrādā veidus, kā stimulēt mazāku uzņēmumu dalību pat tad, ja šādi uzņēmumi nevar iesniegt piedāvājumu par visu līguma apjomu²⁸⁹. *Principa pretkorupcionālā nozīme.* Korupcija publiskajā iepirkumā grauj brīvas konkurences mehānismus. Ierobežojot konkurenci, tiek mazinātas iespējas saņemt labāko piedāvājumu, ietaupīt pasūtītāja (t.i. nodokļu maksātāju) līdzekļus, iegūt kvalitatīvāko preci vai pakalpojumu. Savukārt, brīvās konkurences nodrošināšana palielina sabiedrības uzticību konkurentspējīgam procesam.

Vienlīdzīgas un taisnīgas attieksmes pret piegādātājiem princips – pie vienādiem tiesiskiem un faktiskiem apstākļiem pasūtītāja attieksme pret pretendentiem ir vienlīdzīga, savukārt pie atšķirīgiem apstākļiem pasūtītāja attieksme ir atšķirīga.²⁹⁰ Atbilstoši Eiropas Kopienų Tiesas judikatūrai, vienlīdzības princips nozīmē, ka pasūtītājam ir pienākums visiem piegādātājiem, kas piedalās iepirkuma procedūrā, nodrošināt vienādas iespējas un efektīvu konkurenci²⁹¹. Minētais nozīmē, ka pasūtītājs

²⁸⁶ Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2008.gada 14.aprīļa lēmums Nr. 4-1.2/08 – 104; Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2013.gada 25.jūlija lēmums Nr. 4-2.2/13 – 20/2; Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta rīcības sēdes 2013.gada 4.janvāra lēmums lietā SKA-134/2013.

²⁸⁷ Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2011.gada 20.jūlija lēmums Nr.4-1.2/11-228

²⁸⁸ Konsolidētā Eiropas kopienu dibināšanas līguma versija // http://www.univie.ac.at/RI/eur/20040401/LV_EC_Treaty_Vienna.pdf (sk.20.12.2013).

²⁸⁹ Organisation for Economic Co-operation and Development. Vadlīnijas attiecībā uz to, kā apkarot manipulācijas ar piedāvājumiem publiskajos iepirkumos // <http://www.oecd.org/dataoecd/19/11/46971562.pdf> (sk.20.12.2013).

²⁹⁰ Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2011.gada 21.jūlija lēmums Nr.4-2.2/11-13

²⁹¹ Judgment of the Court in Case C-243/89. Commission of the European Communities v Kingdom of Denmark. 22 June 1993 // http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&numdoc=61989J0243&lg=en (sk.20.12.2013).

visiem pretendentiem rada vienādas iespējas sacensties, lai iegūtu tiesības slēgt iepirkuma līgumu; pasūtītājs nedrīkst izvirzīt pretendentiem jebkādas prasības, kas atsevišķam pretendentam rada izdevīgākus apstākļus nekā pārējiem; pieņemot lēmumus, pasūtītājs ievēro objektivitāti un dod piegādātājiem pienācīgu iespēju izteikt savu viedokli; iepirkuma komisijas loceklis, par kura objektivitāti var pastāvēt pamatotas šaubas, nepiedalās lēmuma pieņemšanā²⁹²; iepirkuma komisija, vērtējot pretendentu piedāvājumus, vadās no salīdzināmiem rādītājiem, turklāt nevienu pretendentu nedrīkst nostādīt sliktākā stāvoklī kā citus pretendentes;²⁹³ pasūtītājs nodrošina vienotu pieeju visām iepirkuma procesā iesaistītajām personām neatkarīgi no šo personu izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās, pilsonības, rases un nacionālās piederības, attieksmes pret reliģiju, dzimuma, izglītības, valodas, dzīvesvietas un citiem apstākļiem. Piemēram, pretrunā ar Publisko iepirkumu likuma 2.panta 2.punktā noteikto vienlīdzīgas un taisnīgas attieksmes pret pretendentiem principu būtu iepirkuma komisijas rīcība, lūdzot pretendentam pēc piedāvājumu atvēršanas papildus iesniegt dokumentu, kura iesniegšanu piedāvājumā jau sākotnēji paredzēja iepirkuma nolikums.²⁹⁴ Līdzīgi, pēc piedāvājumu iesniegšanas termiņa beigām nav pieļaujami tādi grozījumi, kas būtu varējuši ietekmēt iespējamo piegādātāju loku vai iesniegtos piedāvājumus, ja attiecīgās izmaiņas jau būtu bijušas zināmas sākotnēji, izsludinot konkursu²⁹⁵. *Principa pretkorupcionālā nozīme.* Vienlīdzības principa abi elementi (līdztiesības princips un diskriminācijas aizliegums)²⁹⁶ ir viens no garantiem publiskā iepirkuma godīgumam un taisnīgumam. Grūti iedomāties, ka korumpētā iepirkumu komisija ievēro vienlīdzības principu. Gluži otrādi, nevienlīdzīga attieksme pret pretendentiem ir neatņemamā korupcijas pazīme publiskajos iepirkumos.

Valsts un pašvaldību līdzekļu efektīvās izmantošanas princips – maksimālā ekonomiskā izdevīguma nodrošināšana pasūtītājam, optimālākas proporcijas „cena/kvalitāte” nodrošināšana. Pasūtītāja līdzekļu efektīvā izmantošana balstās uz vairākiem pamatelementiem, tai skaitā uz iepērkamo preču, pakalpojumu vai būvdarbu nepieciešamību, iepirkuma plānošanu, iepirkuma priekšmeta kvantitāti, kvalitāti, cenu,

²⁹² Sk. Administratīvā procesa likuma 14¹.pantu.

²⁹³ Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2006.gada 7.marta lēmums Nr.4-1.2/06-31; Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2012.gada 8.jūnija lēmums Nr.4-1.2/12-165/3.

²⁹⁴ Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2009.gada 19.oktobra lēmums Nr.4-1.2/09-436. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2011.gada 4.aprīļa lēmums Nr.4-1.2/11-95. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2011.gada 18.aprīļa lēmums Nr.4-1.2/11-110.

²⁹⁵ Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2011.gada 27.jūlija lēmums Nr. 4-1.2/11-227/2.

²⁹⁶ Levits E. Par tiesiskās vienlīdzības principu. Par līdztiesību likuma un tiesas priekšā. Par Satversmes 91. Pantu // Latvijas Vēstnesis, 2003; (68).

izpildes vietu un izpildes laiku. Iepirkuma efektivitāti var ietekmēt tādi faktori, kā valsts politika iepirkumu jomā (t.sk. tiesiskais regulējums); publisko iepirkumu plānošana, vadība un koordinācija; publisko iepirkumu centralizācija vai decentralizācija; konkurences principu pārkāpumi valdības tirgū; iepirkumu procedūru kvalitāte; iepirkumu veicēju profesionālais līmenis; koruptīvie pārkāpumi. Valsts un pašvaldību līdzekļu efektīvās izmantošanas princips ir transponējams ne tikai uz iepirkamo priekšmetu, bet arī uz iepirkumu ekonomiskāko veikšanu – pēc iespējas mazāko resursu izmantošanu iepirkuma procesa veikšanai, iepirkuma līguma noslēgšanai un kontrolei par līguma izpildi.²⁹⁷ *Principa pretkorupcionālā nozīme.* Iepirkumu efektivitātes princips nav atdalāms no korupcijas problēmas. Korupcionālās shēmas vienmēr noved pie līdzekļu, kas ir paredzēti mērķa sasniegšanai, neracionālās izlietošanas. Autors norāda, ka līdzekļu efektīvās izmantošanas princips kolidē ar korupcijas gadījumiem: jo lielāka ir koruptīvā dominante, jo zemāka ir valsts un pašvaldību līdzekļu izmantošanas efektivitāte.

Pasūtītāja riska samazināšanas princips – iespējamo risku mazināšana iepirkumu veikšanas procesā un iepirkuma līguma izpildē (tai skaitā riski, kas saistīti ar kļūdām iepirkuma procedūrā, riski, kas saistīti ar tirgus piedāvājuma neatbilstību pasūtītāja vajadzībām, riski, kas saistīti ar izmaksu pieaugumu un kvalitātes pazemināšanos iepirkuma līguma izpildes laikā utml.) Piemēram, ja pasūtītājs, piešķirot līguma slēgšanas tiesības pretendenta, kura piedāvājums *prima facie* uzskatāms par nepamatoti lētu un nav pieprasījis pretendentam nepieciešamo informāciju, lai pienācīgi varētu izvērtēt piedāvāto cenu, līdz ar to būtu pārkāpis Publisko iepirkumu likuma 2.panta 3.punktā ietverto pasūtītāja riska samazināšanas principu.²⁹⁸ *Principa pretkorupcionālā nozīme.* Koruptīvas darbības parasti noved pie vairākiem riskiem, galvenokārt ar šo risku nobīdi uz iepirkuma līguma izpildes sfēru. Pirmkārt, pastāv draudi, ka iepirkuma līgums netiks izpildīts vispār (priekšapmaksas piesavināšanās); otrkārt, pastāv risks, ka noslēgtā iepirkuma līguma līgumcena nav konkurentspējīga un nav adekvāta tirgus situācijai; treškārt, ir liela varbūtība, ka iepirkuma līgums netiks izpildīts līgumā noteiktajā termiņā, kvalitātē, apjomā, un par līgumā atrunāto līgumcenu.

Iepriekš minētie pieci vispārējie tiesību principi ir ne tikai deklaratīvi prezentēti Publisko iepirkumu likuma²⁹⁹ 2.pantā, bet arī guvuši iemīļojumu likuma pantos, kas

²⁹⁷ Шадрина Е. В. Государственные и муниципальные закупки как система // <http://iii04.pfo-perm.ru/Data2004/DConf04/ShadrinaEV2.htm> (sk.20.12.2013).

²⁹⁸ Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2008.gada 20.aprīļa lēmums Nr. 4-1.2/09-138. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2013.gada 8.aprīļa lēmums Nr. 4-1.2/13-120.

²⁹⁹ Latvijas Republikas likums "Publisko iepirkumu likums" // „Latvijas Vēstnesis”, 65 (3433), 25.04.2006., "Zinotājs", 9, 11.05.2006.

regulē iepirkumu praktisko veikšanu. Piemēram, Publisko iepirkumu likuma 11.panta ceturtā daļa ir viena no likuma normām, kas nodrošina konkurences principa ievērošanu (piegādātājs, kurš piedalījies kādā no iepriekšējiem attiecīgā iepirkuma projekta posmiem vai iepirkuma procedūras dokumentu izstrādāšanā, nav tiesīgs piedalīties nākamajos tā paša projekta posmos vai attiecīgajā iepirkuma procedūrā, ja minētie apstākļi šim piegādātājam dod priekšrocības šajā iepirkuma procedūrā, tādējādi ierobežojot konkurenci). Publisko iepirkumu likuma 23.panta ceturtā daļa ir viena no likuma normām, kas nodrošina atklātības principa ievērošanu (iepirkuma komisija nodrošina iepirkuma procedūras dokumentu izstrādāšanu, protokolē iepirkuma procesa gaitu). Publisko iepirkumu likuma 17.panta pirmā daļa nodrošina gan konkurences principa ievērošanu, gan vienlīdzības principa ievērošanu: tehniskās specifikācijas nodrošina vienādas iespējas visiem pretendentiem un nerada nepamatotus ierobežojumus konkurencei iepirkuma procedūrās.

Atsevišķās Publisko iepirkuma likuma normas nosaka regulējumus, kas pēc būtības paredz kāda vispārējā, Publisko iepirkumu likuma 2.panta neminētā, principa ievērošanu. Piemēram, Publisko iepirkumu likuma 23.panta piektās daļas pirmais teikums garantē tiesiskuma principa realizāciju (iepirkuma komisija atlasa kandidātus un vērtē pretendētus un to iesniegtos piedāvājumus saskaņā ar šo likumu, iepirkuma procedūras dokumentiem, kā arī citiem normatīvajiem aktiem); 23.panta piektās daļas otrais teikums (iepirkuma komisijas lēmums ir saistošs pasūtītājam, ja tiek slēgts iepirkuma līgums) ir cieši saistīts ar tiesiskās palāvības principu. Publisko iepirkumu likuma 82.panta pirmā daļa ir procesuālo funkciju nodalīšanas principa iemīesojums.

Aplūkotie vispārējie tiesību principi, kas ir tiešā vai netiešā veidā pozitīvizēti Publisko iepirkumu likumā, ir tikai daļa no Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos piemērojamo vispārējo tiesību principu klāsta. Pirmkārt, jāņem vērā, ka publisko iepirkumu process notiek Administratīvā procesa ietvaros. Atbilstoši Administratīvā procesa likuma 15.panta pirmajai daļai, iestāde administratīvajā procesā piemēro ārējos normatīvos aktus, starptautisko tiesību un Eiropas Savienības (Kopienas) tiesību normas, kā arī vispārējos tiesību principus.³⁰⁰ Veicot publisko iepirkumu, ir jāpiemēro ne tikai Administratīvā procesa likuma 4.panta pirmajā daļā uzskaitītie vispārējie tiesību principi (privātpersonas tiesību ievērošanas princips; vienlīdzības princips; tiesiskuma princips; tiesību normu saprātīgas piemērošanas princips; patvaļas aizlieguma princips; tiesiskās

³⁰⁰ Latvijas Republikas likums „Administratīvā procesa likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 164 (2551), 14.11.2001., ”Zinotājs”, 23, 13.12.2001.

paļāvības princips; likuma atrunas princips; demokrātiskās iekārtas princips; samērīguma princips; likuma prioritātes princips; procesuālā taisnīguma princips), bet ir jāpiemēro arī Administratīvā procesa likumā neminētie vispārējie tiesību principi, kuri atklāti, atvasināti vai attīstīti iestāžu praksē vai tiesu judikatūrā, kā arī tiesību zinātnē.

Otrkārt, ir jāatceras, ka publiskajām iepirkuma procedūrām ir duāls raksturs, un tās nosacīti var iedalīt divās pakāpēs: pirmajā pakāpē tiek lemts par to, kuram no pretendentiem piešķirt tiesības slēgt līgumu (lēmums publisko tiesību sfērā), savukārt, otrajā pakāpē uz pieņemtā lēmuma pamata tiek noslēgts līgums ar izvēlēto kandidātu (lēmums privāto tiesību sfērā).³⁰¹ Ņemot vērā minēto, pusēm (pasūtītājam un izpildītājam), pēc iepirkuma līguma parakstīšanas ir jāievēro arī civiltiesību vispārīgie tiesību principi, tai skaitā labticības princips, vienošanās princips, atlīdzības princips.

Treškārt, iepriekš uzskaitīto principu konstrukciju raksta autors paplašina arī ar pasūtītāja izstrādāto konkursa nolikumu (iepirkuma procedūras dokumentāciju), kas pēc sava tiesiskā statusa iepirkuma procedūrā ir pielīdzināms ārējam normatīvajam aktam. Šis secinājums ir guvis apstiprinājumu arī Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas lēmumos.³⁰²

Ceturtkārt, jāņem vērā, ka Latvijas Republikai ir jāievēro ne tikai nacionālie tiesību akti. Saskaņā ar likuma „Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem” 13.pantu, ja starptautiskajā līgumā, kuru Saeima ir apstiprinājusi, paredzēti citādi noteikumi nekā Latvijas Republikas likumdošanas aktos, tiek piemēroti starptautiskā līguma noteikumi. Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 15.panta ceturto punktu, Eiropas Savienības (Kopienu) tiesību normas piemēro atbilstoši to vietai ārējo normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhijā. Piemērojot Eiropas Savienības (Kopienu) tiesību normas, iestāde ņem vērā Eiropas Kopienu Tiesas judikatūru.

Pēc pievienošanās Eiropas Savienībai, Latvijas Republikā ir tieši vai netieši piemērojamas ne tikai regulas, bet arī citi Eiropas Savienības tiesību avoti: ES pamatlīgumi, Kopienas noslēgtie līgumi ar trešajām valstīm, direktīvas, ES institūciju lēmumi, rekomendācijas, viedokļi, 2.pīlāra (Kopējā ārpolitika un drošības politika) un 3.pīlāra (Sadarbība tieslietās un iekšlietās) sadarbības instrumenti, Eiropas valstu

³⁰¹ Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas 2007.gada 16. aprīļa spriedums lietā Nr.A 42310205.

³⁰² Publisko iepirkumu likums kā speciālā tiesību norma paredz īpašu tiesisko regulējumu, 51.panta pirmajā daļā nosakot, ka pirms tiek publicēts paziņojums par līgumu, atklātam konkursam tiek sagatavots konkursa nolikums, un saskaņā ar Publisko iepirkumu likuma 56.panta pirmo daļu pasūtītājam ir pienākums vērtēt pretendentes un to piedāvājumus saskaņā ar izstrādāto nolikumu. Ievērojot minēto, iesniegumu izskatīšanas komisija norāda, ka konkursa nolikums pēc sava tiesiskā statusa iepirkuma procedūrā ir pielīdzināms ārējam normatīvajam aktam, jo iepirkuma procedūras ietvaros tas ir vienlīdz saistošs gan pasūtītājam, gan arī pretendentiem. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2009.gada 14.augusta lēmums Nr.4-1.2/09-350.

vispārējie tiesību principi un, visbeidzot, Eiropas Kopienų Tiesas praksē nostiprinātie tiesību principi. Piemēram, no Direktīvas 2004/18/EK „Par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru” preambulas 1.punkta izriet, ka publisko iepirkumu procesam ir jāatbilst tādiem pamatprincipiem kā vienādu iespēju nodrošināšana, nediskriminācija, savstarpēja atzīšana, proporcionālitate un atklātība. Atbilstoši Eiropas Kopienų Tiesas lēmumā³⁰³ norādītajam, pasūtītājam ir jāievēro Eiropas Kopienų dibināšanas līgumā Publisko darbu preambulas 2.punktā minētie nediskriminēšanas un vienlīdzības principi publiskajos iepirkumos.

Kā jau tika minēts iepriekš, Latvijas Republikas publisko iepirkumu tiesību sistēmā ietverti vispārējo tiesību principu apkopojums ir tikai pirmais solis korupcijas novēršanas virzienā. Korupcijas novēršanā liela nozīme ir ne tikai ierēdņu informētībai (t.i. ne tikai tam, ka viņi apzinās vispārējo tiesību principu klāstu un izprot katra principa nozīmi), bet arī reālām darbībām ikdienas darbā (t.i. tam, vai ierēdņi šos principus pielieto savā praksē).

Korupcijas mehānisma analīze, kā tās novēršanas paņēmieni. Korupcijas mehānismu publisko iepirkumu jomā parasti veido korumpanta rīcība (pieņemot labumus apmaiņā pret darbību vai bezdarbību) un labumu dēvēja rīcība (apsolot vai sniedzot labumus un lūdzot noteiktu darbību vai bezdarbību)³⁰⁴. Minētam mehānismam pilnībā atbilst kukuļošanas process, tomēr, korupcija ir daudz plašāka par kukuļošanu³⁰⁵. Tas izraisa nepieciešamību pēc iespējas plašāk izziņāt korupcijas mehānismu, lai noteiktu efektīvāko pret darbības modeli. Risinot jautājumu par korupcijas mehānismu, autors piedāvā vismaz šādus papildus variantus: A) koruptīvā izspiešana; B) korumpētā sociālā tīkla veidošana – pieņemot darbā politiku un ierēdņu bērnus vai radniekus; C) aktīvā uzsūkšana – psiholoģiskā ietekmēšana, šantāža; D) valsts koruptīvā sagrašanās³⁰⁶, kad uzņēmēji ietekmē valsts lēmumus, lai gūtu labumus; E) biznesa koruptīvā sagrašanās – stipra birokrātija (ierēdņi) paši uzsāk valsts ekonomiskās vides korumpēšanu; F)

³⁰³ Judgment of the Court in Case C-199/85. Commission v Italy. 10 March 1987 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61985CJ0199:EN:PDF> (sk.20.12.2013).

³⁰⁴ Кушниренко С.П., Пристансков В.Д. Комплексная характеристика коррупции и её преступных проявлений. – СПб., 2003. – с.30.

³⁰⁵ Кубанцев С. Коррупция гораздо шире и глубже простого взяточничества конкретного лица. <http://www.rospravo.ru/info/articles/763.html> // (sk.20.12.2013).

³⁰⁶ Kaufmann D., Kraay A. Growth without Governance // *Economia*, 2002; 3 (1): 169.

ideoloģiski kriminālā valsts pārvaldes sistēma³⁰⁷; G) birokrātijas autonomās darbības nelikumīgu labumu gūšanā.

Autors norāda, ka korupcijas riski pastāv ne tikai veicot publisko iepirkumu, bet arī plānojot šo iepirkumu veikt. Piemēram, iestādes vadītājs var mākslīgi veidot nepieciešamību pēc kāda noteiktā iepirkuma – konsultācijas pakalpojumu, stratēģijas izstrāde u.tml. Pastāv risks kā plānotajā iepirkumā var tikt neiekļauti visi nepieciešami apjomi, kas vēlāk ļaus piemērot sarunu procedūru. Sarunu procedūru³⁰⁸, līdztekus slēgtam konkursam un konkursa dialogam autors ietver koruptīvi riskanto iepirkumu procedūru metožu blokā.

Iepirkumu komisijas izveides posmā pastāv risks, ka tajā var tikt iekļauti nevis kompetenti speciālisti, bet vadībai vai uzņēmējiem lojālie darbinieki (interesu konflikta risks). Iepirkuma dokumentācijas sagatavošanas posmā (nolikums, tehniskā specifikācija, pretendentu kvalifikācija, pieredze u.c.) pastāv risks, ka iepirkumu komisiju var ietekmēt uzņēmēji. Valsts koruptīvās sagrābšanas gadījumā pastāv risks, ka iepirkumu komisijas vietā iepirkumu dokumentāciju gatavos paši uzņēmēji.

Pretkorupcijas skatījumā īpaši liela uzmanība ir jāpievērš tādām vērtēšanas kritērijiem kā saimnieciski visizdevīgākais piedāvājums. Sakarā ar to, ka publisko iepirkumu direktīvās nav noteikti vispusīgie apakškritēriji, kurus varētu izvēlēties, un līgumslēdzēja iestāde var izvēlēties arī citus kritērijus papildus cenai (vai tās vietā): kvalitāte, piegādes datums, produkta ilgmūžība, estētika, garantijas serviss u.c.³⁰⁹, šāda iespēja izraisa būtisku korupcijas risku. No vienas puses, šādu „mīkstu” ārpuscenā kritēriju nav daudz, jo atlases kritērijus (tādus kā, piemēram, pretendenta pieredze, personālsastāvs un iekārtas) nedrīkst izmantot piedāvājumu salīdzināšanai³¹⁰. No otras puses, vērtēšanas kritērijiem ir jābūt saistītiem ar līguma priekšmetu³¹¹ un šajā jomā

³⁰⁷ Панфилова. Е, Кабанов К. Научный семинар ”Противодействие коррупции: пределы возможного”. Высшая школа экономики: 2011 // <http://www.liberal.ru/articles/5293> (sk.20.12.2013).

³⁰⁸ Judgment of the Court in Case C-337/05. Commission of the European Communities v Italian Republic. 8 April 2008 // <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-337/05> (sk.20.12.2013).; Judgment of the Court in Case C-199/85. Commission v Italy. 10 March 1987 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61985CJ0199:EN:PDF> (sk.20.12.2013).; Judgment of the Court in Case C-57/94. Commission v Italy. 18 May 1995 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61994CJ0057:EN:PDF> (sk.20.12.2013).

³⁰⁹ Silva P. Eiropas Komisijas Iekšējā tirgus un pakalpojumu ģenerāldirektorāts. 23.04.2009. seminārs ”Sarunu procedūras piemērošana, iepriekš npublicējot paziņojumu par līgumu, attiecībā uz 2004.–2006.gada plānošanas perioda Kohēzijas fonda projektiem” // <http://www.esfondi.lv/events.php?id=1&action=event&category=45&eid=1133> (sk.20.12.2013).

³¹⁰ Judgment of the Court in Case C-532/06. Emm. G. Lianakis AE and Others v Dimos Alexandroupolis and Others. 24 January 2008 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62006J0532:EN:HTML> (sk.20.12.2013).

³¹¹ Judgment of the Court in case Case C-513/99. Concordia Bus Finland Oy Ab, formerly Stagecoach Finland Oy Ab v Helsingin kaupunki and HKL-Bussiliikenne. 17 September 2002 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61999J0513:EN:HTML> (sk.20.12.2013).; Judgment of the

līgumslēdzējai iestādei nedrīkst piešķirt neierobežotu izvēles brīvību. Kritērijiem jābūt izklāstītiem iepirkuma dokumentācijā vai paziņojumā par līgumu³¹², kā arī jāatbilst visiem ES tiesību aktu pamatprincipiem.

Posmā no iepirkuma izsludināšanas līdz piedāvājumu atvēršanai, iepirkumu komisija parasti sniedz atbildes uz pretendentu jautājumiem, kā arī ir tiesīga veikt grozījumus iepirkuma dokumentācijā, kas izraisa pastarpinātu risku, ka grozījumi var tikt veikti konkrētās firmas labā. Šajā posmā korumpētie komisijas locekļi var nodot informāciju par konkurentu piedāvājumu esamību un pat konkurentu piedāvātajām cenām. Piedāvājumu atvēršanas posmā pastāv risks, ka tiks apzināti nepareizi nosaukta pretendenta-kukuļdevēja piedāvātā cena (atkarībā no situācijas samazinot vai palielinot to); piedāvājumu atvēršanas sanāksmei var tikt nenovirzīti atsevišķie piedāvājumi, kuru iesniegšana nav pierādāma (nav atsūtīti ar ierakstīto vēstuli vai ar kurjeru)³¹³.

Piedāvājumu vērtēšanā var aktualizēties nevienlīdzīgās pieejas risks, ir iespējama piedāvājuma noraidīšana par nebūtiskiem trūkumiem, mahinācijas ar aritmētiskā kļūdas jēdzienu, kā arī nepamatoti lēta piedāvājuma problēmas. Koruptīvās ietekmes rezultātā ir iespējama prettiesiskā lēmuma pieņemšana par iepirkuma uzvarētāju.

Zināmi korupcijas riski pastāv arī citos iepirkuma procedūras posmos. Pretendentu informēšana par rezultātiem var notikt nevienlaicīgi vai vispār nenotikt; pārsūdzību posmā – uzraugošās iestādes (Iepirkumu uzraudzības birojs), kā arī Administratīvās tiesas korumpētības risks; iepirkuma līguma parakstīšanā (līguma teksts var atšķirties no līguma projekta, kas bija iekļauts iepirkuma dokumentācijā); iepirkuma līguma izpildes kontrole (ja koruptīvā darījumā rezultātā līguma izpilde netiks objektīvi kontrolēta, var tikt piegādātās nekvalitatīvas preces u.tml.). Arī noslēgtā iepirkuma līguma grozījumi dod plašas iespējas korupcijas izpausmēm. Pastāv risks, ka pasūtītājs līguma izpildes laikā grozīs paziņojumā par līgumu noteiktās būtiskās prasības³¹⁴ (piemēram līguma priekšmetu, izpildes termiņus, soda sankciju apmēru, maksājumu kārtību u.tml.).

Court in case Case C-448/01. EVN AG and Wienstrom GmbH v Republic of Austria. 4 December 2003 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62001J0448:EN:HTML> (sk.20.12.2013).

³¹² Eiropas Parlamenta Un Padomes Direktīva 2004/18/EK (2004. gada 31. marts) par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru // Oficiālais Vēstnesis L 134, 30/04/2004 Lpp. 0114 – 0240.

³¹³ Kriviņš A. Korupcijas publisko iepirkumu jomā mehānisms un risku raksturojums // Izaicinājumu un iespēju laiks: problēmas, risinājumi, perspektīvas / 2012. gada 17.–18. maija II starptautiskās jauno pētnieku un studentu zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. – Rēzekne, 2012. – 330-332.lpp.

³¹⁴ Judgment of the Court in Case C-496/99. Commission of the European Communities v CAS Succhi di Frutta SpA. 29 April 2004 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61999J0496:EN:HTML> (sk.20.12.2013).

Atbildot uz jautājumu, kādi korupcijas novēršanas paņēmieni, būtu visefektīvākie attiecībā uz publiskajiem iepirkumiem, promocijas darba ietvaros veikto interviju gaitā, eksperti ir snieguši šādas atbildes:

- Efektīvāka mazo iepirkumu pārsūdzēšana; lielajos iepirkumos komisijas sastāvos iekļaut KNAB vai valsts kontroles darbinieku; efektīvāka un ātrāka saukšana pie atbildības.
- Standartizēti risinājumi iepirkuma dokumentācijai – paraugnolikumi un specifikācijas.
- Stingra uzraudzība, precīza iepirkumu dokumentācija, iepirkuma komisiju locekļu rotācija, iepirkumu centralizācija.
- Kriminālatbildība un attiecīgi cietumsodi ar mantas konfiskāciju, panākt sodu neizbēgamību;
- Metodiskie ieteikumi būvniecības izdevumu aprēķināšanai, iepirkumu komisijām piesaistīt būvinženierus kā ekspertus, jāmaina likumdošana, ir jālabo sabiedrības apziņa.
- Efektīva izmeklēšana, saukšana pie administratīvās atbildības par pārkāpumiem, konkurences palielināšana, soda varbūtības un korumpantu riska palielināšana.
- Ar soda mēru palielināšanu vai citu metodisku korupcijas novēršanas paņēmieni iestrādāšanu tiesiskajā regulējumā vai uzraugošo institūciju kapacitātes stiprināšanu var radīt zināmus apgrūtinājumus koruptīva darījuma norisei, bet tā būs cīņa ar sekām.
- Efektīvāka kontrole, noteikt standartu iepirkumu priekšmetam, ko pasūtītāji drīkst iegādāties.
- Pārskatīt Publisko iepirkumu likuma regulējumu, pastiprināt iepirkuma komisijas atbildību.
- Plašākā konkurence, amatpersonu izglītošana, labs atalgojums, dinamiska iepirkumu sistēma.

Promocijas darba 3.2. apakšnodaļas rezumējums

Bez šaubām, neviena no korupcijas novēršanas metodēm un neviens korupcijas novēršanas paņemiens paši par sevi (ja tiks piemēroti ārpus citu metožu konteksta) nedos vēlamu rezultātu. Piemēram, amatpersonu ētiskuma jautājums (amatpersonu ētikas stiprināšana, tiesiskā kultūra, tiesību izskaidrošana un patriotisms) ir cieši saistīts ne tikai ar katru konkrētu amatpersonu, bet arī ar visu sabiedrību kopumā. Korumpētajā sabiedrībā godīgie ierēdņi neparādīsies no tautas vidus un ētikas kodeksi paši par sevi

nebūs spējīgi uzlabot situāciju. Pirmkārt, godīgie sabiedrības locekļi ļoti reti cīnīsies par šķietamo vērtību, kuras nosaukums ir vara. Otrkārt, katra amatpersona ir sabiedrības produkts (vecāki, kuri pārkāpjot ceļu satiksmes noteikumus maksā kukuļus, projicē koruptīvās rīcības scenāriju arī uz saviem bērniem). Tātad, jebkura pretkoruptīvā metode ir jāpastiprina ar sabiedrības pareizo attieksmi, ar sabiedrības patriotismu, ar paaudzes, kurai piemīt augsta morāle, audzināšanu. Minētais liecina par nepieciešamību korupcijas novēršanai izmantot kompleksu pieeju.

3.3. Korupcijas novēršanas subjekti Latvijas Republikā

Subjektu loku, kas ir iesaistīti korupcijas novēršanas pasākumos, Latvijas Republikā iezīmē likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”³¹⁵. Autora publikācijās ir izvirzīts priekšlikums veikt grozījumu likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 2.pantā, papildinot to ar otro teikumu šādā redakcijā: „Korupcijas novēršanas pasākumi iekļauj iekšēju, ārēju un kolektīvu korupcijas novēršanu atbilstoši valsts politikas plānošanas dokumentiem”. Īsumā izanalizēsim katru subjektu atsevišķi, ņemot vērā piedāvāto teorētisko dalījumu attiecībā uz korupcijas novēršanas jēdzienu.

Korupcijas iekšējai novēršanai (kā pasākumu kopumam, kura rezultātā korupcija mazinās pateicoties paša vadības aparāta pūlēm) ir pieskaitāmi vairāki subjekti, un proti:

Valsts vai pašvaldības institūcijas vadītājs. Vadītāja nepareizā rīcība ļauj padotajiem attaisnot kontroles pasākumu ignorēšanu³¹⁶. Likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 20.panta pirmā daļa nosaka, ka valsts vai pašvaldības institūcijas vadītājam ir pienākums atbilstoši savai kompetencei nepieļaut, lai šajā institūcijā strādājošās valsts amatpersonas nonāktu interešu konflikta situācijā un šādā situācijā īstenotu valsts amatpersonas amata pilnvaras. Šo pienākumu realizē: 1) ar rakstveida rīkojumu nododot kādas funkcijas vai uzdevuma izpildi citai valsts amatpersonai; 2) izlemjot jautājumu par valsts amatpersonas iespējamo amata savienošānu ar citu amatu, uzņēmuma līguma vai pilnvarojuma izpildi; 3) nodrošinot, lai

³¹⁵ Latvijas Republikas likums “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” // „Latvijas Vēstnesis”, 69 (2644), 09.05.2002., ”Ziņotājs”, 11, 13.06.2002.

³¹⁶ Епихин А.Ю., Мазохин О.Б. ВЧК-ОГПУ в борьбе с коррупцией в годы новой экономической политики (1921 – 1928): Монография. – М.: Кучково поле, 2007. – 528 с.

tiktu sastādīti un iesniegti VID valsts amatpersonu saraksti un to grozījumi; 4) informējot attiecīgās iestādes par atklātajiem pārkāpumiem.

Pēc autora domām, valsts vai pašvaldības institūcijas vadītāja rīcībā ir arī citi mehānismi, kas nav atrunāti likumā, bet varētu sekmēt korupcijas iekšēju novēršanu, piemēram, izstrādājot skaidrus standartus amatpersonu veicamiem pienākumiem, jānodrošina veicamo pienākumu izpildes kontrole, tā realizējot stingru uzraudzību attiecībā uz katru amatpersonu; jāuztur cieši sakari ar klientiem, pieņemot sūdzības no iedzīvotājiem un uzņēmējiem. Korupcijas novēršanas nolūkā iestāžu vadītāji, iespēju robežās, var palielināt algas amatpersonām. Bez šaubām, sociālā apgāde palielinās amatpersonas zaudējumus gadījumā, ja tiks konstatēts, ka persona ir iesaistīta korupcijā. Tomēr, jāatzīst, ka atalgojumu palielināšanas paņēmieni nedos ātru un pārskatāmu rezultātu attiecībā uz korupcijas novēršanu, bet vienīgi paaugstinās birokrātijas kvalitāti³¹⁷.

Valsts amatpersona. Ievērojot likumā „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” noteikto, valsts amatpersonai korupcijas novēršanas jomā ir uzlikti šādi pienākumi: 1) sniegt ziņas par savu ieinteresētību; 2) informēt par citu amatpersonu interešu konfliktiem; 3) atteikties no tās amata pienākumu veikšanas vai valsts amatpersonas amata savienošanas visos gadījumos, kad ētisku apsvērumu dēļ varētu tikt apšaubīta tās darbības objektivitāte un neitralitāte; 4) darboties atbilstoši attiecīgajā profesijā, jomā vai nozarē apstiprinātajiem uzvedības (ētikas) kodeksiem; 5) sniegt deklarācijas par savu mantisko stāvokli; 6) pamatot ar likumu pilnvarotajai institūcijai vai valsts amatpersonai faktu, ka tās izdevumi ir segti un mantiskais stāvoklis uzlabojies no tiesiskiem ienākumu avotiem.

Kritiski vērtējama likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 21.¹ pantā noteiktā regulējuma izpildes kvalitāte un kvantitāte: „Par amatpersonai zināmiem interešu konfliktiem, kuros iesaistītas citas attiecīgās institūcijas valsts amatpersonas, tā sniedz informāciju šīs institūcijas vadītājam vai Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam...”. Ziņošana par citu amatpersonu interešu konfliktiem nevar notikt bez pietiekoša pamatojuma. Amatpersonai, kura pati nav iesaistīta koruptīvajā darījumā, diezgan grūti apšaubīt citas amatpersonas godprātību. Ziņotāja rīcībā (ja viņš pats nav koruptīvā darījuma dalībnieks) attiecībā uz citu

³¹⁷ Vienlaicīgi, kā norāda Roberts Bens (Behn R.D.), profesionāla ierēdniecība palīdz valsts pārvaldei aizsargāties pret favorītismu un nepotismu. Plašāk: Behn R.D. Rethinking Democratic Accountability. Washington, D.C.: Brookings Institution, 2001, pp.44-49.

amatpersonu nevar būt tādu pierādījumu, kurus varētu kvalificēt kā „ziņas par interešu konfliktu”, nevis „aizdomas” par šāda konflikta iespējamību.

Korupcijas ārējā novēršanā, atbilstoši likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 27.panta 3.daļai un normatīvajos aktos noteiktajai kompetencei, ir iesaistīts subjektu loks, kas pārbauda valsts amatpersonu deklarācijas: 1) Valsts ieņēmumu dienests; 2) Satversmes aizsardzības birojs; 3) Ministru prezidents vai viņa pilnvarota persona; 4) Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs.

Valsts ieņēmumu dienests ir finanšu ministra padotībā esoša tiešās pārvaldes iestāde. Atbilstoši likuma „Par Valsts ieņēmumu dienestu” 2.panta 4.punktam, viens no dienesta galvenajiem uzdevumiem ir novērst un atklāt noziedzīgus nodarījumus valsts nodokļu, nodevu un citu valsts noteikto obligāto maksājumu jomā³¹⁸.

Satversmes aizsardzības birojs ir Ministru kabineta pārraudzībā esoša valsts drošības iestāde, kas likumā noteiktajā kārtībā veic izlūkošanas un pretizlūkošanas darbību, iegūst, apkopo, uzkrāj, uzglabā, analizē un izmanto ar valsts drošību, aizsardzību un ekonomisko suverenitāti saistīto informāciju, lai nosargātu valsts konstitucionālo iekārtu, valstisko neatkarību un teritoriālo neaizskaramību pret ārējiem un iekšējiem apdraudējumiem, kā arī aizsargātu valsts militāro, ekonomisko, zinātnisko un tehnisko potenciālu un valsts noslēpumus (Satversmes aizsardzības biroja likuma 1.panta pirmā daļa)³¹⁹.

Ministru prezidents vai viņa pilnvarota persona. Minētās personas statusu nosaka Latvijas Republikas Satversmes 55.pants, kas paredz, ka Ministru kabinets sastāv no ministru prezidenta un viņa aicinātiem ministriem³²⁰.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs ir Ministru kabineta pārraudzībā esoša valsts pārvaldes iestāde, kas pilda šajā likumā noteiktās funkcijas korupcijas novēršanā un apkarošanā, kā arī politisko organizāciju (partiju) un to apvienību finansēšanas noteikumu izpildes kontrolē. Biroja funkcijas korupcijas novēršanā nosaka Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likuma 7.panta pirmā daļa. Attiecībā uz korupcijas ārējo novēršanu, Birojs veic funkcijas, kas ir atrunātas Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likuma 7.panta pirmās daļas 1.–10.punktā, 15.punktā un 16.punktā.

Visu iepriekšminēto subjektu darbības organizatoriskie pamati korupcijas novēršanas jomā parasti ir politikas plānošanas dokumenti – vadlīnijas, rīkojumi,

³¹⁸ Latvijas Republikas likums “Par Valsts ieņēmumu dienestu” // „Latvijas Vēstnesis”, 105, 11.11.1993., ”Ziņotājs”, 34, 09.12.1993.

³¹⁹ Latvijas Republikas likums „Satversmes aizsardzības biroja likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 59 (190), 19.05.1994.

³²⁰ Latvijas Republikas Satversme // „Latvijas Vēstnesis”, 43, 01.07.1993.

pavēles, instrukcijas, vīzijas, metodikas. Kā piemērus var minēt Ministru kabineta 2006.gada 4.jūlija noteikumus Nr.564³²¹, Ministru kabineta 2008.gada 28.jūlija rīkojumu Nr.435 „Par koncepciju „Lobēšanas tiesiskās reglamentācijas nepieciešamība Latvijā”³²² un Ministru kabineta 2009.gada 21.maija rīkojumu Nr. 326 „Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādnēm 2009.–2013.gadam”³²³.

Korupcijas ārējā novēršanā izmanto mehānismus, kuriem piemīt lielāka neatkarības pakāpe no izpildvaras. Īsumā izanalizēsim korupcijas ārējās novēršanas iespējamus subjektus.

Neatkarīgā tiesu sistēma (kad amatpersona, kura ir pārkāpusi likumu, var tikt efektīvi atzīta par vainīgu). Latvijas Republikas Satversmes 83.pants nosaka, ka tiesneši ir neatkarīgi un vienīgi likumam padoti. Likuma „Par tiesu varu” 1.panta pirmā daļa nosaka, ka Latvijas Republikā līdzās likumdošanas un izpildu varai pastāv neatkarīga tiesu vara³²⁴. Autors augsti vērtē Latvijas Republikas tiesu varu kā efektīvu līdzekli korupcijas novēršanas kontekstā.

Vārdu brīvība un masu informācijas līdzekļi. Viens no efektīvākajiem korupcijas ārējās kontroles instrumentiem ir vārdu brīvība un masu informācijas līdzekļi³²⁵. Pretkorupcijas funkciju var veiksmīgi realizēt masu informācijas līdzekļi – avīzes, žurnāli, biļeteni, elektroniskie plašsaziņas līdzekļi, informācijas aģentūru paziņojumi, audiovizuāli ieraksti, kas paredzēti publiskai izplatīšanai, interneta vietnes. Starp preses brīvību un korupcijas samazināšanos pastāv cieša saikne³²⁶. Vārdu brīvību Latvijas Republikā garantē Latvijas Republikas Satversmes 100.pants. Likuma „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” 1.pants nosaka, ka preses un citu masu informācijas līdzekļu cenzūra nav atļauta. Nav atļauta nekāda preses un citu masu informācijas līdzekļu monopolizācija.

Vēlēšanu sistēma. Latvijas Republikas Satversmes 101.pants nosaka, ka ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu. Atbilstoši Latvijas Republikas Satversmes 6.pantam, Saeimu ievēlē vispārīgās, vienlīdzīgās, tiešās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās.

³²¹ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2006.gada 4.jūlija noteikumi Nr.564 „Noteikumi par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007.–2013.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 108 (3476), 11.07.2006.

³²² Latvijas Republikas Ministru kabineta 2008.gada 28.jūlija rīkojums Nr.435 „Par koncepciju „Lobēšanas tiesiskās reglamentācijas nepieciešamība Latvijā”” // „Latvijas Vēstnesis”, 117 (3901), 31.07.2008.

³²³ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009.gada 21.maija rīkojums Nr. 326 „Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādnēm 2009.–2013.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 81 (4067), 26.05.2009.

³²⁴ Latvijas Republikas likums “Par tiesu varu” // ”Ziņotājs”, 1, 14.01.1993.

³²⁵ Патеева Г.Х. Роль СМИ в формировании общественного мнения по проблеме коррупции при назначении наказания. // Право. Законодательство. Личность, 2009; № 3 (7): 105-111.

³²⁶ Stapenhurst R. The Media's Role in Curbing Corruption. Washington, D.C.: World Bank Institute, 2000, p.2.

Latvijas Republikas Satversmes 10.pants nosaka, ka Saeimu ievēlē uz četriem gadiem. No minētā izriet, ka vēlētaji, reaģējot uz iespējamām korupcijas gadījumiem politiķu vidū, var neievēlēt uzticību zaudējušus tautas kalpus uz nākošo četrgadīgu termiņu. Tas zināmā mērā novērš iespējamo korupciju deputātu vidū. Vēl viens demokrātiskās vēlēšanu sistēmas blakusefekts ir tas, ka politiskajā cīņā konkurenti bieži vien izmanto informāciju par konkrētā politiķa korumpētību. Arī šis apstāklis var atturēt deputātus no pārmērīgās intereses par koruptīvām shēmām. Minētie secinājumi ir attiecināmi arī uz pašvaldību deputātiem.

Korupcijas novēršana nav iespējama, neiesaistot pretkorupcijas procesos pilsonisko sabiedrību, tomēr, pēc autora domām, korupcijas kolektīvai novēršanai mūsu valstī ir veltīta nepietiekoša uzmanība. Attiecībā uz korupcijas vispārējo (sabiedrisko) novēršanu, KNAB veic šādas funkcijas: veic sabiedriskās domas izpēti un analīzi; izglīto sabiedrību tiesību un ētikas jomā; informē sabiedrību par korupcijas attīstības tendencēm un atklātajiem korupcijas gadījumiem, kā arī par veiktajiem pasākumiem korupcijas novēršanai un apkarošanai; izstrādā un ievieš sabiedrisko attiecību stratēģiju³²⁷. Varas centieni korupcijas novēršanai pieaicināt plašu sabiedrību līdzdarboties ar speciāli pilnvarotajiem subjektiem ne vienmēr ir rezultatīvi. Šajā gadījumā viens no iespējamajiem risinājumiem ir pretkorupcijas sabiedriskās komitejas izveide. Šī sabiedriskā institūcija varētu nodarboties ar informācijas par koruptīvajiem pārkāpumiem apkopojumu; korupcijas līmeņa monitoringu savas darbības teritorijā; vērtēt vietējo iestāžu atklātību un caurspīdīgumu, sniegt priekšlikumus situācijas uzlabošanai; konsultēt iedzīvotājus pretkorupcijas jautājumos.

Analizējot ekspertu atbildes uz jautājumu „Kā Jūs novērtētu katra atsevišķa subjekta darbību korupcijas novēršanā un apkarošanā Latvijas publiskajos iepirkumos (valdība, KNAB, valsts kontrole, Latvijas sabiedrība)?”, autors ir veicis to sistematizāciju un apkopojumu tabulas veidā, kur apzīmējums „n,” ir negatīvais vērtējums; „p” – pozitīvais vērtējums; „v” – vidējais vērtējums; N/a – nav atbildes:

3.3. tabula

Ekspertu vērtējumi attiecībā uz valdības, KNAB, valsts kontroles un Latvijas sabiedrības darbību

Eksperts / subjekts, kuru vērtē	Valdība	KNAB	Valsts kontrole	Latvijas sabiedrība
(Uzņēmēji)	N	V	V	N
(Pasūtītāji)	V	V	V	N/a

³²⁷ (Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likuma 7.panta pirmās daļas 11.–14.punktā).

3.3. tabulas turpinājums

(Likumdevēji)	N/a	P	P	N
(Iepirkumu uzraudzības birojs)	N/a	P	P	N/a
(Latvijas būvnieku asociācija)	V	V	N/a	N
(Korupcijas pētnieks)	V	V	V	V
(Valsts kontrole)	N/a	N/a	N/a	N/a
(Valsts policija)	N	V	V	N
(Iepirkumu veicēji)	V	P	P	V
(Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs)	V	V	V	V

No minētās tabulas izriet, ka visvairāk negatīvo vērtējumu ir Latvijas sabiedrībai, kura pēc atsevišķu ekspertu viedokļa ir „apātiska” un „relaksēta”. Relatīvi vislabākie vērtējumi bija veltīti Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam un Valsts kontrolei.

Promocijas darba 3.3. apakšodaļas rezumējums

Subjektu loks, kas ir iesaistīts korupcijas novēršanā Latvijas Republikā ir saprotams un izriet no tiesību aktiem un juridiskās literatūras atziņām. Šo subjektu darbības tiesiskie un organizatoriskie pamati ir skaidri noteikti un definēti.

Korupcijas iekšējās novēršas subjekti efektīvi darbosies tikai tad, ja korupcija iestādē nav sistēmiska. Par subjektiem, kas darbojas neatkarīgi no korupcijas sistēmiskuma pakāpes, ir atzīstama sabiedrība un masu informācijas līdzekļi, kuriem, līdz ar to, piemīt lielāks korupcijas novēršanas potenciāls.

3.4. Ārvalstu pieredze korupcijas novēršanā

Katrā valstī, neatkarīgi no ekonomiskās attīstības līmeņa, valsts pārvaldes formas un valsts iekārtas formas pastāv korupcijas riski. Minētais izriet no valsts realizējamo funkciju klāsta un ierēdņu pilnvarām. Vērtējot korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu efektivitāti, jāpievērš uzmanība *Transparency International* Korupcijas uztveres indeksam. Indeksa metodoloģijai ir zināmie trūkumi, tomēr tā iezīmē vairāk korumpētas un mazāk korumpētās valstīs. Atbilstoši Korupcijas uztveres indeksa datiem starp vismazāk korumpētajām valstīm vairākus gadus atrodas Zviedrija, Somija, Dānija, Singapūra, Kanāda, Jaunzēlande un Austrālija. Ļoti zīmīgi, ka *Wall Street Journal* un Mantojuma fonda veidotajā Ekonomiskās brīvības indeksā – *2013 Index of Economic Freedom* – (izstrādāts pamatojoties uz desmit kritērijiem, tai skaitā uzņēmējdarbības brīvība, tirdzniecības brīvība, monetārā brīvība, fiskālā brīvība, korupcija, īpašumtiesības) pirmās piecas vietas, atbilstoši 2013.gada datiem, ieņem valstis, kurās ir zems korupcijas līmenis: Honkonga (89,3 punkti), Singapūra (88,0 punkti), Austrālija

(82,6 punkti), Jaunzēlande (81,4 punkti) un Šveice (81,0 punkti). Latvijas Republikai ir 55 vieta no 177 (66,5 punkti)³²⁸. Latvijas ekonomika, atbilstoši pētījuma rezultātiem tiek raksturota kā vidēji brīva. Vislielākās problēmas no desmit kritērijiem Latvijai sagādā korupcija un nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana³²⁹.

Analizējot minēto informāciju, no vienas puses var secināt, ka dažas valstīs ir atradušas universālo stratēģiju korupcijas novēršanai un apkarošanai, tomēr no otras puses, nevar uzskatīt, ka kāda no stratēģijām būtu piemērota visām pārējām valstīm. Pasaules praksē pastāv zināma daudzējādāba risinot saturiski vienādas problēmas, piemēram, iestrādājot normatīvajos aktos pienākumu ziņot par korupcijas gadījumiem. ASV (*Whistleblowers Protection Act, 1998*), Austrālijā (*Whistleblowers Protection Bill 1992*), Dienvidāfrikas Republikā (*Likums par Informācijas Atklājēju aizsardzību, 2000*), Īrijā (*Ireland Whistleblowers Protection Bill, 1999*), Lielbritānijā (*UK Public Interest Disclosure Act 1998*) šie jautājumi ļoti detalizēti tiek regulēti speciālos normatīvajos aktos, savukārt vairākumā Eiropas Savienības valstīs, kā piemēram, Vācijā un Francijā ziņotāju darbības un to aizsardzība lielākoties tiek nostiprināta darba tiesībās, administratīvajās un krimināltiesībās.³³⁰

Dānija, Somija, Islande, Norvēģija un Zviedrija kopumā pieturās pie tā, ka pretkorupcijas politika ir jāintegrē vispārējā administratīvi tiesiskajā regulējumā, savukārt, Latvija, Lietuva un Polija uzskata, ka korupcijas novēršana ir atsevišķa politikas nozare, turpretī Igaunija un Vācija atrodas pa vidu šiem abiem viedokļiem.³³¹ Kā pamatoti norāda birokrātijas pētnieks Gajs Pīterss, „pastāv ... valsts tradīcijas un administratīvās tradīcijas, un, kaut arī jūs īstenojat reformas, šīs reformas var nostrādāt tikai pateicoties sistēmas iekšējai kultūrai.... Labi var strādāt stingri hierarhiskas sistēmas – tāda, saskaņā ar labi zināmo stereotipu, ir Vācijā. Taču šāda sistēma nemūžam nestrādātu tādā daudz vairāk uz līdzdalību orientētā valstī kā Zviedrija vai, ja vēlaties, tajā pašā Brazīlijā.”³³²

Minētais apliecina, ka katrai valstij korupcijas novēršanai un apkarošanas ir jāmeklē savs ceļš, tomēr ieskatīties citu valstu pieredzē ir lietderīgi, lai identificētu

³²⁸ <http://www.heritage.org/index/ranking>

³²⁹ Par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas kvalifikācijas problēmjautājumiem sk: Lieljuksis A. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas kvalifikācijas jautājumi. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2012. Nr.2 (59), 39.–46.lpp.

³³⁰ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009.gada 19.oktobra rīkojums Nr.715 „Par koncepciju „Par normatīvo regulējumu interešu konflikta novēršanai valsts amatpersonu darbībā”” // „Latvijas Vēstnesis”, 167 (4153), 21.10.2009.

³³¹ Zinojuma „Korupcijas novēršana valsts parvalde Baltijas juras valstīs” kopsavilkums // <http://www.knab.gov.lv/lv/prevention/analysis/report/> (sk.20.12.2013).

³³² Pelēkā uzvalka bruņinieki. Birokrātijas pētnieku Gaju Pītersu intervē Ivars Ījabs // <http://www.rigaslaiks.lv/Raksts.aspx?year=2011&month=2&article=3> (sk.20.12.2013).

problēmlaukumus vienā vai otrā paņēmiena ieviešanā, apzināties korumpantu pretdarbības formas, kā arī noteiktu riskus, kas būs saistīti ar normatīvo aktu iespējamo grozīšanu. Turpinājumā autors pievērsīs uzmanību atsevišķo valstu, ar viszemāko korupcijas līmeni, pieredzei.

Zviedrija ir trešā lielākā valsts Eiropas Savienībā pēc platības. Aptuveni 85% no 9,2 miljoniem Zviedrijas iedzīvotāju dzīvo pilsētās, un ir paredzams, ka šis procents turpinās augt urbanizācijas dēļ.³³³ Zviedrija ir plaši pazīstama ar saviem liberālajiem sabiedriskajiem uzskatiem un sociāldemokrātu labklājības valsts modeli.

Neskatoties uz to, ka Zviedrija viena no pirmajām (1766.gadā) bija nostiprinājusi atklātības principu – iedzīvotāju tiesības uz pieeju oficiālajai informācijai (salīdzinājumam: valsts pārvaldes atklātības princips Somijā tika realizēts 1951.gadā, Dānijā – 1970.gadā, Austrālijā un Kanādā – 1982.gadā),³³⁴ līdz 19.gadsimta vidum korupcija Zviedrijā bija plaši izplatīta parādība. Kopš tiem laikiem Zviedrija ir izveidojusi neatkarīgu un efektīvu tiesu sistēmu. Vienlaicīgi, valstī tika noteikti augstie ētiskie standarti ierēdniecībai, kā arī tika prasīta to ievērošana. Arī mūsdienās Zviedrija turpina izstrādāt ētikas kodeksus un rokasgrāmatas amatpersonām (piemēram, detalizēta rokasgrāmata kā noteikt pieļaujamās vai nepieļaujamās priekšrocības Zviedrijas nodokļu administrācijas amatpersonām).

Prasot no amatpersonām godīgu rīcību, valsts nodrošina arī konkurentsapējīgas algas. Vienlaicīgi, ja ierēdņu algas sākotnēji pārsniedza strādnieku algas 12-15 reizēs, tad laika gaitā šī starpība ir mazinājusies līdz divkārtīgai.³³⁵ Cīņā ar korupciju liela loma ir arī Zviedrijas sabiedrībai. Kā norāda *Quality of Government Institute* pētniece Naghmeh Nasiritousi, Zviedrijā cilvēki neuzdrošinās dot vai pieņemt „kukuļus”, jo baidās, ka var tikt pieķerti, ka otra puse par viņiem ziņos attiecīgajās instancēs.³³⁶

Somijā ir apm. 5,3 milj. iedzīvotāju, bet pēc apdzīvotības blīvuma (16 cilv./km²) Somija ir viena no visretāk apdzīvotajām Eiropas valstīm. Vēl 20. gadsimta sākumā Somija bija viena no nabadzīgākajām Eiropas valstīm, nodarbojoties galvenokārt ar papīra ražošanu un dzelzs liešanu. Pēc 1945.gada strauji pieauga industrializācijas

³³³ Statistics Sweden. Yearbook of Housing and Building Statistics 2007. Statistics Sweden, Energy, Rents and Real Estate Statistics Unit, 2007 // http://www.scb.se/statistik/_publikationer/BO0801_2007A01_BR_BO01SA0701.pdf (sk.20.12.2013).

³³⁴ Лебедева Н.Н. Доступ граждан к информации о деятельности органов государственной власти // Вестник Московского университета, 2005; 5: 76-84.

³³⁵ Пименов Н.А. Коррупция – угроза экономической безопасности предприятий и государства. – М: Библиотечка "Российской газеты", 2009. – с.92

³³⁶ Latvijas jaunieši: korupcijai – nē... / ... kukuļdošanai – varbūt // <http://www.ir.lv/2010/11/6/jauniesi-par-korupciju-2> (sk.20.12.2013).

apmēri, attīstījies lauksaimniecība, naftas ķīmijas, mašīnrūpniecība, transporta iekārtu ražošana, elektrotehniskā rūpniecība, kuģu būvniecība. 20.gadsimta deviņdesmitajos gados Somija bija pievērsusies mikroelektronikai un jauno tehnoloģiju apgūšanai augstskolās. 1995.gadā Somija bija pievienojusies Eiropas Kopienai, kas veicināja ekonomikas nostabilizēšanos.

Somijā, līdzīgi kā pārējās Ziemeļvalstīs, ir labas „sociālā dialoga” tradīcijas un ES direktīvu prasību ieviešana šajā jomā nav radījusi sevišķas problēmas. Zviedrijas pieredze veicinājusi Somijā labklājību, funkcionējošu darba tirgu, vienlīdzību un izglītību u.t.t.³³⁷ 21.gadsimta desmitajos gados Somija ir viena no turīgākajām valstīm Eiropas Savienībā, ar labi organizētu sabiedrību, un ļoti zemu korupcijas līmeni. Kā norāda somu prof.Tihonens (*Seppo Tiihonen*), ir skaidrs, ka tautas drošība un labklājība ir atkarīga no labas pārvaldības, t.i. politiskās varas spējas pārvaldīt nācijas lietas.³³⁸ Korupcija ir valsts varas slimība un sliktas pārvaldības rādītājs.³³⁹

Cīņā ar korupciju Somija izmanto starptautiski-tiesiskus instrumentus, sadarbojas ar citām valstīm un organizācijām, pilnveido normatīvo aktu bāzi atbilstoši starptautiskajiem standartiem, tomēr viens no galvenajiem paņēmieniem, ko Somija izmanto cīņā ar korupciju, ir sociāli-ekonomiskā attīstība, kas veido apstākļus, kas minimizē korupcijas riskus. Korupcijas apkarošanas īpatnības Somijā tiks analizētas promocijas darba speciālajā sadaļā.

Dānija ir samērā neliela valsts gan platības ziņā (43094 km²), gan arī iedzīvotāju skaita ziņā (aptuveni 5,560 miljoni 2011.gadā³⁴⁰), tomēr Dānijā ir viens no augstākajiem dzīves līmeņiem pasaulē un viens no zemākajiem korupcijas līmeņiem. 1949. gadā Dānija kļuva par vienu no NATO dibinātājvalstīm un 1973. gada 1. janvārī tā kļuva par Eiropas kopienas dalībvalsti. Dānijā likumu normu regulējums attiecībā uz korupcijas ierobežošanu vai apkarošanu ir zināmā mērā ierobežots, un tur nav atsevišķa pretkorupcijas likuma.³⁴¹ Svarīgākie likumi šajā jomā ir Pārvaldes likums³⁴², kurā

³³⁷ Latvijas apvienotā policistu arodbiedrība / Par pieredzes apmaiņas braucienu uz Somiju // <http://www.policistuarodbiedriba.lv/index2.php?id=219> (sk.20.12.2013).

³³⁸ Tiihonen S. Central Government Corruption in Historical Perspective. The History of Corruption in Central Government. – Amsterdam: IOS Press, 2003.

³³⁹ Северная Европа. Регион нового развития // Антюшина Н. М., Дерябин Ю. С., Можаяев В. Е. и др.; под ред. Дерябина Ю. С., Антюшиной Н. М. / Рос. акад. наук, Ин-т Европы. – М. : Весь мир, 2008. – с.508 .

³⁴⁰ Denmark National Statistics E <http://www.dst.dk/>

³⁴¹ Kalniņš V. Tiesu vara un korupcija. – Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, Sorosa fonds, 2001. -9.lpp.

³⁴² The Danish Access to Public Administration Files Act. Act No. 572, 19 December 1985 // <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/compliance/C2008-28/response/DKAccessToPublicAdministrationFilesAct.pdf>

noteikti ierobežojumi ar mērķi novērst interešu konfliktus, un Sodu likums, kurš nosaka atbildību par korupciju.³⁴³

Singapūra (Singapūras Republika) ir pilsētvalsts Dienvidaustrumāzijā, ar kopējo platību tikai 710,2 km². Vairāk nekā 1/3 daļa no valsts iedzīvotājiem ir ārzemnieki. Neskatoties uz to, ka Singapūrai nav nedz naftas, nedz arī gāzes, tai ir viens no augstākajiem IKP radītājiem pasaulē uz vienu iedzīvotāju. Singapūrā ir efektīvs darba tirgus, ļoti zemi nodokļi, efektīva juridiskā sistēma, atbilstoši aizsargātas īpašuma tiesības, kā arī ļoti zems korupcijas līmenis.

1965.gadā, kad Singapūra kļuva neatkarīga, ierēdņu lielākā daļa bija iesaistīta koruptīvās shēmās. Likums, kas regulēja cīņu ar korupciju bija vājš. Centrālās apgādes dienesta (*Central Supplies Office* – valdības departaments, kas nodarbojas ar iepirkumu un piegādes jautājumiem) personāls par noteiktu samaksu sniedza ieinteresētām personām informāciju par citu pretendentu pieteikumiem, kas bija iesniegti konkursam. Piegādātāji deva kukuļus ierēdņiem, lai tie nereaģēja uz pārkāpumiem. Skolu direktori saņēma kukuļus no kancelejas preču piegādātājiem.³⁴⁴ Pašlaik Singapūrā, kas ir autoritāra valsts, ieņem augstākās vietas reitingos par korupcijas neesamību.

Būtu kļūdaini uzskatīt, ka korupcijas apkarošana tika veikta balstoties vienīgi uz represīvām metodēm. Korupcijas novēršanai un apkarošanai Singapūrā tika īstenots vesels pasākumu kopums, kam bija raksturīgas gan bargums, gan secīgums: likumdošana tika pastiprināta nolūkā mazināt iespējas veikt koruptīvās darbības, kā arī palielinot atbildību par šādiem noziegumiem; ierēdņu darbības tika reglamentētas; tika vienkāršotas birokrātiskās procedūras un lēmumu pieņemšanas procedūras – tika izdoti vienkārši un skaidri regulējumi, līdz pat atļauju un licencēšanas pilnīgai atcelšanai; tika pastiprināta kriminālatbildība par koruptīvām darbībām; tika palielināta tiesu sistēmas neatkarība; tika ieviestas jūtīgas ekonomiskās sankcijas par kukuļdošanu vai par atteikumu piedalīties pretkorupcionārajās izmeklēšanās; likumos tika novērsta jebkura divdomība.

Kanāda ir otra lielākā pasaules valsts pēc platības, iedzīvotāju skaits 2012.gada decembrī ir sasniedzis 35 milj.cilv.³⁴⁵ Kanādai ir desmitā lielākā ekonomika pasaulē pēc

³⁴³ Bekendtgrelse af straffeloven. LBK nr 849 af 06/09/2000 (Gældende) // http://www.ertiz.com/bekendtgorelse_af_straffeloven.htm (sk.20.12.2013).

³⁴⁴ Сиротин А. Опыт борьбы с коррупцией в Сингапуре. Антикоррупционная информационная база // <http://center.sudanet.ru/?tag=%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%B0%D0%BF%D1%83%D1%80> (sk.20.12.2013).

³⁴⁵ Green, Jeff (December 6, 2012). „Canada’s population hits 35 million”. The Toronto Star. Retrieved September 16, 2013. (sk.20.12.2013).

iekšzemes kopprodukta,³⁴⁶ kurā kopumā dominē pakalpojumu industrija, bet Piejūras provincēs – zvejniecība.³⁴⁷ Kanādā lielos apmēros iegūst akmeņogles, varu, dzelzi, zeltu un ir valsts ar vienu no augstākajiem ekonomiskās brīvības līmeņiem pasaulē.³⁴⁸

Kanādas lielākais preču pakalpojumu un būvdarbu pasūtītājs publiskajām vajadzībām (aptuveni 80% no Kanādas publisko iepirkumu kopējās vērtības) ir Valsts darbu un pakalpojumu ministrija, kura apkalpo vairāk kā 100 ministriju un aģentūru. Katru gadu šī iestāde slēdz ap 80000 iepirkumu līgumu par kopējo summu 12 miljardu dolāru gadā (ministrijā ir 12300 darbinieku). Ir izveidota arī uzraudzības pārvalde, kuras sastāvā ietilpst risku pārvaldības departaments, audita un novērtēšanas departaments, kā arī tiesu grāmatvedības grupa.

Korupcijas novēršana publisko iepirkumu jomā Kanādā balstās uz ētisko normu ievērošanu, korporatīvas kultūras veidošanu, personāla apmācību, darba kvalitātes nodrošināšanu, risku pārvaldību, konfliktu risināšanu un kontroli. Normatīvo bāzi, kas skar publisko iepirkumu sfēru, veido 15 likumi (tajā skaitā likums par lobētāju reģistrāciju), kā arī 35 dokumenti, kas saistīti ar iepirkumu politiku.

Kanādas īpatnības ir ombudsmena amats publisko iepirkumu jautājumos, apelācijas instance (padome) iepirkumu strīdu risināšanai; godīguma principa ievērošanas monitorings visiem iepirkumu līgumiem, kuru summa pārsniedz 250000 dolāru; augstākā amatpersona (*Organization's Senior Officer*) nodrošina darbinieka, kurš ir sniedzis informāciju par korupciju, konfidencialitāti, kā arī veic pārkāpumu izmeklēšanu.

Jaunzēlande, atrodies Klusajā okeāna dienvidaustrumu daļā, apvieno 3 lielas salas un vairākas nelielas saliņas un salu grupas. Iedzīvotāju skaits 2013.gada jūnijā bija 4,46 mljn.cilv.³⁴⁹

Veidojot savu valsti, britu pēcteču nacionālā ideja bija nepieļaut korupciju pat tādos nelielos apmēros, kādos tā eksistēja Lielbritānijā un Austrālijā. Zīmīgi, ka Jaunzēlandes himna, kas tika apstiprināta 1977.gadā satur vārdus „Dievs, pasarga mūsu brīvo zemi no strīdiem, skaudības, naida un pasarga mūsu valsti no korupcijas”. Cīņā ar korupciju Jaunzēlandieši bija ņēmuši vērā gan Lielbritānijas kļūdas, gan arī Austrālijas

³⁴⁶ List of countries by future GDP (nominal) estimates // http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_future_GDP_estimates_%28nominal%29 (sk.20.12.2013).

³⁴⁷ Actual hours worked per week by industry, seasonally adjusted (monthly). Statistics Canada // <http://www40.statcan.ca/101/cst01/labr68a-eng.htm> (sk.20.12.2013).

³⁴⁸ List of countries by economic freedom // <http://www.heritage.org/index/Ranking> (sk.20.12.2013).

³⁴⁹ „Estimated resident population of New Zealand”. Statistics New Zealand. 5 June 2013. Retrieved 5 June 2013 (sk.20.12.2013).

klūdas. Pašlaik Jaunzēlandes augstākie ierēdņi ir atklāti sabiedrībai un visvairāk baidās no žurnālistu apsūdzībām kukuļņemšanā. Nav pieņemts dot kukuļus arī ceļu policijai, jo pretējā gadījumā var dabūt vēl vienu naudas sodu vai pat arestu. Korupcijas līmeni nepārprotami mazina neatkarīgā tiesu sistēma un efektīva tiesu darbība.

Austrālija (Austrālijas Savienība) pēc platības ir sestā lielākā valsts pasaulē. 19.gadsimta Austrāliju kolonizēja briti. 1901. gada 1. janvārī, apvienojoties sešām kolonijām, tika dibināta Austrālijas Savienība, kura ir konstitucionāla federatīva monarhija. Pašlaik Austrālijā dzīvo vairāk nekā 21 miljons iedzīvotāju. Pirmiedzīvotāji ir aborigēni un Torresa šauruma tautas, bet mūsdienās nospiedošā vairākumā ir imigranti. Valstī ir stabila, ar daudzveidīgu kultūru bagāta un demokrātiska sabiedrība ar kvalificētu darbaspēku un spēcīgu, konkurētspējīgu ekonomiku. Austrālijā 2007. gadā bija 14. lielākā saimniecība pasaulē, kā arī 9. lielākā rūpnieciskā saimniecība. Rēķinot uz vienu iedzīvotāju, tā ir 15. bagātākā valsts pasaulē. Austrālijas tautas attīstības indekss ir otrs lielākais pasaulē aiz Norvēģijas.³⁵⁰

Austrālijas valdība uztver korupciju kā nacionālās drošības apdraudējumu. Pastāvīgi tiek veikts korupcionālo risku monitorings, tiek nodrošināta atklātības principa ievērošana; ierēdņiem ir jāievēro ētikas kodeksi un instrukcijas (piemēram „Austrālijas Savienības ierēdņu oficiālās uzvedības instrukcija”).³⁵¹ Viens no galvenajiem paņēmieniem korupcijas novēršanā Austrālijā ir birokrātisko procedūru minimizācija, kas nodrošina koruptīvo situāciju skaita mazināšanu. Piemēram, pirms pārbaudīt kādu ražotni, inspektori brīdina par ierašanos datumu un laiku. Gadījumā, ja ir konstatēti pārkāpumi, nosaka datumu, līdz kuram pārkāpums ir jānovērš, nepiemērojot soda sankcijas. Šāda debirokratizācijas pieeja mazina gan ierēdņu vēlmi un iespējas izspiest kukuli, gan komersantu vēlmi un nepieciešamību šo kukuli piedāvāt.

Citu valstu pieredzē var izdalīt atsevišķus veiksmīgus paņēmienus korupcijas novēršanai un apkarošanai, piemēram, 20.gadsimta 90.gadu sākumā Itālijā tika īstenota operācija „Tīrās rokas”, kas ir „izņēmusi no apgrozības” aptuveni 80% Itālijas politiķu, kā arī faktiski paralizēja lielo partiju darbību; Vācijā federālā līmenī, kā arī dažās pavalstīs ir ieviests institūts „korupcijas novēršanas kontaktpersona”. Ja valsts amatpersonai ir aizdomas par korupciju vai nu iestādes iekšienē, vai arī ārpus tās, tā informē par to korupcijas novēršanas kontaktpersonu.

³⁵⁰ Australia in Brief: Australia—an overview. Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade // <http://www.dfat.gov.au/aib/overview.html> (sk.20.12.2013).

³⁵¹ Камышев Д. Неволяники чести // Журнал “Коммерсантъ Власть”, 2001; 29 (431): 14.

Kā salīdzinoši sekmīgu korupcijas novēršanas politikas piemēru, autors detalizētāk analizēs **Igaunijas Republiku**. Igaunijas Republika ir neliela Ziemeļeiropas valsts (45226 km²), ar aptuveni 1,3 miljoniem iedzīvotāju (dati uz 01.01.2012)³⁵². Kopš 2004. gada 29. marta Igaunijas Republika ir NATO dalībvalsts, kopš 2004. gada 1. maija – ES dalībvalsts un kopš 2010. gada 9. decembra – Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) dalībvalsts.

Igaunijas Republika ir 33. vietā Globālajā konkurētspējas reitingā 2011/12; 24. vietā *Doing Business* 2012 ziņojumā; 26. vietā Globālā informācijas tehnoloģiju indeksā 2010–2011. Igaunijas Republikas ekonomiskās brīvības indekss ir 73,2, kas ierindo tās ekonomiku 16. vietā 2012. gada Indeksā (*Heritage foundation, 2012 Index of Economic freedom*). *Fitch Ratings* Igaunijas Republikas kredītreitingu novērtējis ar A+, kas ir aģentūras piektā augstākā investīciju pakāpe³⁵³.

Kopš 1998.gada, kad Igaunija un Latvija bija iekļautas *Transparency International* izstrādātajā korupcijas uztveres indeksā (*Corruption Perceptions Index* – kur 10 punktus piešķir par viszemāko korupcijas uztveres līmeni), starp divu Baltijas valstu rezultātiem bija vērojama krasa atšķirība: 1998.gada indeksā Latvijai bija tikai 2,7 punkti no 10 iespējamajiem (71.vieta pasaulē), bet Igaunijas Republikai 5,7 punkti (26.vieta pasaulē). Atbilstoši *Corruption Perceptions Index* 2012 rezultātiem (100 punktus piešķir par viszemāko korupcijas uztveres līmeni), Igaunijas Republikai bija 64 punkti un 32.vieta pasaulē, bet Latvijai tikai 49 punkti un 54.vieta pasaulē.

Ņemot vērā to, ka starp latviešu un igauņu mentalitātēm ir maza psiholoģiskā atšķirība, korupcijas līmeni ietekmējošie faktori būtu meklējami ne tikai šajā, bet arī citās sfērās. Trīna Reinsalu, Jāna Tenisona institūta Korupcijas analīzes centra projektu vadītāja, 2000.gada intervijā Igaunijas Republikas augsto vietu korupcijas uztveres indeksā skaidroja šādi: „Igaunijas Republikā ir bijusi ārkārtīgi strauja attīstība, bet Latvija un Lietuva ir attīstījušās lēnāk un mierīgāk, tāpēc šī problēma ir vairāk redzama, un, piemēram, Latvijā ir spēts tai pievērst vairāk uzmanības. Igaunijas Republikā straujajā attīstības virpulī daudz vairāk runā par ekonomiskajiem rādītājiem nekā par tos pavadošo korupciju”. T.Reinsalu norādīja, ka korupcija Igaunijas Republikā ir, bet par to vienkārši tik daudz nerunā³⁵⁴.

³⁵² Most requested statistics // <http://www.stat.ee/main-indicators> (sk.20.12.2013).

³⁵³ Uzņēmējdarbības vide Igaunijas Republikā // <http://balticexport.com/?article=uznemejdarbibas-vide> (sk.20.12.2013).

³⁵⁴ Upleja S. Igauņi aktivizē cīņu ar korupciju // <http://www.diena.lv/arhivs/igauni-aktivize-cinu-ar-korupciju-10703457> (sk.20.12.2013).

Ziņojumā, kas ir sagatavots 2010.gadā³⁵⁵ ir minēti šādi iemesli zemai korupcijai Igaunijas Republikā: 1) iestāšanās process Eiropas Savienībā – valstij vajadzēja stiprināt administratīvo kapacitāti un tiesu varu; 2) liberālā pieeja ekonomikai – Igaunijas Republikas ekonomikā nav pārmērīgo birokrātisko instrukciju, prasību pēc reģistrācijas utml.; 3) sabiedrības neiecietības pakāpe attiecībā uz ierēdņu korupciju; 4) korupcijas atmaskotāji, pretkorupcijas aktīvisti, pētnieki un žurnālisti Igaunijas Republikā bauda tiesisku aizsardzību.

Pēc autora domām, galvenie apstākļi, kas sekmēja korupcijas līmeņa uztveres atšķirību starp Latviju un Igauniju atrodas objektīvajā, nevis subjektīvajā plāksnē. Lai arī visām Baltijas valstīm ir salīdzinoši neliela teritorija un neliels iedzīvotāju skaits, kā arī trūkst eksportējamo resursu³⁵⁶, tomēr starp Baltijas valstīm pastāv zināmas atšķirības to attīstības vektorā. Pēc autora domām, salīdzinoši zemāko korupcijas līmeni Igaunijā (atšķirībā no Latvijas un Lietuvas) determinēja šādi apstākļi:

Banku veidošanas vēsture 20.gadsimta 90-jos gados. Bijušais Igaunijas Republikas premjerministrs Marts Lārss norāda, ka banku veidošanas process Igaunijas Republikā bija stingri regulēts un banku sektorā nebija ieguldīti apšaubāmie resursi: „*Latvijas koncepcija bija kļūt par Baltijas jūras jauno Šveici, kas nozīmē, ka bankas netika tik stingri regulētas... Kad jūs ļaujat šādai korupcijai ienākt bankās, tad tās sāks kontrolēt arī ekonomiku. Korupcija ..., ja jūs to ielaižat, tad tā pārņem visas dzīves jomas, no bankām pārmetas uz ekonomiku, no ekonomikas uz politiku*”³⁵⁷. Atbilstoši situācijai 2012.gadā, Igaunijas Republikas banku jomā 95% no tirgus aptver četras Skandināvijas bankas – SEB, Swedbank, Danske Banka un Nordea. Pēc autora domām, minētais nozīmē, kā vienlaicīgi ar rietumu kapitāla ieplūšanu Igaunijas Republikā attīstījās rietumu tradīcijas un pieeja biznesam, rietumu zemā korumpētība un nevelēšanās korumpēt vietējos ierēdņus.

Privatizācijas procesa organizācija un rezultāti. Igaunijas Republika, cenšoties iestāties ES un NATO, bija veikusi privatizācijas procesu samērā ātri un caurspīdīgi. Vairākums mazo uzņēmumu tika pārdots izolēs: 1992.gadā tika privatizēti jau 50% uzņēmumu; 1995.gadā – aptuveni 90%, bet 1997.gadā – 100% mazo uzņēmumu³⁵⁸.

³⁵⁵ A report by Aare Kasemets and Ülle Lepp University of Tartu, 2010 // www.againstcorruption.eu/uploads/rapoarte_finale_PDF/Estonia.pdf (sk.20.12.2013).

³⁵⁶ Igaunijā, Latvijā un Lietuvā nav ievērojamu derīgo izrakteņu, kuru dēļ varētu veidoties nopietna korupcija; mazajās valstīs visas ievērojamās naudas plūsmas atrodas pastiprinātā uzraudzībā gan no vietējo un ārvalstu politiku puses, gan no privātā sektora un sabiedrības puses; mazajās valstīs ir grūtāk slēpt informāciju no masu informācijas līdzekļiem.

³⁵⁷ Strazdiņa I. Lārs: Latvija ir mūsu draugs // Latvijas Avīze, 2009; 20.10.2009. – 9.lpp.

³⁵⁸ Transition Report. The European Bank for Reconstruction and Development, 1995—2003 // <http://www.ebrd.com/downloads/research/transition/TR03.pdf> (sk.20.12.2013).

Šādos apstākļos, vietējai augstākai ierēdniecībai nebija iespējas nodarboties ar lietu vilcināšanu, mainīt savus lēmumus un citādi izspiest kukuļus. No otras puses, ārvalstu uzņēmējiem nebija vajadzības piekukuļot ierēdņus, jo visi stratēģiskie jautājumi bija atrisināti politiskajā līmenī.

Privatizācijas laikos vietējiem investoriem nebija pietiekoši lielu kapitālu, jo ražošanas attīstībā vajadzēja ieguldīt ārkārtīgi lielus resursus. Ņemot vērā minēto, Igaunijas Republikā neizveidojās plašs un spēcīgs vietējo oligarhu slānis, kurš varētu nopietni ietekmēt svarīgus procesus valstī, tajā skaitā korumpējot tos. Lielās ražošanas privatizācija tika realizēta izmantojot modeli „*Treuhand-model*”, kad uzņēmumi tika pārdoti starptautiskajās izsolēs mažoritārajam investoram³⁵⁹ 1994.gada beigās, atbilstoši šim modelim tika pārdoti 192 uzņēmumi (no tiem 40% – ārvalstu investoriem vai kopuzņēmumiem ar ārvalstu kapitālu). Igaunijas Republika bija vienīgā PSRS Republika, kurā privatizācijas gaitā lielākā daļa (70%) no 1200 lielo un vidēju uzņēmumu tika pārdoti ārvalstu investoriem³⁶⁰.

Laika posmā no 1991.gada līdz 2002.gadam ārvalstu investīcijas kopsummā sastādīja 7,6 miljardu ASV dolāru³⁶¹. Galvenie investori bija Somija, Zviedrija, ASV un Vācija³⁶². No minētā secināms, ka galvenie privatizātori Igaunijas Republikā bija rietumu koncerni ar savu priekšstatu par privātā sektora un valsts sektora attiecībām: „*Kad mēs īstenojam savu privatizāciju, mēs izstūmām laukā ikvienu, kam bija nekontrolētu avotu kapitāls*”³⁶³. Mūsdienās, pēc privatizācijas pabeigšanas, rietumu kapitālam ir ārkārtīgi liela ietekme Igaunijas Republikas ekonomikā un šim kapitālam nav vajadzības veicināt igauņu ierēdņu korumpētību. Tādā veidā rietumu kapitāla ieplūde un vietējo oligarhu zemā ietekme mazināja korupcijas līmeni valstī.

Ierēdņu psiholoģija. Ziemeļrietumu kapitāls ir nostiprinājis Ziemeļvalstu vērtību filozofiju Igaunijas Republikas ierēdņu vidū. Jau vēsturiski Zviedrijas, Dānijas, Somijas un Norvēģijas sabiedrībām piemīt atklātība lēmumu pieņemšanā, augsta morāle, nesavtīgums un vienlīdzības nodrošināšana. Igaunijas Republikas tipveida ierēdnis, cenšoties līdzināties ziemeļu kolēģiem, kļūst pieticīgs savās prasībās pēc bagātības.

³⁵⁹ Remarks by Foreign Minister Kristiina Ojuland at the European Business Summit // <http://www.vm.ee/?q=en/node/3609> (sk.20.12.2013).

³⁶⁰ Приватизация по-прибалтийски и по-российски // http://sbiblio.com/biblio/archive/simonjan_privatisacija/ (sk.20.12.2013).

³⁶¹ Деменков А. Десять лет, которые преобразили Эстонию // ”Молодежь Эстонии – Бизнес-среда”, 24.07.2002 // <http://www.moles.ee/business/02/Jul/24/08.php> (sk.20.12.2013).

³⁶² Симонян Р.Х. Страны Балтии: от обретения независимости до экономического кризиса // Горизонты экономики, 2011; (1):33-43.

³⁶³ Straziņa I. Lārs: Latvija ir mūsu draugs // Latvijas Avīze, 2009; 20.10.2009. – 9.lpp.

Igaunijas Republikas ierēdniecības vidū ir svarīgi neatšķirties no pārējiem ierēdņiem, ne ar ko neizcēlies labklājības ziņā. Igaunijas Republikas ierēdņus apmierina viņu alga un viņi baidās zaudēt savu darba vietu. Šie faktori nosaka zemu motivāciju saņemt jebkādas koruptīvus maksājumus.

Plaša elektronizācija. Kad saziņa starp iedzīvotājiem un valsts sektoru notiek elektroniski, praktiski ir izslēgts tiešs kontakts starp iespējamo kukuļdevēju un kukuļņēmēju. Šādā kārtībā Igaunijas Republikā var gan iesniegt pieteikumus, gan saņemt izziņas vai atļaujas, apmaksāt piespiesto naudassodu.³⁶⁴ ES valstu vidū igauņi ir visaktīvākie interneta un datora lietotāji. 2010. gadā 90% Igaunijas Republikas uzņēmumu un organizāciju bija platjoslas pieslēgums, un trīs ceturdaļas no visiem iedzīvotājiem katru dienu izmantoja datorus un internetu. Ir paredzēts, ka līdz 2015. gadam Igaunijas Republika pabeigs 100 miljonu eiro vērtu *EstWin* projektu, kuru daļēji finansē ES un kas ir izstrādāts, lai nodrošinātu 98% iedzīvotāju ar platjoslas interneta pieslēgumu³⁶⁵. Minētais apstāklis ļauj Igaunijas Republikai valsts iestāžu darbībā plaši izmantot e-pakalpojumus, tādā veidā mazinot korupciju atsevišķajos segmentos.

Korupcijas novēršanas īpatnības. Korupcijas novēršana Igaunijas Republikā notiek pamatojoties uz starptautiskām konvencijām, Eiropas savienības normatīvajiem aktiem un nacionālo regulējumu. Pretkorupcijas likums (*Anti-corruption Act*), kas Igaunijas Republikā stājās spēkā ar 1999.gada 28.februāri, tika izdots nolūkā nodrošināt tiesisko pamatu korupcijas novēršanai un korupcijā iesaistītu amatpersonu saukšanai pie atbildības. Kā galvenie korupcijas novēršanas elementi likumā bija prezentēti šādi: ekonomisko interešu deklarēšana likuma paredzētajos gadījumos; nodarbinātības un rīcības ierobežojumi; procedurāli ierobežojumi³⁶⁶.

2003.gada decembrī, nolūkā ierobežot korupcijas iespējas un veicināt sabiedrības neiecietību pret korupciju, Igaunijas Republikas Tieslietu ministrijas pretkorupcijas komisija apstiprināja Igaunijas Republikas valdības korupcijas apkarošanas stratēģisko plānu „Godīgā valsts”. Plāna galvenās novitātes bija veidot īpašo izmeklētāju un prokuroru tīklu (vismaz 50 cilvēki) pie apriņķu prokuratūrām; iekārtot īpašu informācijas telefonlīniju iedzīvotāju paziņojumiem par korupcijas gadījumiem; veidot Valsts ētikas

³⁶⁴ Igaunijas Republikas prezidents Tomass Hendriks Ilvess uzskata, ka „E-veselības aprūpes sistēma, e-vadīšana, e-nodokļu pārvalde, internetā balstītas vēlēšanas un virkne citu līdzīgu risinājumu, tas viss palīdz uzlabot efektivitāti un samazināt izdevumus un korupciju” Ilvess: Igaunija labprāt ANO dalītos ar savu IT pieredzi // <http://www.ir.lv/2012/9/24/ilvess-igaunija-labprat-ano-dalitos-ar-savu-it-pieredzi> (sk.20.12.2013).

³⁶⁵ Uzņēmējdarbības vide Igaunijas Republikā // <http://balticexport.com/?article=uznemejdarbibas-vide-Igaunijas-Republika&lang=lv> (sk.20.12.2013).

³⁶⁶ Law of Obligations Act // <http://www.legaltext.ee/men/andmebaas/ava.asp?m=022> (sk.20.12.2013).

padomi, paredzēt iespēju apžēlot korupcijā iesaistītas personas, kas, sadarbojoties ar tiesībsargājošajām institūcijām, palīdzējušas atklāt šādus noziegumus; pastiprināt kontroli par vietējām pašvaldībām, rīkot kampaņas sabiedrības izglītošanai, stingrāk pārbaudīt iesniegtās ekonomisko interešu deklarācijas.³⁶⁷

Pretkorupcijas likums 2012.gada redakcijā nodrošina tiesisko pamatojumu korupcijas novēršanai publisko pienākumu izpildē un atbildībai par noteikto pienākumu jebkuru pārkāpšanu. Likuma mērķis ir garantēt godīgu un objektīvu publisko pienākumu izpildi. Likums aizliedz ierēdņiem pieprasīt, būt par starpnieku vai saņemt ienākumus, kuru avots ir koruptīvās metodes; koruptīvi izmantot oficiālo stāvokli; koruptīvi izmantot publiskus resursus; koruptīvi izmantot ietekmi; koruptīvi izmantot slepeno informāciju³⁶⁸. Korupcijas novēršanas panākumus ilustrē attiecīga dinamika atsevišķajos rādītājos. Atbilstoši 2004.gada datiem, 16% no iedzīvotājiem un tik pat liels uzņēmēju procents ir devusi kukuļus. 24% no iedzīvotājiem un 42% no uzņēmējiem ir personīgi piedalījušies kādā no korupcijas formām.³⁶⁹

Turpmākajos gados korupcijā iesaistīto personu skaits ir mazinājies. Atbilstoši 2006.gada datiem, 12% uzņēmēju bija devuši kukuļus vai dāvinājuši dāvanas ierēdņiem. 14% no iedzīvotājiem, 20% uzņēmēju un 4% publiskā sektora darbinieku bija koruptīvā pieredze kādā no korupcijas formām³⁷⁰. 2010.gada pētījumā tika noskaidrots, ka iepriekšējā gada laikā bija devuši kukuļus tikai 4% no respondentiem³⁷¹.

Patreizējā pieeja korupcijas novēršanai un apkarošanai Igaunijā ir līdzīga Latvijas pieejai. Abu valstu pielietojamo pretkorupcijas metožu uzskaitījums, kā arī normatīvā bāze būtiski neatšķiras. Tomēr, ievērojama atšķirība ir Igaunijas un Latvijas iedzīvotāju uztverē attiecībā uz korupcijas izplatību valstī, ko pierāda absolūti visi *Corruption Perceptions Index* dati kopš 1998.gada līdz 2012.gadam. Tāpat ārvalstīs Igaunijas Republiku uztvera un uztver kā valsti ar salīdzinoši zemu korupcijas līmeni: „Igaunijas

³⁶⁷ 2008.gada aprīlī Igaunijas Republikas valdība apstiprināja Tieslietu ministrijas sagatavoto stratēģiju pret korupciju laika periodam no 2008. līdz 2012.gadam. Stratēģijas mērķi bija – celt sabiedrības ētisko apziņu, mazināt un novērst korupciju publiskajā un privātajā sektorā. Par pamatproblēmu tika definēta korupcija pašvaldībās, medicīnas sektorā, valsts un pašvaldību dibinātajos fondos, saņemot autovadītāja apliecību, veicot tehnisko apskati un transportlīdzekļu reģistrāciju, kā arī finansējot politiskās partijas.

³⁶⁸ Law of Obligations Act // <http://www.legaltext.ee/men/andmebaas/ava.asp?m=022> (sk.20.12.2013).

³⁶⁹ Survey „Corruption in Estonia: a survey of three target groups”. The Ministry of Justice research team. 2004 // <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=51298/Korruptsiooniuuringu+kokkuv%F5te+ENG+2004.pdf> (sk.20.12.2013).

³⁷⁰ Corruption in Estonia: A survey of three target groups // Tallinn: Ministry of Justice. Liiv, M.–L., Hanni, E., & Annist, A., 2006.

³⁷¹ BTI 2012 Estonia Country Report // <http://www.bti-project.de/fileadmin/Inhalte/reports/2012/pdf/BTI%202012%20Estonia.pdf> (sk.20.12.2013).

Republikā korupcija ir relatīvi ierobežota problēma”³⁷². Igaunijas Republikas sabiedrība nav iecietīga pret korupcijas izpausmēm. Plaša elektronizācija mazina tiešo saskarsmi (dažas funkcijas dators izpilda automātiski un datoru nav iespējams uzpirkt). Sakarā ar minēto, Igaunijas Republikā korupcija tiešām ir maz izplatīta sfērās, ar kurām bieži saskaras iedzīvotāju vairākums (izziņu izsniegšana, atļauju saņemšana, ceļu policija utml.), tomēr, politiskā korupcija un korupcija pašvaldībās ir daudz lielāka.

Vislielākais risks pastāv jomās, kur vietējie ierēdņi var ietekmēt vietējo biznesu – galvenokārt, publiskajos iepirkumos, kas nav līdzfinansēti no ES fondiem. 2012.gadā Igaunijas Republikas Valsts kontrole, veicot pārbaudes 10 pašvaldībās (*Avinurme vald, Elva linn, Karksi vald, Kose vald, Kullamaa vald, Kuusalu vald, Kärla vald, Laekvere vald, Rae vald ja Viljandi linn*), konstatēja, ka astoņās pašvaldībās netiek ievēroti pretkorupcijas likumdošanas ierobežojumi³⁷³. Pārkāpumi, galvenokārt ir konstatēti pašvaldību pasūtījumu jomā, proti, iepirkuma līgumi bieži vien tika noslēgti ar firmām, kuras ir saistītas ar pašu ierēdņiem vai viņa radniekiem.³⁷⁴

Pēc autora domām, Igaunijas Republikas pieredze Latvijas Republikai ir drīzāk informatīva, nekā inovatīva, jo abas valstis īsteno gandrīz vienādas metodes korupcijas novēršanā un apkarošanā, piekopjot līdzīgu normatīvo regulējumu.

Promocijas darba 3.4. apakšnodalas rezumējums

Apkopojot ārvalstu pieredzi, autors secina, ka Latvijas Republikai ir jāminimizē vietējo oligarhu ietekme, ir jāpanāk, lai Latvijas ierēdņu vērtību sistēmā pienācīgu vietu ieņemtu nesavtīgums, pieticība, atklātība un godīgums. Pēc iespējas plašāk ir jāizmanto arī valsts pakalpojumu elektronizācija, tajā skaitā publisko iepirkumu segmentā.

³⁷² Regular Report from the Commission on Progress towards Accession, Estonia. 08.11.2000 // http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2000/es_en.pdf (sk.20.12.2013).

³⁷³ National audit Office of Estonia / Report // <http://www.riigikontroll.ee/DesktopModules/DigiDetail/FileDownloader.aspx?FileId=12080&AuditId=2269> (sk.20.12.2013).

³⁷⁴ ASV pētījumu fonds *Political Risk Services* norāda, ka Igaunijas Republikā vadošām politiskām partijām ir liela ietekme valsts uzņēmumu padomēs, ir vairāki jautājumi partiju slēptās finansēšanas jomā, kā arī biznesa interešu lobēšana politiskajās struktūrās. Plašāk: *Political Risk Services*. <http://www.prsgroup.com/CountryData.aspx> // (sk.20.12.2013).

4. KORUPCIJAS APKAROŠANA PUBLISKO IEPIRKUMU JOMĀ

4.1. Korupcijas apkarošanas jēdziens

Korupcijas apkarošanas jēdziens nav skaidri definēts Latvijas Republikas normatīvajos aktos. Definīcijas struktūru veido divi pamatelementi: *definiendum* (definējamā objekta jēdziens) un *definiens* (pazīmju kopums, kas atklāj definējamā objekta jēdziena saturu). Korupcijas apkarošanu promocijas darba ietvaros autors traktē kā pasākumu kompleksu, un autora mērķis ir noskaidrot šo pasākumu apjomu un virzienus.

Zinātniskajā pasaulē pastāv dažādas pieejas termina „korupcijas apkarošana” definēšanai. Daudzi zinātnieki uzskata, ka nedrīkst nepamatoti sašaurināt korupcijas apkarošanas jēdziena apjomu. Piemēram, prof. Soņins (Сонин К.) norāda, ka korupcijas apkarošana ir ne tik daudz ilgstošās un dārgās institucionālās reformas, cik politiskās gribas izrādīšana konkrētajās epizodēs³⁷⁵.

Doc. Deņisovs (Денисов С.) uzskata, ka korupcijas apkarošana nav sašaurināma līdz atbildības noteikšanai par amatpersonu uzpirkšanu – jāņem vērā arī citas parādības: organizētā noziedzība, naudas (kas ir saņemta nelikumīgā ceļā) atmazgāšana u.c.³⁷⁶. Zīmīgi, ka arī Eiropas Savienība īsteno politiku korupcijas apkarošanai gan starptautiskās un Eiropas organizācijās, gan privātajā sektorā, piemēram, saistībā ar profesionālo darbību³⁷⁷.

Risinot jēdziena „korupcijas apkarošana” definēšanas problēmu, autors aplūkos vairākas pieejas. Turpmākais informācijas apjoms viennozīmīgi ir attiecināms arī uz korupcijas apkarošanu publisko iepirkumu jomā.

Uzdevumu un pilnvaru koncepcija. Definējot korupcijas apkarošanu atbilstoši uzdevumu un pilnvaru koncepcijai, jāpievērš uzmanība, ka atbilstoši Latvijas Republikas tiesiskajam regulējumam, primārā loma korupcijas apkarošanā ir KNAB, kurš atzīmē, ka „korupcijas apkarošana ir cīņa ar koruptīvo noziedzīgo nodarījumu sekām, kad noziedzīgais nodarījums jau ir noticis. Ar apkarošanu tiek saprasta nodarījumu

³⁷⁵ Сонин К. Простота борьбы с коррупцией // www.vedomosti.ru/newsline/news/1561357/prostota_borby_s_korruptsiej, sk.03.05.2012 (sk.20.12.2013).

³⁷⁶ Денисов С. Международные инструменты борьбы с коррупцией // Чиновник, 2004; 2 (30): 27.

³⁷⁷ Europa. Korupcijas apkarošana // http://europa.eu/legislation_summaries/fight_against_fraud/fight_against_corruption/index_lv.htm (sk.20.12.2013).

izmeklēšana, krimināllietu ierosināšana un vainīgo personu saukšana pie kriminālatbildības un administratīvās atbildības”³⁷⁸.

Kriminālprocesa likuma 387.panta sestā daļa nosaka, ka KNAB pilnvarotas amatpersonas izmeklē noziedzīgus nodarījumus, kuri saistīti ar politisko organizāciju (partiju) un to apvienību finansēšanas noteikumu pārkāpumiem, kā arī noziedzīgus nodarījumus valsts institūciju dienestā, ja tie ir saistīti ar korupciju³⁷⁹. Respektīvi, KNAB kompetencē ietilpst šādu noziedzīgu nodarījumu valsts institūciju dienestā izmeklēšana: dienesta pilnvaru pārsniegšana; dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana; valsts amatpersonas bezdarbība; kukuļņemšana; kukuļa piesavināšanās; starpniecība kukuļošanā; kukuļdošana; valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšana; neatļauta piedalīšanās mantiskos darījumos; tirgošanās ar ietekmi; prettiesiska labumu pieprasīšana un pieņemšana; dienesta viltojums; nepatiess dienesta ziņojums; neizpaužamu ziņu izpaušana; neizpaužamu ziņu izpaušana pēc amata atstāšanas.

KNAB korupcijas apkarošanā pilda šādas funkcijas: likumā noteiktajos gadījumos sauc valsts amatpersonas pie administratīvās atbildības un piemēro sodus par administratīviem pārkāpumiem korupcijas novēršanas jomā; veic izmeklēšanu un operatīvo darbību, lai atklātu Krimināllikumā paredzētos noziedzīgos nodarījumus valsts institūciju dienestā, ja tie ir saistīti ar korupciju; veic izmeklēšanu un operatīvo darbību, lai atklātu Krimināllikumā paredzētos noziedzīgos nodarījumus, ja tie saistīti ar politisko organizāciju (partiju) un to apvienību finansēšanas noteikumu pārkāpumu un ja saskaņā ar likumu tie nav valsts drošības iestāžu kompetencē.

No minētā izriet, ka korupcijas apkarošanas jēdziens Latvijas Republikā ietver sevī vismaz KNAB piešķirtās funkcijas šajā segmentā.

Mērķa (rezultātu) koncepcija. Definējot korupcijas apkarošanu no mērķa (rezultātu) pozīcijām, ir jāņem vērā tiesu statistika. Kā atzīmē korupcijas pētnieks V.Kalniņš, publiskajā telpā korupcijas apkarošana parasti uzplaiksna kā atsevišķu amatpersonu aizturēšana, notiesāšana vai attaisnošana. Mediju uzmanība ir fokusēta uz nedaudzām krimināllietām, kaut gan mazāka mēroga korupcijas gadījumus tiesas izskata itin bieži. Priekšplānā nereti izvirzās aizturēšanas fakti, taču *sausais atlikums* patiesībā ir

³⁷⁸ Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. Korupcijas apkarošana // <http://www.knab.gov.lv/lv/combating/> (sk.20.12.2013).

³⁷⁹ Latvijas Republikas likums “Kriminālprocesa likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 74 (3232), 11.05.2005., ”Ziņotājs”, 11, 09.06.2005.

tiesas spriedums, kad tas stāties spēkā. Tikai tad iespējams ar pārliecību apgalvot, ka persona ir vainīga un ka korupcijas apkarošana devusi konkrētu rezultātu³⁸⁰.

Rezultātu koncepcijas analīze apliecina, ka korupcijas apkarošanas jēdziens ir saistīts ar personas vainas noteikšanu un sodīšanu, t.i. skar arī tiesvedības jautājumus un sodu izpildes procesu.

Sabiedrības uztveres koncepcija. Korupcijas apkarošanas definējuma meklējumos būtu nepieciešams iepazīties ar sabiedrības viedokli jautājumā, ko sabiedrība saprot ar korupcijas apkarošanu. Diemžēl, Latvijas Republikā nav pieejami neseni un nepastarpināti iegūti dati šajā kontekstā, sakarā ar to autors ņem vērā Tieslietu ministrijas Kriminoloģisko pētījumu centra 2002.gadā veiktā pētījuma „Korupcija Latvijā un tās apkarošanas sistēmas pilnveidošana” rezultātu kopsavilkumu³⁸¹ (aptaujas gaitā tika aptaujāti 490 respondenti).

Respondentu ieteikumi korupcijas apkarošanas sistēmas pilnveidošanai un to saturiskā analīze ļauj noteikt sabiedrības priekšstatus par korupcijas apkarošanas robežām (atbilstoši situācijai 2002.gadā). Piemēram, 22,1% respondentu bija ieteikuši dažādus pasākumus, kuri ir saistīti ar sodiem korupcijā pieņemtajām amatpersonām (garantēt soda nenovēršamību visām amatpersonām sākot no Saeimas un valdības; reālu sodu piespiešana korumpētajām amatpersonām un masu mediju piekļūšanu šai informācijai; bargākus sodus un paraugprāvas utml).

17,9% respondentu, kā korupcijas apkarošanas pasākumu ieteica ierēdņu un amatpersonu algu palielināšanu (visefektīvākais korupcijas novēršanas pasākums būtu paaugstināt iedzīvotāju algas; paaugstināt darba algas ierēdņiem, jo korupcija vairāk izplatīta ir tajās vietās, kur ir maza alga utml). Minētais liecina, ka ievērojama sabiedrības daļa pētījuma veikšanas laikā (2002.gads) saistīja korupcijas apkarošanu ar tipiskāko korupcijas novēršanas paņēmieni – amatpersonu algu palielināšanu, t.i. uzskata korupcijas novēršanu par korupcijas apkarošanas sastāvdaļu.

13,9% ieteikumu bija saistīti ar tiesībaizsardzības iestādēm (atbrīvot tiesībaizsardzības iestādes no partiju ietekmes; pilnībā nomainīt korupcijas apkarošanas darbiniekus un aizstāt tos ar ļoti tiesiski augstas morāles cilvēkiem, kam ir ļoti augstas algas un ļoti smagi sodi par korupciju; radīt neatkarīgu struktūru, kuras sastāvā nebūtu

³⁸⁰ Kalniņš V. Korupcijas apkarošanas sausais atlikums // http://archive.politika.lv/temas/tiesiska_valsts_un_korupcija/15491/ (sk.20.12.2013).

³⁸¹ Tieslietu ministrija. Kriminoloģisko pētījumu centra 2002.gadā veiktā pētījuma „Korupcija Latvijā un tās apkarošanas sistēmas pilnveidošana” rezultātu kopsavilkums // http://www.tm.gov.lv/lv/documents/petijumi/428_kopsavilkums_korupcija.doc (sk.20.12.2013).

bijušie ierēdņi, bet vairāk cilvēki ar ārvalstu pieredzi; vairāk finansējuma korupcijas apkarošanas iestādēm u.c.).

6,5% liela atbilžu grupa ietvēra ieteikumus par sabiedrības informēšanas un izglītošanas nepieciešamību: (cilvēku izglītošana, morāles celšana, lai cilvēki paši uzņemtos atbildību par nelikumīgu rīcību; vairāk informācijas presē, TV; sabiedrības informēšana, lielāka caurspīdība valsts līdzekļu plūsmā utt.). Minētos priekšlikumus var pieskaitīt korupcijas novēršanas instrumentu kopai.

5,3% respondentu iesaka pastiprināt kontroli pār ierēdņu darbību, valsts institūcijām un birokrātisko aparātu. Vislielākā daļa respondentu atbilžu — 34,7% ir tādas, ka tās ir grūti sadalīt pa grupām.

Minētie dati apliecina, ka pirms desmit gadiem sabiedrība ar terminu „korupcijas apkarošana” bija asociējusi tādas lietas, kā sodus korupcijā pieķertajām amatpersonām, tiesībsardzību iestāžu darbību, sabiedrības informēšanu un izglītošanu, kontroli pār ierēdņu darbību, citus pasākumus (tajā skaitā arī korupcijas novēršanu).

Korupcijas apkarošanas modeļu koncepcija. Pēc autora domām, korupcijas apkarošanas definēšanai ir vērts iepazīties arī ar korupcijas apkarošanas atsevišķo modeļu saturu. Piemēram, prof.Klejmenovs (*Клейменов М.*) izdala 5 modeļus korupcijas apkarošanai³⁸², un proti: *totalitārais modelis* (visaptveroša kontrole no valsts puses un stingra reakcija, pārkāpjot cilvēktiesību principus; risks tikt krimināli sodītam pieaug tuvojoties varas augšienei); *autoritārais modelis* (realizēt atbildību izvēles kārtā, atkarībā no vadoņa viedokļa; augsts varas līmenis nodrošina ierēdņim zināmu imunitāti; naudai ir maza loma); *oligarhiskais modelis* (varas komandas dalībniekus aizsargā no atbildības, bet attiecībā uz ārpus komandas svešiniekiem vāc kompromātu un pamatojoties uz likumiem, sauc pie atbildības; naudai ir piešķirta liela nozīme); *liberālais modelis* (parasti eksistē revolūciju laikā un nozīmē absolūtu bezatbildību, nesodāmību un visatļautību); *ideālais modelis* (viens likums un viena taisnība visiem; minimizēta juridisko un faktisko imunitāšu sistēma).

Starptautisko Konvenciju analīzes koncepcija. Plašu vielu pārdomām par korupcijas apkarošanas robežām var sniegt 2003.gadā pieņemtā ANO pretkorupcijas Konvencija, kuras mērķi ir veicināt un atbalstīt pasākumus efektīvākai un rezultatīvākai korupcijas novēršanai un apkarošanai; veicināt, nodrošināt un atbalstīt starptautisko sadarbību un tehnisko palīdzību cīņā pret korupciju un tās novēršanā, tajā skaitā līdzekļu

³⁸² Клейменов М. Модели борьбы с коррупцией // http://crime.vl.ru/docs/konfs/ekat_2.htm (sk.20.12.2013).

atgūšanā; veicināt godprātīgu, atbildīgu un atklātu sabiedrisko jautājumu un sabiedriskā īpašuma vadību.

Jāpievērš uzmanība, ka konvencija satur ne tikai korupcijas apkarošanas elementus un mehānismus, bet arī priekšlikumus attiecībā uz kompleksu pret darbību korupcijai (ANO uzskata, ka visu valstu pienākums ir korupcijas novēršana un izskaušana).

Konvencijas II nodaļa (Preventīvie pasākumi) autora ieskatā ir veltīta korupcijas novēršanas segmentam, jo iekļauj sevī tādus risinājumus kā preventīvā pretkorupcijas politika un prakse; preventīvā pretkorupcijas organizācija vai organizācijas; valsts sektors; valsts amatpersonu ētikas kodeksi; valsts iepirkumi un valsts finanšu pārvaldīšana; publiskie ziņojumi; pasākumi, kas saistīti ar tiesu varas un kriminālvajāšanas dienestiem (lai stiprinātu godprātību un novērstu korupciju tiesu varai piederošo personu vidū); privātais sektors³⁸³; sabiedrības līdzdalība³⁸⁴; pasākumi „Naudas atmazgāšanas” novēršanai.

Būtiski ir atzīmēt, ka korupcijas apkarošana Konvencijas skatījumā ir cieši saistīta ar atsevišķo nodarījumu kriminalizāciju, proti, paredzot kriminālo atbildību tādiem nodarījumiem kā valsts amatpersonu piekukuļošana; ārvalstu valsts amatpersonu un starptautisko organizāciju amatpersonu kukuļošana; īpašuma izšķērdēšana, piesavināšanās vai cita līdzīga valsts amatpersonas rīcība ar īpašumu; tirgošanās ar ietekmi; amata ļaunprātīga izmantošana; nelikumīga materiālā stāvokļa uzlabošanās; kukuļošana privātajā sektorā; īpašuma izšķērdēšana privātā sektorā; noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija; slēpšana; tiesvedības traucēšana utml.

Korupcijas apkarošanas segmentā ietilpst arī ar kriminālatbildību saistīto specifisko jautājumu risināšana: noilgums³⁸⁵; kriminālvajāšana, tiesāšana un sankcijas; iesaldēšana, izņemšana un konfiskācija; liecinieku, ekspertu un cietušo aizsardzība; personu – informācijas sniedzēju, aizsardzība; zaudējumu atlīdzība; specializētās iestādes³⁸⁶; sadarbība ar tiesību aizsardzības iestādēm; sadarbība starp nacionālajām

³⁸³ Pasākumi, lai novērstu korupciju privātajā sektorā, veicinātu grāmatvedības uzskaites un audita standartu ieviešanu un, kur tas ir piemēroti, jāparedz efektīvi, proporcionāli un atrunājami civilie, administratīvie vai kriminālsodi, ja netiek ievēroti minētie pasākumi.

³⁸⁴ Atbilstīgi pasākumi, kas veicinātu personu un grupu, kas nepārstāv valsts sektoru, piemēram, pilsoniskās sabiedrības, nevalstiskās organizācijas un sabiedriskās organizācijas, aktīvu līdzdalību korupcijas novēršanā un cīņā pret to, kā arī lai paaugstinātu sabiedrības zināšanas par korupcijas esamību, izpratni par tās cēloņiem un svarīgumu, un tās radītajiem draudiem.

³⁸⁵ Katrai Dalībvalstij atbilstoši tās nacionālajiem normatīvajiem aktiem, jānosaka ilgs noilguma periods, kurā var tikt uzsākta tiesvedība par jebkuru noziedzīgu nodarījumu, kas atzīts par tādu saskaņā ar šo Konvenciju, un jānosaka ilgāks noilguma periods vai noilguma pārtraukšana, kad likumpārkāpējs izvairās no tiesas procesa.

³⁸⁶ Katrai Dalībvalstij saskaņā ar tās tiesību sistēmas pamatprincipiem jānodrošina specializētu korupcijas apkarošanas tiesību aizsardzības organizāciju vai organizācijas, vai personu esamību.

iestādēm; sadarbība starp nacionālajām iestādēm un privāto sektoru; banku noslēpums³⁸⁷; noziedzīgu nodarījumu reģistri; jurisdikcijas jautājumi.

Korupcijas apkarošanai Konvencija piedāvā realizēt arī *starptautisku sadarbību* (satur tādus elementus kā izdošana; notiesāto personu nodošana; savstarpējā tiesiskā palīdzība; kriminālās tiesvedības tālāknodošana; sadarbība tiesībsardzības jomā; kopīgā izmeklēšana; īpašas izmeklēšanas metodes), realizēt noziedzīgi iegūtu līdzekļu atgūšanu (noziedzīgi iegūtu līdzekļu pārskaitījumu novēršana un atklāšana; līdzekļi tiešai īpašuma atgūšanai; īpašuma atgūšanas mehānismi, konfiskācijā izmantojot starptautisku sadarbību; starptautiska sadarbība konfiskācijas nolūkā; īpaša sadarbība; līdzekļu atgriešana un nodošana; finanšu darījumu izmeklēšanas nodaļa; divpusēji un daudzpusēji līgumi un vienošanās), īstenot *tehnisku palīdzību un informācijas apmaiņu* (apmācība un tehniskā palīdzība; informācijas par korupciju apkopošana, apmaiņa un analīze).

Korupcijas pretdarbībai publiskajos iepirkumos Konvencija īpaši nosaka (Konvencijas 9.pants), ka katrai Dalībvalstij saskaņā ar tās tiesību sistēmas pamatprincipiem jāveic nepieciešamie pasākumi, lai izveidotu atbilstošu iepirkuma sistēmu, kurā lēmumu pieņemšana ir balstīta uz atklātību, konkurenci un objektīviem lēmumu pieņemšanas kritērijiem, kas ir efektīvi, turklāt novērš korupciju. Šīm sistēmām, kuru piemērošanā var ņemt vērā atbilstošos noteiktos cenu sliekšņus, cita starpā jānodrošina: **(a)** informācijas par iepirkuma procedūrām un līgumiem izplatīšanu sabiedrībā, tai skaitā informācijas par uzaicinājumiem piedalīties konkursos un informācijas par ar to saistītu vai tiem piederīgu līgumu piešķiršanu, dodot potenciālajiem pretendentiem pietiekami daudz laika, lai sagatavotos un iesniegtu savu pieteikumu; **(b)** ka iepriekš ir izstrādāti un publicēti piedalīšanās nosacījumi, tajā skaitā prasības par kandidātu atlases un līgumu piešķiršanas kritērijiem, konkursa noteikumi un to publicēšanas kārtība; **(c)** ka lēmumi par valsts iepirkumu tiek pieņemti, pamatojoties uz objektīviem un iepriekš noteiktiem kritērijiem, kas atvieglo tālākas pārbaudes par noteikumu vai procedūru piemērošanas pareizību; **(d)** efektīvu vietējo pārskatīšanas sistēmu, tai skaitā efektīvu pārsūdzības sistēmu, lai nodrošinātu likumīgu veidu un iespējas vērsties pēc palīdzības gadījumā, ja netiek ievēroti saskaņā ar šo pantu izstrādātie iepirkuma noteikumi vai procedūras; **(e)** kur tas ir piemēroti, pasākumus, kas regulētu jautājumus par darbiniekiem, kuri atbild par iepirkumiem, piemēram, tādas kā

³⁸⁷ Katrai Dalībvalstij jānodrošina, ka noziedzīgu nodarījumu, kas par tādiem atzīti saskaņā ar šo Konvenciju, izmeklēšanas gadījumos valsts nacionālajā tiesību sistēmā ir pieejami atbilstoši mehānismi, lai pārvarētu šķēršļus, kas var rasties likumu, kas nosaka banku noslēpumu, piemērošanas rezultātā.

interesu deklarēšana konkrētā valsts iepirkumā, kā arī par pārbaudes procedūrām un kvalifikācijas prasībām.

Korupcijas apkarošanas un korupcijas novēršanas savstarpējā saistība. Diskutabls ir jautājums par jēdzienu „novēršana” un „apkarošana” attiecībām, respektīvi, vai korupcijas novēršana nav korupcijas apkarošanas sastāvdaļa. Kā norāda latviešu valodas vārdnīca, vārds „apkarot” nozīmē: 1) asi kritizēt, vērsties (pret ko), lai to likvidētu, novērstu; 2) aktīvi darboties, rīkoties, lai likvidētu (ko)³⁸⁸.

Pēc autora domām, būtu aplami uzskatīt par sinonīmiem jēdzienus „korupcijas novēršana”, „korupcijas apkarošana” un „pretdarbība korupcijai”. Šajā ziņā visplašākais saturiskais piepildījums ir terminam „pretdarbība”, jo tas ietver sevī gan korupcijas novēršanas, gan arī apkarošanas pasākumus.

Minētā pieeja ir atbalstīta gan teorētiski (piemēram, A.Sirotins (*Сиротин А.*) norāda, ka sistēmiskās pretdarbības korupcijai organizēšana paredz ne tikai korumpantu nepastarpinātu vajāšanu, bet arī novēršanas un kontroles mērus, korupcioģēno normatīvo aktu pārskatīšanu, amatalgu palielināšanu ierindas amatpersonām, likuma prioritātes un „amatpersonu tīru roku” idejas propagandu³⁸⁹), gan arī praktiski (KNAB ir izstrādājis Korupcijas novēršanas un apkarošanas programmu 2009.–2013.gadam, kas ir paredzēta kā kompleksā pretdarbība korupcijai (korupcijas novēršana un apkarošana, kā arī izglītošana pretkorupcijas jautājumos).

Promocijas darba 4.1. apakšnodaļas rezumējums.

Korupcijas apkarošanu var definēt kā pasākumu kompleksu, kurā ietilpst kriminālatbildības noteikšana par amatpersonas pretlikumīgiem nodarījumiem sava vai citu personu labuma gūšanai, šādu nodarījumu izmeklēšana un operatīvā darbība, vainīgo personu saukšana pie likumā paredzētās atbildības (ieskaitot taisnīgu un ātru tiesu procesu), sodu noteikšana un piemērošana (spēkā stājušais tiesas spriedums), ar kriminālatbildību saistīto specifisko jautājumu risināšana, starptautiskā sadarbība (ieskaitot izdošanu; notiesāto personu nodošanu; savstarpēju tiesisko palīdzību; kriminālās tiesvedības tālāknodešanu; sadarbību tiesībaizsardzības jomā; kopīgu izmeklēšanu); noziedzīgi iegūtu līdzekļu atgūšanu, kā arī tehnisku palīdzību un informācijas apmaiņu.

³⁸⁸ Latviešu valodas vārdnīca. – Rīga: Avots, 2006. – 66.lpp.

³⁸⁹ Сиротин А. Опыт борьбы с коррупцией в Сингапуре // http://www.sudanet.ru/borba_s_corrupciei_v_singapore. (sk.20.12.2013).

4.2. Korupcijas apkarošanas principi, metodes un paņēmieni

Korupcijas apkarošanas pamatprincipi, autora skatījumā, ir reālās vai domājamās likumsakarības, uz likumu pamata ir jākonstruē korupcijas apkarošanas politika un stratēģija.

Korupcijas apkarošanas principi. Ministru kabineta 2009.gada 21.maija rīkojuma Nr. 326 „Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādnes 2009.–2013.gadam” informatīvās daļas 4. punkts paredz, ka valsts politika korupcijas novēršanas un apkarošanas jomā tiek veidota, pamatojoties uz šādiem principiem: 1) likumības ievērošana; 2) labas pārvaldības nodrošināšana; 3) politiskā neitralitāte; 4) sistēmiska un kompleksa pieeja cīņai pret korupciju; 5) valsts amatpersonu atbildības par pārkāpumiem nenovēršamība.

Autors norāda, ka minētie principi, ja tie tiktu pienācīgi realizēti, veicinātu korupcijas apkarošanu. Piemēram, likumības ievērošanas princips presumē, ka personas darbība nedrīkst būt pretrunā ar likumu; labas pārvaldības nodrošināšana ietver atklātību pret privātpersonu un sabiedrību, datu aizsardzību, taisnīgu procedūru īstenošanu saprātīgā laikā un citus noteikumus, kuru mērķis ir panākt, lai valsts pārvalde ievērotu privātpersonas tiesības un tiesiskās intereses (Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta piektā daļa)³⁹⁰; politiskās neitralitātes princips nodrošina, ka neatkarīgi no politiskās ietekmes, personas, veicot amata pienākumus, vadīsies tikai pēc profesionāliem kritērijiem; sistēmiskas un kompleksas pieejas cīņai pret korupciju princips garantē, ka pretkorupcijas cīņa būs sabalansēta un savstarpēji saskaņota; atbildības nenovēršamības princips un to sekmīga īstenošana ļaus mazināt korupcijas līmeni. Eiropas Padomes Ministru komitejas 1997. gada 6. novembra rezolūcija 97 (24) „Par divdesmit vadošajiem principiem cīņai pret korupciju”³⁹¹ (turpmāk – Rezolūcija) paredz nodrošināt efektīvus pasākumus korupcijas novēršanai un šai sakarā – paaugstināt sabiedrības informētību un veicināt ētisku uzvedību; paredzēt atbilstošus pasākumus, kas nepieciešami līdzekļu, kas iegūti koruptīvu noziedzīgu nodarījumu rezultātā, izņemšanai un konfiscēšanai; paredzēt atbilstošus pasākumus, lai novērstu juridisku personu izmantošanu ar mērķi slēpt koruptīvus noziedzīgus nodarījumus; nodrošināt to, lai noteikumos, kas attiecas uz valsts amatpersonu tiesībām un pienākumiem, tiktu ņemtas vērā prasības apkarot korupciju un

³⁹⁰ Latvijas Republikas likums “Valsts pārvaldes iekārtas likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 94 (2669), 21.06.2002., „Zinotājs”, 14, 25.07.2002.

³⁹¹ Eiropas Padomes Ministru komitejas 1997. gada 6. novembra rezolūcija 97 (24) „Par divdesmit vadošajiem principiem cīņai pret korupciju” // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/rez_97_24.pdf (sk.20.12.2013).

tie paredzētu atbilstošus un efektīvus disciplinārus pasākumus; ar atbilstošiem līdzekļiem, piemēram, uzvedības kodeksiem, veicināt uzvedības, kāda tiek gaidīta no valsts amatpersonām, detalizētāku noteikšanu³⁹².

Korupcijas apkarošanas iestāžu neatkarības un finansiālā atbalsta princips paredz nepieciešamību nodrošināt, lai tie, kas ir atbildīgi par koruptīvu noziedzīgu nodarījumu novēršanu, kriminālvajāšanu, izmeklēšanu un tiesāšanu, baudītu tādu neatkarību un autonomiju, kas ir atbilstoša viņu funkcijām, ir brīvi no nelikumīgās ietekmes un viņu rīcībā ir efektīvi līdzekļi pierādījumu vākšanai, to personu aizsardzībai, kas palīdz iestādēm apkarot korupciju un izmeklēšanas konfidencialitātes saglabāšanai; veicināt to personu un iestāžu specializāciju, kas ir atbildīgas par cīņu ar korupciju un nodrošināt tām atbilstošus līdzekļus un apmācību viņu uzdevumu veikšanai.

Atklātības principa ievērošanai Rezolūcija paredz nodrošināt, lai valsts pārvaldes iestāžu darbu organizācijas, darbības un lēmumpieņemšanas procesos tiktu ņemta vērā nepieciešamība apkarot korupciju, jo īpaši nodrošinot tik lielu caurskatāmību, cik lielā mērā tā ir savietojama ar nepieciešamību nodrošināt efektivitāti; apstiprināt atbilstošas caurskatāmas publiskā iepirkuma procedūras, kuras veicina godīgu konkurenci un attur korumpētās personas; nodrošināt, ka masu saziņas līdzekļi var brīvi saņemt un izplatīt informāciju par korupcijas lietām, ko var vienīgi ierobežot tiktāl, ciktāl tas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā³⁹³.

Tiesību aktu segmentā tiek aicināts nodrošināt koordinētu koruptīvu nodarījumu kriminalizāciju nacionālā un starptautiskā līmenī; nodrošināt, ka fiskālie tiesību akti un iestādes, kas ir atbildīgas par to izpildi, efektīvā un koordinētā veidā sekmē korupcijas apkarošanu, īpaši – vai nu nosakot ar likumu vai praksē – liedzot nodokļa atskaitīšanu kukuļiem un citiem izdevumiem, kas saistīti ar koruptīviem noziedzīgiem nodarījumiem; nodrošināt, lai civillikums ņem vērā nepieciešamību apkarot korupciju un jo īpaši paredz efektīvas kompensācijas tiem, kuru tiesības un intereses aizskārusi korupcija³⁹⁴ Kontroles principa īstenošanai ir plānots nodrošināt atbilstošu audita procedūru piemērošanu

³⁹² Eiropas Padomes Ministru komitejas 1997. gada 6. novembra rezolūcija 97 (24) „Par divdesmit vadošajiem principiem cīņai pret korupciju” (Rezolūcijas 1., 4., 5., 10.p.) // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/rez_97_24.pdf (sk.20.12.2013).

³⁹³ Eiropas Padomes Ministru komitejas 1997. gada 6. novembra rezolūcija 97 (24) „Par divdesmit vadošajiem principiem cīņai pret korupciju” (sk. Rezolūcijas 9., 14., 16.p.) // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/rez_97_24.pdf (sk.20.12.2013).

³⁹⁴ Eiropas Padomes Ministru komitejas 1997. gada 6. novembra rezolūcija 97 (24) „Par divdesmit vadošajiem principiem cīņai pret korupciju” (Rezolūcijas 1.,8.17.p.) // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/rez_97_24.pdf (sk.20.12.2013).

attiecībā uz valsts pārvaldes un tās iestāžu darbību; veicināt audita lomu korupcijas novēršanā un atklāšanā ārpus valsts pārvaldes³⁹⁵.

Divdesmit vadošajos principos cīņai pret korupciju, tostarp, tiek piedāvāts arī ierobežot imunitāti no koruptīvu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanas, kriminālvajāšanas vai tiesāšanas līdz tādām līmenim, kas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā; nodrošināt, ka valsts pārvaldes atbildības sistēmā tiktu ņemtas vērā valsts amatpersonu koruptīvas uzvedības sekas; veicināt vēlētu pārstāvju uzvedības kodeksu apstiprināšanu un rosināt politisko partiju un priekšvēlēšanu kampaņu finansēšanas noteikumus, kas apturētu korupciju; atbalstīt pētījumus par korupciju; nodrošināt, lai katrā korupcijas aspektā tiktu ņemta vērā iespējamā saikne ar organizēto noziedzību un naudas atmazgāšanu; attīstīt visplašākā mērā starptautisko sadarbību visās pretkorupcijas jomās. No minētā secināms, ka Rezolūcijas skatījumā korupcijas apkarošanas un korupcijas novēršanas principi ir cieši saistīti konceptā „cīņa pret korupciju”.

Korupcijas apkarošanas metodes un paņēmieni. Atbilstoši latviešu valodas skaidrojošajai vārdnīcai, metode ir noteikts paņēmiens vai paņēmieni sistēma, komplekss kādas darbības, uzdevuma veikšanai, pētīšanai u.tml.³⁹⁶ savukārt paņēmiens ir veids, kādā ko dara, veic, realizē³⁹⁷. Pēc autora domām, pretkorupcijas skatījumā paņēmiens ir elementārā darbība, kas ir vērsta uz cīņu pret korupciju, t.i. darbība, kas ir vērsta uz konkrētas problēmas risināšanu. Metode šajā ziņā ir paņēmieni vispārināts modelis, kura pamatā ir viena dominējoša ideja.

Lai arī operatīvās darbības pasākumu organizācija, metodika un taktika ir valsts noslēpums, atbilstoši Operatīvās darbības likuma 6.pantam³⁹⁸, Latvijā operatīvie pasākumi ir: 1) operatīvā izziņāšana; 2) operatīvā novērošana (izsekošana); 3) operatīvā apskate; 4) operatīvā paraugu iegūšana un operatīvā izpēte; 5) personas operatīvā aplūkošana; 6) operatīvā iekļūšana; 7) operatīvais eksperiments; 8) kontrolētā piegāde; 9) operatīvā detektīvdarbība; 10) operatīvā korespondences kontrole; 11) operatīvā personas paustās vai uzglabātās informācijas satura iegūšana no tehniskajiem līdzekļiem; 12) operatīvā sarunu noklausīšanās; 13) operatīvā publiski nepieejamas vietas

³⁹⁵ Eiropas Padomes Ministru komitejas 1997. gada 6. novembra rezolūcija 97 (24) „Par divdesmit vadošajiem principiem cīņai pret korupciju” (Rezolūcijas 11., 12.p) // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/rez_97_24.pdf (sk.20.12.2013).

³⁹⁶ Latviešu valodas vārdnīca. – Rīga: Avots, 2006. – 643.lpp.

³⁹⁷ Latviešu valodas vārdnīca. – Rīga: Avots, 2006. – 711.lpp.

³⁹⁸ Latvijas Republikas likums “Operatīvās darbības likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 131, 30.12.1993., ”Ziņotājs”, 1, 13.01.1994.

videonovērošana. Turpinājumā uzmanība tiks pievērsta amatpersonu saskarsmes kontrolei un operatīvajam eksperimentam.

Amatpersonu saskarsmes kontrole. Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 96.pantu, ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību. Vienlaicīgi Latvijas Republikas Satversmes 116.pants nosaka, ka šīs tiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Dotais regulējums atbilst Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas prasībām.

Latvijā pēc kriminālprocesa uzsākšanas Kriminālprocesa likuma 212.pantā paredzētās atļaujas saņemšanas var veikt legālās korespondences kontroli, sakaru līdzekļu kontroli, automatizētās datu apstrādes sistēmā esošo datu kontroli, pārraidīto datu satura kontroli, vietas vai personas audiokontroli, vietas videokontroli, personas novērošanu un izsekošanu, objekta novērošanu, speciālo izmeklēšanas eksperimentu, salīdzinošajai izpētei nepieciešamo paraugu iegūšanu speciālā veidā un noziedzīgās darbības kontroli.

Operatīvās darbības likuma 17.pantā paredzētajos gadījumos (ja operatīvās darbības subjekta rīcībā ir pamatotas ziņas par personu saistību ar noziegumu, kā arī par valstij svarīgu interešu, valsts drošības un aizsardzības apdraudējumu) arī bez Kriminālprocesa uzsākšanas ir atļauta: A) operatīvā korespondences kontrole (drīkst kontrolēt šo personu nosūtāmo un saņemamo pasta, telegrāfa un cita veida korespondenci un tās rīcībā esošās elektrosakaru un cita veida sistēmas šādas korespondences nosūtīšanai un saņemšanai); B) operatīvā personas paustās vai uzglabātās informācijas satura iegūšana no tehniskajiem līdzekļiem (informācijas noņemšana vai kopēšana no personu īpašumā vai rīcībā esošajām elektroniskajām un cita veida informācijas glabāšanas ierīcēm un informācijas kanāliem); C) operatīvā sarunu noklausīšanās (to sarunu noklausīšanās, kuras notiek starp šīm personām un citām personām (arī pa tālruni, ar elektroniskajiem un cita veida sakaru līdzekļiem); D) operatīvā publiski nepieejamas vietas videonovērošana (publiski nepieejamā vietā notiekošo norišu videonovērošana bez šīs vietas īpašnieka, valdītāja un apmeklētāju ziņas).

Viens no diskutabliem ierosinājumiem korupcijas apkarošanas efektivitātes palielināšanai ir vēl plašāka amatpersonu saskarsmes kontrole, t.i. amatpersonas korespondences, e-pasta, telefonsarunu un tikšanās preventīvā kontrole, arī gadījumos, ja valsts rīcībā nav ziņu par personu saistību ar korupciju. Preventīvā kontrole neapšaubāmi

atvieglotu tiesībaizsardzības iestādēm informācijas vākšanu par iespējamiem koruptīvajiem nodarījumiem to plānošanas stadijā, ļautu efektīvāk un ātrāk iegūt valstij nepieciešamo informāciju. Šajā gadījumā negodīgām amatpersonām būtu mazāk iespēju risināt nelikumīgus jautājumus, bet tiesībaizsardzības iestādēm būtu vieglāk atmaskot korumpantus.

Veicot attiecīgus grozījumus Kriminālprocesa likumā, Operatīvās darbības likumā, likumā „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” un citos normatīvajos aktos, var ievest kārtību, kad katra amatpersona, stājoties amatā, tiktu brīdināta, ka valsts jebkurā laikā ir tiesīga realizēt nepieciešamus pasākumus šīs personas saskarsmes paplašinātajai kontrolei. Kā vienu no iespējamiem instrumentiem šajā sakarā var minēt automātisku tiesas atļauju amatpersonu sarunu noklausīšanai, kura darbotos visu amatpersonas pilnvaru termiņu no amatpersonas iecelšanas brīža.

Paužot savu nostāju attiecībā uz minēto ierosinājumu, autors uzskata, ka amatpersonas pamattiesību ierobežojumam ir jābūt ne tikai pamatotam un attaisnotam ar leģitīmu mērķi, bet arī ir jābūt samērīgam. Autors uzskata, ka amatpersonas saskarsmes preventīvā kontrole, t.i. kontrole, kad valsts rīcībā nav pamatotu ziņu par personu saistību ar noziegumu, kā arī par valstij svarīgu interešu, valsts drošības un aizsardzības apdraudējumu, vai arī nav uzsākts kriminālprocess, nav samērīga ar amatpersonas pamattiesību ierobežojumu. Minētais nesamērīgums izraisītu ne tikai amatpersonu protestu, bet arī praktiskās dabas problēmas ar amatpersonu štata komplektāciju.

Vienlaicīgi autors nepiebiedrojas viedoklim, ka Operatīvās darbības likumā pašlaik paredzētie „cilvēktiesību un pamatbrīvību ierobežojumi ārpus kriminālprocesa ar vēlāku to rezultātu izmantošanu kriminālprocesā, tiek izmantoti nolūkā apiet kriminālprocesa likuma normas un ir klajā pretrunā ar Satversmes garantētajām indivīda tiesībām uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību”³⁹⁹, uzskatot, ka pretkorupcijas skatījumā patreizējais tiesiskais regulējums līdzsvaro gan valsts intereses korupcijas apkarošanā, gan arī amatpersonas pamatbrīvības⁴⁰⁰. Minēto apgalvojumu apliecina fakts, ka atļauju veikt operatīvās darbības pasākumus (kas ir paredzēti Operatīvās darbības likuma 7.panta 4.daļā) var izsniegt uz laiku līdz trim mēnešiem un pamatotas nepieciešamības gadījumā to var pagarināt, taču tikai uz to laiku, kamēr

³⁹⁹ Vaznis, A. Satversme garantē. Bet kā ir praksē // Referāts 2010.gada 19.marta konferencē "Cilvēktiesības kriminālprocesā". Salīdzinājumam: Sumbarova M. Personas tiesību nodrošināšana noziegumu izmeklēšanas laikā. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2011. Nr.2/3 (55/56), 56.–60.lpp.

⁴⁰⁰ Operatīvās darbības likuma saturiskais papildījums ir plaši diskutējams zinātnieku un politiķu vidū. Sk.piem. Kavalieris A., Makans L. Teorētiski nepamatoti un praktiski nepieļaujami uzbrukumi Operatīvās darbības likumam Latvijā. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2012. Nr.3 (60), 14.–17.lpp.

attiecībā uz personu tiek veikta operatīvā izstrāde. Papildus tam Krimināllikuma 144.panta 1.daļa, kas paredz, ka par personas korespondences, pa telekomunikāciju tīkliem pārraidāmās informācijas noslēpuma tīšu pārkāpšanu, kā arī par tādas informācijas un programmu noslēpuma tīšu pārkāpšanu, kas paredzētas lietošanai sakarā ar datu elektronisko apstrādi, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām, atņemot tiesības uz zināmu nodarbošanos uz laiku līdz pieciem gadiem vai bez tā⁴⁰¹. Pamatojoties uz minētiem apsvērumiem, autors secina, ka pretkorupcijas skatījumā valsts tiesības amatpersonu saskarsmes kontrolē nav nedz jāpaplašina, nedz arī jāsašaurina.

Kriminālsodu bargums. Mūsdienā Latvijā sankcijas par visplašāk izplatīto koruptīvo noziedzīgo nodarījumu – kukuļņemšanu – tiek noteiktas atbilstoši Krimināllikuma 320.pantam. Analizējot plašu zinātniskās literatūras klāstu^{402, 403, 404, 405, 406}, autors secina, ka korumpantu mantkārtība ir stiprāka par barga kriminālsoda bailēm. Barga kriminālsodi par korupciju var palielināt korumpantu prasības pēc kukuļa lieluma, lai segtu savus iespējamus riskus un izvairītos no iespējamās atbildības. Efektīvākā kriminālsoda, kas būtu piemērojams korumpantiem, meklējumos, autors piedāvā risinājumus, kas nebalstās uz soda bargumu kā vienīgo kritēriju [sk. plašāk: Kriviņš A. *Korupcijas novēršana un apkarošana kriminālsodu politikas aspektā // Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2011; 4 (57): 30.–34.*].

Operatīvais eksperiments. Operatīvais eksperiments ir operatīvās darbības subjektu amatpersonu rīcība, kuras mērķis ir radīt noteiktus apstākļus (situāciju), lai noskaidrotu interesējošās personas un lietas vai arī noteiktu šajos apstākļos to personu, attiecībā uz kurām tiek veikta operatīvā izstrāde, rīcību vai lietu kustību un noskaidrotu šo personu rīcības motivāciju (subjektīvo pusi). Operatīvo eksperimentu izdara arī, lai pārbaudītu personu rīcības iespējamību un tās mērķus, modelētu personu iespējamo

⁴⁰¹ Latvijas Republikas likums “Krimināllikums” // „Latvijas Vēstnesis”, 199/200 (1260/1261), 08.07.1998., ”Zinotājs”, 15, 04.08.1998.

⁴⁰² Bedau H., Radelet M. Miscarriages of Justice in Potentially Capital Cases // Stanford Law Review, 1987; 40 (1): 21-179.

⁴⁰³ Курс уголовного права. Том 2. Общая часть. Учение о наказании / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. – М.: Зерцало, 2002.

⁴⁰⁴ Беккария Ч. О преступлениях и наказаниях / пер. и вступ. ст.: М. М. Исаева. – М.: Юрид. изд-во НКЮ СССР, 1939. – с. 373.

⁴⁰⁵ Уголовное право. Общая часть / отв. ред. И. Я. Козаченко. — 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2008. – с.510.–720.

⁴⁰⁶ Jescheck H. Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. – Berlin, 1978.

rīcību un pārbaudītu lietu esamību vai to kustību, radītu operatīvās darbības subjektam labvēlīgu situāciju operatīvo uzdevumu risināšanai⁴⁰⁷.

Korupcijas apkarošanas plāksnē diezgan interesants ierosinājums ir veikt divu veidu preventīvus operatīvus eksperimentus: pārbaudāmās amatpersonas rīcības novērošanu un pārbaudāmās amatpersonas kolēģu rīcības novērošanu.

Pirmais operatīvā eksperimenta paveids teorētiski varētu izskatīties kā kukuļu vai citu labumu piedāvājums ar video vai audiokontroli. Amatpersonas rīcība šajā gadījumā ar lielu varbūtības pakāpi ļautu spriest par viņa tipveida uzvedību līdzīgās situācijās. Teorētiski normatīvajos aktos var iestrādāt arī konkrētās sekas katrai no amatpersonas iespējamām rīcībām operatīvā eksperimenta gaitā. Piemēram, amatpersonas nenoteiktā pozīcija attiecībā uz kukuļa piedāvājumu varētu būt par pamatu operatīvā eksperimenta turpināšanai; amatpersonas atteikums no kukuļa vai cita veida labuma un ziņošana augstākstāvošajai amatpersonai vai tiesībaizsardzības iestādēm par kukuļa piedāvājumu varētu būt par pamatu godīgā darbinieka prēmēšanai. Atteikums no kukuļa vai cita veida labuma, bet ar ilgstošu neziņošanu, varētu būt par pamatu amatpersonas atlaišanai, savukārt amatpersonas piekrišana pieņemt kukuli vai citu nelikumīgu labumu varētu būt par pamatu saukšanai pie kriminālatbildības.

Otrais operatīvā eksperimenta paveids varētu būt īstenots, piemēram, piedāvājot amatpersonas kolēģim brīvprātīgi piedalīties operatīvajā eksperimentā kukuļdevēja lomā. Eksperimenta gaitā var novērot amatpersonas kolēģa darbības, respektīvi, vai viņš mēģinās brīdināt kādu par plānoto eksperimentu. Līdzīgi ir iespējama arī iestādes vadītāja rīcības novērošana situācijā, kad iestādes darbinieks ir rakstiski informējis priekšnieku par notikušo kukuļa piedāvājumu.

Daži pētnieki⁴⁰⁸ uzskata, ka operatīvais eksperiments var kļūt par visefektīvāko no visiem operatīviem pasākumiem līdzekli cīņā pret korupciju. Tomēr, pēc autora domām, operatīvais eksperiments darbosies efektīvi tikai tad, ja būs piemērots pietiekoši plaši un tiks piemērots ne tikai *post factum*, bet arī preventīvi, lai pārbaudītu un konstatētu katras amatpersonas reakciju pret kukuļa piedāvājumu.

Latvijā operatīvais eksperiments, kura mērķis ir fiksēt, kā noziedzīgu vai citādu prettiesisku rīcību izraisošā situācijā rīkojas personas, attiecībā uz kurām tiek veikta

⁴⁰⁷ Latvijas Republikas likums „Operatīvās darbības likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 131, 30.12.1993., ”Ziņotājs”, 1, 13.01.1994. (likuma 15.pants).

⁴⁰⁸ Александрова И., Шевелев А. К вопросу о пересмотре границы между провокаций взятки и оперативным экспериментом // Вестник МВД, 2007; (1):45-52.

operatīvā izstrāde, izdarāms tikai ar prokurora akceptu. Savukārt prokuroram ir vajadzīga informācija, uz kuras pamata var izdarīt attiecīgo akceptu.

Šajā ziņā autors piebiedrojas priekšlikumam noņemt eksistējošus ierobežojumus operatīvā eksperimenta piemērošanai attiecībā uz jebkurām korupcijas izpausmēm. Bez tam, ir nepieciešams panākt, ka iestādes darbiniekiem jābūt pārliecinātiem, ka viņi var ziņot par kolēģu pārkāpumiem un vienlaicīgi viņu vārdi netiks atklāti, kā arī pret viņiem nevēršīsies vadītājs vai kolēģi. Gan iestādes darbiniekiem, gan iestādes klientiem jābūt pārliecinātiem, ka viņu informācija tiks ņemta vērā un izmantota un kompetentā struktūrvienība darīs visu iespējamo, lai novērstu pārkāpumus.⁴⁰⁹

Piedāvājot paplašināt operatīvā eksperimenta piemērošanu, autors nepiekrīt nevienai no galējībām attiecībā uz tiesībsargsardzības iestāžu darbinieku lomu šāda eksperimenta veikšanā. No vienas puses, ievērojama pētnieku grupa (A.Istomins, D.Lopatkins, J.Astafjevs, G.Ramazanovs)⁴¹⁰ piedāvā operatīvajiem darbiniekiem pieturēties pie pasīvās novērošanas. Minētā pieeja, pēc autora domām, ievērojami mazina operatīvā eksperimenta efektivitāti un lietderību kā tādu. No otrās puses, pastāv nepieņemami ierosinājumi operatīvajos eksperimentos pieaicināt ne tikai brīvprātīgi pieteikušos valsts iedzīvotājus, bet arī piespiedu kārtā iesaistīt amatpersonas kolēģus vai juridiskās personas, kurām ir bieža saskarsme ar novērošanas objektu (atteikuma gadījumā paredzot atteikušos kolēģu atlaišanu un juridiskās personas likvidāciju⁴¹¹). Nav pamata arī priekšlikumam⁴¹² presumēt, ka operatīvais darbinieks jebkura operatīvā eksperimenta gaitā ir darbojies likumīgi un nefalsificēja faktus. Pēc autora domām, tiesībsargsardzības iestāžu darbinieku lomai operatīvā eksperimenta veikšanā ir jābūt nevis pasīvai, bet racionāli aktīvai.

Promocijas darba 4.2. apakšnodaļas rezumējums

Izvērtējot korupcijas apkarošanas metodes un paņēmienus, autors secina, ka Latvijā pretkorupcijas skatījumā valsts tiesības amatpersonu saskarsmes kontrole nav

⁴⁰⁹ Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. Rekomendācijas korupcijas risku novēršanai tiesībsargājošās institūcijās // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/rekomendacijas_korupcijas_risku_noversanai_tiesibsargajosajās_institucijās.pdf (sk.20.12.2013).

⁴¹⁰ Истомин А., Лопаткин Д. Провокация или избличение преступника? // Законность, 2005; № 3: 47-49. ; Астафьев Ю. Оперативный эксперимент и провокация: критерии разграничения // Пятьдесят лет кафедре уголовного процесса УрГЮА (СЮИ) / Материалы Международ. Науч.-практ. конф., г. Екатеринбург, 27-28 янв. 2005 г.: в 2 ч. – Екатеринбург, 2005. – Ч. 1, с.51-57.; Рамазанов Г. Ответственность за взяточничество в советский период. Коррупция в органах власти. Н. Новгород, 2001. – с.270.

⁴¹¹ Михайлов В. Как бороться с коррупцией // <http://dniester.ru/content/kak-borotsya-s-korrupsiei> (sk.20.12.2013).

⁴¹² Александрова И., Шевелев А. К вопросу о пересмотре границы между провокацией взятки и оперативным экспериментом // Вестник МВД, 2007; (1): 45-52.

nedz jāpaplašina, nedz arī jāsašaurina, patreizējais tiesiskais regulējums līdzsvaro gan valsts intereses korupcijas apkarošanā, gan arī amatpersonas pamatbrīvības.

Korupcijas efektīvākai apkarošanai ir nepieciešams paplašināt operatīvā eksperimenta piemērošanu (pilnveidojot tā tiesisko regulāciju), t.i. veikt preventīvus operatīvus eksperimentus, nolūkā pārbaudīt un konstatēt katras amatpersonas reakciju pret kukuļa vai cita labuma piedāvājumu, kā arī saukt pie kriminālatbildības amatpersonas, kuras šādiem piedāvājumiem būs piekritušas.

4.3. Korupcijas apkarošanas subjekti un to darbības tiesiskie pamati

Cīņa pret korupciju paredz vairākas darbības (piemēram, pretkorupcijas ideoloģijas un metodoloģijas izstrāde, normatīvo aktu projektu izstrāde un apstiprināšana, attiecīga aparāta izveide un tā darbības nodrošināšana, korupcijas līmeņa kontrole un mazināšana, korupcijas gadījumu izmeklēšana un vainīgo personu saukšana pie atbildības, korupcijas profilakse, likumpaklausīga dzīvesveida propaganda, korupcijas fenomena zinātniskās izpētes nodrošināšana u.tml.⁴¹³, kuras nosacīti var tikt iedalītas korupcijas novēršanā un korupcijas apkarošanā.

Ja korupcijas novēršanas subjektu loks Latvijas Republikā ir saprotams un izriet no tiesību aktiem un juridiskās literatūras atziņām, tad attiecībā uz korupcijas apkarošanas subjektiem pastāv zināmas definēšanas problēmas. Autora mērķis ir sniegt autora redzējumu sakarā ar izskatāmo jautājumu, piedāvāt korupcijas apkarošanas subjektu definīciju, prezentēt šo subjektu uzskaitījumu, kā arī īsumā izanalizēt šo subjektu darbības tiesisko pamatojumu.

Korupcijas apkarošanas subjektu definēšanas problemātika. Korupcijas apkarošanas subjekti promocijas darba kontekstā ir reāls esums, reāli esošas vienības, kuras realizē iepriekš definēto korupcijas apkarošanas pasākumu kompleksu.

Nosakot definējamā jēdziena robežas, jāņem vērā, ka, pirmkārt, pastāv institūcijas, kuras paralēli nodarbojas gan ar korupcijas apkarošanu, gan arī ar korupcijas novēršanu (piemēram, KNAB). Otrkārt, korupcijas apkarošanas pasākumiem piemīt arī zināms korupcijas novēršanas potenciāls. Piemēram, atbildības nenovēršamības principa stingra realizācija var efektīvi atturēt individu no iesaistīšanās korupcijā. No otras puses, jāņem vērā, ka korupcijas apkarošanu var veicināt arī subjekti, kuru amata apraksti un ikdienas darbi nav saistīti ar šādu funkciju. Šajā grupā ietilpst, piemēram, privātpersonas,

⁴¹³ Зубов И.Н. Система МВД России: современные проблемы функционирования и развития: Монография. – СПб.: Санкт-Петербургский университет МВД России, 1998. –с.110.

kuras ziņo par iespējamo korupcijas gadījumu tiesībsargājošām iestādēm. Minētie apstākļi veido situāciju, kad korupcijas apkarošanas un korupcijas novēršanas subjektu uzskaitījums saplūst jēdzienā „korupcijas pretdarbības subjekti”, kas ievērojami apgrūtina jēdziena „korupcijas apkarošanas subjekti” izsmēlošo ierobežošanu.

Daļa zinātnieku, piemēram, profesors Zagorodņikovs (*Загородников Н.И.*), profesors Pančenko (*Панченко П.Н.*) u.c., pie subjektiem, kas cīnās pret korupciju, pieskaita valsti, sabiedriskās organizācijas un iedzīvotājus⁴¹⁴. Atsevišķi zinātnieki, piemēram, profesors Miņkovskis (*Мишковский Г.М.*), profesors Grišaņins (*Гришанин П.Ф.*) uzskatīja, ka par subjektiem, kas cīnās pret korupciju, var uzskatīt tikai tādas valsts organizācijas, sabiedriskās organizācijas un amatpersonas, kas piedalās pretkorupcijas programmu izstrādē un realizācijā⁴¹⁵.

Docents Permjakovs (*Пермяков Ю.Е.*) ar subjektu, kas cīnās pret korupciju, saprot nevis valsts iestādes, bet gan pašu sabiedrību⁴¹⁶.

Šajā sakarā autors atzīmē, ka visi subjekti, kas cīnās pret korupciju, nebūs automātiski uzskatāmi arī par korupcijas apkarošanas subjektiem. Pēc autora domām, korupcijas apkarošanas subjektiem, atšķirībā no korupcijas novēršanas subjektiem, ir izvirzāmas paaugstinātas prasības gan attiecībā uz darbības normatīvo regulējumu, gan arī attiecībā uz īpaša pilnvarojuma esamību.

Piemēram, lai efektīvi realizētu pasākumus korupcijas apkarošanai, atsevišķos gadījumos pastāv nepieciešamība veikt operatīvu novērošanu (izsekošanu), iekļūšanu, korespondences kontroli, sarunu noklausīšanos, publiski nepieejamas vietas videonovērošanu utml., kas pēc savas būtības ir operatīvā darbība. Latvijas Republikā, atbilstoši Operatīvās darbības likuma 25.panta 1.daļai, operatīvās darbības subjektu sistēmu veido valsts drošības, aizsardzības un sabiedriskās kārtības nodrošināšanas iestādes, kā arī citas īpaši pilnvarotas valsts institūcijas, *kurām ar likumu piešķirtas tiesības savas kompetences ietvaros veikt operatīvās darbības pasākumus* un kuru īpaši pilnvarotas amatpersonas ir tiesīgas tos īstenot šajā likumā noteiktajā kārtībā.

⁴¹⁴ Загородников Н.И. Преступления против здоровья. – М. : Юрид. лит., 1969; – с.8.; Зубов И.Н. Система МВД России: современные проблемы функционирования и развития: Монография. – СПб.: Санкт-Петербургский университет МВД России, 1998. – с.199.; Ковалев М.И., Воронин Ю.А. Криминология и уголовная политика. – Свердловск: Изд-во УрГУ, 1980. – с.7-10. ; Панченко П.Н. Управление применением уголовного законодательства как стратегия и тактика уголовной политики // Проблемы юридической техники в уголовном и уголовно-процессуальном законодательстве. – Ярославль: Изд-во Яросл. ун-та, 1996. – с. 104-112.

⁴¹⁵ Миньковский Г.М. О понятии и системе уголовной политики в свете положений Конституции СССР // Труды Академии МВД СССР. – М., 1982. – с.78.; Гришанин П.Ф. Уголовно-правовая борьба с преступностью как направление советской уголовной политики: Лекция. – М.: Академия МВД СССР, 1989. – с.3.

⁴¹⁶ Пермяков Ю.Е. Введение в основы уголовной политики. – Самара: Самар. гос. ун-т, 1993. – с.7.

Tātad, korupcijas apkarošanas subjektiem, atšķirībā no korupcijas novēršanas subjektiem, teorētiski un praktiski būtu vajadzīgas plašākas pilnvaras. Papildus tam, korupcijas apkarošanā risināmo jautājumu konteksts nosaka nepieciešamību nodrošināt šādiem subjektiem ne tikai pilnvaras, bet attiecīgus resursus – finansējumu, personālu, kurš ir spējīgs kvalitatīvi veikt operatīvo darbību, nepieciešamo materiāltehnisko bāzi utml.

Promocijas darba ietvaros autors, nosacīti sadalot subjektus, kuri darbojas korupcijas apkarošanas jomā, četrās pamatgrupās (a) subjekti, kuri ir speciāli veidoti korupcijas apkarošanai; b) subjekti, kuri veic izmeklēšanu par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā; c) subjekti, kuriem korupcijas apkarošanā ir uzticētas atsevišķas funkcijas; d) subjekti, kuri var ietekmēt korupcijas apkarošanas tendences), īsumā izanalizēs katra no šiem subjektiem pilnvaras un darbības tiesiskus pamatus.

Subjekti, kuri ir speciāli veidoti korupcijas apkarošanai. Latvijas Republikā, līdzīgi kā vairākās pasaules valstīs atsevišķas funkcijas korupcijas apkarošanā ir uzticētas speciāli šim mērķim veidotam elementam. Latvijas Republikā izveidotais KNAB pilda šādas funkcijas: 1) likumā noteiktajos gadījumos sauc valsts amatpersonas pie administratīvās atbildības un piemēro sodus par administratīviem pārkāpumiem korupcijas novēršanas jomā; 2) veic izmeklēšanu un operatīvo darbību, lai atklātu Krimināllikumā paredzētos noziedzīgos nodarījumus valsts institūciju dienestā, ja tie ir saistīti ar korupciju; 3) veic izmeklēšanu un operatīvo darbību, lai atklātu Krimināllikumā paredzētos noziedzīgos nodarījumus, ja tie saistīti ar politisko organizāciju (partiju) un to apvienību finansēšanas noteikumu pārkāpumu un, ja saskaņā ar likumu, tie nav valsts drošības iestāžu kompetencē.

KNAB ir gan izmeklēšanas iestāde, gan arī operatīvās darbības subjekts. Ar likumu noteiktajiem citiem operatīvās darbības subjektiem ir pienākums pēc KNAB pieprasījuma nodrošināt KNAB funkciju izpildei nepieciešamo operatīvās darbības pasākumu veikšanu sevišķajā veidā. KNAB ir arī vadošā institūcija korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts politikas izstrādāšanā un īstenošanā⁴¹⁷.

Subjekti, kuri veic izmeklēšanu par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā. Izmeklēšanu par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā veic ne

⁴¹⁷ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009.gada 21.maija rīkojums Nr. 326 „Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņēm 2009.–2013.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 81 (4067), 26.05.2009.

tikai KNAB, bet arī Valsts policija, Ieslodzījuma vietu pārvalde, Finanšu policija, Valsts robežsardze un Drošības policija⁴¹⁸.

Valsts policija. Atbilstoši Ministru kabineta 2005.gada 18.janvāra noteikumiem Nr.46 "Valsts policijas nolikums", Valsts policija ir iekšlietu ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas atbilstoši kompetencei īsteno valsts politiku noziedzības apkarošanas un sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzībā, kā arī personu tiesību un likumīgo interešu aizsardzībā. Valsts policijas darbības tiesiskais pamats, uzdevumi un funkcijas noteiktas likumā „Par policiju” un citos normatīvajos aktos, kas regulē Valsts policijas darbību (Ministru kabineta 2005.gada 18.janvāra noteikumu Nr.46 "Valsts policijas nolikums" 1. un 2.punkts)⁴¹⁹. Likuma „Par policiju” 1.pants nosaka, ka policija ir apbruņota militarizēta valsts vai pašvaldības institūcija, kuras pienākums ir aizsargāt personu dzīvību, veselību, tiesības un brīvības, īpašumu, sabiedrības un valsts intereses no noziedzīgiem un citiem prettiesiskiem apdraudējumiem.

Policijas uzdevumi ir: garantēt personu un sabiedrības drošību; novērst noziedzīgus nodarījumus un citus likumpārkāpumus; atklāt noziedzīgus nodarījumus, meklēt personas, kas izdarījušas noziedzīgus nodarījumus; likumā paredzētajā kārtībā sniegt palīdzību iestādēm, privātpersonām un personu apvienībām to tiesību aizsardzībā un ar likumu noteikto pienākumu realizācijā; savas kompetences ietvaros izpildīt administratīvos sodus un kriminālsodus⁴²⁰ (Likuma „Par policiju” 3.pants)⁴²¹.

Ieslodzījuma vietu pārvalde. Ieslodzījuma vietu pārvalde ir Tieslietu ministrijas padotībā esoša valsts pārvaldes iestāde, kas īsteno valsts politiku apcietinājuma kā drošības līdzekļa un brīvības atņemšanas kā kriminālsoda izpildes jomā (Ieslodzījuma vietu pārvaldes likuma 2.panta pirmā daļa)⁴²². Ieslodzījuma vietu pārvaldei ir operatīvās darbības subjekta tiesības, lai veiktu noziedzīgu nodarījumu profilaksi, novērstu un atklātu tos, noskaidrotu noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas un pierādījumu avotus (Ieslodzījuma vietu pārvaldes likuma 2.panta ceturtnā daļa)⁴²³. Ieslodzījumu vietu

⁴¹⁸ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009.gada 21.maija rīkojums Nr. 326 „Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņēm 2009.–2013.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 81 (4067), 26.05.2009.

⁴¹⁹ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2005.gada 18.janvāra noteikumi Nr.46 “Valsts policijas nolikums” // „Latvijas Vēstnesis”, 12 (3170), 21.01.2005.

⁴²⁰ T.sk. papildsodu – policijas kontroli. Plašāk: Teivāns-Treinovskis J. Valsts policijas kompetence papildsoda – policijas kontrole īstenošanā. Valsts policijas koledžas I Starptautiskās zinātniskās konferences „Cilvēkdrošības tiesiskie, socioloģiskie un psiholoģiskie aspekti” rakstu krājums. Rīga, 2012., 263.–271.lpp.

⁴²¹ Latvijas Republikas likums “Par policiju” // “Ziņotājs”, 37, 24.09.1992.

⁴²² Latvijas Republikas likums “Ieslodzījuma vietu pārvaldes likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 168 (2743), 19.11.2002., “Ziņotājs”, 23, 12.12.2002.

⁴²³ Latvijas Republikas likums “Ieslodzījuma vietu pārvaldes likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 168 (2743), 19.11.2002., “Ziņotājs”, 23, 12.12.2002.

pārvades funkcijas, uzdevumi un kompetence noteikti Ministru kabineta 2005.gada 1.novembra noteikumos Nr. 827 „Ieslodzījuma vietu pārvaldes nolikums” otrajā sadaļā.

Finanšu policija. Saskaņā ar likuma „Par Valsts ieņēmumu dienestu” 14.pantu⁴²⁴, Valsts ieņēmumu dienesta finanšu policijas uzdevums ir: 1) veikt likumā noteikto operatīvo darbību, lai atklātu un novērstu noziedzīgus nodarījumus valsts ieņēmumu jomā; 2) veikt likumā noteikto operatīvo darbību, lai atklātu un novērstu noziedzīgus nodarījumus Valsts ieņēmumu dienesta ierēdņu un darbinieku darbībā; 3) veikt izmeklēšanu krimināllietās par noziedzīgiem nodarījumiem, kas konstatēti valsts ieņēmumu jomā, kā arī Valsts ieņēmumu dienesta ierēdņu un darbinieku rīcībā; 4) ja nepieciešams, nodrošināt Valsts ieņēmumu dienesta ierēdņu (darbinieku) apsardzi sakarā ar viņu veicamajiem pienākumiem, kā arī citu objektu apsardzi.

Valsts robežsardze. Valsts robežsardzes darbības tiesisko pamatu, uzdevumus, funkcijas un kompetenci, kā arī robežsargu pienākumus un tiesības nosaka Robežsardzes likums. Robežsardzes likuma 2.pants⁴²⁵ paredz, ka robežsardze ir iekšlietu ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde. Robežsardze ir bruņota, un tās funkcijas ir valsts robežas neaizskaramības nodrošināšana un nelegālās migrācijas novēršana. Atbilstoši Robežsardzes likuma 13.panta 16.punktam, viens no Robežsardzes uzdevumiem ir Kriminālprocesa likumā noteiktās kompetences ietvaros veikt pirmstiesas izmeklēšanu.

Ar Valsts robežsardzes 2011.gada 29.marta pavēli Nr.398 tika apstiprinātas „Rekomendācijas par Valsts robežsardzes amatpersonu un darbinieku vēlamo rīcību, konstatējot koruptīvas darbības”⁴²⁶. Rekomendācijas nosaka Valsts robežsardzes amatpersonas ar speciālo dienesta pakāpi un darbinieka, ar kuru noslēgts darba līgums, vēlamo rīcību gadījumos, kad tiek izteikts priekšlikums (mutiski vai veicot darbību) veikt koruptīvas darbības vai amatpersonas (darbinieka) rīcībā ir informācija par citas amatpersonas (darbinieka) iesaistīšanos koruptīvās darbībās.

Drošības policija. Atbilstoši Valsts drošības iestāžu likuma 15.panta 1.daļai⁴²⁷, Drošības policija ir Iekšlietu ministrijas pārraudzībā esoša valsts drošības iestāde, kas

⁴²⁴ Latvijas Republikas likums „Par Valsts ieņēmumu dienestu” // „Latvijas Vēstnesis”, 105, 11.11.1993., ”Ziņotājs”, 34, 09.12.1993.

⁴²⁵ Latvijas Republikas likums “Robežsardzes likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 329/330 (1044/1045), 16.12.1997., ”Ziņotājs”, 1, 08.01.1998.

⁴²⁶ Rekomendācijas par Valsts robežsardzes amatpersonu un darbinieku vēlamo rīcību, konstatējot koruptīvas darbības (apstiprinātas ar Valsts robežsardzes 2011.gada 29.marta pavēli Nr.398) // http://www.rs.gov.lv/doc_upl/Rekomendacijas%20par%20VRS%20amatpersonu%20un%20darbinieku%20velamo%20oricibu%20konstatējot%20koruptivas%20darbibas.pdf (sk.20.12.2013).

⁴²⁷ Latvijas Republikas likums “Valsts drošības iestāžu likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 59 (190), 19.05.1994.

veic šajā likumā noteiktos uzdevumus un atbild par to izpildi. Drošības policija valsts drošības jomā veic: 1) pretizlūkošanas un operatīvās darbības pasākumus, lai apkarotu noziegumus pret cilvēci, kara noziegumus, genocīdu, organizēto un ekonomisko noziedzību, terorismu, kaitniecību un citus valsts drošību un varu apdraudošus noziedzīgus nodarījumus, bandītismu, korupciju, naudas viltošanu, kā arī kodolmateriālu, narkotisko un citu (ķīmisko, radioaktīvo) stipras iedarbības vielu vai dubultā lietojuma preču, šaujamo un cita veida ieroču, sprāgstvielu nesankcionētu izplatīšanu; 2) pretizlūkošanas un operatīvās darbības pasākumus, kas nepieciešami Iekšlietu ministrijas un tās sistēmas iestāžu aizsardzībai; 3) valsts noslēpumu aizsardzību likumā „Par valsts noslēpumu” noteiktās kompetences ietvaros; 4) valsts un pašvaldību institūciju, kā arī citu juridisko personu darbības koordinēšanu pretterorisma jomā un valsts politikas īstenošanas analīzi šajā jomā (Valsts drošības iestāžu likuma 15.panta otrā daļa)⁴²⁸.

Drošības policija darbojas saskaņā ar Nacionālās drošības likumu, Operatīvās darbības likumu, kā arī likumu „Par policiju”, šo likumu un Ministru kabineta apstiprinātu nolikumu. Saskaņā ar Valsts drošības iestāžu likuma 15.panta piekto daļu, Drošības policija ir operatīvās darbības subjekts.

Subjekti, kuriem korupcijas apkarošanā ir uzticētas atsevišķas funkcijas. Atsevišķas funkcijas korupcijas apkarošanā ir uzticētas arī Militārajai policijai, Valsts ieņēmumu dienestam un Satversmes aizsardzības birojam⁴²⁹. Īsumā izskatīsim katru no šiem subjektiem un tiem uzticēto pilnvarojumu apjomu.

Militārā policija. Militārā policija, ar izmeklēšanas iestādes un operatīvās darbības subjekta tiesībām darbojas Nacionālo bruņoto spēku regulāro spēku sastāvā, lai nodrošinātu likumību⁴³⁰.

Atbilstoši Nacionālo bruņoto spēku likuma 6.¹ panta otrās daļas 4.–7.punktiem, Militārā policija tostarp veic arī šādus pasākumus: a) novērš un pārtrauc noziedzīgus nodarījumus, administratīvos pārkāpumus un citus likumpārkāpumus militārajās vienībās vai to dislokācijas vietās, apsargājamajos objektos, apsargājamo personu uzturēšanās vietās un militāro pasākumu norises vietās, atbilstoši kompetencei noskaidro un aiztur likumpārkāpējus; b) izmeklē noziedzīgus nodarījumus militārajā dienestā, kā arī noziedzīgus nodarījumus, kuri izdarīti militārajās vienībās vai to dislokācijas vietās vai kurus izdarījis Nacionālo bruņoto spēku personālsastāvs saistībā ar savu dienesta (amata)

⁴²⁸ Latvijas Republikas likums “Valsts drošības iestāžu likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 59 (190), 19.05.1994.

⁴²⁹ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009.gada 21.maija rīkojums Nr. 326 „Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņēm 2009.–2013.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 81 (4067), 26.05.2009.

⁴³⁰ (Nacionālo bruņoto spēku likums 3.panta piektā daļa)

stāvokli vai dienesta pienākumu izpildi; c) atbilstoši kompetencei veic to personu meklēšanu, piespiedu atvešanu vai aizturēšanu, kuras izvairās no izmeklēšanas (piedalīšanās procesuālajās darbībās), tiesas vai soda izpildes vai ir bezvēsts prombūtnē; d) nodrošina par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu aizturēto personu pavadapsardzību (konvojēšanu) un apsardzi, ja noziedzīga nodarījuma pirmstiesas izmeklēšana ir Militārās policijas kompetencē un aizturētā persona izvesta no īslaicīgās aizturēšanas vietas, lai veiktu kriminālprocesuālās darbības.

Nacionālo bruņoto spēku likuma 6.¹ panta trešā daļa nosaka, ka pildot šā likuma 6.pantā noteiktos uzdevumus, Nacionālie bruņotie spēki sniedz atbalstu: 1) Drošības policijai — pretterorisma pasākumos, kā arī terorisma draudu novēršanas vai pārvarēšanas pasākumos; 2) civilās aizsardzības sistēmai — preventīvajos un reaģēšanas pasākumos, neatliekamos ārkārtējo situāciju izraisījušo notikumu seku likvidēšanas pasākumos, kā arī glābšanas un meklēšanas darbos; 3) Valsts policijai — sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā; 4) Valsts robezsardzei — valsts robežas neaizskaramības nodrošināšanā⁴³¹.

Valsts ieņēmumu dienests. Valsts ieņēmumu dienests ir finanšu ministra padotībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas nodrošina nodokļu maksājumu un nodokļu maksātāju uzskaiti, valsts nodokļu, nodevu un citu valsts noteikto obligāto maksājumu iekasēšanu Latvijas Republikas teritorijā, kā arī iekasē nodokļus, nodevas un citus obligātos maksājumus Eiropas Savienības budžetam, īsteno muitas politiku un kārtu muitas lietas (Likuma „Par Valsts ieņēmumu dienestu” 1.pants)⁴³².

Latvijas Republikā Valsts ieņēmumu dienests ir tradicionāli cieši saistīts ne tikai ar Valsts ieņēmumu dienesta administrēto valsts nodokļu, nodevu un citu valsts noteikto obligāto maksājumu iekasēšanu Latvijas teritorijā un uz muitas robežas, bet arī ar korupcijas novēršanas un apkarošanas jautājumiem. Piemēram, Ministru kabineta 2002.gada 31.jūlija noteikumu Nr.333 „Noteikumi par atsevišķu korupcijas novēršanas un apkarošanas funkciju nepārtrauktības nodrošināšanu” (stājas spēkā ar 2002.gada 2.augustu un zaudēja spēku 2002.gada 5.novembrī) 2.pants paredzēja, ka līdz KNAB darbības uzsākšanai likumā „Par Valsts ieņēmumu dienestu”, likumā „Par interešu konfliktu novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, Korupcijas novēršanas un apkarošanas

⁴³¹ Latvijas Republikas likums “Nacionālo bruņoto spēku likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 388/389 (1848/1849), 24.11.1999., ”Ziņotājs”, 24, 30.12.1999.

⁴³² Latvijas Republikas likums “Par Valsts ieņēmumu dienestu” // „Latvijas Vēstnesis”, 105, 11.11.1993., ”Ziņotājs”, 34, 09.12.1993.

biroja likumā un Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumā KNAB noteiktās funkcijas atbilstoši savai kompetencei veic Valsts ieņēmumu dienests.

Arī pēc KNAB darbības uzsākšanas Valsts ieņēmumu dienestam joprojām ir uzticēti atsevišķie uzdevumi, kas saistīti ar korupcijas novēršanu un apkarošanu: piedalīties muitas lietu, nodokļu un nodevu administrēšanas un likumpārkāpumu atklāšanas valsts ieņēmumu jomā politikas izstrādāšanā un īstenot šo politiku. Izstrādāt atbilstošās jomas attīstības plānošanas dokumentu, informatīvo ziņojumu un tiesību aktu projektus (Likuma „Par Valsts ieņēmumu dienestu” 2.panta 2.punkts); novērst un atklāt noziedzīgus nodarījumus valsts nodokļu, nodevu un citu valsts noteikto obligāto maksājumu jomā (Likuma „Par Valsts ieņēmumu dienestu” 2.panta 4.punkts); likumos un Ministru kabineta noteikumos noteiktajā kārtībā reģistrēt un uzskaitīt nodokļu maksātājus un kontrolēt reģistrācijas dokumentu atbilstību likumu prasībām un faktiskajam stāvoklim (Likuma „Par Valsts ieņēmumu dienestu” 2.panta 6.punkts).

Likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 20.panta piektā daļa paredz, ka valsts vai pašvaldības institūcijas vadītājam vai viņa pilnvarotai personai ir pienākums šajā likumā un Ministru kabineta noteiktajā kārtībā nodrošināt, lai tiktu sastādīti un 15 dienu laikā elektroniskā veidā Valsts ieņēmumu dienestam iesniegti valsts amatpersonu saraksti un to grozījumi, izmantojot Valsts ieņēmumu dienesta elektroniskās deklarēšanas sistēmu.

Savukārt, atbilstoši Likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 23.panta pirmajai daļai, valsts amatpersonai ir pienākums noteiktā termiņā un kārtībā iesniegt šādas valsts amatpersonas deklarācijas: 1) deklarāciju, kuru iesniedz, stājoties amatā; 2) kārtējā gada deklarāciju; 3) deklarāciju, kuru iesniedz, beidzot pildīt amata pienākumus; 4) deklarāciju, kuru iesniedz pēc tam, kad amata pienākumu pildīšana ir izbeigta.

Valsts amatpersonas deklarācijas iesniedz Valsts ieņēmumu dienestam elektroniskā veidā, izmantojot Valsts ieņēmumu dienesta elektroniskās deklarēšanas sistēmu (Likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 23.panta otrā daļa)⁴³³.

Valsts amatpersonu deklarācijām koncepcijas „*sodīt nepieķerot*” realizācijai [koncepcijas analīze ir prezentēta autora rakstā *Pierādīšanas nastas pārņemšana un legālā prezumpcija korupcijas ierobežošanas un apkarošanas kontekstā* // A.Kriviņš.

⁴³³ Latvijas Republikas likums “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” // „Latvijas Vēstnesis”, 69 (2644), 09.05.2002., ”Ziņotājs”, 11, 13.06.2002.

Administratīvā un Kriminālā Justīcija, Nr.3 (60) 2012] neatņemamā sastāvdaļa. Valsts ieņēmumu dienests, administrējot valsts amatpersonu deklarāciju iesniegšanas un apstrādes procesu, kļūst par svarīgu subjektu koncepcijas realizācijā.

Satversmes aizsardzības birojs. Satversmes aizsardzības birojs ir Ministru kabineta pārraudzībā esoša valsts drošības iestāde, kas likumā noteiktajā kārtībā veic izlūkošanas un pretizlūkošanas darbību, iegūst, apkopo, uzkrāj, uzglabā, analizē un izmanto ar valsts drošību, aizsardzību un ekonomisko suverenitāti saistīto informāciju, lai nosargātu valsts konstitucionālo iekārtu, valstisko neatkarību un teritoriālo neaizskaramību pret ārējiem un iekšējiem apdraudējumiem, kā arī aizsargātu valsts militāro, ekonomisko, zinātnisko un tehnisko potenciālu un valsts noslēpumus (Satversmes aizsardzības biroja likuma 1.panta pirmā daļa)⁴³⁴.

Satversmes aizsardzības birojs ir operatīvās darbības subjekts (Satversmes aizsardzības biroja likums 1.panta trešā daļa), kura galvenie uzdevumi ir noteikti Satversmes aizsardzības biroja likuma 3.pantā⁴³⁵.

Satversmes aizsardzības biroja direktoram iesniedz valsts amatpersonu deklarācijas Valsts drošības iestādēs strādājošās valsts amatpersonas (Likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 23.panta trešā daļa).

Subjekti, kuri var ietekmēt korupcijas apkarošanas tendences. Pastāv ievērojams skaits subjektu, kuru tiešajos pienākumos neietilpst veikt korupcijas apkarošanu kā tādu, bet kuriem ir tiesiskā un praktiskā iespēja ietekmēt korupcijas apkarošanas tendences (piemēram, izstrādājot un apstiprinot likumus, iesniegt papildinājumus un pārlabojumus pie likumprojektiem, atcelt nepamatotus vai pretlikumīgus Ģenerālprokuratūras un tiesu apgabalu prokuroru lēmumus, noskaidrot, vai rīcība ar valsts un pašvaldību līdzekļiem ir tiesiska, pareiza, ekonomiska un efektīva; veicināt KNAB saikni ar sabiedrību utml).

Valsts prezidents. Latvijas Republikas Satversme paredz, ka Valsts Prezidents izsludina Saeimā pieņemtos likumus (69.pants); ka Valsts Prezidentam ir tiesība sasaukt

⁴³⁴ Latvijas Republikas likums “Satversmes aizsardzības biroja likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 59 (190), 19.05.1994.

⁴³⁵ Satversmes aizsardzības biroja galvenie uzdevumi ir: a) ar valsts drošības, aizsardzības, ekonomiskās suverenitātes un ekoloģiskajiem apdraudējumiem saistītās informācijas iegūšana, saņemšana, apkopošana, uzkrāšana, uzglabāšana, analīze un izmantošana likumā noteiktajā kārtībā; b) valsts drošības apdraudējumu prognozēšana, to novēršana vai neitralizācija atbilstoši savai kompetencei; c) priekšlikumu un programmu izstrādāšana valsts drošības jautājumos atbilstoši savai kompetencei; d) valsts varu un pārvaldi realizējošo institūciju un to atbildīgo amatpersonu savlaicīga un pilnīga informēšana par valsts drošības apdraudējumiem; e) valsts noslēpuma aizsardzība šajā likumā un likumā „Par valsts noslēpumu” noteiktās kompetences ietvaros; f) informācijas un materiālu iesniegšana prokuratūrai vai attiecīgajai izziņas iestādei par noziedzīgiem nodarījumiem un personām, kuras var tikt apsūdzētas to izdarīšanā; g) atsevišķu Ministru kabineta rakstveidā dotu uzdevumu izpilde vai izpildes organizēšana savas kompetences ietvaros; h) Valsts apdraudējuma analīzes sagatavošana sadarbībā ar Drošības policiju un Militārās izlūkošanas un drošības dienestu.

un vadīt ārkārtējas ministru kabineta sēdes, noteicot tām dienas kārtību (46.pants), ka Valsts Prezidentam ir likuma ierosināšanas tiesība (47.pants)⁴³⁶.

Atbilstoši Latvijas Republikas Satversmes 71.pantam, desmit dienu laikā, skaitot no likuma pieņemšanas Saeimā, Valsts Prezidents motivētā rakstā Saeimas priekšsēdētājam var prasīt likuma otrreizēju caurlūkošanu. Ja Saeima likumu negroza, tad Valsts Prezidents otrreiz ierunas nevar celt.

Latvijas Republikas Satversmes 72.pants paredz, ka Valsts Prezidentam ir tiesības apturēt likuma publicēšanu uz diviem mēnešiem⁴³⁷. No minētā izriet, ka Valsts prezidentam ir attiecīgas pilnvaras, lai ietekmētu likumu saturu, tajā skaitā attiecībā uz korupcijas apkarošanas jautājumiem.

Saeima. Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmi, tieši Saeimai, kura sastāv no simts tautas priekšstāvjiem (5.pants) un kuru ievēlē uz četriem gadiem (10.pants) pieder likumdošanas tiesības (64.pants). Pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 25.pantu, Saeima izvēlē komisijas, noteicot to locekļu skaitu un uzdevumus.

Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisija uzrauga KNAB darbību kopumā, vērtējot tā darbības rezultātus un virzot tālākai apstiprināšanai izstrādātos normatīvo aktu projektus. Saeimas komisija veic nozīmīgu darbu daudzu valsts pārvaldes iestāžu korupcijas novēršanas spēju stiprināšanā, īstenojot parlamentāro uzraudzību pār iestāžu iekšējo organizatorisko pretkorupcijas pasākumu veikšanu (Ministru kabineta 2009.gada 21.maija rīkojuma Nr. 326. Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādnes 2009.–2013.gadam informatīvā daļa).

Ministru kabinets. Ministru kabinets sastāv no ministru prezidenta un viņa aicinātiem ministriem (Latvijas Republikas Satversmes 55.pants). Atbilstoši Latvijas Republikas Satversmei Ministru kabinetam ir padotas valsts pārvaldes iestādes (58.pants). Ministru kabinets apspriež visus atsevišķus ministriju izstrādātos likumprojektus un jautājumus, kuri attiecas uz vairāku ministriju darbību, kā arī atsevišķu kabineta locekļu ierosinātus valsts politikas jautājumus (61.pants). Ministriem, ja arī viņi nav Saeimas locekļi, un ministru pilnvarotām atbildīgām valsts amata

⁴³⁶ Latvijas Republikas Satversme // „Latvijas Vēstnesis”, 43, 01.07.1993.

⁴³⁷ Likuma publicēšana ir jāaptur, ja to pieprasa ne mazāk kā viena trešā daļa Saeimas locekļu. Šīs tiesības Valsts Prezidents vai viena trešā daļa Saeimas locekļu var izlietot desmit dienu laikā, skaitot no likuma pieņemšanas Saeimā. Šādā kārtā apturētais likums nododams tautas nobalsošanai, ja to pieprasa ne mazāk kā viena desmitā daļa vēlētajū. Ja augšminēto divu mēnešu laikā šāds pieprasījums neienāk, tad pēc šī laika notecēšanas likums ir publicējams. Tautas nobalsošana tomēr nenotiek, ja Saeima vēlreiz balso par šo likumu un ja par tā pieņemšanu izsakās ne mazāk kā trīs ceturtdaļas no visiem deputātiem.

personām ir tiesības piedalīties Saeimas un tās komisiju sēdēs un iesniegt papildinājumus un pārlabojumus pie likumprojektiem (63.pants).

Ģenerālprokurors. Prokuratūras likuma 4.panta pirmā daļa⁴³⁸ paredz, ka prokuratūra ir vienota, centralizēta triju pakāpju iestāžu sistēma, ko vada ģenerālprokurors. Ģenerālprokurors vada un kontrolē prokuratūras iestāžu darbību, nosaka to iekšējo struktūru un štatus atbilstoši iedalītajiem valsts budžeta līdzekļiem, kā arī tieši vada Ģenerālprokuratūras prokuroru darbu. (Prokuratūras likuma 23.panta 1.daļa).

Ģenerālprokurors likumā noteiktajā kārtībā pieņem darbā un atbrīvo vai atlaiž no darba prokurorus. Viņa instrukcijas, pavēles un rīkojumi ir obligāti visiem prokuroriem (Prokuratūras likuma 23.panta 2.daļa). Ģenerālprokuroram ir jāziņo Valsts prezidentam, Saeimai un Ministru kabinetam par atklātiem būtiskiem likuma pārkāpumiem, kam ir valstiska nozīme. (Prokuratūras likuma 23.panta 4.daļa).

Atbilstoši Prokuratūras likuma 23.panta 3.daļai, Ģenerālprokuroram ir šādas tiesības: 1) atcelt nepamatotus vai pretlikumīgus Ģenerālprokuratūras un tiesu apgabalu prokuroru lēmumus; 2) ierosināt Augstākās tiesas plēnumam sniegt izskaidrojumus par likumu piemērošanu; 3) piedalīties Augstākās tiesas plēnuma darbā un tur izteikt savu viedokli par izskatāmajiem jautājumiem; 4) veikt prokurora funkcijas visās Latvijas Republikas tiesās; 5) piedalīties Ministru kabineta sēdēs un tur izteikt savu viedokli par izskatāmajiem jautājumiem; 6) piedalīties Saeimas sēdēs un ar Saeimas piekrišanu tur izteikt savu viedokli jautājumos, kas tieši skar prokuratūras darbību; 7) konstatējot Ministru kabineta normatīvo aktu neatbilstību Satversmei un likumiem, griezties ar iesniegumu Satversmes tiesā; 8) apstiprināt noziegumu un pirmstiesas izmeklēšanas datu statistiskās uzskaites kārtību; 9) personīgi un kopā ar īpaši pilnvarotiem prokuroriem pārbaudīt prokuratūras pārraudzībā esošās valsts iestādes; 10) citas šajā likumā un citos normatīvajos aktos noteiktās tiesības.

Valsts kontrole. Atbilstoši Valsts kontroles likuma 1.pantam⁴³⁹, Valsts kontrole ir neatkarīga koleģiāla augstākā revīzijas (audita) iestāde Latvijas Republikā, kura ir pakļauta vienīgi likumam. Valsts kontrole veic revīzijas atbilstoši Latvijas Republikā atzītiem starptautiskajiem revīzijas standartiem.

⁴³⁸ Latvijas Republikas likums "Prokuratūras likums" // „Latvijas Vēstnesis”, 65 (196), 02.06.1994.

⁴³⁹ Latvijas Republikas likums "Valsts kontroles likums" // „Latvijas Vēstnesis”, 80 (2655), 29.05.2002., "Ziņotājs", 12, 27.06.2002.

Valsts kontrole, veicot finanšu, likumības un lietderības revīzijas, kontrolē: 1) valsts, pašvaldību un citu atvasināto publisko personu budžetu līdzekļu ieņēmumus un izdevumus, valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību, publiski privāto, privāto kapitālsabiedrību finanšu līdzekļus likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” izpratnē, kā arī to kapitālsabiedrību finanšu līdzekļus, kuru kapitāla daļas vai akcijas pieder valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrībām, publiski privātām vai privātām kapitālsabiedrībām likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” izpratnē; 2) Eiropas Savienības un citu starptautisko organizāciju vai institūciju līdzekļu izlietošanu, kuri iekļauti valsts budžetā vai pašvaldību budžetos; 3) rīcību ar valsts, pašvaldību un citu atvasināto publisko personu, valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību, publiski privāto, privāto kapitālsabiedrību mantu vai tās daļu likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” izpratnē, kā arī to kapitālsabiedrību mantu vai tās daļu, kuru kapitāla daļas vai akcijas pieder valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrībām, publiski privātām vai privātām kapitālsabiedrībām likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” izpratnē (Valsts kontroles likuma 2.panta 1.daļa). Valsts kontroles likuma 2.panta 2.daļa nosaka, ka Valsts kontroles darbības mērķis ir noskaidrot, vai rīcība ar šā panta pirmajā daļā minētajiem līdzekļiem ir tiesiska, pareiza, ekonomiska un efektīva, kā arī sniegt rekomendācijas atklāto trūkumu novēršanai.

Saskaņā ar Valsts kontroles likuma 3.panta 4.punktu Valsts kontrole ziņo valsts iestādēm par konstatējumiem, kas skar šo iestāžu darbību, kā arī tiesībaizsardzības iestādēm par revīzijā konstatētajiem tiesību normu pārkāpumiem.

KNAB Sabiedriskā konsultatīvā padome. KNAB Sabiedriskās konsultatīvās padomes galvenais uzdevums ir veicināt KNAB saikni ar sabiedrību, sniedzot rekomendācijas KNAB par aktuāliem jautājumiem. Padome izveidota, lai nodrošinātu sabiedrības pārstāvju līdzdalību korupcijas novēršanas politikas veidošanā, īstenošanā un sabiedrības izglītošanā. Padomes darbību reglamentē Padomes nolikums. Pirmā padomes sēde notika 2004. gada 20.maijā. Pašlaik KNAB Sabiedriskās konsultatīvās padomes dalībnieku sarakstā ir šādas organizācijas: Ārvalstu investoru padome Latvijā, Ētikas padome, Latvijas Ārstu biedrība, Latvijas Būvnieku asociācija, Latvijas Darba devēju konfederācija, Latvijas Juristu apvienība, Latvijas Juristu biedrība, Latvijas Komercbanku asociācija, Latvijas Pašvaldību savienība, Latvijas Pilsoniskā alianse, Latvijas Preses izdevēju asociācija, Latvijas Tirgotāju asociācija, Latvijas Tirdzniecības

un rūpniecības kamera, Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, Sabiedrība par atklātību „Delna”, Vides aizsardzības klubs⁴⁴⁰.

Promocijas darba 4.3. apakšnodaļas rezumējums

Korupcijas apkarošanas subjekti ir reāls esums, reāli esošas vienības, kuras realizē definēto korupcijas apkarošanas pasākumu kompleksu.

Visi subjekti, kas cīnās pret korupciju, nebūs automātiski uzskatāmi arī par korupcijas apkarošanas subjektiem. Pēc autora domām, korupcijas apkarošanas subjektiem, atšķirībā no korupcijas novēršanas subjektiem, ir izvirzāmas paaugstinātas prasības gan attiecībā uz darbības normatīvo regulējumu, gan arī attiecībā uz īpaša pilnvarojuma esamību.

Visus subjektus, kuri darbojas korupcijas apkarošanas jomā autors sadala četrās pamatgrupās: 1) subjekti, kuri ir speciāli veidoti korupcijas apkarošanai; 2) subjekti, kuri veic izmeklēšanu par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā; 3) subjekti, kuriem korupcijas apkarošanā ir uzticētas atsevišķas funkcijas; 4) subjekti, kuri var ietekmēt korupcijas apkarošanas tendences.

4.4. Ārvalstu pieredze korupcijas apkarošanā

Atbilstoši Konvencijai par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas, kas izstrādāta, pamatojoties uz līguma par Eiropas Savienību k.3 panta 2.punkta „C” apakšpunktu⁴⁴¹, katra dalībvalsts veic nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka pasīvā korupcija un aktīvā korupcija tiktu kvalificēta kā noziedzīgie nodarījumi. No minētā secināms, ka katra valsts var noteikt atšķirīgus noziedzīgu nodarījumu veidus, kuru kopīgas iezīmes ir koruptīvās darbības. Tā, piemēram, Lietuvas Republikas Kriminālkodeksa XXXII nodaļa paredz 5 noziedzīgus nodarījumus (225.pants – 229.pants), kā arī 230.pantu ar amatpersonas definīciju⁴⁴²; Igaunijas Republikas Kriminālkodeksa 8.nodaļa (dienesta noziegumi) paredz amatpersonas jēdzienu (160.pants) un 22 noziedzīgus nodarījumus⁴⁴³; savukārt Zviedrijas Karalistes Kriminālkodeksā doto jautājumu regulē 2.daļās 21.nodaļas

⁴⁴⁰ KNAB Sabiedriskās konsultatīvās padomes sēžu darba kārtības // <http://www.knab.gov.lv/lv/knab/advisory/council/>) (sk.20.12.2013).

⁴⁴¹ Konvencija par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas, kas izstrādāta, pamatojoties uz līguma par Eiropas Savienību k.3 panta 2.punkta „C” apakšpunktu” // „Latvijas Vēstnesis”, 69 (3017), 01.05.2004.

⁴⁴² Criminal Code of the Republic of Lithuania // Zin., 2000, No. 89-2741.

⁴⁴³ Criminal Code of the Republic of Estonia (Penal Code) // <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm> (sk.20.12.2013).

1.pants – 16.pants.⁴⁴⁴ Līdzīga situācija ir arī valstīs, kuri nav Eiropas Savienības dalībvalsts, piemēram, Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa 30.nodaļa paredz 14 noziedzīgo nodarījumu, kas ir vērsti pret valsts varu, valsts dienesta interesēm un dienestu vietējo pašvaldību orgānos, veidus.⁴⁴⁵ Baltkrievijas Republikas Kriminālkodeksa 35.nodaļa satur 10 noziedzīgus nodarījumus (424.pants – 433.pants).⁴⁴⁶ Turpinājumā autors izanalizēs gan Eiropas savienības valstu gan citu valstu pieredzi korupcijas apkarošanā.

Igaunija. Papildus pretkoruptīvo normatīvo aktu klāstam, kas regulē korupcijas novēršanu, korupcijas apkarošana Igaunijas Republikā balstās arī uz citiem normatīviem aktiem, piemēram uz Kriminālkodeksu (*Penal Code*) un Kriminālprocesa kodeksu (*Code of Criminal Procedure*). Īsumā salīdzināsim korupcijas apkarošanas statistiku desmit gadu griezumā: 1999.gada datus un 2009.gada datus.

Atbilstoši Drošības policijas preses sekretāra informācijai, 1999.gadā Drošības policija ir izmeklējusi un nosūtījusi uz tiesu 30 krimināllietas par korupciju un amatpersonu izdarītiem amata noziegumiem, kas ietver arī krāpšanu un citus noziegumus ar amatpersonu iesaisti. No visām 30 lietām 7 lietas nodotas tiesai ar apsūdzību tieši pēc Kriminālkodeksa panta par korupciju. Salīdzinājumam, 1997.gadā tika izskatītas 14 un 1998.gadā – 9, taču pērn jau 30 krimināllietas, kur kopumā apsūdzība uzrādīta 92 cilvēkiem. Tajā skaitā Drošības policija nosūtījusi tiesai 9 krimināllietas par korupciju muitā un uz robežas, tur valstij kopumā nodarīts zaudējums vairāk nekā 20 miljonu kronu apmērā. Kā apsūdzētie pie atbildības saukti 13 augsti pašvaldību ierēdņi, tajā skaitā 5 pilsētu mēri, 5 policisti, 37 muitas ierēdņi, 5 robežsargi un 3 citas augstas amatpersonas⁴⁴⁷.

2009.–2010.gados Igaunijas Republikas Drošības policija, kooperējoties ar Kriminālpoliciju un prokuratūrām, atklāja un virzīja uz tiesu 5-6 korupcijas lietas, kas bija saistītas ar korupciju ministriju, reģionālo nodaļu un pašvaldību publiskajiem iepirkumiem; 2 lietas pret tiesnešiem, vienu lietu pret reģionālo policistu un divas lietas pret robežsargiem⁴⁴⁸. No minētiem datiem var secināt, ka laika posmā no 1999.gadam

⁴⁴⁴ Criminal code of the Kingdom of Sweden // <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (sk.20.12.2013).

⁴⁴⁵ Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 N 63-ФЗ / принят ГД ФС РФ 24.05.1996 // "Собрание законодательства РФ" №25 от 17 июня 1996.

⁴⁴⁶ Уголовный кодекс Республики Беларусь 9 июля 1999 г. № 275-3 // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь, 1999 г., № 76, 2/50.

⁴⁴⁷ Upleja S. Igauni aktivizē cīņu ar korupciju // <http://www.diena.lv/arhivs/igauni-aktivize-cinu-ar-korupciju-10703457> (sk.20.12.2013).

⁴⁴⁸ A report by Aare Kasemets and Ülle Lepp University of Tartu, 2010 // www.againstcorruption.eu/uploads/rapoarte_finale_PDF/Estonia.pdf (sk.20.12.2013).

līdz 2009.gadam, ar korupciju saistīto lietu skaits ir mazinājies. Vienlaicīgi, jāatzīst, ka korupcija Igaunijas Republikā joprojām ir aktuāla problēma. Piemēram, pēdējos gados Drošības policija ir uzsākusi vairākas krimināllietas pret augststāvošām amatpersonām Igaunijas Republikas pašvaldībās: Tallinā, Tartū, Pjarnū, Narvā, Kohtla-Jarvē, kā arī mazākās pilsētās. Pārsvarā krimināllietas bija saistītas ar iespējamo korupciju pašvaldību pasūtījumu (publisko iepirkumu) jomā.

Somija. Mūsdienās Somijā katru gadu tiek skatītas 3-4 lietas, kas ir saistītas ar kukuļņemšanu un 3-4 lietas, kas ir saistītas ar kukuļdošanu. Vislielākais kukuļdošanas lietu skaits bija konstatēts 1945-1955.gados (tika sodītas 549 personas) un 20.gada astoņdesmitajos gados (81 spriedums), kad valstī bija ekonomiskā krīze. Somijas Kriminālkodeksā jēdziens „korupcija” nav lietots, tā vietā ir paredzēta atbildība par ierēdņu kukuļdošanu (atkarībā no noziedzīgā nodarījuma bīstamības – naudas sods vai brīvības atņemšana līdz četriem gadiem).

Somijā faktiski nekad nebija izstrādāts speciāls likums par korupcijas novēršanu un apkarošanu, kā arī šim mērķim netika veidotas speciālās iestādes. Korupcija šajā valstī tiek uzskatīta kā kriminālnoziedzības daļa un tiek regulēta vairākos līmeņos: gan konstitūcijas līmenī, gan Kriminālkodeksā, gan normatīvajos aktos par civildienestu, administratīvo instrukciju līmenī u.tml. Piemēram, 2005.gadā Somijas Finanšu ministrija ir izstrādājusi rokasgrāmatu „Vērtības ikdienas darbā – valsts amatpersonas ētika”, kas nosaka, ka par jebkurā aizdomām par korupciju nodaļā ir nekavējoties jāziņo augstākstāvošai amatpersonai. Rokasgrāmata ir izplatīta visām valsts pārvaldes iestādēm un darbiniekiem, kuri to var izmantot gan ikdienas darbā, gan apmācībām.⁴⁴⁹

Somija konsekventi īsteno arī atbildības nenovēršamības principu, ko pierāda divu Somijas parlamenta deputātu – Kauko Juhantalo un Ulfa Sundkvista – sodīšana par koruptīvajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Šie gadījumi līdzīgi kā arī citi, ir kļuvuši plaši pazīstami pateicoties masu informācijas līdzekļiem, kas Somijā ir patiešām efektīvs kontroles instruments. Valsts valdība ņem vērā masu informācijas līdzekļos sniegto informāciju un paraksti reaģē uz to.

Singapūra. Noziedzīgs nodarījums, kuru parasti sauc par kukuļņemšanu, Singapūrā ir definēts ar terminu „korupcionāls atalgojums”, kas iekļauj sevī:

- a) naudu vai jebkuras dāvanas, honorārus, kredītus, balvas, komisijas naudu, vērtspapīrus, citus īpašumus vai īpašuma daļu, kustamā vai nekustamā manta;

⁴⁴⁹ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009.gada 19.oktobra rīkojums Nr.715 „Par koncepciju „Par normatīvo regulējumu interešu konflikta novēršanai valsts amatpersonu darbībā”” // „Latvijas Vēstnesis”, 167 (4153), 21.10.2009.

- b) jebkuru amatu, darbu vai kontraktu;
- c) jebkuru samaksu, atbrīvošanu no samaksas, parāda dzēšanu jebkura aizņēmuma, saistību vai parādsaistību ietvaros (pilnīgi vai daļēji);
- d) jebkurus citus pakalpojumus, priekšrocības, iekļaujot aizsardzību pret jebkuru naudas sodu vai maksātnespēju (reālo vai gaidāmo), atbrīvošana no darbībām vai disciplinārajiem sodiem vai pretimnākšana attiecībā uz jebkura pienākuma izpildi vai tiesībām profesionālās darbības ietvaros.
- e) jebkuru atalgojuma piedāvājumu, mēģinājumu vai apsolījumu.

Būtiski atzīmēt, ka Singapūrā praktiski tiek postulēta vainīguma prezumpcija attiecībā uz aģentu, valdību, jebkuru valsts resoru vai valsts sabiedrisko organizāciju, jo jebkurš atalgojums, kuru ierēdnis ir saņēmis no personas, kura ir meklējusi sakarus ar valdību, tiks uzskatīts par korupcionālo, iekams nav pierādīts pretējais. Praktiski tas pārceļ pierādīšanas nastu uz ierēdni, kuram ir jāpārlicina tiesa, ka atalgojums nav saņemts korupcionālās shēmas ietvaros.

Persona ir uzskatāma par vainīgu korupcijā, kad pati persona, vai līdzdalībā ar citām personām nelikumīgi kukuļo, saņem, vai izsaka piekrišanu jebkura atalgojuma saņemšanai sev vai citai personai; nelikumīgi dod, apsola vai piedāvā jebkurai personai atalgojumu, neatkarīgi no tā, vai tas ir darīts savās vai svešās interesēs, tas tiek darīts, atalgojot vai uzskūdot jebkuru cilvēku reālām vai plānotām darbībām vai bezdarbībām.

Singapūrā koruptīvais nodarījums ir uzskatāms par izdarītu, kad aģents nelikumīgi pieņem labumu, veic darbības, piekrīt pieņemt labumu, vai mēģina rīkoties kādas personas interesēs, dod priekšrocības vai neievēro kādas personas intereses. Jebkurai personai, kuras vaina ir pierādīta, ir jāmaksā sods, kura summa nepārsniedz 100000 dolāru, kā arī šādai personai var būt piemērota brīvības atņemšana uz laiku līdz pieciem gadiem.

Ja noziedzīgs nodarījums bija saistīts ar valsts kontraktiem (publiskajiem iepirkumiem), civildienestu, vai tajā bija iesaistīts parlamenta loceklis, brīvības atņemšanas laiks var sasniegt līdz septiņiem gadiem. Papildus naudas sodam un brīvības atņemšanai, personai, kura ir vainīga koruptīvā noziedzīgā nodarījumā, tiesa var uzlikt par pienākumu atgriezt kukuļa summu naudas soda veidā. Likums nodrošina informatoru, kuri sniedz birojam informāciju par koruptīviem noziedzīgiem nodarījumiem, aizsardzību. Singapūras pretkorupcijas normatīvie akti tiek regulāri pārskatīti, nolūkā liegt korumpantiem iespēju palikt nesodītiem, izmantojot likuma robus.

Kanāda. Papildus aspektiem, kas tika analizēti promocijas darba sadaļā „Ārvalstu pieredze korupcijas novēršanā”, viena no Kanādas pieredzes īpatnībām ir tā, ka Kanādas Kriminālkodekss pielīdzina kukuļošanu konstitūcijas pārkāpšanai un valsts nodevības aktam. Kriminālatbildība ir piemērojama gan kukuļņēmējam, gan kukuļdevējam.

Gruzija. Korupcijai Gruzijā ir plaša vēsture. XX gadsimta 80.jos gados Gruzija tika uzskatīta par visvairāk korumpēto PSRS Republiku. Situācija nebija uzlabojusies arī pēc neatkarības atjaunošanas: atbilstoši *Transparency International* datiem, ziņojumā par 2003.gadu Gruzijai bija 124 vieta no 133 valstīm, bet ziņojumā par 2004.gadu – 133 vieta no 145 valstīm. Pēc prezidenta vēlēšanām 2004.gadā jaunā vadība bija izziņojusi „nulles tolerances” politiku attiecībā uz korupciju un noziedzību. Dotā politika ir vainagojusies ar ievērojamu kāpumu *Transparency International* indeksos, respektīvi, atbilstoši ziņojumam par 2005.gadu Gruzijai bija 130 vieta no 158 valstīm, 2006.gadā – 99 vieta no 163; 2007.gadā – 79 no 179; 2008.gadā – 67 no 180; 2009.gadā – 66 no 180; 2010.gadā – 68 no 178 un ziņojumā par 2011.gadu – 64 vieta no 182 valstīm.

Gruzijas absolūtie radītāji korupcijas uztveres indeksā (4,1 punkti 2011.gadā) salīdzinājumā ar citam valstīm joprojām nav pietiekoši augsti. Tomēr Gruzijas piemērs ir interesants gan sakarā ar ievērojamu kāpumu korupcijas uztveres indeksā relatīvi īsā laika posmā (no 2004.gada līdz 2011.gadam), gan arī sakarā ar to, ka ceļu policisti Gruzijā praktiski neņem kukuļus. Īsumā izanalizēsim, kādi paņēmieni tika pielietoti Gruzijā korupcijas mazināšanai. Cīņa pret korupciju 2004.–2011.gados bija cieši saistīta ar reformām valsts pārvaldes sektorā, likumdošanas jomā, kā arī ekonomikas sfērā.

Kadru jautājums. Dziļas un sekmīgas reformas Gruzijā nevarēja tikt realizētas balstoties uz veco ierēdniecību. Kadru segmentā uzsvars bija likts uz jaunu, kvalificētu speciālistu pieaicināšanu darbam valsts pārvaldē, uz ierēdņu skaita samazināšanu, kā arī uz ierēdniecības atalgojuma palielināšanu. Valsts civildienesta reformas gaitā valsts aparāts Gruzijā ievērojami samazināts: ministriju skaits ir samazinājies no 18 līdz 13⁴⁵⁰; resoru skaits tika samazināts no 52 līdz 34, bet atlikušajās iestādēs personāls tika samazināts par 40-50%⁴⁵¹. Vienlaicīgi, valsts amatpersonām 10-15 reizēs tika palielināts atalgojums⁴⁵². Valsts pārvaldes aparātā ir parādījušies jauni cilvēki no privātsektora, no

⁴⁵⁰ Bennet R. Rebooting the Bureaucracy in Georgia // http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/09/28/rebooting_the_bureaucracy_in_georgia (sk.20.12.2013).

⁴⁵¹ Елифанцев А. Реформы в Грузии // <http://www.apn.ru/publications/article23547.htm> (sk.20.12.2013).

⁴⁵² Пачкория Т. Борьба с коррупцией по-грузински: метод "шоковой терапии" // <http://www.itar-tass.com/c188/415579.html> (sk.20.12.2013).

nevalstiskām organizācijām. Daudzi no tiem ir studējuši ārvalstīs⁴⁵³. Kā vienu no spilgtākiem piemēriem kadru jautājuma risināšanā, var minēt valsts autoinspekcijas (ceļu policijas) reorganizāciju. 2004.gada vasarā tika realizēta vienlaicīga visu 15000 ceļu policistu atlaišana, kā arī citas struktūras – patruļpolicijas – izveide. Darbam jaunajā struktūrā konkursa kārtībā tika pieņemti 7000 jauni darbinieki, kuru atlase bija veikta ļoti rūpīgi. Papildus tam tika nodibināta ģenerālinspekcija, kas nodarbojas ar iekšējo izmeklēšanu kukuļošanas gadījumos. Iekšlietu ministrija noklausās policistu sarunas un pārbauda policistu radnieku bankas kontus⁴⁵⁴.

Atbildības pastiprināšana un nesodāmības sindroma pārvarēšana. 2004.gadā un 2005.gadā, cīnoties pret korupciju, tika pieņemti normatīvie akti, kas atviegloja ierēdņu aizturēšanas procedūru gadījumos, ja tie tika apsūdzēti korupcijā. Tika pieņemti normatīvie akti par mantas konfiskāciju, gadījumā, ja persona nevarēja pierādīt tās iegādes likumību⁴⁵⁵. Papildus tam, tika pastiprināta atbildība par iesaistīšanos korupcijā. Piemēram, par kukuļņemšanu 100 dolāru apmērā bija paredzēta brīvības atņemšana uz sešiem gadiem⁴⁵⁶. Nesodāmības sindroma pārvarēšanu sekmēja reālie aresti, tajā skaitā augstākās ierēdniecības vidū. Daļa no arestētajiem tika saukta pie atbildības, bet daļa, noslēdzot procesuālo izlīgumu un iemaksājot noteiktās summas valsts budžetā, tika atbrīvota⁴⁵⁷. Atbildības pastiprināšana un reāla piemērošana (sankcija par kukuļņemšanu paredz reālu brīvības atņemšanu līdz 9 gadiem), kā arī atbildības nenovēršamība (pie atbildības tika sauktas vairākās amatpersonas neatkarīgi no amatiem) palīdzēja pārvarēt nesodāmības sindromu.

Cīņa pret organizēto noziedzību. Tika pieņemti likumi, atbilstoši kuriem „zagļi likumā” tika saukti pie atbildības nevis par konkrētiem noziegumiem, bet gan par to, ja viņi publiski atzīst sevi par „zagļiem likumā”⁴⁵⁸. Kampanas gaitā tika arestētas 214 kriminālas autoritātes⁴⁵⁹. Daži „zagļi likumā” pierādījumu trūkuma dēļ bija saukti pie

⁴⁵³ Коррупция в Грузии // <http://www.nukri.org/index.php? module= pnForum&func= viewtopic& topic=8893> (sk.20.12.2013).

⁴⁵⁴ Зотов Г. 10 лет тюрьмы за 100 баксов. Как в Грузии борются с коррупцией? // <http://www.aif.ru/society/article/48270>

⁴⁵⁵ Пачкория Т. Борьба с коррупцией по-грузински: метод ”шоковой терапии” // <http://www.itar-tass.com/c188/415579.html> (sk.20.12.2013).

⁴⁵⁶ Коррупция: как преодолеть ”синдром ненаказуемости”. Рецепты борьбы со злом от Грузии и Болгарии // www.stopotkat.net/articles/view/19131 (sk.20.12.2013).

⁴⁵⁷ Пачкория Т. Борьба с коррупцией по-грузински: метод ”шоковой терапии” // <http://www.itar-tass.com/c188/415579.html> (sk.20.12.2013).

⁴⁵⁸ Пачкория Т. Борьба с коррупцией по-грузински: метод ”шоковой терапии” // <http://www.itar-tass.com/c188/415579.html> (sk.20.12.2013).

⁴⁵⁹ Корреспондент: Грузинская молодежь превращает страну в рай для инвесторов. Репортаж из Грузии // <http://korrespondent.net/world/1080617-korrespondent-gruzinskaya-molodezh-prevrashchaet-stranu-v-raj-dlya-investorov-reportazh-iz-gruzii>

atbildības pēc citiem likuma pantiem. Daļa no „zagļiem likumā” pārbrauca uz citām valstīm⁴⁶⁰. Šie pasākumi ir pārvarējuši noziedzīgā dzīvesveida romantizāciju jaunatnes vidū. Mūsdienās Gruzijā atsevišķi noziedzīgu nodarījumi veidi (piemēram, laupīšana vai autotransporta zādzības), praktiski nenotiek⁴⁶¹.

Birokrātisko procedūru mazināšana un vienkāršošana. Atbilstoši uzņēmējdarbības vides indeksam (*Ease of doing business index*) 2012.gada jūnijā Gruzija ieņēma 9.vietu pasaulē (tajā skaitā nekustamā īpašuma reģistrācijas vienkāršībā – pirmo vietu pasaulē)⁴⁶². Šim indeksam ir nepastarpināta saikne ar korupcijas problēmu: jo vairāk ir ierobežojumu uzņēmējiem, jo vairāk iespēju ir korumpētajiem ierēdņiem pieprasīt nelikumīgus maksājumus. Laika posmā no 2004.gadam līdz 2012.gadam Gruzijai ir izdevies vienkāršot iedzīvotāju un birokrātu saskarsmi⁴⁶³. Cīnoties pret korupciju tika atceltas arī sanitārās pārbaudes un ugunsdrošības pārbaudes⁴⁶⁴. Birokrātijas mazināšanai Gruzijā tiek realizēts princips „klusēšana nozīmē piekrišanu” – ja varas orgāniem ir nosūtīts pieprasījums par kādas atļaujas izsniegšanu un likumā noteiktajā termiņā atbilde nav saņemta – tiek uzskatīts, ka atļauja ir izsniegta⁴⁶⁵. Birokrātisko procedūru skaita mazināšana sekmēja sadzīves korupcijas minimizāciju. Piemēram, ja 15 saskaņojumu vietā ir jāsaņem tikai trīs saskaņojumi, attiecīgi piecas reizes samazinās potenciālo kukuļņēmēju skaits. Kā norāda Gruzijas speciālisti, tas maina vietējo iedzīvotāju domāšanu, kuri pašlaik uzskata: ja viss ir samaksāts oficiāli, tad nav nekāda pamata dot kukuļus⁴⁶⁶.

Zemā līmeņa korupcijas restrukturēšana. Koruptīvie maksājumi „par steidzamību”, kas agrāk tika nelegāli maksāti ierēdņiem, tika legalizēti kā fiksētie maksājumi valsts budžetā. Piemēram, ārvalstu pasi var noformēt gan trīs nedēļu laikā (par pamattarifu), gan arī absolūti likumīgi nedēļas laikā vai pat dienas laikā – par attiecīgi palielinātiem izcenojumiem. Tādā veidā personas, kuras vēlas saņemt pasi ātrāk, maksās nevis kukuļus, bet gan papildus naudu budžetā. Ir zudusi vajadzība pēc cilvēkiem, kuri agrāk „risināja” un „paātrināja” atsevišķus jautājumus, jo valsts sistēma,

⁴⁶⁰ Пачкория Т. Борьба с коррупцией по-грузински: метод ”шоковой терапии” // <http://www.itar-tass.com/c188/415579.html> (sk.20.12.2013).

⁴⁶¹ The Georgian Opinion Research Business International // <http://www.gorbi.com/> (sk.20.12.2013).

⁴⁶² <http://www.doingbusiness.org> (sk.20.12.2013).

⁴⁶³ Piemēram, nokārtot autovadītāja eksāmenus un saņemt autovadītāja apliecību var aptuveni vienas stundas laikā (nav pieprasītas medicīniskās izziņas pretendentiem, kā arī nav obligāta arī iepriekšējā apmācība kuros). Pārformēt autovadītāja apliecību var 140 sekunžu laikā. Lai izslēgtu korupcijas iespēju autotransporta tehniskās apskates laikā, šīs apskates tika atceltas līdz 2012.gadam, kamēr tiks izstrādāts mehānisms, kas izslēgs kukuļošanas iespējas.

⁴⁶⁴ plašāk – <http://www.autoconsulting.com.ua/article.php?sid=18372> (sk.20.12.2013).

⁴⁶⁵ Коррупция: как преодолеть ”синдром ненаказуемости”. Рецепты борьбы со злом от Грузии и Болгарии // www.stopotkat.net/articles/view/19131 (sk.20.12.2013).

⁴⁶⁶ plašāk- Борьба с коррупцией в Грузии // <http://ecomspace.ru/user/raccoon/blog/post/1330> (sk.20.12.2013).

kas ir labvēlīga ierindas iedzīvotājiem, neprasa neko papildus „risināt” un „paātrināt”. Šādā veidā tika iznīcināta korupcija „steidzamības” segmentā atsevišķo valsts pakalpojumu jomā. Privatizācija. Dažu gadu laikā Gruzijā tika veikta gandrīz totālā privatizācija. Piemēram, jau līdz 2009.gadam tika privatizēti ap 4000 objektu. Tika privatizēti praktiski visi valsts uzņēmumi, rūpnīcas, infrastruktūras objekti, meža resursi un zveju resursi, ceļi, izglītības un veselības aprūpes objekti, lauksaimniecības zemes lielākā daļa⁴⁶⁷. Privatizācija, kā valsts objektu vai valsts funkciju nodošanu privātajam sektoram, mazināja valsts ietekmi šajās jomās, līdz ar to minimizēja arī korupcijas iespējas. Personisko kontaktu minimizēšana. Jo mazāk ir personisko kontaktu starp iedzīvotāju un ierēdni, jo mazāka ir korupcijas varbūtība. Pašlaik Gruzijā ielas ir aprīkotas ar videokamerām, un gadījumā, ja autovadītājs ir pārkāpis atļauto ātrumu, viņam tiek nosūtīts uzaicinājums iepazīties ar videoierakstu policijas mājas lapā internetā, kā arī apmaksāt naudas sodu 30 dienu laikā. Arī pieprasījumu lielākā daļa Gruzijas policijai tiek iesniegta elektroniski ar interneta starpniecību.

Mistiskie klienti. Kā viena no formām korupcijas risku precizēšanai Gruzijā tiek izmantoti „mistiskie klienti”. Neatkarīgais ierindas iedzīvotājs (parasti sabiedriskās organizācijas pārstāvis) izpilda kādu no valsts procedūrām – piemēram, reģistrē mistisku firmu vai arī saņem medicīniskus pakalpojumus. Procedūras izpildes gaitā klients fiksē pakalpojuma sniegšanas kvalitāti, visus koruptīvos riskus, kā arī izvirza priekšlikumus procedūras vienkāršošanai.

Secinājumi. Lai arī Gruzija ir mantojusi korupcijas tradīcijas no PSRS, šis apstāklis nebija liedzis realizēt efektīvas pretkoruptīvās reformas. Reformu rezultātā bija panākta gan amatpersonu, gan arī iedzīvotāju priekšstatu korekcija attiecībā uz korupcijas pieļaujamību un reālo sodāmību. Valsts dienestā tika pieņemtas personas, kurām nebija iepriekšējās koruptīvās prakses. Šiem jaunajiem darbiniekiem bija nodrošināts pienācīgs atalgojums. Par kukuļņemšanu tika plaši piemēroti bargi kriminālsodi. Algas līmenis un sodīšana stimulēja amatpersonas respektēt savu darba vietu un nemeklēt papilddienākus. Atsevišķo korupcijas veidu restrukturēšana („oficiālā piemaksa par ātrumu”) iznīcināja korupciju „steidzamības” segmentā valsts pakalpojumu jomā.

Pretkoruptīvās reformas un citas inovācijas (tika samazinātas fizisko personu iespējas finansēt partijas; ministriju un policijas iecirkņu ēkās gan durvis, gan arī sienas ir caurspīdīgas, lai samazinātu iespējas, ka darbiniekiem tiks piedāvāti kukuļi), mazināja

⁴⁶⁷ Епифанцев А. Реформы в Грузии // <http://www.apn.ru/publications/article23547.htm> (sk.20.12.2013).

korupcijas līmeni valstī, veicināja iedzīvotāju uzticību Gruzijas valsts orgāniem. Atbilstoši organizācijas „*The Georgian Opinion Research Business International*” pētījumam, kura ietvaros bija aptaujāti vairāk kā 3000 respondentu visos Gruzijas reģionos, 87% valsts iedzīvotāju ir apmierināti ar tiesībsargājošo orgānu darbību⁴⁶⁸.

Tomēr, jāatzīst, ka minētām reformām ir arī zināmi trūkumi. Pirmkārt, apspiežot sadzīves korupciju, t.i. zema līmeņa korupciju (ceļu policisti, ārsti utml.) praktiski neskarta ir palikusi augstākā, elitārā korupcija (ministri, pilsētas galvas, prezidenta administrācija utml). Kā 2010.gadā atzīmēja *Transparency International*-Gruzija Valdes locekle T.Karosanidze, pretkorupcijas reformas ievērojami samazināja korupciju vidus līmenī un zemākajā līmenī, tomēr joprojām saglabājas „elitārā korupcija”⁴⁶⁹

Otrkārt, korupcijas mazināšana nesekmēja ierindas iedzīvotāju dzīves līmeņa pieaugumu. Iedzīvotāju izdevumi „jautājuma risināšanai” pēc sadzīves korupcijas apkarošanas nav kļuvuši mazāki. Ja agrāk persona ir maksājusi kukuļus par dokumentu paātrinātu izgatavošanu, tad pašlaik persona maksā to pašu summu, vai pat lielāku, valsts budžetā. Ja agrāk iedzīvotāji maksāja kukuļus ceļu policistiem, kuru alga bija ārkārtīgi zema, tad pašlaik iedzīvotāju izdevumi ir pat pieauguši, jo policistu alga, kas ir palielināta 10 reizes, tiek maksāta no valsts budžeta, t.i. no nodokļu maksātāju naudas.

Treškārt, masu aresti un darbinieku masu atlaišana zemākā ierēdņu slānī veicina nepamatotus arestus nolūkā izrēķināties ar atsevišķām personām. Turpretī, aresti augstākajā līmenī varēja tikt realizēti izlases kārtā. R.Bennets (*Bennet R.*) savā pētījumā norāda, ka izlīgumi starp apsūdzību un aizstāvību, kad apsūdzētās personas atzina savu vainu un samaksāja naudas sodu, bija ļāvuši likumpārkāpējiem atpirkties no cietumsoda, kā arī šāda prakse varēja tikt realizēta vadoties no politiskiem motīviem⁴⁷⁰. Pašlaik Gruzija ieņem vienu no augstākajām vietām Eiropā pēc ieslodzīto personu īpatsvara⁴⁷¹. Iepriekš minētās reformas nebūtu iespējamās ārpus autoritārā režīma. Reformas sekmīgumu nodrošināja šādi apsvērumi: 1) stingra politiskā griba; 2) iedzīvotāju piekrišanas mandāts; 3) tautas uzticība varai – 2003.gadā Gruzija bija dziļā krīzē un gaidīja pārmaiņas; 4) augsts bezdarba līmenis pirmsreformu Gruzijā, kas nodrošināja iespēju nokomplektēt jaunus štatus, kā arī panākt, ka darbinieki baidīsies zaudēt savu

⁴⁶⁸ http://justice.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=604&lang_id=ENG (sk.20.12.2013).

⁴⁶⁹ Экспертная дискуссия “Представление опыта стран бывшего социалистического лагеря в противодействии коррупции – уроки для Украины”. 18 марта 2010 г., Киев. ТО “ТОРО” и фонд Фридриха Наумана.

⁴⁷⁰ Bennet R. Rebooting the Bureaucracy in Georgia // http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/09/28/rebooting_the_bureaucracy_in_georgia (sk.20.12.2013).

⁴⁷¹ Коррупция в Грузии // [http://www.nukri.org/index.php? module= pnForum&func= viewtopic& topic=8893](http://www.nukri.org/index.php?module= pnForum&func= viewtopic& topic=8893) (sk.20.12.2013).

darba vietu kukuļņemšanas gadījumā; 5) reformu finansējums; 6) neliels iedzīvotāju skaits (2012.gadā – 4,497 miljoni iedzīvotāju) un neliela valsts platība – mazajās valstīs reformas var īstenot manuālā režīmā, bet reformu rezultāti būs ātri redzami.

Promocijas darba 4.4. apakšodaļas rezumējums

Jāpievērš uzmanība, ka katrā valstī ir sava specifika: ģeogrāfiskā, ekonomiskā, politiskā utml, un korupcijas apkarošanas sistēma, kas ir adekvāta ārvalstīs, var būt pilnīgi neefektīvā Latvijā. Ārvalstu pieredzes apgūšana ir nepieciešama nevis svešas pieredzes nepārdomātajai integrēšanai nacionālajā normatīvajā regulējumā, bet gan rūpīgai un nosvērtai analīzei, nolūkā atrast mūsu valstij piemērotus risinājumus. Apkopojot ārvalstu pieredzi, autors secina, ka Latvijas Republikai Krimināllikumā būtu jāparedz atbildība arī par tādām koruptīvām darbībām kā protekcionisms, favorītisms, nepamatotā nodokļu atlaižu piešķiršana. Kā pamatoti atzīmē prof.Lunejevs, tieši šajās formās parasti notiek tirgošanās ar varu un valsts īpašumu.⁴⁷² Otrkārt, konsekventi jāīsteno atbildības nenovēršamības princips – atbildība ir jāpiemēro neatkarīgi no personas mantiskā vai sociālā stāvokļa.

⁴⁷² Лунеев В. В. Уголовное законодательство и общественно опасные реалии // Государство и право на рубеже веков / Материалы Всероссийской конференции). Криминология. Уголовное право. Судебное право. – М , 2001. с.82-85.

5.KORUPCIJAS NOVĒRŠANAS UN APKAROŠANAS PERSPEKTĪVAS UN TO VĒRTĒJUMS

Korupcijas novēršanas perspektīvas publisko iepirkumu jomā. Promocijas darba 12.pielikumā ir prezentēts Latvijas valsts darbību apraksts korupcijas novēršanas jomā laika posmā no 1991.gada līdz 2013.gadam, kā arī ir analizēta šo darbību ietekme uz korupcijas līmeni. Minētā analīze ļauj secināt, ka korupcijas novēršanas valsts politika ir vainagojusies ar formāli sakārtotu normatīvo regulējumu, specializētās iestādes – KNAB izveidi, kā arī pakāpenisku sabiedrības izglītošanu. Vienlaicīgi katrs no šiem korupcijas novēršanas aspektiem prasa būtiskus uzlabojumus.

Vērtējot Publisko iepirkumu likumu, kas reglamentē klasiskās iepirkumu procedūras Latvijas Republikas teritorijā, promocijas darba autors identificēja koruptīvi bīstamas likuma normas. Publisko iepirkumu likuma pretkoruptīvās attīstības analīzē (t.i., cik lielā mērā likumā iestrādātie mehānismi novērš iespējamo korupciju), autors izmantoja izpildvaras orgānu normatīvo tiesību aktu koruptivitātes analīzes metodiku, kas tika izstrādāta 2006.gadā ar Pasaules bankas atbalstu (turpmāk – Metodika)⁴⁷³.

Analīzes gaitā uzmanība tika pievērsta šādiem PIL aspektiem: 1) Kompetences noteikšana pēc formulas „ir tiesīgs”; 2) Diskrēto pilnvaru plašums; 3) Paaugstinātas prasības privātpersonai, tās tiesību realizācijai; 4) Juridiski-lingvistiskā koruptivitāte; 5) „Robi” regulējumā; 6) Administratīvo procedūru neesamība; 7) Konkursa (izsoles) procedūru neesamība; 8) Amatpersonām noteikto speciālo un detalizēto ierobežojumu neesamība; 9) Amatpersonu atbildības par pārkāpumiem neesamība; 10) Valsts pārvaldes orgānu un amatpersonu kontroles (arī sabiedriskās kontroles) trūkums; 11) Viltus mērķi un prioritātes; 12) Normatīvo tiesību aktu kolīzijas; 13) Lokālo normatīvo aktu pieņemšanas pārmērīgā brīvība; 14) Normatīvā tiesību akta pieņemšana pārsniedzot izpildvaras orgāna kompetenci; 15) Likuma „robu” aizpildīšana ar izpildvaras orgāna pieņemto normatīvo tiesību aktu; 16) „Uzspiesta” koruptivitāte; 17) Citas koruptivitātes izpausmes.

Veiktās analīzes izvērsts apraksts un secinājumi ir prezentēti promocijas darba 13.pielikumā. Autora galvenie secinājumi un priekšlikumi Publisko iepirkumu likuma pretkoruptīvajai pilnveidošanai ir izstrādāti, balstoties uz izmantoto Metodiku:

⁴⁷³ Талапина Э.В. Методика анализа коррупциогенности нормативных правовых актов органов исполнительной власти. Всемирный банк, Центр статистических разработок, 2006.

- 1) Pasūtītāja diskretās pilnvaras, kas ir iekļautas PIL normās, pēc iespējas ir jāsamazina līdz pakāpei, kad to koruptīvā bīstamība ir minimālā.
- 2) Gadījumos, kad tas nav iespējams, ir jāiestrādā skaidri, nepārprotami atbildības un kontroles mehānismi.
- 3) Problēmas, kas ir saistītas ar paaugstinātām prasībām tiesību realizācijai, ir jārisina pilnveidojot PIL normas: skaidri definējot gadījumus, kad pasūtītāja sniegtā informācija ir uzskatāma par nepatiesu un paredzot gadījumus, kad pasūtītāji ir tiesīgi iesniegt dokumentu apliecinātās kopijas.
- 4) Konstatētās juridiski-lingvistiskās problēmas ir jārisina, iestrādājot PIL skaidrus nosacījumus attiecībā uz ekvivalences pierādīšanu, kā arī precizējot kādi tieši pārkāpumi nevar ietekmēt lēmumu par iepirkuma tiesību piešķiršanu.
- 5) Ar likuma robiem saistītās problēmas ir jārisina izmantojot *contra legem* paņēmieni (tiesību normas vai likuma labošana).
- 6) Ja iepirkumu komisijai ir radusies nepieciešamība piemērot koruptīvi riskantas procedūras (sarunu procedūra, slēgts konkurss, konkursa dialogs), tai būtu jāsaģaida rakstisks akcepts no normatīvajos aktos noteiktās institūcijas, kas pārbaudīs procedūras veida izvēles pamatojumu, kā arī saskaņos vai noraidīs to.

Vērtējot situāciju sabiedrības pretkoruptīvās izglītošanas jomā, autors secina, ka ar katru gadu pieaug to respondentu skaits, kuri nav iecietīgi pret korupciju. Vienlaicīgi valsts piesardzīgas un nedrošas darbības korupcijas apkarošanā ar katru gadu vairo arī tādu respondentu skaitu, kas ir gatavi iesaistīties korupcijā. Galvenie rezultāti, kas ir sasniegti korupcijas novēršanas sfērā laika posmā no 1995.gada līdz 2013.gadam, ir ES prasībām atbilstošs normatīvais regulējums pretkorupcijas jomā un arvien straujāka sabiedrības polarizācija pretkorupcijas jautājumos: pieaug gan to cilvēku skaits, kuri nosoda korupciju, gan to cilvēku skaits, kuri korupciju atbalsta. Šādu korupcijas novēršanas politiku nevar uzskatīt par efektīvu.

Balstoties uz 2000.gada aprīlī publicēto sabiedrības par atklātību „Delna” pētījumu „Korupcijas seja Latvijā”⁴⁷⁴; Latvijas iedzīvotāju SKDS aptauju „Pieredze saskarsmē ar korupcijas problēmām” (2005. gada janvārī); Latvijas iedzīvotāju SKDS aptauju „Iedzīvotāju attieksme pret korupciju” (2007. gada novembrī un decembrī); Latvijas iedzīvotāju SKDS aptauju „Attieksme pret korupciju Latvijā” (2009.gada novembrī); Latvijas iedzīvotāju Latvijas Faktu aptauju „Attieksme pret korupciju

⁴⁷⁴ (<http://delna.lv/publikacijas/korupcijas-seja-latvija-1/>)

Latvijā”⁴⁷⁵ (2012.gada novembrī), autors ir apkopojis informāciju, kas ļauj precīzāk izvērtēt korupcijas novēršanas efektivitāti Latvijas Republikā:

5.1. tabula

**Iedzīvotāju laika posmā no 1999.gada līdz 2012.gadam veikto aptauju rezultātu
izvilkuma apkopojums**

**A. Vai Jūs personiski esat gatavs dot kukuli valsts amatpersonai, ja tas būtu
būtiski Jūsu vai Jūsu radnieku interesēs un problēma tiktu atrisināta?**

Gads	Jā (%)	Nē (%)
2007	7,8	24,9
2009	11,5	39,0
2012	14,1	37,0

**B. Bez kukuļošanas / ņemšanas neko nevar panākt, jo visa valsts sistēma ir
korumpēta**

Gads	Pilnībā piekrīt %	Pilnīgi nepiekrīt%	Polarizēti noskaņoto respondentu īpatsvars%
1999	19,8	4	23,8
2005	21,1	6,4	27,5
2007	12,1	9,7	22,4
2012	19,1	15,6	35,7

C. Kukuļus dot/ņemt ir morāli attaisnojami, jo visi tā dara

Gads	Pilnībā piekrīt %	Pilnīgi nepiekrīt%	Polarizēti noskaņoto respondentu īpatsvars%
1999	2,7	37,2	39,9
2005	2,6	42,9	45,5
2007	1,5	37,1	38,6
2012	4,5	47,4	51,9

D. Vai, saskaroties ar korupcijas gadījumiem, Jūs būtu gatavs ziņot par tiem?

Gads	Neesmu gatavs ziņot par korupcijas gadījumiem vispār (%)
2005	22,1
2007	33,0
2012	42,1

⁴⁷⁵ (<http://www.knab.lv/lv/education/research/>)

Īpaša uzmanība ir jāpievērš faktam, ka laika posmā no 2005.gada līdz 2012.gadam ir gandrīz dubultojies respondentu skaits, kuri nav gatavi ziņot par korupcijas gadījumiem vispār (nedz atklāti, nedz arī anonīmi). 2012.gadā šādu respondentu skaits sasniedza 42,1%. Minētais rādītājs liecina, ka ievērojama daļa iedzīvotāju neuzticas valsts iestādēm jautājumos, kas ir saistīti ar pretdarbību korupcijai.

Reducējot korupcijas novēršanas problemātiku uz publiskajiem iepirkumiem, jāatzīmē, ka publiskais iepirkums un korupcijas novēršanas iespējas šajā segmentā nekad nav speciāli pētītas, neskatoties pat uz to, ka 2009.–2011.gados publisko iepirkumu sfērā ievērojami pieauga korupcijas riski [plašāk: Kriviņš A. *Krīzes ietekme uz korupciju publiskajos iepirkumos. // Starptautiskās starpdisciplinārās zinātniskās konferences „Krīze un tās pārvarēšanas iespējas” tēzes.— Rīga, 2011; 27.–28.lpp.*], pretdarbība korupcijai publiskajos iepirkumos Latvijas Republikā joprojām risinās korupcijas problēmas vispārīgā kontekstā.

Mūsdienīgās tendences un perspektīvas korupcijas apkarošanā. Ja korupcijas novēršanas efektivitāte ir vērtējama balstoties uz korupcijas reālā līmeņa trendu (korupcijas līmenis samazinās, palielinās vai paliek bez izmaiņām), tad korupcijas apkarošanas efektivitāte ir nosakāma, rēķinot, cik procenti no reālā korupcijas līmeņa ir vainagojušies ar atbildības noteikšanu un piemērošanu par amatpersonas pretlikumīgiem nodarījumiem sava vai citu personu labuma gūšanai. Faktiski, jo lielāks ir uzsākto kriminālprocesu un tiesas spriedumu skaits attiecībā pret korupcijas reālo līmeni publiskajos iepirkumos, jo efektīvāka ir korupcijas apkarošana publisko iepirkumu sfērā.

Tādā veidā, korupcijas apkarošanas efektivitātes vērtēšana ietver daudzpusīgu datu (indikatoru) analīzi, tajā skaitā: valstī veikto iepirkumu skaits noteiktā laika posmā; noslēgto iepirkumu līgumu skaits un līgumsumma; publisko iepirkumu procents, kuros ir latentā korupcija; uzsākto un pabeigto kriminālprocesu skaits sakarā ar korupciju publiskajos iepirkumos (rēķinot procentuāli pret visiem korupcijas gadījumiem, t.sk. latentā korupciju); tiesu spriedumu skaits un notiesāto personu skaits (rēķinot procentuāli pret uzsākto kriminālprocesu skaitu); katras lietas izskatīšanas ātrums; noziedzīgi iegūto līdzekļu atgūšanas summa (rēķinot procentuāli pret visu (t.sk. latentā) noziedzīgi iegūto līdzekļu apjomu, kas saistīts ar korupciju publiskajos iepirkumos).

Ievērojama daļa no minētiem rādītājiem Latvijas Republikā nav nedz izpētīta, nedz arī apkopota vai sistematizēta. Autora promocijas darba mērķis – korupcijas novēršanas un apkarošanas problēmu kompleksa izziņa publisko iepirkumu sfērā, apzinot

tās izplatības līmeni, nosakošos un veicinošos faktorus, kā arī prevencijas iespējas Latvijā – lielā mērā ir tendēts uz minēto robu izzināšanu un aizpildīšanu.

Nosakot valstī veikto iepirkumu skaitu noteiktā laika posmā, autors balstās uz Iepirkumu uzraudzības biroja mājas lapā publicēto rezultātu paziņojumu skaitu, kas 2012.gadā ir sasniedzis 16901⁴⁷⁶.

Publiski pieejama informācija apliecina, ka noslēgto iepirkumu līgumu skaits un līgumsumma, kas atbilstoši rezultātu paziņojumiem, 2012.gadā ir sasniegusi Ls 2407892993⁴⁷⁷, t.i. pārsniedz 3,4 miljardus EUR.

Nosakot publisko iepirkumu procentu, kuros ir latentā korupcija, autors balstās uz promocijas darba izstrādes gaitā veikto uzņēmēju aptauju un Latvijas iedzīvotāju aptauju. Proti, ja ņem par pamatu uzņēmēju viedokli, ka negodprātīgi veikto iepirkumu skaits sasniedz aptuveni 40% no veikto iepirkumu kopskaita, kā arī akceptē pieņēmumu, ka negodprātības pamatā vismaz pusē gadījumos ir korupcija, tad negodprātīgi veikto iepirkumu skaits 2012.gadā sastāda aptuveni 7760 (tajā skaitā vismaz 3380 koruptīvie iepirkumi) [plašāk: Kriviņš A. *Korupcijas apkarošanas efektivitātes vērtējums Latvijas Republikas publisko iepirkumu jomā // Rīgas Stradiņa universitāte / 2013.gada zinātniskā konference: Tēzes (Rīgā, 2013.gada 21. un 22.martā), 410.lpp.*].

Attiecībā uz uzsākto un pabeigto kriminālprocesu skaitu sakarā ar korupciju publiskajos iepirkumos, KNAB 2012.gada preses relīzēs sniedz informāciju, ka 2012.gadā KNAB ir: 1) nosūtījis Ģenerālprokuratūrai 2010.gada 14.jūnijā uzsāktā kriminālprocesa materiālus saistībā ar iespējamo kukuļošanu vairākos AS „Latvenergo” publiskajos iepirkumos un rekonstrukcijas darbos; 2) nosūtījis Zemgales tiesas apgabala prokuratūrai 2011.gada maijā uzsāktā kriminālprocesa materiālus par iespējamām pretiesiskajām darbībām saistībā ar medicīnas aprīkojuma iegādi SIA ”Jelgavas pilsētas slimnīca” vajadzībām; 3) 2012.gada decembrī uzsācis kriminālprocesu pret Līvānu izglītības iestādes vadītāju par kukuļņemšanu saistībā ar pakalpojumu sniegšanu šai iestādei. Tiesas spriedumi, kas būtu stājušies likumīgajā spēkā šajās lietās, promocijas darba sagatavošanas brīdī vēl nav pieņemti. Attiecīgi, nav pieejams arī notiesāto personu skaits, katras lietas izskatīšanas ātrums, kā arī noziedzīgi iegūto līdzekļu atgūšanas summa.

Vienlaicīgi, pastāv iespēja aprēķināt noziedzīgi iegūto līdzekļu apjomu, kas saistīts ar latentu korupciju publiskajos iepirkumos 2012.gadā. Ņemot par pamatu

⁴⁷⁶ Iepirkumu uzraudzības birojs. Aktuālā publikāciju statistika // <http://www.iub.gov.lv/node/404> (sk.20.12.2013).

⁴⁷⁷ http://www.iub.gov.lv/files/upload/Aktuala_publicaciju_statistika_2012.pdf (sk.20.12.2013).

teorētisko kukuļa lielumu publiskajos iepirkumos (10% no līguma summas), noziedzīgi iegūto līdzekļu apjoms 2012.gadā var sasniegt 68 miljonus EUR.

Pat ļoti pieticīgie pieņēmumi par latentās korupcijas līmeni Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos un teorētiski modelētais zaudējumu apmērs, norāda uz iespējami korumpēto iepirkuma kopskaita (3380) un uzsāktu kriminālprocesu klaju disproporciju, kā arī uz iespējamo zaudējumu un noziedzīgi iegūto līdzekļu atgūšanas kopējās summas nesamērojamību. Langsets (*Langseth P.*) norāda, ka starp korupcijas līmeni un policijai iesniegto ziņojumu skaitu pastāv apgriezta attiecība⁴⁷⁸.

Iepriekš minētais liecina, ka korupcijas apkarošana Latvijas Republikas publisko iepirkumu jomā joprojām nav efektīva.

Analizējot KNAB publiskos pārskatus no 2003.gada līdz 2011.gadam, (izvilkums ir promocijas darba pielikumā Nr.14), autors ir apkopojis informāciju par noziedzīgo nodarījumu un uzsāktu kriminālprocesu skaitu:

5.2. tabula

KNAB uzsāktu kriminālprocesu skaits un krimināllietu skaits, kas atrodas KNAB izmeklēšanas nodaļā attiecīgā gada beigās:

Gads	Uzsāktu kriminālprocesu skaits attiecīgā gada laikā	Krimināllietu skaits, kas atrodas KNAB lietvedībā attiecīgā gada beigās
2007	30	54
2008	26	47
2009	27	44
2010	34	48
2011	20	36

Kopumā deviņos Biroja darbības gados tiesām nodotas 149 krimināllietas pret 326 personām. Dažādās tiesas instancēs jau ir izskatītas 123 krimināllietas, kurās Birojs veicis pirmstiesas izmeklēšanu. Līdz 2012.gada 1.janvārim likumīgā spēkā bija stājušies 105 spriedumi kopumā par 181 personu⁴⁷⁹. Publisko iepirkumu jomā KNAB krimināllietu apskats (2004.–2012.gados) ir pievienots promocijas darba pielikumā Nr.15.

Statistika liecina par iepirkumos apgrozāmo līdzekļu ievērojamiem apjomiem un pretendentu pastiprināto interesi to apgūšanai.

⁴⁷⁸ Langseth P., et al. Empowering the Victims of Corruption through Social Control Mechanisms (paper presented at IACC meeting). Prague, Oct.9, 2001.pp.3-4.

⁴⁷⁹ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2011 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publiskais_parskats_2011.pdf (sk.20.12.2013).

Kā norāda korupcijas pētnieks Dr.iur.V.Nomokonovs, relatīvi nelielais tiesā izskatīto korupcijas lietu skaits vedina uz domām, ka korupcijas sērga ir apsēdusi arī noziedzības apkarošanas iestādes⁴⁸⁰. Turpretī liels korupciju skaits tiesās parasti liecina par to, ka valstī notiek aktīva cīņa pret korupciju.

Kā panākumu korupcijas apkarošanas sfērā var nosaukt valsts institūciju pareizo izpratni par korupcijas riskiem, tendencēm un reālo situāciju publisko iepirkumu sfērā. Tomēr, KNAB darbība korupcijas apkarošanā publisko iepirkumu jomā laika posmā no 2002.gada līdz 2013.gadam, galvenokārt saistās ar iepriekš apskatītām 13 krimināllietām. Visām krimināllietām ir raksturīgi, ka sākot no noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas dienas līdz tiesas spriedumam, kas ir stājies likumīgā spēkā, pāiet vairāki gadi. Piemēram, no Aizsardzības ministrijas Aizsardzības īpašumu valsts aģentūras direktora aizturēšanas dienas (2007.gada 14.janvārī) līdz tiesas spriedumam 2012.gadā, ir pagājuši vairāk kā pieci gadi.

Ārkārtīgi mazs ierosināto kriminālprocesu skaits saistībā ar iespējamo korupciju publiskajos iepirkumos liecina par to, ka korupcijas apkarošana nav efektīva. Minēto secinājumu apliecina arī tas, ka valsts vairākkārtīgi mēģina aizstāt reālas korupcijas apkarošanu ar citu, vieglāk izmeklējamu un pieradāmo pārkāpumu sodīšanu. Proti, 2010.gadā, konstatējot, ka publiskie iepirkumi ir būtisks valsts budžeta līdzekļu izlietošanas mehānisms, kas Latvijā saistās arī ar augstiem korupcijas riskiem, KNAB rosināja piemērot atbildību par pārkāpumiem publisko iepirkumu jomā un nozīmēt institūciju, kas uzrauga šo jomu⁴⁸¹. Bez tam, tieši KNAB ierosinājums bija paredzēt amatpersonu administratīvu atbildību.

Grozījumi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā, kas ir pieņemti 2013.gada 25.aprīlī un stājās spēkā 2013.gada 29.maijā, paredz administratīvu atbildību par šādiem pārkāpumiem: 1) Publisko iepirkumu un publiskās un privātās partnerības jomas normatīvo aktu nepiemērošana un normatīvajiem aktiem neatbilstošas iepirkuma vai koncesijas procedūras izvēle (166.²¹ pants); 2) Publisko iepirkumu un publiskās un privātās partnerības jomas normatīvo aktu noteikumu interešu konflikta novēršanai neievērošana (166.²² pants); 3) Publisko iepirkumu un publiskās un privātās partnerības jomas normatīvajos aktos noteikto kandidātu un pretendentu izslēgšanas noteikumu un iepirkuma dokumentos vai koncesijas procedūras dokumentos noteikto prasību

⁴⁸⁰ Nomokonov, V, 2000, On Strategies for Combating Corruption in Russia. Demokratizatsiya 8, 1,p.124.

⁴⁸¹ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2010 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publickais_parskats_2010.pdf (sk.20.12.2013).

kandidātiem un pretendentiem neievērošana (166.²³ pants); 4) Iepirkuma līguma, vispārīgās vienošanās, partnerības iepirkuma līguma un koncesijas līguma slēgšanas un grozīšanas noteikumu neievērošana (166.²⁴ pants); 5) Publisko iepirkumu un publiskās un privātās partnerības jomas normatīvajos aktos noteikto dokumentu un informācijas nenodrošināšana (166.²⁵ pants).

Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā iestrādātais regulējums neaptver pārkāpuma izdarītāja motivācijas analīzi, proti paredz administratīvo atbildību par konkrēto darbību vai bezdarbību, nepievēršot uzmanību apstāklim, vai konkrēto pārkāpumu ir izraisījuši koruptīvie stimuli. Minētā pieeja var novest pie korupcijas līmeņa pieauguma publisko iepirkumu nozarē, jo faktiski legalizē pretlikumīgu darbību vai bezdarbību apmaiņā pret salīdzinoši maznozīmīgu administratīvu sodu.

Jāsecina, ka KNAB perfektā prasme izprast korupcijas riskus publisko iepirkumu sfērā, diemžēl nav pastiprināta ar prasmi paredzēt un nodrošināt pareizus un efektīvus⁴⁸² problēmas risinājumus. Mūsdienās pretkorupcijas politika Latvijas Republikā ir tendēta uz viegli pierādāmu nodarījumu konstatēšanu un sodīšanu.

Koncepcijas „sodīt nepieķerot” analīze. Jau 2001.gadā Latvijas publiskajā telpā izskanēja viedoklis, ka gadījumā, „ja deklarēšanai sekotu arī legālās prezumpcijas norma, būtu iespējams sodīt tos, kuru izdevumi pārsniedz ienākumus, arī nepieķerot pie rokas kukuļņemšanā”.⁴⁸³

Pēc autora domām, tas ir aicinājums pievērsties korupcijas novēršanai un apkarošanai nevis atbilstoši tradicionālajam modelim (aktīva tiesībsargājošo orgānu pozīcija konkrētu koruptīvu darījumu atklāšanā un pierādīšanā), bet gan atbilstoši koncepcijai „sodīt nepieķerot” – ar pierādīšanas nastas pārņemšanu no valsts uz personu, t.i. no apsūdzības uz aizstāvību. 2011.gada 1.decembrī pieņemtā Latvijas Republikas likuma „Fizisko personu mantiskā stāvokļa un nedeklarēto ienākumu deklarēšanas likums”⁴⁸⁴ saturs un diskusijas par iespējamo grozījumu veikšanu Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā⁴⁸⁵, ļauj secināt, ka valsts ir izvēlējusies tieši šo ceļu – plašāk

⁴⁸² KNAB darbības efektivitātes vērtējumā, izmantojot analogiju, autors lielā mērā balstās uz prof.A.Vilka piedāvāto metodoloģiju policijas darbības efektivitātes noteikšanai. Plašāk: Vilks A. Policijas darbības efektivitāte noziedzības novēršanas jomā: pieeja pētnieciskās problēmas apzināšanā un izzināšanā. Valsts policijas darba efektivitātes vērtēšanas kritēriji: Valsts policijas pasūtītā pētnieciskā projekta pirmā posma materiāli. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008.

⁴⁸³ Domburs J. Korupcijas prezumpcijas: sekas un cēloņi. 05.12.2001 // <http://politika.lv/article/korupcijas-prezumpcijas-sekas-un-celoni> (sk.20.12.2013).

⁴⁸⁴ Latvijas Republikas likums “Fizisko personu mantiskā stāvokļa un nedeklarēto ienākumu deklarēšanas likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 196 (4594), 14.12.2011.

⁴⁸⁵ Krimināllikuma grozījumu un Kriminālprocesa likuma grozījumu pamatā nevajadzētu būt tikai un vienīgi valsts vēlmei atvieglot tās funkciju izpildi. Skat. salīdzinājumam: Krastiņš U. Ierosinātais Krimināllikuma izmaiņas Kriminālsodu politikas koncepcijas skatījumā. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2011. Nr.2/3 (55/56), 23.–32.lpp.;

piemērot legālās prezumpcijas, mainot nevainīguma prezumpcijas saturu atsevišķu lietu kategorijās⁴⁸⁶.

Pieturoties koncepcijai „sodīt nepieķerot”, uz doto brīdi valsts secīgi realizēja vairākus pasākumus. Tāpat arī pastāv varbūtība, ka tiks realizēti citi risinājumi, kurus autors ir apkopojis tabulas veidā:

5.3. tabula

Pasākumu saraksts koncepcijas „sodīt nepieķerot” realizācijai

Nr.	Tiesību norma	Saturs	Piezīmes
1.	Likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 23.panta pirmā daļa	Valsts amatpersonai ir pienākums noteiktā termiņā un kārtībā iesniegt šādas valsts amatpersonas deklarācijas: 1) deklarāciju, kuru iesniedz, stājoties amatā; 2) kārtējā gada deklarāciju; 3) deklarāciju, kuru iesniedz, beidzot pildīt amata pienākumus; 4) deklarāciju, kuru iesniedz pēc tam, kad amata pienākumu pildīšana ir izbeigta.	Valsts amatpersonu pienākums deklarēt mantisko stāvokli Ir realizēts
2.	Likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 29.panta trešā daļa	Ja valsts amatpersona nesniedz ar likumu pilnvarotās institūcijas vai valsts amatpersonas pieprasītās ziņas par mantas, tai skaitā finanšu līdzekļu, gūšanas avotiem vai nevar pamatot ienākumu vai mantisko labumu gūšanu no tiesiska avota, tiek prezumēts, ka valsts amatpersona ir guvusi ar šo likumu aizliegtu mantu, tai skaitā finanšu līdzekļus, un šo faktu slēpj no valsts.	Legālā prezumpcija par amatpersonas mantisko stāvokli Ir realizēts
3.	Likuma „Fizisko personu mantiskā stāvokļa un nedeklarēto ienākumu deklarēšanas likums” 4.panta pirmā daļa	Šā likuma 2.panta pirmās daļas 1.punktā vai 2.panta otrajā vai ceturtajā daļā minētā persona mantiskā stāvokļa deklarāciju iesniedz Valsts ieņēmumu dienestam no 2012.gada 1.marta līdz 1.jūnijam. Mantiskā stāvokļa deklarācijā norāda ziņas pēc stāvokļa 2011.gada 31.decembrī pulksten 24.00.	Fizisko personu pienākums deklarēt mantisko stāvokli Ir realizēts
4.	Ministru kabineta 2012.gada 31.janvāra noteikumi Nr.91 „Kārtība, kādā fiziskās personas skaidras naudas uzkrājumus iemaksā kontā kredītiestādē” 1.punkts	Noteikumi nosaka kārtību un termiņu, kādā fiziskās personas skaidras naudas uzkrājumus iemaksā savā kontā kredītiestādē.	Kārtība skaidras naudas iemaksai Ir realizēts
5.	Krimināllikuma 219.pants	Izvairīšanās no deklarācijas iesniegšanas.	Kriminālbildība par deklarācijas neiesniegšanu Ir realizēts

Kaija S. Aktuālākie transformācijas virzieni kriminālprocesa tiesību jomā Latvijā. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2012. Nr.2 (59), 39.–46.lpp.; Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Grozījumi Kriminālprocesa likumā un Krimināllikuma grozījumu ietekmētas izmaiņas kriminālprocesa praktiskajā norisē. Jurista Vārds, 19.03.2013., Nr.11.
⁴⁸⁶ Par likumprojektu „Fizisko personu mantiskā stāvokļa deklarēšanas likums” // http://www.tiesibsargs.lv/lat/petijumi_un_viedokli/viedokli/?doc=270 (sk.20.12.2013).

5.3.tabulas turpinājums

6.	Iespējamais grozījums Kriminālprocesa likumā	125.pantā trešā daļa: „Ir uzskatāms par pierādītu, ka finanšu līdzekļi vai cita manta ir noziedzīgi iegūta, ja persona bez dibināta iemesla nespēj vai atsakās pamatot šo finanšu līdzekļu vai citas mantas izcelsmes vai piederības likumību”	Legālā prezumpcija par fiziskās personas mantisko stāvokli	Pašlaik nav realizēts
7.	Iespējamais grozījums Krimināllikumā	219.1.pants. Nelikumīgu līdzekļu izmantošana vai uzkrāšana.	Kriminālatbildība par nelikumīgu līdzekļu izmantošanu vai uzkrāšanu	Pašlaik nav realizēts

Tabulā 5.3. atspoguļotie risinājumi lielā mērā ir balstīti uz pierādīšanas nastas pārņemšanu un legālo prezumpciju, kuru savstarpējo saikni akceptē gan ārvalstu zinātnieki (piem. Brita Bannenberga (*Britta Bannenberg*)⁴⁸⁷, Hans Hansens (*Hans Hansen*)⁴⁸⁸ Henrijs Prakens (*Henry Prakken*)⁴⁸⁹ Glenvils Uiljams (*Glanville Williams*)⁴⁹⁰, Mišels Grahams (*Michael H.Graham*)⁴⁹¹), gan arī Latvijas zinātnieki (piemēram, Dr.habil.iur.Uldis Krastiņš⁴⁹², Dr.habil.iur.Anrijs Kavalieris⁴⁹³). Tomēr pieeja jautājumiem par dotās saiknes jēgu un nozīmi ir atšķirīga. Piemēram, atsevišķi pētnieki uzskata, ka prezumpcijām ir pierādīšanas nastas pārņemšanas (sadalīšanas) noteikumu loma.⁴⁹⁴ Analizējot vairākas pieejas prezumpciju definēšanai,^{495 496 497 498} autors uzskata, ka legālās prezumpcijas (*praesumptio juris*) ir pieņēmumi, kas ir nostiprināti tiesību

⁴⁸⁷ Banneberga B. Pierādījumu nastas pārņemšana? Mantas konfiskācija korupcijas gadījumos // Likums un Tiesības, 2001; (12): 354-359.

⁴⁸⁸ Hansen H.V. Theories of presumptions and burdens of proof. // In: J. Anthony Blair et al. (eds.), *Informal Logic at 25: Proceedings of the Windsor Conference* / CD-ROM. Windsor, Ontario: Ontario Society for the Study of Argumentation, 2003.

⁴⁸⁹ Prakken H., Sartor G. Presumptions and burdens of proof // In: T. M. van Engers (ed.), *Legal knowledge and information systems: JURIX 2006 / The nineteenth annual conference*. – Amsterdam: IOS Press, 2006; Pp.21-30.

⁴⁹⁰ Glanville W. The evidential burden: some common misapprehensions // *New Law Journal*, 1977; Feb. 17, 1977: 156-158.

⁴⁹¹ Graham M.H. Burden of Proof and Presumptions in Criminal Cases. *University of Miami – School of Law // Criminal Law Bulletin*, 2009; 44 (16):1.

⁴⁹² Krastiņš U. Par pierādīšanas nastas pārņemšanu uz apsūdzēto // *Jurista vārds*, 2001; (221).

⁴⁹³ Kavalieris A. Vēlreiz par kriminālprocesam un arī Krimināllikumam nepieciešamajām novītātēm // *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, 2000; (1): 14.

⁴⁹⁴ Калиновский К.Б., Смирнов А.В. Презумпции в уголовном процессе // *Российское правосудие*, 2008; (4): 68-74.

⁴⁹⁵ Кузнецова О.А. Презумпции в гражданском праве.– СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004.; Презумпции в советском праве. Учебное пособие / Бабаев В.К. – Горький: Изд-во ГВШ МВД СССР, 1974. – 124 с.

⁴⁹⁶ Никиташина Н. А. Юридические предположения в механизме правового регулирования (правовые презумпции и фикции) // *Дисс. канд. юрид. Наук / Абакан*, 2004.; Панько К. К. Презумпции в уголовном праве как прием законотворчества // *Журнал российского права*, 2005; (3): 65-70.

⁴⁹⁷ Иоффе О.С., Шаргородский М.Д. Вопросы теории права. – М.: Юр. Литература, 1961. – с.262.

⁴⁹⁸ Калиновский К.Б., Смирнов А.В. Презумпции в уголовном процессе // *Российское правосудие*, 2008; (4): 68-74.

normās, un šo prezumpciju struktūrā vienmēr ir divi juridiskie fakti: pirmais, kuru paredz normas hipotēze, un otrs, kuru paredz dispozīcija. Legālo prezumpciju pamatā ir iespējama situācija vai ideja, ka gadījumā, ja tos nepieļaut, būtu neiespējami vai ļoti grūti noteikt kaut kādus faktus; tādēļ prezumpcijas bieži vien kļūst par noteicošo faktoru, kas mudina likumu piekāpties kādai no pusēm, vadoties no juridiskās politikas vērtībām vai citām noteiktām vērtībām, kuras aizstāv šis likums.⁴⁹⁹

Bez šaubām, legālās prezumpcijas, ļaujot noskaidrot patiesību izejot no citas, viegli pierādāmas, patiesības esamības fakta, atvieglo to pušu uzdevumus, kuru interesēs šīs prezumpcijas ir pieņemtas, kā arī atvieglo tiesu vai administratīvo instanču uzdevumus.⁵⁰⁰ Minētais regulējums *prima facie* šķiet pievilcīgs un adekvāts, jo legālās prezumpcijas piemērošana, kas ir pastiprināta ar pierādīšanas nastas pārņemšanu, vienkāršo pierādījumu vākšanu (legālo prezumpciju pamatmērķis pierādījumu tiesībās atbilstoši atsevišķu zinātnieku viedoklim, ir vienkāršot, padarīt efektīvāku pierādīšanas procesu krimināllietās),⁵⁰¹ sekmē valsts politiskās intereses un demonstrē valsts vēlmi cīnīties pret korupciju.

Neskatoties uz minētām pozitīvajām pusēm, Latvijas valsts piedāvāto risinājumu detalizētā analīze [*plašāk: Kriviņš A. Pierādīšanas nastas pārņemšana un legālā prezumpcija korupcijas ierobežošanas un apkarošanas kontekstā. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2012. Nr.3 (60), 36.–46.lpp. ISSN: 1407-2971*], ļauj secināt, ka koncepcijas „sodīt nepieķerot” mākslīgie, konvencionālie patiesības konstruēšanas līdzekļi nebūtu atbalstāmi.

Pirmkārt, likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 29.panta trešā daļā noteiktās legālās prezumpcijas lietderība cīņā pret korupciju ir apšaubāma, jo uz doto brīdi nav paredzēta kriminālatbildība par nelikumīgi iegūtā īpašuma izmantošanu. Legālā prezumpcija nenozīmē, ka persona ir uzskatāma par vainīgu, ja vien tā nepierāda pretējo. Valstij ir jāpierāda, ka nodarījums atbilst likumā noteiktajam sodāmā nodarījuma sastāvam.⁵⁰² Attiecīgi, legālā prezumpcija, kas ir paredzēta likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 29.panta

⁴⁹⁹ Bergel J.L. THÉORIE GÉNÉRALE DU DROIT Professeur à l'Université de droit, d'économie et des sciences d'Aix-Marseille. – Marseille: DALLOZ, 1989.

⁵⁰⁰ Bergel J.L. THÉORIE GÉNÉRALE DU DROIT Professeur à l'Université de droit, d'économie et des sciences d'Aix-Marseille. – Marseille: DALLOZ, 1989.

⁵⁰¹ Петрухин И.Л. Внутреннее убеждение суда и правовые презумпции. // Советское государство и право, 1964; (3): 63 – 71.

⁵⁰² Par likumprojektu „Fizisko personu mantiskā stāvokļa deklarēšanas likums” // http://www.tiesibsargs.lv/lat/petijumi_un_viedokli/viedokli/?doc=270 (sk.20.12.2013).

trešajā daļā, varēs efektīvi darboties tikai tad, ja tiks klaji ignorēts princips *in dubio pro reo*.

Otrkārt, autors apšaubā likuma „Fizisko personu mantiskā stāvokļa un nedeklarēto ienākumu deklarēšanas likums” pretkorupcionālo nozīmi (analizējamais likums darbojas ekskluzīvi, jo pienākums iesniegt deklarācijas ir tikai tām personām, kurām pieder relatīvi ievērojami mantas apjomi⁵⁰³; analizējamais likums atstāj ēnas zonā ne tikai lielāko iedzīvotāju daļu, bet arī ārkārtīgi lielu naudas masu; pastāv varbūtība, ka deklarāciju neiesniedza noteikta sabiedrības daļa, kurai ir pienākums to darīt; mēģinājumi iegūt ziņas par iedzīvotāju tagadējo mantisko stāvokli nekādā veidā neietekmē pagātnes darījumus un nelikumīgi gūto līdzekļu apjomu).

Treškārt, Krimināllikuma 219.pants⁵⁰⁴, pretkorupcijas griezumā pārvēršas par zināmu farsu, sodot personas par pārkāpumiem, kuriem tikai varbūtēja saikne ar korupciju. Komentējot Krimināllikuma 219.pantu, autors pilnīgi piekrīt pētnieka A.Judina viedoklim, ka pati par sevi nedeklarēšana nav tik bīstama rīcība, lai par to noteiktu kriminālsodu: „*ir jāatzīst, ka šī nodarījuma īstais kriminalizācijas iemesls ir valsts institūciju nespēja atklāt un efektīvi izmeklēt ar korupciju un ēnu ekonomiku saistītos nodarījumus*”.⁵⁰⁵

Par iespējamiem grozījumiem Kriminālprocesa likumā. Diskutabls ir jautājums par jaunās legālās prezumpcijas (atbilstoši kurai būtu uzskatāms par pierādītu, ka finanšu līdzekļi vai cita manta ir noziedzīgi iegūta, ja persona bez dibināta iemesla nespēj vai atsakās pamatot šo finanšu līdzekļu vai citas mantas izcelsmes vai piederības likumību) iespējamo iekļaušanu Kriminālprocesa likumā. Šajā sakarā, autors pievērš uzmanību, ka vispārēji apsūdzības uzturētājam ir jāpierāda apsūdzētā vaina tiklīdz, ka nav pamata nekādām šaubām par to.⁵⁰⁶ Piemēram, lietā Barbera, Messegué and Jabardo v. Spain, A146, 77. punkts (1989), Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka „*apsūdzētā vainas pierādīšana ir apsūdzības uzturētāja pienākums, un visas šaubas jāvērtē par labu*

⁵⁰³ Sk.plašāk: Latvijas Republikas likums “Fizisko personu mantiskā stāvokļa un nedeklarēto ienākumu deklarēšanas likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 196 (4594), 14.12.2011.

⁵⁰⁴ Krimināllikuma 219.pants, jau pašlaik paredz kriminālatbildību 1) par likumā noteiktās ienākumu, īpašuma, darījumu vai citas mantiska rakstura deklarācijas neiesniegšanu pēc tās valsts institūcijas brīdinājuma, kura ir tiesīga pieprasīt šādas deklarācijas iesniegšanu; 2) par nepatiesu ziņu norādīšanu likumā noteiktajā ienākumu, īpašuma, darījumu vai cita mantiska rakstura deklarācijā, ja nepatiesas ziņas norādītas par mantu vai citiem ienākumiem lielā apmērā; 3) par likumā noteiktās deklarējamās mantas vai citu ienākumu izcelsmes avota nenorādīšanu vai par nepatiesu ziņu sniegšanu par deklarējamās mantas vai citu ienākumu izcelsmes avotu, ja šādas ziņas likumā noteiktajā kārtībā pieprasījusi attiecīgi pilnvarota valsts institūcija un, ja nepatiesas ziņas norādītas par mantu vai citiem ienākumiem lielā apmērā.

⁵⁰⁵ Judins A. Nedeklarēšanas kriminalizācija. 29.11.2011. // <http://www.politika.lv/articles/990/print> (sk.20.12.2013).

⁵⁰⁶ Commission of the European Communities. Brussels, 26.4.2006. COM(2006) 174 final. GREEN PAPER. The Presumption of Innocence // http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0174en01.pdf (sk.20.12.2013).

*apsūdzētajam. Attiecīgi apsūdzības uzturētāja pienākums ir arī sniegt pietiekamus pierādījumus, lai apsūdzēto notiesātu”.*⁵⁰⁷

Vienlaicīgi, nav šaubu, ka atsevišķos gadījumos legālās prezumpcijas ir pieļaujamas. Eiropas Cilvēktiesību tiesa pieļauj valstīm iespēju iekļaut šādu prezumpciju likumā, taču ievērojot zināmus piesardzības noteikumus.⁵⁰⁸ Šis piesardzības aicinājums ir svarīgs arī tādēļ, ka legālām prezumpcijām ir liela nozīmē pierādīšanas nastas pārvešanā. Legālā prezumpcija paredz to, ka noteiktās situācijās pierādīšanas pienākumu nasta tiek pārnesta: nevainīguma prezumpcija paredz, ka valstij ir jāpierāda vaina un jāpagādā visi tās pierādījumi, savukārt legālā prezumpcija ir pretējs princips – pierādīšanas pienākums tiek pārņemts uz personu, uz kuru tas attiecas.⁵⁰⁹

Gadījumā, ja komentējamā prezumpcija tiktu pozitīvizēta, tās loma būtu diezgan liela, jo ietekmētu pierādīšanas procesu krimināllietās. Dr.iur.Isakovs uzskata, ka tiesībās prezumpcijas pirmām kārtām kalpo pierādīšanas nastas pārdalīšanai.⁵¹⁰ Dr.iur.Petruhins ir atzīmējis, ka pierādīšanas tiesībās legālā prezumpcija ir likumā paredzētais noteikums, kas dod tiesai (prokuroram, izmeklētājam) priekšrakstu uzskatīt konkrētu faktu par esošo un līdz ar ko par tādu, kura apstiprināšana ar pierādījumiem nav nepieciešama, gadījumā ja krimināllietā ir konstatēts cits fakts, ar kuru likums saista dotās prezumpcijas piemērošanu.⁵¹¹ Teorētiski var pastāvēt trīs situācijas, kurās vainas pierādīšanas pienākums nepiekrīt vienīgi apsūdzības uzturētājam: a) pastāvot atbildībai neatkarīgi no vainas; b) noziedzīgu nodarījumu gadījumos, kur pierādīšana ir pretējās puses pienākums; c) kad ir izdots konfiskācijas rīkojums.⁵¹² Mūsdienās, tikai dažās valstīs ir

⁵⁰⁷ The European Court of Human Right. Judgment. Case of Messegue and Jabardo v. Spain A146 6 December 1988, p.77 // [http://echr.ketse.com/doc/10590.83-en-19881206/view/\(sk.20.12.2013\)](http://echr.ketse.com/doc/10590.83-en-19881206/view/(sk.20.12.2013)).

⁵⁰⁸ piemēram, The European Court of Human Right. Judgment. Case of Salabiaku v. France A 141-A 7 october 1988; p.28. // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/projects/car_serbia/ECtHR%20Judgements/English/SALABIAKU%20v%20FRANCE%20-%20ECHR%20Judgment%20_English_.pdf (sk.20.12.2013).; The European Court of Human Right. Judgment. Case of Telfner v. Austria 33501/96 20 March 2001 // [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59347#{%22itemid%22:\[%22001-59347%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59347#{%22itemid%22:[%22001-59347%22]}) (sk.20.12.2013).

⁵⁰⁹ Āboltiņa S. Likuma grozījumi tapuši prokuratūrā 18.09.2008 // <http://www.nra.lv/articles/print.htm?id=8541> (sk.20.12.2013).

⁵¹⁰ Исаков В.Б. Фактический состав в механизме правового регулирования. – Саратов: Издательство Саратовского государственного университета, 1980. – с.128.

⁵¹¹ Петрухин И. Л. Внутреннее убеждение суда и правовые презумпции // Советское государство и право, 1964; (3): 63 – 71.

⁵¹² Commission of the European Communities. Brussels, 26.4.2006. COM(2006) 174 final. GREEN PAPER. The Presumption of Innocence // http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0174en01.pdf (sk.20.12.2013). Plašāk: The European Court of Human Right. Judgment. Case of Salabiaku v. France A 141-A 7 october 1988; p.28. // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/projects/car_serbia/ECtHR%20Judgements/English/SALABIAKU%20v%20FRANCE%20-%20ECHR%20Judgment%20_English_.pdf (sk.20.12.2013).; The European Court of Human Right. Judgment. Case of Welch v. UK Nr. 17440/90 9 February 1995 // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/projects/car_serbia/ECtHR%20Judgements/English/WELCH%20v%20THE%20UK%20-%20ECHR%20Judgment%20_English_.pdf (sk.20.12.2013).; The European Court of Human Right. Judgment. Case of Philips v UK Nr. 41087/98 5 July 2001 // <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/>

pieļauta zināma pierādīšanas nastas pārcelšana uz apsūdzēto vai tiesājamo. Piemēram, Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes tiesības pieļauj pierādīšanas nastas uzlikšanu pretējai pusei (aizstāvībai), gadījumā, ja persona apšaubā 1916.gada Korupcijas novēršanas likuma 2.pantā minēto legālo prezumpciju, saskaņā ar kuru ir uzskatāms, ka ierēdnis, saņemot dāvanu vai naudu, ir saņēmis koruptīvo stimulu, ja nav pierādīts pretējais.⁵¹³ Itālijā personai var atsavināt līdzekļus, ja ir pierādīts, ka tā ir mafiozas apvienības dalībniece. Likumā ir prezumēts, ka šīs personas līdzekļi ir iegūti mafiozas darbības rezultātā, ja netiek pierādīts pretējais. Tomēr pienākums pierādīt pašu piederību mafiozajai apvienībai gulstas uz valsts pleciem.⁵¹⁴ Dažreiz, ja persona, kas ir cieši saistīta ar kādu, kas ir notiesāts par specifisku noziegumu, nevar norādīt uz likumīgiem savu līdzekļu avotiem, likums ļauj uzskatīt, ka šie līdzekļi ir iegūti no attiecīgās noziedzīgās darbības. Francijā šāda norma ir piemērojama narkotiku tirdzniecības gadījumos.⁵¹⁵

Aplūkojot minētos piemērus, autors vēlas piebilst, ka no vienas puses, minētās legālās prezumpcijas ietekmē pierādījumu vērtēšanu tiesās un izmeklēšanas iestādēs tādā veidā, ka izslēdz atsevišķus lietas apstākļus vai apstākļu grupas no pierādījumu vērtēšanas pēc iekšējās pārliecības sfēras, gadījumā ja lietas ietvaros tiks konstatēts juridiskais fakts, ar kuru likums saista legālās prezumpcijas darbību.⁵¹⁶ No otras puses, visas nosauktās prezumpcijas balstās uz varbūtējo nevis uz reālo faktu, t.i. fakta noteikšana notiek konvencionāli.

No formālās loģikas redzes viedokļa, prezumpciju pamatā ir nepilnas indukcijas. Atbilstoši loģikas pamatprincipiem, induktīva slēdziena secinājumam (izņemot pilno indukciju) ir tikai varbūtējs raksturs. Empīrisma pamatlicējs Frānsis Bēkons (*Francis Bacon, 1st Viscount St Albans*), komentējot populāro indukciju, ir rakstījis: „*Tās secinājumi ir nedroši, un pretrunīgi gadījumi to pakļauj briesmām. Tā izsecina slēdzienu, galvenokārt balstoties uz mazāku faktu skaitu, nekā vajadzīgs, un tikai uz tiem faktiem, kas ir pie rokas*”.⁵¹⁷

economiccrime/corruption/projects/car_serbia/ECtHR%20Judgements/English/PHILLIPS%20v%20THE%20UK%20-%20ECHR%20Judgment%20_English_.pdf (sk.20.12.2013).

⁵¹³ Prevention of Corruption Act 1916 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/6-7/64/contents> (sk.20.12.2013).

⁵¹⁴ Banneberga B. Pierādījumu nastas pārņemšana? Mantas konfiskācija korupcijas gadījumos // *Likums un Tiesības*, 2001; (12): 354-359.

⁵¹⁵ Kalniņš V. Sākumdeklarēšana un legālā prezumpcija jeb Problēmu pārpilnības rags. 28.05.2001. // <http://www.diena.lv/arhivs/sakumdeklarēšana-un-legāla-prezumpcija-jeb-problemu-parpilnibas-rags-11037230> (sk.20.12.2013).

⁵¹⁶ Петрухин И. Л. Внутреннее убеждение суда и правовые презумпции // *Советское государство и право*, 1964; (3): 63 – 71.

⁵¹⁷ Бэконс F. Jaunais Organons. – Rīgā, 1989. – 85.lpp.

Zinātnieks V.Nažimovs ir pamatoti norādījis, ka gadījumā „ja „konstatētie fakti (esošie pierādījumi) ļauj izdarīt nevis vienu, bet vairākus no tiem izrietošus secinājumus, ir jāizdara tikai tāds secinājums, kas ir vairāk labvēlīgs apsūdzētai personai.”⁵¹⁸ ASV, instruējot zvērināto tiesu (*jury*) norāda, ka tiesas izmeklēšanai nav jāatstāj nekādu pamatotu šaubu, t.i. jāapmierina „bez pamatotām šaubām” „*beyond reasonable doubt*”,⁵¹⁹ pie tam šis apmierinājums tiek traktēts kā 95% pārliecība.⁵²⁰ Ņemot vērā visus iepriekš minētos apsvērumus, autors piebiedrojas akadēmiķa Jāņa Freimaņa publiski paustajam viedoklim: *”Ja pati valsts apšaubā pilsoņa īpašumtiesības un tam kaut vienā vietā ir jāpierāda, ka viņš nav zaglis, tad jau var vienā jaukā dienā apšaubīt arī visu citu – atkarībā no apšaubītāja mirkļa impulsa”*.⁵²¹

Par Krimināllikuma iespējamajiem grozījumiem. Neskatoties uz pašlaik pastāvošo kriminālatbildību par deklarācijas neiesniegšanu, ir viena nianse, kas ievērojami apgrūtina centienus atbrīvoties no pierādīšanas nastas sloga un pārnest to uz apsūdzēto krimināllietu atsevišķajās kategorijās. Patreizēja tiesiskā regulācija paredz, ka sodīt par kukuļņemšanu var tikai pierādot, ka šāds noziedzīgs nodarījums ir noticis. Sodīt par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu var tikai pierādot, ka šāda ļaunprātīga izmantošana ir bijusi. Attiecīgu valsts rīcību prasa nevainīguma prezumpcija, kas ir paredzēta Kriminālprocesa likuma 19.pantā un nostiprināta Latvijas Republikas Satversmē.

Priekšlikumi papildināt Krimināllikumu ar pantu „*Nelikumīgu līdzekļu izmantošana vai uzkrāšana*” (atbilstoši kuram tiesa varētu sodīt par tādu līdzekļu izmantošanu vai uzkrāšanu, kas pārsniegs personas deklarētos ienākumus, mantiskās iespējas vai citus nedeklarētos ienākumus, kuru likumīgas izcelsmes avotus norādīs persona) pretkorupcijas skatījumā ir mēģinājums saukt pie atbildības varbūtējo kukuļņēmēju, nepierādot kukuļņemšanas faktu. Šī pieeja ir koncepcijas „*sodīt nepieķeroi*” noslēguma posms, koncepcijas mugurkauls, koncepcijas balsts. Akceptējot analizējamo Krimināllikuma grozījumu, likumdevēja rīcība liecinātu par to, ka valsts nav spējīga atklāt koruptīvus noziedzīgus nodarījumus, kas jau ir paredzēti Krimināllikumā, un,

⁵¹⁸ Нажимов В.П. Право обвиняемого на защиту и презумпция его невиновности в советском уголовном процессе // Вопросы осуществления правосудия по уголовным делам / Межвузовский сборник. – Калининград: Изд-во КГУ, 1982. – Вып. 10. – с. 3-15

⁵¹⁹ Plašāk: Diamond, H. A. Reasonable doubt: to define, or not to define // Columbia Law Review, 1990; 90 (6): 1716–1736.; Reasonable Doubt: An Argument Against Definition // Harvard Law Review, 1995; 108 (8): 1955-1972.; Mulrine T.V. Reasonable Doubt: How in the World is it Defined? // American University Journal of International Law and Policy, 1997; (12): 195-225.

⁵²⁰ Twelve Things Debaters Should Know About Law // <http://www.csun.edu/~dgw61315/aboutlaw.html> (sk.20.12.2013).

⁵²¹ Freimanis J. Vai nevainības prezumpcijas gals? 09.10.2000. Freimanis, J. Vai nevainības prezumpcijas gals? 09.10.2000. // <http://www.diena.lv/arhivs/vai-nevainibas-prezumpcijas-gals-10819890> (sk.20.12.2013).

kriminalizējot nelikumīgu līdzekļu izmantošanu vai uzkrāšanu, valsts kriminalizētu nevis jaunu koruptīvo darījumu, bet vienu no korupcijas varbūtējām sekām, kurai ir tikai relatīvs sakars ar realitāti.

Pēc autora domām, sabiedrībai ir skaidri jāapzinās, ka formālo pierādījumu klasiskā sistēma ir centrējusies ap legālās prezumpcijas kategoriju, bet mūsdienu likumdošanas tehnika izmanto prezumpktīvo aparātu rafinētākā, aizplīvurotākā formā.⁵²²

Attiecībā uz pierādīšanas nastas pārņemšanu pretkorupcijas griezumā, mūsdienu Latvijas sabiedrībā pastāv diametrāli pretēji uzskati – viena sabiedrības daļa idejiski atbalsta pierādīšanas nastas pārņemšanu un ar to saistītās legālās prezumpcijas pretkorupcijas lietās,⁵²³ otrā sabiedrības daļa kategoriski iebilst pret šādu pieeju cīņai pret korupciju,⁵²⁴ norādot uz iespēju realizēt klasisko pieeju cīņai pret korupciju: krimināli sodīt par valsts pierādīto noziedzīgu nodarījumu, kuru persona ir reāli izdarījusi, piemēram par kukuļņemšanu. Trešā sabiedrības daļa ieņem neitrālā novērotāja pozīciju^{525, 526}. Iepriekš minēto uzskatu fundamentālā atšķirība ir meklējama jautājumā, cik tālu sabiedrība ir gatava iet cīņā pret korupciju apmaiņā pret nevainīguma prezumpcijas deformāciju.

Vadoties no veselā saprāta pozīcijām, koncepcija „sodīt nepieķertos”, izdarot varbūtējus pieņēmumus un uzliekot par pienākumu personai šos pieņēmumus atspēkot, kā arī neatspēkošanas gadījumā sodīt personu nevis par konkrētā koruptīvā nodarījuma izdarīšanu, bet gan par nelikumīgu līdzekļu izmantošanu vai uzkrāšanu, nav atbalstāma. Pretkorupcijas skatījumā pierādīšanas nastas pārņemšana, izmantojot legālo prezumpciju kompleksu, ir efektīva tikai tad, ja valsts, par labu juridiskās politikas interesēm, attiecībā uz korumpantiem, saturiski maina nevainīguma prezumpcijas apjomu, kas pēc autora domām, nebūtu pieļaujams.

Kriminalizējot tādus sabiedriski mazsvarīgus nodarījumus kā deklarācijas neiesniegšana vai līdzekļu uzkrāšana, kuru gūšanas avotus persona nav pamatojusi, valsts pastarpināti atzīst savu bezspēcību cīņā pret korupciju. Ja valsts deklarēs vēlmi pierādīt

⁵²² Александров А. С. "Похвала" теории формальных доказательств // Правоведение, 2002; 4 (243): 34 – 47.

⁵²³ sk.piem. Sils J. Sanitārā pārbaude oligarhu virtuvē. 28.09.2010 // <http://janissils.lv/sanitara-parbaude-oligarhu-virtuve/> (sk.20.12.2013).

⁵²⁴ Sk.piem. Freimanis J. Vai nevainības prezumpcijas gals? 09.10.2000. // <http://www.diena.lv/arhivs/vai-nevainibas-prezumpcijas-gals-10819890> (sk.20.12.2013).

⁵²⁵ Saeimas deputāti "zeķē" glabā gandrīz 400 000 latu // <http://www.kasjauns.lv/lv/zinas/65251/saeimas-deputati-zeke-glaba-gandriz-400-000-latu>

⁵²⁶ Kalniņš V. Sākumdeklarēšana un legālā prezumpcija jeb Problēmu pārpilnības rags. 28.05.2001. // <http://www.diena.lv/arhivs/sakumdeklarešana-un-legala-prezumpcija-jeb-problemu-parpilnibas-rags-11037230> (sk.20.12.2013).

tikai tāds noziedzīgs nodarījums, kuru tā *ir spējīga* pierādīt, tas var apdraudēt ne tikai patvaļas aizlieguma principu, bet arī sabiedrisko drošību.

Kriminālsodu politikas perspektīvas un risinājumi. Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija⁵²⁷ nosaka, ka ievērojot šajā Konvencijā uzskaitīto noziedzīgo nodarījumu bīstamo raksturu, ikviena puse, attiecībā uz šiem noziedzīgajiem nodarījumiem nodrošinās efektīvas, samērīgas un atbilstošas sankcijas un pasākumus, tajā skaitā sodus, kas paredz brīvības atņemšanu un rada priekšnoteikumus izdošanai, ja noziedzīgu nodarījumu ir izdarījusi fiziska persona.

Atbilstoši konvencionāliem aktiem⁵²⁸, katra dalībvalsts veic nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka pasīvā korupcija un aktīvā korupcija tiktu kvalificēta kā noziedzīgie nodarījumi. Realizējot krimināltiesību politiku⁵²⁹, katra valsts var noteikt atšķirīgus noziedzīgu nodarījumu veidus, kuru kopīgas iezīmes ir koruptīvās darbības. Latvijas Republika minētus noziedzīgos nodarījumus ir normējusi Krimināllikuma XXIV nodaļā. Akceptējot tēzi, ka kriminālsodu galvenie mērķi ir vispārējā prevencija (atturēt sabiedrības locekļus no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas), speciālā prevencija (novērst noziedzīgu nodarījumu recidīvu), atjaunot taisnīgumu, aizsargāt sabiedrisko drošību un resocializēt notiesāto personu, Latvijas Republikas kriminālsodu efektivitāti autors vērtē caur kriminālsodu mērķu sasniegšanas prizmu, tai skaitā caur noziegumu skaita dinamiku un recidīvās noziedzības daļu.

Analizējot pārskatus par notiesāto personu skaitu attiecībā uz visplašāk izplatīto koruptīvo noziedzīgo nodarījumu – kukuļņemšanu (Krimināllikuma 320.pants), autors secina, ka noziegumu skaits ir nosacīti stabils: piemēram, salīdzinot tiesās saņemto lietu skaitu pēc Krimināllikuma 320.panta 2009.gadā un 2010.gadā, ir vērojama saņemto lietu skaita palielināšanās par 5 lietām jeb 31%⁵³⁰. Pēc autora domām, kukuļņemšanas skaita dinamika liecina par to, ka vispārējā prevencija ir neefektīva. Statistikas dati apliecina, ka valsts reakcija (piesprieštie sodi) nevis mazina kukuļņemšanu skaitu, bet uztur to zināmās robežās [*Kriviņš A. Korupcijas novēršana un apkarošana kriminālsodu politikas aspektā // Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2011; 4 (57): 30.–34.*].

⁵²⁷ Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija // „Latvijas Vēstnesis”, 460/464 (2371/2375), 20.12.2000.

⁵²⁸ Konvencija par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas, kas izstrādāta, pamatojoties uz līguma par Eiropas Savienību k.3 panta 2.punkta „C” apakšpunktu” // „Latvijas Vēstnesis”, 69 (3017), 01.05.2004.

⁵²⁹ Prof. V.Liholaja atzīmē: „Tieši krimināltiesību politika galvenokārt nosaka pārējo kriminālpolitikas sastāvdaļu raksturu un apjomu, veido normatīvo bāzi, nosaka noziedzīgo nodarījumu loku, par kuru izdarīšanu draud atbildība, sodu sistēmu, to piemērošanas nosacījumus utt”. Plašāk: Liholaja V. Valsts policijas darba efektivitātes vērtēšanas kritēriji: Valsts policijas pasūtītā pētnieciskā projekta pirmā posma materiāli. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008.

⁵³⁰ Tiesu statistikas analīze 2010/2009. Latvijas Republikas Tieslietu ministrija. Tiesu administrācija // <http://www.ta.gov.lv/index.php/lv/17/54/archive/1245/index.html> (sk.20.12.2013).

Kā atzīmējis Norvēģijas prof.Matisens (*Thomas Mathiesen*) recidīvu īpatsvars katrā konkrētā valstī ir relatīvi stabils un nemazinās.⁵³¹

Recidīvās noziedzības daļas analīzi Latvijas Republikā ievērojami apgrūtina fakts, ka atsevišķu valsts institūciju rīcībā esošie dati ir fragmentāri, metodoloģiski nepilnīgi, iegūti administratīviem nolūkiem, proti, lai raksturotu institūciju gada laikā izpildīto darbu, un tādēļ nav derīgi recidīvās noziedzības iemeslu atklāšanai.⁵³² Bez tam, oficiālie recidīvu rādītāji var būt salīdzinoši zemi gan latentuma rezultātā, gan justīcijas selektivitātes rezultātā, gan arī valsts tiesību sistēmas īpatnību dēļ.⁵³³

Latvijas Republikas kriminālsodu politika ir jāpadara efektīvāka. Valsts reakcijai uz korupcionāliem noziedzīgiem nodarījumiem jābūt sabalansētai, vienveidīgai un efektīvai, ņemot vērā, ka noziegums ir juridiskā kategorija un vienīgais nozieguma cēlonis ir pats likums.⁵³⁴ Ideālā gadījumā krimināltiesiskā politika būtu realizējama kā valsts varas darbība, kas ir balstīta uz tikumības normām un ir īstenojama krimināltiesisko principu ietvaros, ir vērsta uz krimināltiesisko problēmu risināšanu, sabiedrības un valsts aizsardzību no kriminālapdraudējumiem, kā arī noziegumu novēršanu.⁵³⁵ Tomēr, piekrītot koncepcijai, ka noziedzīgs nodarījums ir relatīvs, konvencionāls jēdziens, kura saturs ir atkarīgs no likumdevēju vienošanās, autors piekrīt arī secinājumam, ka noziedzība un noziegums ir sociālie, valodnieciskie konstrukti⁵³⁶, kuri krimināllikuma veidā tiek konstruēti primāri varas (režīma) interesēs, un tikai sekundāri sabiedrības interesēs.⁵³⁷ Lai arī mūsdienīgajos apstākļos pastāvošā krimināltiesību sistēma diemžēl nav spējīga realizēt deklarētus mērķus, kas vairākās valstīs atklāti tiek definēti kā kriminālās justīcijas krīze,⁵³⁸ kriminālās justīcijas arsenālu ir iespējams izmantot korupcijas līmeņa mazināšanai.

⁵³¹ Mathiesen T. The politics of abolition: essays in political action theory / Oslo: Universitetsforlaget // Scandinavian Studies in Criminology, 1974. Volume 4.

⁵³² Judins A. Pētījums „Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā”. – Rīga, 2011.

⁵³³ Piemēram, Latvijas Republikas krimināltiesību sistēma, līdz 2013.gada 1.aprīlim saglabājot tādu noziedzīgu nodarījumu daudzējādā veidā kā noziedzīgu nodarījumu atkārtotību, zināmā mērā maskēja recidīvu kā tādu un deva priekšrocības personām, kas ir izdarījušas vairākas kukuļņemšanas, parasti uztverot visas izdarītās kukuļņemšanas kā vienu noziedzīgu nodarījumu ar vairākām epizodēm (Krimināllikuma 25.pants – Noziedzīgu nodarījumu atkārtotība – tika izslēgts ar 13.12.2012. likumu, kas stājās spēkā 01.04.2013.).

⁵³⁴ Filmer P., Philipson M., Silverman D., Walsh D. New Directions in Sociological Theory. – London: Collier-Macmillan Publishers, 1972.

⁵³⁵ Разгильдиев Б.Т. Уголовно-правовая политика: понятие и содержание.// Правовая политика и правовая жизнь, 2000; (1): 131-135.

⁵³⁶ Hess H., Scheerer S. Was ist Kriminalität? // Kriminologische Journal, 1997; (2).

⁵³⁷ Gilinski Y. Crime Prevention: A Community Policing Approach in Russia, in Lab/Das (eds), International Perspectives on Community Policing and Crime Prevention, Prentice Hall: Upper Saddle River NJ, 2002. – Pp. 180-191.

⁵³⁸ Жалинский А.Э. Уголовное право в ожидании перемен. Теоретико-инструментальный анализ. 2-е изд., переработанное и дополненное. – М.: Проспект, 2009.

Šajā ziņā autors tomēr nepiebiedrojas prof.Jani (*Яни П.*) viedoklim, kurš uzskata, ka galvenais korupcijas pretdarbības paņēmieni ir kriminālās justīcijas arsenāla represijas,⁵³⁹ it īpaši daļā, kas attiecās uz ilglaicīgu brīvības atņemšanu.

Psihologi uzskata, ka ilgstošā (vairāk kā 5 gadi) atrašanās brīvības atņemšanas vietās noved pie neatgriezeniskām pārmaiņām cilvēka psihē. Personas, attiecībā uz kurām tika īstenota krimināltiesiskā vardarbība, veido sabiedrības slāni ar palielināto agresivitāti, slāni ar atstumtības sajūtu.⁵⁴⁰ Stratēģiski domājošās ārvalstīs ar reālo brīvības atņemšanu uz laiku ilgāku par pieciem gadiem tika notiesāta tikai neliela noziedznieku daļa, piemēram, Vācijā un Japānā 1,2-1,5% amplitūdā no kopskaita. Minētā politika ir visai pārdomāta, jo rezultātā personas, kas izdarīja noziedzīgus nodarījumus, netiek asociētas ar noziedzniekiem, mīkstāk notiek resocializācijas procesi, kā rezultātā tiek efektīvāk novērsts recidīvs. Jau pagājušā gadsimta septiņdesmitajos gados bija konstatēts, ka morāles ietekmes pakāpe attiecībā uz noziedzniekiem neietekmē recidīva procentu pēc personas atbrīvošanas.⁵⁴¹ Atbilstoši atsevišķo pētījumu rezultātiem, brīvības atņemšanas draudi un sodu bargums nekādā veidā neietekmē noziedznieku uzvedību, un prevencijas efektu var panākt tikai kriminālpārkāpumos, kurus izdara pusaudži.⁵⁴²

No vienas puses ir nepieciešams, lai katru piemērojamo sankciju pati sabiedrība neuztvertu kā pārāk represīvu, perētējā gadījumā pieaug risks, ka šādas sankcijas netiks akceptētas un ievērotas.⁵⁴³ No otras puses, ir jāievēro, ka soda bardzība negarantē noziedzīgu nodarījumu prevenciju, proti, pati par sevi bargu kriminālsodu piemērošana neattur nedz notiesātos, nedz citus cilvēkus no noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas.⁵⁴⁴ Prof.Giļinskis norāda, ka neskatoties uz krimināljustīcijas pūlēm, pasaulē ir vērojams noziedzīgo nodarījumu skaita pieaugums un bargas kriminālās represijas

⁵³⁹ Яни П. В борьбе с коррупцией эффективны только репрессии // Российская юстиция, 2001; (7): 58-59.

⁵⁴⁰ Жалинский А.Э. Уголовное право в ожидании перемен. Теоретико-инструментальный анализ. 2-е изд., переработанное и дополненное. М.: Проспект, 2009.

⁵⁴¹ Martinson R. What works Questions and answers about prison reform // The Public Interest, 1974; 22-54.

⁵⁴² Schumann K.F., Berlitz C.G., Hans W., Kaulitzki R. Jugendkriminalität und die Grenzen der Generalprävention (Juvenile Delinquency and the Limits of General Prevention). – Cologne: Luchterhand, 1987.

⁵⁴³ Корчагин А.Г., Иванов А.М. Служебные преступления: некоторые направления совершенствования уголовно-правовой политики // Академический юридический журнал Адвокатский кабинет, 2002; № 2 (8): 15-22.

⁵⁴⁴ White, T.F. Re-Engineering Probation Towards Greater Public Safety: A Framework for Recidivism Reduction Through Evidence-Based Practice // Court Support Services Division, State of Connecticut, Judicial Branch / April, 2005. Prof.Zahars pamatoti norāda, ka *audzināšanas pasākumu perspektivitāte cietumā sarūk, nonākot pretrunā ar stingrajiem cietuma iekšējās kārtības noteikumiem. Ne ar tiesību normām, ne organizatoriski nav iespējams tik dziļi ietekmēt notiesātos, lai viņi labotos.* Sk: Zahars V. Vieta, kur apstājas laiks, jeb kritiskas piezīmes par cietumu vietu, lomu un efektivitāti. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2012. Nr.3 (60), 61.-67.lpp.

nedod vēlamo rezultātu.⁵⁴⁵ Prof.Matisens (*Mathiesen T.*) izdara vēl dziļākus secinājumus, uzskatot, ka vispārējās prevences ideja ir izrādījusies aplama gan no efektivitātes viedokļa, gan arī no ētikas viedokļa, līdz ar ko nevar būt par attaisnojumu represīvai penitenciārai sistēmai.⁵⁴⁶ Minētais liecina par nepieciešamību meklēt alternatīvus, ar reālo ilglaicīgu brīvības atņemšanu nesaistītus sodus⁵⁴⁷.

Atsevišķie zinātnieki par prioritāro krimināltiesisko sankciju noziedzīgajiem nodarījumiem, kas saistīti ar korupciju, uzskata naudas sodu un konfiskāciju.⁵⁴⁸

Alternatīvo kriminālsodu meklējumos Latvijas Republika var balstīties uz ārvalstu pieredzi. Piemēram, Vācijā, Zviedrijā un Japānā lielākā noziedznieku daļa (no 50% līdz pat 95%) tiek sodīta ar naudas sodu. Anglijā un Velsā plaši piemēro sabiedriskus darbus, kas ir kombinēti ar probāciju. Pēc autora domām, sods būs efektīvs tikai tad, ja tas sagraus korumpanta stereotipisko realitātes uztveri. Bez šaubām, nosakot atbilstošāko soda veidu un mēru, jābalstās uz vienu no kriminālpolitikas fundamentāliem principiem – diferencētas pieejas principu dažādiem noziegumu veidiem un noziedznieku kategorijām. Turpinājumā autors sniegs komentārus par atsevišķām iespējām problēmas risināšanā, kuras var piedāvāt kriminālā justīcija.

Svarīgi, lai kopā ar pamatsodiem praksē biežāk piemērotu papildsodus, lai nosacīti notiesātajām personām būtu uzlikti saistoši pienākumi, kuru izpilde novērstu noziedzīgu nodarījumu veicinošos faktorus, kā arī lai likumā būtu paredzētas plašākas iespējas piemērot citus krimināltiesiskos piespiedu līdzekļus.⁵⁴⁹ Tomēr, autors norāda, ka

⁵⁴⁵ Sk.piem. Гилинский Я.И. Кризис системы уголовных наказаний // Социологические исследования, 1993; (8):70-74.; Гилинский Я.И. Некоторые вопросы реализации уголовной политики в современных условиях. Уголовная политика России – прошлое, настоящее, будущее. – М., 1997.

⁵⁴⁶ Mathiesen T. Prison on Trial. – Winchester: Waterside Press, 2006.

⁵⁴⁷ Piemēram, ja kukuļņemšana bija notikusi pirmo reizi (ir konstatēta tikai vienīgā kukuļņemšanas epizode), pēc autora domām, neatkarīgi no kukuļa lieluma vai personas ieņemamā amata, brīvības atņemšana nedz reālā, nedz arī nosacītā, nav jāpiemēro. Jautājums par reālo brīvības atņemšanu būtu aktuāls gadījumos, ja ir konstatēta sistemātiskā korupcija – ja amatpersona īsteno koruptīvās darbības divas vai vairākās reizes, pie tam, nevis spontāni (izmantojot labvēlīgus apstākļus atkarībā no situācijas), bet otrādi – pašam kukuļņēmējam aktīvi piedaloties minēto labvēlīgo apstākļu rādīšanā (piemēram, veicot ziņu vākšanu, veidojot grupu, konspirējot savas darbības sekas, vai izdarot kukuļa izspiešanu).

⁵⁴⁸ Сравнительное исследование коррупционных и служебных преступлений. Монография / Иванов А.М., Корчагин А.Г. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2001.

⁵⁴⁹ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009.gada 9.janvāra rīkojums Nr.6 „Par Kriminālsodu politikas koncepciju” // „Latvijas Vēstnesis”, 6 (3992), 13.01.2009.

Aizliegums kandidēt Saeimas, Eiropas Parlamenta, Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanās, pēc autora domām, būtu piemērojams kā obligāts papildsods neatkarīgi no korumpantu kategorijas.

Arests, kā personas izolācija no sabiedrības uz īsu laiku, ir viena no alternatīvām reālai brīvības atņemšanai, it īpaši gadījumos, ja tiks nodrošināta tiesiskā iespēja noteikt, ka persona arestu var izciest pa daļām, piemēram brīvdienās vai naktīs.

Naudas soda efektivitāte kā korupcijas novēršanas (recidīva prevencijas) paņēmieni ir rūpīgi jāizpēta. Mantiskus sodus par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu izmantoja jau Senajā Romā. Pēc autora domām, arī mūsdienās naudas sods, kas vairākkārtīgi pārsniedz saņemto kukuli, varētu būt daudz jūtīgāks, nekā mantas konfiskācija (kura ir gan procedurāli sarežģīta, gan arī ne vienmēr praktiski realizējama).

Mantas konfiskācijas efektivitāte jāsalīdzina ar iepriekš piedāvāto naudas sodu un jāizvēlas piemērotākais variants, kas atkarībā no korumpantu kategorijas būtu īstenojams kā obligāts papildsods vai kā obligāts pamatsods.

ārkārtīgi plašs sodu diapazons var novest pie nekonsekventas sodu prakses un eksistējošo risinājumu vidū jāmeklē sabalansētības ceļš.

Autors norāda, ka potenciālus noziedzniekus daudz efektīvāk ietekmēs nevis sankciju bargums, bet atbildības nenovēršamība. Pieeju, ka īpaši svarīga preventīvā nozīme ir vainīgo personu reālā saukšanā pie atbildības, neatkarīgi no šo personu sociālā un ekonomiskā statusa, t.i. *atbildības nenovēršamības principa* secīgā realizācija, neatkarīgi no vainīgā sociālā statusa, atbalsta vairāki zinātnieki. Nav šaubu, ka pašlaik eksistējošai valsts sodu sistēmai pretstatā ir nepieciešams izstrādāt jaunu sociālo ideoloģiju.⁵⁵⁰ Kopumā, autors izvirza priekšlikumu dot prioritāti nevis kriminālsoda bargumam, bet tādām noziedzīgo nodarījumu prevencijas formām, kā pilsoniskās sabiedrības veidošana un likuma vienveidīgas piemērošanas nodrošināšana.

Sabiedrības nopēlums ir realizējams sabiedriskās rezonances kontekstā – plašāk paziņojot par korumpantiem, kuri ar spēkā stājušos tiesas spriedumu ir atzīti par vainīgiem. Šāds paņēmieni būs efektīvs tikai sabiedrībā, kur pastāv neiecietība pret korupciju.

⁵⁵⁰ Mathiesen T. Prison on Trial. – Winchester: Waterside Press, 2006.

NOBEIGUMS

Veiktā pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādus secinājumus:

1. Promocijas darba ietvaros autors traktē korupciju kā uzticētā publiskā resursa ļaunprātīgu izmantošanu privātajās interesēs. Nebūtu atbalstāma korupcijas „šaurā” definīcija, kas saista šo parādību tikai un vienīgi ar trešās personas iedarbību uz amatpersonu, to uzpērkot. Termina „korupcija” semantika un vēsturiskā izcelsme apliecina, ka varas trūdēšana var notikt arī pati par sevi, publiskā sektora kalpotāju degradācijas rezultātā.
2. Korupcijas būtība publiskajos iepirkumos ir uzticēto publisko interešu apmaiņa pret privāto interesi. Šādas uzvedības pamatcēlonis ir konflikts starp publisko un privāto, t.i. konflikts starp kolektīvo un individuālo. Savukārt, korupcijas veicinošo ārējo faktoru iedarbības sekmīgums ir atkarīgs nevis no šo faktoru kvalitātes vai intensitātes, bet gan no indivīda personiskajām īpašībām, no indivīda apziņas. Nolūkā novērst iespējamo korupciju būtu jāmazina gan personas griba iesaistīties koruptīvajās darbībās, gan arī praktiskās iespējas to izdarīt.
3. Attiecībā uz korupcijas līmeni mūsdienīgās Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos (t.i. preču, pakalpojumu vai būvdarbu iegādes procesā no trešajām personām, kuru veic publiskais sektors vai tā pilnvarota persona, izmantojot valsts naudu), vairāku pieejamo avotu analīze, kā arī promocijas darba autora veiktie pētījumi (intervijas ar ekspertiem, iedzīvotāju anketēšana, uzņēmēju aptauja) ļauj izdarīt šādus secinājumus:
 - Korupcijas problēma Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir būtiska;
 - Korupcijas līmenis Latvijas publiskajos iepirkumos mūsdienās ir augsts;
 - Korupciju kā augstu vai ļoti augstu valsts iepirkumos vērtē 69,1% respondentu, bet pašvaldības iepirkumos – 67% (n=504 Latvijas iedzīvotāji);
 - Korupcijas līmenis Latvijas valsts iepirkumos un pašvaldības iepirkumos ir lielāks nekā vidējais korupcijas līmenis valstī.
 - Sabiedrība uztver korupcijas problēmu un apzinās problēmas nopietnību, tomēr ne vienmēr ir gatava iesaistīties problēmas risināšanā.
4. Korupcijas subjektus publiskajos iepirkumos autors iedala divās grupās: obligātais subjekts (bez kura korupcija nevar notikt) un fakultatīvie subjekti. Ņemot vērā to, ka korupcija var tikt realizēta gan divu subjektu (uzpērkamais un uzpērkošais) mijiedarbības rezultātā, gan darbojoties tikai vienai personai, uzpērkošās personas ir

pieskaitāmas pie fakultatīviem, neobligātiem korupcijas subjektiem. Publisko iepirkumu korupcijas obligātais subjekts ir ne tikai amatpersona, bet arī jebkura persona, kurai ir saikne ar publisko resursu tādā mērā, lai to būtu iespējams izmantot privātajās interesēs. Korupcijas subjektu sastāvs publisko iepirkumu sfērā būtu jāapskata pēc iespējas plašāk, iekļaujot tajā ne tikai amatpersonas un citas personas, kurām ir uzticēts publiskais resurss, ne tikai uzpērkošās personas un līdzdalībnieki, bet arī tādi subjekti kā „piesegšanas grupa” un koruptīvo tīklu aizsardzības grupas.

5. Teorētiskās modelēšanas metode ļauj identificēt konkrētas darbības, kas varētu liecināt, ka konkrētais publiskais iepirkums ir korumpēts. Koruptīvie pārkāpumi ir iespējami jebkurā no publiskā iepirkuma stadijām (t.sk. publiskā iepirkuma plānošanas posms, publiskā iepirkuma veikšanā iesaistītā personāla izvēles posms, iepirkuma procedūras dokumentācijas izstrādes posms, publiskā iepirkuma veikšanas posms, iepirkuma līguma izpildes posms).
6. Latvijas Republikas korupcijas novēršanas politika ir vainagojusies ar formāli sakārtoto normatīvo regulējumu, specializētās iestādes – Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja – izveidi, kā arī pakāpenisku sabiedrības izglītošanu. Ar katru gadu pieaug respondentu skaits, kuri nav iecietīgi pret korupciju. Vienlaicīgi, valsts piesardzīgās un nedrošās darbības korupcijas apkarošanā ar katru gadu vairo arī tādu respondentu skaitu, kas ir gatavi iesaistīties korupcijā. Galvenie rezultāti, kas ir sasniegti korupcijas novēršanas sfērā 1995-2012.gados ir ES prasībām atbilstošs normatīvais regulējums pretkorupcijas jomā un arvien straujāka sabiedrības polarizācija pretkorupcijas jautājumos: pieaug gan to cilvēku skaits, kuri nosoda korupciju, gan to cilvēku skaits, kuri korupciju atbalsta. Šādu korupcijas novēršanas politiku nevar uzskatīt par efektīvu. Īpaša uzmanība ir jāpievērš faktam, ka laika posmā no 2005.gada līdz 2012.gadam ir gandrīz dubultojies respondentu skaits, kuri nav gatavi ziņot par korupcijas gadījumiem vispār (nedz atklāti, nedz arī anonīmi). 2012.gadā šādu respondentu skaits sasniedza 42,1%. Minētais rādītājs liecina, ka ievērojama daļa iedzīvotāju neuzticas valsts iestādēm jautājumos, kas ir saistīti ar pret darbību korupcijai. Publiskais iepirkums un korupcijas novēršanas iespējas šajā segmentā Latvijas Republikā nebija sistēmiski pētīti, pat neskatoties uz to, ka 2009.–2011.gados publisko iepirkumu sfērā ievērojami pieauga korupcijas riski. Pret darbība korupcijai publiskajos iepirkumos Latvijas Republikā joprojām risinās korupcijas problēmas vispārīgajā kontekstā. Latvijas Republikai korupcijas novēršanas jomā būtu jāminimizē vietējo oligarhu ietekme; būtu jāpanāk, lai Latvijas

ieredņu vērtību sistēmā pienācīgu vietu ieņemtu nesavtīgums, pieticība, atklātība un godīgums.

7. Indikatori korupcijas apkarošanas efektivitātes vērtējumam ir uzsāktu kriminālprocesu skaits sakarā ar korupciju publiskajos iepirkumos (rēķinot procentuāli pret visiem korupcijas gadījumiem, t.sk. latentu korupciju); tiesu spriedumu skaits un notiesāto personu skaits (rēķinot procentuāli pret uzsāktu kriminālprocesu skaitu); noziedzīgi iegūtu līdzekļu atgūšanas summa (rēķinot procentuāli pret visu (t.sk. latentu) noziedzīgi iegūto līdzekļu apjomu, kas saistīts ar korupciju publiskajos iepirkumos). Faktiski, jo lielāks ir uzsāktu kriminālprocesu un tiesu spriedumu skaits attiecībā pret korupcijas reālo līmeni publiskajos iepirkumos, jo efektīvāka ir korupcijas apkarošana publisko iepirkumu sfērā. Pat ļoti pieticīgie pieņēmumi par latentās korupcijas līmeni Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos (20% no 2012.gadā veikto iepirkumu kopskaita) norāda uz iespējami korumpēto iepirkumu kopskaita (3380) un uzsāktu kriminālprocesu klaju disproporciju. Minētais liecina, ka korupcijas apkarošana Latvijas Republikas publisko iepirkumu jomā joprojām nav efektīva.
8. Secinājumu par korupcijas apkarošanas neefektivitāti apliecina arī tas, ka valsts vairākkārtīgi mēģina aizstāt korupcijas reālo apkarošanu ar citu, vieglāk izmeklējamo un pierādāmo pārkāpumu sodīšanu. Proti, 2010.gadā, konstatējot, ka publiskie iepirkumi ir būtisks valsts budžeta līdzekļu izlietošanas mehānisms, kas Latvijā saistās arī ar augstiem korupcijas riskiem, KNAB rosināja „*piemērot atbildību par pārkāpumiem publisko iepirkumu jomā un beidzot nozīmēt institūciju, kas uzrauga šo jomu*”. Bez tam, KNAB uzskata, ka viens no risinājumiem korupcijas mazināšanai publisko iepirkumu jomā ir amatpersonu administratīvā atbildība, ko piemēro Iepirkumu uzraudzības birojs. Jāsecina, ka KNAB perfektā prasme izprast korupcijas riskus publisko iepirkumu sfērā, diemžēl nav pastiprināta ar prasmi paredzēt un nodrošināt pareizus un efektīvus problēmas risinājumus. Valsts institūciju otrais darbības virziens ir koncepcijas „sodīt nepieķerot” realizācija, balstoties uz legālo prezumpciju un pierādīšanas nastas pārņemšanu, kā arī „nulles” deklarācijas ieviešanu, kas faktiski aizstāj reālo korupcijas apkarošanu ar cīņu pret korupcijas sekām.
9. Izvērtējot korupcijas apkarošanas metodes un paņēmienus, autors secina, ka Latvijā korupcijas efektīvākai apkarošanai ir nepieciešams paplašināt operatīvā eksperimenta piemērošanu (pilnveidojot tā tiesisko regulāciju), t.i. veikt preventīvus

operatīvus eksperimentus, nolūkā pārbaudīt un konstatēt katras amatpersonas reakciju pret kukuļa vai cita labuma piedāvājumu, kā arī saukt pie kriminālatbildības amatpersonas, kuras šādiem piedāvājumiem būs piekritušas. Krimināllikumā būtu jāparedz atbildība arī par tādām darbībām kā protekcionisms un koruptīvā lobēšana publisko iepirkumu jomā. Konsekventi ir jāīsteno atbildības nenovēršamības princips – atbildība ir jāpiemēro neatkarīgi no personas mantiskā vai sociālā stāvokļa.

10. Latvijas Republikas nacionālā likumdošana publisko iepirkumu jomā ļauj publiskajos iepirkumos iesaistītajām personām īstenot koruptīvās shēmas. Publisko iepirkumu mehānisma pretkoruptīvā attīstība ir jārealizē četros pamatvirzienos: A) diskrētās varas (varas monopola) mazināšana; B) inovatīvie pretkoruptīvie risinājumi publisko iepirkumu procesā; C) iepirkuma procesa efektīvā un profesionālā kontrole; D) skaidra, stingra un nenovēršama atbildība.
11. Neviena no piedāvātajām metodēm un neviens no paņēmieniem atsevišķi (ja tiks piemēroti ārpus citu metožu konteksta) nedos vēlamo rezultātu. Jebkura pretkoruptīvā metode ir jāpastiprina ar sabiedrības pareizo attieksmi, ar sabiedrības patriotismu, ar paaudzes, kurai piemīt augsta morāle, audzināšanu. Minētais liecina par nepieciešamību korupcijas novēršanai izmantot kompleksu pieeju.

Veiktā pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādus priekšlikumus, kurus ir nepieciešams realizēt korupcijas līmeņa mazināšanai Latvijas Republikas publisko iepirkumu jomā:

1. Katra normatīvā akta, kas skar publisko iepirkumu jomu, pretkoruptīvā ekspertīze.

Gan Latvijas Republikas, gan arī Eiropas Savienības normatīvajos aktos, kuri regulē iepirkumu veikšanu, korupcijas novēršanas un apkarošanas princips nav minēts starp iepirkumu sistēmas darbības pamatprincipiem, bet galvenais uzsvars ir likts uz nediskrimināciju un brīvo konkurenci. Autora veiktā Publisko iepirkumu likuma analīze (sk. promocijas darba pielikumu Nr.13) pierāda, ka normatīvais akts satur koruptīvi bīstamas normas. Korupcijas risku mazināšanai, ir jāveic visu normatīvo aktu, kas skar publisko iepirkumu jomu, pretkoruptīvā ekspertīze. Atbilstoši izpētes rezultātiem, normatīvajos aktos ir jāiestrādā attiecīgi grozījumi, kas mazinās korupcijas realizācijas iespējas publisko iepirkumu sfērā.

2. Iepirkumu veicēju rīcības brīvības sašaurināšana.

Korupcija veidojas un attīstās sfērās, kur amatpersonai ir rīcības brīvība pieņemt lēmumus pēc sava ieskata. Visai plašas iepirkumu veicēju pilnvaras, organizējot publiskos iepirkumus un nosakot iepirkuma uzvarētāju, iezīmē vienu no būtiskākajiem korupcijas riskiem publiskajos iepirkumos. Piemēram, izstrādājot iepirkuma procedūras dokumentāciju, pasūtītājs var panākt „vajadzīgā” pretendenta atzīšanu par iepirkuma uzvarētāju, un „nevajadzīgo” pretendentu noraidīšanu. Iepirkumu veicēju rīcības brīvības sašaurināšanai autors piedāvā trīs risinājumus: 1) tipveida iepirkumu dokumentācijas obligātā piemērošana; 2) faktoru, kurus var ņemt vērā saimnieciski visizdevīgākā piedāvājumu izveles kritērija piemērošanas gadījumā, skaidrs un nepārprotams uzskaitījums normatīvajos aktos; 3) uzraugošās struktūras akcepts sensitīvo iepirkumu procedūru (sarunu procedūra, slēgts konkurss, konkursa dialogs) piemērošanai.

3. Iepirkumu elektronizācija un lielākās atklātības nodrošināšana.

Iepirkumu elektronizācija (piedāvājumu un citu pieprasīto dokumentu iesniegšana) minimizēs pasūtītāja pārstāvju un piegādātāju pārstāvju tiešo kontaktu skaitu, līdz ar ko minimizēs arī korupcijas riskus. Elektronizācija paver plašas iespējas atklātības nodrošināšanai – iesniegto dokumentu un pieņemto lēmumu publicēšanai. Mazinot korupcijas riskus, jāatsakās no piedāvājumu konfidencialitātes. Piedaloties publiskajos iepirkumos, pretendentiem ir jāparaksta apliecinājums, ka viņu iesniegtā informācija nav komercnoslēpums. Minētais risinājums ļaus publicēt elektroniski iesniegtos piedāvājumus iepirkuma veicēja mājas lapā internetā un veicinās plašāku sabiedrisko kontroli. Bez tam, internetā ir arī jāpublicē visi iepirkumu komisiju sēžu protokoli un ziņojumi. Valstī ir jāizveido vienotais publisko iepirkumu reģistrs, kurā būtu publiski pieejami visi iepirkumu līgumi ar to grozījumiem.

4. Iepirkumu centralizācija.

Pretkorupcijas skatījumā ir jādod priekšroka iepirkumu centralizācijai, nevis decentralizācijai. Centralizācijas iespējamās negatīvās parādības (iespējamā kukuļa lieluma palielināšanās, konkurences „lielo spēlētāju” vidū palielināšanās u.c.), tiks kompensētas ar pozitīvām tendencēm (kvalitatīvāks iepirkumu process, zinošāki speciālisti ar plašāku praksi, efektīvāka kontroles veikšana).

Valsts iepirkumu veikšanai ir jāizveido vienota centralizēta institūcija. Šādas institūcijas vadītāju ir jāieceļ Saeimai pēc Ministru kabineta priekšlikuma. Ministru kabinets pretendētus izraugās konkursa kārtībā. Pašvaldību iepirkumu veikšanai pašvaldības, savstarpēji vienojoties, izveido kopīgas reģionālas centralizētas institūcijas,

kas darbojas uz attiecīgo pašvaldību apstiprināta nolikuma pamata. Vairāku pašvaldību kopīgi izveidotās reģionālas centralizētas institūcijas vadītāju ieceļ pašvaldību pārstāvju sapulcē.

Lai nodrošinātu jaunizveidoto autonomo subjektu darbības efektivitāti, šādu subjektu skaitam nav jābūt lielam. Proti, Latvijas Republikā ir jāizveido viena centralizēta institūcija valsts pasūtījumu administrēšanai, kā arī 5 – 10 reģionālas centralizētas institūcijas pašvaldību pasūtījumu administrēšanai.

5. Iepirkumu komisiju locekļu sertifikācija.

Sertificējot iepirkumus veicošo personālu, pirmkārt, tiks ierobežota personu grupa, kura ir tiesīga nodarboties ar publisko iepirkumu veikšanu. Otrkārt, sertifikācija padarīs šo ierobežoto grupu caurskatāmu un viegli kontrolējamu, nodrošinās iepirkumu veicēju profesionalitāti un kvalitāti, pacels profesijas prestižu. Sertificējot speciālistus, var panākt, ka pie iepirkumu veikšanas netiks pielaistas personas ar apšaubāmu reputāciju. Tādā veidā speciālistu sertifikācija stiprinās birokrātijas profesionalitāti un mazinās korupcijas riskus publisko iepirkumu jomā.

Ar sertifikācijas pārdomātā mehānisma palīdzību var efektīvi pārliecināties par vismaz triju pretkoruptīvo komponentu esamību iepirkumu speciālista personībā: kompetenci, pieredzi un ētiskumu. Kombinējot sertifikācijas eksāmenu eventuālās prasības, šajos parametros var panākt vēlamo proporciju, kā arī noteikt gadījumus, kad sertifikāta izsniegšana tiek atteikta.

Iepirkumu speciālistu sertifikācija dod arī citas priekšrocības, pastiprinot šī risinājuma pretkoruptīvo efektu. Piemēram, sertifikācija uzlabo iepirkuma nozares integritāti un speciālistu konkurētspēju; nodrošina atbilstošu apmācību, uzticamību un lojalitāti pret savu profesiju; palielina iestādes jaudu, integritāti un darbinieku uzticību. Autors apzinās, ka valstīs, kurās korupcijas līmenis ir relatīvi liels, speciālistu sertifikācija var nedot gaidāmo efektu, jo pats sertifikācijas process būs necaurspīdīgs un, iespējams, arī korumpēts. Tomēr, iepirkumu veicēju sertifikācija, pēc autora domām, ir spējīga vismaz izvirzīt profesionalitātes problēmu priekšplānā un tādejādi pastarpināti mazināt korupcijas līmeni nozarē. Sertifikācija ir jāveic atbilstoši *Dreyfus and Dreyfus* (1980) piedāvātajai kompetences līmeņu gradācijai (iesācējs, iesācējs ar pieredzi, praktiķis, zinošs praktiķis, eksperts), paredzot katram no līmeņiem tiesības veikt viena vai otra veida iepirkumus vai arī piedalīties šajā procesā vienīgi palīga statusā. Sertifikāta anulēšana ļaunprātīgo pārkāpumu pieļaušanas gadījumā ir papildus mehānisms korupcijas riska mazināšanai.

Tiesības sertificēt iepirkumu veicējus ir jāpiešķir nevalstiskai organizācijai – Iepirkumu veicēju asociācijai, sertificēšanas komisijā iekļaujot gan Latvijā praktizējošus iepirkumu speciālistus, gan ārvalstu ekspertus, gan arī sabiedrības pārstāvjus (ar novērotāja tiesībām).

6. Iepirkumu veicēju neatkarība.

Lai minimizētu politisko ietekmi publisko iepirkumu sfērā (tajā skaitā pasūtītāja vadības ietekmi uz iepirkumu komisijas locekļiem), publisko iepirkumu veikšanu ir nepieciešams uzticēt iepirkumu profesionāļiem, kuri neatrodas pasūtītāja pakļautībā. Šajā nolūkā autors piedāvā veidot sistēmu, kas palielinātu iepirkumu komisiju locekļu neatkarību. Proti, iepirkumu veicēji ir jānodala no pasūtītāja ietekmes, deleģējot publisko iepirkumu veikšanu speciāli izveidotajām centralizētajām institūcijām. Normatīvajos aktos ir jāparedz, ka centralizētās institūcijas valsts pasūtījumu administrēšanai, kā arī reģionālo centralizēto institūciju pašvaldību pasūtījumu administrēšanai, vadītājs ir neatkarīgs noteikto funkciju pildīšanā un lēmumu pieņemšanā, kā arī ir atbildīgs par savas darbības likumību. Neatkarības palielināšanai normatīvajos aktos ir jāiestrādā nosacījums, ka centralizētās institūcijas vadītājs savā pilnvaru termiņā ir neatceļams, izņemot īpašus iepriekš paredzētus gadījumus. Iestādes vadītājam ir jābūt pilnvarām veidot nepieciešamo organizatorisko struktūru funkciju izpildei. Visām centralizētās institūcijas iepirkumu komisijas sēdēm ir jābūt atklātām, bet visiem dokumentiem – brīvi pieejamiem.

7. Pienākumu dalījums.

Centralizēto iepirkumu institūciju izveide ļaus reformēt patreizējo kārtību, kad viena un tā pati personu grupa, proti, iepirkumu komisija, realizē vairākas funkcijas vienlaicīgi – izstrādā tehnisko specifikāciju, nosaka prasības pretendentiem, vērtē piedāvājumus, piešķir tiesības slēgt iepirkuma līgumu un atsevišķos gadījumos pat uzrauga iepirkuma līguma izpildi. Nododot iepirkuma veikšanas un lēmuma pieņemšanas tiesības neatkarīgajai iepirkumu institūcijai, pasūtītāja pārziņā būs 1) vajadzību formulēšana (tehniskās specifikācijas izstrāde); 2) atteikums slēgt iepirkuma līgumu, ja tam ir objektīvs pamatojums (finansējuma trūkums; gadījums, kad ir zudusi nepieciešamība pēc iepirkuma priekšmeta u.tml.); 3) iepirkuma līguma izpildes uzraudzība, soda sankciju piemērošana par līguma nosacījumu neizpildi u.c. Izmantojot informācijas, kas ir saistīta ar veikto iepirkumu, pieejamību, pasūtītājs varēs kontrolēt iepirkuma procedūras norisi. Normatīvajos aktos ir jāparedz pasūtītāja tiesības ātri un efektīvi apstrīdēt centralizētās iepirkumu institūcijas faktisko rīcību vai lēmumu.

8. Kontroles mehānisma pilnveide.

Eksistējošais kontroles mehānisms ir jāpilnveido, lai sasniegtu trīs pamatmērķus: 1) kontroles savlaicīgumu; 2) kontroles kvalitāti; 3) adekvātas kontroles izmaksas. Nodrošinot kontroles savlaicīgumu, normatīvajā regulējumā ir jāparedz, ka pamatkontrolē ir jāveic posmā līdz iepirkuma līguma noslēgšanai. *Post factum* kontrole būtu veicama vienīgi tad, ja ir saņemta attiecīga sūdzība vai pastāv reālas aizdomas par pārkāpumiem. Nodrošinot kontroles kvalitāti, uzraugošām personām ir jābūt sertificētām publisko iepirkumu veikšanas jomā atbilstoši eksperta līmenim.

Ņemot vērā to, ka ieguvums no iepirkumu totālām pārbaudēm būs mazāks nekā resursu patēriņš, kontroles veikšana Latvijas Republikā ir jārealizē vienai institūcijai, proti Iepirkumu uzraudzības birojam. Balstoties uz paredzamo līgumcenu, iepirkuma specifiku, teritoriālo piederību, sūdzību esamību u.c. faktoriem, Iepirkumu uzraudzības birojam ir jālemj par attiecīgās iepirkuma procedūras iekļaušanu kontrolējamo publisko iepirkumu sarakstā.

9. Atbildības pārdale.

Realizējot centralizēto iepirkumu institūciju koncepciju, pasūtītāja vadībai būtu jāuzliek atbildība par iepirkuma priekšmeta iegādes nepieciešamību kā tādu, par nediskriminējošās tehniskās specifikācijas sagatavošanu un par iepirkuma līguma izpildes kontroli. Savukārt, atbildība par iepirkuma procedūras tiesiskumu un par pieņemto lēmumu ir jāuzliek centralizētās iepirkumu institūcijas vadītājam. Kārtība, kad atbildība par iestādes rīcību ir piemērojama iestādes vadītājam, nevis iestādes ierindas darbiniekiem, mudinās iestādes vadītāju pilnveidot iekšējās kontroles mehānismus vai arī personiski kontrolēt iepirkuma procedūras gaitu, piespiedīs ievērot un stiprināt likumību publisko iepirkumu procesā, kā arī ievērojami mazinās vadītāja vēlmi politiski ietekmēt veiktās procedūras iznākumu. Atbildība ierindas iepirkumu komisijas locekļiem būtu piemērojama vienīgi tad, ja to darbībā ir noziedzīga nodarījuma pazīmes.

10. Ētiskuma veicināšana.

Ētiskums ir efektīvākais līdzeklis pret korupciju, jo amatpersonai, kas nepārkāpj ētiskos principus, nav nepieciešama ārējā uzraudzība un pat vislielākā korupcijas riska apstākļos tā neiesaistīsies prettiesiskos darījumos. Iepirkumu veicēju asociācijai, vienlaicīgi ar tiesībām veikt iepirkumu komisiju locekļu obligātu sertifikāciju, ir jāparedz arī pienākums kontrolēt ētikas kodeksa ievērošanu no sertificēto speciālistu puses, izskatot uzņēmēju, pasūtītāju un citu ieinteresēto personu sūdzības. Gadījumā, ja iepirkumu veicējs rupji pārkāpj ētikas kodeksu, Iepirkumu veicēju asociācijai ir jābūt

tiesībām anulēt iepriekš izsniegto sertifikātu. Lēmumam par sertifikāta anulēšanu ir jābūt pārsūdzamam.

11. Pārsūdzības mehānisma pilnveide.

Latvijas Republikas nacionālajā likumdošanā ir jāparedz *actio popularis* sūdzības iesniegšanas iespēju, t.i. Iepirkumu uzraudzības biroja pienākumu izskatīt arī sūdzības, kuras iesniedz sabiedriskās organizācijas, biedrības vai citas personas, kuras nav ieinteresētas noslēgt iepirkuma līgumu, bet kurus reāli satrauc nelikumības iepirkumu procesos.

12. Grozījumi normatīvajos aktos.

Apkopojot iepriekš minētos secinājumus un priekšlikumus, autors piedāvā veikt šādus grozījumus normatīvajos aktos.

Publisko iepirkumu likumā:

- Izteikt likuma 8.panta 9.daļu šādā redakcijā: „Ja pasūtītājs izvēlas piemērot slēgtu konkursu vai konkursa dialogu, tas pirms attiecīgās procedūras piemērošanas nosūta Iepirkumu uzraudzības birojam procedūras izvēles pamatojumu. Iepirkumu uzraudzības birojs triju darbdienu laikā no minētā pamatojuma saņemšanas dienas izvērtē to un nosūta pasūtītājam rakstveida atbildi par to, vai ir atļauts piemērot slēgtu konkursu vai konkursa dialogu”.
- Papildināt likuma 67.pantu ar 7.daļu šādā redakcijā: „Trīs darba dienu laikā pēc iepirkuma līguma parakstīšanas Pasūtītājs nosūta iepirkuma līguma kopiju ievietošanai vienotajam publisko iepirkumu līgumu reģistram, kura administrēšanu veic Iepirkumu uzraudzības birojs. Šāda kārtība ir attiecināma arī uz iepirkuma līgumā veiktajiem grozījumiem. Vienotā publisko iepirkumu līgumu reģistra informācija ir publiski pieejama”.
- Papildināt likuma 22.punktu ar 4.daļu šādā redakcijā: „Publisko iepirkumu komisijā iekļauj tikai sertificētus iepirkumu veicējus. Iepirkumu veicēju sertificēšanas kārtību nosaka Ministru kabinets”.
- Papildināt likuma 81.pantu ar 8² punktu šādā redakcijā: „Veikt obligātās pirmspārbaudes iepirkumu procedūrām, ja iepirkuma līgumcena ir vienāda ar Ministru kabineta noteiktajām līgumcenu robežām vai lielāka”.
- Papildināt likuma 83.panta 1.daļu ar teikumu šādā redakcijā: „Minēto iesniegumu ir tiesīgas iesniegt arī nevalstiskās organizācijas”.
- Papildināt likumu ar 24¹.pantu šādā redakcijā: „**24¹.pants. Iepirkumu komisijas atbildības ierobežojumi.** (1) Iepirkumu komisijai atbildība publisko iepirkumu

jomā ir piemērojama vienīgi tad, ja to darbībās ir konstatētas noziedzīga nodarījuma pazīmes. (2) Par iepirkuma procedūras tiesiskumu – atbilstību procesuālo un materiālo tiesību normām – ir atbildīgs centralizētās iepirkumu institūcijas vadītājs. (3) Par iepirkuma priekšmeta iegādes nepieciešamības pamatojumu, nediskriminējošās tehniskās specifikācijas sagatavošanu un iepirkuma līguma izpildes kontroli atbild pasūtītājs (iestādes vadītājs).

Krimināllikumā:

Papildināt Krimināllikumu ar 326.⁵ pantu šādā redakcijā: „**326.⁵ pants. Koruptīvā lobēšana publisko iepirkumu jomā.** (1) Par apzinātu komunikāciju ar valsts un pašvaldību institūcijām nolūkā ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu publiskajos iepirkumos noteiktu privātpersonu interešu īstenošanai, ja šāda komunikācija ir saistīta ar kukuļošanu vai nepienākošos priekšrocību vai pretlikumīgu labumu pieņemšanu, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu. (2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

Normatīvie akti

1. Agreement on Government Procurement, 1994 // http://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/gpa_overview_e.htm
2. Competition Act 1980 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/21>
3. Criminal code of the Kingdom of Sweden // <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (sk.20.12.2013).
4. Criminal Code of the Republic of Estonia (Penal Code) // <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm> (sk.20.12.2013).
5. Criminal Code of the Republic of Lithuania // Zin., 2000, No. 89-2741.
6. Criminal Code of the Republic of Uzbekistan (No. 2012-XII of 22/09/1994 // <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (sk.20.12.2013).
7. Data Protection Act 1998 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/29/contents>
8. Eiropas Padomes Ministru komitejas 1997. gada 6. novembra rezolūcija 97 (24) „Par divdesmit vadošajiem principiem cīņai pret korupciju” // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/rez_97_24.pdf (sk.20.12.2013).
9. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2004/17/EK (2004. gada 31. marts), ar ko koordinē iepirkuma procedūras, kuras piemēro subjekti, kas darbojas ūdensapgādes, enerģētikas, transporta un pasta pakalpojumu nozarēs // Oficiālais Vēstnesis L 134 , 30/04/2004 Lpp. 0001 – 0113.
10. Eiropas Parlamenta Un Padomes Direktīva 2004/18/EK (2004. gada 31. marts) par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru // Oficiālais Vēstnesis L 134 , 30/04/2004 Lpp. 0114 – 0240.
11. Eiropas Parlamenta Un Padomes Direktīva 97/52/EK (1997. gada 13. oktobris), kas groza Direktīvu 92/50/EEK, Direktīvu 93/36/EEK un Direktīvu 93/37/EEK par to, kā koordinēt procedūras, ar ko piešķir attiecīgi pakalpojumu valsts līgumus, piegāžu valsts līgumus un būvniecības valsts līgumus // Oficiālais Vēstnesis L 328, 28/11/1997 Lpp. 0001 – 0059.
12. Fair Trading Act 1973 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1973/41>
13. Health and Safety at Work etc. Act 1974 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/37>
14. Iepirkumu uzraudzības biroja reglaments. Rīgā 2012.gada 1.oktobrī (Nr.1-1/17) // <http://www.iub.gov.lv/node/33>
15. Komisijas Direktīva 2001/78/EK (2001. gada 13. septembris), ar ko groza IV pielikumu Padomes Direktīvā 93/36/EEK, IV, V un VI pielikumu Padomes Direktīvā 93/37/EEK, III un IV pielikumu Padomes Direktīvā 92/50/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 97/52/EK, un XII līdz XV, XVII un XVIII pielikumu Padomes Direktīvā 93/38/EEK, kurā grozījumi izdarīti ar Direktīvu 98/4/EK // Oficiālais Vēstnesis L 285/1, 29/10/2001, Lpp. 0001-0162.
16. Komisijas Direktīva 2005/51/EK (2005. gada 7. septembris), ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2004/17/EK XX pielikumu un Direktīvas 2004/18/EK VIII pielikumu par iepirkumu // Oficiālais Vēstnesis L 257, 01/10/2005, Lpp. 0127 – 0128.
17. Konsolidētā Eiropas kopienas dibināšanas līguma versija // http://www.univie.ac.at/RI/eur/20040401/LV_EC_Treaty_Vienna.pdf (sk.20.12.2013).
18. Konvencija par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas, kas izstrādāta, pamatojoties uz līguma par Eiropas Savienību k.3 panta 2.punkta „C” apakšpunktu” // „Latvijas Vēstnesis”, 69 (3017), 01.05.2004.
19. Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija // „Latvijas Vēstnesis”, 460/464 (2371/2375), 20.12.2000.
20. Law of Obligations Act // <http://www.legaltext.ee/men/andmebaas/ava.asp?m=022> (sk.20.12.2013).
21. Latvijas Republikas likums „Korupcijas novēršanas likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 156 (439), 11.10.1995., ”Ziņotājs”, 22, 23.11.1995.
22. Latvijas Republikas likums „Fizisko personu mantiskā stāvokļa un nedeklarēto ienākumu deklarēšanas likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 196 (4594), 14.12.2011.
23. Latvijas Republikas likums „Ieslodzījuma vietu pārvaldes likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 168 (2743), 19.11.2002., ”Ziņotājs”, 23, 12.12.2002.

24. Latvijas Republikas likums „Krimināllikums” // „Latvijas Vēstnesis”, 199/200 (1260/1261), 08.07.1998., ”Ziņotājs”, 15, 04.08.1998.
25. Latvijas Republikas likums „Kriminālprocesa likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 74 (3232), 11.05.2005., ”Ziņotājs”, 11, 09.06.2005.
26. Latvijas Republikas likums „Nacionālo bruņoto spēku likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 388/389 (1848/1849), 24.11.1999., ”Ziņotājs”, 24, 30.12.1999.
27. Latvijas Republikas likums „Operatīvās darbības likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 131, 30.12.1993., ”Ziņotājs”, 1, 13.01.1994.
28. Latvijas Republikas likums „Par iepirkumu valsts vai pašvaldību vajadzībām” // „Latvijas Vēstnesis”, 110 (2497), 20.07.2001., ”Ziņotājs”, 16, 23.08.2001.
29. Latvijas Republikas likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” // „Latvijas Vēstnesis”, 69 (2644), 09.05.2002., ”Ziņotājs”, 11, 13.06.2002.
30. Latvijas Republikas likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” // „Latvijas Vēstnesis”, 69 (2644), 09.05.2002., ”Ziņotājs”, 11, 13.06.2002.
31. Latvijas Republikas likums „Par policiju” // ”Ziņotājs”, 37, 24.09.1992.
32. Latvijas Republikas likums „Par tiesu varu” // ”Ziņotājs”, 1, 14.01.1993.
33. Latvijas Republikas likums „Par Valsts ieņēmumu dienestu” // „Latvijas Vēstnesis”, 105, 11.11.1993., ”Ziņotājs”, 34, 09.12.1993.
34. Latvijas Republikas likums „Prokuratūras likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 65 (196), 02.06.1994.
35. Latvijas Republikas likums „Publisko iepirkumu likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 65 (3433), 25.04.2006., ”Ziņotājs”, 9, 11.05.2006.
36. Latvijas Republikas likums „Robežsardzes likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 329/330 (1044/1045), 16.12.1997., ”Ziņotājs”, 1, 08.01.1998.
37. Latvijas Republikas likums „Satversmes aizsardzības biroja likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 59 (190), 19.05.1994.
38. Latvijas Republikas likums „Valsts drošības iestāžu likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 59 (190), 19.05.1994.
39. Latvijas Republikas likums „Valsts kontroles likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 80 (2655), 29.05.2002., ”Ziņotājs”, 12, 27.06.2002.
40. Latvijas Republikas likums „Valsts pārvaldes iekārtas likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 94 (2669), 21.06.2002., ”Ziņotājs”, 14, 25.07.2002.
41. Latvijas Republikas likums „Administratīvā procesa likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 164 (2551), 14.11.2001., ”Ziņotājs”, 23, 13.12.2001.
42. Latvijas Republikas likums „Korupcijas novēršanas likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 156 (439), 11.10.1995., ”Ziņotājs”, 22, 23.11.1995.
43. Latvijas Republikas likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” // „Latvijas Vēstnesis”, 69 (2644), 09.05.2002., ”Ziņotājs”, 11, 13.06.2002.
44. Latvijas Republikas likums „Par valsts un pašvaldību pasūtījumu” // „Latvijas Vēstnesis”, 192 (677), 13.11.1996., ”Ziņotājs”, 23, 12.12.1996.
45. Latvijas Republikas likums „Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums” (Likuma nosaukums 01.11.2012. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 01.01.2013.) // 19.07.1995. likums. LV, 114 (397), 02.08.1995., Ziņotājs, 17, 07.09.1995.
46. Latvijas Republikas Ministru kabineta 2004.gada 9.marta rīkojums Nr.153 „Par pamatnostādņēm „Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts stratēģija 2004.–2008.gadam”” // „Latvijas Vēstnesis”, 39 (2987), 11.03.2004.
47. Latvijas Republikas Ministru kabineta 2005.gada 18.janvāra noteikumi Nr.46 „Valsts policijas nolikums” // „Latvijas Vēstnesis”, 12 (3170), 21.01.2005.
48. Latvijas Republikas Ministru kabineta 2006.gada 31.maija rīkojums Nr.390 „Par Organizētās noziedzības novēršanas, apkarošanas un samazināšanas valsts programmu 2006.–2010.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 86 (3454), 02.06.2006.
49. Latvijas Republikas Ministru kabineta 2006.gada 4.jūlija noteikumi Nr.564 „Noteikumi par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007.–2013.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 108 (3476), 11.07.2006.

50. Latvijas Republikas Ministru kabineta 2008.gada 14.novembra rīkojums Nr. 717 „Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja darbības stratēģiju 2008.–2010.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 180 (3964), 20.11.2008.
51. Latvijas Republikas Ministru kabineta 2008.gada 28.jūlija rīkojums Nr.435 „Par koncepciju „Lobēšanas tiesiskās reglamentācijas nepieciešamība Latvijā”” // „Latvijas Vēstnesis”, 117 (3901), 31.07.2008.
52. Latvijas Republikas Ministru kabineta 2008.gada 3.jūnija rīkojums Nr.305 „Par Valsts pārvaldes politikas attīstības pamatnostādņem 2008.–2013.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 87 (3871), 05.06.2008.
53. Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009.gada 19.oktobra rīkojums Nr.715 „Par koncepciju „Par normatīvo regulējumu interešu konflikta novēršanai valsts amatpersonu darbībā”” // „Latvijas Vēstnesis”, 167 (4153), 21.10.2009.
54. Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009.gada 21.maija rīkojums Nr. 326 „Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņem 2009.–2013.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 81 (4067), 26.05.2009.
55. Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009.gada 9.janvāra rīkojums Nr.6 „Par Kriminālsodu politikas koncepciju” // „Latvijas Vēstnesis”, 6 (3992), 13.01.2009.
56. Latvijas Republikas Ministru kabineta 2012.gada 9.februāra noteikumi Nr.91 „Kārtība, kādā fiziskās personas skaidras naudas uzkrājumus iemaksā kontā kredītiestādē” // „Latvijas Vēstnesis”, 23 (4626), 09.02.2012.
57. Latvijas Republikas Ministru kabineta 26.10.2004. noteikumi Nr.893 „Iepirkumu uzraudzības biroja nolikums”.
58. Latvijas Republikas Satversme // „Latvijas Vēstnesis”, 43, 01.07.1993.
59. Padomes Direktīva 92/50/EEK (1992. gada 18. jūnijs) par procedūru koordinēšanu valsts pakalpojumu līgumu piešķiršanai // Oficiālais Vēstnesis L 209 , 24/07/1992 Lpp. 0001 – 0024.
60. Padomes Direktīva 93/36/EEK (1993. gada 14. jūnijs), ar ko koordinē piegāžu valsts līgumu piešķiršanas procedūras // Oficiālais Vēstnesis L 199 , 09/08/1993 Lpp. 0001 – 0053.
61. Padomes Direktīva 93/37/EEK (1993. gada 14. jūnijs) par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu piešķiršanas procedūras // Oficiālais Vēstnesis L 199 , 09/08/1993 Lpp. 0054 – 0083.
62. Padomes Direktīva 93/38/EEK (1993. gada 14. jūnijs), ar ko koordinē līgumu piešķiršanas procedūras, kuras piemēro subjekti, kas darbojas ūdensapgādes, enerģētikas, transporta un telekomunikāciju nozarē // Oficiālais Vēstnesis L 199 , 09/08/1993 Lpp. 0084 – 0138.
63. Prevention of Corruption Act 1916 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/6-7/64/contents> (sk.20.12.2013).
64. Sale of Goods Act 1979 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1979/54>
65. Supply of Goods and Services Act 1982 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1982/29>
66. The Criminal Code of the Kyrgyz Republic. No. 68 of 01/10/1997 // <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (sk.20.12.2013).
67. The Danish Access to Public Administration Files Act. Act No. 572, 19 December 1985 // <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/compliance/C2008-28/response/DKAccessToPublicAdministrationFilesAct.pdf>
68. The Sale and Supply of Goods Act 1994 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/35/contents>
69. Unfair Contract Terms Act 1977 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1977/50>
70. United Nations Commission on International Trade Law – U.N.C.I.T.R.A.L. // <http://www.uncitral.org/uncitral/en/index.html>
71. Закон Республики Беларусь от 20 июля 2006 г. N 165-3 „О борьбе с коррупцией” (с изменениями и дополнениями // www.bsuir.by/m/12_100229_1_56880.doc (sk.20.12.2013).
72. Закон Украины „О принципах предупреждения и противодействия коррупции” (№ 3206-VI, 07.04.2011) // http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T113206.html
73. Уголовный кодекс Республики Беларусь 9 июля 1999 г. № 275-3 // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь, 1999 г., № 76, 2/50
74. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 N 63-ФЗ / принят ГД ФС РФ 24.05.1996 // „Собрание законодательства РФ” №25 от 17 июня 1996.

Tiesu prakse

75. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta rīcības sēdes 2013.gada 4.janvāra lēmums lietā SKA-134/2013.
76. Deferred prosecution agreement // Plaintiff – UNITED STATES OF AMERICA; Defendant – DAIMLER AG. 2010. / Case 1:10-cr-00063-RJL.
77. Deferred prosecution agreement // U.S. between Johnson&Johnson and Department of Justice, Criminal division, Fraud section / 2011.
78. Department's sentencing memorandum // Plaintiff – UNITED STATES OF AMERICA; Defendant – INNOSPEC INC. 2010 / Criminal No. 10-0061 (ESH).
79. Judgment of the Court in Case C-199/85. Commission v Italy. 10 March 1987 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61985CJ0199:EN:PDF> (sk.20.12.2013).
80. Judgment of the Court in Case C-199/85. Commission v Italy. 10 March 1987 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61985CJ0199:EN:PDF> (sk.20.12.2013).
81. Judgment of the Court in Case C-243/89. Commission of the European Communities v Kingdom of Denmark. 22 June 1993 // http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&numdoc=61989J0243&lg=en (sk.20.12.2013).
82. Judgment of the Court in Case C-337/05. Commission of the European Communities v Italian Republic. 8 April 2008 // <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-337/05> (sk.20.12.2013).
83. Judgment of the Court in Case C-448/01. EVN AG and Wienstrom GmbH v Republic of Austria. 4 December 2003 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62001J0448:EN:HTML> (sk.20.12.2013).
84. Judgment of the Court in Case C-496/99. Commission of the European Communities v CAS Succhi di Frutta SpA. 29 April 2004 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61999J0496:EN:HTML> (sk.20.12.2013).
85. Judgment of the Court in Case C-513/99. Concordia Bus Finland Oy Ab, formerly Stagecoach Finland Oy Ab v Helsingin kaupunki and HKL-Bussiliikenne. 17 September 2002 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61999J0513:EN:HTML> (sk.20.12.2013).
86. Judgment of the Court in Case C-532/06. Emm. G. Lianakis AE and Others v Dimos Alexandroupolis and Others. 24 January 2008 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62006J0532:EN:HTML> (sk.20.12.2013).
87. Judgment of the Court in Case C-57/94. Commission v Italy. 18 May 1995 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61994CJ0057:EN:PDF> (sk.20.12.2013).
88. Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas 2007.gada 16. aprīļa spriedums lietā Nr.A 42310205.
89. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 23.02.2006. spriedums lietā Nr.2005-22-01.
90. The European Court of Human Right. Judgment. Case of Messegue and Jabardo v. Spain A146 6 December 1988, p.77 // <http://echr.ketse.com/doc/10590.83-en-19881206/view/>(sk.20.12.2013).
91. The European Court of Human Right. Judgment. Case of Philips v UK Nr. 41087/98 5 July 2001 // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/projects/car_serbia/ECtHR%20Judgements/English/PHILLIPS%20v%20THE%20UK%20-%20ECHR%20Judgment%20_English_.pdf (sk.20.12.2013).
92. The European Court of Human Right. Judgment. Case of Salabiaku v. France A 141-A 7 october 1988; p.28. // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/projects/car_serbia/ECtHR%20Judgements/English/SALABIAKU%20v%20FRANCE%20-%20ECHR%20Judgment%20_English_.pdf (sk.20.12.2013);
93. The European Court of Human Right. Judgment. Case of Salabiaku v. France A 141-A 7 october 1988; p.28. // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/projects/car_serbia/ECtHR%20Judgements/English/SALABIAKU%20v%20FRANCE%20-%20ECHR%20Judgment%20_English_.pdf (sk.20.12.2013).

94. The European Court of Human Right. Judgment. Case of Telfner v. Austria 33501/96 20 March 2001 // [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59347#{%22itemid%22:\[%22001-59347%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59347#{%22itemid%22:[%22001-59347%22]}) (sk.20.12.2013).
95. The European Court of Human Right. Judgment. Case of Welch v. UK Nr. 17440/90 9 February 1995 // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/projects/car_serbia/ECtHR%20Judgements/English/WELCH%20v%20THE%20UK%20-%20ECHR%20Judgment%20_English_.pdf (sk.20.12.2013).
96. The plea agreement // Plaintiff – UNITED STATES OF AMERICA; Defendant – *Albert Jackson Stanley*. 2008. / Criminal No. H-08-597.
97. The plea agreement // Plaintiff – UNITED STATES OF AMERICA; Defendant – *Wojciech J. Chodan*. 2010. / Criminal No. H-09-098.
98. The plea agreement // Plaintiff – UNITED STATES OF AMERICA; Defendant – *Jeffrey Tesler*. 2011. / Criminal No. H-09-098.
99. The Securities and Exchange Commission's complaint // Plaintiff – U.S. Securities and Exchange Commission; Defendant – Siemens Aktiengesellschaft / 2008.
100. U.S. District Court SOUTHERN DISTRICT OF TEXAS (Houston) CRIMINAL DOCKET FOR CASE #: 4:08-cr-00597 All Defendants USA v. Stanley; U.S. v. Albert Jackson Stanley Stan // United States District Court, Houston / Case No.: 4:08-cr-00597.
101. U.S. Securities and Exchange Commission Charges Johnson & Johnson With Foreign Bribery J&J to Pay \$70 Million to Settle Cases Brought by SEC and Criminal Authorities FOR IMMEDIATE RELEASE 2011-87. // <http://www.sec.gov/news/press/2011/2011-87.htm> (sk.20.12.2013).

Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas lēmumi

102. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2006.gada 7.marta lēmums Nr.4-1.2/06-31.
103. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2008.gada 18.janvāra lēmums Nr. 4-1.2/08-16.
104. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2008.gada 14.aprīļa lēmums Nr. 4-1.2/08 – 104.
105. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2008.gada 20.aprīļa lēmums Nr. 4-1.2/09-138.
106. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2009.gada 14.augusta lēmums Nr.4-1.2/09-350.
107. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2009.gada 19.oktobra lēmums Nr.4-1.2/09-436.
108. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2010.gada 23.marta lēmums Nr.4-1.2/10-67.
109. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2010.gada 24.maija lēmums Nr.4-1.2/10-123.
110. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2011.gada 4.aprīļa lēmums Nr.4-1.2/11-95.
111. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2011.gada 18.aprīļa lēmums Nr.4-1.2/11-110.
112. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2011.gada 20.jūlija lēmums Nr.4-1.2/11-228
113. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2011.gada 21.jūlija lēmums Nr.4-2.2/11-13
114. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2011.gada 27.jūlija lēmums Nr. 4-1.2/11-227/2.
115. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2012.gada 8.jūnija lēmums Nr.4-1.2/12-165/3.
116. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2013.gada 8.aprīļa lēmums Nr. 4-1.2/13-120.

117. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2013.gada 25.jūlija lēmums Nr. 4-2.2/13 – 20/2.

Izmantotā literatūra

118. A report by Aare Kasemets and Ülle Lepp University of Tartu, 2010 // www.againstcorruption.eu/uploads/rapoarte_finale_PDF/Estonia.pdf (sk.20.12.2013).
119. Abed G.T., Davoodi H.R. Corruption, Structural Reforms, and Economic Performance in Transition Economies. – Washington: International Monetary Fund, 2000.
120. Abueva J.V. The Contribution of Nepotism, Spoils and Graft to Political Development // East-West Center Review, 1966; (3): 45-54.
121. Antoci A, Sacco P.L. A Public Contracting Evolutionary Game with Corruption, Journal of Economics (Zeitschrift-fur-Nationalokonomie), 1995; 61 (2): 89-122.
122. Arrowsmith S. Public Procurement Regulation in the 21st Century: Reform of the UNCITRAL Model Law on Procurement. – West: Eagan, 2009.
123. Arrowsmith S., Linarelli J., Wallace D. Regulating Public Procurement: National and International Perspectives, 2000. The Hague: Kluwer Law International.
124. Āboltiņa S. Likuma grozījumi tapuši prokuratūrā 18.09.2008 // <http://www.nra.lv/articles/print.htm?id=8541> (sk.20.12.2013).
125. Ballentine, James A. Ballentine's Law Dictionary, with Pronunciations. 3rd ed., edited by William S. Anderson. Rochester. – New York: Lawyers Co-operative Pub. Co., 1969.
126. Banfield E.C. Corruption as a Feature of Governmental Organization // Journal of Law and Economics, 1975 18 (3): 587-605.
127. Banfield E.C. Corruption as a feature of governmental organization // Social of Law & Economics, 1975; 18 (3): 587-605.
128. Banneberga B. Pierādījumu nastas pārņemšana? Mantas konfiskācija korupcijas gadījumos // Likums un Tiesības, 2001; (12): 354-359.
129. Basil K., Bhailacharya S., Mishra A. Notes on Bribery and the Control of Corruption // Journal of Public Economics, 1992 (48): 349-359.
130. Bayley D.H. The Effects of Corruption in a Developing Nation // Western Political Quarterly, 1966; 19 (4): 719-732.
131. Becker G. Crime and punishment: an economic approach // The journal of Political Economy, 1968; 76 (2): 169-217.
132. Bedau H., Radelet M. Miscarriages of Justice in Potentially Capital Cases // Stanford Law Review, 1987; 40 (1): 21-179.
133. Behn R.D. Rethinking Democratic Accountability. Washington, D.C.: Brookings Institution, 2001, pp.44-49.
134. Bennet R. Rebooting the Bureaucracy in Georgia // http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/09/28/rebooting_the_bureaucracy_in_georgia (sk.20.12.2013).
135. Bergel J.L. THÉORIE GÉNÉRALE DU DROIT Professeur à l'Université de droit, d'économie et des sciences d'Aix-Marseille. – Marseille: DALLOZ, 1989.
136. Bēkons F. Jaunais Organons. – Rīgā, 1989. – 85.lpp.
137. Birkavs V. Korupcija Latvijā – no ierēdņa līdz politiķim: Situācija, problēmas un to risinājumi // Latvijas inteliģences XXX konference / 1999.gada 30.oktobrī. – Rīga: Latvijas inteliģences apvienība, 1999. – 12.lpp.
138. Black's Law Dictionary, Sixth Edition. – St. Paul, MN: West Publishing Co., 1990.
139. Bouvier's Law Dictionary. Revised 6th Ed. // <http://www.scribd.com/doc/102591101/Bouviere-Law-Dictionary-Revised-Sixth-Edition-1856> (sk.20.12.2013).
140. Bovis C. The European Public Procurement Rules and their Interplay with International Trade", Journal of World Trade, 1997; 31 (3), June: 63-91.
141. Brauna A. Iluzorā korupcijas apkarošana // Diena, 2000. gada 6.jūlijs.
142. Brooks R.C. Corruption in American politics and life. – New York: Dodd, Mead and Co, 1910.
143. Cavill S., Sohail M. Accountability Arrangements to Combat Corruption: Literature Review. – UK: WEDC, Loughborough University, 2007. – p.12-44.

144. Chowdhury F.L. Corrupt Bureaucracy and Privatization of Tax Enforcement. Pathak Shamabesh, Dhaka, 2006.
145. Cik demokrātiska ir Latvija. Demokrātijas monitorings 2005-2007. – Rīga: Zinātne, 2007. – 95 lpp.
146. Combating corruption in Juridical systems Advocacy Toolkit // http://siteresources.worldbank.org/INTLAWJUSTINST/Resources/Judiciary_Advocacy_ToolKit.pdf (sk.20.12.2013).
147. Commission of the European Communities. Brussels, 26.4.2006. COM(2006) 174 final. GREEN PAPER. The Presumption of Innocence // http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0174en01.pdf (sk.20.12.2013).
148. Corruption in Estonia: A survey of three target groups // Tallinn: Ministry of Justice. Liiv, M.–L., Hanni, E., & Annist, A., 2006.
149. Criminology. — Chicago: University of Chicago Press, 1924.
150. Development of the Theory, 1942 // Karl Schuessler (ed.) Edwin H. Sutherland: On Analyzing Crime. — Chicago: University of Chicago Press, 1973. — P. 13-29.
151. Diamond, H. A. Reasonable doubt: to define, or not to define // Columbia Law Review, 1990; 90 (6): 1716–1736.
152. Domburs J. Korupcijas prezumpcijas: sekas un cēloņi. 05.12.2001 // <http://politika.lv/article/korupcijas-prezumpcijas-sekas-un-celoni> (sk.20.12.2013).
153. Dunsdorfs E. Arnolds Spekke. Latvijas vēsture 1500-1600. – Stokholma: Daugava, 1964. – p.406.
154. Dunsdorfs E. Latvijas vēsture 1710-1800. – Stokholma: Daugava, 1973. – 62.p.
155. Easterly W., Levine R. Africa's growth tragedy: Policies and ethnic divisions // Quarterly Journal of Economics, 1997; 112 (4): 1203-1250.
156. Ehrlich I., Lui, F. Bureaucratic Corruption and Endogenous Economic Growth // The Journal of Political Economy, 1999; 107 (6): 270-293.
157. Eigen P. Combating Corruption around the World // Journal of Democracy, 1996, 7 (1): 158-168.
158. Filmer P., Philipson M., Silverman D., Walsh D. New Directions in Sociological Theory. – London: Collier-Macmillan Publishers, 1972.
159. Ford H.J. Municipal corruption // Political Science Quarterly, 1904; 19 (4): 673-686.
160. Frank B., Schulze G.G. Does economics make citizens corrupt? // Journal of Economic Behavior & Organization, 2000; 43 (1): 101-113.
161. Freimanis J. Vai nevainības prezumpcijas gals? 09.10.2000. // <http://www.diena.lv/arhivs/vai-nevainibas-prezumpcijas-gals-10819890> (sk.20.12.2013).
162. Friedrich C.J. The Pathology of Politics: Violence, Betrayal, Corruption, Secrecy, and Propaganda. – New York: Harper & Row, 1972.
163. Frost R.I. The Northern Wars – War, State and Society in Northeastern Europe, 1558–1721. – London: Longman, 2000. – p.12.
164. Galtung F. Measuring the Immeasurable: Boundaries and Functions of (Macro) Corruption Indices. Measuring Corruption. – Ashgate: Publishing Limited, 2006; p.101-130.
165. Gilinskii Y. Crime Prevention: A Community Policing Approach in Russia, in Lab/Das (eds), International Perspectives on Community Policing and Crime Prevention, Prentice Hall: Upper Saddle River NJ, 2002. – Pp. 180-191.
166. Glanville W. The evidential burden: some common misapprehensions // New Law Journal, 1977; Feb. 17, 1977: 156-158.
167. Goudie A.W., Stasavage D. A Framework for the Analysis of Corruption. Crime, Law and Social Change 29, 1998, pp.113-159, p.114.
168. Graham M.H. Burden of Proof and Presumptions in Criminal Cases. University of Miami – School of Law // Criminal Law Bulletin, 2009; 44 (16):1.
169. Gray C., Hellman J., Ryterman R. Anticorruption in Transition 2: Corruption in Enterprise-State interactions in Europe and Central Asia 1999-2002 (Washington, D.C.: The World Bank, 2004) // http://publications.worldbank.org/index.php?main_page=product_info&cPath=&products_id=22015 (sk.20.12.2013).
170. Hamkova D., Liholaja V. Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Jurista Vārds, 10.01.2012., Nr.2.
171. Hansen H.V. Theories of presumptions and burdens of proof. // In: J. Anthony Blair et al. (eds.), Informal Logic at 25: Proceedings of the Windsor Conference / CD-ROM. Windsor, Ontario: Ontario Society for the Study of Argumentation, 2003.

172. Heidenheimer A., Johnston M., Levine V. (dir. publ.). *Political Corruption: A Handbook*. – New Brunswick: Transaction Publishers, 1989.
173. Hess H., Scheerer S. Was ist Kriminalität? // *Kriminologische Journal*, 1997; (2).
174. Heywood P. *Political Corruption: Problems and Perspectives*. *Political Studies* 45 (special issue), 1997, p.420.–421.
175. Hillman L., Katz E. Hierarchical Structure and The Social Costs Of Bribes And Transfers // *Journal of Public Economics*, 1987; (34): 129-142.
176. Holmes L. *The end of Communist Power. Anti-corruption Campaigns and legitimation Crisis*. – New York: Oxford University Press, 1993. – Pp.63 – 65.
177. Houston D.A. Can Corruption Ever Improve an Economy // *Cato Journal*, 2007; 27 (3): 325-342.
178. Huntington S. *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press, 1968.
179. Iedzīvotāju attieksme pret Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroju // Latvijas iedzīvotāju aptauja / SKDS aptauja 2007. gada janvārī.
180. Iedzīvotāju attieksme pret korupciju // Latvijas iedzīvotāju aptauja / SKDS aptauja 2001.gada martā.
181. Iedzīvotāju attieksme pret korupciju // Latvijas iedzīvotāju aptauja / SKDS aptauja 2007. gada novembrī un decembrī.
182. Informācijas pieejamība valsts un pašvaldību iestādēs // <http://www.politika.lv/temas/5477/> (sk.20.12.2013).
183. Interesu konflikta novēršana pašvaldībā // <http://www.riga.lv/NR/rdonlyres/DC1005C6-C9AD-43CD-9222-BD6518DF5251/30793/2JStrelcenoks05112010.pdf> (sk.20.12.2013).
184. Is „White Collar Crime” Crime? // *American Sociological Review*. — 1945. — Issue 10. — P. 132—139.
185. James H. Anderson, *Corruption in Latvia: Survey Evidence*. – Washington, D.C.: World Bank, 1998.
186. Jescheck H. *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil*. – Berlin, 1978.
187. Joerges J. *Prevention of Corruption The United Nations Convention Approach*. Regional Seminar on Good Practices in Corruption Prevention 25 –26 March 2009, Macao // <http://www.oecd.org/site/adboecdanti-corruptioninitiative/meetingsandconferences/42882805.pdf> (sk.20.12.2013).
188. Johnston M. Corruption as a Process. In: Punch, M. Et al (ed.). *Coping with Corruption in a Borderless World*. Deventer: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1993, p.52.
189. Johnston M. *Political Corruption and Public Policy in America*. – Monterey, CA: Brooks/Cole Publishing Co, 1982.
190. Judins A. Nedeklarēšanas kriminalizācija. 29.11.2011. // <http://www.politika.lv/articles/990/print> (sk.20.12.2013).
191. Judins A. Pētījums „Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā”. – Rīga, 2011.
192. Kaija S. Aktuālākie transformācijas virzieni kriminālprocesa tiesību jomā Latvijā. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2012. Nr.2 (59), 39.–46.lpp.
193. Kalniņš V. Korupcijas apkarošanas sausais atlikums // http://archive.politika.lv/temas/tiesiska_valsts_un_korupcija/15491/ (sk.20.12.2013).
194. Kalniņš V. *Parlamentārā lobēšana starp pilsoņa tiesībām un korupciju*. Rīga: Providus, 2005.
195. Kalniņš V. Sākumdeklarēšana un legālā prezumpcija jeb Problēmu pārpilnības rags. 28.05.2001. // <http://www.diena.lv/arhivs/sakumdeklaresana-un-legala-prezumpcija-jeb-problemu-parpilnibas-rags-11037230> (sk.20.12.2013).
196. Kalniņš V. *Tiesu vara un korupcija*. – Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, Sorosa fonds, 2001. - 9.lpp.
197. Karklins R. Typology of Post-Communist Corruption // *Problems of Post-Communism*, 2002; 49 (4): 22–32.
198. Kaufmann D., Kraay A. Growth without Governance // *Economia*, 2002; 3 (1): 169.
199. Kaufmann D., Kraay A., Zoido-Lobaton P. *Governance Matters* // World Bank Working Paper, 1999; (2196): 15.
200. Kavalieris A. Vēlreiz par kriminālprocesam un arī Krimināllikumam nepieciešamajām novitātēm // *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, 2000; (1): 14.

201. Kavalieris A., Makans L. Teorētiski nepamatoti un praktiski nepieļaujami uzbrukumi Operatīvās darbības likumam Latvijā. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2012. Nr.3 (60), 14.–17.lpp.
202. Kā likvidēt sūci sistēmā: veselības aprūpes sektors Latvijā // *CIET International* 2002.gadā veiktais pētījums.
203. Kārklīņa R. Korupcija postkomunisma valstīs. – Rīga: Valters un Rapa, 2005. – 11.lpp.
204. Kārklīņa R. Postkomunistisko valstu korupcijas tipoloģija // <http://politika.lv/article/postkomunistisko-valstu-korupcijas-tipologija> (sk.20.12.2013).
205. Kārklīņa R. Programma pret simptomiem, nevis cēloņiem. Recenzija Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programmai 2004.–2008.gadam // http://www.politika.lv/en/temas/tiesiska_valsts_un_korupcija/4407 (sk.20.12.2013).
206. Klišāns V. Livonija XIII XVI gs. – Rīga: Mācību apgāds, 1996.
207. Klitgaard R. Controlling Corruption. Berkeley: University of California Press, 1988.
208. Klitgaard R., Maclean-Abaroa R., Parris H. L. Corrupt Cities: A Practical Guide to Cure and Prevention. – Oakland, CA: ICS Press, 2000.
209. KNAB norāda uz korupcijas riska paaugstināšanos saistībā ar Publisko iepirkumu likuma grozījumiem // <http://www.knab.gov.lv/lv/knab/press/article.php?id=150389> (sk.20.12.2013).
210. KNAB rosina uzsākt kriminālvajāšanu saistībā ar kukuļošanu vairākos AS „Latvenergo” publiskajos iepirkumos un rekonstrukcijas darbos // (sk.20.12.2013).
211. Korupcijas „barometra” 2010.gada aptaujas dati // <http://delna.lv/kategorijas/dati-par-korupciju/kb-korupcijas-barometrs/> (sk.20.12.2013).
212. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2003 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2003.pdf (sk.20.12.2013).
213. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2004 // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/parskati/knab_parskats_2003_2004.pdf (sk.20.12.2013).
214. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2005 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2005.pdf (sk.20.12.2013).
215. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2007 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2007.pdf (sk.20.12.2013).
216. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2008 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2008.pdf (sk.20.12.2013).
217. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2009 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2009.pdf (sk.20.12.2013).
218. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2010 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2010.pdf (sk.20.12.2013).
219. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2011 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2011.pdf (sk.20.12.2013).
220. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs – no idejas līdz iestādes izveidošanai // <https://knab.gov.lv/lv/knab/history/establishment/> (sk.20.12.2013).
221. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. Korupcijas apkarošana // <http://www.knab.gov.lv/lv/combating/> (sk.20.12.2013).
222. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. KNAB funkcijas korupcijas apkarošanā. // <http://www.knab.gov.lv/lv/combating/> (sk.20.12.2013).
223. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. Rekomendācijas korupcijas risku novēršanai tiesībsargājošās institūcijās // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/rekomendacijas_korupcijas_risku_noversanai_tiesibsargajos_ajas_institucijas.pdf (sk.20.12.2013).
224. Kramer J.M. The Politics of Corruption. Current History 97. Oct., 1998, no.621, p.330.
225. Krastiņš U. Ierosinātais Krimināllikuma izmaiņas Kriminālsodu politikas koncepcijas skatījumā. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2011. Nr.2/3 (55/56), 23.–32.lpp.
226. Krastiņš U. Par pierādīšanas nastas pārņemšanu uz apsūdzēto // Jurista vārds, 2001; (221).
227. Krueger A. The Political Economy of the Rent-Seeking Society // *American Economic Review*, 1974; (64): 291-303.
228. Krūmiņa V., Skujiņa V. Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata, Rīga, 2002. <http://petijumi.mk.gov.lv/ui/DocumentContent.aspx?ID=2988> // (sk.20.12.2013).
229. Langseth P., et al. Empowering the Victims of Corruption through Social Control Mechanisms (paper presented at IACC meeting). Prague, Oct.9, 2001.pp.3-4.

230. Latviešu valodas vārdnīca. – Rīga: Avots, 2006.
231. Latvijas iedzīvotāju aptauja. Attieksme pret korupciju Latvijā. 2007.gada novembris – decembris // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/aptauja/aptauja_2007_pieredze.pdf (sk.20.12.2013).
232. Latvijas iedzīvotāju aptauja. Attieksme pret korupciju Latvijā. SKDS aptauja 2009.gada novembrī.
233. Leff N.H. Economic Development through Bureaucratic Corruption // *American Behavioral Scientist*, 1964; 8 (3): 8-14.
234. Leite C., Weidmann J. Does Mother Nature Corrupt? Natural Resources, Corruption, and Economic Growth. – Washington: International Monetary Fund. № 85, 1999.
235. Levits E. Par tiesiskās vienlīdzības principu. Par līdztiesību likuma un tiesas priekšā. Par Satversmes 91. Pantu // *Latvijas Vēstnesis*, 2003; (68).
236. Leys C. What is the Problem About Corruption? // *Journal of Modern African Studies*, 1965; 3 (2): 215-230.
237. Lieljuksis A. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas kvalifikācijas jautājumi. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2012. Nr.2 (59), 39.–46.lpp.
238. Liholaja V. Valsts policijas darba efektivitātes vērtēšanas kritēriji: Valsts policijas pasūtītā pētnieciskā projekta pirmā posma materiāli. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008.
239. Lindsay J. O. The New Cambridge Modern History Volume 7: The Old Regime, 1713–1763. – Cambridge: *Cambridge University Press*, 1957. – p.365.
240. Lūsis M. Valdība gatavo krēslas zonu iepirkumiem // *Dienas bizness*, 2008. gada 1. decembris.
241. Martinson R. What works Questions and answers about prison reform // *The Public Interest*, 1974; 22–54.
242. Mathiesen T. Prison on Trial. – Winchester: Waterside Press, 2006.
243. Mathiesen T. The politics of abolition: essays in political action theory / Oslo: Universitetsforlaget // *Scandinavian Studies in Criminology*, 1974. Volume 4.
244. Mauro P. Corruption and growth // *Quarterly Journal of Economics*, 1995; 110 (3): 681-712.
245. Mācību grāmata. Kriminoloģija. Papildināts izdevums. Zinātniskie redaktori mag.iur.Kristīne Ķipēna un dr.iur.Andrejs Vilks. – Rīga: Nordik, 2004. – 307.lpp.
246. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Grozījumi Kriminālprocesa likumā un Krimināllikuma grozījumu ietekmētas izmaiņas kriminālprocesa praktiskajā norisē. Jurista Vārds, 19.03.2013., Nr.11.
247. Meny Y. Corruption „fin de si ècle”: Changement, crise et transformation des valeurs // *Revue internationale des sciences sociales*, 1996; (149): 363.
248. Meon P., Sekkat K. Does corruption grease or sand the wheels of growth? // *Public Choice*, Springer, 2005; 122 (1): 69-97.
249. Miller S. The Moral Foundations of Social Institutions: A Philosophical Study. – New York: Cambridge University Press, 2010. – p.371.
250. Mises L. Liberalism: In The Classical Tradition. Irvington-on-Hudson, – New York: Foundation for Economic Education – San Francisco: Cobden Press, 1985.
251. Most requested statistics // <http://www.stat.ee/main-indicators> (sk.20.12.2013).
252. Mulrine T.V. Reasonable Doubt: How in the World is it Defined? // *American University Journal of International Law and Policy*, 1997; (12): 195-225.
253. Mushfiq us Swaleheen, Stansel D. Economic Freedom, Corruption and Growth // *Cato Journal*, 2007; 27 (3): 353.
254. National audit Office of Estonia / Report // <http://www.riigikontroll.ee/DesktopModules/DigiDetail/FileDownloader.aspx?FileId=12080&AuditId=2269> (sk.20.12.2013).
255. National Integrity // Systems Country Study Report / Lithuania 2001. http://www.transparency.org/policy_research/nis/nis_reports_by_country (sk.20.12.2013).
256. Nations in Transit 2008. Democratization from Cenral Europe to Euroasia. Freedom house // http://www.freedomhouse.hu/images/fdh_galleries/NIT2008/NT-Latvia-final.pdf (sk.20.12.2013).
257. Nomokonov V. On Strategies for Combating Corruption in Russia // *Demokratizatsiya*, 2000; 8 (1): 124.
258. Nye J. (1967) Corruption and political development: a cost-benefit analysis // *American Political Science*, 1967; 12 (61): 417.
259. Nye J.S. Corruption and political development – Cost-benefit analysis // *American Political Science Review*, 1967; 61 (2): 417-427.

260. Open Society Institute // Monitoring the EU Accession Process / Corruption and Anti-corruption Policy. – Budapest, New York : Open Society Institute, 2002; p.331.
261. Open Society Institute. Monitoring the EU Accession Process: Corruption and Anti-corruption Policy. Budapest, 2002, p.120.
262. Organisation for Economic Co-operation and Development. Vadlīnijas attiecībā uz to, kā apkarot manipulācijas ar piedāvājumiem publiskajos iepirkumos // <http://www.oecd.org/dataoecd/19/11/46971562.pdf> (sk.20.12.2013).
263. Osterfeld D. Prosperity versus Planning: How Government Stifles Economic Growth. – New York: Oxford University Press, 1992.
264. Oxford Dictionaries Online (World English) // <http://oxforddictionaries.com> (sk.20.12.2013).
265. Palazzolo J. Johnson & Johnson Pays \$70 Million In Foreign Bribery Case // The Wall Street Journal, 2011; 08.04.2011.
266. Pētījums „Korupcijas seja Latvijā”. 2000. gada aprīlis. Sabiedrība par atklātību – DELNA // delna.lv/wp-content/uploads/2011/04/Korupcijas-seja-Latvija-1.doc (sk.20.12.2013).
267. Pieredze saskarsmē ar korupcijas problēmām // Latvijas iedzīvotāju aptauja / SKDS aptauja 2005. gada janvārī.
268. Political Risk Services. <http://www.prsgroup.com/CountryData.aspx> // (sk.20.12.2013).
269. Prakken H., Sartor G. Presumptions and burdens of proof // In: T. M. van Engers (ed.). Legal knowledge and information systems: JURIX 2006 / The nineteenth annual conference. – Amsterdam: IOS Press, 2006; Pp.21-30.
270. Press Release. Serious Fraud Office, Mabey & Johnson Ltd Sentencing. 25.09.2009. // <http://www.sfo.gov.uk/press-room/latest-press-releases/press-releases-2009/mabey--johnsonltd-sentencing-.aspx> (sk.20.12.2013).
271. Preventing Corruption in Public Contracting: Capacity building and networking for civil society and local governments in Asia // http://archive.transparency.org/regional_pages/asia_pacific/current_projects/preventing_corruption_in_public_contracting (sk.20.12.2013).
272. Prevention of Corruption in State Administration: France by Pierre-Christian Soccoja. Conference on Public Integrity and Anticorruption in the Public Service. Bucharest, 29-30 May 2007 // <http://www.oecd.org/dataoecd/18/34/39303834.pdf> (sk.20.12.2013).
273. Principles of Criminology. — Chicago; Philadelphia: J.B. Lippincott Company, 1934.
274. Reasonable Doubt: An Argument Against Definition // Harvard Law Review, 1995; 108 (8): 1955-1972.
275. Regular Report from the Commission on Progress towards Accession, Estonia. 08.11.2000 // http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2000/es_en.pdf (sk.20.12.2013).
276. Rekomendācijas par Valsts robežsardzes amatpersonu un darbinieku vēlamu rīcību, konstatējot koruptīvas darbības (apstiprinātas ar Valsts robežsardzes 2011.gada 29.marta pavēli Nr.398) // http://www.rs.gov.lv/doc_upl/Rekomendacijas%20par%20VRS%20amatpersonu%20un%20darbinieku%20velamo%20ricibu%20konstatejot%20koruptivas%20darbibas.pdf (sk.20.12.2013).
277. Remarks by Foreign Minister Kristiina Ojula at the European Business Summit // <http://www.vm.ee/?q=en/node/3609> (sk.20.12.2013).
278. Report. Corruption in Latvia: Survey Evidence // <http://siteresources.worldbank.org/EXTANTICORRUPTION/Resources/384454-1310572211655/latvia.pdf> (sk.20.12.2013).
279. Report. Corruption in Latvia: Survey Evidence. Preface // <http://www1.worldbank.org/publicsector/Latviapreface.pdf> (sk.20.12.2013).
280. Rose-Ackerman S. Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
281. Rose-Ackerman S. Corruption: A Study in Political Economy. – New York: Academic Press, 1978.
282. Rose-Ackerman S. The Economics of Corruption // Journal of Political Economy, 1975 (4): 187-203.
283. Rostovtzeff M. Social and Economic History of the Roman Empire. – Oxford: Biblo & Tannen Publishers, 1926.
284. Sabiedriskās domas aptauja. Attieksme pret korupciju Latvijā. 2012.gada novembris // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/attieksme_pret_korupciju_2012.pdf (sk.20.12.2013).

285. Sabiedriskās politikas centrs Providus. Korupcijas o^C. Pārskats par korupciju un pretkorupcijas politiku Latvijā Nr.10 (2009.gada otrais pusgads) // <http://www.providus.lv/public/27236.html> (sk.20.12.2013).
286. Schmemmann S. What Makes Nations Turn Corrupt?; Reformers Worry That Payoffs and Theft May Be Accepted as Normal // <http://www.nytimes.com/1999/08/28/arts/what-makes-nations-turn-corrupt-reformers-worry-that-payoffs-theft-may-be.html?pagewanted=all&src=pm> (sk.20.12.2013).
287. Schumann K.F., Berlitz C.G., Hans W., Kaulitzki R. Jugendkriminalität und die Grenzen der Generalprävention (Juvenile Delinquency and the Limits of General Prevention). – Cologne: Luchterhand, 1987.
288. Schwab K. The Competitiveness Report 2011-2012. World Economic Forum. – Geneva, 2012; p.19.
289. Scott J.C. Comparative Political Corruption. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1972, p.2.
290. Sepulveda F., Mendez F. Corruption, growth and political regimes: Cross country evidence // European Journal of Political Economy, 2006; 22 (1): 82-98.
291. Shang-Jin W. Corruption in Economic Development: Beneficial Grease, Minor Annoyance, or Major Obstacle? // Harvard University and National Bureau of Economic Research, 1999.
292. Shleifer A., Vishny R.W. Corruption // Quarterly Journal of Economics, 1993; 108 (3): 599-617.
293. Shumer S.M. Machiavelli: Republican Politics and Its Corruption. Political Theory 7, Feb., 1979, no.1, p.9.
294. Sik E. The Bad, the Worse and the Worst: Guesstimating the Level of Corruption. Political Corruption in Transition: A Skeptic's Handbook // Stephen Kotkin and Andras Sajo, Eds. – Budapest, 2002; p.91-113.
295. Sils J. Sanitārā pārbaude oligarhu virtuvē. 28.09.2010 // <http://janissils.lv/sanitara-parbaude-oligarhu-virtuve/> (sk.20.12.2013).
296. Silva P. Eiropas Komisijas Iekšējā tirgus un pakalpojumu ģenerāldirektorāts. 23.04.2009. seminārs „Sarunu procedūras piemērošana, iepriekš npublicējot paziņojumu par līgumu, attiecībā uz 2004.–2006.gada plānošanas perioda Kohēzijas fonda projektiem” // <http://www.esfondi.lv/events.php?id=1&action=event&category=45&eid=1133> (sk.20.12.2013).
297. Simon D., Eitzen D. Elite Deviance. 3rd ed. – Boston: Allyn and Bacon, 1990. – Pp.1-367.
298. Specialised Anti-Corruption Institutions review of models Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia // <http://www.oecd.org/corruption/acn/library/39971975.pdf> (sk.20.12.2013).
299. Stafecka L. Mēs demokrātijā. 2.izdevums. – Rīga: Delna, 2010. – 6 lpp.
300. Stanford Encyclopedia of Philosophy // <http://plato.stanford.edu/entries/corruption> (sk.20.12.2013).
301. Staphenurst R. The Media's Role in Curbing Corruption. Washington, D.C.: World Bank Institute, 2000, p.2.
302. Statutory Instrument 2006 No. 6 „The Utilities Contracts Regulations” // <http://www.legislation.gov.uk/ukSI/2006/6/contents/made>
303. Statutory instrument 2006 № 5 „The Public Contracts Regulations” № 5 2006 // <http://www.legislation.gov.uk/ukSI/2006/5/contents/made>
304. Strazdiņa I. Lārs: Latvija ir mūsu draugs // Latvijas Avīze, 2009; 20.10.2009. – 9.lpp.
305. Stroud F. The Judicial Dictionary of Words and Phrases Judicially Interpreted. – London: Sweet & Maxwell, Limited, 1890. – cxvi, p.916.
306. Sumbarova M. Personas tiesību nodrošināšana noziegumu izmeklēšanas laikā. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2011. Nr.2/3 (55/56), 56.–60.lpp.
307. Survey „Corruption in Estonia: a survey of three target groups”. The Ministry of Justice research team. 2004 // <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=51298/Korruptsiooniuuringu+kokkuv%F5te+ENG+2004.pdf> (sk.20.12.2013).
308. Sutherland, Edwin H., Sellin, Thorsten. Prisons of Tomorrow. — Philadelphia, 1931.
309. Swamy A., Knack S., Lee Y. Gender and Corruption // J. of Development Economics, 2001; 64 (1): 25—55.
310. Tanzi V., Davoodi H. Corruption, Public Investment, and Growth. – Washington: International Monetary Fund, IMF Working Paper No. 139, 1997.
311. Tarn W, Griffith G. Hellenistic Civilization. – London: Arnold, 1952. – 559.p.

312. Teivāns-Treinovskis J. Valsts policijas kompetence papildsoda – policijas kontrole īstenošanā. Valsts policijas koledžas I Starptautiskās zinātniskās konferences „Cilvēkdrošības tiesiskie, socioloģiskie un psiholoģiskie aspekti” rakstu krājums. Rīga, 2012., 263.–271.lpp.
313. The 1999 Transparency International Corruption Perceptions Index (CPI) // http://archive.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/previous_cpi/1999 (sk.20.12.2013).
314. The American Heritage Dictionary of the English Language, Fourth Edition. – Boston: Houghton Mifflin, 2000.
315. The Georgian Opinion Research Business International // <http://www.gorbi.com/> (sk.20.12.2013).
316. The World Bank, Anticorruption in Transition: A Contribution to the Policy Debate, (Washington, D.C., September 2000) // <http://siteresources.worldbank.org/INTWBIGOVANTCOR/Resources/contribution.pdf> (sk.20.12.2013).
317. Tieslietu ministrija. Kriminoloģisko pētījumu centra 2002.gadā veiktā pētījuma „Korupcija Latvijā un tās apkarošanas sistēmas pilnveidošana” rezultātu kopsavilkums // http://www.tm.gov.lv/lv/documents/petijumi/428_kopsavilkums_korupcija.doc (sk.20.12.2013).
318. Tiïhonen S. Central Government Corruption in Historical Perspective. The History of Corruption in Central Government. – Amsterdam: IOS Press, 2003.
319. Transition Report. The European Bank for Reconstruction and Development, 1995—2003 // <http://www.ebrd.com/downloads/research/transition/TR03.pdf> (sk.20.12.2013).
320. Tullock G. The Welfare Costs of Tariffs, Monopolies, and Theft // Western Economic Journal, 1967; 5 (3): 224-32.
321. Twelve Things Debaters Should Know About Law // <http://www.csun.edu/~dgw61315/aboutlaw.html> (sk.20.12.2013).
322. Upleja S. Igaunī aktivizē cīņu ar korupciju // <http://www.diena.lv/arhivs/igauni-aktivize-cinu-ar-korupciju-10703457> (sk.20.12.2013).
323. Uzņēmējdarbības vide Igaunijas Republikā // <http://balticexport.com/?article=uznemejdarbibas-vide-> (sk.20.12.2013).
324. Uzņēmēju attieksme pret korupcijas jautājumiem // Latvijas uzņēmēju aptauja / SKDS aptauja 2011.gada novembrī.
325. Uzņēmēju attieksme pret korupcijas jautājumiem. Uzņēmēju telefonaptauja. 2011.gada novembris // http://www.knab.lv/uploads/free/aptaujas/knab_aptauja_2011_attieksme.pdf (sk.20.12.2013).
326. Vadlīnijas korupcijas un interešu konflikta risku mazināšanai, veicot mazos iepirkumus // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/vadlinijas_mazie_iepirkumi_2009.pdf (sk.20.12.2013).
327. Valsts amatpersonu zināšanas un izpratne par korupcijas novēršanas un apkarošanas jautājumiem // valsts amatpersonu aptauja / Socioloģisko pētījumu institūts, 2006.gada aprīlis – maijs.
328. Valsts sagrābšana” Latvijā vairāku gadu laikā nemazinās // http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/200921-valsts_sagrabšana_latvija_vairaku_gadu_laika_nemazinas (sk.20.12.2013).
329. Vaznis, A. Satversme garantē. Bet kā ir praksē // Referāts 2010.gada 19.marta konferencē "Cilvēktiesības kriminālprocesā".
330. Vilks A. Aspects of organized transnational crime in countries of transition // NSFKS 43rd Research Seminar „Social Change and Crime in Scandinavian and Baltic Region” (Jurmala, Latvia; 2001); Scandinavian Research Council for Criminology, 2002, p100-102.
331. Vilks A. Globālā sabiedrības krīze un kriminalitātes eskalācijas tendence// Globālā krīze: kriminālo realitāšu aprises. Starptautiskais zinātnisko darbu krājums. Baltijas Kriminoloģiskās konferences Sabiedrība. Cilvēks. Drošība. 2009. 2009. gada 2.– 3. aprīlis materiāli. Rīga, Baltijas Starptautiskā akadēmija, 2009, 139 – 149 lpp
332. Vilks A. Policijas darbības efektivitāte noziedzības novēršanas jomā: pieeja pētnieciskās problēmas apzināšanā un izzināšanā. Valsts policijas darba efektivitātes vērtēšanas kritēriji: Valsts policijas pasūtītā pētnieciskā projekta pirmā posma materiāli. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008.
333. Vilks A., Ķipēna K. Korupcija. Mācību grāmata juridiskajām augstskolām un fakultātēm. – Rīga: Lietišķās informācijas dienests, 2000.
334. Vocablarivm latinorvssicvm magnvm // <http://linguaeterna.com/vocabula> (sk.20.12.2013).

335. Wang P. Coverage of the WTO's Agreement on Government Procurement: Challenges of Integrating China and other Countries with a Large State Sector into the Global Trading System // *Journal of International Economic Law*, 2007; 10 (4): 887-920.
336. Warren D.E., Laufer W.S. Are Corruption Indices a Self-Fulfilling Prophecy? A Social Labeling Perspective of Corruption // *Journal of Business Ethics*, 2009; 88: 841-849.
337. White Collar Crime. — New York: Dryden Press, 1949.
338. White, T.F. Re-Engineering Probation Towards Greater Public Safety: A Framework for Recidivism Reduction Through Evidence-Based Practice // *Court Support Services Division, State of Connecticut, Judicial Branch / April*, 2005.
339. Williamson O.E. The economic institutions of capitalism: firms, markets, relational contracting. — New York: Free Press; London: Collier Macmillan, 1985.
340. Zagorska I. Vēlā paleolīta beigas 8500.–7600.g.pr.Kr. // *Latvijas senākā vēsture* 9. g. t. pr. Kr. — 1200. g. — Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2001. — 22-39.lpp.
341. Zahars V. Vieta, kur apstājas laiks, jeb kritiskas piezīmes par cietumu vietu, lomu un efektivitāti. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2012. Nr.3 (60), 61.–67.lpp.
342. Zinojuma „Korupcijas novēršana valsts parvalde Baltijas juras valstīs” kopsavilkums // <http://www.knab.gov.lv/lv/prevention/analysis/report/> (sk.20.12.2013).
343. Абрамов О.А. Противодействие легализации преступных доходов как одна из важных составляющих повышения эффективности борьбы с коррупцией // *Вестник Волгоградской академии МВД России*, 2011; 3 (18): 99-104.
344. Александров А. С. ”Похвала” теории формальных доказательств // *Правоведение*, 2002; 4 (243): 34 – 47.
345. Александрова И., Шевелев А. К вопросу о пересмотре границы между провокаций взятки и оперативным экспериментом // *Вестник МВД*, 2007; (1):45-52.
346. Алексеев С.В. Психология коррупции и причины девиации // *Гуманитарные и социально-экономические науки*, 2007; (5): 139-143.
347. Алексеев С.В. Социальные основания коррупции: мотивационно-ценностный аспект // *Гуманитарные и социально-экономические науки*, 2007; (4): 82-86.
348. Антонян Ю.М. Типология коррупции и коррупционного поведения // *Социология и коррупция. Научно-практическая конференция / 20 марта 2003 г., г. Москва. — М.: РНОПЭ, 2003. — с. 37.-41.*
349. Астафьев Ю. Оперативный эксперимент и провокация: критерии разграничения // *Пятьдесят лет кафедре уголовного процесса УрГЮА (СЮИ) / Материалы Международ. Науч.-практ. конф., г. Екатеринбург, 27-28 янв. 2005 г.: в 2 ч. — Екатеринбург, 2005. — Ч. 1, с.51-57.*
350. Беккария Ч. О преступлениях и наказаниях / пер. и вступ. ст.: М. М. Исаева. — М. : Юрид. изд-во НКЮ СССР, 1939. — с. 373.
351. Бельсон Я.М. Коррупция и злоупотребление властью в полицейских службах буржуазных государств // *Правоведение*, 1986; (6): 40-44.
352. Берлин П. Русское взяточничество как социально-историческое явление// *Современный мир*, 1910; (8): 45-49.
353. Богмацера Э.В. Роль судебной практики в процессе повышения эффективности борьбы с коррупцией // *Актуальные проблемы противодействия коррупции: материалы международной научно-практической конференции, 14 октября 2010 г. — Белгород: ООНИ и РИД БелЮИ МВД России, 2010. — с. 170-174*
354. Борзенков Г.Н. Уголовно-правовые меры борьбы с коррупцией. // *Вестник Московского университета*, 1993; 11 (1): 30.
355. Борьба с коррупцией в Грузии // <http://ecomspace.ru/user/raccoon/blog/post/1330> (sk.20.12.2013).
356. Васецов А. Субъекты взяточничества // *Советская юстиция*, 1984; (18): 9-11.
357. Вешняков А.А. Свободные и демократические выборы как преграда политической коррупции. Организованная преступность, терроризм и коррупция // *Криминологический ежеквартальный альманах*, 2003; (1): 73-76.
358. Волженкин Б. Вопросы ответственности за взяточничество // *Советская юстиция*, 1967; (7): 9-10.

359. Волженкин Б.В. Коррупция. Серия "Современные стандарты в уголовном праве и в уголовном процессе". – СПб.: Санкт-Петербургский институт Генеральной прокуратуры РФ, 1998. – с. 8.
360. Гишинский Я.И. Кризис системы уголовных наказаний // Социологические исследования, 1993; (8):70-74.
361. Гишинский Я.И. Некоторые вопросы реализации уголовной политики в современных условиях. Уголовная политика России – прошлое, настоящее, будущее. – М., 1997.
362. Голик Ю.В., Карасев В.И. Коррупция как механизм социальной деградации. – СПб: Юридический центр Пресс, 2005. – 329 с.
363. Грабенский В. История польского народа. – Минск: МФЦП, 2006. – с.496.
364. Гришанин П.Ф. Уголовно-правовая борьба с преступностью как направление советской уголовной политики: Лекция. – М.: Академия МВД СССР, 1989. – с.3.
365. Деменков А. Десять лет, которые преобразили Эстонию // "Молодежь Эстонии – Бизнес-среда", 24.07.2002 // <http://www.moles.ee/business/02/Jul/24/08.php> (sk.20.12.2013).
366. Демидова Н.Ф. Бюрократизация государственного аппарата абсолютизма в XVU-XVID вв. Абсолютизм в России XVII-XVIII вв. – М.: Просвещение, 1964. – 12.лрр.
367. Денисов С. Международные инструменты борьбы с коррупцией // Чиновник, 2004; 2 (30): 27.
368. Дербан Г.В. Коррупция: система контроля со стороны институтов гражданского общества за деятельностью государственных и муниципальных служащих // Меры противодействия коррупции: проблемы разработки и реализации: материалы научно-практического семинара с приложением международных правовых актов и проектов федеральных законов. – Барнаул: ООО "Издат. дом "Барнаул", 2009. – с. 313-318
369. Дерлугян Г. Коррупция-2010 // Вашингтон: Голос Америки; 26.10.2010.
370. Дурманов Н. Уголовная ответственность за взяточничество по действующему советскому законодательству // Проблемы социалистического права, 1937; (2): 20-47.
371. Епифанцев А. Реформы в Грузии // <http://www.apn.ru/publications/article23547.htm> (sk.20.12.2013).
372. Епихин А.Ю., Мазохин О.Б. ВЧК-ОГПУ в борьбе с коррупцией в годы новой экономической политики (1921 – 1928): Монография. – М.: Кучково поле, 2007. – 528 с.
373. Жалинский А.Э. Уголовное право в ожидании перемен. Теоретико-инструментальный анализ. 2-е изд., переработанное и дополненное. М.: Проспект, 2009.
374. Заблоская А.Г. Значение точного определения понятия коррупции для борьбы с ней // Организованная преступность, терроризм, коррупция в их проявлениях и борьба с ним. – М.: Российская криминологическая ассоциация, 2005. – с.166-168.
375. Загородников Н.И. Преступления против здоровья. – М. : Юрид. лит., 1969; – с.8.
376. Зотов Г. Как в Грузии борются с коррупцией? // <http://www.aif.ru/society/article/48270>
377. Зубов И.Н. Система МВД России: современные проблемы функционирования и развития: Монография. – СПб.: Санкт-Петербургский университет МВД России, 1998. –с.110.
378. Иоффе О.С., Шаргородский М.Д. Вопросы теории права. – М.: Юр. Литература, 1961. – с.262.
379. Исаков В.Б. Фактический состав в механизме правового регулирования. – Саратов: Издательство Саратовского государственного университета, 1980. – с.128.
380. Истомин А., Лопаткин Д. Провокация или избыточность преступника? // Законность, 2005; № 3: 47-49.
381. Кабанов П.А. Коррупция и взяточничество в России: исторические, криминологические и уголовно-правовые аспекты. – Нижнекамск: Гузель, 1995.
382. Калиновский К.Б., Смирнов А.В. Презумпции в уголовном процессе // Российское правосудие, 2008; (4): 68-74.
383. Камышев Д. Невольники чести // Журнал "Коммерсантъ Власть", 2001; 29 (431): 14.
384. Катаев Н.А., Сердюк Л.В. Коррупция (уголовно-правовой и криминологический аспект) : учеб. пособие. –Уфа: : ВЭГУ и УВШ МВД РФ, 1995. – с.13.-14.
385. Качановский Д.Е. Порядок создания службы внутреннего аудита и организация ее работы // Государство и право, 2004; (2): 105-107.
386. Кирпичников А.И. Об ответственности за взяточничество // Проблемы борьбы с преступностью. Материалы четвертой научной конференции аспирантов и соискателей. – М., 1971. – С.110-112.

387. Клейменов М. Модели борьбы с коррупцией // http://crime.vl.ru/docs/konfs/ekat_2.htm (sk.20.12.2013).
388. Клейменов М.П., Пустовит Р.В. Профилактика коррупции // Актуальные проблемы экономики и права, 2010; 4 (16): 83-89.
389. Ключевский В. О. Курс русской истории. Лекция LXXVI // http://statehistory.ru/books/Vasiliy-Klyuchevskiy_Kurs-russkoy-istorii/76 (sk.20.12.2013).
390. Ковалев М.И., Воронин Ю.А. Криминология и уголовная политика. – Свердловск: Изд-во УрГУ, 1980. – с.7-10.
391. Комиссаров В.С. Уголовно-правовые аспекты борьбы с коррупцией. // Вестник Московского университета, 1993; 11 (1): 28.
392. Коррупция в фашистской Германии // Проблемы уголовной политики, 1937; (3): 142-186.
393. Корчагин А.Г., Иванов А.М. Служебные преступления: некоторые направления совершенствования уголовно-правовой политики // Академический юридический журнал Адвокатский кабинет, 2002; № 2 (8): 15-22.
394. Корчагин А.Г., Иванов А.М. Сравнительное исследование коррупционных и служебных преступлений. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2001. – 228 с.
395. Кочаненко Е.П. Некоторые аспекты организации деятельности государственных (муниципальных) учреждений в сфере размещения заказов и внутреннего финансового контроля (аудита) // Законодательство и экономика, 2011; (3): 14-25.
396. Краснова Е.А. Роль профессиональной этики в профилактике коррупции // Материалы XLIX Международной научной студенческой конференции "Студент и научно-технический прогресс" / 16-20 апреля 2011 г. Государство и право. – Новосибирск: СибАГС, 2011. – с. 184
397. Криминология / Под ред. А.И. Долговой. – М.: ИНФРА-М, 1997.
398. Кубанцев С. Коррупция гораздо шире и глубже простого взяточничества конкретного лица. <http://www.rospravo.ru/info/articles/763.html/> // (sk.20.12.2013).
399. Кузнецова Н.Ф. Коррупция в системе уголовных преступлений // Вестник Московского университета, 1993; 11 (1): 21.
400. Кузнецова О.А. Презумпции в гражданском праве.– СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004.
401. Кузовков Ю.В. Мировая история коррупции. – М.: Издательство Анима-Пресс, 2010.
402. Кузьминов Я. Говорим — власть, подразумеваем — коррупция // Московские новости, 1999; (45): 10.
403. Куракин А.В. Государственным служащим необходим кодекс поведения, или реформирования государственной службы – антикоррупционную направленность // Закон и право, 2003; (8): 22-27.
404. Курс уголовного права. Том 2. Общая часть. Учение о наказании / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. – М.: Зерцало, 2002.
405. Кучерявый Н.П. Ответственность за взяточничество по советскому уголовному праву. Автореф. дис. канд. юрид. наук. – М., 1954.
406. Кушниренко С.П., Пристансков В.Д. Комплексная характеристика коррупции и её преступных проявлений. – СПб., 2003. – с.30.
407. Лебедева Н.Н. Доступ граждан к информации о деятельности органов государственной власти // Вестник Московского университета, 2005; 5: 76-84.
408. Лихачев В.А. Некоторые вопросы уголовно-правовой борьбы с коррупцией в независимых странах Африки // Проблемы государства и права на современном этапе. Труды научных сотрудников и аспирантов. – М., 1973; (6): 252-268.
409. Лобов Ю. Япония в тисках коррупции // Хозяйство и право, 1980; (10): 73-75.
410. Лопашенко Н.А. Противодействие российской коррупции: обоснованность и достаточность уголовно-правовых мер // [http://sartracc.ru/print.php?print_file=Pub/lopashenko\(18-03\).htm](http://sartracc.ru/print.php?print_file=Pub/lopashenko(18-03).htm) (sk.20.12.2013).
411. Лунеев В. В. Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции. Предисловие академика Российской академии наук В. Н. Кудрявцева – М.: Издательство НОРМА, 1997. – 525 с.
412. Лунеев В. В. Уголовное законодательство и общественно опасные реалии // Государство и право на рубеже веков / Материалы Всероссийской конференции). Криминология. Уголовное право. Судебное право. – М , 2001. с.82-85.

413. Лупенков А.В. К вопросу о субъекте коррупции // Субъекты современных правоотношений: теория, законодательство, практика / материалы Всероссийской научно-практической конференции. – Невинномысск: НГГТИ, 2010. – с. 250-253.
414. Максимов С.В. Коррупция. Закон. Ответственность. – М.: АО "Центр ЮрИнфоР", 2000. – с. 9.
415. Малиновский А.А. Кодекс профессиональной этики: понятие и юридическое значение // Журнал российского права, 2008; (49): 39-44.
416. Матвейчук Е.Ф. Общественный контроль служебного поведения государственных служащих в целях обеспечения эффективной борьбы с коррупцией // Следователь, 2011; 6 (158): 31-35.
417. Мельникова В.Е. Спорные вопросы квалификации взяточничества // Сборник научных трудов ВЮЗИ. Вопросы теории и практики применения уголовно-правовых норм. – М.: РИО ВЮЗИ, 1980. – С. 71-88.
418. Миньковский Г.М. О понятии и системе уголовной политики в свете положений Конституции СССР // Труды Академии МВД СССР. – М., 1982. – с.78.
419. Михайлов В. Как бороться с коррупцией // <http://dniester.ru/content/kak-borotsya-s-korrupsiei> (sk.20.12.2013).
420. Михайлов Л.В. Борьба с коррупцией в США (80-е годы) // Вопросы истории, 1994; (5): 149-158.
421. Нажимов В.П. Право обвиняемого на защиту и презумпция его невиновности в советском уголовном процессе // Вопросы осуществления правосудия по уголовным делам / Межвузовский сборник. – Калининград: Изд-во КГУ, 1982. – Вып. 10. – с. 3-15
422. Никиташина Н. А. Юридические предположения в механизме правового регулирования (правовые презумпции и фикции) // Дисс. канд. юрид. Наук / Абакан, 2004.
423. Норкин Т.И. Ротация государственных служащих как фактор обеспечения безопасности федеральной государственной службы // Вестник Московского университета МВД России, 2007; (7): 25-27.
424. Овчинский В.С. Расходы – Доходы = Коррупция // Следователь, 2011; 9 (161): 37-38.
425. Овчинский В.С., Овчинский С.С. Борьба с мафией в России. Пособие в вопросах и ответах для сотрудников органов внутренних дел. – М.: Изд-во МВД России, 1993. – с. 72.
426. Ожиганов Э.Н. Понятие и структура коррупции: Сравнительный уровень коррупции в Российской Федерации // Социология власти, 1999; (1): 60-66.
427. Основы борьбы с организованной преступностью: Монография / Под ред. В.С. Овчинского. – М.: ИНФРА-М, 1997.
428. Панфилова, Е., Кабанов К. Научный семинар „Противодействие коррупции: пределы возможного”. Высшая школа экономики: 2011 // <http://www.liberal.ru/articles/5293> (sk.20.12.2013).
429. Панченко П.Н. Уголовно-правовая характеристика коррупции // Актуальные проблемы борьбы с коррупцией и организованной преступностью в сфере экономики / Материалы научно-практической конференции (18 – 19 апреля 1995 г.). – М.: НИиРИО Моск. ин-та МВД России, 1995. – Вып. 1. – С. 135-144.
430. Панченко П.Н. Управление применением уголовного законодательства как стратегия и тактика уголовной политики // Проблемы юридической техники в уголовном и уголовно-процессуальном законодательстве. – Ярославль: Изд-во Яросл. ун-та, 1996. – с. 104-112.
431. Панько К. К. Презумпции в уголовном праве как прием законотворчества // Журнал российского права, 2005; (3): 65-70.
432. Пateeва Г.Х. Роль СМИ в формировании общественного мнения по проблеме коррупции при назначении наказания. // Право. Законодательство. Личность, 2009; № 3 (7): 105-111.
433. Пачкория Т. Борьба с коррупцией по-грузински: метод "шоковой терапии" // <http://www.itar-tass.com/c188/415579.html> (sk.20.12.2013).
434. Пермяков Ю.Е. Введение в основы уголовной политики. – Самара: Самар. гос. ун-т, 1993. – с.7.
435. Петрухин И. Л. Внутреннее убеждение суда и правовые презумпции // Советское государство и право, 1964; (3): 63 – 71.
436. Пименов Н.А. Коррупция – угроза экономической безопасности предприятий и государства. – М: Библиотечка „Российской газеты” , 2009. – с.92

437. Политическая коррупция в России (материалы круглого стола) // Государство и право, 2003; (3): 105.
438. Полякова Т.А. Информационная открытость как один из факторов в борьбе с коррупцией при построении информационного общества // Юридический мир. Общероссийский научно-практический правовой журнал, 2008; 1 (133): 18-22.
439. Пономарев П.Г. Уголовно-правовые проблемы противостояния коррупции // Актуальные проблемы теории и практики борьбы с организованной преступностью в России / Материалы научно-практической конференции (17 – 18 мая 1994 г.). – М.: НИИРЮ Моск. ин-та МВД России, 1994. – Вып. 3. – с. 9-13.
440. Понятие коррупции. Формы проявления в сфере государственного управления // pravo.vuzlib.net/book_z2175_page_4.html (sk.20.12.2013).
441. Презумпции в советском праве. Учебное пособие / Бабаев В.К. – Горький: Изд-во ГВШ МВД СССР, 1974. – 124 с.
442. Разгильдиев Б.Т. Уголовно-правовая политика: понятие и содержание.// Правовая политика и правовая жизнь, 2000; (1): 131-135.
443. Раковский Ф. Коррупция и преступность в государстве "всеобщего благоденствия". (Признания американской печати) // Социалистическая законность, 1963, (1): 90-93.
444. Рамазанов Г. Ответственность за взяточничество в советский период. Коррупция в органах власти. Н. Новгород, 2001. – с.270.
445. Саенко Л.В. Коррупция как социальное явление: вопросы повышения ответственности гражданских служащих в современных условиях // Актуальные проблемы современной юридической науки и практики: Межвузовский сборник научных трудов, 2010, (4): 193-196.
446. Сатаров Г. Измерение бытовой коррупции в массовых социологических опросах // Вестник общественного мнения, 2006; 3 (83): 25-32.
447. Сатаров Г. Коррупция как причина инфляции // Журнал Большой Бизнес, 2008; 3 (49).
448. Северная Европа. Регион нового развития // Антюшина Н. М., Дерябин Ю. С., Можаяев В. Е. и др.; под ред. Дерябина Ю. С., Антюшиной Н. М. / Рос. акад. наук, Ин-т Европы. – М. : Весь мир, 2008. – с.508 .
449. Серегин Н. Коррупция в США // Социалистическая законность, 1974; (8): 72-73.
450. Симонян Р.Х. Страны Балтии: от обретения независимости до экономического кризиса // Горизонты экономики, 2011; (1):33-43.
451. Сиротин А. Опыт борьбы с коррупцией в Сингапуре // http://www.sudanet.ru/borba_s_korrupciei_v_singapore. (sk.20.12.2013).
452. Сироткин А.Г. Повышение правовой грамотности населения как мера противодействия коррупции // Конституционные и международно-правовые основы противодействия коррупции в Российской Федерации: новое законодательство и проблемы его применения / Сборник материалов VII Всероссийской научно-практической конференции (11 декабря 2009 г.). – Кострома: КГУ им. Н.А. Некрасова, 2010. – с. 85-89.
453. Соловьев В. Ответственность за взяточничество // Советская юстиция, 1965; (10): 23-25.
454. Сонин К. Простота борьбы с коррупцией // www.vedomosti.ru/newsline/news/1561357/prostota_borby_s_korrupciej, sk.03.05.2012 (sk.20.12.2013).
455. Сравнительное исследование коррупционных и служебных преступлений. Монография / Иванов А.М., Корчагин А.Г. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2001.
456. Талапина Э.В. Методика анализа коррупционности нормативных правовых актов органов исполнительной власти. Всемирный банк, Центр статистических разработок, 2006.
457. Тимофеев, С. Коррупция – причина аномальной инфляции // http://www.allrus.info/main.php?ID=454178&arc_new=1 (sk.20.12.2013)
458. Тищенко Е.В., Яшкина Е.В. Профилактика коррупции в сфере государственных закупок // Противодействие коррупции: уголовно-правовые, уголовно-исполнительные и криминологические аспекты / Сборник материалов XXXVII студенческой конференции "Неделя науки" (22 апреля 2009 года). – Ростов-на-Дону, 2009. – с. 114-120;
459. Трошев Д.Б. Контроль расходов государственных и муниципальных служащих как мера противодействия коррупции // Актуальные проблемы противодействия коррупции: материалы международной научно-практической конференции, 14 октября 2010 г. – Белгород: ООНИ и РИД БелЮИ МВД России, 2010. – с. 35-39.

460. Уголовное право. Общая часть / отв. ред. И. Я. Козаченко. — 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Норма, 2008. — с.510.–720.
461. Шадрина Е. В. Государственные и муниципальные закупки как система // <http://iii04.pform.ru/Data2004/DConf04/ShadrinaEV2.htm> (sk.20.12.2013).
462. Щур Л.В. Мажоритарная и пропорциональная избирательные системы: достоинства и недостатки // Правовое обеспечение социально-экономического развития Дальневосточного региона / Материалы межвузовской научно-практической конференции курсантов, слушателей и студентов, 24 мая 2006 г. — Хабаровск: Изд-во Дальневост. юрид. ин-та МВД РФ, 2006. — с. 87-90.
463. Экспертная дискуссия „Представление опыта стран бывшего социалистического лагеря в противодействии коррупции – уроки для Украины”. 18 марта 2010 г., Киев. ТО „ТОРО” и фонд Фридриха Наумана.
464. Эстрин А.Я. Взяточничество // Труды кружка уголовного права при Санкт-Петербургском университете. Спб., 1913. — с. 4.
465. Яни П. В борьбе с коррупцией эффективны только репрессии // Российская юстиция, 2001; (7): 58-59.

Statistikas dati

466. Actual hours worked per week by industry, seasonally adjusted (monthly). Statistics Canada // <http://www40.statcan.ca/l01/cst01/labr68a-eng.htm> (sk.20.12.2013).
467. Australia in Brief: Australia—an overview. Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade // <http://www.dfat.gov.au/aib/overview.html> (sk.20.12.2013).
468. Bekendtgørelse af straffeloven. LBK nr 849 af 06/09/2000 (Gældende) // http://www.ertiz.com/bekendtgørelse_af_straffeloven.htm (sk.20.12.2013).
469. BTI 2012 Estonia Country Report // <http://www.bti-project.de/fileadmin/Inhalte/reports/2012/pdf/BTI%202012%20Estonia.pdf> (sk.20.12.2013).
470. Canada's population clock // <http://www.statcan.gc.ca/ig-gi/pop-ca-eng.htm> (sk.20.12.2013).
471. Iepirkumu uzraudzības biroja vadības ziņojums. 2013. Nr.26/7-2.1/1 // <http://www.iub.gov.lv/files/upload/IUB%202012.gada%20vadibas%20zinojums.pdf> (sk.20.12.2013).
472. Iepirkumu uzraudzības birojs. Aktuālā publikāciju statistika // <http://www.iub.gov.lv/node/404> (sk.20.12.2013).
473. Kopējais publicēto paziņojumu skaits un publikācijās norādītās kopējās līgumcenas 2012.gadā. http://www.iub.gov.lv/files/upload/Aktuala_publicaciju_statistika_2012.pdf (sk.20.12.2013.)
474. List of countries by economic freedom // <http://www.heritage.org/index/Ranking> (sk.20.12.2013).
475. List of countries by future GDP (nominal) estimates // http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_future_GDP_estimates_%28nominal%29 (sk.20.12.2013).
476. Pārskats par notiesāto personu skaitu 2005.gadā // <http://www.ta.gov.lv/UserFiles/notiesatie05.xls> (sk.20.12.2013).
477. Pārskats par notiesāto personu skaitu 2006.gadā // <http://www.ta.gov.lv/UserFiles/notiesatie06.xls> (sk.20.12.2013).
478. Statistics Sweden. Yearbook of Housing and Building Statistics 2007. Statistics Sweden, Energy, Rents and Real Estate Statistics Unit, 2007 // http://www.scb.se/statistik/_publikationer/BO0801_2007A01_BR_BO01SA0701.pdf (sk.20.12.2013).
479. Statistiskās pārskats par notiesāto personu skaitu 2007.gadā // <http://www.ta.gov.lv/UserFiles/notiesatie07.xls> (sk.20.12.2013).
480. Statistiskās pārskats par notiesāto personu skaitu 2008.gadā // http://www.ta.gov.lv/UserFiles/noties_2008.xls (sk.20.12.2013).
481. Statistiskās pārskats par notiesāto personu skaitu pēc noziedzīgu nodarījumu veidiem 2009.gadā // http://www.ta.gov.lv/UserFiles/noties_2009.xls (sk.20.12.2013).
482. Statistisko pārskatu apkopojums par 2005.gadā Latvijas Republikā veiktajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2006.gadā Latvijas Republikā veiktajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2007.gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2008.gadā Latvijas Republikā veiktajiem

- publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2009. gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem // <http://www.iub.gov.lv/node/50> (sk.20.12.2013).
483. Statistisko pārskatu apkopojums par 2006.gadā Latvijas Republikā veiktajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2007.gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2008.gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2009. gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem // <http://www.iub.gov.lv/node/50> (sk.20.12.2013).
484. Statistisko pārskatu apkopojums par 2007.gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2008.gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2009. gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem. // <http://www.iub.gov.lv/node/50> (sk.20.12.2013).
485. Statistisko pārskatu apkopojums par 2007.gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2008.gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2009. gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem // <http://www.iub.gov.lv/node/50> (sk.20.12.2013).
486. Tiesu informācijas sistēmas statistika. Notiesāto personu skaits (2010.gads) // https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=81D1FA12D14AA8AAE884D57A6CBB9462 (sk.20.12.2013).
487. Tiesu informācijas sistēmas statistika. Notiesāto personu skaits (2011.gads) // https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=81D1FA12D14AA8AAE884D57A6CBB9462 (sk.20.12.2013).
488. Tiesu informācijas sistēmas statistika. Notiesāto personu skaits (2012.gads) // https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=81D1FA12D14AA8AAE884D57A6CBB9462 (sk.20.12.2013).
489. Tiesu statistikas analīze 2010/2009. Latvijas Republikas Tieslietu ministrija. Tiesu administrācija // <http://www.ta.gov.lv/index.php/lv/17/54/archive/1245/index.html> (sk.20.12.2013).

Interneta avoti

490. <http://delna.lv/kategorijas/darbibas-jomas/publiska-iepirkuma-uzraudziba/> (sk.20.12.2013).
491. <http://diena.lv/lat/business/hotnews/buvniecibas-iepirkumos-dempings-sit-augstu-vilni> (sk.20.12.2013).
492. http://europa.eu/legislation_summaries/fight_against_fraud/fight_against_corruption/index_lv.htm (sk.20.12.2013).
493. http://justice.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=604&lang_id=ENG (sk.20.12.2013).
494. <http://korrespondent.net/world/1080617-korrespondent-gruzinskaya-molodezh-prevrashchaet-stranu-v-raj-dlya-investorov-reportazh-iz-gruzii>
495. http://sbiblio.com/biblio/archive/simonjan_privatisacija/ (sk.20.12.2013).
496. <http://www.corruptionwatch-uk.org/cases/alstom/index.html> (sk.20.12.2013).
497. <http://www.corruptionwatch-uk.org/cases/innospec/index.html> (sk.20.12.2013).
498. <http://www.corruptionwatch-uk.org/cases/mabey-and-johnson/index.html> (sk.20.12.2013).
499. <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/at-negroza-spriedumu-bijusajam-aizsardzibas-ipasumu-direktoram-pavlinam-par-kukulnemsanu.d?id=42679748> (sk.20.12.2013).
500. http://www.delna.lv/wp-content/uploads/old_files/uz%20delnas%20nr2.pdf (sk.20.12.2013).
501. <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/latvia/> (sk.20.12.2013).
502. [http://www.enterprisesurveys.org/data/exploreTopics/Corruption 2008](http://www.enterprisesurveys.org/data/exploreTopics/Corruption%202008) (sk.20.12.2013).
503. <http://www.kandidatiuzdelnas.lv/notikumi-2006-2010/lielakie-korupcijas-skandali/daimler-korupcijas-lieta> // (sk.20.12.2013).
504. <http://www.kasjauns.lv/lv/zinas/65251/saeimas-deputati-zeke-glaba-gandrizz-400-000-latu>
505. http://www.knab.lv/lv/knab/press/article.php?id=107848#_ftn1 (sk.20.12.2013).
506. http://www.mayerbrown.com/public_docs/Siemens_Criminal_Information.pdf. (sk.20.12.2013).
507. <http://www.nukri.org/index.php?module=pnForum&func=viewtopic&topic=8893> (sk.20.12.2013).
508. http://www.oecd.org/document/25/0,2340,en_2649_33935_37081881_1_1_1_1,00.html (sk.20.12.2013).
509. <http://www.rigaslaiks.lv/Raksts.aspx?year=2011&month=2&article=3> (sk.20.12.2013).

510. http://www.tiesibsargs.lv/lat/petijumi_un_viedokli/viedokli/?doc=270 (sk.20.12.2013).
511. http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2008/faq#interpreting4 (sk.20.12.2013).
512. http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/gcb/2010/in_detail (sk.20.12.2013).
513. http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/gcb/2010/results (sk.20.12.2013).
514. http://www.oecd.org/document/25/0,2340,en_2649_33935_37081881_1_1_1_1,00.html. (sk.20.12.2013).
515. <http://www.apollo.lv/portal/ipasums/articles/212898> (sk.20.12.2013).
516. <http://www.ir.lv/2010/11/6/jauniesi-par-korupciju-2> (sk.20.12.2013).
517. http://www.prsgroup.com/prsgroup_shoppingcart/pc-66-4-countrydata.aspx (sk.20.12.2013).
518. http://www.prsgroup.com/prsgroup_shoppingcart/pc-66-4-countrydata.aspx (sk.20.12.2013).
519. http://jurconsult.blogspot.com/2012/01/blog-post_06.html (sk.20.12.2013).
520. http://staburags.diena.lv/news/article.html?xml_id=10176 (sk.20.12.2013).
521. <http://www.policistuarodbiedriba.lv/index2.php?id=219> (sk.20.12.2013).
522. <http://korupcijas-c.wikidot.com/par-korupcijas-c-2012> (sk.20.12.2013).
523. http://news.lv/Latvijas_Avize/2010/01/27/Buvniekiem-prasis-par-socialo-nodokli (sk.20.12.2013).
524. <http://delna.lv/2012/03/09/zinojums-valstiska-godaprata-sistemas-novertejums-2012/#more-6959> (sk.20.12.2013).
525. <http://www.ir.lv/2012/9/24/ilvess-igaunija-labprat-ano-dalitos-ar-savu-it-pieredzi> (sk.20.12.2013).
526. <http://knab.gov.lv/lv/education/research/> (sk.20.12.2013).
527. <http://www.autoconsulting.com.ua/article.php?sid=18372> (sk.20.12.2013).
528. <http://www.bank.lv/nauda/nauda-apgroziba> (sk.20.12.2013).
529. <http://www.delna.lv/lat/news/95/> (sk.20.12.2013).
530. <http://www.doingbusiness.org> (sk.20.12.2013).
531. <http://www.doingbusiness.org/methodology> (sk.20.12.2013).
532. <http://www.dst.dk/> (sk.20.12.2013).
533. <http://www.fcpaprofessor.com/category/bae> (sk.20.12.2013).
534. <http://www.globalintegrity.org/report> (sk.20.12.2013).
535. <http://www.heritage.org/Index/> (sk.20.12.2013).
536. <http://www.iub.gov.lv/> (sk.20.12.2013).
537. <http://www.iub.gov.lv/pvs/show/52500> (sk.20.12.2013).
538. <http://www.knab.gov.lv/lv/knab/advisory/council/> (sk.20.12.2013).
539. <http://www.knab.lv/lv/knab/press/article.php?id=180035> (sk.20.12.2013).
540. <http://www.knab.lv/lv/knab/press/article.php?id=380793> (sk.20.12.2013).
541. <http://www.letonika.lv/> (sk.20.12.2013).
542. <http://www.prsgroup.com/ICRG.aspx> (sk.20.12.2013).
543. <http://www.stats.govt.nz/populationclock.htm> (sk.20.12.2013).
544. <http://www.stopotkat.net/articles/view/19131> (sk.20.12.2013).
545. <http://www.transparency.org/research/cpi/overview> (sk.20.12.2013).
546. <http://www.fcpaprofessor.com/category/alcatel-lucent> (sk.20.12.2013).

PIELIKUMI

- 1.pielikums – Promocijas darba autora publikāciju saraksts
- 2.pielikums – Promocijas darba autora dalība zinātniskajās konferencēs
- 3.pielikums – Forma ekspertu aptaujai
- 4.pielikums – Ekspertu izvēles pamatojums
- 5.pielikums – Interviju ar ekspertiem saturs
- 6.pielikums – Ekspertu ieteikumi korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā
- 7.pielikums – Forma iedzīvotāju aptaujai
- 8.pielikums – Latvijas Republikas iedzīvotāju aptaujas tehniskā informācija
- 9.pielikums – Forma uzņēmēju aptaujai
- 10.pielikums – Uzņēmēju anketēšanas rezultāti
- 11.pielikums – Uzņēmēju ieteikumu apkopojums korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā
- 12.pielikums – Latvijas valsts darbību apraksts korupcijas novēršanas jomā 1991.–2013.gados
- 13.pielikums – Publisko iepirkumu likuma pretkoruptīvās efektivitātes vērtējums
- 14.pielikums – KNAB 2003.–2011.gadu publisko pārskatu izvilks
- 15.pielikums – Publisko iepirkumu jomā KNAB krimināllietu apskats (2004.–2012.gadi)

Promocijas darba autora publikāciju saraksts

1. Kriviņš A. Par korupcijas novēršanu un apkarošanu publiskajos iepirkumos. Baltijas juridiskais žurnāls, 2010. Nr.2 (20), 111.–116.lpp. ISSN: 1691-0702.
2. Kriviņš A. Ārvalstu pieredze korupcijas novēršanā un apkarošanā. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2011. Nr.2/3 (55/56), 42.–47.lpp. ISSN: 1407-2971.
3. Kriviņš A. Korupcijas novēršana un apkarošana kriminālsodu politikas aspektā. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2011. Nr.4 (57), 30.–34.lpp. ISSN: 1407-2971.
4. Kriviņš A. Eksperts publiskajos iepirkumos. Baltijas juridiskais žurnāls, 2011. Nr.1 (22), 63.–67.lpp. ISSN: 1691-0702.
5. Kriviņš A. Pretkorupcijas tiesību attīstība sociokonverģences kontekstā. Starptautiskās zinātniski-praktiskās konferences „Starptautisko un nacionālo tiesību attīstība mūsu dienās” rakstu krājums. Rīga: Sociālo tehnoloģiju augstskola, 2011, 56.–58.lpp. ISBN: 978-9984-748-38-2.
6. Kriviņš A. Korupcija publiskajos iepirkumos tipoloģizācijas griezumā. Starptautiskās jauno pētnieku un studentu zinātniski praktiskās konferences „Izaicinājumu un iespēju laiks: problēmas, risinājumi, perspektīvas” rakstu krājums. Rēzekne: BSA, RA, LMA LF, 2011, 342.–344.lpp. ISBN: 978-9984-47-048-1.
7. A.Kriviņš. Korupcijas problemātika publiskajos iepirkumos. Starptautiskās zinātniskās konferences „Valsts un tiesību aktuālās problēmas” zinātnisko rakstu krājums. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saulē”, 2011, 121.–127.lpp. ISBN: 978-9984-14-543-3.
8. Kriviņš A. Korupcijas novēršanas jēdziens publisko iepirkumu jomā. Mēs laikā, telpā un attīstībā: 2011.gada 12.maija studentu zinātniskās konferences krājums. Rēzekne: Rēzeknes augstskola, 2012, 112.–118.lpp. ISBN: 978-9984-44-094-1.
9. Kriviņš A. Publiskais iepirkums un korupcija: cilvēkdrošības aspekts. Valsts policijas koledžas I Starptautiskās zinātniskās konferences „Cilvēkdrošības tiesiskie, socioloģiskie un psiholoģiskie aspekti” rakstu krājums. Rīga: Valsts policijas koledža, 2012, 86.–91.lpp. ISBN: 978-9984-49-797-6.
10. Kriviņš A. Pierādīšanas nastas pārņemšana un legālā prezumpcija korupcijas ierobežošanas un apkarošanas kontekstā. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2012. Nr.3 (60), 36.–46.lpp. ISSN: 1407-2971.
11. Кривиньш А. Финансовый кризис и проблема коррупции: взаимная корреляция. „Financial Crisis – its course and socioeconomic consequences in Central and Eastern Europe”. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2012, pp. 904-909. ISBN: 978-83-7702-416-4.
12. Krivinsh A. Professionalism of the public procurement practitioners from the perspective of fight against corruption. Humanities and Social Sciences Review, 2012. Vol. 01, No. 04, pp. 403-412. ISSN: 2165-6258.
13. Krivinsh A. Uncorrupted public purchases as the factor of sustainability of business. Proceedings of the Conference of the School of Business Administration Turība XIII International Scientific Conference Sustainable business under changing economic conditions. Riga: Turība, 2012, pp. 233-241. ISSN: 1691-6069.
14. Kriviņš A. Iepirkumu komisija pretkorupcijas skatījumā: ES un ASV tiesiskās pieredzes integrācija. Daugavpils Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes starptautisko zinātnisko konferenču rakstu krājums. Starptautiskās zinātniskās konferences „Eiropas integrācijas sociālā un ekonomiskā dimensija: problēmas,

- risinājumi, perspektīvas” materiāli. II daļa. Valsts un tiesību aktuālās problēmas. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saulē”, 2012, 116.–122.lpp. ISBN: 978-9984-14-585-3.
15. Kriviņš A. Korupcijas publisko iepirkumu jomā mehānisms un risku raksturojums. Izaicinājumu un iespēju laiks: problēmas, risinājumi, perspektīvas: 2012.gada 17.–18.maija II starptautiskās jauno pētnieku un studentu zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rēzekne: BSA, RA, LMA LF, 2012, 330.–332.lpp. ISBN: 978-9984-47-064-1.
 16. Kriviņš A. Korupcijas novēršanas subjekti, to darbības tiesiskie un organizatoriskie pamati. Moderno tiesību attīstības teorētiskās un praktiskās problēmas: starptautiskā zinātniski praktiskā konference. Rakstu krājums. Rīga: Sociālo Tehnoloģiju augstskola, 2012, 20.–22.lpp. ISBN: 978-9984-748-39-9.
 17. Kriviņš A. Korupcijas stāvoklis mūsdienu Latvijā publisko iepirkumu jomā. Starptautiskais zinātnisko darbu krājums. 8.sējums, II daļa. Rīga: Baltijas psiholoģijas un menedžmenta augstskola, 2012, 118.–130.lpp. LV ISSN: 1691-6913.
 18. Krivinsh A. Proposals for preventing of corruption at the stage of elaboration of the procurement documents. European Applied Studies: modern approaches in scientific researches, 1st International scientific conference. Stuttgart: ORT Publishing, 2012, pp. 430-432. ISBN: 978-3-944375-01-4.
 19. Krivinsh A. Potential features of the corrupted public procurements. Scientific enquiry in the contemporary world: theoretical basics and innovative approach. Florida: L&L Publishing, 2012, pp. 65-68. ISBN: 978-1481822930.
 20. Kriviņš A. Korupcijas apkarošanas principi, metodes un paņēmieni mūsdienu Latvijā. Valsts policijas koledžas 2. starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: Valsts policijas koledža, 2013, 7.–20.lpp. ISBN: 978-9984-49-797-6.
 21. Kriviņš A. Korupcijas novēršanas principi, metodes un paņēmieni mūsdienu Latvijā. Daugavpils universitātes 54.starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Daugavpils: Daugavpils universitāte, 2013, 397.–404.lpp. ISBN: 978-9984-14-613-3.
 22. Kriviņš A. Korupcijas apkarošanas jēdziena definēšanas problemātika (publisko iepirkumu aspekts). Mēs laikā, telpā, attīstībā: 2012.gada 10.maija studentu zinātniskās konferences rakstu krājums. Rēzekne: Rēzeknes augstskola, 2013, 233.–240.lpp. ISBN: 978-9984-44-114-6.
 23. Кривиньш А. Субъекты коррупции на примере публичных закупок. Solution of a social requirements and objective reality issues in economical and juridical sciences. Materials digest of the XXXIV International Research and Practice Conference in jurisprudence, economic sciences and management (London, October 11 – October 16, 2012). London: IASHE, 2013, pp. 160-163. ISBN: 978-1-909137-11-0.
 24. Krivinsh A. The Anticorruption Development of the Public Procurement Mechanism. Humanities and Social Sciences Review, 2013. Volume 02, No.01, pp. 229-240. ISSN: 2165-6258.
 25. Kriviņš A. Publisko iepirkumu jēdziens un mehānisms. Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā: 2012.gada 7.decembra starptautiskās zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rīga: Baltijas Starptautiskā akadēmija, 2013, 231.–238.lpp. ISBN: 978-9984-47-076-4.
 26. Kriviņš A. Korupcijas publisko iepirkumu jomā veidošanās vēsturiskie aspekti. Izaicinājumu un iespēju laiks: problēmas, risinājumi, perspektīvas: 2013.gada 16.–17.maija III starptautiskās jauno pētnieku un studentu zinātniski praktiskās

- konferences materiālu krājums. Rēzekne: BSA, ARPCZ, LMA LF, BPMA, 2013, 308.–312.lpp. ISBN: 978-9984-47-077-1.
27. Kriviņš A., Vilks A. Prevention of corruption in public procurement: importance of general legal principles. *Jurisprudence*, 2013. No.20 (1), pp. 257-269. ISSN: 1392–6195.
 28. Kriviņš A. Par korupcijas definēšanas problēmu. Tiesību attīstība mūsdienu sabiedrībā: starptautiskās zinātniski praktiskās konferences materiāli. Rīga: Sociālo tehnoloģiju augstskola, 2013, 27.–31.lpp. ISBN: 978-9984-748-40-5.
 29. Kriviņš A. Korupcijas būtība, cēloņi un sekas. 7.starptautiskās zinātniskās konferences „Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2012: finanšu kapitāla ietekme uz reģiona konkurētspēju” materiāli. Daugavpils: Daugavpils universitāte. Raksts ir pieņemts publicēšanai.
 30. Krivinsh A. The prevention of corruption in the sphere of public purchases. 4 International Interdisciplinary Scientific Conference Society. Health. Welfare. Intergenerational Solidarity: Problems and Solutions, Reality and Perspectives. *Proceedings*. Raksts ir pieņemts publicēšanai.
 31. Kriviņš A. Korupcijas apkarošanas subjekti un to darbības tiesiskie pamati. Valsts policijas koledžas 3. starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Rīga: Valsts policijas koledža. Raksts ir pieņemts publicēšanai.
 32. Kriviņš A. Ekspertu loma kriminālprocesos, kas ir saistīti ar korupciju. V Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences „Ekspertu pētījumu teorētiskie un praktiskie aspekti” materiāli. Raksts ir pieņemts publicēšanai.
 33. Krivinsh A. The Analysis of the State of Corruption in the Public Procurements of the Republic of Latvia. *International Journal of Multidisciplinary Thought*, 2013. Volume 03, No.02, pp.399-403. ISSN: 2156-6992.
 34. Kriviņš A. Latvijas Republikas publisko iepirkumu veikšanas tiesiskā regulējuma pretkoruptīvās attīstības pakāpes novērtējums. Daugavpils universitātes 55. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Daugavpils: Daugavpils universitāte. Raksts ir pieņemts publicēšanai.
 35. Krivinsh A. Anticorruptional improvement of regulatory framework of public procurement execution in the Republic of Latvia. *International Journal of Business and Management Studies*, 2013. Volume 02, Nr.02, pp.427-432. ISSN: 2158-1479.

Promocijas darba autora dalība zinātniskajās konferencēs

Starptautiskās konferences

1. Piedalīšanās ar referātu Baltijas Starptautiskās Akadēmijas, Starptautiskās Neatkarīgo ekspertu federācijas, Latvijas Neatkarīgo ekspertu asociācijas un Baltijas Juridiskā Žurnāla rīkotajā starptautiskajā konferencē „IV Starptautiskā Zinātniski-praktiskā konference „Ekspertu pētījumu teorētiskie un praktiskie aspekti”” 2010.gada 25.–26.novembrī, Rīgā. Referāta temats: „Eksperts publiskajos iepirkumos”. Referāts pilnā apjomā publicēts Baltijas Juridiskajā Žurnālā.
2. Piedalīšanās ar referātu Daugavpils universitātes Sociālo zinātņu fakultātes, Tiesību katedras un Sociālo pētījumu institūta rīkotajā starptautiskajā konferencē „Starptautiskā zinātniskā konference „Valsts un tiesību aktuālās problēmas” 2010.gada 26.–27.novembrī, Daugavpilī. Referāta temats: „Korupcijas problemātika publiskajos iepirkumos”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
3. Piedalīšanās ar referātu Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes, Latvijas zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centra, *Mykolas Romeris* universitātes (Lietuva), Drošības un politikas attīstības institūta (Zviedrija) un Valsts policijas galvenās kriminālpolicijas pārvaldes rīkotajā starptautiskajā konferencē „Starptautiskā zinātniskā konference „Organizētā noziedzība un noziedzīgās organizācijas: teorētiskās un organizatoriski taktiskās problēmas. Pašreizējais fenomens un attīstības tendences”” 2010.gada 1.decembrī, Rīgā. Referāta temats: „Korupcijas problemātika publiskajos iepirkumos organizētās noziedzības apkarošanas kontekstā”.
4. Piedalīšanās ar referātu Valsts policijas koledžas rīkotajā starptautiskajā konferencē „I Starptautiskā zinātniskā konference „Cilvēkdrošības tiesiskie, socioloģiskie un psiholoģiskie aspekti”” 2011.gada 28.janvārī, Rīgā. Referāta temats: „Publiskais iepirkums un korupcija: cilvēkdrošības aspekts”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
5. Piedalīšanās ar referātu Rīgas pedagogijas un izglītības vadības akadēmijas un Rīgas Stradiņa universitātes Rehabilitācijas fakultātes un Juridiskās fakultātes rīkotajā starptautiskajā konferencē „Starptautiskā starpdisciplinārā zinātniskā konference „Krīze un tās pārvarēšanas iespējas”” 2011.gada 4.–5.martā, Rīgā. Referāta temats: „Krīzes ietekme uz korupciju publiskajos iepirkumos”.
6. Piedalīšanās ar referātu Sociālo tehnoloģiju augstskolas rīkotajā starptautiskajā konferencē „Starptautisko un nacionālo tiesību attīstība mūsu dienās: starptautiskā zinātniski-praktiskā konference, veltīta augstskolas 20 gadu jubilejai” 2011.gada 15.–16.aprīlī, Rīgā. Referāta temats: „Pretkorupcijas tiesību attīstība sociokonverģences kontekstā”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
7. Piedalīšanās ar referātu Baltijas Starptautiskās akadēmijas un *Society for Baltic Security* rīkotajā starptautiskajā konferencē „Starptautiskā zinātniski-praktiskā konference „SABIEDRĪBA. CILVĒKS. DROŠĪBA. 2011. Sabiedrības tiesiskā drošība un aizsardzība” 2011.gada 15.–16.aprīlī, Rīgā. Referāta temats: „Ārvalstu pieredze korupcijas novēršanā un apkarošanā”. Referāts pilnā apjomā publicēts žurnālā *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*.
8. Piedalīšanās ar referātu Baltijas Starptautiskās akadēmijas, Rēzeknes augstskolas un Latvijas Mākslas akadēmijas Latgales filiāles rīkotajā starptautiskajā konferencē „Starptautiskā jauno pētnieku un studentu zinātniski praktiskā

- konference „Izaicinājumu un iespēju laiks: problēmas, risinājumi, perspektīvas”” 2011.gada 26.–28.maijā, Rēzeknē. Referāta temats: „Korupcija publiskajos iepirkumos tipoloģizācijas griezumā”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
9. Piedalīšanās ar referātu Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes, Latvijas zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centra, *Mykolas Romeris* universitātes (Lietuva) un Drošības un politikas attīstības institūta (Zviedrija) rīkotajā starptautiskajā konferencē „Starptautiskā zinātniskā konference „Tiesību aizsardzības un policijas iestāžu loma un iespējas sabiedriskās drošības nodrošināšanā”” 2011.gada 28.septembrī, Rīgā. Referāta temats: „Korupcijas apkarošanas efektivitātes problēma publisko iepirkumu sfērā”.
 10. Piedalīšanās ar referātu Daugavpils universitātes Sociālo zinātņu fakultātes rīkotajā starptautiskajā konferencē „Eiropas integrācijas sociālā un ekonomiskā dimensija: problēmas, risinājumi, perspektīvas” 2011.gada 3.–5.novembrī, Daugavpilī. Referāta temats: „Iepirkumu komisija pretkorupcijas skatījumā: ES un ASV tiesiskās pieredzes integrācija”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
 11. Piedalīšanās ar referātu *School of Business Administration Turiba* rīkotajā starptautiskajā konferencē „ XII International scientific conference „Sustainable Business in Changing Economic Conditions”” 2012.gada 30.martā, Rīgā. Referāta temats: „Nekorumpētie publiskie iepirkumi kā uzņēmējdarbības ilgtspējas veicinošais faktors”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
 12. Piedalīšanās ar referātu *International Journal of Arts and Sciences* rīkotajā starptautiskajā konferencē „International Conference for Academic Disciplines „Vienna, Slovakia&Hungary MULTIDISCIPLINARY CONFERENCE”” 2012.gada 1.–5.aprīlī, **Vīnē, Austrijā**. Referāta temats: „ Professionalism of the public procurement practitioners from the perspective of fight against corruption”. Referāts pilnā apjomā publicēts žurnālā *Humanities and Social Sciences Review*.
 13. Piedalīšanās ar referātu Daugavpils universitātes rīkotajā starptautiskajā konferencē „Daugavpils universitātes 54.starptautiskā zinātniskā konference” 2012.gada 18.–20.aprīlī, Daugavpilī. Referāta temats: „Korupcijas novēršanas principi, metodes un paņēmieni mūsdienu Latvijā”. Referāts ir pieņemts publicēšanai konferences rakstu krājumā.
 14. Piedalīšanās ar referātu Valsts policijas koledžas rīkotajā starptautiskajā konferencē „II Starptautiski zinātniskā konference „Noziedzības prevencijas un apkarošanas novitātes pasaulē un Latvijā” 2012.gada 24.–25.aprīlī, Rīgā. Referāta temats: „Korupcijas apkarošanas principi, metodes un paņēmieni mūsdienu Latvijā”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
 15. Piedalīšanās ar referātu Baltijas Starptautiskās akadēmijas un *Society for Baltic Security* rīkotajā starptautiskajā konferencē „ Starptautiskā zinātniski praktiskā konference „SABIEDRĪBA. CILVĒKS. DROŠĪBA. 2012. Globālie izaicinājumi: Konfliktu risināšanas tiesiskie un organizatoriskie paņēmieni” 2012.gada 27.–28.aprīlī, Rīgā. Referāta temats: „Pierādīšanas nastas pārņemšana un legālās prezumpcijas pretkorupcijas skatījumā”. Referāts pilnā apjomā publicēts žurnālā *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*.
 16. Piedalīšanās ar referātu Baltijas Starptautiskās akadēmijas, Rēzeknes augstskolas un Latvijas Mākslas akadēmijas Latgales filiāles rīkotajā starptautiskajā konferencē „II starptautiskā jauno pētnieku un studentu zinātniski praktiskā konference „Izaicinājumu un iespēju laiks: problēmas, risinājumi, perspektīvas””

- 2012.gada 17.–18.maijā, Rēzeknē. Referāta temats: „Korupcijas publisko iepirkumu jomā mehānisms un risku raksturojums”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
17. Piedalīšanās ar referātu Sociālo tehnoloģiju augstskolas rīkotajā starptautiskajā konferencē „5th international scientific-practical conference „Theoretical and practical problems of the development of modern law”” 2012.gada 18.–19.maijā, Rīgā. Referāta temats: „Korupcijas novēršanas subjekti, to darbības tiesiskie un organizatoriskie pamati”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
 18. Piedalīšanās ar referātu *The John Paul II Catholic University of Lublin, Warsaw School of Economics, Pope John Paul II State Higher Vocational School in Biala Podlaska* rīkotajā starptautiskajā konferencē „The XIII international scientific conference „Financial Crisis –its course and socioeconomic consequences in Central and Eastern Europe”” 2012.gada 21.–23.maijā, **Nalenčovā, Polijā**. Referāta temats: „Финансовый кризис и проблема коррупции: взаимная корреляция”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
 19. Piedalīšanās ar referātu Baltijas psiholoģijas un menedžmenta augstskolas, Baltijas Starptautiskās akadēmijas un Grāmatvedības un finanšu koledžas rīkotajā starptautiskajā konferencē „III Starptautiskā zinātniski praktiskā konference „Psiholoģijas, biznesa un sociāla darba perspektīvas un iespējas mūsdienīgā Eiropā”” 2012.gada 24.–25.maijā, Rīgā. Referāta temats: „Korupcijas stāvoklis mūsdienu Latvijā publisko iepirkumu jomā”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
 20. Piedalīšanās *International Academy of Sciences and Higher Education* rīkotajā starptautiskajā neklātienēs konferencē „XXXIV International Research and Practice Conference „Solution of a social requirements and objective reality issues in economical and juridical sciences”” 2012.gada 11.–16.novembrī, **Londonā, Lielbritānijā**. Referāta temats: „Субъекты коррупции на примере публичных закупок”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
 21. Piedalīšanās ar referātu *International Journal of Arts & Sciences* rīkotajā starptautiskajā konferencē „Rome 2012: International Conference for Academic Disciplines 2012” 2012.gada 29.oktobrī – 1.novembrī, **Romā, Itālijā**. Referāta temats: „Anticorruptional development of public procurement mechanism”. Referāts pilnā apjomā publicēts žurnālā *Humanities and Social Sciences Review*.
 22. Piedalīšanās ar referātu Daugavpils universitātes Sociālo zinātņu fakultātes un *Regional Studies Association* rīkotajā starptautiskajā konferencē „7.starptautiskā zinātniskā konference „Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2012: finanšu kapitāla ietekme uz reģiona konkurētspēju”” 2012.gada 8.–11.novembrī, Rīgā. Referāta temats: „Korupcijas būtība, cēloņi un sekas”. Referāts ir pieņemts publicēšanai konferences rakstu krājumā.
 23. Piedalīšanās ar referātu Rīgas Stradiņa universitātes rīkotajā starptautiskajā konferencē „4 International Interdisciplinary Scientific Conference Society. Health. Welfare. Intergenerational Solidarity: Problems and Solutions, Reality and Perspectives” 2012.gada 23.novembrī, Rīgā. Referāta temats: „The prevention of corruption in the sphere of public purchases”. Referāts ir pieņemts publicēšanai konferences rakstu krājumā.
 24. Piedalīšanās ar referātu Baltijas Starptautiskās akadēmijas, Daugavpils universitātes, Rīgas Stradiņa universitātes, *Uniwersitet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach*, Informācijas Sistēmu Menedžmenta augstskolas rīkotajā starptautiskajā konferencē „Starptautiskā zinātniski praktiskā konference

- „Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā”” 2012.gada 7.decembrī, Rīgā. Referāta temats: „Publisko iepirkumu jēdziens un mehānisms”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
25. Piedalīšanās *ORT Publishing, The Center For Social and Political Studies „Premier”* rīkotajā starptautiskajā neklātienas konferencē „1st International Scientific Conference „European Applied Sciences: modern approaches in scientific researches”” 2012.gada 17.–19.decembrī, **Štutgartā, Vācijā**. Referāta temats: „Proposals for preventing of corruption at the stage of elaboration of the procurement documents”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
 26. Piedalīšanās ar referātu Valsts policijas koledžas rīkotajā starptautiskajā konferencē „III Starptautiskā zinātniskā konference „Tiesībsargājošo institūciju loma sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā”” 2013.gada 24.–25.aprīlī, Rīgā. Referāta temats: „Korupcijas apkarošanas subjekti un to darbības tiesiskie pamati”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
 27. Piedalīšanās ar referātu Baltijas Starptautiskās Akadēmijas, Starptautiskās Neatkarīgo ekspertu federācijas, Latvijas Neatkarīgo ekspertu asociācijas un Baltijas Juridiskā Žurnāla rīkotajā starptautiskajā konferencē „V Starptautiska zinātniski praktiskā konference „Ekspertu pētījumu teorētiskie un praktiskie aspekti”” 2013.gada 15.–16.martā, Rīgā. Referāta temats: „Ekspertu loma kriminālprocesos, kas ir saistīti ar korupciju”. Referāts pilnā ir pieņemts publicēšanai konferences rakstu krājumā.
 28. Piedalīšanās ar referātu *International Journal of Arts & Sciences* rīkotajā starptautiskajā konferencē „Paris 2013: Euro-American Conference for Academic Disciplines” 2013.gada 8.–11.aprīlī, **Parīzē, Francijā**. Referāta temats: „The Analysis of the State of Corruption in the Public Procurements of the Republic of Latvia”. Raksts ir pieņemts publicēšanai *International Journal of Arts and Sciences* zinātniskajā izdevumā.
 29. Piedalīšanās ar referātu Daugavpils universitātes un Daugavpils universitātes Jauno zinātnieku asociācijas rīkotajā starptautiskajā konferencē „Daugavpils universitātes 55. Starptautiskā zinātniskā konference” 2013.gada 10.–12.aprīlī, Daugavpilī. Referāta temats: „Latvijas Republikas publisko iepirkumu veikšanas tiesiskā regulējuma pretkoruptīvās attīstības pakāpes novērtējums”. Referāts ir pieņemts publicēšanai konferences rakstu krājumā.
 30. Piedalīšanās ar referātu Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes, Tallinas universitātes Tiesību Akadēmijas (Igaunija), *Mykolas Romeris* universitātes (Lietuva), Drošības un politikas attīstības institūta (Zviedrija) rīkotajā starptautiskajā konferencē „Starptautiskā zinātniskā konference „Inovatīvās jurisprudences aktuālās problēmas”” 2013.gada 25.aprīlī, Rīgā. Referāta temats: „Korupcijas publisko iepirkumu jomā izziņas metodika”.
 31. Piedalīšanās ar referātu Sociālo tehnoloģiju augstskolas rīkotajā starptautiskajā konferencē „Tiesību attīstība mūsdienu sabiedrībā: starptautiskā zinātniski praktiskā konference”” 2013.gada 24.–25.maijā, Rīgā. Referāta temats: „Par korupcijas jēdzienu”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
 32. Piedalīšanās ar referātu Baltijas Starptautiskās akadēmijas, Latvijas Mākslas akadēmijas Latgales filiāles, Baltijas Psiholoģijas un Menedžmenta augstskolas, Varšavas Sociālās Administrācijas augstskolas, „Austrumlatvijas radošo pakalpojumu centrs”, Krievijas Federācijas palātas sistēmanalīzes valsts zinātniski pētnieciskā institūta rīkotajā starptautiskajā konferencē „III

Starptautiskā jauno pētnieku un studentu zinātniski praktiskā konference „Izaicinājumu un iespēju laiks: problēmas, risinājumi, perspektīvas” 2013.gada 16.–18.maijā, Rēzeknē. Referāta temats: „Korupcijas publisko iepirkumu jomā veidošanās vēsturiskie aspekti”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.

33. Piedalīšanās ar referātu *International Journal of Arts & Sciences* rīkotajā starptautiskajā konferencē „Munich 2013: End-of-Academic-Year Multidisciplinary Conference” 2013.gada 23.–26.jūnijā, **Minhenē, Vācijā**. Referāta temats: „Anticorruptional improvement of regulatory framework of public procurement execution in the Republic of Latvia”. Raksts ir pieņemts publicēšanai *International Journal of Arts and Sciences* zinātniskajā izdevumā.

Vietējās konferences

34. Piedalīšanās ar referātu Rīgas Stradiņa universitātes rīkotajā vietējā konferencē „Rīgas Stradiņa universitātes 2011.gada Zinātniskā konference” 2011.gada 14.–15.aprīlī, Rīgā. Referāta temats: „Latvijas publisko iepirkumu mehānisma transformācija 21.gadsimtā korupcijas novēršanas kontekstā”.
35. Piedalīšanās ar referātu Rēzeknes Augstskolas Humanitāro un juridisko zinātņu fakultātes rīkotajā vietējā konferencē „Rēzeknes Augstskolas Humanitāro un juridisko zinātņu fakultātes 15.studentu zinātniskā konference „Mēs laikā, telpā, attīstībā”” 2011.gada 12.maijā, Rēzeknē. Referāta temats: „Korupcijas novēršanas jēdziens publisko iepirkumu jomā”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
36. Piedalīšanās ar referātu Rīgas Stradiņa universitātes rīkotajā vietējā konferencē „Rīgas Stradiņa universitātes 2012.gada zinātniskā konference” 2012.gada 29.–30.martā, Rīgā. Referāta temats: „Publisko iepirkumu veikšanas teorētiskie un metodoloģiskie pamati”.
37. Piedalīšanās ar referātu Rēzeknes augstskolas Humanitāro un juridisko zinātņu fakultātes un Studējošo pašpārvaldes rīkotajā vietējā konferencē „Studentu zinātniskā konference „Mēs laikā, telpā, attīstībā”” 2012.gada 10.–12.maijā, Rēzeknē. Referāta temats: „Korupcijas apkarošanas jēdziens publisko iepirkumu jomā”. Referāts pilnā apjomā publicēts konferences rakstu krājumā.
38. Piedalīšanās ar referātu Rīgas Stradiņa universitātes rīkotajā vietējā konferencē „Rīgas Stradiņa universitātes 2013.gada zinātniskā konference” 2013.gada 21.–22.martā, Rīgā. Referāta temats: „Korupcijas apkarošanas efektivitātes vērtējums mūsdienīgajā Latvijas Republikā publisko iepirkumu jomā”.

Forma ekspertu aptaujai

1. Cik ilgu laiku Jūs nodarbojaties ar korupcijas / publisko iepirkumu jautājumiem?
2. Vai Jūs uzskatāt, ka korupcijas problēma Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir būtiska?
3. Vai, Jūsaprāt, Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir sastopami pārkāpumi?
4. Kādi pārkāpumi, cik bieži un kādas sekas tie izraisa?
5. Kādās publisko iepirkumu jomās pārkāpumi varētu būt sastopami visbiežāk?
6. Kā Jūs vērtētu korupcijas izplatību Latvijas publiskajos iepirkumos?
7. Vai korupciju publiskajos iepirkumos parasti veido atsevišķo personu darbības vai grupveida darbības?
8. Kāds, Jūsaprāt, ir amatpersonu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?
9. Kāds, Jūsaprāt, ir komersantu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?
10. Kurš, Jūsaprāt, parasti visvairāk ietekmē lēmumus attiecībā uz iepirkuma uzvarētāju (iepirkuma komisija, pasūtītāja vadība, komersanti)?
11. Kādi korupcijas novēršanas paņēmieni, Jūsaprāt, būtu visefektīvākie attiecībā uz publiskajiem iepirkumiem?
12. Kāda atbildība, Jūsaprāt, būtu nosakāma iepirkumu komisiju locekļiem par pārkāpumiem (kas nav saistīti ar kukuļņemšanu) publisko iepirkumu jomā?
13. Kā Jūs novērtētu katra atsevišķa subjekta darbību korupcijas novēršanā un apkarošanā Latvijas publiskajos iepirkumos (valdība, KNAB, valsts kontrole, Latvijas sabiedrība)?
14. Vai pašreizēja tiesiskā regulācija (Latvijas publisko iepirkumu veikšanai) ir pietiekoša, lai efektīvi novērstu korupcijas riskus?
15. Ko Jūs ieteiktu korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā?

Ekspertu izvēles pamatojums

Nr. p/k	Eksperta vārds un uzvārds	Eksperta amats intervēšanas laikā	Eksperta saistība ar pētāmo problemātiku
1.	I. Š.	A/s „Capital” valdes loceklis	Eksperts ir valdes loceklis akciju sabiedrībā, kura ir viena no lielākajām datortehnikas firmām Latvijā un viena no vadošajām Latvijas informācijas tehnoloģiju firmām. Akciju sabiedrība piedalās publiskajos iepirkumos astoņus gadus. Papildus tam, ekspertam ir divu gadu pieredze darbā valsts pārvaldes iestādē saistībā ar publiskajiem iepirkumiem.
2.	J. L.	Daugavpils pilsētas domes priekšsēdētājs	Eksperts nodarbojas ar publiskajiem iepirkumiem kopš 1991.gada. 1998.–2005.gados bija Saeimas deputāts. Daugavpils pilsētas pašvaldība, kuru vada eksperts, ir ievērojams būvdarbu, preču un pakalpojumu pasūtītājs, jo tā ir otrā lielākā Latvijas pilsēta, kurā dzīvo aptuveni 1/20 daļa no Latvijas iedzīvotājiem.
3.	A. L.	Saeimas deputāts	Eksperts ir tiesību zinātņu doktors, Latvijas Republikas Saeimas deputāts, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas loceklis, Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieks 2004-2008.gados.
4.	A. T.	Iepirkumu uzraudzības biroja vadītājs	Ekspertam ir 10 gadu pieredze publisko iepirkumu jomā, kopš 2001.gada vada Iepirkumu uzraudzības biroju.
5.	M. N.	Latvijas būvnieku asociācijas prezidents	Eksperts vada Latvijas būvnieku asociāciju. Ar būvniecības jautājumiem ir saistīts kopš 2000.gada. Ir pieredze darbā valsts pārvaldē un pašvaldībā.
6.	V. K.	Sabiedrība par atklātību „Delna”, korupcijas pētnieks	Eksperts ir politoloģijas doktors (Promocijas darba tēma: „Pretkorupcijas politikas analīze: institucionālie pretkorupcijas instrumenti Latvijā”), ar korupcijas jautājumiem nodarbojas kopš 1999.gada. Ekspertam ir darba pieredze pētniecības projektu vadībā un realizācijā, politikas dokumentu gatavošanā, dalībā politikas veidošanas darba grupās, konsultāciju sniegšanā.

7.	I S	Valsts kontroliere	Ekspertei ir pieredze darbā Labklājības ministrijā un Finanšu ministrijā; kopš 2004.gada eksperte strādā Valsts kontrolieres amatā.
8.	R F	Valsts policijas priekšnieka vietniece	Eksperte ir praktizējoša juriste kopš 1997.gada, ir pieredze darbā valsts pārvaldē. Kopš 2011.gada 2.septembra strādā Valsts policija priekšnieka vietnieces amatā, kuras padotībā ir nodrošinājuma pārvalde, kas veic publiskos iepirkumus Valsts policijas vajadzībām.
9.	K Z	Publisko iepirkumu speciāliste	Ar publisko iepirkumu jautājumiem eksperte nodarbojas astoņus gadus. Ekspertei ir darba pieredze Iepirkumu uzraudzības birojā, pašvaldībās, kā arī neatkarīgo ekspertīžu jomā (publisko iepirkumu juridisko ekspertīžu pakalpojumi).
10.	A V	Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieka vietnieks	Ar korupcijas jautājumiem eksperts nodarbojas desmit gadus. Kopš 2003.gada ir Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieka vietnieks. Papildus tam ekspertam ir darba pieredze Valsts policijā un Valsts ieņēmumu dienestā.

Interviju ar ekspertiem saturs

I. Š.

1. Cik ilgu laiku Jūs nodarbojaties ar publisko iepirkumu jautājumiem?

Ar publisko iepirkumu jautājumiem es nodarbojos desmit gadus.

2. Vai Jūs uzskatāt, ka korupcijas problēma Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir būtiska?

Problēma ir būtiska.

3. Vai, Jūsaprāt, Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir sastopami pārkāpumi?

Jā, pārkāpumi ir sastopami.

4. Kādi pārkāpumi, cik bieži un kādas sekas tie izraisa?

Es iedalītu pārkāpumus divos veidos: tīši (kukuļošanas rezultātā) un netīši izdarīti pārkāpumi. Netīši izdarītus pārkāpumus iepirkumu komisija var pieļaut, piemēram, vērtējot piedāvājumus vai gatavojot konkursa nolikumu. Pastāv sfēras, kurās pasūtītājiem ir liela interese iegūt noteiktā ražotāja vai noteiktā pārdēvēja preces. Pārkāpumi publisko iepirkumu jomā ir ikdienas parādība. Ja firma pasūtītāja pieļauto pārkāpumu dēļ nevinīgā konkursā, tā neiegūst cerēto peļņu. Mazinās arī uzticības līmenis valstij.

5. Kādās publisko iepirkumu jomās pārkāpumi varētu būt sastopami visbiežāk?

Manuprāt, visvairāk pārkāpumu ir būvniecības jomā un IT jomā.

6. Kā Jūs vērtētu korupcijas izplatību Latvijas publiskajos iepirkumos?

Ieinteresētība iepirkumu rezultātos varētu būt salīdzinoši liela.

7. Vai korupciju publiskajos iepirkumos parasti veido atsevišķo personu darbības vai grupveida darbības?

Mazajos iepirkumos to var īstenot viena persona, jo parasti tādos iepirkumos veic mazās iestādes, kurās par konkrēto jomu atbild viena persona.

8. Kāds, Jūsaprāt, ir amatpersonu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Ja tādas darbības tiek veiktas, tad galvenais motīvs ir nauda.

9. Kāds, Jūsaprāt, ir komersantu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Komersantu galvenais motīvs ir saņemt lielāku peļņu. Ja tas ir koruptīvā rakstura darījums, tad noteikti tajā tiek ierēķināta ne tikai peļņa, bet arī papildus peļņa un kukuļa apmērs.

10. Kurš, Jūsaprāt, parasti visvairāk ietekmē lēmumus attiecībā uz iepirkuma uzvarētāju (iepirkuma komisija, pasūtītāja vadība, komersanti)?

Es domāju, ka tā ir pasūtītāja vadība. Atsevišķajos gadījumos, ja vadība vēlas panākt ļoti stingru, krasu pavērsienu iepirkumu procedūrā, iepirkumu komisija var pretoties. Komersants lēmumu attiecībā uz iepirkuma uzvarētāju var ietekmēt tikai sarunājot ar pasūtītāja vadību, lai tā ietekmētu iepirkuma komisiju.

11. Kādi korupcijas novēršanas paņēmieni, Jūsaprāt, būtu visefektīvākie attiecībā uz publiskajiem iepirkumiem?

Pirmkārt, mazajos iepirkumos sūdzības ir jāizskata Iepirkumu uzraudzības birojam, rakstveida procesā. Tas būtu ātri un efektīvi. Iepirkumu uzraudzības biroja pieņemto lēmumu varētu pārsūdzēt Administratīvajā tiesā. Otrkārt, lielajos iepirkumos, manuprāt, sākot no 100000 Ls, komisijas sastāvā varētu iekļaut citas valsts iestādes personu – KNAB darbinieku vai Valsts kontroles darbinieku. Es domāju, tas uzreiz „paceltu” baiļu līmeni. Treškārt, jāpalielina atbildība – „jāsien pie kauna staba”.

12. Kāda atbildība, Jūsaprāt, būtu nosakāma iepirkumu komisiju locekļiem par pārkāpumiem (kas nav saistīti ar kukuļņemšanu) publisko iepirkumu jomā?

Kriminālatbildība. Protams, ir jāskatās „latīņas”. Iespējams, ka mazajiem iepirkumiem vajadzētu administratīvo atbildību, bet par atkārtotu pārkāpumu, vai iepirkumos virs 20000 Ls – kriminālatbildību. Paralēli var celt arī civilprasību par zaudējumu piedziņu.

13. Kā Jūs novērtētu katra atsevišķa subjekta darbību korupcijas novēršanā un apkarošanā Latvijas publiskajos iepirkumos (valdība, KNAB, valsts kontrole, Latvijas sabiedrība)?

Valdībai ir daudz citu svarīgu lietu.

Lai KNAB veiktu darbības sakarā ar iespējamo korupciju iepirkumos, ir nepieciešami konkrēti fakti, piemēram, ka no viena konta uz citu kontu tika pārskaitīta nauda, vai arī lai būtu liecinieks. Ja ir aizdomas bez konkrētiem faktiem, KNAB neveiks nedz sarunu noklausīšanos, nedz e-pasta pārbaudi.

Valsts kontrole konstatē pārkāpumus un sniedz atzinumus par pārkāpumu novēršanu. Bieži vien, lai noteiktu precīzi, konkursa nolikuma tehniskajā specifikācijā tiek iestrādātas prasības, kas norāda uz vienu konkrētu ražotāju. Šī prasība parasti ir ļoti specifiska un praksē netiek izmantota. Būtu labi, ja Valsts kontrole uzraudzītu un pārbaudītu arī iegādātās preces vai tehnoloģijas reālo izmantošanu. Ja pasūtītājs nespēs pierādīt, ka viņš izmanto specifisko tehnoloģiju, tad tā nebija vajadzīga un pasūtītājs par to ir pārmaksājis.

Ja mediji rada rezonansi sabiedrībā, tad ir iespējams ietekmēt sabiedrisko domu, tādā veidā arī pievēršot sabiedrības uzmanību vienam vai otram iepirkumam. Šajos gadījumos arī uzraudzības iestādes darbojas aktīvāk.

14. Vai pašreizējā tiesiskā regulācija (Latvijas publisko iepirkumu veikšanai) ir pietiekoša, lai efektīvi novērstu korupcijas riskus?

Nav pietiekoša. Manuprāt, Publisko iepirkumu likums ir jāgroza.

15. Ko Jūs ieteiktu korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā?

Iekļaut iepirkumu komisiju sastāvā attiecīgus uzraugus; mazos iepirkumos sūdzību izskatīšanu uzticēt iepirkumu uzraudzības birojam; piešķirt plašākas pilnvaras Valsts kontrolei.

J L

1. Cik ilgu laiku Jūs nodarbojaties ar publisko iepirkumu jautājumiem?

Ar publiskajiem iepirkumiem es nodarbojos kopš 1991.gada, kad tika apstiprināts nolikums „Par darbiem un piegādēm valsts vajadzībām” un līdz dotajam brīdim, kad spēkā ir Publisko iepirkumu likums.

2. Vai Jūs uzskatāt, ka korupcijas problēma Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir būtiska?

Problēma ir būtiska, jo gadījumā, ja tai nepievērst uzmanību, korupcija strauji izplatīsies.

3. Vai, Jūsaprāt, Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir sastopami pārkāpumi?

Jā, pārkāpumi ir sastopami.

4. Kādi pārkāpumi, cik bieži un kādas sekas tie izraisa?

Pārkāpumi var būt gan ļaunprātīgi, gan arī nezināšanas dēļ. Ļaunprātīgie pārkāpumi, manuprāt, bieži nenotiek. Pārkāpumi nezināšanas dēļ ir galvenokārt saistīti ar to, ka publisko iepirkumu jomu regulējošo tiesību aktu traktējumi ir ļoti pretrunīgi. Ja runāt par sekām, kādas varētu rasties pašvaldībai, tad pārkāpumu gadījumā tā var nesaņemt labāko piedāvājumu un nenoslēgt izdevīgāko iepirkuma līgumu.

5. Kādās publisko iepirkumu jomās pārkāpumi varētu būt sastopami visbiežāk?

Pārkāpumi visbiežāk varētu būt sastopami pakalpojumu iepirkumos, jo tur ir ļoti grūti konkrēti un pareizi specificēt pasūtītāja vajadzības.

6. Kā Jūs vērtētu korupcijas izplatību Latvijas publiskajos iepirkumos?

Ir svarīgi definēt, ko šajā gadījumā saprot ar korupciju. Ja tikai atbildīgo amatpersonu materiālo uzpirkšanu, tad ir viens līmenis. Ja pie korupcijas iepirkumos pieskaitīt arī pretendentu aizliegto vienošanos, tad tādi gadījumi, manuprāt, notiek biežāk.

7. Vai korupciju publiskajos iepirkumos parasti veido atsevišķo personu darbības vai grupveida darbības?

Es nespēju iedomāties, ka iepirkumu komisija varētu vienoties par nelikumīgām darbībām. Drīzāk ir iespējamās atsevišķo personu darbības.

8. Kāds, Jūsaprāt, ir amatpersonu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Galvenais motīvs ir personīga ieinteresētība – materiālā ieinteresētība, vai kādi citi personīgie labumi.

9. Kāds, Jūsaprāt, ir komersantu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Uzvarēt iepirkuma procedūrā un saņemt lielāko peļņu.

10. Kurš, Jūsaprāt, parasti visvairāk ietekmē lēmumus attiecībā uz iepirkuma uzvarētāju (iepirkuma komisija, pasūtītāja vadība, komersanti)?

Atbilstoši Publisko iepirkumu likumam, lēmumu par iepirkuma procedūras rezultātiem pieņem iepirkumu komisija. Ja ir kaut kāda nelikumīga ietekme, tad iespēja ietekmēt ir gan pasūtītāja vadībai, gan komersantiem. Tomēr vairāk var ietekmēt vadība.

11. Kādi korupcijas novēršanas paņēmieni, Jūsaprāt, būtu visefektīvākie attiecībā uz publiskajiem iepirkumiem?

Maksimāli tipveida, standartizētie risinājumi attiecībā uz iepirkumu procedūru dokumentāciju, it īpaši attiecībā uz tehniskām specifikācijām. Varētu izstrādāt arī paraugnolikumus iepirkumu veikšanai, bet galvenais moments, manuprāt, ir specifikācijas.

Ja runāt par tādu korupcijas novēršanas paņēmieni kā algu palielināšana, tad nedomāju, ka Latvijā tas būtu aktuāli. Piemēram, pirmkārt, Daugavpils pašvaldībā, algu līmenis ir augsts un vietējie uzņēmēji diez vai var piedāvāt labākās algas. Otrkārt, iepirkumu komisiju locekļi pilda savus pienākumus ne tikai algas dēļ. Principā mūsu pašvaldībā iepirkumu komisiju locekļi nekādas piemaksas par darbu komisijās nesaņem, viņi nodarbojas ar iepirkumiem kā ar sabiedriski nozīmīgo neapmaksājamo darbu.

12. Kāda atbildība, Jūsaprāt, būtu nosakāma iepirkumu komisiju locekļiem par pārkāpumiem (kas nav saistīti ar kukuļņemšanu) publisko iepirkumu jomā?

Manuprāt, vajadzētu paredzēt ne tikai disciplināro atbildību, bet arī soda naudas. Protams, to visu vajadzētu noteikt samērīgi, izstrādājot speciālu soda punktu sistēmu. Nosakot atbildības limitus, jāņem vērā gan iepirkuma raksturs, gan to, cik būtisks ir pārkāpums, kādas sekas šis pārkāpums ir izraisījis. Nav uzreiz jāsoda, ja cilvēks ir kļūdījies pirmo reizi. Tomēr, ja cilvēkam pārkāpumi notiek regulāri, tad viņu nedrīkst iekļaut iepirkumu komisijās.

13. Kā Jūs novērtētu katra atsevišķa subjekta darbību korupcijas novēršanā un apkarošanā Latvijas publiskajos iepirkumos (valdība, KNAB, valsts kontrole, Latvijas sabiedrība)?

Visi – gan valdība, gan KNAB, gan valsts kontrole, gan Latvijas sabiedrība grib aktīvi darboties korupcijas novēršanā un apkarošanā. Nav pamata uzskatīt, ka kāds necenstos pildīt savus pienākumus. No minētiem subjektiem, valdībai ir visgrūtāk, jo tur ir politiskais faktors. KNABam un Valsts kontrolei kaut kā pietrūkst – varbūt resursu (tai skaitā cilvēkresursu un finansējuma), varbūt instrumentu.

14. Vai pašreizēja tiesiskā regulācija (Latvijas publisko iepirkumu veikšanai) ir pietiekoša, lai efektīvi novērstu korupcijas riskus?

Nē, pašreizēja tiesiskā regulācija iepirkumu veikšanai nav pietiekoša, jo līdz galam nav iestrādāti un nostiprināti atbildības mehānismi. Piemēram, Publisko iepirkumu likums nosaka, ka nav atļauts sadalīt daļās būvdarbu projektus, paredzamās piegādes vai pakalpojumus, lai izvairītos no attiecīgās iepirkuma procedūras piemērošanas. Bet kur ir noteikta atbildība par šādiem pārkāpumiem? Arī gadījumos, ja iepirkumu komisija ir nepamatoti noteikusi iepirkuma uzvarētāju? Ja ir bijusi kukuļņemšana, tad darbojas Krimināllikums. Bet ja kukuļošana nav

notikusi, – pretendents vienkārši iesniedz sūdzību Iepirkumu uzraudzības birojam, Birojs konstatē, ka ir bijis pārkāpums un uzdod atkārtoti veikt piedāvājumu vērtēšanu.

15. Ko Jūs ieteiktu korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā?

Korupcijas problēmas risinājumi varētu būt vienādi visās sfērās – gan publisko iepirkumu jomā, gan arī citās. Īstenībā vajadzētu sākt no otra gala – ja amatpersonai strauji pieaug īpašumu skaits vai izdevumi, ir jāinteresējas, no kurienes amatpersonai ir nauda, ja oficiālā alga nav tik liela. Šeit varētu līdzēt „nulles” deklarācijas, kas ļautu nodrošināt visu Latvijas iedzīvotāju ienākumu legalitātes kontroli. Otrkārt, jārisina naudas atmazgāšanas problēma, jo nopietna korupcija, acīmredzot, nav iespējama bez lielām skaidrām naudām. Treškārt, korupcijas līmenis mazināsies, kad mainīsies cilvēku psiholoģija. Pārejas periods uz kapitālismu, kas ir sācies pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas, izraisīja pārmaiņas cilvēku apziņā. Tika pārņemti patērētāju sabiedrības ideāli, notikusi noslāpošanās. Cilvēki skatās, ka citiem labas mājas ir izbūvētas, ir liela nauda, un domā „kāpēc man nav”? Tas dažreiz provocē korupciju. Un ceturtkārt, jārisina atbildības problēma. Gadījumā, ja sabiedrība ilgstoši novēro, ka korumpants saņem labumus un paliek nesodīts, daži sabiedrības locekļi var mēģināt pārņemt šo uzvedības modeli.

A L

1. Cik ilgu laiku Jūs nodarbojaties ar korupcijas jautājumiem?

2004-2008.gados biju Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieks, bet pašlaik Latvijas Republikas Saeimas deputāts, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas loceklis. Ar publisko iepirkumu jautājumiem es tieši nenodarbojos, bet KNAB veica gan amatpersonu rīcību kontroli, gan attiecīgo noziedzīgo nodarījumu apkarošanu.

2. Vai Jūs uzskatāt, ka korupcijas problēma Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir būtiska?

Korupcijas problēma Latvijas publisko iepirkumu sfērā noteikti ir būtiska, problēma ir absolūti acīmredzama. Šī problēma noved pie lieliem nepamatotiem izdevumiem valsts un pašvaldību budžetos.

3. Vai, Jūsprāt, Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir sastopami pārkāpumi?

Pārkāpumi ir sastopami.

4. Kādi pārkāpumi, cik bieži un kādas sekas tie izraisa?

Pārkāpumi ir visdažādākie: gan tehnisko specifikāciju izstrādē, gan konkursu nolikumu izstrādē konkrēta pretendenta interesēs; pārkāpumi, lai samazinātu iespēju pieteikties citiem pretendentiem; vienkārši informācijas noplūdināšana par citu pretendentu piedāvājumiem, vai par iestādes konkrētām prasībām attiecībā uz precī vai pakalpojumu, kas tiek iepirkti. Jautājumā par to, cik bieži ir sastopami pārkāpumi Latvijas Republikas publisko iepirkumu sfērā, es domāju, ka tie ir diezgan izplatīti gan valsts iestādēs, gan pašvaldībās. Statistikas par reālo situāciju, protams, nav, jo tie ir latentī pārkāpumi, par kuru izplatību mēs varam tikai minēt.

Pārkāpumu rezultātā no valsts un pašvaldību budžetiem tiek pārmaksāti ievērojami līdzekļi. Pat, ja mēs runāsim par tradicionālajiem desmit procentiem, un pieņemsim, ka puse no iepirkumiem tiek veikta godīgi, tad pieci procenti no Latvijas publisko iepirkumu kopējās summas veidos miljoniem latu gadā. Tās ir tikai sekas naudas izteiksmē, bet reāli sekas var būt nopietnākas, jo tiek grauta uzņēmēju uzticēšanās valsts un pašvaldību iestādēm, tiek apdraudēta arī godīgā konkurence.

5. Kādās publisko iepirkumu jomās pārkāpumi varētu būt sastopami visbiežāk?

Pirmajā vietā es liktu iepirkumus, kas saistīti ar būvniecību, jo tur ir iesaistīti krietni lielākie naudas līdzekļi.

6. Kā Jūs vērtētu korupcijas izplatību Latvijas publiskajos iepirkumos?

Korupcija noteikti ir izplatīta publiskajos iepirkumos, jo pastāv amatpersonu mantiskā vai nemantiskā ieinteresētība.

7. Vai korupciju publiskajos iepirkumos parasti veido atsevišķo personu darbības vai grupveida darbības?

Korupciju publiskajos iepirkumos, manuprāt, biežāk veido grupveida darbības, kaut gan atsevišķos iepirkumos pietiek arī ar vienu negodīgu amatpersonu iepirkumu komisijā, lai iepirkumu dokumentācijā tiktu iestrādāti konkurenci ierobežojošie nosacījumi konkrētā piegādātāja interesēs.

8. Kāds, Jūsaprāt, ir amatpersonu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Galvenais motīvs ir mantkārtība. Motivāciju ietekmē arī pietiekami izteikta nesodāmība, jo šādus pārkāpumus konstatēt un atklāt ir ārkārtīgi grūti. Trūkst arī ieinteresētības no valsts un pašvaldību iestāžu vadītāju puses, aktīvi vērsties pret pārkāpumiem iepirkumos.

9. Kāds, Jūsaprāt, ir komersantu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Komersantu motīvs ir acīmredzams: ņemot vērā pietiekami lielu konkurenci tirgū, ir vēlme iegūt privilēģēto stāvokli un attīstīt savu biznesu, nosacīti runājot, uz citu firmu rēķina.

10. Kurš, Jūsaprāt, parasti visvairāk ietekmē lēmumus attiecībā uz iepirkuma uzvarētāju (iepirkuma komisija, pasūtītāja vadība, komersanti)?

Te var diskutēt. Runājot par nelikumīgu ietekmi, lēmumus prioritāri ietekmē komersanti, ja tie ir negodīgi un vēlas iegūt tiesības slēgt iepirkuma līgumu. Iepirkumu komisija, manuprāt, varētu būt pēdējā vietā, jo tā skaidri apzinās savu risku. Es pieļauju, ka ir gadījumi, kad valsts vai pašvaldības iestādes vadītājs, neskatoties uz iepirkuma komisijas secinājumiem, pats ir personiski ieinteresēts, lai iepirkuma līgums tiek noslēgts ar konkrēto piegādātāju, un tad iestādes vadītājs ir viena no svarīgākām figūrām lēmuma pieņemšanā.

11. Kādi korupcijas novēršanas paņēmieni, Jūsaprāt, būtu visefektīvākie attiecībā uz publiskajiem iepirkumiem?

Stingra uzraudzība; precīza konkursa nolikumu un tehnisko specifikāciju sastādīšana, kas nepamatoti nesašaurinātu iespējamo pretendentu loku; iepirkumu komisijas locekļu rotācija, proti rotācija vismaz iestādes ietvaros; centralizēto iepirkumu rīkošana – kad vairākām pašvaldībām apvienojoties, veidot kopīgas komisijas, kas ļautu samazināt arī iepirkumu izmaksas.

12. Kāda atbildība, Jūsaprāt, būtu nosakāma iepirkumu komisiju locekļiem par pārkāpumiem (kas nav saistīti ar kukulnemšanu) publisko iepirkumu jomā?

Manuprāt, attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem, pašlaik ir paredzēta adekvāta atbildība. Protams, ne visus pārkāpumus var vērtēt krimināltiesiski, un veidojas paradoksāla situācija: iestādei, kas konstatē pārkāpumu (Iepirkumu uzraudzības birojam vai KNABam) jāvēršas policijas iestādē ar lūgumu sastādīt administratīvā pārkāpuma protokolu. Skaidrs, ka policija nav ieinteresēta un nav kompetenta noformēt protokolus par pārkāpumiem publisko iepirkumu jomā. Manuprāt, būtu ideāli, ja iestāde, kura konstatē pārkāpumu, varētu arī piemērot sodu par administratīvo pārkāpumu, jo tas paātrinātu procedūru.

13. Kā Jūs novērtētu katra atsevišķa subjekta darbību korupcijas novēršanā un apkarošanā Latvijas publiskajos iepirkumos (valdība, KNAB, valsts kontrole, Latvijas sabiedrība)?

KNAB, sadarbībā ar Iepirkumu uzraudzības biroju diezgan aktīvi piedalās korupcijas novēršanā un apkarošanā Latvijas publiskajos iepirkumos. Valsts kontrolē strādā novēršanas jomā: konstatējot pārkāpumus, liek valsts iestādēm un pašvaldībām pilnveidot iekšējās kontroles sistēmu, lēmumu pieņemšanas sistēmu. Sabiedrība, manuprāt, ir ļoti relaksēta un diezgan toleranta pret visādām korupcijas izpausmēm, dažreiz sabiedrība var pat samierināties ar korupciju. No vienas puses, daži pētnieki piesauks, ka padomju laikos bija tā saucamā „blata” sistēma. No otras puses, kopš padomju laikiem jau pagājuši divdesmit gadi, bet korupcija neiet mazumā. Es domāju, psiholoģiskajā ziņā sabiedrību ļoti ietekmēja pirmais posms pēc neatkarības atgūšanas, jo cilvēki redzēja, ka tie, kas bija pie varas, bija materiāli labāk nodrošināti. Manuprāt, varētu efektīvāk strādāt tiesībsargājošās iestādes, jo iepirkumu joma ir diezgan sarežģīta un specifiska. Pašlaik, krīzes apstākļos, negodīgās amatpersonas kļūst aktīvākas un atkal atgriežas kukuļa pieprasīšana un izspiešana. Korupcija ir izteikti latents noziedzīgs nodarījums un nepieciešams, lai notiktu lūzums – lai būtu sodītas trīs-piecas nozīmīgas figūras un sabiedrība saprastu, ka situācija ir mainījusies.

14. Vai pašreizējā tiesiskā regulācija (Latvijas publisko iepirkumu veikšanai) ir pietiekoša, lai efektīvi novērstu korupcijas riskus?

Nav pietiekoša, jo, manuprāt, ir nepieciešams paredzēt Iepirkumu uzraudzības birojam pienākumu piemērot administratīvus sodus par pārkāpumiem iepirkumu jomā, un, iespējams, arī padarīt bargākus administratīvus sodus. Iespējams, ka vajadzētu arī paplašināt sodu klāstu. Pirms Publisko iepirkumu likuma pieņemšanas, KNAB ļoti aktīvi iebilda pret to, ka likumā noteiktie līgumsliekšņi ir izteikti nesamērīgi – uz šo brīdi lielākā iepirkumu daļa nav pakļauta reālai kontrolei. Manuprāt, varētu samazināt griestus, lai pēc iespējas lielāka iepirkumu daļa būtu kontrolēta. Krimināltiesiskajā segmentā jādomā vienīgi par to, ka nedrīkst atteikties no mantas konfiskācijas.

15. Ko Jūs ieteiktu korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā?

Universālo recepti piedāvāt grūti. No vienas puses, nepieciešams paredzēt mehānismu ziņotāju aizsardzībai; nepieciešams nodarboties ar sabiedrības izglītošanu, lai veicinātu neiecietību pret tāda veida pārkāpumiem. No otras puses, arī valsts un pašvaldību iestādēm jābūt gan ieinteresētām, gan aktīvām, lai kontrolētu amatpersonu rīcību iepirkumu jomā; mazināt korupcijas riskus, mainot iepirkumu komisiju sastāvus; izmantot „četrus acu” principu – visus lēmumus iepirkumu komisijas locekļiem pieņemt koleģiāli.

A T

1. Cik ilgu laiku Jūs nodarbojaties ar publisko iepirkumu jautājumiem?

Ar publisko iepirkumu jautājumiem es nodarbojos aptuveni desmit gadus. Kopš 2001.gada strādāju par Iepirkumu uzraudzības biroja vadītāju.

2. Vai Jūs uzskatāt, ka korupcijas problēma Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir būtiska?

Korupcijas problēma kopumā ir būtiska. Ņemot vērā, ka arī publisko iepirkumu sfērā ir bijuši jau daži tiesas procesi par korupciju, tad neapšaubāmi, ka tā ir būtiska lieta arī publisko iepirkumu sfērā.

3. Vai, Jūsprāt, Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir sastopami pārkāpumi?

Protams, pārkāpumi ir sastopami. Tieši par to liecina fakts, ka mēs gadā izskatām gandrīz 500 sūdzību par iespējamiem pārkāpumiem publisko iepirkumu sfērā. 53% no izskatītām sūdzībām ir pamatotas. Tātad, aptuveni puse gadījumos ir sastopami pārkāpumi. Pēdējos gados ir sūdzību skaita ievērojams pieaugums.

4. Kādi pārkāpumi, cik bieži un kādas sekas tie izraisa?

Pārkāpumi var būt visdažādākie, sākot no neadekvātu (diskriminējošo) nolikumu izstrādāšanas. Par pārkāpumu biežumu mēs varam spriest pēc Iepirkumu uzraudzības birojam iesniegto iesniegumu daudzuma. Kādas sekas izraisa šie pārkāpumi? Mūsu praksē iesniegumu izskatīšanas gadījumos ir iespējami 3 lēmumi, kas faktiski ir arī ekonomikas sekas. Pirmais gadījums ir pozitīvs lēmums, kad pasūtītājiem ir atļauts slēgt līgumu, ja sūdzība tiek atzīta par nepamatotu. Otrs gadījums ir administratīvais akts ar aizliegumu slēgt iepirkuma līgumu, kad sūdzība ir pamatota. Sūdzību izskatīšanas komisijas faktiski ir pirmstiesas institūcijas, kas izdod administratīvo aktu. Tātad, mēs liekam pārvērtēt rezultātus, norādām, protams, uz konstatētajiem pārkāpumiem. Ja pārkāpumi ir bijuši tādi, ka tos izlabot vairāk nav iespējams, tad pamatotas sūdzības gadījumā tiek dots uzdevums pārtraukt iepirkuma procedūru un sākt visu no sākuma. Gadījumos, ja konstatēts, ka nolikumi ir diskriminējoši, tad, protams, automātiski cita lēmuma nevar būt, kā tikai pārtraukt iepirkuma procedūru un pārstrādāt nolikumu.

5. Kādās publisko iepirkumu jomās pārkāpumi varētu būt sastopami visbiežāk?

Pirmkārt, būvniecībā. Otrkārt, informāciju tehnoloģiju sfēra (gan softs, gan dzelži). Treškārt, apsardzes pakalpojumi.

6. Kā Jūs vērtētu korupcijas izplatību Latvijas publiskajos iepirkumos?

Nekādā gadījumā es nevaru apgalvot, ka korupcijas gadījumi iepirkumu sfērā nav. Šie gadījumi ir. Par to arī liecina atklātie korupcijas gadījumi. Bet par izplatību ... par to labāk KNABam prasīt. Es nevaru atbildēt uz šo jautājumu, ka tik un tik procentos iepirkumos ir korupcija.

7. Vai korupcija publiskajos iepirkumos parasti veido atsevišķo personu darbības vai grupveida darbības?

Es domāju, ja korupcijas gadījumi ir, tad to veido atsevišķas personas. Realizējot grupveida darbības ir jāpiešķir koruptīvie bonusi visai iepirkumu komisijai, kas nebūt nav tik vienkārši. Bet atsevišķās personas, kas, varbūt, ir augstākstāvošās amatpersonas, var dot mājienu iepirkumu komisijas locekļiem, ka vajadzētu rīkoties tā vai citādi. Teorētiski, es domāju, ka korupciju publiskajos iepirkumos parasti veido atsevišķas personas.

8. Kāds, Jūsaprāt, ir amatpersonu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Galvenais amatpersonu motīvs ir labumu saņemšana (tā ir vai nu nauda vai nu arī kādi citi materiāli vai nemateriāli labumi, piemēram skaists ceļojums).

9. Kāds, Jūsaprāt, ir komersantu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Manuprāt, komersantiem ir tikai viens motīvs – iegūt pasūtījumu. Komersants arī rēķina un ja viņš ir 100% pārliecināts ka šis pasūtījums ir jādabū, tad arī ir ar mieru, diemžēl, iet piedāvāt kukuļus amatpersonām un attiecīgi rīkoties. Komersants izrēķina, cik nopelnīs pasūtījuma iegūšanas gadījumā, kāda būs viņa peļņa. Gadījumā, ja tās peļņas lielums ir augstāks par to, ko viņš ir gatavs iepirkumu organizatoriem „atvēlēt” tad, protams, ... Krīzes laikos ir ievērojami samazinājies iepirkumu skaits. Par cik te ir runa par valsts un pašvaldību līdzekļiem, ir būtiski saasinājusies konkurence, jo šajos te bada laikos uzņēmēji cīnās par to, lai to pasūtījumu dabūtu.

10. Kurš, Jūsaprāt, parasti visvairāk ietekmē lēmumus attiecībā uz iepirkuma uzvarētāju (iepirkuma komisija, pasūtītāja vadība, komersanti)?

Es domāju, ka lēmumu pieņemšana paliek iepirkumu komisijas ziņā. Lēmumu var ietekmēt gan komisijas locekļi, gan pasūtītāja vadība. Un komersanti ir tie, kas kukuļo.

11. Kādi korupcijas novēršanas paņēmieni, Jūsaprāt, būtu visefektīvākie attiecībā uz publiskajiem iepirkumiem?

Cietums. Pavisam vienkārši – kriminālā atbildība un attiecīgi sodi. Kā panākt šo sodu neizbēgamību? Tas jau ir cits jautājums. Tas ir tiesībsargājošo institūciju un izmeklēšanas institūciju uzdevums. Bet kriminālatbildība – tas ir visefektīvākais. Kriminālatbildība ar mantas konfiskāciju.

12. Kāda atbildība, Jūsaprāt, būtu nosakāma iepirkumu komisiju locekļiem par pārkāpumiem (kas nav saistīti ar kukuļņemšanu) publisko iepirkumu jomā?

Šobrīd sākās diezgan aktīva darbība un, acīmredzot, likumdošanas jomā būs izmaiņas, kuras varētu uzlikt par pienākumu Iepirkumu Uzraudzības birojam piemērot administratīvos sodus. Administratīvie sodi, protams, tie pamatā ir naudas sodi, kas attiecas uz Iepirkumu komisijas locekļiem. Es domāju, ka Iepirkumu komisijas locekļiem administratīvo sodu piemēros pasūtītāja vadība regreskārtībā, jo administratīvais sods tiek uzlikts iestādes vadītājam, valdes priekšsēdētājam. Cik katra amatpersona bija vainīga, lai izvērtē katrs vadītājs regreskārtībā.

KNAB jau četrus vai piecus gadus uzskata, ka Iepirkumu uzraudzības birojam jābūt tam, kas piemēro šos administratīvos sodus. Un to nevar noteikt tikai Publisko iepirkumu likumā, ir jāmaina arī Administratīvo pārkāpumu kodekss un visi ar to saistītie likumdošanas akti, lai šādu pienākumu uzliktu. Protams, šodienas apstākļos var būt problēmas, jo bez kapacitātes palielināšanas Iepirkumu uzraudzības birojs to nevar izdarīt.

13. Kā Jūs novērtētu katra atsevišķa subjekta darbību korupcijas novēršanā un apkarošanā Latvijas publiskajos iepirkumos (valdība, KNAB, valsts kontrole, Latvijas sabiedrība)?

Galvenokārt, ar to jānodarbojas un ar to arī nodarbojas KNAB. Valsts kontrole, veicot savas pārbaudes un konstatējot nelietderīgu līdzekļu izlietošanu, sūta attiecīgos slēdzienus KNABam, prokuratūrai, kas, savukārt, tālāk darbojas attiecīgo lietu ierosināšanā un iztīrīšanā. Kas attiecas par Latvijas sabiedrību ... Mediji atspoguļo informāciju un bieži vien, sevišķi tādā dzeltenās preses līmenī, „apmulļā” baumas, ko, piemēram, es, kā atbildīgā amatpersona, nekādā gadījumā nedrīkstu darīt. Tas nav ētiski.

14. Vai pašreizēja tiesiskā regulācija (Latvijas publisko iepirkumu veikšanai) ir pietiekoša, lai efektīvi novērstu korupcijas riskus?

Es domāju, ka vajadzētu pastiprināt iepirkumu veicēju administratīvo atbildību, un tas paaugstinātu korupcijas risku novēršanu. Diemžēl, valsts un pašvaldības sektorā ļoti reti tiek

izmantota arī disciplinārbildība (pārceļšana citā amatā, papildatvaļinājuma nepiešķiršana, lietu ierosināšana). Tas notiek ļoti reti.

Kas attiecās uz Publisko iepirkumu likuma normām... Tas nav tikai korupcijas risku jautājums. Piemēram, saimnieciski visizdevīgākais piedāvājums. Agrāk tik tiešām bija viszemākās cenas princips, kas bija pilnīgi aplami. Jāpērk tas, kas patiešām ir vajadzīgs. Pašlaik, zemākā cena, kā vienīgais kritērijs, ir pielietojama tikai tajos gadījumos, kad tehniskā specifikācija ir pilnīgi skaidra un ne pa labi, ne pa kreisi (neko citu nevar piedāvāt kā tikai tas, kas ir prasīts). Saimnieciski izdevīgākais piedāvājums pasaulē ir visizplatītākais un racionālākais piegājiens, manā skatījumā, vērtējot attiecīgos piedāvājumus. Ļoti strikti un ļoti nopietni ir jādoma par to, lai šie kritēriji, kas nav saistīti ar cenu, būtu izmērāmi.

Runājot par sarunu procedūrām un izņēmumiem... To nosaka Eiropas Savienības likumdošana, Eiropas Savienības direktīvas. Jāņem vērā, ka sarunu procedūra faktiski ir izņēmums un mēs ļoti daudz sarunas procedūru lūgumus noraidām. Protams, ir gadījumi, kas nav jāsaskaņo ar Iepirkumu uzraudzības biroju, piemēram, klasiskais piemērs ir ārkārtas situācijas.

15. Ko Jūs ieteiktu korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā?

Būtu labi, ja cilvēku smadzenes kļūtu normālākas un iepirkumu komisijas locekļiem zustu tāds domāšanas virziens „es kaut ko labu saņemšu”. Vairāk ir jāattīsta to, ar ko mēdz lepoties angļi – laba iepirkumu prakse. Un, protams, arī ir administratīvā sodīšana par pieļautajiem pārkāpumiem. Administratīvie sodi ir baiļu sindroma palielināšana. Cik viegli vai grūti mums ar to būs darboties, to parādīs tikai prakse, jo noteikti būs vajadzīgi Ministru kabineta noteikumi, kas reglamentēs attiecīgas darbības.

Šobrīd mēs plānojam atgriezties pie 2003.–2004.gada idejas – pie tā saukto melno sarakstu veidošanas. Tos uzņēmumus, kas ir pārkāpuši normatīvos aktus, uz noteiktu laiku izslēgt no iepirkumu tirgus. Tas ir tas, ko es saucu par bankrota sliksni, jo ļoti daudz uzņēmumu strādā tieši uz valsts un pašvaldību pasūtījumiem. Ja viņš tiek izslēgts, tad tas nozīmē, ka viņš var bankrotēt. Un vēl viena lieta, kas tagad aktualizējas, un es pilnībā atbalstu attiecībā uz šiem melnajiem sarakstiem, – komersantam vajadzētu tajā nokļūt, ja viņš ir saņēmis pasūtījumu un sevi parādījis kā negodprātīgu uzņēmēju.

M N

1. Cik ilgu laiku Jūs nodarbojaties ar publisko iepirkumu jautājumiem?

Būvniecības sfērā es darbojos kopš 2000.gada. Bet ar saimnieciskiem jautājumiem esmu saistīts kopš laikiem, kad strādāju rajona padomē un zemes dienestā, t.i. jau pirms 1991.gada. Pieredze man ir.

2. Vai Jūs uzskatāt, ka korupcijas problēma ir būtiska iepirkumu sfērā?

Jā, problēma ir būtiska.

3. Vai, Jūsprāt, Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir sastopami pārkāpumi?

Pārkāpumi ir, bet pārkāpums var rasties arī nezināšanas dēļ, īpaši būvniecības gadījumos nelielās pašvaldībās. Bieži vien iepirkumu komisijas nav kompetentas. Manuprāt, pārkāpumus izdara, lielākoties, nezināšanas dēļ.

4. Kādi pārkāpumi, cik bieži un kādas sekas tie izraisa?

Parasti šie pārkāpumi izpaužas kā nekvalitatīvi sagatavoti nolikumi konkursiem. Viens iemesls, kāpēc nolikumi nav kvalitatīvi, ir Publisko iepirkumu likums, kas tiek arvien uzlabots, bet joprojām nav pilnīgs. Otrs iemesls ir nekompetenti cilvēki (iepirkumu komisija). Cik bieži notiek pārkāpumi, to es nepateikšu. Būvniecības jomā visstrāgiskākās sekas ir tad, kad nekvalitatīvi izstrādāta nolikuma dēļ tiek noslēgts uzņēmuma līgums, kurā ir atrunāta avansa summa. Kā rezultātā, avanss tiek izmaksāts, bet būvdarbi, labākajā gadījumā, tikai uzsākti, kā būvniecības firmu jau paziņo par maksātnespējīgu. Ciešam no tā mēs, nodokļu maksātāji.

5. Kādās publisko iepirkumu jomās pārkāpumi varētu būt sastopami visbiežāk?

Manuprāt, būvniecības jomā šie pārkāpumi notiek diezgan bieži.

6. Kā Jūs vērtētu korupcijas izplatību Latvijas publiskajos iepirkumos?

Es mēģināšu vērtēt procentuāli. Kaut kur 35% gadījumos pastāv korupcijas problēma.

7. Vai korupciju publiskajos iepirkumos parasti veido atsevišķo personu darbības vai grupveida darbības?

Es uzskatu, ka tā ir grupveida darbība, jo iepirkumu komisijas locekļu skaits, kuram ir obligāti jābūt, ir noteikts ar Publisko iepirkumu likumu. Diez vai komisijas priekšsēdētājs vienpersoniski varētu šo lēmumu pieņemt. Es domāju, ka tā ir savstarpējā vienošanās. Tomēr, tā savstarpējā vienošanās citreiz pat nav saistīta ar korupciju. Latvija ir maza, mums novadi, reģioni un katrā reģionā ir savas būvfirmas. Un es kā pasūtītājs, tīri patriotiski jūtu vadīts, tomēr skatītos, lai šo pasūtījumu iegūst vietējie. Vietējiem būs darbs, būs nodokļi. Tas ir tas cilvēciskais faktors.

8. Kāds, Jūsaprāt, ir amatpersonu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Šis jautājums ir pilnīgi lieks. Nu kāpēc es ņemu naudu? Pārsvarā tā ir mantkārība.

9. Kāds, Jūsaprāt, ir komersantu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Neatļautās metodes tagad ir ļoti populāras. Abas puses ir ieinteresētas. Man vajag darbu. Bez darba vairākus mēnešus ir mani būvnieki. Valsts jau nodarīja kaitējumu uzņēmumam ar pārāk lieliem nodokļiem. Man vajag šo darbu. Es zinu, ja es nepiedāvāšu šo kukuli, ja es šo procentu nepiedāvāšu, tad piedāvās cita firma. Un tikai izdzīvošanas vārdā. Mums treknos gados bija daudz firmu. Tagad, ja mēs apskatīsimies reģistrā, vairāk kā puse firmu ir likvidētas. Tas ir pastāvēšanas jautājums. Es zinu, ka es savādāk pasūtījumu nedabūšu. Man ir jāieinteresē tā puse, šī te ir koruptīvā nauda. It kā tas nav tik nelikumīgi. Tu man šo pasūtījumu, bet es tev, varbūt, arī ne tieši naudu, bet kaut ko arī padaru vairāk. Es tev dodu preci, vai nomainīšu tās durvis. Tā ir korupcija, bet tas nav personīgam labumam. Bet komersants rīkojas šādi, lai dabūtu darbu. Kāda viņam cita interese? Viņš to var nedarīt, bet pie šī pasūtījuma deficīta... Korupcijas riski pieaug tieši krīzes laikos.

10. Kurš, Jūsaprāt, parasti visvairāk ietekmē lēmumus attiecībā uz iepirkuma uzvarētāju (iepirkuma komisija, pasūtītāja vadība, komersanti)?

Es domāju, ka visi ietekmē galīgo lēmumu. Tikai vienojoties to var izdarīt. Es neticu, ka iepirkumu komisija bez vadības ziņas dara kaut ko tādu. Neticu. Un bez komersanta gribas to nevar. Tas viss ir saistīts, tas ir tīkls. Visi trīs to dara kaut vai klusējot, jo arī klusēšana ir piekrišana. Un visiem ir labi: komersants dabūjis darbu, viņš strādā, iepirkumu komisija tiek atalgota, bet pasūtītāja vadībai ir izbūvēts objekts.

11. Kādi korupcijas novēršanas paņēmieni, Jūsaprāt, būtu visefektīvākie attiecībā uz publiskajiem iepirkumiem?

Pirmkārt, metodiskie noteikumi būvniecības izdevumu aprēķināšanai. Otrkārt, sertificētie būvinženieri kā eksperti. Treškārt, iepirkumu komisiju locekļi. Piemēram, kad bija pagasti un bija jāveido iepirkumu komisijas ... Publisko iepirkumu likums prasa komisijā noteiktu skaitu cilvēku, bet cilvēku nav. Tur ir Jānis un Pēteris. Nu, pietrūkst cilvēku – paņemsim apkopēju. Un, tad, ja Pēteris ir visgudrākais, tad viņš visu lems un pārējie parakstīsies. Tieši tāpēc mūsu asociācijai bija priekšlikums piesaistīt sertificētos būvinženierus lēmumu pieņemšanai. Visiem ir zināms sertificēto būvinženieru saraksts. Pie tam, ja sertifikātu atņem par pārkāpumiem, tad atņem uz visu mūžu. Tad, protams, diez vai viņš riskētu.

Ir jāmaina likumi, likumdošana. Bet, mans personīgais viedoklis, kamēr mūsu valstī nebūs kārtības, neviena likumdošana tur nelīdzēs. Ir jābūt apziņai, jo tie, kas dzīvoja padomju laikos, tie atradīs iespēju – likumīgo vai pretlikumīgo.

Kontroles pasākumi? Arī kontrole grib dzīvot, lai arī kādus kontroles mehānismus mēs neveidotu. Tā ir sabiedrības problēma. Ir jāmainās domāšanai.

12. Kāda atbildība, Jūsaprāt, būtu nosakāma iepirkumu komisiju locekļiem par pārkāpumiem (kas nav saistīti ar kukuļņemšanu) publisko iepirkumu jomā?

Uzreiz rodas jautājums, vai tas ir apzināti, vai nav apzināti? Piemēram, ja amatpersonai uzliks disciplinārsodu, šo amatpersonu jau nepiespiedīs tajā iepirkumu komisijā strādāt. Mums nebūs, kas iepirkumu komisijās strādā. Arī administratīvie sodi nelīdzēs. Nu uzliekat man naudas sodu 25 vai 50

latu apmērā. Es to samaksāšu, bet nākošreiz būs jāmeklē cits cilvēks iepirkumu komisijai. Tā tas būs, būsīm reālisti.

13. Kā Jūs novērtētu katra atsevišķa subjekta darbību korupcijas novēršanā un apkarošanā Latvijas publiskajos iepirkumos (valdība, KNAB, valsts kontrole, Latvijas sabiedrība)?

Pašlaik neviens no nosauktajiem subjektiem nav aktīvs. Man personīgi lielākā uzticība ir Valsts kontrolei. KNABā pašlaik finansēšana ir par mazu, lai visi korumpanti tiktu kontrolēti.

Valdības jomā ir svarīga savstarpējā komunikācija: darba devēji, arodbiedrība un valdība.

Latvijas sabiedrībā valda pilnīga apātija. Viss vienalga. Tu mani neaiztīc, es neaiztīkšu tevi. Man ir kartupelis, neprasi, lai es tev aizdotu kartupeli. Vajadzētu mainīt sabiedrības domāšanu.

14. Vai pašreizēja tiesiskā regulācija (Latvijas publisko iepirkumu veikšanai) ir pietiekoša, lai efektīvi novērstu korupcijas riskus?

Nav pietiekoša. Korupcija ir visās valstīs, bet mums korupcijas risks ir vislielākais. Šis risks paliks aktuāls, kamēr mūsu ekonomika nenostabilizēsies, kamēr likumdošana nebūs sakārtota, kamēr es, kā uzņēmējs, nebūšu pārliecināts, ka tuvākos desmit gadus nekas netiks mainīts, ne nodokļu sistēma, ne arī kas cits. Mēs sadarbojamies ar vairākām Eiropas firmām, kurām mūsu likumdošana liekas kaut kas vājpīrītis.

15. Ko Jūs ieteiktu korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā?

Pirmkārt, korupcija ir izdzīvošana. Mēs katrs dzīvojam savu mūžu un tas ir pilnīgi dabīgi. Bet korupcija nāk līdzī no padomju laikiem. Tur bija preču deficīts: es tev to varu iedot, tu man to. Padomju laikos bija tāda psiholoģija un tagad mēs atgriežamies pie tā paša. „Trekajos gados” būvniecībā darbs bija daudz, līdz ar to darbojās sistēma: uz tā rēķina no valsts maka tu man maksā, es tev pārskaitu, bet tu no tās daļas pārskaiti man. KNAB tajos laikos bija kaut ko ierosinājis, bet tiesas sprieduma nav neviena. Kāpēc lai es baidītos?

Otrkārt, iepirkumu komisijās nav kvalitātes. Kvalitātes nav tāpēc, ka nav specializācijas. Pašvaldībās viena komisija veic visus iepirkumus, sākot no sērkokiem un beidzot ar automātisko staciju celtniecību. Tomēr universālu cilvēku nav, diez vai grāmatvede visos iepirkumos būs kompetenta. Vajadzētu piesaistīt ekspertus.

Iepirkumu centralizācija arī varētu līdzēt korupcijas problēmas risināšanā.

V K

1. Cik ilgu laiku Jūs nodarbojaties ar korupcijas jautājumiem?

Ar korupcijas jautājumiem sistemātiski es nodarbojos kopš 1999. gada.

2. Vai Jūs uzskatāt, ka korupcijas problēma Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir būtiska?

Jā, nav pamata tā neuzskatīt. Tomēr šo uzskatu tikai daļēji var balstīt uz konkrētām krimināllietām vai spriedumiem, jo krimināllietu par korupciju, kas ir saistīta ar iepirkumiem, ir skaitliski maz. Tādas lietas ir, bet ļoti nedaudz.

3. Vai, Jūsprāt, Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir sastopami pārkāpumi?

Formāli fiksēto pārkāpumu vienīgais avots ir Iepirkumu uzraudzības biroja lēmumi par sūdzībām. Tomēr, man šķiet, ka uz jautājumu, cik bieži publisko iepirkumu jomā ir sastopami pārkāpumi, mēs domājam ne tikai Iepirkumu uzraudzības fiksētas neatbilstības. Pēc būtības mēs domājam, cik bieži tur ir koruptīvā rakstura pārkāpumi. Īstenībā, diez vai uz šo jautājumu var dot korektu atbildi, jo viedoklis ir jāpamato. Šādu viedokli var pamatot vai nu ar statistiku, vai nu ar personisko pieredzi. Manā rīcībā nav nedz statistikas, nedz arī personiskās pieredzes, jo es šajā biznesā nedarbojos.

Šis ir korupcijas veids, kuru ar aptaujas palīdzību nevar noteikt. Korupcijā iesaistītie iepirkumu dalībnieki ir pietiekami, ja mēs tā varam izteikties, korupcijas profesionāļi, lai aptaujās vaļsirdīgi uz jautājumiem neatbildētu. Un tas pats attiecas arī uz korumpēto iepirkumu veicējiem. Šī situācija kardināli atšķiras, piemēram, no korupcijas, kas sastopama ceļu policijas darbībā, par kuru autovadītājs aptaujā būs bieži vien priecīgs pateikt, informējot par kaut kādu konkrētu nodarījumu. Tāpēc publisko iepirkumu jomu arī ir ļoti grūti kontrolēt.

4. Kādi pārkāpumi, cik bieži un kādas sekas tie izraisa?

Mums ir pieejama informācija par dažādiem procedurālajiem pārkāpumiem, kas var nozīmēt un var nenozīmēt, ka ir korupcija, piemēram, ja kāda konkursa nosacījumos ir iekļauti noteikumi, kas šķietami sašaurina potenciālo pretendentu loku. Tas var būt dažādu iemeslu dēļ. Viens iemesls var būt koruptīvās attiecības. Tas var būt arī citu iemeslu dēļ, piemēram tāpēc, ka iestādei ir produktīva sadarbība ar vienu piegādātāju. Pasūtītāji nevēlas riskēt ar kādu nezināmu partneri, par kura uzticamību nav pārliecināti.

Šādi rīkojoties, pirmkārt, ievērojami pieaug izmaksas, jo mākslīgi tiek sadārdzināts iepirkums. Protams, šādos apstākļos ir skaidrs, ka korumpētiem iepirkuma veicējiem maksimāli ekonomiska pieeja vairs nav prioritāte. Pieļauju, ka summa tiek noteikta kaut kādas vienošanās ceļā.

Otrkārt, cieš kvalitāte, kas galu galā var novest līdz tam, ka pakalpojums vairs nebūs lietojams, vai arī būs papildus jāpiemaksā, vai arī pasūtījums vispār netiks izpildīts.

Treškārt, nav kontroles par izpildītā darba kvalitāti. Ir labi zināms piemērs, cik īsas garantijas tiek prasītas attiecībā uz ceļa būves darbiem Latvijā. Kaut kādās situācijās tā var būt vienkārši nolaidība, bet var būt arī korupcijas pazīme.

5. Kādās publisko iepirkumu jomās pārkāpumi varētu būt sastopami visbiežāk?

Būvniecībā, jo būvniecības jomā ir ļoti viegli piesegt neizdarības, piemēram, neiebūvēt kaut ko, izmantot lētāku materiālu, nekā paredzēts specifikācijās utml. Būvniecībā ir plašas iespējas neizpildīt darbu atbilstošajā kvalitātē un izlikties darba pieņēmējam un nodevējam, ka viss ir kārtībā, ka tas darbs ir izpildīts atbilstoši prasībām. Nestandarta būvniecībā ir grūti noteikt, cik objektam būtu jāmaksā. Nevar aiziet uz veikalu un paskatīties plauktā, cik maksā, piemēram, tilts – šis objekts ir unikāls. Autobiļi vai datori ir jāsalīdzina ar tirgus cenu, tad, var noteikt vai iestāde iepērk tos par nesamērīgi augstu cenu. Būvniecībā par cenas pamatotību nevar droši teikt.

6. Kā Jūs vērtētu korupcijas izplatību Latvijas publiskajos iepirkumos?

Nepamatoti es nevaru jums kaut ko izvērtēt bez statistikas datiem un pieredzes.

7. Vai korupciju publiskajos iepirkumos parasti veido atsevišķo personu darbības vai grupveida darbības?

Sīkajos iepirkumos nav zināms, vai atsevišķais ierēdnis, kas ar to nodarbojas, vai vairāki ierēdņi, vienojas savā starpā vai nē. Bet, ja ir runa par lielajiem iepirkumiem (miljons latu vai vairāk), es domāju, ka bez politiskā līmeņa pieskatīšanas tas vienkārši nenotiek. Piemēram, ja jūs esat pašvaldībā valdošo politiķu vidū, un ja jūs zināt, ka jūsu pašvaldība kaut ko iepērk par miljonu, piemēram, infrastruktūras objekta būvniecību, jūs vienkārši kontrolēsiet un sekosiet līdzi tam, kas notiek. Ja jūs to nedarīsiet, tad jūs būsit „nejaušs cilvēks”. „Nejauši” cilvēki gadās salīdzinoši reti, tāpēc šie iepirkumi tiek pieskatīti. It īpaši, jau tādos gadījumos, kad iepirkumi notiek pašvaldību kapitālsabiedrībās. Pašvaldību kapitālsabiedrības tiek acīmredzami izmantotas politisko partiju un viņu vadītāju finansēšanai, un šajos gadījumos jau viennozīmīgi politiskā kontrole ir un, līdz ar to, šādas darbības ir jākvalificē kā grupveida darbības.

8. Kāds, Jūsaprāt, ir amatpersonu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Ja visu komersantu galvenais motīvs un vienojošais elements ir nauda, tad amatpersonu motīvos varētu būt alternatīvas. Tas varētu būt varas saglabāšanas motīvs, nepieciešamība sagādāt savai partijai finansēšanas resursus, varbūtība palikt pie varas pēc vēlēšanām. Amatpersonām izpildlīmenī, iespējams, ir vēlme būt paklausīgam izpildītājam par labu priekšniekam. Tie nav gadījumi, kad atsevišķais ierēdnis paņem kādu kukuli priekš sevis, bet tie ir gadījumi, kad viņš izpilda kaut kādas nelikumīgas darbības. Amatpersonas motīvos nauda nav tik būtiska, vairāk interesē vara, citas kaislības un tieksmes.

9. Kāds, Jūsaprāt, ir komersantu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Nauda.

10. Kurš, Jūsaprāt, parasti visvairāk ietekmē lēmumus attiecībā uz iepirkuma uzvarētāju (iepirkuma komisija, pasūtītāja vadība, komersanti)?

Labs jautājums. Es pieņemu, ka nekorumpētajos iepirkumos tā ir iepirkumu komisija. Lielajos korumpētajos iepirkumos droši vien pasūtītāja vadība. Mazos korumpētos iepirkumos var būt visādi.

11. Kādi korupcijas novēršanas paņēmieni, Jūsprāt, būtu visefektīvākie attiecībā uz publiskajiem iepirkumiem?

Nozīmīgas korupcijas krimināllietas sekmīga novešana līdz apsūdzībai un tad līdz tiesai un spriedumam prasa milzīgu darbu un laiku. Piemēram, ceļu policijas gadījumā viss ir elementāri, ja viss ir kārtīgi piefiksēts, tad notiesāt nav problemātiski. Ja publiskajos iepirkumos ir piemērota nopietna shēma, tad jāiegulda milzīgs darbs, lai to atklātu. Ir jāstrādā cilvēku komandai, reizēm izmeklēšana ietilpst gadiem. Tas nozīmē, ka pēc definīcijas tādu krimināllietu nevar būt sevišķi daudz. Tāpēc uz krimināllietām vien korupcijas novēršanā un apkarošanā nevar paļauties.

Par pietiekami efektīvu korupcijas novēršanas paņēmieni var uzskatīt saukšanu pie administratīvās atbildības par dažādiem procedūrpārkāpumiem. Šādi tiktu stingrāk ievērota iepirkumu veikšanas procedūra.

Konkurences palielināšana varētu būt tas spiediens, kas mazinātu korupciju konkursos. Ja konkurence ir maza un firmas sadarbojas, tad tur shēmas pa riņķi laiž – ja ir kaut kāds konkurss, tad vienojāmies: vienreiz jūs, tad es. Ja es piekrītu, zaudēšu un nekonkurēšu, un jūs iesniedzāt kārtīgāku piedāvājumu, tad skaisti, jūs vinnējat un citreiz otrādi. Bet ja konkursā piedalās daudz spēcīgu pretendentu, konkursu ir grūtāk izmantot koruptīvos nolūkos.

Ir svarīgi zināt, ko mēs vēlamies veicināt: caurskatāmāku, godīgāku, tīrāku iepirkumu, vai mēs gribam veicināt vietējo, lokālo uzņēmējdarbību.

Atbildības nenovēršamībai es neticu. Ja sakrīt dažādi apstākļi un veiksmē uzsmaida izmeklētājiem, prokuroriem un tiesai, tad var būt kā ir. Vajadzētu vienkārši palielināt to risku, kas ir saistīts ar kukuļņemšanu, palielināt soda varbūtību, nevis kaut kādu neizbēgamību.

12. Kāda atbildība, Jūsprāt, būtu nosakāma iepirkumu komisiju locekļiem par pārkāpumiem (kas nav saistīti ar kukuļņemšanu) publisko iepirkumu jomā?

Administratīvā atbildība. Skaidrs, ka te nevar saukt pie kriminālatbildības, jo pārsvarā kriminālatbildību raksturo nodoms, savtīgā ieinteresētība, nodarītais kaitējums utt.

13. Kā Jūs novērtētu katra atsevišķa subjekta darbību korupcijas novēršanā un apkarošanā Latvijas publiskajos iepirkumos (valdība, KNAB, valsts kontrole, Latvijas sabiedrība)?

Latvijas sabiedrība ir ar ļoti pretrunīgām attieksmēm. Sabiedrībai nav vienota viedokļa par korupciju. Ir liela sabiedrības daļa, kas korupciju visos līmeņos nosoda, bet ir liela sabiedrības daļa, kas korupciju atsevišķajās situācijās attaisno. Tā attieksme ir ļoti miksēta. Ir komercpieprasījums pēc kaut kādas godīgākas prakses.

Valsts kontrole ir izcils procedūru neievērošanas dokumentētājs. Ja jūs gribat informāciju par procedūru ievērošanu vai neievērošanu iepirkumos, jūs varat valsts kontroles revīzijas ziņojumus līdz pensijai pēīt. Tur iepirkumi ir aprakstīti, ļoti plaša informācija. Valsts kontrole ir auditors. Un auditora darbs ir fiksēt notiekošo, gatavot atskaites priekšniekam. Bet pamatā valsts kontrole-auditors ir instruments. Labi, ja jūs esat valdība un labi ja likumdevējs vēlas kaut ko darīt ar šī instrumenta sagatavoto informāciju. Bet, ja viņi to nevēlas darīt, tad nekas nenotiek. Valsts kontrole pati ir rīks, nevis aktīvs subjekts, neskatoties uz to, ka tā ir aktīva visos publiskajos izteikumos par visām iespējamajām lietām.

KNABam apjomīgu krimināllietu nav bijis daudz saistībā ar publiskajiem iepirkumiem. Ir bijušas tikai dažas. Piemēram, kriminālprocess, kurā bija iesaistīta Bērnu slimnīca. Līdz tiesas spriedumam nenonāca krimināllietā par Mercedes autobusiem, kurā bija iesaistīta Rīgas Satiksme. Šī informācija kļuva zināma pateicoties ASV veiktajai izmeklēšanai. Cīņā pret korupciju, tai skaitā iepirkumos, KNAB nav milzīgus kalnus nogāzis, bet korupcijas apkarošanā kaut kas ir darīts.

Par valdību nezinu, vai tai ir kāda nostāja. Aktīvu pozīciju no valdības puses nevar saskatīt.

14. Vai pašreizēja tiesiskā regulācija (Latvijas publisko iepirkumu veikšanai) ir pietiekoša, lai efektīvi novērstu korupcijas riskus?

Tiesiskā regulācija ir tik laba, cik tā var būt. Likumdošana pa lielam ir adekvāta. Ir iepirkuma procedūras publiskuma pakāpe. Jāatceras, ka Publisko iepirkumu likums nav pretkorupcijas likums. Šajā likumā tiek prasīts, lai tiktu ievērotas paredzētās procedūras. Ja reglamentācija pati

par sevi ir reālistiska, atklāta un skaidra, tad reglamentācija pati par sevi ir korupcijas mazinošs apstāklis. Es nestrādāju ar Publisko iepirkumu likumu, tie, kas ar to strādā, varbūt arī saskata kādas konkrētas problēmas. Katrā ziņā starptautiskiem standartiem mūsu iepirkumu likums atbilst. Publisko iepirkumu likumam nevar neko fundamentāli pārmest. Kriminālatbildība arī atbilst standartam Latvijā. Interesu konflikta apstākļos darboties nedrīkst, Iepirkumu komisijas locekļi ir valsts amatpersonas.

15. Ko Jūs ieteiktu korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā?

Ja politiķi sapratīs, ka ar nelikumīgo naudas plūsmu, kas tiek izmantota partiju sponsorēšanai, samazina savas izredzes tikt pie varas, nevis tās palielina, tad arī mazliet mainīsies pati situācija. Korupcijas problēmas risināšanai vajadzīga saukšana pie atbildības un sodu varbūtības paaugstināšana. Tomēr publisko iepirkumu jomā grūti atrast spēku pielikšanas punktu, jo darbojas abpusējā ieinteresētība koruptīvajā darbībā.

I [REDACTED] S [REDACTED]

Labdien !

Š.g. 20.decembrī esam saņēmuši Valsts kontrolē Jūsu elektroniskā pasta vēstuli ar lūgumu sniegt interviju, atbildot uz Jūsu vēstulei pievienotajiem jautājumiem promocijas darbam „Korupcijas novēršana un apkarošana publisko iepirkumu jomā”.

Diemžēl saspringtā darba grafika dēļ valsts kontroliere nevar rast iespēju tikties un pārrunāt ar Jums klātienē Jūs interesējošos jautājumus.

Tomēr iepazīstoties ar Jūsu noformulētajiem jautājumiem, kopumā vēlamies paust viedokli, ka korupcijas risku esamība vai koruptīvu darījumu izpausmes publiskajos iepirkumos apliecina to, ka lēmumu pieņēmēji valsts pārvaldē demonstrē vāju spēju kalpot sabiedrībai. Tāpēc ar soda mēru palielināšanu vai citu metodisku korupcijas novēršanas paņēmieni iestrādāšanu tiesiskajā regulējumā vai uzraugošo institūciju kapacitātes stiprināšanu var radīt zināmus apgrūtinājumus koruptīva darījuma norisei, bet tā būs cīņa ar sekām.

Valsts kontrole revīzijās nereti secina, ka resursi nav izlietoti atbilstoši mērķiem, rīcība ar tiem nav bijusi iespējami efektīva un racionāla, nav noteikti rādītāji sasniegto rezultātu novērtēšanai. Tas ir rezultāts pašreizējai valsts budžeta politikai, kura ir balstīta uz valsts izdevumu tāmes sagatavošanu un iekļaušanu gadskārtējā budžeta likumā. Pretī naudas piešķirumam netiek likts uzstādījums par sasniedzamo rezultātu. Līdz ar to publiskie iepirkumi norisinās vidē, kurā nav iespējams pārliecināties par to, vai ir panākts plānotais rezultāts un vai ieguldījums ir adekvāts rezultātam, un attiecīgi prasīt atbildību par to.

Tāpēc Valsts kontrole kopumā uzskata, ka ir jāmaina valsts budžeta politika – no izdevumu politikas uz rezultātu vērstu politiku. Šāda valsts resursu pārvaldības sistēma veicinās izpratni par atbildīgu rīcību ar valsts līdzekļiem un par sasniegto rezultātu, kas attiecīgi ievērojami mazinās vēlmi, motīvus un iespējas personiskā labuma gūšanai, tostarp caur publiskajiem iepirkumiem.

Ar cieņu, LR Valsts kontrole

A [REDACTED] V [REDACTED]

1. Cik ilgu laiku Jūs nodarbojaties ar korupcijas jautājumiem?

Ieskaitot darbu Valsts ieņēmumu dienesta korupcijas novēršanas kontroles daļā, ar korupcijas jautājumiem es nodarbojos jau desmit gadus. Kopš 2003.gada esmu Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieka vietnieks.

2. Vai Jūs uzskatāt, ka korupcijas problēma Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir būtiska?

Es domāju, ka noteikti tā ir būtiska. No tās informācijas, kas ir plašsaziņas informāciju līdzekļos, un arī no informācijas, kas sūdzību un iesniegumu veidā nonāk pie mums, varu teikt, ka tā ir būtiska problēma.

3. Vai, Jūsaprāt, Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir sastopami pārkāpumi?

Protams.

4. Kādi pārkāpumi, cik bieži un kādas sekas tie izraisa?

Mēs varam runāt par divu veidu pārkāpumiem: pirmkārt, iepirkumu procedūras pārkāpumi, kas uzreiz nenozīmē korupciju (piemēram, termiņu neievērošana, noteikumu pārkāpšana vai procedūru neievērošana). Otrkārt, var runāt par koruptīviem pārkāpumiem – par interešu konfliktiem, kukuļošanu un tamlīdzīgām lietām.

Pārkāpumi, kas nav saistīti ar korupciju, visbiežāk, var kropļot tirgu, mazināt konkurenci un sadārdzināt pakalpojumus un preces ilgtermiņā. Koruptīvu pārkāpumu gadījumā ir plašs seku spektrs, ko mēs varam saskatīt: nelikumīgo ienākumu gūšana, naudas atmazgāšana, preču un pakalpojumu sadārdzināšana.

5. Kādās publisko iepirkumu jomās pārkāpumi varētu būt sastopami visbiežāk?

Grūti izdalīt atsevišķu jomu. Būvniecībā „treknajos gados” bija daudz dažādu pasūtījumu un būvniecībā ir salīdzinoši vieglāk noslēpt defektus, pat ne tik daudz pašās iepirkumu procedūrās, cik pie būvdarbu izpildes. Pastāv dažādas iespējas apkrāpt pasūtītāju un uzraugošās institūcijas. Otrā lieta ir datortehnikas iepirkumi un informātikas joma – tā ir pietiekami specifiska, līdz ar ko, to ir grūti izkontrolēt, tādā aspektā, grūti noteikt, vai specifiskās prasības ir iekļautas tehniskajā specifikācijā tāpēc, ka iestādei tas tiešām ir vajadzīgs, vai arī tāpēc, lai piemērotu šo iepirkumu konkrētam pretendentam.

Treškārt, pakalpojumi, kas ir saistīti ar sabiedrisko attiecību nodrošināšanu, ar konsultāciju pakalpojumiem, un citām lietām, kuras ir diezgan grūti izmērīt un novērtēt to efektivitāti.

6. Kā Jūs vērtētu korupcijas izplatību Latvijas publiskajos iepirkumos?

Šobrīd to ir grūti pateikt, jo man nav socioloģiskās aptaujas vai kāda pētījuma, kas būtu aktuāls un būtu attiecināms tieši uz publisko iepirkumu sfēru. Svaigu datu mums nav. Ar socioloģiskajiem pētījumiem noteikt korupcijas izplatību ir ļoti grūti, tur vajadzētu būt daudz plašākam pētījumam. Vajadzētu pētīt arī uzņēmēju sajūtas un izjūtas, ko viņi saskata, piedaloties publiskajos iepirkumos. Spēkā stājušos tiesas spriedumu arī ir skaitliski maz. Tomēr, es negribētu teikt, ka korupcija iepirkumos nav izplatīta. Visticamāk, tā vide ir pietiekami noslēpta un arī mums iegūt informāciju ir salīdzinoši grūti. Turklāt, jāņem vērā tas, ka gadījumā, ja no koruptīvā nodarījuma ir pagājis pietiekoši ilgs laiks, tad arī pierādīt kaut ko ir ļoti grūti.

7. Vai korupciju publiskajos iepirkumos parasti veido atsevišķo personu darbības vai grupveida darbības?

Es domāju, ka atsevišķo personu darbības publisko iepirkumu jomā ir iespējamās ļoti retos gadījumos, jo iepirkumu procedūras iestādēs noris tā, ka ļoti grūti iedomāties situāciju, ka korupciju var realizēt viens cilvēks. Jebkurā gadījumā tur būs vairāki cilvēki. Būs cilvēki, kas pieņem lēmumu par preču vai pakalpojumu iepirkšanas nepieciešamību, ir cilvēki, kas to lēmumu izpilda (atsevišķos gadījumos tā būs vesela komisija), iestādes vadītājs, finansisti, grāmatveži, kuri seko līdz izpildei. Respektīvi, iesaistīto personu loks ir pietiekoši plašs. Atsevišķām personām šajos procesos noteikti var būt sava loma un ietekme, bet viens cilvēks to praktiski nevar izdarīt.

8. Kāds, Jūsaprāt, ir amatpersonu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Pirmais motīvs ir amatpersonas personiskā ieinteresētība, mantiskās intereses gūt papildus ienākumus. Ņemot vērā to atalgojuma līmeni, kas pašlaik mums ir valstī, tam motīvam, noteikti ir sava nozīme. Ja mēs skatāmies plašāk, un runājam par partiju iespējām ietekmēt iepirkumu gaitu, tad partijām ir pietiekami lieli izdevumi, uz tām ir diezgan liels spiediens priekšvēlēšanu laikā, lai savāktu maksimāli daudz naudas, un šis spiediens ir tik liels, lai partiju pārstāvji būtu ieinteresēti iet runāt ar uzņēmējiem, lai sarunātu kādus papildus bonusus. Šie divi faktori, manuprāt, ir galvenie.

9. Kāds, Jūsaprāt, ir komersantu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Komersants ir pilnīgi atkarīgs no apstākļa, ka Latvija ir ļoti maza, respektīvi, Latvijas iekšējais tirgus ir ļoti mazs. Būs virkne komersantu, kuri būs atkarīgi no valsts un pašvaldību pasūtījumiem, ja viņiem šo pasūtījumu nav, viņi, būtībā, bankrotē. Tādiem uzņēmumiem tas ir izdzīvošanas motīvs. Ir arī cita kategorija, piemēram, būvniecībā. Tie ir lielie spēlētāji, kuri var uzbūvēt nopietnu objektu. Tādu uzņēmēju Latvijā nav daudz. Viņi viens otru pazīst, viņiem ir pazīstami tie paši politiķi un valsts iestāžu vadītāji, kurus var ietekmēt ziedojot partijām utt. Konkurence šajā līmenī ir salīdzinoši neliela, spēlētāji ir zināmi, ir zināmas arī personas, ar kurām ir iespējams runāt par lēmumu pieņemšanu no valsts puses, un tas ir otrais motīvs.

10. Kurš, Jūsaprāt, parasti visvairāk ietekmē lēmumus attiecībā uz iepirkuma uzvarētāju (iepirkuma komisija, pasūtītāja vadība, komersanti)?

Ja šeit ir domātas koruptīvās darbības un prettiesiskā ietekmēšana, tad visvairāk ietekmē pasūtītāja vadība un komersanti. Iepirkumu komisija sastāv no daudziem dažādiem cilvēkiem un viņus uzpirkt būs grūtāk nekā konkrētu cilvēku, kurš pieder pie pasūtītāja vadības.

11. Kādi korupcijas novēršanas paņēmieni, Jūsaprāt, būtu visefektīvākie attiecībā uz publiskajiem iepirkumiem?

Tiesiskā regulācija mums ir it kā sakārtota.

Otrkārt, konkurence, kurai jābūt plašākai, bet tas nonāk pretrunā ar iepirkuma procedūras vienkāršošanu (piemēram, lai nodrošinātu plašāku informācijas publiskošanu par pasūtījumiem un iesaistītu lielāku skaitu no komersantiem, būtu vajadzīgas papildu procedūras atklātības nodrošināšanai). Manuprāt, Latvijai šajā jautājumā ir jāmeklē zelta vidusceļš starp procedūru vienkāršošanu no vienas puses un konkurences palielināšanu no otras puses.

Treškārt, publiskā sektora amatpersonu izglītība un zināšanas. Daudzos gadījumos pārkāpumi notiek nezināšanas vai vājas sagatavotības dēļ. Piemēram, bieži vien pasūtītājs uztic tehniskās specifikācijas sagatavošanu komersantam, kurš darbojas attiecīgajā jomā. Var būt šo problēmu ir iespējams risināt, veicot iepirkumu komisiju specializēšanos. Bet no otras puses, konkrētu funkciju sakoncentrēšana vienā iestādē, arī palielina korupcijas risku.

Kopumā, vajadzētu, lai būtu pietiekami labi sagatavoti ierēdņi, kas spēj veikt iepirkumus, lai viņiem būtu pietiekami labs atalgojums, lai nekristu kārdinājumā pieņemt kādas dāvanas, kā arī lai būtu pietiekami plaša konkurence no komersantu puses. Kā viens no risinājumiem korupcijas novēršanai varētu būt dinamiskā iepirkumu metode, respektīvi, kad ir liste ar iepērkamajām precēm un uzņēmēji var dinamiski piedāvāt savu cenu.

12. Kāda atbildība, Jūsaprāt, būtu nosakāma iepirkumu komisiju locekļiem par pārkāpumiem (kas nav saistīti ar kukulnēmšanu) publisko iepirkumu jomā?

KNAB iestāde atbalsta administratīvu sodu ieviešanu par šādiem pārkāpumiem. Tomēr, personīgi es uzskatu, ka šiem administratīviem sodiem nebūs lielas jēgas, jo skatoties no juridiskās teorijas puses, administratīvie pārkāpumi nosaka atbildību starp individu (90% gadījumos tie ir indivīdi) un valsts iestādes noteiktiem priekšrakstiem. Šajā gadījumā, mēs runājam par sankcijām valsts sistēmas iekšienē, kas normālajos gadījumos pārsvarā ir vai nu kriminālatbildība, vai nu disciplināratbildība. Administratīvais sods 200 latu apmērā iepirkumos uz 2 miljoniem latu – tas ir smieklīgi, būtībā tas var pat sekmēt pārkāpumu izdarīšanu, nevis mazināt.

Manuprāt lielāku akcentu vajadzēja likt tieši uz disciplinārsodu piemērošanu. Vienlaicīgi, piemēram attiecībā uz pašvaldības vadītājiem būtu vajadzīgas kādas specifiskās sankcijas, jo disciplināratbildība tur neies cauri. Vēl viena lieta ir finansiālās sankcijas – zaudējumu piedziņa, bet mūsu valstī tā prakse ir ļoti vāja un neattīstīta.

13. Kā Jūs novērtētu katra atsevišķa subjekta darbību korupcijas novēršanā un apkarošanā Latvijas publiskajos iepirkumos (valdība, KNAB, valsts kontrole, Latvijas sabiedrība)?

Es domāju, ka galvenajam spēlētājam šajā jomā vajadzētu būt iestāžu vadībai.

Valdība dod politikas plānošanas nostādnes un mēģina to īstenot caur valsts iestādēm.

KNABam lietu, kas saistītas ar iepirkumiem ir skaitliski maz. Ņemot vērā aizdomas, kas ir izplatītas sabiedrībā, šādu lietu skaitam vajadzētu būt lielākam, bet iepirkumu jomā ir sava specifika, kas apgrūtina mūsu darbības.

Valsts kontrole pašlaik ir audita iestāde, kas auditē un norāda uz riskiem. Viņi veic šo darbu pietiekami cītīgi, bet viņi veic to *post factum*, tad, kad viss jau ir noticis.

Es domāju, ka Latvijas sabiedrība kopumā korupcijas sekas izjūt finansiāli, ne vienmēr apzinoties, ka iepirkums ir bijis ne gluži godīgs, sabiedrība par to maksā. Sabiedrībai var būt grūti iesaistīties nelikumību novēršanā un apkarošanā iepirkumos, jo tā ir ļoti šaura tēma, kur iesaistīto personu ir ļoti maz. Grūti iedomāties arī visaptverošu sabiedrības kontroli par iepirkumiem, jo nav zināms, kā viņi to varētu darīt. Līdz ar ko pārnest sabiedrībai kādu pasivitāti ir ļoti grūti, jo, reālu instrumentu uzraudzībai un kontrolei, sabiedrībai, īstenībā, nav.

14. Vai pašreizēja tiesiskā regulācija (Latvijas publisko iepirkumu veikšanai) ir pietiekoša, lai efektīvi novērstu korupcijas riskus?

Es domāju, ka pašos pamatos, jā. Iepirkumu veikšanas regulācija lielā mērā balstās uz Eiropas Savienības direktīvām un rekomendācijām, kuras Latvija cenšas izpildīt. Salīdzinot ar citām valstīm, mums iepirkuma sliekšnis, no kura sākas konkurss ir zemāks, līdz ar ko mēs esam priekšā pārējiem. Vienlaicīgi, nevajadzētu aizmirst, ka Rietumvalstīs ir daudz spēcīgāka iekšējās kontroles sistēma pašas iestādes iekšienē, kas mums, Latvijā, „klibo”. Attiecībā uz procedūrām, var būt vajadzētu atrast paņēmieni, kas mazinātu birokrātiju un veicinātu konkurenci.

15. Ko Jūs ieteiktu korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā?

Jāņem vērā publisko iepirkumu specifika – visas darbības ir reglamentētas, tiek protokolētas, bet tajā pat laikā ir iespēja paslēpt koruptīvus modeļus. Pat, ja iestādes iekšējais regulējums ir ļoti detalizēts un iepirkumu komisija ir izpildījusi visus pieprasītos punktus, tas pats par sevi negarantē, ka korupcijas gadījumu nebūs. Bez tam, šie gadījumi ir ļoti sarežģīti – piemēram, ceļu policista kukuļņemšana, salīdzinājumā ar korupciju publiskajos iepirkumos ir pietiekoši elementāra lieta. Iepirkumos vajadzētu mēģināt rast vidusceļu starp birokrātiju un konkurenci. Izmantot plašāk metodes, kuras atļauj Publisko iepirkumu likums – elektroniskus iepirkumus un dinamisko iepirkumu sistēmu. Risināt jautājumu par valsts finansējumu politiskām partijām, lai tās nebūtu tik atkarīgas no privātā finansējuma un neietekmētu iepirkumu rezultātus. Panākt daudz efektīvāku tiesībsargājošo iestāžu darbu, piemēram, palielināt policijas kapacitāti. Iepirkumu veicēju sertifikācija palīdzētu atsijāt tos gadījumus, kad iepirkums tiek veikts pārkāpjot likuma prasības likuma nezināšanas dēļ.

R E

1. Cik ilgu laiku Jūs nodarbojaties ar korupcijas jautājumiem?

Kopš 1997.gada esmu praktizējusi kā juriste, tajā skaitā risināju jautājumus, kas ir saistīti ar saimnieciskiem līgumiem un publiskajiem iepirkumiem. Pašlaik esmu Valsts policijas priekšnieka vietniece, Valsts policijas Galvenās administratīvās pārvaldes priekšniece. Manā padotībā ir nodrošinājuma pārvalde, kas arī veic noteiktajā apjomā iepirkumus Valsts policijas vajadzībām.

2. Vai Jūs uzskatāt, ka korupcijas problēma Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir būtiska?

Manuprāt, jā.

3. Vai, Jūsaprāt, Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir sastopami pārkāpumi?

Ir. Viennozīmīgi ir.

4. Kādi pārkāpumi, cik bieži un kādas sekas tie izraisa?

Situācija ir tāda, ka, manuprāt, mums ir ļoti mazs tirgus. Atsevišķām iestādēm ir slēgts segments un tās orientējas uz vienu konkrētu uzņēmumu. Pasūtītāji bieži vien baidās pazaudēt partnerattiecības un atbilstoši pastāvošajai tradīcijai bieži cenšas iepirkt to, ko piedāvā konkrētais komersants. Tieši atpazīstamība tas ir tas rādītājs, kas liek rakstīt tehniskās specifikācijas un nolikuma prasības attiecīgi uz konkrētu komersantu. Ņemot vērā, ka tirgū, tomēr, ieplūst jaunas preces, ļoti bieži ir iespējams identificēt, kuram uzņēmējam par labu ir sagatavots nolikums.

Man liekas, ka procentuāli, pārkāpumi publiskajos iepirkumos ir sastopami aptuveni 30% gadījumu.

Galvenās sekas šiem pārkāpumiem, manuprāt, ir tas, ka pasūtītājs neiegādājas jaunas tehnoloģijas. Otrkārt, pasūtītāji nepamatoti izvēlas dārgāko produktu, jo specifiskās prasības nekādā ziņā nerada

konkurenci. Treškārt, izvēlas nekonkurētspējīgu produktu, kas reizēm pat neatbilst iestādes vajadzībām, bet tiek apmaksāts kādas konkrētas personas interesēs.

5. Kādās publisko iepirkumu jomās pārkāpumi varētu būt sastopami visbiežāk?

Viena no pirmajām, viennozīmīgi ir būvniecība. Otra joma ir nestandarta aprīkojums. Trešā sfēra, kurā pasūtītājiem trūkst speciālistu, ir informācijas tehnoloģijas.

6. Kā Jūs vērtētu korupcijas izplatību Latvijas publiskajos iepirkumos?

Ir ļoti grūti teikt, kas publisko iepirkumu tirgū saņem kukuļus. Vai tas ir iestādes vadības līmenis, vai tas ir augstākās vadības līmenis, vai arī partiju līmenis, ļoti grūti spriest. Bet viennozīmīgi es uzskatu, ka, jo lielāks iepirkums, jo mazāka iespēja, ka no tā gūs labumus iestādes vadītājs.

7. Vai korupciju publiskajos iepirkumos parasti veido atsevišķo personu darbības vai grupveida darbības?

Man liekas, tās ir grupveida darbības.

8. Kāds, Jūsaprāt, ir amatpersonu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Uzskatu, ka problēma ir tāda, ka amatpersonas, iespējams, diezgan bieži uzskata, ka ir kaut kam kaut ko parādā. Bet, ir jāsaprot, ka amatpersonai, stājoties amatā, jānāk ar to pārliecību, ka viņai nav privāto interešu. Ja amatpersona ir pārkāpusi psiholoģisko barjeru un pateikusi „es neesmu tev parādā neko”, tad nekādi korupcijas riski nepastāv. Manuprāt, galvenais amatpersonu motīvs veikt koruptīvās darbības ir atkarība (vai nu iepriekšēja, vai nu patreizēja). Katrai amatpersonai ir jābūt arī pilnībā politiski neatkarīgai.

9. Kāds, Jūsaprāt, ir komersantu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Komersanta vienīgais mērķis ir gūt peļņu, meklēt vieglākus ceļus šīs peļņas gūšanai. Jebkurš normāls, aktīvs komersants šajā jomā pamēģinās visus iespējamus līdzekļus, lai sasniegtu savu mērķi.

10. Kurš, Jūsaprāt, parasti visvairāk ietekmē lēmumus attiecībā uz iepirkuma uzvarētāju (iepirkuma komisija, pasūtītāja vadība, komersanti)?

Pasūtītāja vadība.

11. Kādi korupcijas novēršanas paņēmieni, Jūsaprāt, būtu visefektīvākie attiecībā uz publiskajiem iepirkumiem?

Mums, viennozīmīgi, nav pietiekami efektīva kontrole. Iestādei, vispirms, vajadzētu nodefinēt minimālo standartu un maksimālās vajadzības – ko var pirkt par nodokļu maksātāju naudu. Kamēr nebūs noteikti šie standarti, viena iestāde pirks ādas krēslus, bet otra – koka krēslus. Nosakot, ko iestādei atļauts pirkt, mēs minimizēsim korupcijas riskus. Mēs varam nodot ražošanu tiem pašiem cietumiem vai invalīdu namiem. Galvenais, noteikt standarta preces, kas visām iestādēm ir vienādas.

12. Kāda atbildība, Jūsaprāt, būtu nosakāma iepirkumu komisiju locekļiem par pārkāpumiem (kas nav saistīti ar kukuļņemšanu) publisko iepirkumu jomā?

Manuprāt, attiecībā uz starptautiskajiem projektiem, mūsu Publisko iepirkumu likumu nav iespējams piemērot bez pārkāpumiem – vai nu mēs pārkāpsim mūsu likumu, vai nu starptautiskā granta līgumu (piemēram, līgumā paredzētus indikatorus vai termiņus). Salīdzinājumā starp tipveida publiskajiem iepirkumiem un publiskajiem iepirkumiem projektu ietvaros, mēs runājam par pilnīgi dažādām atbildības jomām. Kopumā, katram iepirkuma komisijas loceklim vajadzētu noteikt pienākumus un atbildības jomu katrā konkrētajā iepirkumā. Savukārt, ja komisija pati par sevi ir universāls un monogāms veidojums, tad atbildībai ir jābūt solidārai. No citas puses, nekļūdās tikai tie, kuri neko nedara. Ja viena iepirkumu komisija, piemēram, ir disciplināri sodīta, tad nevar atrast cilvēkus otrās komisijas izveidošanai. Kļūdas būs vienmēr, jo pastāv cilvēciskais faktors. Svarīgs jautājums ir arī tas, kurš šīs kļūdas konstatēs. Treškārt, vai amatpersonai ir paredzētas iespējas apstrīdēt pieņemto lēmumu. Ceturtkārt, ir jāreķina, cik liels resurss tiks patērēts, lai nodrošinātu tādu kļūdu atklāšanu, sodīšanu un pārsūdzēšanu. Ierosinājums pilnvarot Iepirkumu uzraudzības biroju veikt administratīvās sodīšanas funkcijas par pārkāpumiem publisko iepirkumu jomā ir ļoti diskutabls. Es baidos, ka ja pastāvēs draudi ar administratīvo sodu, mēs iegūsim situāciju, kad iestādēs nebūs iespējams izveidot iepirkuma komisijas. Disciplinārsodi šajā

jomā nebūtu piemērojami, jo iepirkumu komisijas parasti veido no cilvēkiem, kuru pamatpienākumi nav publisko iepirkumu veikšana.

13. Kā Jūs novērtētu katra atsevišķa subjekta darbību korupcijas novēršanā un apkarošanā Latvijas publiskajos iepirkumos (valdība, KNAB, valsts kontrole, Latvijas sabiedrība)?

Valdības lomu es vērtēju slikti. Patreizēja struktūra ir bezspēcīga. KNABs man arī daudzos gadījumos liekās pietiekoši politizēts. Valsts kontrole, manuprāt, arī ne visu skata sistēmiski un ne vienmēr vērtē daudzus jautājumus kopumā, rakstot rekomendējošus aizliegumus. Ir jāskatās nevis atsevišķie posmi, bet visa sistēma kopumā.

Sabiedrībā mums valda tiesiskais nihilisms. Praktiski sabiedrība netic tam, ko dara valsts un sabiedrība pametīs to pretkorupcijas ideju. Velti cerēt, ka sabiedrība vērsīsies policijā ar iesniegumu par parasto tipveida kukuļošanu, redzot, ka šaubīgie darījumi uz vairākiem miljoniem latu paliek nesodīti.

14. Vai pašreizēja tiesiskā regulācija (Latvijas publisko iepirkumu veikšanai) ir pietiekoša, lai efektīvi novērstu korupcijas riskus?

Labi ir tas, ka Publisko iepirkumu likums atstāj zināmu rīcības brīvību iestādei kā pasūtītājam, un pasūtītājs var mēģināt to samērot ar uzņēmējdarbībā valdošajām norisēm. Tomēr, katra iestāde tērē nodokļu maksātāju naudu un iestādei ir jāatbild ar katru iztērēto latu. Un nav runa par 3000 latiem bez PVN, kas ir paredzēti Publisko iepirkumu likumā. Vajadzētu atbildēt sākot ar pirmo latu, kā mēs to esam iztērējuši. Manuprāt sliekšnis 3000 latu ir ļoti augsts. Tas būtu jāsamazina līdz 100-150 latiem (t.i., līdz pamatlīdzekļa sliekšnim). Mūsu ekonomiskajā situācijā, kad minimālā alga ir 200 latu, patreizējais sliekšnis ir ļoti augsts. Publisko iepirkumu likuma regulējumu, protams, ir iespējams pilnveidot, lai efektīvāk novērstu korupcijas riskus.

15. Ko Jūs ieteiktu korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā?

Ir jānodrošina amatpersonu neatkarība – gan psiholoģiskā, gan arī finansiālā.

K [redacted] Z [redacted]

1. Cik ilgu laiku Jūs nodarbojaties ar publisko iepirkumu jautājumiem?

Ar publisko iepirkumu jautājumiem es nodarbojos jau astoņus gadus. Man ir darba pieredze Iepirkumu uzraudzības birojā, pašvaldībās, kā arī neatkarīgo ekspertīžu jomā (publisko iepirkumu jomas juridisko ekspertīžu pakalpojumi).

2. Vai Jūs uzskatāt, ka korupcijas problēma Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir būtiska?

Es uzskatu, ka korupcijas problēma iepirkumu jomā ir ļoti būtiska, var būt pat pati būtiskākā.

3. Vai, Jūsaprāt, Latvijas publisko iepirkumu sfērā ir sastopami pārkāpumi?

Potenciāli, pārkāpumi publisko iepirkumu jomā viennozīmīgi ir. Jautājums ir, vai šie pārkāpumi tiek fiksēti. Policijas vai tiesu jomu eksperti pauž viedokli, ka pārkāpums skaitās par pārkāpumu tikai tad, kad tas ir fiksēts un ir pierādīta vaina. Savukārt es, kā neatkarīgais eksperts tieši iepirkumu jomā, varu teikt, ka visticamāk šie pārkāpumi tur būtu, ja tos konstatētu. Pašlaik šādas statistikas mums nav.

4. Kādi pārkāpumi, cik bieži un kādas sekas tie izraisa?

Šie pārkāpumi kopumā ir saistīti ar iepriekšējām vienošanām par iepirkumu rezultātiem, pie tam, visos līmeņos. Manā skatījumā tas notiek aptuveni 90% gadījumos. Sekas šiem pārkāpumiem ir tādas, ka iepirkumu rezultāti ir nekvalitatīvi, kā arī iepirkumu līgumu izpildē ir būtiskas problēmas (līgumu interpretācijas, papildus darbi, termiņu nokavējumi) un pasūtītājs to pieļauj, jo viņš zina kā reāli ir noticis šis iepirkums.

5. Kādās publisko iepirkumu jomās pārkāpumi varētu būt sastopami visbiežāk?

Būvniecība, informācijas tehnoloģiju joma, sakaru komunikāciju tehnoloģijas, novērošanas sistēmas, sabiedriskais transports. Sabiedrisko transportu iepirkumi ir specifiski, jo transportu nepērk bieži.

6. Kā Jūs vērtētu korupcijas izplatību Latvijas publiskajos iepirkumos?

Es domāju, ka slēpta korupcija publiskajos iepirkumos noteikti pārsniedz 50%, t.i. sastopama vairāk nekā pusē gadījumu no veiktajiem iepirkumiem. Nevaru pateikt, vai tā sasniedz 60 vai 70 procentus, jo konkrētu statistisko datu manā rīcībā nav, 50% ir mans pieņēmums.

7. Vai korupciju publiskajos iepirkumos parasti veido atsevišķo personu darbības vai grupveida darbības?

Es domāju, ka tās, visticamāk, ir grupveida darbības. Piemēram, pēdējo laiku tendence ir starpniekinstitūciju un sadarbības iestāžu ietekme uz publisko iepirkumu rezultātiem Eiropas Savienības fondu projektos. Likumdošanas grozījumi, attiecībā uz to, ka vesela virkne iestāžu (t.i. cilvēku grupa) auditē un pārbauda iepirkumu veikšanu. Šiem cilvēkiem praktiski ir piešķirtas ekskluzīvās tiesības pateikt „būs tā, nevis citādi”. Šādas tiesības šie cilvēki vienkārši izmanto.

8. Kāds, Jūsaprāt, ir amatpersonu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Pilnīgi viennozīmīgi finansiāls. Amatpersonām liekas, ka viņi tādā veidā var nopelnīt vairāk.

9. Kāds, Jūsaprāt, ir komersantu galvenais motīvs veikt koruptīvās darbības publiskajos iepirkumos?

Komersantiem arī ir finansiālie motīvi. Tā ir ikdienas nepieciešamība, lai veidotu normālu biznesu Latvijā. Es nedomāju, ka komersanti to veicinātu, vai darītu, ja tas nebūtu nepieciešams viņu biznesam. Bet mūsu biznesa vide ir tāda, ka pretējā gadījumā es nevaru normāli strādāt. Praktiski sanāk, vai nu man ir šis bizness un es attiecīgi piedalos tajā procesā, vai nu man nav un es bankrotēju.

10. Kurš, Jūsaprāt, parasti visvairāk ietekmē lēmumus attiecībā uz iepirkuma uzvarētāju (iepirkuma komisija, pasūtītāja vadība, komersanti)?

Juridiski lēmumu pieņem iepirkumu komisija. Tieši komisijai ir jālemj un jāatbild par pieņemto lēmumu. Viņi reāli var lemt, bet tomēr grūti spriest vai praksē tā notiek.

11. Kādi korupcijas novēršanas paņēmieni, Jūsaprāt, būtu visefektīvākie attiecībā uz publiskajiem iepirkumiem?

Manuprāt vajadzētu pārskatīt Publisko iepirkuma likuma regulējumu attiecībā uz to, kā strādā iepirkuma komisija, kas un kādā veidā drīkst kontrolēt iepirkuma komisijas darbību. Uz doto brīdi būtiska neatbilstība šajā likumā ir tā, ka pirmkārt, starpniekinstitūcijas, kuru ir milzīgs daudzums Latvijā, var pilnīgi vienpersoniski pateikt, ka mēs iepirkuma komisijas lēmumu neņemam vērā, jo mēs domājam savādāk. Tas nozīmē, ka pašlaik iepirkumu komisijas ir palikušas par tādu butaforiju, kura maina savus lēmumus katru otro dienu izejot no tā, ko viņiem pasaka starpniekinstitūcija, kura vispār nav iepirkuma komisijas statusā. Patreizēja likumdošana padara iepirkumu komisiju rīcībnespējīgu.

Otrkārt, vajadzētu ļoti būtiski pastiprināt iepirkuma komisijas atbildību, ja tiek konstatēta situācija vai faktiskā rīcība, kas liecina par korupciju. Pašlaik, labi ja izdodas vienu no simts korumpantiem apcietināt un reizi desmit gados notiek paraugprāvas. Šobrīd nekādu reālo un efektīvo sankciju, diemžēl, nav.

12. Kāda atbildība, Jūsaprāt, būtu nosakāma iepirkumu komisiju locekļiem par pārkāpumiem (kas nav saistīti ar kukuļņemšanu) publisko iepirkumu jomā?

Pirmkārt, tām sankcijām ir jābūt pilnīgi konkrētām, un, vislabāk, ja tās ir materiālās sankcijas. Visiem komisijas locekļiem vajadzētu piemērot solidāru atbildību. Otrkārt, vajadzētu pārdomāt jautājumu, kas konstatēs pārkāpumus un piemēros sankcijas, kāda būs šo cilvēku kvalifikācija un kapacitāte.

13. Kā Jūs novērtētu katra atsevišķa subjekta darbību korupcijas novēršanā un apkarošanā Latvijas publiskajos iepirkumos (valdība, KNAB, valsts kontrole, Latvijas sabiedrība)?

Es pieņemu, ka tas, ko darba KNABs ir vērtējams pozitīvi, bet problēma ir tāda, ka manuprāt, viņi vairāk strādā pēc policijas principa – pēc izsaukuma principa.

Valdības lomai šajos procesos ir jābūt daudz lielākai. Mainoties politiskajiem uzstādījumiem, atnāk jauns cilvēku komplekts, kuriem ir savas intereses, kuri, iespējams, nav nodrošinājuši sev to labklājības līmeni. Šajā ziņā grūti teikt, kad viņi sāks domāt par korupcijas apkarošanas jautājumiem.

Darbu, ko dara Valsts kontrole, vērtēju absolūti pozitīvi, bet ir iestādes, kuras viņi apmeklē reizi desmit gados. Visu šo starpposmu praktiski notiek patvaļā.

Latvijas sabiedrība, manuprāt, apzinās, ka korupcijas problēma ir būtiska, bet bez institucionāla atbalsta tā nespēs pati novērst un apkarot korupciju.

14. Vai pašreizēja tiesiskā regulācija (Latvijas publisko iepirkumu veikšanai) ir pietiekoša, lai efektīvi novērstu korupcijas riskus?

Viennozīmīgi, nē.

15. Ko Jūs ieteiktu korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā?

Pirmkārt, korupcijas novēršanas un apkarošanas jomā es ieteiktu strādāt sistemātiski. Otrkārt, vajadzētu celt kompetences līmeni publisko iepirkumu veicējiem un pārbaudītājiem, nevis skaitliski vairot amatpersonas.

Ekspertu ieteikumi korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā

1. I ■ ■ ■ Š ■ ■ ■ uzskata, ka galvenie risinājumi varētu būt plašākas pilnvaras Valsts kontrolei; efektīvāka mazo iepirkumu pārsūdzēšana; lielajos iepirkumos komisijās vajadzētu iekļaut uzraugus no kontrolējošiem dienestiem.
2. J ■ ■ ■ L ■ ■ ■ ■ atzīmē, ka būtu svarīgi pievērst uzmanību šādiem momentiem: nulles deklarācijas; ienākumu legalitātes kontrole; risināt naudas atmazgāšanas problēmu; mainīt cilvēku psiholoģiju; risināt atbildības problēmu.
3. A ■ ■ ■ L ■ ■ ■ ■ uzskata, ka vajadzētu paredzēt mehānismu ziņotāju aizsardzībai; izglītēt sabiedrību; pasūtītājiem mazināt korupcijas riskus – ievērot „četrus acu” principu un veikt rotāciju.
4. A ■ ■ ■ T ■ ■ ■ ■ norāda, ka vajadzētu attīstīt labu iepirkumu praksi; nodrošināt administratīvu sodīšanu par pieļautajiem pārkāpumiem; palielināt „baļu sindromu”; veidot „pārkāpēju melno sarakstu”.
5. M ■ ■ ■ N ■ ■ ■ ■ domā, ka ir jāpalielina baļu sindroms; jāpanāk kvalitatīvas iepirkumu komisijas (komisiju specializācija, ekspertu iesaistīšana); jāveic iepirkumu centralizācija.
6. V ■ ■ ■ K ■ ■ ■ ■ akcentē sekojošo: politiķiem ir jāsaprot, ka nelikumīgā naudas plūsma, kas ir ieguldīta partijās īstenībā samazina izredzes tikt pie varas; ir nepieciešama efektīvāka saukšana pie atbildības, kā arī soda varbūtības paaugstināšana.
7. Valsts kontrole pievērš uzmanību, ka Publiskie iepirkumi norisinās vidē, kurā nav iespējams pārliecināties par to, vai ir panākts plānotais rezultāts un vai ieguldījums ir adekvāts rezultātam, un attiecīgi prasīt atbildību par to. Ir jāmaina valsts budžeta politika – no izdevumu politikas uz rezultātu vērstu politiku. Šāda valsts resursu pārvaldības sistēma veicinās izpratni par atbildīgu rīcību ar valsts līdzekļiem un par sasniegto rezultātu, kas attiecīgi ievērojami mazinās vēlmi, motīvus un iespējas personiskā labuma gūšanai, tostarp caur publiskajiem iepirkumiem.
8. R ■ ■ ■ F ■ ■ ■ uzskata, ka ir jānodrošina amatpersonu neatkarība – gan psiholoģiskā, gan arī finansiālā.
9. K ■ ■ ■ Z ■ ■ ■ ■ korupcijas novēršanas un apkarošanas jomā piedāvā strādāt sistēmiski un celt kompetences līmeni iepirkumu komisijām un pārbaudītājiem.
10. A ■ ■ ■ V ■ ■ ■ ■ secina, ka ir nepieciešams rast vidusceļu starp birokrātiju un konkurenci publiskajos iepirkumos; risināt jautājumu par valsts finansējumu politiskām partijām; plašāk piemērot elektroniskus un dinamiskus iepirkumus; nodrošināt tiesībsargājošo iestāžu efektīvāku darbību, realizēt iepirkuma veicēju sertifikāciju.

Forma iedzīvotāju aptaujai

Šī anketa ir paredzēta, lai noskaidrotu sabiedrības viedokli par jautājumiem, kas ir būtiski korupcijas novēršanai un apkarošanai mūsu valstī, kā arī promocijas darba sagatavošanai. Anketas aizpildīšana prasīs Jums aptuveni 5 minūtes laika. Katrā apakšjautājumā var atzīmēt tikai 1 atbildi.

Anketa ir anonīma. Jūsu individuāli sniegtā informācija tiks izmantota apkopotā veidā.

1. Kāds, pēc Jūsu domām, ir korupcijas līmenis Latvijas Republikā šajās jomās:

- 1.1. Korupcija ceļu policijā: ☐ nepastāv; ☐ ir zema; ☐ ir vidēja; ☐ ir augsta; ☐ ir ļoti augsta.
- 1.2. Korupcija prokuratūrā: ☐ nepastāv; ☐ ir zema; ☐ ir vidēja; ☐ ir augsta; ☐ ir ļoti augsta.
- 1.3. Korupcija tiesās:
- 1.4. Korupcija valsts iepirkumos: ☐ nepastāv; ☐ ir zema; ☐ ir vidēja; ☐ ir augsta; ☐ ir ļoti augsta.
- 1.5. Korupcija pašvaldības iepirkumos: ☐ nepastāv; ☐ ir zema; ☐ ir vidēja; ☐ ir augsta; ☐ ir ļoti augsta.
- 1.6. Korupcija ārstniecības iestādēs: ☐ nepastāv; ☐ ir zema; ☐ ir vidēja; ☐ ir augsta; ☐ ir ļoti augsta.
- 1.7. Korupcija augstskolās: ☐ nepastāv; ☐ ir zema; ☐ ir vidēja; ☐ ir augsta; ☐ ir ļoti augsta.
- 1.8. Korupcija vispārējā izglītībā: ☐ nepastāv; ☐ ir zema; ☐ ir vidēja; ☐ ir augsta; ☐ ir ļoti augsta.
- 1.9. Korupcija ieņēmumu dienestā: ☐ nepastāv; ☐ ir zema; ☐ ir vidēja; ☐ ir augsta; ☐ ir ļoti augsta.

2. Kā ir izveidojies Jūsu priekšstats par korupcijas līmeni šajās nozarēs?

2.1. Korupcija ceļu policijā:

☐ saskaros pats; ☐ runājot ar paziņām; ☐ no masu informācijas līdzekļiem; ☐ cits: _____.

2.2. Korupcija prokuratūrā:

☐ saskaros pats; ☐ runājot ar paziņām; ☐ no masu informācijas līdzekļiem; ☐ cits: _____.

2.3. Korupcija tiesās:

☐ saskaros pats; ☐ runājot ar paziņām; ☐ no masu informācijas līdzekļiem; ☐ cits: _____.

2.4. Korupcija valsts iepirkumos:

☐ saskaros pats; ☐ runājot ar paziņām; ☐ no masu informācijas līdzekļiem; ☐ cits: _____.

2.5. Korupcija pašvaldības iepirkumos:

O saskaros pats; O runājot ar paziņām; O no masu informācijas līdzekļiem; O cits:
_____.

2.6. Korupcija ārstniecības iestādēs:

O saskaros pats; O runājot ar paziņām; O no masu informācijas līdzekļiem; O cits:
_____.

2.7. Korupcija augstskolās:

O saskaros pats; O runājot ar paziņām; O no masu informācijas līdzekļiem; O cits:
_____.

2.8. Korupcija vispārējā izglītībā:

O saskaros pats; O runājot ar paziņām; O no masu informācijas līdzekļiem; O cits:
_____.

2.9. Korupcija ieņēmumu dienestā:

O saskaros pats; O runājot ar paziņām; O no masu informācijas līdzekļiem; O cits:
_____.

3. Cik nopietna, Jūsprāt, ir korupcijas problēma Latvijas Republikā?

- O tāda problēma nepastāv
- O mazsvarīga problēma
- O vidēji svarīga problēma
- O svarīga problēma
- O ļoti nopietna problēma
- O viena no valsts būtiskām problēmām
- O grūti vērtēt

Sirsnīgs paldies par atsaucību un anketas aizpildīšanai veltīto laiku!
Lūdzu aizpildiet arī aptaujas tehnisko informāciju, kas ir būtiska rezultātu apkopojumam:

4. REĢIONS

O Rīga O Vidzeme O Kurzeme O Zemgale O Latgale

5. DZIMUMS

O Vīrieši O Sievietes

6. VECUMS

- O 18 – 24 g.v.
- O 25 – 34 g.v.
- O 35 – 44 g.v.
- O 45 – 54 g.v.
- O 55 – 64 g.v.
- O 65 g.v. un vairāk

7. STATUSS

O Strādājošie O Nestrādājošie

8. IZGLĪTĪBA

O Pamata O Vidējā O Augstākā

9. PILSONĪBA

O Latvijas Republikas pilsoņi O Respondenti bez Latvijas Republikas pilsonības

10. NODARBINĀTĪBAS SFĒRA

- ☐ Valsts vai pašvaldību sektors
- ☐ Privātais sektors
- ☐ Nestrādā (t.sk. māsaimnieces, pensionāri, studenti, bezdarbnieki)
- ☐ Cits (respondenti, kuriem ir gadījuma darbi, strādā apmaksātu darbu sabiedriskās organizācijās, kā arī tie respondenti, kuri nezin konkrētu nodarbinātības sektoru).

11. NODARBOŠANĀS

- ☐ Vadītājs, menedžeris (uzņēmuma, firmas, organizācijas, nodaļas vadītājs)
- ☐ Speciālists (profesionāls speciālists savā nozarē, kas nav vadošā amatā)
- ☐ Kalpotājs (kalpotājs valsts vai pašvaldības iestādē, ierēdnis)
- ☐ Strādnieks (ierindas darbinieks rūpniecībā, celtniecībā, lauksaimniecībā, tirdzniecībā utml.)
- ☐ Zemnieks
- ☐ Ir savs uzņēmums, individuālais darbs
- ☐ Nestrādā (t.sk. māsaimnieces, pensionāri, studenti, bezdarbnieki).

12. IENĀKUMU LĪMENIS

- ☐ Zemi
- ☐ Vidēji
- ☐ Vidēji augsti
- ☐ Augsti

Latvijas Republikas iedzīvotāju aptaujas tehniskā informācija

Mērķa grupa	Latvijas Republikas iedzīvotāji
Plānotās izlases apjoms	500 respondenti
Sasniegtās izlases apjoms	504 respondenti
Izlases metode	Nejaušā stratificētā izlase
Aptaujas veikšanas metode	
Ģeogrāfiskais pārklājums	Visa Latvijas teritorija
Aptaujas veikšanas laiks	2012.gada jūnijs

Sasniegtā izlase

REĢIONS	Rīga	Vidzeme	Kurzeme	Zemgale	Latgale	Kopā		daļa
Respondentu skaits	201	76	76	76	75	504		1,000
DZIMUMS								
Vīrieši	100	36	38	40	31	245		0,486
Sievietes	101	40	38	36	44	259		0,514
Kopā:	201	76	76	76	75	504		1,000
VECUMS								
18 – 24 g.v.	70	14	18	14	5	121		0,240
25 – 34 g.v.	36	12	12	16	15	91		0,181
35 – 44 g.v.	34	12	6	12	16	80		0,159
45 – 54 g.v.	34	20	10	16	13	93		0,185
55 – 64 g.v.	18	10	14	8	21	71		0,140
65 g.v. un vairāk	9	8	16	10	5	48		0,095
Kopā:	201	76	76	76	75	504		1,000
STATUSS								
Strādājošie	154	48	48	54	57	361		0,716
Nestrādājošie	47	28	28	22	18	143		0,284
Kopā:	201	76	76	76	75	504		1,000
IZGLĪTĪBA								
Pamata	2	6	18	12	11	49		0,097
Vidējā	67	42	32	24	17	182		0,361
Augstākā	132	28	26	40	47	273		0,542
Kopā:	201	76	76	76	75	504		1,000
PILSONĪBA								
Latvijas Republikas pilsoņi	190	66	64	64	65	449		0,891
Respondenti bez Latvijas Republikas pilsonības	11	10	12	12	10	55		0,109
Kopā:	201	76	76	76	75	504		1,000
NODARBINĀTĪBAS SFĒRA								

Valsts vai pašvaldību sektors	78	18	14	22	44	176		0,349
Privātais sektors	66	26	30	28	8	158		0,313
Nestrādā	47	28	28	22	18	143		0,284
Cits	10	4	4	4	5	27		0,054
Kopā:	201	76	76	76	75	504		1,000
NODARBOŠANĀS								
Vadītājs, menedžeris	46	6	8	14	16	90		0,178
Speciālists	62	16	20	22	22	142		0,282
Kalpotājs	32	4	4	6	11	57		0,113
Strādnieks	6	16	8	6	3	39		0,077
Zemnieks	2	2	4	4	3	15		0,030
Ir savs uzņēmums, individuālais darbs	6	4	4	2	2	18		0,036
Nestrādā	47	28	28	22	18	143		0,284
Kopā:	201	76	76	76	75	504		1,000
IEŅĀKUMU LĪMENIS								
Zemi	55	28	26	16	26	151		0,299
Vidēji	114	30	34	38	44	260		0,516
Vidēji augsti	26	12	14	18	5	75		0,149
Augsti	6	6	2	4	0	18		0,036
Kopā:	201	76	76	76	75	504		1,000

Sasniegtās izlases salīdzinājums ar statistikas datiem

	Respondentu skaits izlasē (%)	Statistikas dati (%)
Dzimums	100%	100%
Vīrieši	48,6%	46,1%
Sievietes	51,4%	53,9%
Vecums	100%	100%
18-24	24%	15,1%
25-39	52,4%	56,6% (28,1%+28,5%)
40-54		
55-64	14,1%	14,8%
65-74	9,5%	13,5%
Reģions	100%	100%
Rīga	39,9%	31,7%
Vidzeme	15,1%	24,5%
Kurzeme	15,1%	13,4%
Zemgale	15,1%	14,9%
Latgale	14,8%	15,5%

Forma uzņēmēju aptaujai

Šī anketa ir paredzēta, lai noskaidrotu uzņēmēju viedokli par jautājumiem, kas skar publisko iepirkumu mehānisma pilnveidošanu. Anketas aizpildīšana prasīs Jums aptuveni 5 minūtes laika. Katrā jautājumā var atzīmēt tikai vienu atbildi.

Anketa ir anonīma, Jūsu sniegtā informācija tiks izmantota apkopotā veidā.

Cik bieži Jūsu firma piedalās publiskajos iepirkumos?

- Retāk kā vienu reizi gadā
- Pāris reizes gadā
- Aptuveni reizi ceturksnī
- Gandrīz vai katru mēnesi

Piedaloties publiskajos iepirkumos Jūsu firma galvenokārt piedāvā pasūtītājiem:

- Būvdarbus
- Pakalpojumus
- Preces

Kāds, pēc Jūsu domām ir korupcijas līmenis Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos?

- Korupcija šajā sektorā nepastāv;
- Korupcija ir zema;
- Korupcija ir vidējā;
- Korupcija ir augsta;
- Korupcija ir ļoti augsta.

Vai, Jūsaprāt, pasūtītāji, veicot publiskus iepirkumus vienmēr ievēro vienlīdzības principu attiecībā uz visiem pretendentiem?

- Vienmēr ievēro;
- Biežāk ievēro;
- Ievēro aptuveni pusē gadījumu;
- Biežāk neievēro;
- Nekad neievēro.

Vai, piedaloties publiskajos iepirkumos, Jums ir bijis iespaids, ka pasūtītāju, iespējams, ir ietekmējis cits pretendents?

- Nekad;
- Ļoti reti;
- Dažreiz;
- Bieži;
- Gandrīz vienmēr.

Vai pasūtītāja rīcība, veicot publisko iepirkumu kādreiz vedināja Jūs uz domām, ka pasūtītāja pārstāvji mēģina izspiest kukuļi?

- Nekad;
- Ļoti reti;
- Dažreiz;

- Bieži;
- Gandrīz vienmēr.

Vai Jūs būtu gatavi piedāvāt pasūtītājam zināmus labumus, ja šāda rīcība ļautu Jūsu uzņēmumam vinnēt publiskajā iepirkumā?

- Jā
- Vairāk jā nekā nē
- Vairāk nē nekā jā
- Atkarībā no iepirkuma nozīmīguma
- Nē
- Atkarībā no situācijas vai citiem apstākļiem

Ja pasūtītāja pārstāvjiem kāds būtu piedāvājis atsevišķus labumus, vai, Jūsaprāt šādi labumi tiktu pieņemti?

- Nekad;
- Ļoti reti;
- Dažreiz;
- Bieži;
- Gandrīz vienmēr;
- Atkarībā no situācijas vai citiem apstākļiem

Vai Iepirkumu uzraudzības biroja iesniegumu izskatīšanas komisija, izskatot pretendentu sūdzības, Jūsaprāt, ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un vienmēr pieņem pamatotus lēmumus?

- Jā
- Nē
- Mūsu firmai nebija saskarsmes ar šo komisiju

Vai eksistējošais publisko iepirkumu veikšanas tiesiskais regulējums, Jūsaprāt, ļauj pasūtītājiem īstenot koruptīvās shēmas?

- Jā
- Nē
- Grūti vērtēt

Vai, Jūsaprāt, Latvijas Republikas publiskie iepirkumi ir politiski ietekmēti?

- Jā
- Vairāk jā nekā nē
- Vairāk nē nekā jā
- Atkarībā no iepirkuma nozīmīguma
- Nē

Cik daudz (procentuāli) Latvijas Republikas publisko iepirkumu, Jūsaprāt tiek veikti negodprātīgi?

Ko Jūs ieteiktu korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā?

Paldies par anketas aizpildīšanai veltīto laiku. Lūdzu, aizpildiet arī aptaujas tehnisko informāciju, kas ir būtiska rezultātu apkopojumam.

Kāda ir Jūsu uzņēmuma juridiskā forma ?

SIA AS Individuālais uzņēmējs Cita forma

Kur ir reģistrēts Jūsu uzņēmums?

Rīga Vidzeme Kurzeme Zemgale Latgale

Kāds aptuveni darbinieku skaits ir Jūsu uzņēmumā?

1 2-5 6-15 16-50 51-100 Vairāk kā 100

Cik ilgu laiku Jūsu uzņēmums darbojas tirgū?

Mazāk kā 1 gadu; 2-3 gadi; 4-10 gadi; Vairāk kā 10 gadi.

Uzņēmēju anketēšanas rezultāti

Cik bieži Jūsu firma piedalās publiskajos iepirkumos?

- Retāk kā vienu reizi gadā 3%
- Pāris reizes gadā 8%
- Aptuveni reizi ceturksnī 9%
- Gandrīz vai katru mēnesi 80%

Piedaloties publiskajos iepirkumos Jūsu firma galvenokārt piedāvā pasūtītājiem:

- Būvdarbus 25%
- Pakalpojumus 41%
- Preces 34%

Kāds, pēc Jūsu domām ir korupcijas līmenis Latvijas Republikas publiskajos iepirkumos?

- Korupcija šajā sektorā nepastāv; 8%
- Korupcija ir zema; 16%
- Korupcija ir vidējā; 33%
- Korupcija ir augsta; 29%
- Korupcija ir ļoti augsta. 14%

Vai, Jūsaprāt, pasūtītāji, veicot publiskus iepirkumus vienmēr ievēro vienlīdzības principu attiecībā uz visiem pretendentiem?

- Vienmēr ievēro; 5%
- Biežāk ievēro; 27%
- Ievēro aptuveni pusē gadījumu; 34%
- Biežāk neievēro; 27%
- Nekad neievēro. 7%

Vai, piedaloties publiskajos iepirkumos, Jums ir bijis iespaids, ka pasūtītāju, iespējams, ir ietekmējis cits pretendents?

- Nekad; 9%
- Ļoti reti; 11%
- Dažreiz; 39%
- Bieži; 27%
- Gandrīz vienmēr. 14%

Vai pasūtītāja rīcība, veicot publisko iepirkumu kādreiz vedināja Jūs uz domām, ka pasūtītāja pārstāvji mēģina izspiest kukuļi?

- Nekad; 44%
- Ļoti reti; 29%
- Dažreiz; 19%
- Bieži; 7%
- Gandrīz vienmēr. 1%

Vai Jūs būtu gatavi piedāvāt pasūtītājam zināmus labumus, ja šāda rīcība ļautu Jūsu uzņēmumam vinnēt publiskajā iepirkumā?

- Jā 4%
- Vairāk jā nekā nē 5%
- Vairāk nē nekā jā 9%
- Atkarībā no iepirkuma nozīmīguma 14%
- Nē 45%
- Atkarībā no situācijas vai citiem apstākļiem 23%

Ja pasūtītāja pārstāvjiem kāds būtu piedāvājis atsevišķus labumus, vai, Jūsaprāt šādi labumi tiktu pieņemti?

- Nekad; 12%
- Ļoti reti; 7%
- Dažreiz; 23%
- Bieži; 18%
- Gandrīz vienmēr; 8%
- Atkarībā no situācijas vai citiem apstākļiem 32%

Vai Iepirkumu uzraudzības biroja iesniegumu izskatīšanas komisija, izskatot pretendentu sūdzības, Jūsaprāt ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un vienmēr pieņem pamatotus lēmumus?

- Jā 39%
- Nē 30%
- Mūsu firmai nebija saskarsmes ar šo komisiju 31%

Vai eksistējošais publisko iepirkumu veikšanas tiesiskais regulējums, Jūsaprāt, ļauj pasūtītājiem īstenot koruptīvās shēmas?

- Jā 59%
- Nē 4%
- Grūti vērtēt 37%

Vai, Jūsaprāt, Latvijas Republikas publiskie iepirkumi ir politiski ietekmēti?

- Jā 21%
- Vairāk jā nekā nē 30%
- Vairāk nē nekā jā 12%
- Atkarībā no iepirkuma nozīmīguma 33%
- Nē 4%

Cik daudz (procentuāli) Latvijas Republikas publisko iepirkumu, Jūsaprāt tiek veikti negodprātīgi?

Vidēji = 41%

Ko Jūs ieteiktu korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā? (pielikumā)

Kāda ir Jūsu uzņēmuma juridiskā forma ?

- SIA 87%
- AS 10%
- Individuālais uzņēmējs 2%
- Cita 1%

Kur ir reģistrēts Jūsu uzņēmums:

- Rīga 59%
- Vidzeme 13%
- Kurzeme 9%
- Zemgale 14%
- Latgale 5%

Kāds aptuveni darbinieku skaits ir Jūsu uzņēmumā?

- 1 1%
- 2-5 8%
- 6-15 26%
- 16-50 32%
- 51-100 9%
- Vairāk kā 100 23%

Cik ilgu laiku Jūsu uzņēmums darbojas tirgū?

- Mazāk kā 1 gadu; 2%
- 2-3 gadi; 5%
- 4-10 gadi; 28%
- Vairāk kā 10 gadi. 65%

Uzņēmēju ieteikumu apkopojums korupcijas problēmas risināšanai publisko iepirkumu sfērā

Ieteikumus ir devuši 73 respondenti no 100, kas ir labs rādītājs un pierādījums uzņēmēju ieinteresētībai šādos pētījumos. Atlikušie 27 respondenti nav snieguši ieteikumus (tajā skaitā nekomentējot atbildes nesniegšanu – 12 respondenti; sniedzot komentārus „grūti spriest, grūti komentēt, nezinu, neesmu domājis” – 9 respondenti; 4 respondenti nevēlas iesaistīties problēmas risināšanā: „no mana teiktā nekas nemainīsies”, „manam ieteikumam nav jēgas. Suņi rej, bet karavāna iet tālāk”, „tas nav mans darbs”, „viss jau sen ir pateikts, bet nekas tā pat nemainās”; 1 respondents ir izteicis pateicību par pētījuma tapšanā ieguldīto darbu).

Lielākā respondentu daļa uzskata nepieciešamu pilnveidot normatīvo regulējumu, kas skar publisko iepirkumu veikšanu un noslēgtā iepirkuma līguma realizāciju. Respondentu priekšlikumi:

1. Godīga būvuzraudzība. Zemākās cenas atcelšana. Konkursu dokumentācijas pieejamību. Būvvaldē kompetentu celtnieku. Visos konkursos vērt aploksnes pretendenta klātbūtnē.
2. Būtu jābūt kaut kādiem vienotiem, stingrākiem noteikumiem, izvirzīto prasību griestiem nolikumu sagatavošanas procesā, jo nereti būvniecības nolikumos iestrādātas tik neadekvāti augstas un specifiskas prasības pretendentiem (raksturīgi tieši pašvaldībām), ka uz šo konkursu spējīgs startēt vispār viens konkrēts pretendents (uz dažiem konkursiem pat nav iespējams izveidot apvienību, jo šādas specifiskas kvalifikācijas vienkārši nav). Pārzinot un pazīstot pretendentu loku, pat zinām konkrēti, kuram uzņēmumam nolikums sagatavots.
3. Valstiski svarīgi būtu ar likumdošanas aktu un citu normatīvo aktu palīdzību izveidot krīzes pārvarēšanas laika vai citādi nosauktu normatīvo aktu paketi, kas paredzētu dominējošo – zemākās cenas metodi no valsts un pašvaldību iepirkumiem aizstāt ar saimnieciski (valstiski) izdevīgāko (izvērtēto) piedāvājumu, kur viens no pašiem būtiskākajiem kritērijiem būtu piedāvātā cena un valstij un pašvaldībai nomaksāto nodokļu apjoms no uzņēmuma apgrozījuma. Būtu būtisks labums valstij un pašvaldībām – to budžets stiprinātos un krietni mazinātos ēnu ekonomikas īpatsvars. Arī uzņēmējiem – mazāk tiktu pakļauta riskam legāli un likumpaklausīgi darbojošos uzņēmumu pastāvēšana dempingu dēļ, tātad arī legālie uzņēmumi tiktu no valsts atbalstīti piešķirot pasūtījumu, savukārt atkal nodokļi aizietu valstij, un stiprinātos valsts ekonomika kopumā. Bet korumpanti – tie ir konkrēti cilvēki, katrā situācijā, kas ir jāizšķer un jānodrošina, darot, protams, to likumīgi!
4. Valstij izstrādāt vienotas prasības (sadalot tās pa sfērām). Izmaiņas iepirkumu izsludināšanas un vērtēšanas noteikumos. Lielāku uzraudzību no IUB puses. Caurspīdīgākas iepirkumu procedūras.
5. Likums, ka pašvaldības/valsts finanšu departamentus jāvada opozīcijai. Lielākai iepirkumu daļai var ieviest standarta prasības, vērtēšanas kritērijus un līguma nosacījumus. Ja konkrētā iepirkumā izmantot tos nav iespējams, jāpierāda iemeslus. Jāpublisko faktiskās izmaksas.
6. Standartizētu nolikumu. Standartizētu specifikāciju tipiskām precēm/pakalpojumiem un procesu par netipisko lietu pamatošanu. Efektīvu mehānismu, kā ātri pārtraukt līgumattiecības ar negodīgu vai nekvalitatīvu piegādātāju, kā arī paņemt nākamo – lai nav jāciešas, par katru cenu, jo otru iepirkumu uztaisīt būs ļoti grūti un apgrūtināši. Atļaut pārbīdīt finansējumu uz nākamo gadu, ja piegādātāja vainas dēļ pasūtītājs nevar saņemt iepirkuma rezultātā pasūtītās lietas – lai nav „Stūra sajūtas”, ka naudu atņems, ja līdz gada beigām neiztērēs.
7. Visus iepirkumus risināt elektroniski, visiem pretendentiem publiski pieejamas piedāvātās cenas u.t.t. līdzīgi kā šobrīd strādā VRAA elektronisko iepirkumu sistēma –

pasūtītājs nezina no kura pretendenta viņš pērk! Līgumu izpildes kontroles mehānismu un komisiju pie IUB (valsts kontrole ir neefektīva).

8. Jāmaina likumdošana, jāpalielina IUB resurss, jāļauj iesniegt sūdzības līdz pēdējai dienai, jo patreiz ir situācija, ka saņemot atbildi no pasūtītāja uz uzdotu jautājumu, vairs nav iespējas iesniegt sūdzību, jābūt mehānismam, kā pārliecināties citiem pretendentiem, ka iepirkuma uzvarētājs reāli izpilda līguma saistības. Patreiz var rasties situācija, ka uzvarētājs izpilda tikai daļu saistību un atlikušo daļu „Sadala” ar pasūtītāju. Loģiski, ka šādā gadījumā šādi shēmai pretendents būs arī zemākā cena. Jābūt veidam sodīt Pasūtītāju par pretprettiesiskām rīcībām iepirkuma sagatavošanas laikā. Nereti gadās, ka abstrakta komisija kaut ko ir lēmusi, bet neviens konkrēti nav atbildīgs, par iepirkuma gaitu.
9. Stingrāka kontrole iepirkumu nolikumu un tehnisko specifikāciju izveidošanā no atbildīgajām iestādēm!
10. Komentārs par autotransporta iepirkumiem – 1) aizliegt pieprasīt šauras jeb ierobežojošas specifikācijas autotransportu (piem. pagrieziena rādītāji atpakaļskata spoguļos, kam nav izšķirošas nozīmes), piemērojot LPAA izstrādāto automobiļu klasifikatoru, t.i., norādot tikai iepirkuma grupu/klasi; 2) aizliegt pieprasīt piedāvātāja stāžu, t.i., min pieredzi (gados) vai iepriekšējo periodu apgrozījumu; 3) aizliegt izmantot CSDD statistiku par tehnisko apkopju rādītājiem;
11. Samazināt termiņus sūdzību izskatīšanai tiesā, jo zūd jēga tiesāties, ja līgums ir uz 12 mēnešiem, bet izskatīšana, labākajā gadījumā, būs pēc 12 mēnešiem!
12. Iepirkumus no 3-20 tūkstošiem izskatīt IUB un arī noteikt obligātu līguma un piedāvājuma nodrošinājumu, kas mazinātu negodprātīgu piedāvājumu iesniegšanu un līgumu slēgšanu!
13. Pieņemt stingrākas vadlīnijas, noteikumus, iekļaujamās punktus vai normas, pamatojoties uz kurām var sagatavot iepirkumu.
14. Nepieļaut tehnisko specifikāciju un kvalifikācijas prasību atbilstību tikai vienam pretendents. Neatzīt iepirkumu par notikušu, ja piedalās tikai viens pretendents.
15. Neizskatīt piedāvājumus tikai pēc būtības, bet iedziļināties tehniskajos jautājumos.
16. Neesmu nopietni pētījis, lai ieteiktu nopietnus risinājumus, par tiem jālemj profesionāliem juristiem un likuma pārstāvjiem, kas pieņem, akceptē un atbalsta publisko iepirkumu caurspīdīgumu un godīgu procesa izpildi.
17. Vienādot nosacījumus (nolikumus), rotēt komisiju pārstāvjus starp pašvaldībām.
18. 90% no konkursiem jau iepriekš ir „Sarunāti”. Šī ir ļoti izplatīta prakse. Būtu interesanti izvērtēt, kas notiktu, ja visus konkursus sludinātu nevis paši Pasūtītāji, bet kāda trešā puse (piemēram, kāda valsts struktūra).
19. Mainīt likumu.
20. Vērtēšanā un sūdzību, pretenziju izskatīšanā pieaicināt neatkarīgus un labus savas jomas ekspertus.
21. Pasūtītāja sagatavotajiem nolikumiem ir jābūt nepārprotamiem un skaidriem un saprotamiem katram, kas vēlas piedalīties konkrētā iepirkumā. Vienmēr atklātas dokumentu atvēršanas sēdes, bez iespējas pasūtītājam darīt savādāk. Vērtēšanas komisijai jābūt profesionālai par jomu, kādā tiek rīkots iepirkums. Vai arī tiek piesaistīts kompetents speciālists.
22. Atvēršanas sanāksmes taisīt tikai atvērtas (pretendentu klātbūtne). Izstrādāt standartus tehniskajām specifikācijām.
23. Mainīt likumus.
24. Sekot līdz kā tiek sagatavoti nolikumi un tehniskās specifikācijas.

25. Visiem pasūtītājiem izstrādāt vienādas veidnes, iesniedzamos dokumentus. Stingrāk noteikt preces nosaukumus, lai lasot iepirkuma nolikumu, nerastos iespaids, ka tas sastādīts jau konkrētai firmai.
26. Iepirkumiem virs 50 000 latu komisijās pieaicināt neatkarīgas personas, piemēram, no IUB, KNAB, utt.
27. Vērtēt nevis lētāko, bet izdevīgāko iepirkumu, konkursa kritērijos ietvert darbinieku vidējās algas pret nozari
28. Kamēr valsts ir uz nabadzības robežas un pati atbalsta to, ka uzvar negodīgi, nodokļus nemaksājoši uzņēmumi, nekas te nemainīsies!!! Kamēr likumā kritērijs būs "zemākā cena" tikmēr korupcija zels un plauks! Valsts amatpersonām neinteresē, vai uzņēmējs maksā nodokļus, viņus interesē tikai zemākā cena, ko ielikt budžetā!
29. Izvērtēt kvalifikācijas prasību pamatotību.
30. Korupcija, ja notiek, tad augstā līmenī un par lieliem darījumiem. Tas ir valdības līmenī.
31. No Saeimas tribīnes izteikt sabiedrisko nopēlumu!
32. Vajadzētu noteikt, ka Pasūtītājam ir jāpublisko Iepirkuma komisijas sēdes protokols, par pretendentu vērtēšanu.
33. Kritērijs – "zemākā cena" nebūtu jāpiemēro kā vienīgais un pareizais, un jāpilnveido iepirkumu nolikumi.
34. Neko, jo viss ir atkarīgs no iepirkuma izsludinātāja un publiskā iepirkuma dalībnieka godaprāta.
35. Sodīt gan kukuļņēmējus gan kukuļdevējus ar reāliem sodiem – (aizliegšanu piedalīties iepirkumos uz noteiktu laiku, mantas konfiskāciju, cietumsodu), nevis brīdinājumiem un rājieniem.
36. Visus iepirkumus (arī pašvaldību un valsts SIA un akciju sabiedrību) obligāti publicēt IUB vai citā interneta vietnē vienkopus.
37. Aizliegt pašvaldību un valsts SIA un akciju sabiedrībām veikt būvdarbus bez publiskajiem iepirkumiem.
38. Dokumentu pieņemšanai jābūt ar kodu, nevis firmas nosaukumu. Komisijai jābūt neatkarīgai no pasūtītāja. Visiem pretendentiem dot iespēju piedalīties konverta atvēršanas brīdī.
39. Te nav vietas kādam vienam ieteikumam. Ir jāmainās valsts pārvaldes aparātā strādājošo cilvēku domāšanai un sistēmai. Ir jāizbeidz šitā zagšana! To nevar nosaukt nekā savādāk. Jākontrolē konkrēto ar publiskajiem iepirkumiem saistīto cilvēku un viņu ģimenes locekļu ienākumi un tēriņi. Jāizstrādā sodu mehānisms. Zagšana nav administratīvi sodāma, tas ir krimināls nodarījums.
40. Samazināt iesniedzamo papīru skaitu. Daudz ko valsts iestādes var redzēt publiskajā telpā.
41. Dokumentu atklātības princips, piem., ka Gruzijas IUB (https://tenders.procurement.gov.ge/public/?lang=en#state_last_events) ieejot var redzēt visu pretendentu piedāvātos dokumentus! Kā Lietuvas IUB kur visi dokumenti jāiesniedz elektroniski, līdz ar to pazūd risks, kad tiek nomainīts piedāvājums uz lētāku vai dārgāku, atkarībā no situācijas. Kā Īrijas IUB, kurš valstiski nozīmīgus iepirkumus veic pats, nevis tos veic kāda ministrija/valsts uzņēmums utt.
42. Jo mazāk centrālo iepirkumu (lielu), jo mazāka iespēja korupcijai – maza summa nevilina negodīgus cilvēkus!!!

43. Maksimāli tiekties uz NEATKARĪGU ekspertu piesaistīšanu veidojot iepirkumu, rakstot tehnisko specifikāciju un pārbaudot piedāvātā un piegādātā atbilstību šai specifikācijai. Cik vien iespējams izvairīties no nevajadzīgu tehnisko prasību noteikšanas.
44. Samazināt dokumentāciju pieprasīšanu no pretendentiem kā, piemēram, sertifikātus, jo parasti konkrēti sertifikāti ir tikai vienam uzņēmumam Latvijā, līdz ar to pārējie uzņēmumi bez šiem sertifikātiem iepirkumā nevar piedalīties. Tehnisko specifikāciju varētu vienkāršot, lai mazināt iespēju izveidot to zem konkrētas preces. Iepirkumu nodaļā mainīt personālu, lai pasūtītājam nebūtu iespējas izveidot privāt kontaktu ar piegādātāju. Varētu ieviest likumu, kurš ļautu valsts iestāžu iepirkumos piedāvāt atlaidi cenu piedāvājumam pēc atvēšanas, lai visi pretendenti varētu godīgi konkurēt izejot no pirmās piedāvātās cenas, kura būtu visiem zināma pēc iepirkuma atvēšanas.
45. Nevadīties tikai pēc lētākās iepirkuma cenas.
46. Standartizēt iepirkuma specifikācijas.
47. Novērst tikai zemākās cenas principu būvdarbu iepirkumos, projektēšanā un būvuzraudzībā, izstrādāt detalizētus kritērijus.
48. Vairāk jāskatās uz lieliem iepirkumiem, piemēram, sākot no 500 000. Visbiežāk šajos iepirkumos ir tieši korupcijas problēmas.
49. Mainīt publisko iepirkumu likumu.
50. 100% piedāvājumu atvēšanai jābūt publiskai. Tas gan novērstu tikai sīku mānīšanos ko darīt lielu darījumu gadījumā – nezinu.
51. Nedrīkst būt vienīgais kritērijs zemākā cena vai izdevīgākais piedāvājums, kvalifikācijas nosacījumiem jābūt vienlīdz nozīmīgiem, kā arī pretendenta atbilstībai piedāvātajam iepirkumam. It īpaši projektēšanas sfērā. Manipulēt ar iepirkumu iespējams galvenokārt būvniecībā – lielāka pelnēka zona.
52. Iespējams, kā obligātu prasību ieviest – atklātu iepirkumu atvēšanu, kurā var piedalīties visi pretendenti un redzēt citu pretendentu cenas.
53. Radīt mehānismu, lai pārbaudītu uzvarētāju līgumu izpildi visa līguma izpildes termiņa laikā. Respektīvi, uzvar ar zemāko cenu, bet līguma darbības laikā saņem samaksu par papildus darbiem vai sola, ka būs pensionāri ar nodokļu atvieglojumiem, bet realitātē to dara ar darbaspējīgiem cilvēkiem un maksā daļu aploksnēs utt. – šajā brīdī IUB par to vairs neatbild, kas rada arī lielāko nevienlīdzību, ne jau papīru gatavošanas process. Atrod radošus veidus kā apiet likumdošanu. Atbildību par „pelnēka biznesa” pakalpojumu izmantošanu būtu jāuzliek pasūtītājam kā tas ir, piem., Izraēlā u.c.
54. Precīzi noteikt kritērijus, pēc kuriem tiek veikti iepirkumi, kuros izvēlas saimnieciski izdevīgākos piedāvājumus.
55. Vienkāršot tehniskās specifikācijas un līgumus; ieviest uzņēmumu reputācijas skalu, kuru ņemt vērā izvēloties uzvarētājus.
56. Nepieļaut zemākās pakalpojuma cenas (pašizmaksas) kritēriju!
57. Mainīt LR likumdošanu.
58. Būtiski samazināt sliekšni, kad iepirkuma procedūru var izsludināt saskaņā ar PIL 8.prim pantu, jo šajos gadījumos nevar iesniegt sūdzību IUB, vien iesniegt prasību tiesā (pašlaik tie ir Ls 20000 pakalpojumiem un Ls 120000 būvdarbiem).

Citi ieteikumi:

59. Mainīt kultūru, gan pasūtītājam, gan piegādātājam.
60. Stingrāku uzraudzību.
61. Likt uzņemties iesaistītajiem darboņiem personīgu atbildību arī gadījumā, ja viņi ir atstājuši ieņemamo amatu.

62. Izveidot neatkarīgu kontroli (līdzīgu Valsts Kontrolei) ar ekspertiem vairākās jomās, kuri varētu pēc iepirkuma salīdzināt, kas tika piegādāts saskaņā ar nolikuma specifikāciju.
63. Palielināt publisku iepirkumu skaitu. Palielināt valsts finansējumu, investēt LR tirgū.
64. Mainīt iepirkumu komisijas sastāvu pēc iespējas biežāk.
65. Atbildīgajām personām palielināt atalgojumu, un, ja konstatē korupcijas faktu, tad bargi sodīt. Tomēr, zinot LR tiesvedības sistēmas bezspēcību, tas var nebūt pārāk rezultatīvi.
66. Godprātību.
67. Palielināt atbildību no valsts uzņēmumos strādājošajiem nevis ar pirkstu pakratīt no saeimas tribīnes vai palūgt demisiju, vai atstādināt no amata, bet reālu sodu, tā lai baidītos un drebētu, ka par zagšanu var nocirst pirkstus.
68. Palielināt iepirkumu komisijas locekļu personīgo, individuālo atbildību.
69. Lielāka kontrole un sodi.
70. Mazināt lielo uzņēmumu ietekmi
71. Varbūt ierēdņi sāktu domāt ar galvu un veidotu iepirkumus tāds, kas ir izdevīgi valstij un uzņēmējiem nevis ierēdņiem?!
72. Nepieciešams aktīvāks Valsts kontroles darbs, kas var novērtēt prasību pamatotību.
73. Paredzēt lielāku atbildību.

Latvijas valsts darbību apraksts korupcijas novēršanas jomā 1991.–2013.gados

Situācija laika posmā no 1991.gada līdz 2000.gadam.

No 1991.gada līdz 1995.gadam, atsevišķas pretkorupcijas normas ietvēra 13 dažādi Augstākās padomes un Saeimas pieņemti normatīvie akti⁵⁵¹. Korupcijas novēršanas politika Latvija tiek īstenota kopš 1995.gada, kad stājās spēkā Korupcijas novēršanas likums. Šā likuma mērķis bija: 1) novērst valsts amatpersonas nokļūšanu nelikumīgā ietekmējamā (korumpētā) stāvoklī; 2) nepieļaut valsts amatpersonas pilnvaru realizēšanu interešu konflikta situācijā; 3) nepieļaut, ka valsts amatpersona ņem kukuļus un izmanto ieņemamo amatu savtīgos nolūkos⁵⁵².

1997.gadā darbu uzsāka Korupcijas novēršanas padome, kuras uzdevums bija izstrādāt vienotu korupcijas novēršanas politiku valstī un veicināt tās īstenošanu⁵⁵³. 1998.gada 27.februārī Ministru kabinets apstiprināja pirmo Korupcijas novēršanas programmu, kas sadalās novēršanas, apkarošanas un izglītošanas daļā. Programmas izstrādes pamatā izmantoti 1997. gada februārī Jūrmalā notikušā semināra iestrādes un dokumenti, Pasaules Bankas ekspertu rekomendācijas, Eiropas Padomes Ministru komitejas 1997. gada 6. novembrī pieņemtā rezolūcija par 20 vadošajiem principiem korupcijas apkarošanai, Eiropas Padomes rekomendācijas un norādījumi Latvijas valdībai projekta *Octopus* ietvaros.⁵⁵⁴

Lai novērtētu korupcijas toreizējo stāvokli, 1998.gadā ka viens no Korupcijas novēršanas programmas pasākumiem tika veikts pētījums „Korupcija Latvijā”. Firma „Latvijas Fakti”, izmantojot Pasaules Bankas izstrādāto aptauju modeli, kas piemērots Latvijas apstākļiem, izdarīja diagnosticējošu aptauju trīs sektoros: māsasaimniecībā, uzņēmumos un valsts iestādēs.⁵⁵⁵ Pasaules bankas ziņojumā⁵⁵⁶ (ziņojums tika sagatavots, izmantojot datus, kas iegūti, aptaujājot 1100 iedzīvotājus, 438 uzņēmumus un 218 valsts iestāžu darbiniekus), priekšvārdā ir atzīts, ka Latvija, neapšaubāmi, saduras ar nopietnām korupcijas problēmām.⁵⁵⁷ Aptaujas rezultātā tika noskaidrots, ka lielākā daļa aptaujāto uzskata, ka pēdējo četru gadu laikā Latvijā ir pasliktinājusies situācija ar augsta līmeņa korupciju, gan arī ar zema līmeņa korupciju.⁵⁵⁸ Ziņojums satur atziņu, ka Latvijā politiskā un ekonomiskā vara ir bīstami satuvinājusies un bieži vien nav atšķirama viena no otras⁵⁵⁹.

Korupcijas jautājums 20.gadsimta 90.gadu beigās ir plaši apspriežams Latvijas sabiedrībā. Piemēram, 1999.gada 9.janvārī publicētajā rakstā „Latvija – pirmā valsts Centrālajā un Austrumeiropā, kas sāk cīņu ar korupciju” avīze Diena uzsver: „Pēdējā laikā korupcijas tēma ir bijusi viena no visbiežāk pieminētajām problēmām Latvijas masu medijos. Tam iemesls ir

⁵⁵¹ Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs – no idejas līdz iestādes izveidošanai // <https://knab.gov.lv/lv/knab/history/establishment/> (sk.20.12.2013).

⁵⁵² Latvijas Republikas likums „Korupcijas novēršanas likums” // „Latvijas Vēstnesis”, 156 (439), 11.10.1995., „Ziņotājs”, 22, 23.11.1995.

⁵⁵³ Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs – no idejas līdz iestādes izveidošanai // <https://knab.gov.lv/lv/knab/history/establishment/> (sk.20.12.2013).

⁵⁵⁴ Sabiedrības par atklātību Delna apkārtraksts // http://www.delna.lv/wp-content/uploads/old_files/uz%20delnas%20nr2.pdf (sk.20.12.2013).

⁵⁵⁵ Sabiedrības par atklātību Delna apkārtraksts // http://www.delna.lv/wp-content/uploads/old_files/uz%20delnas%20nr2.pdf (sk.20.12.2013).

⁵⁵⁶ Report. Corruption in Latvia: Survey Evidence // <http://siteresources.worldbank.org/EXTANTICORRUPTION/Resources/384454-1310572211655/latvia.pdf> (sk.20.12.2013).

⁵⁵⁷ Report. Corruption in Latvia: Survey Evidence. Preface // <http://www1.worldbank.org/publicsector/Latviapreface.pdf> (sk.20.12.2013).

⁵⁵⁸ Report. Corruption in Latvia: Survey Evidence // <http://siteresources.worldbank.org/EXTANTICORRUPTION/Resources/384454-1310572211655/latvia.pdf> (sk.20.12.2013).

⁵⁵⁹ Pētījums „Korupcijas seja Latvijā”. 2000. gada aprīlis. Sabiedrība par atklātību – DELNA // delna.lv/wp-content/uploads/2011/04/Korupcijas-seja-Latvija-1.doc (sk.20.12.2013).

Transparency International piešķirtais korupcijas līmeņa zema reitings Latvijai, valdības pārstāvju ziņojumi, problēmraporti avīzēs un decembrī publicētais Pasaules bankas ziņojums”.⁵⁶⁰

1999.gada 28.augusta publikācijā „What Makes Nations Turn Corrupt?; Reformers Worry That Payoffs and Theft May Be Accepted as Normal”, laikraksts The New York Times, analizējot korupcijas problēmu pasaules mērogā, kā vienu no piemēriem norādīja Latviju, kur korupcijas līmenis ir daudz augstāks nekā Igaunijā.⁵⁶¹ Atbilstoši Transparency International Korupcijas uztveres indeksa datiem par 1999.gadu, Latvijai kopā ar Baltkrieviju, Ķīnu, Meksiku un Senegālu bija 58. vietā 99 valstu vidū (3,4 punkti no 10 iespējamiem)⁵⁶².

2000.gada aprīlī sabiedrības par atklātību –Delna publicētajā pētījumā „Korupcijas seja Latvijā”⁵⁶³, bija konstatēts, ka mazāk nekā trešdaļa (31,3%) respondentu uzskata, ka Latvijas valdība ir ieinteresēta korupcijas novēršanā. Pilnīgi pretējs viedoklis ir 55,5% aptaujāto: „Kopumā jāatzīst, ka Latvijas iedzīvotājiem ir diezgan pesimistiski uzskati par Latvijas valdības lomu un ieinteresētību reāli novērst korupciju. /.../ Galvenais atteikuma iemesls kukuļa došanai ir finansiāli motivēts un, ja respondenta materiālais stāvoklis uzlabotos, ir visai iespējams, ka šī iedzīvotāju daļa kukuļus dotu”.⁵⁶⁴ 2000.gada 6.jūlija rakstā „Iluzorā korupcijas apkarošana” ir izvirzīts pieņēmums, ka valstī ir politiku radīta simboliskā „korupcijas novēršanas shēmā, kura kopš tās pastāvēšanas pirmsākumiem nekad nav bijusi domāta reālai korupcijas izskaušanai, un neapdraud korumpētu amatpersonu komfortu”⁵⁶⁵. 2000.gadu zināmā mērā var uzskatīt par pagrieziena punktu pretkorupcijas politikā. Šā gada 8.augustā Ministru kabinetā tika apstiprināta Korupcijas novēršanas koncepcija, kurā tika izteikts skaidrs valdības atbalsts jaunas institūcijas izveidošanai, kas nodarbosies ar korupcijas novēršanu un apkarošanu⁵⁶⁶.

Apkopojot iepriekš minēto, secināms, ka kopējās korupcijas augstais līmenis Latvijas Republikā 20.gadsimta 90.godu beigās piesaistīja gan ārvalstu institūciju, gan Latvijas valdības un iedzīvotāju uzmanību. Šī posma beigās Latvijas valdība bija pievērsusies korupcijas novēršanas institucionālās sistēmas ieviešanai nepieciešamo normatīvo aktu izstrādāšanai. Kā norādīja Pasaules Banka savā 1999. gada pētījumā, Latvijā ir augsts „valsts sagrābšanas” indekss, turpretī administratīvās korupcijas indekss ir salīdzinoši zems. Korupcijas līmenis publisko iepirkumu līmenī 1991-2000.gados netika atsevišķi pētīts.

Situācija laika posmā no 2001.gada līdz 2004.gadam.

Analizējamais laika posms ir saistīts ar Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja izveidošanu – Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumu Saeima pieņēma 2002.gada 18.aprīlī un tas stājās spēkā 2002. gada 1. maijā. Par Biroja dibināšanas dienu tiek uzskatīts 2002. gada 10. oktobris, kad Saeima iecēla amatā Biroja pirmo priekšnieku, bet darbību pilnā apmērā Birojs uzsāka 2003.gada 1.februārī. Pirms Biroja izveides atsevišķas korupcijas apkarošanas un novēršanas funkcijas veica vairākas valsts institūcijas. KNAB tika veidots, lai kompleksi risinātu korupcijas novēršanas un apkarošanas problēmas, kā arī kontrolētu politisko organizāciju finansēšanas noteikumu izpildi⁵⁶⁷.

⁵⁶⁰ James H. Anderson, Corruption in Latvia: Survey Evidence. – Washington, D.C.: World Bank, 1998.

⁵⁶¹ Schmemmann S. What Makes Nations Turn Corrupt?; Reformers Worry That Payoffs and Theft May Be Accepted as Normal // <http://www.nytimes.com/1999/08/28/arts/what-makes-nations-turn-corrupt-reformers-worry-that-payoffs-theft-may-be.html?pagewanted=all&src=pm> (sk.20.12.2013).

⁵⁶² The 1999 Transparency International Corruption Perceptions Index (CPI) // http://archive.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/previous_cpi/1999 (sk.20.12.2013).

⁵⁶³ Pētījums „Korupcijas seja Latvijā”. 2000. gada aprīlis. Sabiedrība par atklātību – DELNA // delna.lv/wp-content/uploads/2011/04/Korupcijas-seja-Latvija-1.doc (sk.20.12.2013).

⁵⁶⁴ Pētījums „Korupcijas seja Latvijā”. 2000. gada aprīlis. Sabiedrība par atklātību – DELNA // delna.lv/wp-content/uploads/2011/04/Korupcijas-seja-Latvija-1.doc (sk.20.12.2013).

⁵⁶⁵ Brauna A. Iluzorā korupcijas apkarošana // Diena, 2000. gada 6.jūlijs.

⁵⁶⁶ Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs – no idejas līdz iestādes izveidošanai // <https://knab.gov.lv/lv/knab/history/establishment/> (sk.20.12.2013).

⁵⁶⁷ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2003 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2003.pdf (sk.20.12.2013).

KNAB 2003.gada publiskajā pārskatā ir norādīts, ka Biroja uzdevums iepirkuma uzraudzības jomā ir pārbaudīt valsts amatpersonu rīcību, slēdzot līgumus un veicot apmaksu par preču, pakalpojumu un būvdarbu iepirkumu valsts vai pašvaldību vajadzībām. Pārbaužu laikā tiek izvērtēts, vai iepirkuma procesā iesaistītās valsts amatpersonas nav pārkāpušas normatīvajos aktos noteikto. Minētā biroja pieeja korupcijas problēmai publisko iepirkumu sfērā nosaka, ka turpmākajos gados 2003-2013 biroja uzmanība bija veltīta galvenokārt korupcijas apkarošanai. Korupcijas novēršana publisko iepirkumu jomā kā atsevišķs pamatmērķis nebija izvirzīts, un šajā segmenta darbības notika vispārējās korupcijas novēršanas kontekstā.

Jau 2002. gadā formālie regulējumi pretkorupcijas jomā bija samērā labi sakārtoti⁵⁶⁸, tomēr atbilstoši Pasaules bankas 2004.gada pētījumam, no 26 Austrumeiropas un NVS valstīm Latvija arvien iezīmējas kā viena no tām, kurā "valsts sagrābšana" jeb augstākā līmeņa korupcija sev izdevīgu lēmumu pieņemšanā ir ļoti izplatīta⁵⁶⁹.

Salīdzinājumā ar 1999.gadu, ka Latvijai bija augsts „valsts sagrābšanas” indekss, turpretī administratīvās korupcijas indekss bija salīdzinoši zems, Pasaules Bankas pētījums, kas veikts 2002. gadā, neuzrāda būtiskas pārmaiņas.⁵⁷⁰ 2004.gada pētījumā autori uzsver, ka nespēj uzrunāt slēptākās valsts sagrābšanas formas – amatpersonu daļas privātos uzņēmumos un saiknes starp viņu publisko un privāto varu, bagātību vai ietekmi.⁵⁷¹ Minētais ļauj secināt, ka "valsts nozagšanā" turpina piedalīties lielās firmas, kas ir ieinteresētas saņemt pasūtījumus vai ietekmēt amatpersonas.

Laika posmā līdz 2004.gadam valstī bija sasniegti šādi rezultāti: 1) ieviesta valsts amatpersonu mantiskā stāvokļa un personisko interešu sfēru deklarēšanas un kontroles sistēma; 2) nodrošināta valsts amatpersonu deklarāciju publiska pieejamība sabiedrībai; 3) izveidota korupcijas novēršanas un apkarošanas institucionālā sistēma; d) uzlabota starptautiskā sadarbība korupcijas novēršanā; 4) pilnveidots iepirkumu valsts vai pašvaldību vajadzībām tiesiskais regulējums⁵⁷². Cik lielā mērā šie sasniegumi ir mazinājuši korupcijas līmeni (t.i. atturējusi no iesaistīšanas korupcijā) valstī kopumā un konkrēti publisko iepirkumu jomā?

Atbilstīgi situācijai 2004.gadā KNAB bija atzinis, ka „*Latvijas iedzīvotāju uztvere par korupciju kā izplatītu parādību, joprojām ir augsta. Transparency International ikgadēji publicētajā pētījumā „Korupcijas uztveres indekss 2003.gadā”, situācija Latvijā nav vērtēta pozitīvi. Kopumā korupcijas uztveres indekss valstīs sniedzas amplitūdā no 10 (korupcijas nav nemaz) līdz 0 (absolūti korumpēta valsts). Latvijai šis rādītājs ir 3,8, kas valsti ierindo 57.vietā pasaulē, aiz visām Eiropas Savienības valstīm un arī aiz Igaunijas un Lietuvas. Turklāt, jāatzīmē, ka 2002.gadā rādītājs bija labāks – 3,7, kas Latviju ierindoja 52.vietā pasaulē. Sabiedrības uztveri raksturo arī tiesību aizsardzības iestādēs saņemtie iesniegumi un sūdzības, kuros paustas aizdomas par dažāda rakstura amatpersonu iespējamām koruptīvām darbībām, piemēram, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojā 2003.gadā minētajā jautājumā ir saņemti 1657 fizisko un juridisko personu iesniegumi un sūdzības”*.

2004.–2008.gadu periodam Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts stratēģija paredzēja šādus rīcības virzienus korupcijas novēršanā:

- A) Partiju un to apvienību finansēšanas kontroles pastiprināšana, novēršot un apkarojot privāto personu vai atsevišķu ekonomisko grupējumu ietekmi uz valsts un pašvaldību politiku;

⁵⁶⁸ Open Society Institute // Monitoring the EU Accession Process / Corruption and Anti-corruption Policy. – Budapest, New York : Open Society Institute, 2002; p.331.

⁵⁶⁹ "Valsts sagrābšana" Latvijā vairāku gadu laikā nemazinās. http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/200921-valsts_sagrabšana_latvija_vairaku_gadu_laika_nemazinās (sk.20.12.2013).

⁵⁷⁰ The World Bank, Anticorruption in Transition: A Contribution to the Policy Debate, (Washington, D.C., September 2000) // <http://siteresources.worldbank.org/INTWBIGOVANTCOR/Resources/contribution.pdf> (sk.20.12.2013).

⁵⁷¹ Gray C., Hellman J., Ryterman R. Anticorruption in Transition 2: Corruption in Enterprise-State interactions in Europe and Central Asia 1999-2002 (Washington, D.C.: The World Bank, 2004) // http://publications.worldbank.org/index.php?main_page=product_info&cPath=&products_id=22015 (sk.20.12.2013).

⁵⁷² Latvijas Republikas Ministru kabineta 2004.gada 9.marta rīkojums Nr.153 „Par pamatnostādnēm „Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts stratēģija 2004.–2008.gadam”” // „Latvijas Vēstnesis”, 39 (2987), 11.03.2004.

partiju un vēlēšanu apvienību finansiālās darbības kontroles mehānisma pilnveidošana; sistēmas izveide, kurā privāto personu iesaistīšana valsts vai pašvaldības lēmumu pieņemšanas procesā ir balstīta uz vienlīdzības, atklātuma un caurspīdīguma principiem (lobēšanas legalizācija).

- B) Trūkumu novēršana tiesiskajā regulējumā, kas attiecas uz jautājumu par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu; valsts un pašvaldības mantas izlietojuma kontroles pastiprināšana; valsts un pašvaldību iepirkumu kontroles uzlabošana un pārkāpēju atbildības nodrošināšana; pietiekamā apjomā nodrošināt valsts un pašvaldības līdzekļu izmantošanas revīziju veikšanu; valsts un pašvaldību budžeta atklātības nodrošināšana.
- C) tiesību aktu pilnveidošana nodokļu administrēšanas jomā, īpašu uzmanību pievēršot iedzīvotāju, tai skaitā – valsts amatpersonu, ienākumu kontroles sistēmas izveidošanai, kā arī adekvātas sodīšanas sistēmas ieviešana; iedzīvotāju mantiskā stāvokļa kontroles pilnveidošana; noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas mazināšana.
- D) Eiropas Savienības un citu starptautisko institūciju finansējumā iesaistīto institūciju amatpersonu un finansējuma piešķiršanas kontroles un uzraudzības mehānisma nodrošināšana; Latvijas sadarbības ar Eiropas Krāpšanas apkarošanas biroju (OLAF) nodrošināšana un uzlabošana.
- E) valsts amatpersonu interešu konflikta novēršana attiecīgajās valsts un pašvaldības institūcijās; stingrāku kritēriju ieviešana personāla atlases jomā valsts un pašvaldību institūcijās korupcijas riska samazināšanai; efektīvi iekšējās kontroles mehānismi valsts un pašvaldību institūcijās, īpašu uzmanību vēršot uz tiesu, prokuratūras un policijas darbību; ētiskuma nostiprināšana valsts un pašvaldību institūcijās.
- F) valsts amatpersonu, kā arī privātā sektora pārstāvju izglītošana korupcijas novēršanas un apkarošanas jomā; sabiedrības iesaistīšana godīgas politikas veidošanas un lēmumu pieņemšanas procesā; sabiedrības informēšana par korupcijas problēmām, iedzīvotāju tiesībām un pienākumiem, interešu konfliktu novēršanas prasībām, ētikas ievērošanu iestādēs; pētījumu un aptauju veikšana par korupcijas izplatību un izpausmēm.

Situācija laika posmā no 2004.gada līdz 2008.gadam.

Izvērtējot pārmaiņas, kas bija sasniegtas 2004.–2008.gadu posmā, KNAB norāda sekojošo: „Lai novērtētu līdzšinējo darbību, tika apkopota informācija par stratēģijā iekļautajiem uzdevumiem. Lielāko daļu no plānotā (92%) atbildīgās institūcijas savas kompetences ietvaros ir izpildījušas, bet vairāki nozīmīgi pasākumi nav nedz atbalstīti, nedz ieviesti, piemēram, fizisko personu mantiskā stāvokļa kontroles mehānismu ieviešana un priekšvēlēšanu aģitācijas tiesiskās reglamentācijas pilnveidošana, neoficiālu maksājumu izskaušana, sniedzot medicīnas pakalpojumus, atbildīgās institūcijas noteikšana par personu saukšanu pie administratīvās atbildības par pārkāpumiem publisko iepirkumu jomā, kā arī valsts un pašvaldību īpašumu iznomāšanas kārtības noteikšana. Jautājumā par valsts finansējuma piešķiršanu politiskajām partijām ekspertu līmenī darbs ir izdarīts – koncepcija par valsts finansējumu politiskajām partijām ir izstrādāta un atbalstīta Ministru kabinetā. Iesaistīto institūciju darba rezultāti liecina, ka laika posmā no 2006. līdz 2008.gada beigām ir uzsākti 667 kriminālprocesi par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā. /.../ Kopš KNAB darbības sākuma administratīvās korupcijas (t.i. neliela apmēra kukuļošana, kas saistīta ar likumu un noteikumu piemērošanu) līmenis ir samazinājies, par ko liecina pētījumi⁵⁷³ un KNAB pieredze. Tā, piemēram, *Freedom House*, veicot ikgadējo demokrātiskās attīstības analīzi *Nations in Transit*⁵⁷⁴ 2008. gadā ir secinājusi, ka laika periodā no 2005. līdz 2007.gadam korupcijas izplatības indekss pastāvīgi kritās no 3,5 līdz 3,0 ballēm (10 ballu skalā), bet 2008.gadā ir palicis nemainīgs, liecinot par

⁵⁷³ Attieksme pret korupciju Latvijā. Latvijas iedzīvotāju aptauja. 2007.gada novembris – decembris // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/aptaujas/aptauja_2007_pieredze.pdf (sk.20.12.2013).

⁵⁷⁴ Nations in Transit 2008. Democratization from Central Europe to Euroasia. Freedom house // http://www.freedomhouse.hu/images/fdh_galleries/NIT2008/NT-Latvia-final.pdf (sk.20.12.2013).

zināmu atslābumu pretkorupcijas aktivitātēs. „Kamēr visas pazīmes liecina, ka vidējā un zemākajā pārvaldes līmenī un tiesu instancēs korupcija konstatējama diezgan ierobežotā apmērā, tomēr politiskās varas virsotne ir visai aptraipīta.”⁵⁷⁵ /.../ Korupcijas uztveres indekss (KUI), kuru, pētījumos iekļaujot 180 pasaules valstis, apkopojusi starptautiskā pretkorupcijas organizācija „Transparency International”, liecina par situācijas uzlabošanos Latvijā. Desmit ballu skalā veiktais vērtējums liecina, ka 2008.gadā Latvija ir sasniegusi 5 balles, kas ir par 0,2 punktiem labāk nekā iepriekšējā gadā. Desmit gados, kopš šajā pētījumā iekļauta Latvija, mūsu valsts KUI skalā pakāpusies par 1,6 punktiem un šobrīd KUI sarakstā ierindojas starp tādām valstīm kā Jordānija, Malaizija, Slovākija un Dienvidāfrikas Republika⁵⁷⁶.

Vienlaicīgi, KNAB atzīst, ka „/.../ Gan *Freedom House*, 2008.gadā veicot ikgadējo demokrātiskās attīstības analīzi *Nations in Transit*, gan Latvijas zinātnieki min korupciju kā lielāko mūsu valsts problēmu. 2007.gadā eksperti Latvijā, veicot demokrātijas auditu⁵⁷⁷ saskaņā ar starptautiski atzīto IDEA metodoloģiju, konstatēja, ka piecu ballu skalā ar viszemāko atzīmi – 2,0 balles, novērtēta „Korupcijas mazināšana”⁵⁷⁸.

2007.gada pētījuma dati liecina, ka Latvijas iedzīvotāji ir samērā kritiski noskaņoti, vērtējot valsts amatpersonu korumpētības pakāpi: 9 punktu skalā (kur „1 „Nozīmē „korumpēti”, bet „9”- „godīgi”) atbilžu vidējā vērtība ir 3.75. Jāpiebilst, ka 27% respondentu norādīja, ka ierēdņi ir salīdzinoši korumpēti (atbildes „1 – korumpēti” un „2”), bet tikai 2% puda viedokli, ka amatpersonas ir godīgas (atbildes „9 – godīgi” un „8”). Analogs jautājums aptaujātajiem tika uzdots arī 1999.gadā un 2005.gadā. Raksturojot izmaiņas, jāatzīmē, ka 2007.gadā iedzīvotāji kritiskāk vērtējuši amatpersonu godīgumu (vidējā vērtība 1999.gadā: 3.81, 2005.gadā: 3.88, 2007.gadā: 3.75), tiesa, atbilde „1 – korumpēti” šogad sniegta retāk (13%) nekā 2005.gadā (16%).⁵⁷⁹ Arī raksturojot situāciju, kas saistīta ar zemākā līmeņa kukuļošanas problēmām, 2/5 pētījuma dalībnieku (40%) norādīja uz problēmu pieaugumu („lielā mērā palielinājušās” un „nedaudz palielinājušās”). To, ka situācija pēdējo četru gadu laikā „palikusi nemainīga”, atzina 34% aptaujāto, bet 10% uzsvēra situācijas uzlabošanos („lielā mērā samazinājušās” un „nedaudz samazinājušās”).⁵⁸⁰ 2007. gadā Atbildot uz jautājumu „Vai, pēc Jūsu domām, problēmas, kas saistās ar augsta līmeņa kukuļošanu pēdējo četru gadu laikā ir..”, 47% respondentu norādīja uz situācijas pasliktināšanos („lielā mērā palielinājušās” un „nedaudz palielinājušās”), 30% puda viedokli, ka situācija „palikusi nemainīga”, bet 8% atzīmēja, ka šāda veida problēmas ir samazinājušās („lielā mērā samazinājušās” un „nedaudz samazinājušās”).⁵⁸¹

Situācija laika posmā no 2008.gada līdz 2013.gadam.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādnes 2009.–2013.gadam bija noteikti šādi rīcības virzieni korupcijas novēršanas politikas mērķu un rezultātu sasniegšanai:

- A) Politisko partiju un to apvienību finansēšanas sistēmas pilnveidošana.
- B) Vienlīdzības un atklātības nodrošināšana lobēšanas procesā.
- C) Valsts un pašvaldību mantas, kā arī finanšu līdzekļu piešķiršanas procesu pilnveide (Nepieciešams atbilstoši identificētajiem korupcijas riskiem, pilnveidot procedūras un uzlabot kontroli šādās valsts un pašvaldību mantas, kā arī finanšu līdzekļu

⁵⁷⁵ Nations in Transit 2008. Democratization from Central Europe to Euroasia. Freedom house // http://www.freedomhouse.hu/images/fdh_galleries/NIT2008/NT-Latvia-final.pdf (sk.20.12.2013).

⁵⁷⁶ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009.gada 21.maija rīkojums Nr. 326 „Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2009.–2013.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 81 (4067), 26.05.2009.

⁵⁷⁷ Cik demokrātiska ir Latvija. Demokrātijas monitorings 2005-2007. – Rīga: Zinātne, 2007. – 95 lpp.

⁵⁷⁸ Latvijas Republikas Ministru kabineta 2009.gada 21.maija rīkojums Nr. 326 „Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņu 2009.–2013.gadam” // „Latvijas Vēstnesis”, 81 (4067), 26.05.2009.

⁵⁷⁹ Attieksme pret korupciju Latvijā. Latvijas iedzīvotāju aptauja. 2007.gada novembris – decembris // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/aptaujas/aptauja_2007_pieredze.pdf (sk.20.12.2013).

⁵⁸⁰ Attieksme pret korupciju Latvijā. Latvijas iedzīvotāju aptauja. 2007.gada novembris – decembris // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/aptaujas/aptauja_2007_pieredze.pdf (sk.20.12.2013).

⁵⁸¹ Attieksme pret korupciju Latvijā. Latvijas iedzīvotāju aptauja. 2007.gada novembris – decembris // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/aptaujas/aptauja_2007_pieredze.pdf (sk.20.12.2013).

piešķiršanas jomās: 1) publiskā un privātā partnerība; 2) valsts finansējuma sadalījums pašvaldībām; 3) publiskie iepirkumi; 4) Eiropas Savienības un citu starptautisko institūciju finansējums.

- D) Efektīvas kontroles nodrošināšana pār to valsts amatpersonu darbību, kuras iesaistītas valsts un pašvaldību mantas, kā arī finanšu līdzekļu piešķiršanas procesos.
- E) Valsts amatpersonu darbības kontrole interešu konfliktu novēršanas jomā.
- F) Valsts amatpersonu ienākumu un mantiskā stāvokļa kontroles sistēmas pilnveidošana.
- G) Iekšējās kontroles mehānismu pilnveidošana valsts un pašvaldību iestādēs.
- H) Valsts amatpersonu, kuras informē par koruptīviem nodarījumiem, aizsardzības sistēmas pilnveidošana.
- I) Iedzīvotāju izpratnes par korupcijas nepieļaujamību un tās negatīvajām sekām nostiprināšana, neiecietības veicināšana pret korupcijas izpausmēm.
- J) Valsts amatpersonu izglītošana publiskās pārvaldes ētikas, interešu konflikta novēršanas un pretkorupcijas pasākumu jomā.
- K) Valsts un pašvaldību institūciju sniegto pakalpojumu kvalitātes uzlabošana, lielāka atklātība un efektīva sabiedrības iesaistīšana lēmumu pieņemšanā
- L) Tiesnešu darbības kvalitātes uzlabošana un korupcijas risku tiesā novēršana

Analizējot korupcijas novēršanas efektivitāti 2009.–2013.gados, autors ņems vērā gan Korupcijas uztveres indekss (KUI) uz kuru savos ziņojumos plaši atsaucās KNAB, gan sabiedriskās domas izpētes datus un statistikas datus.

Korupcijas uztveres indekss (KUI), kas liecināja, ka 2008.gadā Latvija ir sasniegusi 5 balles, vienlaicīgi liecina, ka 2009.gadā Latvija bija sasniegusi 4,5 balles, 2010.gadā – 4,3 balles, bet 2011.gadā – tikai 4,2 balles, kas norāda uz situācijas pasliktināšanos Latvijā šajā laika posmā.

Kā bija norādīts jau iepriekš, Korupcijas uztveres indeksam iz zināmie trūkumi. Promocijas darba autors uzskata, ka starp korupcijas uztveri un reāliem koruptīviem notikumiem var rasties liela starpība. Piemēram, korupcijas līmeni kā viszemāko Latvijas Republikas iedzīvotāji bija uztvēruši 2006-2008 gados, kad bija pieaudzis viņu pašu labklājības līmenis. Tomēr jautājums, vai reālais korupcijas līmenis 2006-2008.gados Latvijas Republikā ir bijis mazāks kā 2005.gadā, vai 2009.gadā, joprojām paliek neatrisināts.

Korupcijas līmeni valstī kopumā un publisko iepirkumu jomā 2009.–2011.gados lielā mērā ietekmēja objektīvie apstākļi, proti ekonomikas attīstības cikla fāze, kura seko pēc uzplaukuma perioda – ekonomiskā krīze.

Situāciju publiskajos iepirkumos pirmskrīzes fāzē ietekmēja investīciju apjoma pieaugums un patēriņa pieaugums; uzņēmēju iespēju palielināšanās un augsts ienākumu līmenis; maksimālais ražošanas, būvniecības un pakalpojumu apjoms gan publiskajā, gan arī privātajā tirgū; zems bezdarba līmenis. Minētie faktori bija noteikuši zemu konkurences līmeni publisko iepirkumu jomā. Ekonomiskās krīzes laikā notika diametrāli pretējais: kritis patēriņš, samazinājās būvniecības, pakalpojumu un ražošanas apjomi, līdz ar ko samazinājušas arī uzņēmējdarbības iespējas un peļņa, palielinājās nepārdoto preču krājumi un bezdarbs; daudzi uzņēmumi kļuvuši nerentabli un bankrotēja.

Visās ekonomikas attīstības cikla fāzēs, bet īpaši krīzes fāzē uzņēmēju drošākie partneri ir valsts un pašvaldības, jo publiskais iepirkums ir joma, kur parasti netiek kavēti maksājumi par veiktajiem būvdarbiem, sniegtajiem pakalpojumiem vai piegādātajām precēm. Krīzes laikā valsts un pašvaldību pasūtījumu ir palikusi ievērojama: 2005 gadā par valsts un pašvaldības iepirkumiem noslēgti līgumi kopsummā par 0,966 miljardiem latu, 2006.gadā – par 1,2 miljardiem latu, 2007.gadā – par 2,374 miljardiem latu, 2008.gadā – par 1,529 miljardiem latu un

2009.gadā – par 0,930 miljardiem latu⁵⁸². Tomēr, salīdzinot „*trekno gadu*” pasūtījumu apjomu ar krīzes laikiem, var secināt, ka pasūtījumu apjoms dramatiski samazinājies. Kā rezultātā publisko iepirkumu jomā palielinājusies konkurence un saasinājusies cīņa starp piegādātājiem par valsts vai pašvaldības pasūtījuma iegūšanu. Krīzi Latvijas Republikas publisko iepirkumu tirgū raksturoja šādas tendences⁵⁸³:

1. pieauga publiskajiem iepirkumiem iesniegto piedāvājumu skaits. Piemēram, ja 2007.gadā pasūtītājiem nebija pārliecības, vai kāds no uzņēmējiem pieteiksies dalībai būvniecības konkursā, tad krīzes laikos uz vienu nelielu būvniecības objektu pretendē vairāki komersanti. Tā, 2009.gadā Valmieras pilsētas pašvaldības izsludinātajā atklātajā konkursā par pirmsskolas izglītības iestādes „Sprīdītis” rekonstrukciju piedāvājumus iesniedza 22 pretendenti⁵⁸⁴. Šo fenomenu var izskaidrot, veicot retrospektīvo analīzi: ja 2007.gadā Latvijas Republikā tika noslēgti būvdarbu līgumi par kopējo summu 1,687 miljardi latu, tad 2008.gadā noslēgto būvdarbu līgumu summa bija 0,517 miljardi latu, bet 2009.gadā būvdarbu līgumu summa sastādīja tikai 0,238 miljardi latu.⁵⁸⁵
2. pieauga sūdzību skaits par pasūtītāju darbību iepirkuma procedūru organizēšanā. Statistika liecina, ka 2006.gadā Iepirkumu uzraudzības birojā ir saņemti un izskatīti tikai 285 iesniegumi, 2007.gadā – 333 iesniegumi. Krīzes laikā Iepirkumu uzraudzības birojs saņēmis 890 iesniegumus (2008.gads) un 901 iesniegumu (2009.gads).⁵⁸⁶ No minētiem datiem var secināt, ka sūdzību skaits attiecībā uz pirmskrīzes periodu ir trīsreiz lielāks. Vienlaicīgi ar sūdzību kopējā skaita pieaugumu ir palielinājies nepamatoto sūdzību īpatsvars.
3. pieauga dempinga varbūtība. Dempings kā mērķtiecīga cenu pazemināšana zem līdzsvara cenas līmeņa ir negodīgs konkurences veids, ko aizliedz starptautiski nolīgumi. 2010.gadā publiskajā telpā vairākkārt tika pausts viedoklis, ka dempings būvniecības iepirkumos krīzes apstākļos ir kļuvis par permanentu problēmu. Pasūtītāju pārstāvji norāda, ka „iesniegtajos konkursa piedāvājumos pārsvarā tiek taupīts uz darba samaksas rēķina, kā arī uz grāmatvedības, darba aizsardzības, elektrības un ūdens patēriņa rēķina”⁵⁸⁷. Viens no komersantiem ir paudis viedokli, ka „startējot ar ievērojami zemāku cenu, visticamāk, tiek apzināti paredzēti vēlāk ar pasūtītāju pārskatot darbu izpildi, izvēloties vienkāršākus risinājumus, tostarp lētākus materiālus, kas būtiski atšķiras no konkursa materiālos prasītā. Šādas atkāpes nebūtu pieļaujamas, jo nostāda nevienlīdzīgā konkurencē tos būvniekus, kuri, iesniedzot piedāvājumu, paredz un objektīvi norāda izmaksas atbilstoši konkursā iedotajai specifikācijai”⁵⁸⁸. Arī atbilstoši Publisko iepirkumu likuma regulējumam, gadījumā, ja iepirkumu komisija ir atzinusi piedāvājumu par nepamatoti lētu, šāds piedāvājums ir

⁵⁸² Sk. Statistisko pārskatu apkopojums par 2005.gadā Latvijas Republikā veiktajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2006.gadā Latvijas Republikā veiktajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2007.gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2008.gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2009. gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem // <http://www.iub.gov.lv/node/50> (sk.20.12.2013).

⁵⁸³ Kriviņš A. Krīzes ietekme uz korupciju publiskajos iepirkumos. // Starptautiskās starpdisciplinārās zinātniskās konferences „Krīze un tās pārvarēšanas iespējas” tēzes.– Rīga, 2011; 27.–28.lpp.

⁵⁸⁴ Paziņojums par iepirkuma procedūras rezultātiem. Publicēšanas datums: 13/03/2009. Iepirkuma procedūra VPD 2008/261AK // <http://www.iub.gov.lv/pvs/show/52500> (sk.20.12.2013).

⁵⁸⁵ Sk. Statistisko pārskatu apkopojums par 2007.gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2008.gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2009. gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem. // <http://www.iub.gov.lv/node/50> (sk.20.12.2013).

⁵⁸⁶ Sk. Statistisko pārskatu apkopojums par 2006.gadā Latvijas Republikā veiktajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2007.gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2008.gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2009. gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem // <http://www.iub.gov.lv/node/50> (sk.20.12.2013).

⁵⁸⁷ Eksperts: Dempings būvniecības nozarē sasniedzis kritisko sliekšni // <http://www.apollo.lv/portal/ipasums/articles/212898> (sk.20.12.2013).

⁵⁸⁸ Dempings būvniecības iepirkumos ir uz kritiskā sliekšņa // <http://diena.lv/lat/business/hotnews/buvniecibas-ierikumos-dempings-sit-augstu-vilni> (sk.20.12.2013).

jānoraida. Tas ir svarīgi tādēļ, ka dempingotāji ne tikai būves ar citiem, nekvalitatīvākiem un lētākiem materiāliem, bet dažreiz arī nebūvēs vispār, un saņemot avansus bankrotēs.⁵⁸⁹

4. notika uzņēmēju nosacītā centralizācija. Jo mazāka ir firma, jo tai ir grūtāk izdzīvot krīzes laikos. Apstākļos, kad vairākas nelielas firmas bankrotē, mazinās konkurentu skaits un notiek resursu centralizācija. Pretendenti veido apvienības, pilnsabiedrības, balstās uz apakšuzņēmēju pieredzi un tādejādi savstarpēji kooperējas. Savukārt, jo lielāka ir firma, jo lielāka ietekme tai ir. Finanšu resursu un cilvēkresursu akumulēšana, parasti uzņēmējam rada gan vēlmi, gan arī iespējas ietekmēt konkrētā publiskā iepirkuma rezultātu.
5. aktivizējās lobēšana. Lobēšana parasti ietver privātu personu mijiedarbību ar valsts vai pašvaldību institūcijām, lai panāktu kāda lēmuma pieņemšanu/nepieņemšanu vai darbības veikšanu/neveikšanu šo privāto personu vai trešo personu interesēs. Īpaši aktīva lobēšana krīzes laikā ir kļuvusi publisko iepirkumu jomā. Ja „treknajos gados” iepirkumos noslēgtās līgumu summas īpatsvars IKP sastādīja 17% (2007.gads), tad 2008.gadā šis radītājs ir sarucis līdz 9,4%, un 2009.gadā ir samazinājies līdz pat 7,1%.⁵⁹⁰ Ņemot vērā šos apsvērumus, lobētāji ir aktivizējušies lai panāktu sev labvēlīgā lēmuma pieņemšanu attiecībā uz uzvarētāja noteikšanu publiskajos iepirkumos (gan iepirkumu nolikumu izstrādes stadijā, gan lēmuma par iepirkuma rezultātiem pieņemšanas stadijā, gan arī iepirkumu rezultātu pārsūdzēšanas stadijā). Tā kā lobēšanas mērķis ir ietekmēt un stimulēt publisko sektoru rīkoties atbilstoši lobētāja vēlmēm, lobēšanas mehānisms ir smalki niansēts un ļoti bieži balansē uz korupcijas robežas. Valts Kalniņš pētījumā „Parlamentārā lobēšana starp pilsoņa tiesībām un korupciju” norāda sekojošo: „Latvijā – līdzīgi kā daudzās citās valstīs – vārdam „lobēšana” cilvēku uztverē nereti ir negatīvas blakusnozīmes, kas saistās ar korupciju, uzpirkšanu, draugu būšanu un citām politikā sastopamām nevēlamām parādībām. Šai negatīvajai attieksmei no vienas puses ir pamats, jo Latvijā lobēšanā ļoti liela nozīme bijusi korupcijai.”⁵⁹¹
6. aktualizējās lokālpatriotisms. Lokālpatriotisms izpaužas valsts mērogā (Latvijas komersanti un citu valstu komersanti), reģionālajā mērogā (piemēram, Kurzemes uzņēmēji attiecībā pret pārējiem Latvijas uzņēmējiem), pilsētu mērogā un pat nelielu novadu mērogā. Bezdarba līmenis un ierobežotais publisko iepirkumu tirgus izraisa vietējo uzņēmēju neapmierinātību ar ko, ka pasūtījumu var iegūt „svešinieki”. Sakarā ar minēto, jāatzīmē, ka Direktīva 2004/18/EK⁵⁹² aizliedz vietējo komersantu lobēšanu, tai skaitā iestrādājot iepirkuma dokumentācijas prasības, kas ierobežo konkurenci. Piemēram, atbilstoši Direktīvas 52.panta piektajai daļai citu dalībvalstu komersantiem nedrīkst likt reģistrēties oficiāli apstiprinātā sarakstā vai sertificēties tālab, lai tie varētu piedalīties iepirkuma procedūrā.
7. palielinājās korupcijas riska faktors pasūtītāja darbībās. No vienas puses, pasūtītāji, lai izvairītos no sūdzībām attiecībā uz iepirkumu procedūru dokumentāciju un rezultātiem, var censties sadalīt iepirkumus daļās. Piemēram, sadala būvdarbu līgumu ar paredzamo līgumcenu 200000 latu bez PVN un piemēro nevis atklāto konkursu, bet Publisko iepirkumu likuma 8.¹ pantu. Tas ļauj ietaupīt laiku un resursus, jo iepirkuma līgums var tikt parakstīts uzreiz pēc lēmuma pieņemšanas, tomēr šāda rīcība ir pretruna ar Publisko iepirkumu likuma 9.panta ceturto daļu (nav atļauts sadalīt daļās būvdarbu projektus, paredzamās piegādes vai pakalpojumus, lai izvairītos no attiecīgās iepirkuma procedūras piemērošanas). No otras puses, pasūtītāji biežāk un aktīvāk izmanto Publisko iepirkumu likuma regulējumu attiecībā uz piedāvājuma nodrošinājumu (iepirkuma procedūras

⁵⁸⁹ Sk.piem. Ancītis T. Būvniekiem prasīs par sociālo nodokli // Latvijas avīze, 27.01.2010.

⁵⁹⁰ Sk. Statistisko pārskatu apkopojums par 2007.gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2008.gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem; Statistisko pārskatu apkopojums par 2009. gadā Latvijas Republikā veiktajiem publiskajiem iepirkumiem // <http://www.iub.gov.lv/node/50> (sk.20.12.2013).

⁵⁹¹ Kalniņš V. Parlamentārā lobēšana starp pilsoņa tiesībām un korupciju. Rīga: Providus, 2005.

⁵⁹² Eiropas Parlamenta Un Padomes Direktīva 2004/18/EK (2004. gada 31. marts) par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru // Oficiālais Vēstnesis L 134, 30/04/2004 Lpp. 0114 – 0240.

dokumentos paredzēts galvojums vai līdzvērtīgs nodrošinājums par noteiktu summu, kuru pretendents kopā ar piedāvājumu iesniedz pasūtītājam kā nodrošinājumu piedāvājuma spēkā esamībai). Izstrādājot līguma projektus, pasūtītāji parasti nosaka, ka priekšapmaksa netiks maksāta, ka arī pieprasa iesniegt līgumsaistību izpildes nodrošinājumu.

Minētās tendences veidoja papildus korupcijas riskus. Pirmkārt, vienojoties ar komersantu pasūtītājs varēja nepamatoti sadalīt paredzamo līgumcenu un piešķirt pasūtījumu bez iepirkuma veikšanas. Šādas kombinācijas īstenošanu atviegloja apstākļi, ka „treknajos” gados likumdevējs ir palielinājis līgumsliekšņus: pašlaik iepirkums nav jāveic, ja nepieciešamo preču vai pakalpojumu cena nepārsniedz Ls 3000 bez PVN, vai nepieciešamo būvdarbu cena nepārsniedz 10000 Ls bez PVN. Komersantu viedoklis par līgumsliekšņu palielināšanu bija konsekventi negatīvs.⁵⁹³ Otrkārt, pasūtītāja piesardzīgā rīcība (piedāvājumu nodrošinājuma pieprasīšana, avansa nemaksāšana, bankas galvojumi) ievērojami ierobežoja konkurenci un atsevišķajos gadījumos bija par efektīvu favorītisma instrumentu.

2010.gada „Korupcijas barometra” aptaujas dati rāda, ka Latvijā gandrīz puse iedzīvotāju neuzticas nevienam cīņā pret korupciju un tikai 5% uzticētos valdībai. Divas trešdaļas iedzīvotāju uzskata valdības darbu šajā jomā par neefektīvu. Katrs sestais Latvijas iedzīvotājs atzīstas, ka veicis neoficiālus maksājumus pēdējo trīs gadu laikā⁵⁹⁴.

2011.gada novembrī ir veikts praktiski vienīgais specializētais pētījums uzņēmēju viedokļa noskaidrošanai, proti telefonaptauja ”Uzņēmēju attieksme pret korupcijas jautājumiem”. Pētījuma rezultāti liecina: 80% uzņēmēju uzskatīja, ka „valsts un pašvaldību iepirkumos priekšroka tiek dota tiem, kas maksā kukuļus vai ir personiski saistīti ar atbildīgajiem darbiniekiem”, 79% piekrita apgalvojumam „politiskajām partijām tiek veikti ziedojumi, lai ietekmētu lēmumu pieņemšanu ziedotājam par labu”. 69% uzskata, ka Latvijas pašvaldības deputāti ir atkarīgi no ekonomiskiem un biznesa grupējumiem”, 64% uzskata, ka „amatpersonas pieņem neoficiālus maksājumus vai dāvanas”⁵⁹⁵.

2012.gada pētījuma rezultāti liecina, ka iedzīvotāju skatījumā Latvijā aktuālāka ir korupcija augstākajā līmenī. Gandrīz katrs trešais (32,2%) aptaujas dalībnieks uzskata, ka problēmas, kas saistās ar augsta līmeņa korupciju, pēdējo 4 gadu laikā ir palielinājušās. Runājot par zemākā līmeņa korupciju šādu viedokli pārstāvēja 23,6% respondentu. To iedzīvotāju skaits, kas pārstāvēja viedokli, ka korupcija pēdējo 4 gadu laikā ir mazinājusies, bija mazāks par 20%⁵⁹⁶.

2012.gada pētījuma secinājums: „Visretāk (<5% gadījumu) pazīšanās, neoficiāli maksājumi vai barterdarījumi izmantoti kārtējot sekojošus jautājumus: Pases apmaiņa vai iegūšana, uzturēšanās atļauju, izsaukumu kārtošana; Darījumi muitā (imports, eksports, tranzīts); Darbavietas, firmas piedalīšanās iepirkumos, lai iegūtu valsts vai pašvaldības pasūtījumu; Jautājumu kārtošana VID (nodokļu administrēšana, deklarāciju iesniegšana, auditi)”⁵⁹⁷ ir balstīts uz ārkārtīgi mazu respondentu skaitu. Piemēram, no 1001 aptaujātiem piedalīšanās iepirkumos, lai iegūtu valsts vai pašvaldības pasūtījumu tikai 36 respondenti. Šajā segmentā iegūto datu ticamība ir apšaubāma.

⁵⁹³ Sk.piem. Lūsis M. Valdība gatavo krēslas zonu iepirkumiem // Dienas bizness, 2008. gada 1. decembris.

⁵⁹⁴ 2010.gada “Korupcijas barometra” aptaujas dati // <http://delna.lv/kategorijas/dati-par-korupciju/kb-korupcijas-barometrs/> (sk.20.12.2013).

⁵⁹⁵ Uzņēmēju attieksme pret korupcijas jautājumiem. Uzņēmēju telefonaptauja. 2011.gada novembris // http://www.knab.lv/uploads/free/aptauja/knab_aptauja_2011_attieksme.pdf (sk.20.12.2013).

⁵⁹⁶ Attieksme pret korupciju Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja. 2012.gada novembris // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/attieksme_pret_korupciju_2012.pdf (sk.20.12.2013).

⁵⁹⁷ Attieksme pret korupciju Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja. 2012.gada novembris // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/attieksme_pret_korupciju_2012.pdf (sk.20.12.2013).

Publisko iepirkumu likuma pretkoruptīvās efektivitātes vērtējums

2006.gada 6.aprīļa likums „Publisko iepirkumu likums” (turpmāk – PIL) stājās spēkā ar 2006.gada 1.maiju. Likuma mērķis ir nodrošināt iepirkuma procedūras atklātumu; piegādātāju brīvu konkurenci, kā arī vienlīdzīgu un taisnīgu attieksmi pret tiem; valsts un pašvaldību līdzekļu efektīvu izmantošanu, maksimāli samazinot pasūtītāja risku. Likums, neapšaubāmi, satur zināmus mehānismus, kas palīdz novērst iespējamo korupciju publisko iepirkumu jomā. Pie šādiem mehānismiem var pieskaitīt normas, kas nodrošina atklātību, nediskrimināciju, pasūtītāju brīvu konkurenci un pārsūdzību.

Iepirkuma procedūras **atklātuma** nodrošināšana ir ne tikai definēta Likuma 2.panta 1.punktā, bet arī secīgi realizēta likuma IV nodaļā (izsludināšanas un atklātības ievērošanas noteikumi). Nodaļa regulē tādus jautājumus, kā, piemēram, iepriekšējais informatīvais paziņojums (25.pants); paziņojums par līgumu, vienkāršots paziņojums par līgumu un paziņojums par grozījumiem (26.pants); paziņojums par iepirkuma procedūras rezultātiem (27.pants); brīvprātīgs paziņojums par iepirkuma rezultātiem (27.¹ pants); paziņojumu publicēšana (28.pants); pieteikumu vai piedāvājumu iesniegšanas termiņi (29.pants); pieeja iepirkuma procedūras dokumentiem, to izsniegšana un papildu informācijas sniegšana (30.pants).

Papildus tam, atklātības principa nodrošināšanu sekmē arī citas Publisko iepirkumu likuma normas, piemēram, 31.pants (uzaicinājums iesniegt piedāvājumu, piedalīties konkursa dialogā vai sarunās); 32.pants (kārtība, kādā kandidāti un pretendenti informējami par rezultātiem); 33.pants (informācijas apmaiņa); 34.pants (prasības elektroniskai dokumentu saņemšanai); 35.pants (iepirkuma procedūras dokumentēšana un ziņojums); 36.pants (iepirkuma procedūras dokumentu glabāšana); 55.pants (ieinteresēto piegādātāju sanāksme, piedāvājumu iesniegšana un atvēršana atklātā un slēgtā konkursā); 53.pants (ieteikumu atvēršana slēgtā konkursā); 79.pants (rezultātu paziņošana) utml.

Visi iepriekš uzskaitītie mehānismi ir vērsti uz atklātības nodrošināšanu, līdz ar ko, zināmā mērā, mazina korupcijas riskus. Piemēram, PIL 55.panta ceturtdaļa nosaka: „*Pasūtītājs atver iesniegtos piedāvājumus tūlīt pēc piedāvājumu iesniegšanas termiņa beigām atklāta konkursa nolikumā vai slēgta konkursa uzaicinājumā norādītajā vietā un laikā, izņemot šā likuma 83.panta 5.¹ daļā minēto gadījumu. Piedāvājumu atvēršanai pasūtītājs rīko sanāksmi. Piedāvājumu atvēršana ir atklāta*”. Minētais regulējums mazina varbūtību, ka koruptīvās ietekmes rezultātā piedāvājumi tiks atvērti līdz piedāvājumu oficiālajai atvēršanai.

Nediskriminācijas principa ievērošana ir nostiprināta vairākās PIL normās, tajā skaitā 15.pantā, 17.panta desmitās daļas 1.teikumā, 33.panta piektajā daļā, 37.panta sestajā daļā 64.² panta desmitajā daļā.

Ar piegādātāju **brīvās konkurences** nodrošināšanu ir saistītas vairākas PIL normas, proti: PIL 2.panta otrā daļa, 8¹.panta trešā daļa, 11.panta ceturtdaļa un piektā daļa, 17.panta pirmā daļa, 28.panta ceturtdaļa, 32.panta ceturtdaļa, 37.panta septītā daļa, 39.panta pirmās daļas trešais punkts, 47.panta divpadsmitā daļa, 64².panta desmitā daļa, 65.panta ceturtdaļa, 66.panta septītā daļa, 79.panta septītā daļa.

PIL ir iestrādāti **pārsūdzības** mehānismi, kā arī paredzēta iespēja lūgt pasūtītāja nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu. Atbilstoši PIL 83.panta pirmajai daļai, persona, kura ir vai ir bijusi ieinteresēta iegūt tiesības noslēgt iepirkuma līgumu vai vispārīgo vienošanos vai pretendē uz uzvaru un kura saistībā ar konkrēto iepirkuma procedūru, uz kuru attiecas šis likums, uzskata, ka ir aizskartas tās tiesības vai ir iespējams šo tiesību aizskārums, ko rada varbūtējs Eiropas Savienības normatīvo aktu vai citu normatīvo aktu pārkāpums, ir tiesīga iesniegt iesniegumu par kandidātu vai pretendentu atlases noteikumiem, tehniskajām specifikācijām un citām prasībām, kas attiecas uz konkrēto iepirkuma procedūru, vai par pasūtītāja vai iepirkuma komisijas darbību iepirkuma procedūras norises laikā. Pretendents, kas iesniedzis piedāvājumu iepirkumā, uz kuru attiecas PIL 8.² panta noteikumi, un kas uzskata, ka ir aizskartas tā tiesības vai ir iespējams šo

tiesību aizskārums, ir tiesīgs pieņemt lēmumu pārsūdzēt Administratīvajā rajona tiesā /.../. (PIL 8.² panta 18.daļa). Pasūtītāja nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu var lūgt vienlaikus ar pieteikuma iesniegšanu tiesā vai vēršoties pie pasūtītāja Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumā noteiktajā kārtībā (85.⁴ panta 3.daļa).

PIL normas, kas nodrošina atklātību, nediskrimināciju, pasūtītāju brīvu konkurenci un pārsūdzību veido kodolu, kas pastarpināti novērš iespējamu korupciju publisko iepirkumu segmentā. Tomēr, atsevišķos gadījumos, daži būtiski aspekti paliek pretendenta ziņā. Piemēram, atklātības ziņā PIL 28.panta ceturrtā daļa paredz: „*Informāciju par līgumu vai vispārīgo vienošanos, kuras publiskošana varētu kavēt likuma piemērošanu vai ierobežot konkurenci starp piegādātājiem, vai kaitēt piegādātāju pamatotām komerciālajām interesēm (publiskām vai privātām), drīkst nepublicēt.*” Tādā veidā pasūtītājam ir piešķirta rīcības brīvība, kura var tikt ļaunprātīgi izmantota koruptīvajos nolūkos. Šādas koruptīvi bīstamas PIL normas autors plaši analizēs turpinājumā. Bez tam, ir jāapzinās, ka atsevišķas normas, kas mazina korupciju, neskatoties uz to nostiprināšanu likuma tekstā, bieži vien tiek pārkāptas no pasūtītāju puses – 2012.gadā Iepirkumu uzraudzības birojs saņēmis 1020 iesniegumus par pasūtītāju un sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iespējamiem pārkāpumiem iepirkuma procedūrās, no tiem pieņemti izskatīšanai 798 iesniegumi⁵⁹⁸.

Autora mērķis ir novērtēt, cik lielā mērā PIL mazina iespējas realizēt koruptīvās darbības publisko iepirkumu segmentā, t.i., cik lielā mērā likumā iestrādātie mehānismi novērš iespējamo korupciju. Šāda analīze ļaus noteikt korupcijas faktorus un normas, kas ļauj realizēt koruptīvās darbības, ļaus izstrādāt rekomendācijas konstatēto trūkumu novēršanai, kā arī ļaus izstrādāt priekšlikumus par jauno, pretkoruptīvo normu iekļaušanu PIL tekstā.

Mērķa sasniegšanai autors izmanto izpildvaras orgānu normatīvo tiesību aktu koruptivitātes analīzes metodiku, kas tika izstrādāta 2006.gadā ar Pasaules bankas atbalstu⁵⁹⁹.

Minētās metodikas izmantošana ir ļāvusi identificēt koruptīvi bīstamas likuma normas, kā arī piedāvāt attiecīgus risinājumus. Analīzes gaitā uzmanība tika pievērsta vairākiem PIL aspektiem, tajā skaitā tādiem, kā: 1) Kompetences noteikšana pēc formulas „ir tiesīgs”; 2) Diskrēto pilnvaru plašums; 3) Paaugstinātās prasības privātpersonai, tās tiesību realizācijai; 4) Juridiski-lingvistiskā koruptivitāte; 5) Robi regulējumā; 6) Administratīvo procedūru neesamība; 7) Konkursa (izsoles) procedūru neesamība; 8) Amatpersonām noteikto speciālo un detalizēto ierobežojumu neesamība; 9) Amatpersonu atbildības par pārkāpumiem neesamība; 10) Kontroles (arī sabiedriskās kontroles) par valsts pārvaldes orgāniem un amatpersonām neesamība; 11) Viltus mērķi un prioritātes; 12) Normatīvo tiesību aktu kolīzijas; 13) Lokālo normatīvo aktu pieņemšanas pārmērīgā brīvība; 14) Normatīvā tiesību akta pieņemšana pārsniedzot izpildvaras orgāna kompetenci; 15) Likuma robu aizpildīšana ar izpildvaras orgāna pieņemto normatīvo tiesību aktu; 16) „Uzspiesta” koruptivitāte; 17) Koruptivitātes citas izpausmes.

Kompetences noteikšana pēc formulas „ir tiesīgs”. Autors pievērš uzmanību faktam, ka PIL satur ārkārtīgi daudz normu, kas ir konstruētas pēc formulas „ir tiesīgs”. Piemēram, formulējums „var” PIL 01.01.2013. redakcijā tiek izmantots 113 reizes. Balstoties uz šādiem formulējumiem, amatpersona var prettiesiski traktēt savas tiesības tikai kā iespēju, nevis pienākumu veikt konkrētās darbības, kā arī saistīt šīs iespējas realizāciju ar kukuli. Analizējot konstruktu „ir tiesīgs”, metodikas izstrādātāji pamatoti norāda [Metodika, 2006, 4], ka sadalot pienākumus un tiesības normatīvajos formulējumos, rodas nepamatota ilūzija, ka konkrētajos gadījumos pilnvarojumu var izmantot kā tiesības (t.i. nerealizēt pilnvarojumu).

PIL pretkoruptīvās analīzes pirmajā sadaļā autors ir apkopojis piemērus, kad pasūtītāja tiesības būtu jāaizstāj ar pasūtītāja pienākumu, proti:

⁵⁹⁸ Iepirkumu uzraudzības biroja vadības ziņojums. 2013. Nr.26/7-2.1/1 // <http://www.iub.gov.lv/files/upload/IUB%202012.gada%20vadibas%20zinojums.pdf> (sk.20.12.2013).

⁵⁹⁹ Талапина Э.В. Методика анализа коррупциогенности нормативных правовых актов органов исполнительной власти. Всемирный банк, Центр статистических разработок, 2006.

- 1) PIL **11.panta otrā daļa** nosaka: „Ja tiek slēgts publisks būvdarbu vai pakalpojumu līgums vai ja publiskais piegādes līgums ietver arī preces iebūvēšanu vai uzstādīšanu, pasūtītājs var pieprasīt, lai pretendents piedāvājumā vai kandidāts pieteikumā par piedalīšanos iepirkuma procedūrā norāda par konkrētā līguma izpildi atbildīgās personas, kā arī to profesionālo kvalifikāciju.” Gadījumā, ja pasūtītājs realizē „lēta piedāvājuma” koruptīvo shēmu [Krivinš 2011, lpp.], tad tas neizmantos sev piešķirtās tiesības un nepieprasīs, lai pretendents norāda par konkrētā līguma izpildi atbildīgās personas, kā arī to profesionālo kvalifikāciju, kas ļaus noteiktajam pretendentam nerūpēties par sava personāla kvalifikāciju.
- 2) PIL **20.panta pirmā daļa** paredz: „Pasūtītājs nolūkā pārliecināties, ka piegādātājs spēs izpildīt iepirkuma līgumu, ir tiesīgs pieprasīt, lai pretendents savā piedāvājumā norāda tās līguma daļas, kuras nodos izpildei apakšuzņēmējiem, kā arī visus paredzamos apakšuzņēmējus.” Koruptīvi ietekmēts pasūtītājs nepieprasīs šo informāciju, lai atvieglotu turpmākās darbības ar apakšuzņēmēju iespējamo nomaiņu, t.i. iepirkuma līguma izpildes nodošanu citām personām.
- 3) PIL **32.panta ceturrtā daļa**: „Pasūtītājs, informējot par rezultātiem, ir tiesīgs neizpaust konkrēto informāciju, ja tā var kaitēt sabiedrības interesēm vai tādējādi tiku pārkāptas piegādātāja likumīgās komerciālās intereses vai godīgas konkurences noteikumi.” Pēc autora domām, normas gramatiskais tulkojums ļauj secināt, ka pasūtītājs ir tiesīgs arī izpaust konkrēto informāciju, pat ja tā var kaitēt sabiedrības interesēm vai tādējādi tiku pārkāptas piegādātāja likumīgās komerciālās intereses vai godīgas konkurences noteikumi. Šis risks vairākkārtīgi pieaug, ja pasūtītāju koruptīvi ietekmēja pretendenta konkurents.
- 4) PIL **37.panta otrās daļas** pirmais teikums paredz: „Pasūtītājs var noteikt minimālo atbilstības līmeni šā likuma 41. un 42.pantā minētajām prasībām”. Gadījumā, ja pasūtītājs realizē „lēta piedāvājuma” koruptīvo shēmu⁶⁰⁰, tad tas neizmantos sev piešķirtās tiesības un nenoteiks minimālo atbilstības līmeni, t.i. nepievērsīs uzmanību „vajadzīgā” pretendenta saimnieciskajam un finansiālajam stāvoklim, kā arī tehniskajām un profesionālajām spējām.
- 5) PIL **40.panta pirmā daļa** nosaka, ka „Pasūtītājs var pieprasīt pierādījumus tam, ka attiecīgais piegādātājs ir reģistrēts, licencēts vai sertificēts atbilstoši attiecīgās valsts normatīvo aktu prasībām”, savukārt, 40.panta otrā daļa paredz, ka „Publisku pakalpojumu līgumu gadījumā, ciktāl piegādātājiem jābūt īpaši pilnvarotiem vai jābūt kādas īpašas organizācijas biedriem, lai tie attiecīgajā valstī varētu sniegt konkrēto pakalpojumu, pasūtītājs var prasīt pierādījumus par šādu pilnvarojumu vai dalību.” „Lēta piedāvājuma” koruptīvās shēmas gadījumā pasūtītājs neizmantos šīs tiesības. Pretendenti, kuri nav reģistrēti, licencēti vai sertificēti atbilstoši attiecīgās valsts normatīvo aktu prasībām var mēģināt korumpēt pasūtītāju, lai šim faktam netiktu pievērsta pietiekoša uzmanība.
- 6) PIL **56.panta sestā daļa** paredz pasūtītāja tiesības pieprasīt apliecinājumu un pierādījumus, ka pretendents nav uzskatāms par vienu tirgus dalībnieku kopā ar sākotnēji izraudzīto pretendentu: „Pirms lēmuma pieņemšanas par līguma noslēgšanu ar nākamo pretendentu, kurš piedāvājis zemāko cenu vai saimnieciski izdevīgāko piedāvājumu, pasūtītājs izvērtē, vai tas nav uzskatāms par vienu tirgus dalībnieku kopā ar sākotnēji izraudzīto pretendentu, kurš atteicās slēgt iepirkuma līgumu ar pasūtītāju. Ja nepieciešams, pasūtītājs ir tiesīgs pieprasīt no nākamā pretendenta apliecinājumu un, ja nepieciešams, pierādījumus, ka tas nav uzskatāms par vienu tirgus dalībnieku kopā ar sākotnēji izraudzīto pretendentu. Ja nākamais pretendents ir uzskatāms par vienu tirgus dalībnieku kopā ar sākotnēji izraudzīto pretendentu, pasūtītājs pieņem lēmumu pārtraukt

⁶⁰⁰ Krivinš A. Publiskais iepirkums un korupcija: cilvēkdrošības aspekts // Valsts policijas koledžas I Starptautiskās zinātniskās konferences „Cilvēkdrošības tiesiskie, socioloģiskie un psiholoģiskie aspekti” rakstu krājums. – Rīga, 2012. – 86.–91.lpp.

iepirkuma procedūru, neizvēloties nevienu piedāvājumu.” Šī situācija ir koruptīvi bīstama. Nākamais pretendents, kas ir viens no tirgus dalībniekiem kopā ar sākotnēji izraudzīto pretendentu, nolūkā noslēpt šo faktu un iegūt tiesības slēgt iepirkuma līgumu, var mēģināt korumpēt pasūtītāju. It īpaši tas ir tajos gadījumos, kad piedāvājumi bija jau sākotnēji iesniegti ar nolūku atteikties slēgt iepirkuma līgumu, lai to darītu nākamais (parasti dārgākais) pretendents.

Analizējot pirmajā sadaļā minētās normas, autors secina, ka formulējumi „ir tiesīgs”, kurus satur PIL 11.panta otrā daļa, 20.panta pirmā daļa, 32.panta ceturrtā daļa, 37.panta otrā daļa, 40.panta pirmā un otrā daļa, kā arī 56.panta sestā daļa, ir jāaizstāj ar formulējumu “ir pienākums”. Tas nodrošinās vienlīdzīgu pieeju visiem pretendentiem, mazinās pasūtītāja risku, nodrošinot līdzekļu efektīvāku izmantošanu, līdz ar ko mazinās arī korupcijas riskus.

Diskrēto pilnvaru plašums. Publisko iepirkumu veikšanas normatīvajam regulējumam ir jābūt salīdzinoši elastīgam, lai līdzsvarotu pasūtītāju un piegādātāju intereses. Tieši tāpēc PIL piešķir pasūtītājiem zināmas diskrētās pilnvaras, kas, atkarībā no situācijas, ļauj rīkoties pēc pasūtītāja ieskatiem. Tomēr, koruptīvi ietekmēta amatpersona var izmantot sev piešķirtās pilnvaras ļaunprātīgi un jo plašākas ir šīs pilnvaras, jo lielākus zaudējumus cietīs publiskais sektors.

PIL uz diskrēto pilnvaru plašumu norāda vairāki formulējumi, piemēram, konstruktī „būtisks”, „objektīvi”, „saprātīgs”, kā arī iepriekšējā sadaļā analizētie konstruktī „ir tiesīgs” un „var”. Plašas iespējas nepamatotiem traktējumiem paver jēdziens „samērīgi”, kas PIL ir lietots septiņas reizes (37.panta otrā daļa; 45.panta pirmā un trešā daļa; 52.panta otrā un trešā daļa; 54.panta otrā un trešā daļa; 55.panta piektā daļa; 56.panta septītā daļa un 85.³ panta trešā daļa). Jāpievērš uzmanība, ka formula „ir tiesīgs” likumā ir piemērota ne tikai attiecībā uz pasūtītāju vai piegādātāju, bet arī uz institūcijām, kurām uzticēts kontrolēt publisko iepirkumu veikšanas likumību. Proti, PIL piešķir šādas tiesības Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijai un tiesai. Autors ir apkopojis PIL iestrādātās diskrētās pilnvaras tabulas veidā:

Publisko iepirkumu likumā iestrādātās diskrētās pilnvaras

Jomā, kurā ir piešķirta rīcības brīvība	Publisko iepirkumu likuma norma	Normas saturs
Likumā lietotie termini	1.panta 14.punkta b) apakšpunkta otrais teikums c) apakšpunkta trešais teikums	Par publisku piegādes līgumu tiek uzskatīts arī tāds līgums, kura priekšmets ir preču piegāde un kura <u>nebūtiskā daļa</u> ir preces iebūvēšana vai uzstādīšana. Tāpat Publisko iepirkumu likuma 1.panta 14.punkta c) apakšpunkta trešais teikums nosaka: „Ja līguma priekšmets ir šā likuma 2.pielikumā minētie pakalpojumi un ja tajā iekļauta arī šā likuma 1.pielikumā minēto darbu veikšana, kas ir līguma priekšmeta <u>nebūtiskā daļa</u> , šādu līgumu uzskata par publisku pakalpojumu līgumu.
Likuma piemērošanas izņēmumi	3.panta pirmās daļas 7.punkts	Šo likumu nepiemēro, ja pasūtītājs slēdz līgumu par tādas institūcijas veiktajiem būvdarbiem vai piegādēm vai sniegtajiem pakalpojumiem, kura vienlaikus atbilst šādiem kritērijiem: a) tā atrodas viena vai vairāku pasūtītāju pilnīgā kontrolē (šāda kontrole izpaužas kā tiesības ietekmēt kontrolē esošās institūcijas <u>darbības būtiskus mērķus un lēmumus</u>), b) vismaz 80 procentus tās gada finanšu apgrozījuma veido konkrētu uzdevumu izpilde kontrolējošo pasūtītāju interesēs vai citu pasūtītāju interesēs, kurus kontrolē šo institūciju kontrolējošie pasūtītāji, c) tās kapitāla daļas vai akcijas pilnībā pieder pasūtītājiem, kas to kontrolē.

Iepirkuma procedūru veidi un to piemērošana	8.panta ⁷¹ daļa	Pasūtītājs ir tiesīgs nublicēt šā panta septītajā daļā minēto paziņojumu par veicamo iepirkumu, <u>ja tas nav objektīvi iespējams</u> pasūtītājam neparedzamu ārkārtas apstākļu rezultātā vai ja tehnisku vai māksliniecisku iemeslu dēļ vai tādu iemeslu dēļ, kuri saistīti ar izņēmuma tiesību aizsardzību, līgumu var izpildīt tikai konkrēts piegādātājs.
Iepirkumi, kuriem nepiemēro šajā likumā regulētās iepirkuma procedūras	8.² panta trešā daļa	Iepirkuma komisija nosaka pamatotas un <u>objektīvas prasības</u> attiecībā uz pretendentiem un iepirkuma priekšmetu, nodrošinot, ka minētās prasības nerada nepamatotus ierobežojumus konkurencei iepirkumā. /.../”
	8.² panta vienpadsmitā daļa	Pasūtītājs slēdz iepirkuma līgumu ar iepirkuma komisijas izraudzīto pretendentu. Pasūtītājs ir tiesīgs pārtraukt iepirkumu un neslēgt līgumu, ja tam ir <u>objektīvs pamatojums</u> .
	8.² panta sešpadsmitās daļas 3.punkts	Pasūtītājs ir tiesīgs nepiemērot šā panta ceturtās un piektās daļas noteikumus, ja iepriekš ir veikts iepirkums šajā pantā noteiktajā kārtībā un tajā iesniegti iepirkuma dokumentos noteiktajām prasībām neatbilstoši piedāvājumi, — ievērojot nosacījumu, ka iepirkuma līguma noteikumi <u>būtiski neatšķiras</u> no iepriekš veiktajā iepirkumā paredzētajām līguma izpildei nepieciešamajām prasībām un šajā iepirkumā tiek uzaicināti iesniegt piedāvājumu tikai tie pretendenti, kuri iepriekš veiktajā iepirkumā nav izslēgti un nebija izslēdzami, un atbilst izvirzītajām kvalifikācijas prasībām.
Vispārīgie nosacījumi attiecībā uz piegādātāju	11.panta otrā daļa	Pasūtītājs <u>var izvirzīt</u> nosacījumus tās informācijas aizsardzībai, kuru nodevis piegādātājiem kopā ar tehniskajām specifikācijām, kā arī iepirkuma procedūras laikā.
Privileģētie līgumi	14.panta pirmā daļa	Ja paredzamā līguma priekšmets to pieļauj, pasūtītājs <u>ir tiesīgs rezervēt iespēju</u> piedalīties iepirkuma procedūrās tikai tiem kandidātiem vai pretendentiem, kas galvenokārt (vairāk par 50 procentiem no vidējā darbinieku skaita gadā) nodarbina invalīdus, kurus nevar nodarbināt normālos apstākļos.”
Līguma izpildes noteikumi	21.pants	pasūtītājs <u>ir tiesīgs paredzēt</u> speciālus līguma izpildes noteikumus galvenokārt saistībā ar sociāliem apstākļiem vai vides aizsardzības prasībām, ievērojot nosacījumu, ka šie noteikumi nav pretrunā ar Eiropas Savienības tiesībām un ir norādīti tehniskajās specifikācijās vai paziņojumā par līgumu.
Pieteikumu vai piedāvājumu iesniegšanas termiņi	29.panta trešās daļas pirmais teikums	Pasūtītājs var izdarīt grozījumus iepirkuma procedūras dokumentos, ja tādējādi netiek būtiski mainītas tehniskās specifikācijas vai citas prasības.
Pieteikumu vai piedāvājumu iesniegšanas termiņi	29.panta trešā daļa un piektā daļa	Pasūtītājs var izdarīt grozījumus iepirkuma procedūras dokumentos, ja tādējādi <u>netiek būtiski mainītas</u> tehniskās specifikācijas vai citas prasības. /...../
Pieeja iepirkuma procedūras dokumentiem, to izsniegšana un papildu	30.panta sestās daļas otrais teikums	Ja ieinteresētais piegādātājs vēlas saņemt iepirkuma procedūras dokumentus drukātā veidā, pasūtītājs <u>var pieprasīt samaksu</u> , kas nepārsniedz dokumentu pavairošanas un nosūtīšanas faktiskos izdevumus.

informācijas sniegšana		
Kandidātu un pretendentu atlase, piedāvājumu atbilstības pārbaude un izvēle	37.panta otrā daļa	Pasūtītājs var noteikt minimālo atbilstības līmeni šā likuma 41. un 42.pantā minētajām prasībām. Prasību apjomu, kā arī pieprasīto minimālo spēju līmeni konkrētā līguma izpildei <u>nosaka samērīgi līguma priekšmetam. /.../</u>
	37.panta sestā daļa	Ja tiek piemērota sarunu procedūra, iepriekš publicējot paziņojumu par līgumu, slēgts konkurss vai konkursa dialogs, pasūtītājs var iepriekš paredzēt kandidātu skaitu, kas tiks uzaicināti piedalīties sarunās, iesniegt piedāvājumus vai piedalīties konkursa dialogā, ja vien pietiekams atbilstošu kandidātu skaits ir pieejams. Paziņojumā par līgumu (ja attiecīgā paziņojuma veidlapa šādu informāciju paredz), kā arī iepirkuma procedūras dokumentos pasūtītājs norāda <u>objektīvus un nediskriminējošus kritērijus vai noteikumus</u> , ko tas ir nolēmis piemērot, kā arī minimālo un, ja nepieciešams, maksimālo kandidātu skaitu, kādu paredzēts uzaicināt.
	37.panta astotā daļa	Ja tiek piemērota šā panta sestā un septītā daļa, pasūtītājs uzaicina noteiktu kandidātu skaitu, kas nedrīkst būt mazāks par to kandidātu skaitu, kāds paredzēts paziņojumā par līgumu. Ja to kandidātu skaits, kuri atbilst kvalifikācijas prasībām, ir mazāks par noteikto skaitu, pasūtītājs <u>ir tiesīgs turpināt iepirkuma procedūru</u> , uzaicinot atlasītos kandidātus iesniegt piedāvājumu. Pasūtītājs nav tiesīgs pieaicināt tādus piegādātājus, kuri nav iesnieguši pieteikumus vai neatbilst noteiktajām prasībām.
Iepirkuma procedūras izbeigšana un pārtraukšana	38.panta otrā daļa	Pasūtītājs var jebkurā brīdī pārtraukt iepirkuma procedūru, <u>ja tam ir objektīvs pamatojums</u> . Pasūtītājs nosūta šā likuma 32.panta trešajā daļā minēto informāciju visiem kandidātiem vai pretendentiem un iesniedz publicēšanai šā likuma 27.panta pirmajā daļā minēto paziņojumu, kā arī nosūta procedūras pārtraukšanas pamatojumu Iepirkumu uzraudzības birojam, norādot apstākļus, kas bija par pamatu procedūras pārtraukšanai.
Kandidātu un pretendentu izslēgšanas noteikumi	39.panta trešā daļa	Ja kandidāta, pretendenta vai šā panta pirmās daļas 11.punktā minētās personas maksātnespējas procesā tiek piemērota sanācija vai cits līdzīga veida pasākumu kopums, kas vērsts uz parādnieka iespējamā bankrota novēršanu un maksātnespējas atjaunošanu, pasūtītājs, izvērtējot iespējamās ekonomiskās riskus un ņemot vērā līguma priekšmetu, <u>var lemt</u> par attiecīgā kandidāta vai pretendenta neizslēgšanu no iepirkuma procedūras saskaņā ar šā panta pirmās daļas 4.punktu.
Papilddokume nti, papildinformā cija un preču paraugi	45.panta pirmā daļa	Ja pasūtītājs konstatē, ka atbilstoši šā likuma 39., 40., 41., 42., 43. un 44.panta noteikumiem iesniegtajos dokumentos ietvertā informācija ir neskaidra vai nepilnīga, tas pieprasa, lai piegādātājs vai kompetenta institūcija izskaidro vai papildina šajos dokumentos ietverto informāciju. Pasūtītājs termiņu nepieciešamās informācijas iesniegšanai <u>nosaka samērīgi ar laiku</u> , kas nepieciešams šādas informācijas sagatavošanai un iesniegšanai.

	45.panta trešā daļa	Piedāvājumu vērtēšanas gaitā pasūtītājs <u>ir tiesīgs pieprasīt</u> , lai tiek izskaidrota tehniskajā un finanšu piedāvājumā iekļautā informācija, kā arī iesniegti piedāvāto preču paraugi, ja tie nepieciešami preču atbilstības novērtēšanai un pretendents ar tam pieejamiem dokumentiem nevar pasūtītājam pierādīt preču atbilstību. Pasūtītājs nepieprasa iesniegt tādu preču paraugus, kuras pielāgojamas vai izgatavojamas līguma izpildes laikā atbilstoši tā prasībām, ja šādi paraugi piegādātājam nav pieejami pirms iepirkuma līguma noslēgšanas, kā arī preču paraugus, kuru iesniegšana piegādātājam rada <u>nesamērīgus</u> izdevumus.
Piedāvājuma izvēles kritēriji	46.panta pirmās daļas pirmais punkts	saimnieciski visizdevīgākais piedāvājums, kurā ņemti vērā tādi faktori kā piegāžu vai līguma izpildes termiņi, ekspluatācijas izmaksas un citas izmaksas, to efektivitāte, būvdarbu, preču vai pakalpojumu kvalitāte, estētiskais un funkcionālais raksturojums, vides prasību ievērošana, tehniskās priekšrocības, rezerves daļu pieejamība, piegāžu drošība, cena un citi ar līguma priekšmetu saistīti faktori, kuriem jābūt konkrēti izteiktiem un objektīvi salīdzināmiem vai izvērtējamiem.
Elektronisko izsoļu piemērošana	47.panta sestā daļa	Pasūtītājs vienlaikus uzaicina visus pretendentes, kuri iesnieguši atbilstošus piedāvājumus, elektroniski iesniegt jaunas cenas vai cenas un vērtības. Uzaicinājums ietver visu nepieciešamo informāciju par individuālo pieslēgumu izsolē izmantotajai elektroniskajai iekārtai, tajā ir noteikts datums un laiks, kurā tiks uzsākta elektroniskā izsole. Elektroniskā izsole <u>var notikt vairākos secīgos posmos</u> . To neuzsāk agrāk par divām darbdiennām pēc tam, kad izsūtīts uzaicinājums piedalīties šajā izsolē.
	47.panta astotā daļa	Jebkura elektroniskās izsoles posma laikā pasūtītājs pastāvīgi sniedz visiem pretendentiem ziņas, kas ļauj tiem jebkurā brīdī droši noteikt savu relatīvo vietu. Pasūtītājs <u>var sniegt arī ziņas</u> par citām piedāvātajām cenām vai vērtībām, ja tas paredzēts iepirkuma procedūras dokumentos. Pasūtītājs <u>var jebkurā laikā paziņot</u> arī izsoles dalībnieku skaitu konkrētajā izsoles posmā, bet nav tiesīgs izpaust dalībnieku identitāti.
Papilddokume nti, papildinformā cija un preču paraugi	48.panta ceturtā daļa	Ja pasūtītājs konstatē, ka piedāvājums ir nepamatoti lēts tāpēc, ka pretendents saņēmis valsts atbalstu, piedāvājumu pēc konsultācijām ar pretendentu var noraidīt, tikai pamatojoties uz to, ka pretendents nevar pasūtītāja noteiktā <u>saprātīgā termiņā</u> pierādīt, ka saņemtais komercdarbības atbalsts ir likumīgs. Ja pasūtītājs noraida piedāvājumu šā iemesla dēļ, tas informē Eiropas Komisiju un Iepirkumu uzraudzības biroju par piedāvājuma noraidīšanu un noraidīšanas iemeslu.
Piedāvājuma nodrošinājums	52.panta pirmā daļa	Pasūtītājs <u>ir tiesīgs pieprasīt</u> , lai pretendents iesniedz vai iemaksā piedāvājuma nodrošinājumu /.../

	52.panta otrā daļa	Piedāvājuma nodrošinājuma apmēru nosaka <i>samērīgi</i> , ņemot vērā attiecīgā iepirkuma paredzamo līgumcenu un līguma priekšmetu, <i>bet ne lielāku par</i> diviem procentiem no paredzamās līgumcenas un ne lielāku par 10 000 latu, bet atbilstoši panta trešajai daļai, piedāvājuma nodrošinājuma termiņu nosaka samērīgi, ņemot vērā attiecīgā iepirkuma sarežģītību un paredzamo piedāvājumu izvērtēšanas termiņu, bet tas nedrīkst pārsniegt sešus mēnešus, skaitot no piedāvājumu atvēršanas dienas.
Sarunu procedūras piemērošana, iepriekš publicējot paziņojumu par līgumu	62.panta pirmās daļas 1.punkts	Pasūtītājs var piemērot sarunu procedūru, iepriekš publicējot paziņojumu par līgumu, ja: 1) atklātā, slēgtā konkursā vai konkursa dialogā ir iesniegti iepirkuma procedūras dokumentos noteiktajām prasībām neatbilstoši piedāvājumi vai arī kandidāti vai pretendenti neatbilst pasūtītāja izvirzītajām kvalifikācijas prasībām un iepirkuma līguma noteikumi <i>būtiski neatšķiras</i> no iepriekš izsludinātajā attiecīgajā iepirkuma procedūrā paredzētajām līguma izpildei nepieciešamajām prasībām. /.../.
Sarunu procedūras piemērošana, nepublicējot paziņojumu par līgumu	63.panta pirmās daļas 1.punkts	Publiskiem būvdarbu, piegādes un pakalpojumu līgumiem pasūtītājs var piemērot sarunu procedūru, iepriekš nepublicējot paziņojumu par līgumu, ja: 1) iepriekš izsludinātam atklātam, slēgtam konkursam nav iesniegti piedāvājumi vai pieteikumi kandidātu atlasei. Šajā gadījumā pasūtītājs <i>nav tiesīgs būtiski mainīt</i> iepriekš izsludinātā atklātā vai slēgtā konkursā paredzētās līguma izpildei nepieciešamās prasības. Pēc Eiropas Komisijas pieprasījuma pasūtītājs nosūta tai ziņojumu; /.../.
	63.panta pirmās daļas 3.punkts	Publiskiem būvdarbu, piegādes un pakalpojumu līgumiem pasūtītājs var piemērot sarunu procedūru, iepriekš nepublicējot paziņojumu par līgumu, ja pasūtītājam neparedzamu ārkārtas apstākļu rezultātā <i>objektīvi radusies situācija</i> , kurā steidzamības dēļ nav iespējams piemērot atklātu konkursu, slēgtu konkursu vai sarunu procedūru, iepriekš publicējot paziņojumu par līgumu. Minētie apstākļi, kas pamato ārkārtas situāciju, nedrīkst būt atkarīgi no pasūtītāja darbības.
Konkursa dialoga piemērošana	64.¹ panta pirmā daļa	Līgumu uzskata par sevišķi sarežģītu Publisko iepirkumu likuma 64.¹ panta pirmās daļas izpratnē, ja pastāv vismaz viens no šādiem kritērijiem: 1) pasūtītājam <i>objektīvi nav iespējams sagatavot</i> tā prasībām atbilstošas tehniskās specifikācijas saskaņā ar šā likuma 17.panta ceturtās daļas 2., 3. un 4.punktu un tas nevar izvēlēties atbilstošāko piedāvājumu atklātā vai slēgtā konkursā; 2) pasūtītājam nav objektīvi iespējams noteikt projekta juridisko vai finansiālo risinājumu.

	64.¹ panta trešā, sestā un divpadsmitā daļa	(3) /.../ Pasūtītājs ar atlasītajiem kandidātiem, kurus uzaicina piedalīties konkursa dialogā atbilstoši šā likuma 31.pantam, dialoga laikā <u>ir tiesīgs apspriest</u> visus ar līgumu saistītos aspektus. (6) Pasūtītājs <u>ir tiesīgs noteikt</u> , ka dialogs noritēs vairākos secīgos posmos nolūkā samazināt dialogā apspriežamo risinājumu skaitu. Šajā gadījumā tas piemēro paziņojumā par līgumu vai iepirkuma procedūras dokumentos noteiktos vērtēšanas kritērijus. Ja pasūtītājs izvēlas procedūras norisi posmos, informāciju par to norāda paziņojumā par līgumu vai iepirkuma procedūras dokumentos. (12) Pasūtītājs <u>ir tiesīgs piešķirt</u> konkursa dialoga dalībniekiem godalgas un maksājumus par dalību konkursa dialogā.
Vispārīgā vienošanās	65.panta ceturtais punkts	Vispārīgo vienošanos slēdz uz laiku līdz četriem gadiem, izņemot gadījumus, kad <u>objektīvu iemeslu dēļ</u> (it sevišķi, ja to prasa līguma priekšmets) nepieciešams ilgāks termiņš. Pasūtītājs neizmanto vispārīgo vienošanos, lai ierobežotu konkurenci.
	65.panta trešā daļa	Slēdzot līgumus vispārīgās vienošanās ietvaros, puses <u>neveic būtiskus labojumus</u> vispārīgās vienošanās noteikumos, it sevišķi šā panta piektajā daļā paredzētajos gadījumos.
Iepirkuma līgums	67.panta trešā daļa	Iepirkuma līgumu slēdz uz laiku, ne ilgāku par pieciem gadiem. Pasūtītājs <u>ir tiesīgs</u> noslēgt iepirkuma līgumu uz ilgāku laiku, ja pastāv kāds no šādiem nosacījumiem: 1) tas ir paredzēts citā likumā; 2) tas <u>ir būtiski nepieciešams</u> līguma izpildes nodrošināšanai ar līguma priekšmetu tieši saistītu tehnisku vai ekonomisku apstākļu dēļ. Šajā gadījumā pirms iepirkuma uzsākšanas pasūtītājam, kas ir tiešās pārvaldes iestāde, nepieciešams saņemt Ministru kabineta atļauju, bet pasūtītājam, kas ir pastarpinātās pārvaldes iestāde, — attiecīgās atvasinātās publiskās personas orgāna atļauju.
Iepirkuma līguma vai vispārīgās vienošanās grozīšana	67.¹ panta trešā daļa	Iepirkuma līguma vai vispārīgās vienošanās grozījumi ir būtiski jebkurā no šādiem gadījumiem: 1) grozītie iepirkuma līguma vai vispārīgās vienošanās noteikumi, ja tie būtu bijuši paredzēti iepirkuma procedūras dokumentos, pieļautu atšķirīgu piedāvājumu iesniegšanu vai citu kandidātu un pretendentu dalību vai izvēli iepirkuma procedūrā; 2) ekonomiskais līdzsvars (piemēram, risku sadalījums un tos kompensējošie līdzekļi), ko paredz iepirkuma līgums vai vispārīgā vienošanās, tiek mainīts iepirkuma procedūrā izraudzītā pretendenta interesēs; 3) iepirkuma līguma priekšmetā ietver piegādes, pakalpojumus vai būvdarbus, ko neparedz sākotnēji noslēgtais iepirkuma līgums vai vispārīgā vienošanās; 4) iepirkuma procedūrā izraudzīto pretendentu (līgumslēdzēju pusi) aizstāj ar citu piegādātāju.
Iesnieguma izskatīšana	84.panta pirmā daļa	Komisija izskata iesniegumu mēneša laikā pēc tā saņemšanas Iepirkumu uzraudzības birojā. Ja objektīvu iemeslu dēļ šo termiņu nav iespējams ievērot, komisija to var pagarināt, paziņojot par to iesnieguma iesniedzējam un pasūtītājam.
Gadījumi, kad iepirkuma līgumu vai vispārīgo	85.² panta pirmā daļa	Tiesa iepirkuma līgumu vai vispārīgo vienošanos <u>var atzīt par spēkā neesošu</u> , grozīt vai atcelt to noteikumus vai saīsināt līguma vai vispārīgās vienošanās termiņu jebkurā no šādiem gadījumiem:/.../.

vienošanos var atzīt par spēkā neesošu, grozīt vai atcelt to noteikumus vai saīsināt līguma vai vispārīgās vienošanās termiņu		
Tiesas spriedums par iepirkuma līgumu vai vispārīgo vienošanos	85.³ panta trešā daļa	Tiesa, izvēloties šā panta pirmās daļas 1. vai 2.punktā minēto sprieduma veidu, izvērtē, kurš sprieduma veids konkrētajā gadījumā ir pietiekami samērīgs, iedarbīgs un preventīvs, lai nodrošinātu, ka turpmāk pasūtītājs nepieļauj šā likuma pārkāpumus. Šā panta pirmās daļas 3.punktā minēto sprieduma veidu tiesa pieņem tikai šā panta ceturtajā un piektajā daļā minētajos gadījumos.
	85.³ panta ceturta daļa	Tiesa nepieņem šā panta pirmās daļas 1. vai 2.punktā minēto spriedumu, ja sabiedrības interesēs ir <i>būtiski</i> saglabāt iepirkuma līguma vai vispārīgās vienošanās radītās sekas. /.../

Izanalizējot apkopoto informāciju, autors secina, ka likuma elastīgumu nedrīkst kultivēt uz pretkorupcionālās efektivitātes rēķina. Gadījumā, ja nav iespējams sašaurināt rīcības brīvību līdz pakāpei, kad tās koruptīvā bīstamība ir minimāla, tad likumā ir jāparedz kontroles mehānismi un skaidri atbildības standarti.

Paaugstinātās prasības privātpersonai, tās tiesību realizācijai. Korupcijas draudi neapšaubāmi pastāv tad, kad privātpersonas tiesību realizācija ir ārkārtīgi apgrūtināta. Atbilstoši metodikas skaidrojumiem, parasti tas ir saistīts ar atteikumu pieņemt kādus dokumentus to iesniegšanas stadijā, tajā skaitā balstoties uz subjektīvi noteiktiem kritērijiem, vai vispār neatrunātiem kritērijiem. Pēc autora domām šī problēma PIL ir koncentrēta trijos segmentos:

- 1) PIL **39.panta pirmās daļas** 10.punkts paredz, ka *pasūtītājs izslēdz kandidātu vai pretendentu no turpmākās dalības iepirkuma procedūrā, kā arī neizskata pretendenta piedāvājumu, ja kandidāts vai pretendents ir sniedzis nepatiesu informāciju savas kvalifikācijas novērtēšanai vai vispār nav sniedzis pieprasīto informāciju*. Šis formulējums ir neadekvāti plašs, jo nenosaka gadījumus, kad informācija tiek uzskatīta par nepatiesu, neregulē jautājumu, vai pārrakstīšanās kļūdas ir traktējamas kā nepatiesa informācija utml.
- 2) Nav sakārtots jautājums attiecībā uz dokumentu oriģinālu vai kopiju iesniegšanu. Piemēram, PIL **39.panta piektā daļa** nosaka: „Ja pasūtītājs publiskajās datubāzēs nevar iegūt šā panta pirmās daļas 4. un 5.punktā minēto informāciju, tas pieprasa, lai kandidāts vai pretendents iesniedz: 1) kompetentas institūcijas **izziņu**, kas apliecina, ka kandidātam vai pretendentam un šā panta pirmās daļas 11.punktā minētajai personai nav pasludināts maksātnespējas process un tie neatrodas likvidācijas stadijā; 2) **izziņu**, kuru izdevis Valsts ieņēmumu dienests un kura apliecina, ka kandidātam vai pretendentam un šā panta pirmās daļas 11.punktā minētajai personai (neatkarīgi no tā, vai tie reģistrēti Latvijā vai Latvijā atrodas to pastāvīgā dzīvesvieta) Latvijā nav Valsts ieņēmumu dienesta administrēto nodokļu parādu, tajā skaitā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu parādu, kas kopsummā pārsniedz 100 latus; 3) **izziņu**, ka ārvalstī reģistrētam (atrodas pastāvīgā dzīvesvieta) pretendentam vai kandidātam un šā panta pirmās daļas 11.punktā minētajai personai (ja tie ir reģistrēti ārvalstī vai ārvalstī ir to pastāvīgā dzīvesvieta) attiecīgajā ārvalstī nav nodokļu parādu, tajā skaitā

valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu parādu, kas kopsummā pārsniedz 100 latus.” No minētās normas izriet, ka ir iesniedzama izziņa, nevis izziņas apliecinātā kopija. Vienlaicīgi PIL **37.panta piektā daļa** pieļauj arī situāciju, kad var tikt iesniegtas arī dokumentu kopijas: „Ja pasūtītājam rodas šaubas par iesniegtās dokumenta kopijas autentiskumu, tas pieprasa, lai kandidāts vai pretendents uzrāda dokumenta oriģinālu vai iesniedz apliecinātu dokumenta kopiju.”

- 3) PIL **83.¹ panta pirmās daļas 3.punkts** nosaka, ka Iepirkumu uzraudzības birojs ir tiesīgs iesniegumu atstāt bez izskatīšanas, ja iesniegumā ietvertās ziņas ir acīmredzami nepietiekamas iesniedzēja prasības apmierināšanai vai iesniegums ir acīmredzami noraidāms pēc būtības. Lai arī šādu Iepirkuma uzraudzības biroja lēmumu var pārsūdzēt tiesā likumā noteiktajā kārtībā (83.¹ panta otrās daļas pirmais teikums), tomēr lēmuma pārsūdzēšana neaptur tā darbību (83.¹ panta otrās daļas otrais teikums). Pēc autora domām šī norma pieļauj tik plašu traktējumu, ka var tikt apzināti izmantota koruptīvajos nolūkos, īpaši ņemot vērā faktu, ka pasūtītājs var noslēgt iepirkumu līgumu ar izvēlēto pretendentu, negaidot Iepirkumu uzraudzības biroja pārsūdzētā lēmuma izskatīšanas rezultātus.

Šajā analīzes sadaļā apkopotās problēmas ir jārisina pilnveidojot PIL normas: skaidri definējot gadījumus, kad pasūtītāja sniegtā informācija ir uzskatāma par nepatiesu; paredzot gadījumus, kad pasūtītāji ir tiesīgi iesniegt dokumentu apliecinātās kopijas; svītrojot PIL 83.¹ panta pirmās daļas 3.punktu.

Juridiski-lingvistiskā koruptivitāte. Normatīvā akta kvalitāte lielā mērā ir atkarīga no tā, cik precīzi normatīvā akta izstrādes procesā tiks ievērota juridiskā tehnika – paņēmieni un noteikumu kopums, kas tiek izmantots normatīvo aktu izstrādāšanā un noformēšanā. Normatīvā akta piemērošanas efektivitāte lielā mērā ir atkarīga arī no tā, cik nepārprotami lietoti juridiskie teicieni, cik secīgi tie virknēti un savstarpēji loģiski saistīti un cik precīzi izvēlēti un lietoti termini⁶⁰¹. Atbilstoši metodikas skaidrojumam⁶⁰², korupcijas risks palielinās, ja normatīvajā aktā ir lietoti divdomīgi termini vai formulējumi, novērtējuma kategorijas ar nenoteiktu saturu, vai arī jēdzieni, kas pieļauj atšķirīgus traktējumus.

PIL, pēc autora domām, šī problēma skar trīs likuma normas. Proti, PIL **17.panta piektā daļa** nosaka: „Ja pasūtītājs sagatavo tehnisko specifikāciju saskaņā ar šā panta ceturtās daļas 1.punktu, tas nenoraida piedāvājumu tāpēc, ka piedāvātā prece vai pakalpojumi neatbilst atsaucei norādītajiem standartiem vai tehniskajām specifikācijām, ja pretendents ar ražotāja dokumentāciju vai kompetentas institūcijas izsniegtu apliecinājumu par pārbaudes rezultātiem var pierādīt, ka piedāvājums ir ekvivalents un apmierina pasūtītāja prasības, kas izteiktas tehniskajā specifikācijā.” Ekvivalences definīcija un pazīmes nav definētas nedz pašā PIL, nedz arī citos normatīvajos aktos. Šis jēdziens normas kontekstā pieļauj atšķirīgus traktējumus. Identiska problēma pastāv arī PIL **43.pantā**: „Ja pasūtītājs pieprasa, lai būtu pārbaudīta piegādātāja kvalitātes sistēma, tas atsaucas uz kvalitātes nodrošināšanas sistēmām, kas atbilst noteiktiem Eiropas sertifikācijas standartiem un ko sertificējušas attiecīgas institūcijas, kuras atbilst Eiropas sertifikācijas standartiem. Pasūtītājs atzīst ekvivalentus sertifikātus, ko izdevušas institūcijas citās Eiropas Savienības dalībvalstīs, kā arī akceptē citus piegādātāja iesniegtos pierādījumus par kvalitātes nodrošinājuma pasākumiem.”

Atbilstoši PIL **84.panta otrās daļas 1.punktam**, izskatot iesniegumu par iepirkuma procedūras pārkāpumiem, komisija ar savu lēmumu var atļaut slēgt iepirkuma līgumu vai vispārīgo vienošanos un atstāt spēkā iepirkuma procedūras dokumentos noteiktās prasības vai pasūtītāja vai iepirkuma komisijas lēmumu, ja iesniegums ir nepamatots vai pamatots, taču

⁶⁰¹ Krūmiņa V., Skujiņa V. Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata, Rīga, 2002. <http://petijumi.mk.gov.lv/ui/DocumentContent.aspx?ID=2988> // (sk.20.12.2013).

⁶⁰² Талапина Э.В. Методика анализа коррупционности нормативных правовых актов органов исполнительной власти. Всемирный банк, Центр статистических разработок, 2006. – с.6.

komisijas konstatētie pārkāpumi nevar ietekmēt lēmumu par iepirkuma tiesību piešķiršanu. Šāds formulējums pēc būtības ir novērtējuma kategorija ar nenoteiktu saturu.

Minētā problēma ir jārisina iestrādājot PIL skaidrus nosacījumus attiecībā uz ekvivalences pierādīšanu, kā arī precizējot kādi tieši pārkāpumi nevar ietekmēt lēmumu par iepirkuma tiesību piešķiršanu.

Nepilnības regulējumā. Tiek uzskatīts, ka likuma robs pastāv jau tad, kad likumdevējs ir pilnvarojis tiesību piemērotāju pieņemt nolēmumu, izmantojot ģenerālklausulas vai nenoteiktos tiesību jēdzienus (t.s. robi *intra legem*). Robs pastāv arī tad, kad tiesību piemērotājam ir jālemj pēc paša ieskata, jo konkrētā gadījuma risinājumam nekādu mērauklu vairs nedod ne pozitīvie apsvērumi, ne arī tiesību normas. Par robu tiek runāts arī likuma klusēšanas gadījumā, proti, tādas likuma nepilnības gadījumā, kad likuma vārdiskais skaidrojums nesatur nekādu piemērojamu noteikumu konkrētam gadījumam. Par likuma robu tiek uzskatīti arī gadījumi, kas ir ietverti pēc likuma vārdiskās jēgas piemērojamā noteikumā, bet šis noteikums pēc tā jēgas un mērķa neder [http://www.confcoconsteu.org/reports/rep-xiv/report_Latvia_la.pdf].

Piemēram, PIL **14.panta** pirmā daļa nosaka: „Ja paredzamā līguma priekšmets to pieļauj, pasūtītājs ir tiesīgs rezervēt iespēju piedalīties iepirkuma procedūrās tikai tiem kandidātiem vai pretendentiem, kas galvenokārt (vairāk par 50 procentiem no vidējā darbinieku skaita gadā) nodarbina invalīdus, kurus nevar nodarbināt normālos apstākļos.” Šādi rezervēšanai nav izstrādāts nedz detalizēts mehānisms, nedz tās izvēles priekšnosacījumu kopums.

Tāpat PIL neregulē vairākus citus jautājumus, piemēram, nenosaka iepirkuma līguma slēgšanas kārtību, gadījumā, ja par iepirkuma procedūras rezultātiem netika iesniegts iesniegums Iepirkumu uzraudzības birojam. PIL **62.panta otrā daļa**, kas regulē sarunu procedūras piemērošanu, iepriekš publicējot paziņojumu par līgumu, nosaka: „Terminā, kāds noteikts paziņojumā par līgumu, kandidāts iesniedz pieteikumu, kas ietver paziņojumā par līgumu un iepirkuma procedūras dokumentos paredzēto informāciju. Pasūtītājs atlasa kandidātus saskaņā ar noteiktajām kvalifikācijas prasībām un uzaicina atlasītos kandidātus uzsākt sarunas. Pasūtītājs vienojas ar visiem kandidātiem par piedāvājumu iesniegšanas termiņu, ko nosaka uzaicinājumā, bet, ja nevar vienoties, šo termiņu nosaka ne īsāku par 10 dienām.” PIL neparedz kārtību un mehānismus, kā pasūtītājs vienojas ar visiem kandidātiem – rakstiski, mutiski vai elektroniski; nenosaka, cik ilgu laiku var aizņemt vienošanās process utml. Identisku problēmu satur arī PIL **64.² panta** (Konkursa dialoga norise) **devītā daļa**: „Pasūtītājs vienojas ar visiem kandidātiem par piedāvājumu iesniegšanas termiņu, ko nosaka uzaicinājumā, bet, ja nevar vienoties, šo termiņu nosaka ne īsāku par 30 dienām.”

Šajā analīzes sadaļā konstatētās problēmas ir jārisina izmantojot *contra legem* paņēmieni (tiesību normas vai likuma labošana).

Pēc būtības, metodikas 6.–10.punktos apskatāmie gadījumi (administratīvo procedūru neesamība; konkursa (izsoles) procedūru neesamība; amatpersonām noteikto speciālo un detalizēto ierobežojumu neesamība; amatpersonu atbildības par pārkāpumiem neesamība; kontroles (arī sabiedriskās kontroles) par valsts pārvaldes orgāniem un amatpersonām neesamība) ir robu paveidi. Tomēr šie gadījumi, sakarā ar to paaugstināto korupcionalitāti, veido patstāvīgus korupcionālus faktorus⁶⁰³.

Administratīvo procedūru neesamība. Korupcionalitāte mazinās, ja eksistē lēmuma pieņemšanas precīza kārtība (administratīvās procedūras). Ideālā gadījumā šīm procedūrām ir jābūt ietvertām likumdošanas aktā, nevis lokālajos normatīvajos aktos. [Metodika, 7.lpp.] Kā piemēru var minēt PIL **3.panta trešo daļu**: „Šo likumu nepiemēro, ja: 1) Ministru kabinets saskaņā ar ārējiem normatīvajiem aktiem informāciju par līgumu vai tā izpildi atzinis par valsts noslēpumu; 2) tā piemērošana varētu radīt kaitējumu būtisku valsts interešu aizsardzībai. Par būtisku valsts interešu aizsardzību katrā konkrētajā gadījumā lemj Ministru kabinets.”

⁶⁰³ Талапина Э.В. Методика анализа коррупциогенности нормативных правовых актов органов исполнительной власти. Всемирный банк, Центр статистических разработок, 2006. – с.7.

Konkursa (izsoles) procedūru neesamība. Publisko iepirkumu mehānismam ir vairākas procedūras, kuras ļauj iegādāties publiskajam sektoram vajadzīgās preces, pakalpojumus un būvdarbus. Pēc sava pretkorupcionālā efekta procedūras kardināli atšķiras. Par procedūru, kas visefektīvāk ļauj minimizēt korupcijas riskus, var uzskatīt atklātu konkursu (PIL 8.panta pirmās daļas 1.punkts; 50.panta pirmā daļa), kurā visi ieinteresētie piegādātāji ir tiesīgi iesniegt piedāvājumus. Slēgts konkurss ir iepirkuma procedūra ar mazāku pretkoruptīvu efektu, jo tajā visi ieinteresētie piegādātāji var pieprasīt tiesības piedalīties, bet piedāvājumus var iesniegt tikai tie kandidāti, kurus pasūtītājs uzaicina (PIL 8.panta pirmās daļas 2.punkts; 50.panta otrā daļa). Līdztekus slēgtam konkursam, koruptīvi riskanto iepirkumu procedūru metožu blokā, autors ietver konkursa dialogu (PIL 8.panta pirmās daļas 4.punkts; 64.¹ panta pirmā daļa) un sarunu procedūru (PIL 8.panta pirmās daļas 3.punkts; 62.pants; 63.pants). Lai arī tiesības piedalīties konkursa dialogā var pieprasīt visi ieinteresētie piegādātāji, tomēr pasūtītājs apspriežas ar atlasītajiem kandidātiem nolūkā izstrādāt vienu vai vairākus pasūtītāja prasībām atbilstošus alternatīvus risinājumus, uz kuru pamata atlasītos kandidātus uzaicina iesniegt piedāvājumus. Savukārt, sarunu procedūra ir iepirkuma procedūra, kurā pasūtītājs apspriežas ar paša izraudzītajiem piegādātājiem un ar vienu vai vairākiem no viņiem rīko sarunas par līguma noteikumiem⁶⁰⁴. Bez tam, no atklātām konkursa procedūrām likums izņem ievērojamu pasūtījumu apjomu, kas ir saistīti ar likuma piemērošanas izņēmumiem (PIL 3.pants), un iepirkuma procedūru piemērošanas izņēmumiem (PIL 5.pants).

Pēc autora domām, koruptīvi riskanto procedūru izvēle (pirkums no viena avota, slēgtais konkurss, sarunu procedūra, konkursa dialogs) nevar palikt iepirkumu komisijas locekļu šaurās grupas pārziņā, t.i. nevar palikt bez ārējās kontroles. Autora piedāvātais risinājums paredz, ka gadījumā, ja iepirkumu komisijai ir radusies nepieciešamība piemērot tieši šīs koruptīvi riskantas procedūras, tai būtu jāsaņem rakstisks akcepts no normatīvajos aktos noteiktās institūcijas, kas pārbaudīs procedūras veida izvēles pamatojumu, kā arī saskaņos vai noraidīs to⁶⁰⁵.

Amatpersonām noteikto speciālo un detalizēto ierobežojumu neesamība. Atbilstoši likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 4.panta pirmās daļas 24.punktam, publiskā iepirkuma komisijas loceklis ir Valsts amatpersona. Likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” paredz ierobežojumus un aizliegumus valsts amatpersonām, interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā, kā arī valsts amatpersonu mantiskā stāvokļa deklarēšanu un valsts amatpersonu deklarāciju pārbaudes mehānismu.

Amatpersonu atbildības par pārkāpumiem neesamība. Amatpersonu atbildības par pārkāpumiem neesamība, pēc autora domām ir viens no nopietnākajiem korupcionālajiem faktoriem. Paredzot, ka Iepirkuma komisija nodrošina iepirkuma procedūras dokumentu izstrādāšanu, protokolē iepirkuma procesa gaitu un *ir atbildīga par iepirkuma procedūras norisi* (PIL 23.panta ceturtdaļa), likums nenosaka kāda veida atbildība ir paredzēta par vienu vai otru pārkāpumu. Līdzīgi arī PIL 72.panta regulējums (lai profesionāli novērtētu iesniegtos metus, pasūtītājs izveido žūrijas komisiju vismaz triju locekļu sastāvā) paredz, ka pasūtītājs *ieceļ atbildīgo sekretāru, kas nodrošina metu konkursa norisi un atbild par iesniegto metu un dalībnieku devīžu anonimitātes nodrošināšanu līdz metu vērtēšanas beigām* (PIL 72.panta otrā daļa), likums neparedz, kā izpaužas šī atbildība.

Vienīgā Publisko iepirkumu norma, kas vedina uz domām, ka šī atbildība var izpausties kā mantiskā – ir Publisko likuma 85.⁴ pants. Atbilstoši panta pirmajai daļai, *zaudējumus, kas nodarīti administratīvā procesa ietvaros, atlīdzina saskaņā ar Administratīvā procesa likumu un Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumu. Lietas par zaudējumu atlīdzināšanu tiesvedības kārtībā izskata Administratīvā rajona tiesa triju tiesnešu sastāvā.* Panta

⁶⁰⁴ Plašāk: Krivinsh A. Presentation „The anticorruption development of the public procurement mechanism”. International Conference for Academic Disciplines. International Journal of Arts & Sciences. 2012.29.10.–01.11., Rome, Italy, American University of Rome.

⁶⁰⁵ Krivinsh A. Presentation „The anticorruption development of the public procurement mechanism”. International Conference for Academic Disciplines. International Journal of Arts & Sciences. 2012.29.10.–01.11., Rome, Italy, American University of Rome.

trešā daļa nosaka, ka pasūtītāja nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu var lūgt vienlaikus ar pieteikuma iesniegšanu tiesā vai vēršoties pie pasūtītāja Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumā noteiktajā kārtībā.

Situācijas uzlabošanai PIL ir skaidri jādefinē, kāda atbildība (disciplinārā, administratīvā, civiltiesiskā, kriminālā) ir piemērojama par vienu vai otru pārkāpumu.

Kontroles (arī sabiedriskās kontroles) par valsts pārvaldes orgāniem un amatpersonām neesamība – nav konstatēta.

Viltus mērķi un prioritātes – nav konstatēti.

Normatīvo tiesību aktu kolīzijas – nav konstatētas.

Lokālo normatīvo aktu pieņemšanas pārmērīgā brīvība. Nolūkā detalizēti noregulēt atsevišķus jautājumus, PIL satur ne tikai atsauci uz citiem likumiem (PIL 83.¹ panta 2.daļa, PIL 85.panta 1.daļa, PIL 85.¹ panta 4.daļa, PIL 85.¹ panta 6.daļa, 85.⁴ panta 1.daļa, 85.⁴ panta 3.daļa), bet arī dažas blanketas normas, kas ļauj zemākā (nekā Saeima) līmeņa struktūrām noteikt attiecīgu jautājumu regulēšanas kārtību. Par šāda līmeņa struktūrām var uzskatīt Ministru kabinetu un pasūtītāju.

Daļa no **Ministru kabinetam** piešķirtajiem pilnvarojumiem attiecībā uz normatīvo aktu izdošanu nav korpūti vi bīstama. Tie ir gadījumi, kad Ministru kabinets nosaka paredzamās līgumcenas noteikšanas kārtību būvdarbu līgumam (PIL 9.panta 5.daļa); līgumcenu robežas (PIL 10.pants); PIL 25.panta pirmajā un ceturtajā daļā, 26.pantā, 27.panta pirmajā daļā, 27.¹ pantā, 75.pantā un 79.panta septītajā daļā minēto paziņojumu saturu un sagatavošanas kārtību (PIL 28.panta 1.daļa); to autotransporta līdzekļu kategorijas, kuru iepirkumos piemēro šā panta prasības, kā arī minēto autotransporta līdzekļu ekspluatācijas izmaksu aprēķināšanas metodiku (46.¹ panta 2.daļa). Šajās PIL normās Ministru Kabineta regulēšanai nodoto problēmu spektrs neskar likuma pamatkodolu, kas ir likumdevēja pārzinā, bet gan palīdz to īstenot tehniski. Tomēr PIL ir ietverti arī tādi pilnvarojumi Ministru kabinetam, kurus autors uzskata par korpūti vi sensitīviem, proti:

- PIL **3.panta 3.daļas** 2.punkts: *Publisko iepirkumu likumu nepiemēro, ja 1) Ministru kabinets saskaņā ar ārējiem normatīvajiem aktiem informāciju par līgumu vai tā izpildi atzinis par valsts noslēpumu (PIL 3.panta 3.daļas 1.punkts); 2) tā piemērošana varētu radīt kaitējumu būtisku valsts interešu aizsardzībai. Par būtisku valsts interešu aizsardzību katrā konkrētajā gadījumā lemj Ministru kabinets.*
- PIL **7.panta 1.daļa**: *„Ja pasūtītājs no saviem līdzekļiem vai no Eiropas Savienības politiku instrumentu vai citas ārvalstu finanšu palīdzības un nacionālā līdzfinansējuma līdzekļiem finansē tāda līguma izpildi, kas nav minēts Publisko iepirkumu likuma 6.pantā, iepirkuma procedūras un to piemērošanas kārtību, kā arī personas, kuras piemēro šīs procedūras, nosaka Ministru kabinets”.*
- PIL **16.panta 2² daļa**: *„Ministru kabinets atbilstoši Publisko iepirkumu likuma 16.panta panta 2.¹ daļai nosaka: 1) gadījumus, kad pasūtītājam (tiešās pārvaldes iestāde) ir obligāti preces vai pakalpojumus iegādāties no centralizēto iepirkumu institūcijām vai ar to starpniecību; 2) preču un pakalpojumu grupas; 3) attiecīgās centralizēto iepirkumu institūcijas un to sniegto pakalpojumu izmantošanas nosacījumus.”*
- PIL **67.panta 3.daļas** 2.punkts: *„Iepirkuma līgumu slēdz uz laiku, ne ilgāku par pieciem gadiem. Pasūtītājs ir tiesīgs noslēgt iepirkuma līgumu uz ilgāku laiku, ja tas ir būtiski nepieciešams līguma izpildes nodrošināšanai ar līguma priekšmetu tieši saistītu tehnisku vai ekonomisku apstākļu dēļ. Šajā gadījumā pirms iepirkuma uzsākšanas pasūtītājam, kas ir tiešās pārvaldes iestāde, nepieciešams saņemt Ministru kabineta atļauju, bet pasūtītājam, kas ir pastarpinātās pārvaldes iestāde, — attiecīgās atvasinātās publiskās personas orgāna atļauju.”*

Daudz plašākus, nekā Ministru kabinetam, pilnvarojumus veidot noteikumus un attiecīgās kārtības, bauda Pasūtītājs. Publisko iepirkumu normas tieši paredz, ka Pasūtītājs nosaka:

- Apakšuzņēmēju nomainīšanas kārtību, kā arī kārtību, kādā jaunie apakšuzņēmēji iesaistāmi līguma izpildē atbilstoši šā likuma 68.panta noteikumiem (PIL **20.panta 3.daļa**).
- Piedāvājuma iesniegšanas un atvēršanas vietu, datumu, laiku un kārtību atklātam konkursam (PIL **51.panta 1.daļas** c punkts).
- Līgumcenas samaksas kārtību, kā arī līguma grozīšanas kārtību un kārtību, kādā pieļaujama atkāpšanās no līguma (PIL **67.panta otrās daļas** 4.punkts un 7.punkts).
- meta un devīzes atšifrējuma iesniegšanas vietu, termiņu un kārtību, ievērojot šā likuma 76. un 77.panta regulējumu (PIL **74.panta 2.daļas** 1.punkta c apakšpunkts).
- kārtību, kādā pēc metu konkursa rezultātu paziņošanas saņemami meti, kas nav godalgoti (PIL **74.panta 2.daļas** 9.punkts).

Papildus tam, PIL satur virkni normu, kas ļauj pasūtītājam patstāvīgi izstrādāt noteikumus vai kārtību, kas ir saistoši piegādātājiem. Pārsvarā šie noteikumi vai kārtība ir atrunāti pasūtītāja izstrādātajā konkursa nolikumā (iepirkuma procedūras dokumentācijā), kas pēc sava tiesiskā statusa iepirkuma procedūrā ir pielīdzināms ārējam normatīvajam aktam, jo iepirkuma procedūras ietvaros tas ir vienlīdz saistošs gan pasūtītājam, gan arī pretendentiem. Likumdevējs ir pilnvarojis pasūtītāju iepirkuma procedūras ietvaros izdot speciālu tiesību aktu, kas nav uzskatāms par iekšējo normatīvo aktu, jo tam ir uz āru vērsts tiesiskais regulējums, attiecīgi, konkursa nolikums nav attiecināms tikai uz pašu izdevēju iestādi, līdz ar to konkrētajā gadījumā nav konstatējama arī Administratīvā procesa likuma 67.panta sestajā daļā paredzētā situācija, t.i., administratīvais akts nav pamatots ar iekšējo normatīvo aktu, bet gan ar tiesiskā satura ziņā ārējam normatīvajam aktam pielīdzināmu tiesību aktu, kas, ņemot vērā Publisko iepirkumu likumā kā speciālā tiesību normā noteikto deleģējumu, ir pieļaujams⁶⁰⁶.

Piemēram, atbilstoši PIL **17.panta otrai daļai**, tehniskajās specifikācijās iekļauj arī noteikumus par darbu izpildes pārbaudēm un darbu pieņemšanu. Saskaņā ar PIL **20.panta trešo daļu**, pasūtītājs paziņojumā par līgumu vai iepirkuma procedūras dokumentos, kā arī iepirkuma līgumā vai vispārīgās vienošanās noteikumos paredz apakšuzņēmēju nomainīšanas kārtību, kā arī kārtību, kādā jaunie apakšuzņēmēji iesaistāmi līguma izpildē atbilstoši šā likuma 68.panta noteikumiem.

Pasūtītājs ir tiesīgs paredzēt speciālus līguma izpildes noteikumus galvenokārt saistībā ar sociāliem apstākļiem vai vides aizsardzības prasībām, ievērojot nosacījumu, ka šie noteikumi nav pretrunā ar Eiropas Savienības tiesībām un ir norādīti tehniskajās specifikācijās vai paziņojumā par līgumu (PIL **21.pants**). PIL **37.panta sestā daļa** nosaka, ka gadījumā, ja tiek piemērota sarunu procedūra, iepriekš publicējot paziņojumu par līgumu, slēgts konkurss vai konkursa dialogs, pasūtītājs var iepriekš paredzēt kandidātu skaitu, kas tiks uzaicināti piedalīties sarunās, iesniegt piedāvājumus vai piedalīties konkursa dialogā, ja vien pietiekams atbilstošu kandidātu skaits ir pieejams. Paziņojumā par līgumu (ja attiecīgā paziņojuma veidlapa šādu informāciju paredz), kā arī iepirkuma procedūras dokumentos pasūtītājs norāda objektīvus un nediskriminējošus kritērijus vai noteikumus, ko tas ir nolēmis piemērot, kā arī minimālo un, ja nepieciešams, maksimālo kandidātu skaitu, kādu paredzēts uzaicināt.

PIL **47.panta ceturtās daļas** 5.punkts paredz, ka gadījumā, ja tiek rīkota elektroniskā izsole, iepirkuma procedūras dokumentos papildus citām ziņām norāda arī noteikumus, kuri pretendentiem jāievēro elektroniskajā izsolē, it sevišķi attiecībā uz minimālajiem izsoles soļiem, kādi tiks pieprasīti, ja tas būs nepieciešams. Atbilstoši PIL **52.panta pirmajai daļai**, pasūtītājs ir tiesīgs pieprasīt, lai pretendents iesniedz vai iemaksā piedāvājuma nodrošinājumu. Pasūtītājs

⁶⁰⁶ Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 2008.gada 18.janvāra lēmums Nr. 4-1.2/08-16.

iepirkuma procedūras dokumentos noteic piedāvājuma nodrošinājuma veidus, apmēru un termiņu, kā arī iesniegšanas un izsniegšanas, iemaksāšanas un izmaksāšanas noteikumus.

PIL **65.panta septītās daļas** otrais teikums nosaka: „Ja vispārīgās vienošanās noteikumos nav paredzēti visi nepieciešamie nosacījumi un piedāvājumi jāizvērtē atkārtoti, šos noteikumus papildina, pamatojoties uz tiem pašiem (ja nepieciešams, sīkāk regulētiem) noteikumiem vai arī citiem noteikumiem atbilstoši vispārīgās vienošanās specifikācijām saskaņā ar šādu procedūru: /.../”. Saskaņā ar PIL **67.panta otro daļu**, pasūtītājs sagatavo iepirkuma līgumu, kurā norāda: 1) pasūtītāja nosaukumu; 2) piegādātāja nosaukumu; 3) iepirkuma priekšmetu, tā apjomu, kvalitātes prasības un citu nepieciešamo informāciju; 4) līgumcenu un tās samaksas kārtību; 5) līguma izpildes termiņu, vietu un nosacījumus; 6) līgumslēdzēju pušu atbildību par līguma neizpildīšanu; 7) līguma grozīšanas kārtību un kārtību, kādā pieļaujama atkāpšanās no līguma; 8) citus noteikumus. Metu konkursa piemērošanas gadījumā, atbilstoši PIL **79.panta devītajai** daļai, godalgas izsniedz metu konkursa nolikumā norādītajā termiņā. Godalgotie metri pāriet pasūtītāja īpašumā, ja metu konkursa noteikumus nav noteikts citādi.

Jāpievērš uzmanība, ka PIL piešķir īpašus pilnvarojumus ne tikai Ministru kabinetam, pasūtītājam un iepirkumu komisijai, bet arī Iepirkuma komisijas priekšsēdētājam, kurš, atbilstoši PIL 23.panta 6.daļai nosaka komisijas sēžu vietu, laiku un *kārtību*.

Normatīvā tiesību akta pieņemšana pārsniedzot izpildvaras orgāna kompetenci – nav konstatēta.

Likuma robu aizpildīšana ar izpildvaras orgāna pieņemto normatīvo tiesību aktu – nav konstatēta.

„Uzspiesta” koruptivitāte – nav konstatēta.

Koruptivitātes citas izpausmes. Atbilstoši PIL 83.panta pirmajai daļai, persona, kura ir vai ir bijusi ieinteresēta iegūt tiesības noslēgt iepirkuma līgumu vai vispārīgo vienošanos vai pretendē uz uzvaru un kura saistībā ar konkrēto iepirkuma procedūru, uz kuru attiecas šis likums, uzskata, ka ir aizskartas tās tiesības vai ir iespējams šo tiesību aizskārums, ko rada varbūtējs Eiropas Savienības normatīvo aktu vai citu normatīvo aktu pārkāpums, ir tiesīga iesniegt iesniegumu par kandidātu vai pretendentu atlases noteikumiem, tehniskajām specifikācijām un citām prasībām, kas attiecas uz konkrēto iepirkuma procedūru, vai par pasūtītāja vai iepirkuma komisijas darbību iepirkuma procedūras norises laikā. Šīs nodaļas izpratnē par iepirkuma procedūru uzskatāma arī šā likuma 8.panta septītajā daļā paredzēto prasību piemērošana. Šajā sakarā koruptīvi bīstama ir PIL 83.panta septītā daļa, kas paredz, ka iesnieguma iesniedzējs ir tiesīgs rakstveidā atsaukt iesniegto iesniegumu jebkurā brīdī, kamēr komisija nav pieņēmusi lēmumu par attiecīgo iesniegumu. Šis regulējums ļauj negodprātīgiem piegādātājiem atsaukt nepamatotus iesniegumus gadījumā, ja tam ir izdevies koruptīvi vienoties ar iepirkuma procedūras uzvarētāju.

Pārsūdzēšanas mehānismi, kas ir iestrādāti PIL paredz, ka pieņemtā lēmuma pārsūdzēšana neaptur tā darbību. Proti, PIL **8.¹ panta** (Iepirkumi, kuriem nepiemēro šajā likumā regulētās iepirkuma procedūras) trīspadsmitā daļa nosaka: „*Pretendents, kas iesniedzis piedāvājumu iepirkumā, uz kuru attiecas šā panta noteikumi, un kas uzskata, ka ir aizskartas tā tiesības vai ir iespējams šo tiesību aizskārums, ir tiesīgs pieņemt lēmumu pārsūdzēt Administratīvajā rajona tiesā Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā. Administratīvās rajona tiesas spriedumu var pārsūdzēt kasācijas kārtībā Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamentā. Lēmuma pārsūdzēšana neaptur tā darbību.*”

Tādi paši nosacījumi attiecas arī uz Iepirkumu uzraudzības biroju. PIL **83.¹ panta pirmā daļa** nosaka, ka Iepirkumu uzraudzības birojs ir tiesīgs iesniegumu atstāt bez izskatīšanas, ja pastāv kāds no šiem kritērijiem: 1) iesniegums neatbilst šā likuma 83.panta pirmās, otrās, trešās vai ceturrtās daļas prasībām; 2) attiecībā uz iepirkuma procedūru par to pašu priekšmetu un uz tā paša pamata jau bijis iesniegts un izskatīts iesniegums; 3) iesniegumā ietvertas ziņas ir acīmredzami nepietiekamas iesniedzēja prasības apmierināšanai vai iesniegums ir acīmredzami noraidāms pēc būtības. Atbilstoši 83.¹ panta otrajai daļai, lēmumu var pārsūdzēt tiesā likumā noteiktajā kārtībā. Lēmuma pārsūdzēšana neaptur tā darbību.”

PIL 85.pants (Komisijas lēmuma pārsūdzēšana) **nosaka sekojošo:** 1) *Komisijas lēmumu var pārsūdzēt Administratīvajā rajona tiesā Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā. Lietu izskata tiesa triju tiesnešu sastāvā.* 2) *Administratīvās rajona tiesas spriedumu var pārsūdzēt kasācijas kārtībā Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamentā.* 3) *Komisijas lēmuma pārsūdzēšana neaptur tā darbību.* Lai arī regulējums par lēmuma darbības neapturēšanu ievērojami paātrina iepirkuma līguma noslēgšanu ar izvēlēto pretendentu un ļauj pasūtītājiem efektīvāk procesēt publisko iepirkumu, tomēr tas vienlaicīgi izraisa arī paaugstināto korupcijas risku.

KNAB 2003.–2011.gadu publisko pārskatu izvēlums

KNAB 2003.gada publiskais pārskats. KNAB publiskajā pārskatā (2003.gads)⁶⁰⁷ ir norādīts, ka Biroja uzdevums iepirkuma uzraudzības jomā ir pārbaudīt valsts amatpersonu rīcību, slēdzot līgumus un veicot apmaksu par preču, pakalpojumu un būvdarbu iepirkumu valsts vai pašvaldību vajadzībām. Pārbaūžu laikā tiek izvērtēts, vai iepirkuma procesā iesaistītās valsts amatpersonas nav pārkāpušas normatīvajos aktos noteikto. Izpildot minētos uzdevumus, 2003. gadā Birojs saņēmis 193 Iepirkumu Uzraudzības birojam iesniegtās sūdzības, kā arī to izskatīšanas protokolus un lēmumus, no tām 2003. gadā 24 gadījumos Birojs uzskatījis par nepieciešamu uzsākt pārbaudi, lai noskaidrotu vai iepirkumu veicot nav izdarītas koruptīvas darbības. 2003. gadā Birojā saņemti un izskatīti arī 107 fizisko un juridisko personu iesniegumi un sūdzības par iespējamiem pārkāpumiem iepirkuma procedūrās. Materiālu sākotnējās pārbaudes rezultātā amatpersonu darbībās saistībā ar iepirkumu veikšanu 5 gadījumos Birojs konstatējis noziedzīga nodarījuma pazīmes un turpina to izmeklēšanu.

2003. gadā Birojs ir uzsācis izstrādāt iepirkumu veicēju datu bāzi, par kuru rīkotajām iepirkuma procedūrām ir reģistrētas vairākas sūdzības (Riskā grupa). Tiek veikta pastiprināta kontrole un uzraudzība riska grupas pasūtītāju rīkotajām iepirkuma procedūrām.

Birojs bieži konstatē publiskā iepirkuma regulējošo normatīvo aktu pārkāpumus, par kuriem atbildība paredzēta Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā, tomēr normatīvā regulējuma trūkuma dēļ atbildība vainīgajām personām tiek piemērota tikai atsevišķos gadījumos. Sodu par izdarīto administratīvo pārkāpumu kompetentā persona var uzlikt, pamatojoties uz sastādīto administratīvo pārkāpumu protokolu. Taču likumā nav noteikts personu loks, kas ir tiesīgs sastādīt administratīvo pārkāpumu protokolus par pārkāpumiem publiskā iepirkuma jomā.

KNAB 2004.gada publiskais pārskats⁶⁰⁸. Birojs 3 gadījumos ierosinājis krimināllietas saistībā ar valsts iepirkumiem. 3 gadījumos pašvaldību valsts amatpersonas sodītas par komercdarbības ierobežojumu neievērošanu, jo guvušas materiālu labumu no komercsabiedrības, kas nodrošinājusi iepirkumu valsts vai pašvaldības vajadzībām⁶⁰⁹. Biroja pārstāvji piedalījās Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD) rīkotajā globālajā forumā „Cīņa ar korupciju un integritātes veicināšana publiskajos iepirkumos” Parīzē, kurā piedalījās valdību pārstāvji, vadošie iepirkumu speciālisti un eksperti no 30 OECD dalībvalstīm, kā arī no Āzijas, Centrāl – un Austrumeiropas, Dienvidamerikas un Āfrikas valstīm. Biroja pārstāvji piedalījās Baltijas Jūras padomes Ekonomiskās sadarbības darba grupas organizētajā seminārā *Licences, Permits and Public Procurement: Areas Endangered by Corruption* Varšavā, Polijā.

KNAB 2005.gada publiskais pārskats⁶¹⁰. Sniedzot priekšlikumus Publisko iepirkumu likumprojektam, Birojs norādījis uz korupcijas un valsts un pašvaldības finanšu līdzekļu izšķērdēšanas riska palielināšanos gadījumā, ja likums tiks attiecināts tikai uz iepirkuma procedūrām sākot ar līgumcenu no 10000 LVL pašreizējo 1000 LVL vietā. Birojs rosina samazināt likumprojektā noteiktās līgumcenas robežu vai arī noteikt atsevišķu kārtību tam, kā tiks veikti iepirkumi līdz 10000 LVL. Birojs arī uzskata, ka Iepirkumu uzraudzības birojam, veicot iepirkuma procedūru organizēšanas uzraudzību, atklājot pārkāpumus iepirkumu jomā, par kuriem Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā ir paredzēta administratīvā atbildība, ir jāpastāda administratīvo pārkāpumu protokoli.

⁶⁰⁷ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2003 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2003.pdf (sk.20.12.2013).

⁶⁰⁸ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2004 // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/parskati/knab_parskats_2003_2004.pdf (sk.20.12.2013).

⁶⁰⁹ http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2004.pdf
Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2004 // http://www.knab.gov.lv/uploads/free/parskati/knab_parskats_2003_2004.pdf (sk.20.12.2013).

⁶¹⁰ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2005 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2005.pdf (sk.20.12.2013).

2005.gada 15.decembrī Saeimā, pieņemot grozījumus likumā „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, precizēta iepirkumu komisijas locekļu atbildība, konkrēti nosakot, ka publiskā iepirkuma komisijas loceklis atzīstams par valsts amatpersonu un viņiem ir saistoši likumā noteiktie ierobežojumi un aizliegumi. Arī līdz šim lielākoties šīm personām jau tika piemērots valsts amatpersonas statuss. Ar šiem grozījumiem tiks novērsti līdzšinējie strīdi par iepirkuma komisijas locekļu atbilstību valsts amatpersonas statusam ar atsevišķu iestāžu vadītājiem, kuri iepirkumu komisijas locekļus neiekļāva valsts amatpersonu sarakstos. 2005.gadā tika ierosinātas 3 krimināllietas publisko iepirkumu sfērā, kurām bija plaša sabiedriskā rezonanse, proti: 2005.gada 28.februārī pret Daugavpils pilsētas domes izpilddirektoru; 2005.gada 5.jūlijā – pret Rīgas pilsētas akciju sabiedrības „Mežaparks” atbildīgas amatpersonu; 2005.gada 16.septembrī – pret Valsts zemes dienesta Administratīvā departamenta direktoru.

KNAB 2006.gada publiskais pārskats. Vērojama arī tendence, ka konstatētie noziedzīgie nodarījumi kļūst arvien sarežģītāki. To apliecina arī fakti – valsts amatpersonas ir sauktas pie atbildības par kukuļņemšanu pat tik specifiskās jomās kā iepirkumi vai lietu izskatīšana tiesā. 2006.gadā palielinājies tādu lietu skaits, kurās nelikumības atklātas vienlaikus vairāku cilvēku darbībās. Īpaši problemātiska joma bijusi iepirkumi valsts un pašvaldību vajadzībām, par ko liecina vairākas Biroja izmeklētās krimināllietas. Milzīgs darbs ir ieguldīts, izmeklējot ar institūciju saimniecisko darbību saistītus noziedzīgus nodarījumus, tai skaitā četras lietas par iepirkumu veikšanu.

2006.gada 5.jūnijā Ģenerālprokuratūras Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļai nosūtīti kriminālprocesa materiāli ar ierosinājumu saukt pie kriminālatbildības Iekšlietu ministrijas amatpersonu un uzņēmuma amatpersonu par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu saistībā ar iepirkumu IeM vajadzībām 2001.gadā.

2006.gada 4.oktobrī prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīti kriminālprocesa materiāli pret Daugavpils pilsētas domes izpilddirektoru.

2006.gada 15.decembrī prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīti kriminālprocesa materiāli pret divām Valsts robežsardzes Galvenās pārvaldes amatpersonām par kukuļņemšanu saistībā ar iepirkumiem.

KNAB 2007.gada publiskais pārskats. 2007.gada publiskajā pārskatā KNAB paziņo, ka ir pieaug Biroja izmeklētāju profesionalitāte un kapacitāte. Vienlaicīgi pieaug arī to atklāto noziedzīgo nodarījumu skaits, kuru izdarīšana ir komplicēta. Izmeklējamās lietas ir apjomīgas un prasa lielus laika un cilvēku resursus. 2007.gada decembrī prokuratūrai bija nosūtīts kriminālprocesa materiāls publisko iepirkumu jomā⁶¹¹. KNAB ierosināja saukt pie kriminālatbildības Aizsardzības ministrijas Aizsardzības īpašumu valsts aģentūras direktoru par kukuļa pieņemšanu lielā apmērā un dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, kas saistīta ar iepirkumiem valsts vajadzībām. Kriminālvajāšanu ir ierosināts uzsākt arī pret divām kāda uzņēmuma intereses pārstāvošajām personām.

KNAB 2008.gada publiskais pārskats. Izvērtējot valsts amatpersonu darbības tiesiskumu gan Rīgā un Rīgas rajonā, gan arī citos Latvijas reģionos, Birojs konstatējis, ka tipiskākie pārkāpumi valsts amatpersonu darbībā ir četrās jomās saistībā ar nelietderīgu un prettiesisku rīcību ar valsts un pašvaldību mantu un finanšu resursiem: publisko iepirkumu veikšanā, īpašumu privatizācijas un atsavināšanas procesā, valstij vai pašvaldībai piederošu nekustamā īpašuma objektu iznomāšanā un valsts un pašvaldību rīcībā ar mantu, ieguldot to kapitālsabiedrībās.⁶¹²

2008.gadā tika ierosinātā krimināllieta pret Rīgas domes Labklājības departamenta amatpersonu par regulārām kukuļņemšanas darbībām iepirkumu procedūrās.

⁶¹¹ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2007 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2007.pdf (sk.20.12.2013).

⁶¹² Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2008 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2008.pdf (sk.20.12.2013).

Jau 2008.gadā KNAB secināja, ka publisko iepirkumu jomā pieaug korupcijas risks: „Ekonomiskās lejupslīdes apstākļos, kad tautsaimniecībā strauji mazinās pieprasījums, uzņēmēju vidū veidojas nesaudzīga konkurence, piemēram, lai iegūtu tiesības pārdot preces un pakalpojumus valsts un pašvaldības iestādēm. Situācijās, kad vairāki desmiti pretendentu piedalās vienā publisko iepirkumu konkursā, pretendentiem, lai nodrošinātu savu pārākumu līdzvērtīgu piedāvājumu konkurencē, var rasties vēlme izmantot arī prettiesiskus paņēmienus. Korupcijas risku vēl vairāk pastiprina atalgojuma samazinājums valsts pārvaldē. Amatspersonas, vēloties nodrošināt līdzšinējo dzīves līmeni, varētu mēģināt izmantot savu dienesta stāvokli savtīgi un piesavināties tām uzticētos līdzekļus vai mantu”⁶¹³.

KNAB 2009.gada publiskais pārskats. 2009.gadā Birojs izmeklējis ne tikai atsevišķus situatīvus korupcijas gadījumus, bet uzsācis vai pabeidzis pirmstiesas izmeklēšanu kriminālprocesos, kuros iegūti pierādījumi par ilgā laika posmā veiktiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas liecina par valsts amatpersonu ilgstoši veidotām, rūpīgi plānotām un pārdomātām koruptīvu noziedzīgu nodarījumu shēmām. Piemēram, pabeigta pirmstiesas izmeklēšana apjomīgā kriminālprocesā saistībā ar ilgstošu kukuļošanu transportlīdzekļu tehniskā stāvokļa kontroles stacijā Rīgā un nosūtīts lūgums uzsākt kriminālvajāšanu pret 17 bijušajiem un esošajiem kontroles inspektoriem un 14 privātpersonām, atklāti noziedzīgi nodarījumu iepirkumu veikšanā dažādās valsts un pašvaldību institūcijās un izmeklētas citas lietas. Novērtējot korupcijas izplatību Latvijā 2009.gadā, Birojs secina, ka galvenās prettiesiskās rīcības jomas valsts un pašvaldību institūcijās saglabājas nemainīgas: publiskie iepirkumi, uzņēmējdarbības uzraudzība, dažāda veida licenču vai atļauju izsniegšana un tiesībaizsardzības sfēra.

Veicot pārbaudes par valsts amatpersonu rīcību ar valsts un pašvaldības mantu un finanšu līdzekļiem, Birojs 2009.gadā ir izskatījis vairāk kā aptuveni 135 dažādus iesniegumos minētus pārkāpumu faktus, no kuriem vairāk nekā 50% bija saistīti ar prettiesiskām darbībām publisko iepirkumu procedūrās. Atskaites periodā Birojs konstatējis, ka kopumā 21 noslēgtais iepirkuma līgums, iespējams, nav ekonomiski pamatots vai arī konkursa nolikums ir izstrādāts ar nolūku, lai izvīrztos nosacījums varētu piemērot kādam konkrētam pretendentam. Biežāk konstatētie pārkāpumi iepirkumu jomā 2009.gadā bija Publisko iepirkumu likumā vai likumā „Par iepirkumu sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju vajadzībām” noteikto procedūru neievērošana, mazo iepirkumu izsludināšanas termiņu neievērošana un iepirkumu sadalīšana daļās, lai nevajadzētu piemērot atklāta konkursa procedūru, vienlaicīgi slēdzot līdzīga rakstura līgumus ar vieniem un tiem pašiem uzņēmumiem, papildu vienošanās slēgšana ar uzvarējušo pretendentu pēc iepirkumu procedūras pabeigšanas, kā arī iepirkumu komisijas locekļu radniecība vai darījuma veida attiecības ar pretendentu.

Starptarp krimināllietām, kuras Birojs 2009.gadā pabeidza izmeklēt un nosūtīja prokuratūrai ar lūgumu uzsākt kriminālvajāšanu, vērojamas vairākas sarežģītas un nozīmīgas lietas, kuru ietvaros atklāti sistemātiski koruptīvi noziedzīgie nodarījumi, tajā skaitā krimināllieta par Rīgas pašvaldības amatpersonas sistemātisku kukuļņemšanu par prettiesisku darbību izdarīšanu, lai pašvaldības iepirkumu procedūrā nodrošinātu uzvaru vēlamajam komersantam; kopumā ierosināts saukt pie kriminālatbildības sešas personas, vainu pierādot četrās noziedzīgu nodarījumu epizodēs.⁶¹⁴

KNAB 2010.gada publiskais pārskats, tostarp, satur arī šādu informāciju: „Gan Biroja uzsāktie kriminālprocesi, gan kriminālvajāšanai nosūtītās lietas norāda uz koruptīvu rīcību tiesībaizsardzības iestādēs un to valsts amatpersonu darbībā, kas veic kontroles un uzraudzības funkcijas attiecībā uz komercsabiedrībām, kā arī publiskajos iepirkumos, it īpaši būvniecības jomā, kur tiek apgūti ievērojami finanšu līdzekļi. /.../ Ekonomiskā situācija valstī un korupcijas risku palielināšanās ietekmējusi arī uztvertās korupcijas līmeni. 2010.gadā starptautiskās organizācijas Transparency International sagatavotais Korupcijas uztveres indekss turpināja

⁶¹³ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2008 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2008.pdf (sk.20.12.2013).

⁶¹⁴ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2009 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2009.pdf (sk.20.12.2013).

kristies, pazeminoties līdz 4,3ballēm (2008.gadā –5,0 balles). Iespējams, ka Korupcijas uztveres indeksu lielā mērā ir ietekmējusi publiskajā telpā izskanējusi informācija par Biroja atklātajiem likumpārkāpumiem, piemēram, amatpersonu kukuļošana saistībā ar publiskajiem iepirkumiem valsts uzņēmumā „Latvenergo” un valsts SIA „Bērnu klīniskā universitātes slimnīca”. /.../ Veicot pārbaudes par valsts amatpersonu rīcību ar valsts un pašvaldības mantu un finanšu līdzekļiem, Birojs konstatēja 119 pārkāpumus, no tiem 60% gadījumu bija saistīti ar pārkāpumiem publisko iepirkumu procedūrās, 19% gadījumu valsts amatpersonas, izmantojot dienesta stāvokli vai pārsniedzot tām noteiktās amata pilnvaras, guvušas nepelnītu labumu sev vai citām personām. Analizējot sīkāk pārkāpumus iepirkumu jomā, 20 gadījumos noslēgtais iepirkuma līgums nebija ekonomiski pamatots vai arī konkursa nolikums, iespējams, tika izstrādāts ar nolūku, lai izvirzītos nosacījumus varētu piemērot kādam konkrētam pretendētā, savukārt vēl 16 gadījumos Birojs konstatēja, ka institūcijas veica publiskos iepirkumus, nepiemērojot likumā noteikto iepirkuma procedūru⁶¹⁵. Praktiski vienīgais risinājums, kuru KNAB piedāvā situācijas uzlabošanai ir šāds: „Ņemot vērā, ka publiskie iepirkumi ir būtisks valsts budžeta līdzekļu izlietošanas mehānisms, kas Latvijā saistās arī ar augstiem korupcijas riskiem, Birojs rosināja piemērot atbildību par pārkāpumiem publisko iepirkumu jomā un beidzot nozīmēt institūciju, kas uzrauga šo jomu”.

2010.gadā Birojs pabeidza izmeklēt un nosūtīja prokuratūrai krimināllietas, kuru ietvaros atklāti koruptīvi noziedzīgi nodarījumi: pret 10 personām par dažādiem noziedzīgiem nodarījumiem – kukuļošanu, dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, komerciālo uzpirkšanu, krāpšanu, viltotu dokumentu izmantošanu – saistībā ar publiskajiem iepirkumiem, būvniecības un celtniecības darbiem, finanšu līdzekļu izlietošanu valsts SIA „Bērnu klīniskā universitātes slimnīca”; pirmstiesas izmeklēšanā tika iegūti pierādījumi 9 noziedzīgu nodarījumu epizodēs; Pārskata gadā Biroja izmeklētāji turpināja veikt pirmstiesas izmeklēšanu arī nozīmīgos 2010.gadā uzsāktajos kriminālprocesos, piemēram: saistībā ar AS „Latvenergo” amatpersonu iespējamajām pretlikumīgajām darbībām uzsāktajā kriminālprocesā par kukuļņemšanu, dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu mantkārīgā nolūkā un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu lielā apmērā; par iespējamu Rīgas pašvaldības amatpersonu kukuļošanu saistībā ar autobusu iegādes organizēšanu Rīgas pašvaldības vajadzībām; 2010.gada decembrī izmeklējamās darbības tika kvalificētas kā kukuļņemšana, kukuļdošana, starpniecība kukuļošanā un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana; Kopumā astoņos Biroja darbības gados tiesām nodotas 131 krimināllietas pret 278 personām. Uz 2010.gada 31.decembri stājušies spēkā tiesas spriedumi 95 Biroja krimināllietās pret 153 personām (no tiem 2010.gadā 15 spriedumi par 30 personām). Kopumā 133 jeb 87% no visām apsūdzētajām personām atzītas par vainīgām un notiesātas.

Piedaloties Iepirkumu uzraudzības biroja pārstāvjiem, vienā no Padomes sēdēm tika diskutēts par jautājumu, kā veicināt soda neizbēgamību par pārkāpumiem publisko iepirkumu procesā. Ar Padomes locekļu balsu vairākumu tajā tika atbalstīts viedoklis, ka korupcijas mazināšanai publisko iepirkumu jomā neatliekami ir jāievieš amatpersonu administratīvā atbildība, ko piemērotu Iepirkumu uzraudzības birojs.

KNAB 2011.gada publiskais pārskats norāda, ka arvien biežāk tiek konstatēts, ka personiska labuma gūšanā iesaistītās personas ir izveidojušas ciešas privātas saites, strādā konspiratīvi, dažādi interpretējamās tiesību aktu normas meistarīgi pielāgo nepieciešamajam risinājumam, prettiesisko maksājumu nodošanā izmanto starpnieku ķēdes, fiktīvus uzņēmumus, ārzonās reģistrētas komercsabiedrības un citas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas shēmas. Šādas parādības galvenokārt notiek sektoros, kur tiek pārvaldīti ievērojami finanšu līdzekļi, it īpaši publiskajos iepirkumos tādos sektoros kā sabiedrisko pakalpojumu sniedzēji, pašvaldības un publiskās kapitālsabiedrības, kā arī jomās, kur valsts veic uzņēmumu darbības likumības uzraudzību un ēnu ekonomikas apkarošanu⁶¹⁶.

⁶¹⁵ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2010 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2010.pdf (sk.20.12.2013).

⁶¹⁶ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2011 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2011.pdf (sk.20.12.2013).

Publisko iepirkumu jomā KNAB krimināllietu apskats (2004.–2012.gadi)

2004.gadā krimināllietā tika ierosināta par Veselības obligātās apdrošināšanas valsts aģentūras (VOAVA) amatpersonas izdarītām tīšām darbībām. Būdam iepirkuma konkursa komisijas priekšsēdētājs, VOAVA direktora vietnieks ārstniecības pakalpojumu jautājumos ļaunprātīgi tika izmantoti dienesta stāvokli konkursa laikā.

2004.gadā krimināllietā tika ierosināta pret Nacionālo Bruņoto Spēku (NBS) Nodrošinājuma pavēlniecības štāba Iegādes un infrastruktūras pārvaldes izpētes nodaļas virsnieku, par to, ka viņš ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli un veicot dienesta viltojumu, lobēja uzņēmumu, kas piedalījās valsts iepirkumos⁶¹⁷.

2005.gada 5.jūlijā ierosināta krimināllietā pēc KL 318.panta (Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana) otrās daļas par Rīgas pilsētas akciju sabiedrības „Mežaparks” atbildīgas amatpersonas pretlikumīgām darbībām. A/s „Mežaparks” amatpersona laika periodā no 2003. gada jūlija līdz 2004. gada oktobrim, pārkāpjot likumu „Par iepirkumu valsts vai pašvaldību vajadzībām”, „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” un likuma „Par grāmatvedību” normas, noslēdzis nomas līgumu ar sev piederošu individuālo uzņēmumu par automašīnas nomu. Saskaņā ar noslēgto nomas līgumu amatpersona veica maksājumus no a/s „Mežaparks” līdzekļiem, pārskaitot tos sev piederošajam uzņēmumam.

2005.gada 16.septembrī ierosināta krimināllietā pēc KL 318.panta (Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana) otrās daļas par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu mantkārīgā nolūkā, rīkojot fiktīvas iepirkuma procedūras, un par atkārtotu valsts institūcijas naudas līdzekļu piesavināšanos, legalizējot to izcelsmi, ko izdarījis Valsts zemes dienesta Administratīvā departamenta direktors.

2006.gada 5.jūnijā Ģenerālprokuratūras Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļai nosūtīti kriminālprocesa materiāli ar ierosinājumu saukt pie kriminālatbildības Iekšlietu ministrijas (IeM) amatpersonu un uzņēmuma amatpersonu par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu saistībā ar iepirkumu IeM vajadzībām 2001.gadā. Pirmstiesas izmeklēšanā konstatēts, ka IeM sistēmas iestāžu vajadzībām tika iepirkti formas tērpi no auduma, kas neatbilst izsoles noteikumos norādītajām prasībām, ko apstiprina audumu tekstilšķiedru ekspertīzes. Pirmstiesas izmeklēšanā iegūti pierādījumi tam, ka uzņēmuma amatpersona, ļaunprātīgi izmantojot savas pilnvaras un viltotus dokumentus, mantkārīgā nolūkā, maldināja IeM amatpersonas. Kriminālprocesa materiāli liecina, ka, piedaloties izsolē par formas tērpu iegādi IeM sistēmas iestāžu vajadzībām un iesniedzot pieteikumu, uzņēmuma amatpersona apliecināja piedāvājuma dokumentos sniegto ziņu patiesumu. Pārbaudot uzņēmuma piedāvājuma dokumentus, tika konstatēts, ka 18 izsolei iesniegtie audumu testēšanas pārskati ir viltoti. Savukārt par izsoles komisijas priekšsēdētāju ieceltā IeM amatpersona neveica nepieciešamās darbības, lai novērstu būtisku kaitējumu. Pirmstiesas izmeklēšanā noskaidrots, ka izsoles komisijas priekšsēdētājam kļuva zināms, ka uzņēmuma iesniegtie auduma testēšanas pārskati ir viltoti, tomēr IeM amatpersona neizdarīja pēc likuma vai uzlikta uzdevuma nepieciešamās darbības, lai novērstu kaitējumu pārvaldības kārtībai, ar likumu aizsargātām personu tiesībām un interesēm, tādējādi radot būtisku kaitējumu valstij.

Biroja izmeklētājs ierosināja saukt pie kriminālatbildības IeM amatpersonu pēc Krimināllikuma 319.panta (Valsts amatpersonas bezdarbība) pirmajā daļā un uzņēmuma amatpersonu pēc Krimināllikuma 275.panta (Dokumenta, zīmoga un spiedoga viltošana un viltota dokumenta, zīmoga un spiedoga realizēšana un izmantošana) otrajā daļā un 196.panta (Pilnvaru ļaunprātīga izmantošana un pārsniegšana) otrajā daļā paredzētā noziedzīga nodarījuma.

⁶¹⁷ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats 2004 // http://www.knab.lv/uploads/free/parskati/knab_publicais_parskats_2004.pdf (sk.20.12.2013).

2006.gada 4.oktobrī prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīti kriminālprocesa materiāli pret Daugavpils pilsētas domes izpilddirektoru par kukuļņemšanu un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu. Pirmstiesas izmeklēšanā noskaidrots, ka 2004.gadā Daugavpils pilsētas domes izpilddirektors vienoties ar vairākiem uzņēmējiem par to, ka viņš, izmantojot savu dienesta stāvokli, panāks, lai uzņēmēju pārvaldītāji vai ieteiktie uzņēmumi uzvarētu divu pašvaldības uzņēmumu – a/s „Daugavpils siltumtīkli” un SIA Daugavpils dzīvokļu un komunālās saimniecības uzņēmums” organizētajos iepirkumos. Par minētajām darbībām Daugavpils pilsētas domes amatpersona kā kukuli saņēma dažādas naudas summas atbilstoši konkrēto iepirkumu apjomam – par katru iepirkumā mazā, atstrādātās eļļas un bitumena tonnu, kopumā kukuļos saņemot vairāk nekā Ls 5 000. Biroja izmeklētājs Daugavpils pilsētas domes izpilddirektoru ierosināja saukt pie kriminālatbildības par kukuļņemšanu sevišķi pastiprinošos apstākļos un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu pastiprinošos apstākļos (Krimināllikuma 320.panta trešā daļa un 195.panta otrā daļa).

2006.gada 15.decembrī prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīti kriminālprocesa materiāli pret divām Valsts robežsardzes Galvenās pārvaldes (turpmāk tekstā – VRS GP) amatpersonām par kukuļņemšanu saistībā ar iepirkumiem. Uzsākt kriminālvajāšanu ir lūgts vēl pret četrām aizdomās turētām personām: vienu – par kukuļdošanu un trīs – par kukuļošanas atbalstīšanu. 2006.gada 25.septembrī uzsāktā kriminālprocesa ietvaros iegūtie pierādījumi dod pietiekamu pamatu uzskatīt, ka VRS GP Apgādes dienesta priekšnieks, būdams valsts amatpersona un iepirkumu komisijas priekšsēdētājs, izmantojot savu dienesta stāvokli, no 2003.gada oktobra līdz 2006.gada septembrim grupā ar otru amatpersonu – Apgādes dienesta inspektoru veica iepriekš saskaņotas un pārdomātas darbības, kas saistītas ar kukuļu pieprasīšanu un pieņemšanu no vairākiem uzņēmējiem. Kriminālprocesa materiāli liecina, ka kukuli ir pieprasīti par to, lai iepirkumos uzvarējušie uzņēmumi turpmāk varētu sekmīgi sadarboties ar VRS GP, proti, sniegt savus pakalpojumus – piegādāt saimniecības preces, kancelejas preces, veikt automobiļu tehnisko apkopi, un, iespējams, arī nākotnē ar tiem tiktu slēgti jauni līgumi. Pirmstiesas izmeklēšanā noskaidrots, ka uzņēmumu īpašniekiem bija jāmaksā kukulis 10% apmērā no VRS GP noslēgto līgumu summas. Kopumā ilgstošā laika posmā no uzņēmējiem par viņu firmu sniegtajiem pakalpojumiem VRS GP vajadzībām abas amatpersonas kukuļos saņēma vairāk nekā Ls 3 800.

2007.gadā Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja izmeklētājs nosūtījis prokuratūrai kriminālprocesa materiālus, ierosinot saukt pie kriminālatbildības Aizsardzības ministrijas Aizsardzības īpašumu valsts aģentūras (AĪVA) direktoru par kukuļa pieņemšanu lielā apmērā un dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, kas saistīta ar iepirkumiem valsts vajadzībām. Kriminālvajāšanu ir ierosināts uzsākt arī pret divām kāda uzņēmuma intereses pārstāvošajām personām. Pirmstiesas izmeklēšanas laikā noskaidrots, ka AĪVA direktors, būdams arī iepirkumu komisijas vadītājs, izmantoja savas dienesta pilnvaras un apzināti veica pretlikumīgas darbības, t.sk. kopā ar ieinteresētajām personām organizēja fiktīvu iepirkumu par mākslīgi paaugstinātām cenām un nodrošināja sev vēlāmā uzņēmuma uzvaru ar būvniecību saistītā cenu aptaujā. Kriminālprocesa materiāli liecina, ka par šīm darbībām iestādes vadītājs pieņēma kukuli 20000 latu apmērā no iepirkumā uzvarējušā uzņēmuma pārstāvja. Kriminālprocesa ietvaros konstatēts, ka amatpersonas darbības izraisījušas smagas sekas, nodarot valstij zaudējumus vairāk kā 28 000 latu apmērā. Uzskatot, ka pirmstiesas izmeklēšanas laikā ir savākti pietiekami pierādījumi, KNAB izmeklētājs ierosina uzsākt kriminālvajāšanu pret AĪVA direktoru par smagu noziegumu izdarīšanu – kukuļa pieņemšanu lielā apmērā un dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu (Krimināllikuma 320.panta otrā un 318.panta otrā daļa)⁶¹⁸. Savukārt vienu privātpersonu ierosina saukt pie kriminālatbildības par kukuļdošanu un krāpšanu lielā apmērā (KL 323.panta pirmā daļa un 177.panta trešā daļa), bet otru – par krāpšanas atbalstīšanu (KL 177.panta trešā daļa un 20.panta ceturtā daļa). Visām trijām aizdomās turētām

⁶¹⁸ KNAB ierosina saukt pie kriminālatbildības AM Aizsardzības īpašumu valsts aģentūras direktoru par kukuļņemšanu lielā apmērā // http://www.knab.lv/lv/knab/press/article.php?id=107848#_ftn1 (sk.20.12.2013).

personām KNAB izmeklētājs piemērojis ar brīvības atņemšanu nesaistītus drošības līdzekļus⁶¹⁹. **Lietas iznākums.** 2012.gada septembrī Augstākās tiesas Senāts atstāja negrozītu spriedumu, ar kuru bijušajam Aizsardzības īpašumu valsts aģentūras direktoram V.P. par kukuļņemšanu un dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu piesprieda pieci gadi un seši mēneši cietumā, mantas konfiskācija un divu gadu liegums ieņemt atbildīgus amatus valsts dienestā. AT Senāta lēmums nav pārsūdzams⁶²⁰. Uzņēmuma "Vigo BK" valdes locekli R.B., kuram iepriekš bija noteikta psihiatriskā ekspertīze, tiesa atbrīvojusi no kriminālatbildības un noteikusi vīrietim piespiedu līdzekli – ārstēšanos medicīnas iestādē. Viņš esot saslimis ar psihiskiem traucējumiem. Lietā figurēja vēl kāda privātpersona, taču tai apsūdzība netika uzrādīta.

2009.gadā Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja izmeklētājs nosūtījis prokuratūrai 2008.gada 4.martā uzsāktā kriminālprocesa materiālus ar lūgumu saukt pie kriminālatbildības Rīgas domes Labklājības departamenta (turpmāk – RD LD) amatpersonu par regulārām kukuļņemšanas darbībām iepirkumu procedūrās un kādu privātpersonu par vairākkārtēju starpniecību kukuļošanā, kā arī četras privātpersonas par kukuļošanu, kas notikusi laika periodā no 2007.gada līdz 2008.gada 4.martam. Izmeklēšanas ietvaros iegūti pietiekami pierādījumi četrām noziedzīgu nodarījumu epizodēm, kuru ietvaros konstatēts, ka valsts amatpersona, būdama iepirkumu komisijas priekšsēdētājs, izmantojot viņam pieejamo informāciju un savas labās zināšanas par prasībām publiskā iepirkuma organizēšanā, apmaiņā pret kukuļiem apzināti veikusi tīšas darbības, lai veicinātu atsevišķu komersantu uzvaru konkrētās iepirkumu procedūrās. Pirmās epizodes izmeklēšanā noskaidrots, ka aizdomās turētā amatpersona pa daļām pieņēmusi kukuli 2000 latu apmērā par to, ka, izmantojot savu dienesta stāvokli, veica darbības kādas SIA interesēs RD LD organizētajā iepirkumā par renovācijas darbiem Rīgas Latgales priekšpilsētas Sociālā dienesta teritoriālajā centrā. Būdams iepirkumu komisijas priekšsēdētājs, aizdomās turētais konsultēja pretendentu par konkursa pieteikuma sagatavošanu, izpaudiva informāciju par konkursa norises niansēm un izdarīja labojumus iepirkumu procedūrai sagatavotajos dokumentos, lai tie būtu noformēti atbilstoši konkursa nolikuma prasībām, tādējādi radot priekšnoteikumus kukuļdevēju pārstāvētās SIA uzvarai konkursā un līguma noslēgšanai par Ls 118 437,65 bez PVN. KNAB izmeklētājs lūdz saukt pie kriminālatbildības vēl divas fiziskas personas par starpniecību kukuļošanā un kukuļdošanu RD LD amatpersonai par viņu interesēs veiktajām darbībām. Otrās epizodes izmeklēšanas gaitā konstatēts, ka aizdomās turētā amatpersona pa daļām pieņēmusi kukuli 1500 latu apmērā, lai rīkotos kādas SIA interesēs RD LD organizētajā iepirkumā – atklātā konkursā par Rīgas pašvaldības sociālās dzīvojamās mājas karstā ūdens apgādes iekšējās sistēmas, centrālās apkures iekšējās sistēmas renovāciju, kas tika veikts 2007.gada pavasarī. Būdams šī iepirkuma komisijas priekšsēdētājs, RD LD amatpersona pārbaudīja, sakārtoja un veica labojumus kādas SIA piedāvājumā šai iepirkuma procedūrai un ieteica pretendentam samazināt piedāvājuma summu, kas veicināja komersanta uzvaru konkursā un līguma noslēgšanu ar to par summu Ls 130 970,35 bez PVN. Izmeklēšanas laikā savāktie pierādījumi dod pietiekošu pamatu izmeklētājam lūgt saukt pie kriminālatbildības vēl divas fiziskas personas par kukuļdošanu un starpniecību kukuļošanā, lai veicinātu komersanta uzvaru šajā iepirkumā. Vēl viena noziedzīga nodarījuma epizode ir saistīta ar RD LD amatpersonas kukuļņemšanu 500 latu apmērā par darbībām kādas SIA interesēs pašvaldības iepirkumā – cenu aptaujā par sociālās mājas logu un durvju nomaiņu, fasādes siltināšanu, kas notika 2007.gada nogalē. Apmaiņā pret kukuli aizdomās turamā amatpersona pārbaudīja iepirkumu procedūrai kādas SIA sagatavotos dokumentus, lai tie būtu noformēti atbilstoši konkursa nolikumam, informēja kukuļošanas starpnieku par konkursa norises niansēm, tādējādi veicinot šīs SIA uzvaru iepirkuma procesā, kas arī notika, jo komisija nolēma slēgt līgumu ar šo uzņēmumu par piedāvāto summu Ls 84 713,03 bez PVN. Arī šajā epizodē KNAB veiktās izmeklēšanas ietvaros ir izdevies savākt pietiekamus pierādījumus kukuļdevēja un kukuļošanas starpnieka saukšanai pie kriminālatbildības. Arī vēl vienā iepirkuma procedūrā, kas

⁶¹⁹ KNAB ierosina saukt pie kriminālatbildības AM Aizsardzības īpašumu valsts aģentūras direktoru par kukuļņemšanu lielā apmērā // http://www.knab.lv/lv/knab/press/article.php?id=107848#_ftn1 (sk.20.12.2013).

⁶²⁰ AT negroza spriedumu bijušajam aizsardzības īpašumu direktoram Pavliņam par kukuļņemšanu // <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/at-negroza-spriedumu-bijusajam-aizsardzibas-ipasumu-direktoram-pavlinam-par-kukulnemsanu.d?id=42679748> (sk.20.12.2013).

noslēdzās 2007.gada 7.decembrī, aizdomās turamā persona, būdama pašvaldības iepirkuma – cenu aptaujas par kāda dienas aprūpes centra telpu renovāciju, komisijas priekšsēdētājs, sniedza vienam no pretendentiem informāciju par cenu aptaujas gaitu, veica cenu aptaujai viņa pārstāvētā uzņēmuma sagatavoto dokumentu labošanu, lai tie atbilstu konkursa nolikumam un radīja kukuļdevējam priekšstatu par to, ka viņš veic visas iespējamās darbības, lai SIA uzvarētu šajā cenu aptaujā. Rezultātā no 39 pretendentiem, kas bija iesniegušu piedāvājumu, cenu aptaujas komisija pieņēma lēmumu slēgt līgumu par Ls 37 871,04 bez PVN tieši ar šo SIA. Amatpersona par darbībām kukuļdevēja interesēs saņēma materiālu labumu – kukuli, 100 latu apmērā no kāda komersanta pārstāvja, kura vainas pierādīšanai noziedzīga nodarījuma – kukuļdošanas, izdarīšanā arī ir savākti pietiekami pierādījumi. Ņemot vērā, ka ir savākti pietiekami pierādījumi, KNAB izmeklētājs lūdz prokuratūru uzsākt kriminālvajāšanu pret Rīgas domes Labklājības departamenta amatpersonu pēc Krimināllikuma 320.panta otrās daļas, kā arī vēl pret piecām privātpersonām –vienu pēc Krimināllikuma 322.panta otrajā daļā un četrām – pēc Krimināllikuma 323.panta pirmajā daļā paredzētajām noziedzīga nodarījuma pazīmēm⁶²¹.

2009.gada 22.oktobrī KNAB uzsācis kriminālprocesu par iespējamiem noziedzīgiem nodarījumiem laika posmā no 2007.gada līdz 2009.gadam saistībā ar publiskajiem iepirkumiem valsts SIA „Bērnu klīniskā universitātes slimnīca” (BKUS) vajadzībām. Kriminālprocesa izmeklēšanas gaitā 3.novembrī tika aizturētas piecas personas – divas par iepirkumiem atbildīgās BKUS amatpersonas un trīs privātpersonas. Jau ziņots, ka Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB), veicot vairāk nekā 20 kratīšanas piecu par nelikumībām saistībā ar būvdarbu iepirkumiem Bērnu slimnīcā aizdomās turamo personu darba vietās, dzīvesvietās un viņu uzturēšanās vietās dažādos Latvijas reģionos, izņēmis finanšu līdzekļus dažādās valūtās vairāk nekā 700 000 latu apmērā, kuru izcelsme tiks noskaidrota turpmākās izmeklēšanas laikā. Kriminālprocesā iegūtie pierādījumi esot pietiekami, lai KNAB izmeklētājs atzītu aizturētās personas par aizdomās turētajām dažādos noziedzīgos nodarījumos – dienesta pilnvaru pārsniegšana, dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, kukuļņemšana, kukuļdošana, komerciālā uzpirkšana, dokumentu viltošana un krāpšana⁶²².

2010.gadā KNAB ierosināja kriminālprocesu par to, ka Vācijas autobūves koncerna „Daimler AG” meitasuzņēmuma „Evo Bus GmbH” amatpersonas laikā no 2002.gada jūlija līdz 2006.gada decembrim par 117 autobusu „Mercedes Benz” iegādes organizēšanu Rīgas pašvaldības vajadzībām, izmantojot personu un firmu starpniecību, nepamatoti paaugstināja iepirkuma cenu un nelikumīgi ieguva līdzekļus nelikumīgiem maksājumiem valsts amatpersonām par iepirkuma nodrošināšanu. Saskaņā ar KNAB iepriekš sniegto informāciju kukuļdošanas starpnieki saņēmuši nodošanai, iespējams, Rīgas pašvaldības amatpersonām vairāk nekā 4,3 miljonus eiro (3,022 miljonus latu). Šajā lietā vēl biroja turpinās izmeklēšana.

2012.gadā Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs nosūtījis Ģenerālprokuratūrai 2010.gada 14.jūnijā uzsāktā kriminālprocesa materiālus par valsts AS „Latvenergo” amatpersonu iespējamajām pretlikumīgajām darbībām laika posmā no 2006.gada līdz 2010.gada jūnijam, kas saistītas ar dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu mantkārīgā nolūkā, kukuļņemšanu lielā apmērā un personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās, kā arī noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu lielā apmērā un organizētā grupā.

KNAB izmeklētājs rosina uzsākt kriminālvajāšanu kopumā pret 17 personām saistībā ar amatpersonu kukuļdošanu AS „Latvenergo” realizētajos Pļaviņu HES un TEC-2 rekonstrukcijas projektos: 1) par kukuļņemšanu – pret četrām bijušajām AS „Latvenergo” amatpersonām, pret divām no tām – arī par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu; 2) par kukuļdošanu – pret četriem ārvalstu komercuzņēmumu pilnvarotajiem pārstāvjiem; 3) par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu – pret astoņām personām, pret vienu no tām – arī par starpniecību kukuļdošanā, kas izdarīta atkārtoti; 4) par starpniecības kukuļdošanā atbalstīšanu – pret vienu personu.

⁶²¹ KNAB ierosina sākt kriminālvajāšanu pret RD amatpersonu par kukuļņemšanu saistībā ar iepirkumiem // <http://www.knab.lv/lv/knab/press/article.php?id=180035> (sk.20.12.2013).

⁶²² http://staburags.diena.lv/news/article.html?xml_id=10176 (sk.20.12.2013).

Pirmstiesas izmeklēšanas laikā iegūtie pierādījumi liecina, ka AS „Latvenergo” amatpersonas un darbinieki, izmantojot savu dienesta stāvokli un rīkojoties mantkārīgā nolūkā, personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās pieņēmušas kukuļus lielā apmērā, lai nodrošinātu labvēlīgu lēmumu pieņemšanu vairākās ārvalstīs – Spānijā, Turcijā un Zviedrijā, reģistrētu uzņēmumu interesēs saistībā ar AS „Latvenergo” publiskajiem iepirkumiem un rekonstrukcijas darbiem.

Iegūto pierādījumu kopums dod pamatu KNAB izmeklētājam uzskatīt, ka, izmantojot starp kukuļošanas starpnieka uzņēmumiem un ārvalstu komercuzņēmumiem noslēgtos konsultāciju līgumus, tika saņemta nauda, kas kā kukulis tika nodota AS „Latvenergo” amatpersonām un darbiniekiem par iepirkumu līgumu slēgšanu, to izpildi, kā arī par neizpaužamas komercinformācijas saņemšanu. Tāpat pierādījumu kopums dod pamatu secināt, ka kukuļošanas starpnieks, iesaistot arī citas personas, faktiski pārvaldīja AS „Latvenergo” amatpersonām prettiesiski nodotos finanšu līdzekļus.

KNAB rīcībā esošā informācija liecina, ka AS „Latvenergo” amatpersonas un konsultāciju uzņēmumu īpašnieks organizētā grupā, lai slēptu pretlikumīgi iegūtu finanšu līdzekļu izcelsmi, īstenojuši noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu lielā apmērā, izmantojot Latvijā un daudzās ārvalstīs reģistrētus uzņēmumus, veicot dažādus naudas pārskaitījumus, darījumus ar nekustamajiem īpašumiem un ieguldījumus viņiem piederošajos uzņēmumos. Saistībā ar līgumu par TEC-2 pirmās kārtas rekonstrukcijas darbiem (178 miljoni eiro) no 2006.gada līdz 2009.gada jūnijam vairākos maksājumos ar daudzās valstīs reģistrētu uzņēmumu starpniecību tika nodots kukulis par kopējo summu ne mazāku kā 6 miljoni eiro un par Pļaviņu HES rekonstrukcijas darbiem (32 miljoni eiro) no 2007.gada līdz 2010.gada maijam – ne mazāku kā 1 miljons eiro. Savukārt saistībā ar līgumu par TEC-2 otrās kārtas rekonstrukcijas darbiem (57 miljoni ASV dolāru un 289 miljoni eiro) 2010.gada maijā tika nodoti 1,1 miljoni eiro, bet lielākā daļa no plānotā aptuveni 11 miljonu eiro kukuļa netika nodota, jo 2010.gada jūnijā KNAB uzsāktā kriminālprocesa ietvaros vairākas personas tika aizturētas.

Pirmstiesas kriminālprocesa izmeklēšanas laikā ir nosūtīti 34 tiesiskās palīdzības lūgumi uz 14 ārvalstīm. Tāpat kriminālprocesa ietvaros daudzās ārvalstīs ir veiktas personu pratināšanas un kratīšanas. Kriminālprocesa ietvaros izmeklēšanas darbību nodrošināšanā tika iesaistīti Eiropas Krāpšanas apkarošanas biroja (OLAF) eksperti un ar *Eiropas Komisijas* starpniecību ir notikusi sadarbība arī ar citu valstu izmeklēšanas iestāžu pārstāvjiem. Jau ziņots, ka ar tiesas lēmumu daļa no kriminālprocesa ietvaros arestētajiem finanšu līdzekļiem – dažādās valūtās kopumā 448 000 latu apmērā – atzīti par noziedzīgi iegūtu mantu, ņemot vērā KNAB izmeklētāja iesniegtos materiālus, jo izmeklēšanas gaitā tika iegūti pietiekami pierādījumi, kas nerada šaubas par tās noziedzīgo izcelsmi un saistību ar noziedzīgu nodarījumu. KNAB norāda, ka neviena persona netiek uzskatīta par vainīgu, kamēr tās vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā netiek konstatēta Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā⁶²³.

2012.gada decembrī Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB) nosūtījis Zemgales tiesas apgabala prokuratūrai 2011.gada maijā uzsāktā kriminālprocesa materiālus, rosinot uzsākt kriminālvajāšanu pret diviem pašvaldības SIA „Jelgavas pilsētas slimnīca” pārstāvjiem un divām komercuzņēmumu amatpersonām un līdzīpašniekiem par iespējamām prettiesiskajām darbībām saistībā ar medicīnas aprīkojuma iegādi slimnīcas vajadzībām.

Pirmstiesas izmeklēšanā noskaidrots, ka divi pašvaldības SIA „Jelgavas pilsētas slimnīca” pārstāvji prettiesiski pieņēmuši no diviem uzņēmējiem atlīdzību kopumā 1 000 latu apmērā saistībā ar slimnīcas iepirkto aprīkojumu. SIA „Jelgavas pilsētas slimnīca” valdes loceklis, būdams valsts amatpersona, 2011.gada maijā no diviem komercuzņēmumu vadītājiem pieņēma kukuli 700 latu apmērā, savukārt slimnīcas nodaļas vadītājs, būdams pašvaldības iestādes darbinieks, kas nav valsts amatpersona, no uzņēmējiem pieprasīja un prettiesiski pieņēma materiālu labumu 300 latu apmērā. Izmeklēšanas gaitā iegūto pierādījumu kopums dod pamatu KNAB izmeklētājam uzskatīt, ka arī 2010.gadā saistībā ar kādu Eiropas Reģionālās

⁶²³ KNAB rosina uzsākt kriminālvajāšanu saistībā ar kukuļošanu vairākos AS „Latvenergo” publiskajos iepirkumos un rekonstrukcijas darbos // <http://www.knab.lv/lv/knab/press/article.php?id=380793> (sk.20.12.2013).

attīstības fonda (ERAF) līdzfinansēto iepirkumu SIA „Jelgavas pilsētas slimnīca” valdes loceklis tīši nav izdarījis visas Publisko iepirkumu likumā noteiktās darbības, lai efektīvi izmantotu pašvaldības uzņēmuma līdzekļus. Valsts amatpersonas bezdarbības rezultātā par iepirkuma uzvarētāju tika atzīts komercuzņēmums ar neatbilstošu piedāvājumu, tādējādi radot kaitējumu pašvaldības uzņēmuma interesēm 44 377 latu apmērā.

KNAB izmeklētājs rosina saukt pie kriminālatbildības SIA ”Jelgavas pilsētas slimnīca” amatpersonu par kukuļņemšanu un bezdarbību, kas izraisījusi smagas sekas (Krimināllikuma 320.panta pirmā daļa un 319.panta otrā daļa), savukārt slimnīcas nodaļas vadītāju – par prettiesisku labuma pieprasīšanu un pieņemšanu (KL326.² panta pirmā daļa). KNAB izmeklētājs rosina uzsākt kriminālvajāšanu pret diviem komercuzņēmumu vadītājiem par valsts amatpersonas piekukuļošanu, ko izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās (KL323.panta otrā daļa). KNAB uzsver, ka atbilstoši spēkā esošajai Krimināllikuma redakcijai abus komercuzņēmumu vadītājus iespējams saukt pie atbildības tikai par kukuļa nodošanu valsts amatpersonai, bet šobrīd vēl joprojām likumā nav noteikta atbildība par tāda valsts vai pašvaldības iestādes darbinieka kukuļošanu, kurš nav valsts amatpersona. KNAB jau pirms vairākiem gadiem izteicis ierosinājumu noteikt atbildību arī par labumu piedāvāšanu un prettiesisku nodošanu valsts vai pašvaldības iestāžu darbiniekiem, kuri nav valsts amatpersonas. Šāda prasība izriet no Latvijai 2008.gadā izteiktās Eiropas Padomes Pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) rekomendācijas, kas vēl līdz šim nav izpildīta.